

**DE MONARCHIA
ET SACRA
CORONA
HUNGARIAE
CENTURIAE...**

Ferenc Nádasdy, Peter Révai,
Gaspar Jongelincx

7

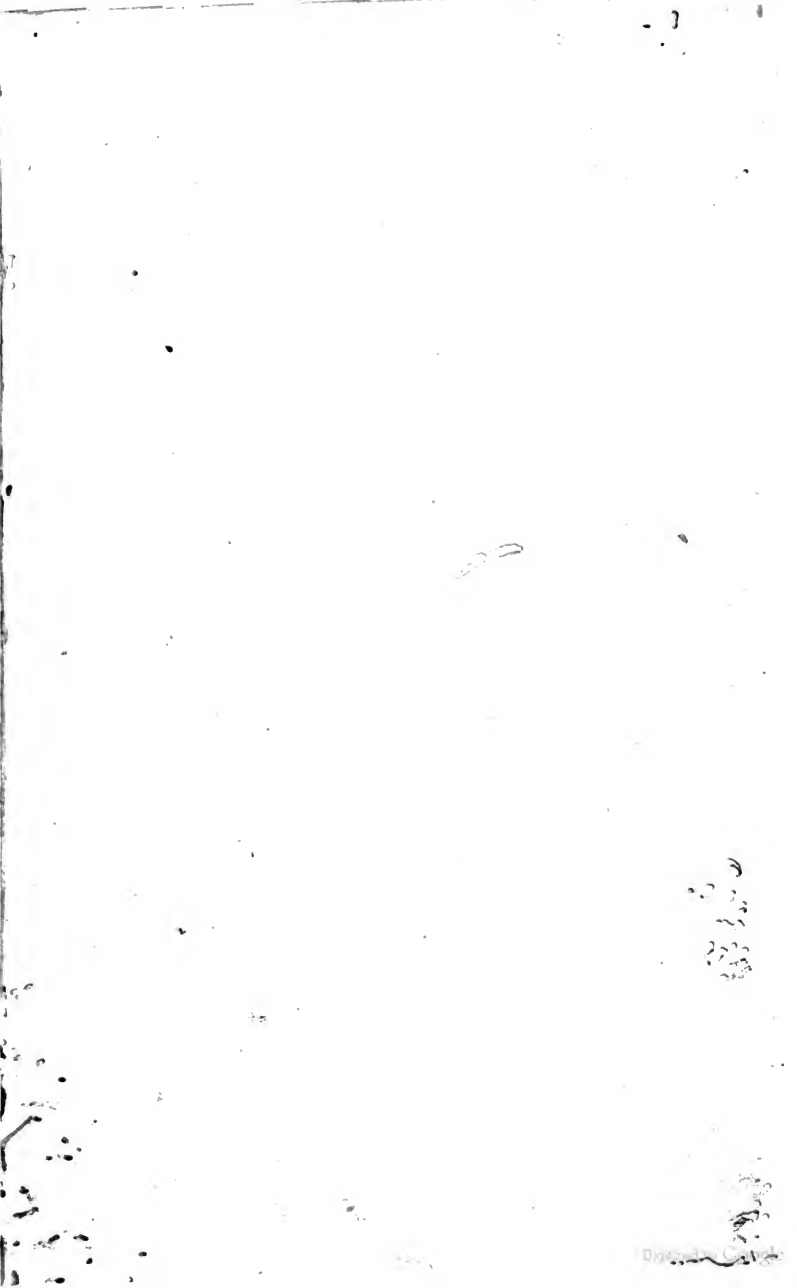
Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Handwritten scribble

Vertical handwritten scribble

7-Q-B-27

DE MONARCHIA ET
SACRA CORONA
REGNI
HVNGARIAE
CENTURIAE SEPTEM,
AUCTORE
PETRO DE REWA
COMITE TVROCENSI,
Ejusdemque Sanctæ Coronæ
DVVMVIRO.

DE MONARCHIA ET
SACRA CORONA
REGNI
HVNGARIAE
CENTURIAE SEPTEM,
AUCTORE
PETRO DE REWA
COMITE TVROCENSI,

Bibliotheca Sec.

Ejusdemque Sanctae Coronae *Coll. Rom.*
DVVMVIRO.

Soc. Regn.

Quas emendatas & auctas publicabat

COMES FRANCISCUS de NADASD;

Perpetuus Dominus Terra FOGARAS, REGNI QVE HVNGARIAE IVDEX, &c.
Quibus accessit seorsum

Catalogus Palatinorum & Iudicum ejusdem Regni, opera & studio
GASPARIS JONGELINI ABBATIS

Eusserthalensis, & dicti Regni Historiographi.

FRANCOFURTI,

Sumptibus THOMAE-MATTHIAE GÖTZII.

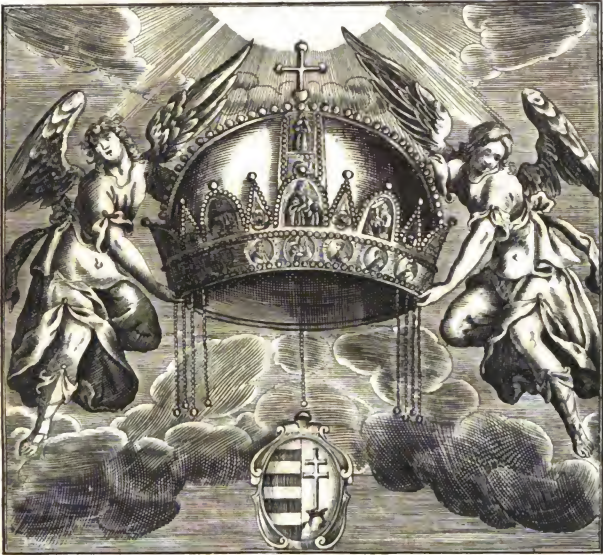
Typis Jacobi Lasché Typograph. Hanovins.
ANNO MDCCLIX.

BRUGGIA NAZ
ROMA
VITTORE EMANUELE

SACRA ANGELICA ET APOSTOLICA REGNI
HUNGARIAE CORONA.

Nobile caligano resplendens lumine lyclus
Dignius anne polo dignis anne solo:
Fulge sic patriæ ne fati sera potestas
Te cæli rursus cogat adire lares.

AUGUSTISSIMO AC POTENTIS-
SIMO PRINCIPI

DIVO · LEOPOLDO
ROMANORUM IMPERATORI
CÆSARI AUGUSTO, GERMANIÆ,
HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, &c. REGI:

LEOPOLDO REGI HAZ.
1790
HISTORIC. ER. MUSEUM

Prælagit mihi animus, *Augustissime Cæsar*, fore ut in reprehensionem incurram, & imprudentiæ, quod has centurias alieno stylo natas, publici juris faciam; & imprudentiæ, quod eas *Augustissimo Tuo Nomini* inscribere non dubitaverim. Quare, quam legem aliis aut voluntas indicit, aut consuetudo præscribit, eam mihi necessitas imperat, ut breviter consilii mei rationem proponam. Equidem fateor, & negare non possum, potuissent hæ centuriæ non nihil adhuc penes me latuisse; Verum tamen, quando hoc scripturiendi genus, (quod præcipuè Regnum Tuum Hungariæ respicit) nec lege nec more coercetur, cur minus & nobis jus sit, publico jure uti? sed quoniam hæ ratio magis pravitate consuetudinis, quàm regulâ æquitatis nititur, utar alio perfugio, quod probis probatum & maximè confido. Non enim mei fiduciâ subnixus, has de Regno Hungariæ centurias, *Augustissima V. Maj.* dedicare præsumerem, nisi hortatu incitatus magnorum virorū, & in primis Illustris. ac Excellentissimi Domini, Comitis Francisci de Nádasd, Regni Hungariæ Judicis, ac *Sacratissima V. Maj.* Consiliiarii ac clientis optimi. Et quis non laudet, cum *Augustissimam V. Maj.* ut doctorum omnium Mæcenatem singularem celebravero? illum, inquam, qui nemini suorum antecessorum cedens, Romanum Imperium planè illustraturus est, immò &

DEDICATIO.

Aucturus meritis, quidquid honoris erit.

Non igitur cuiquam mirum videatur, si illud de *Augustissimâ Vestra Majest.* modo usurpem, quod olim bonus Poëta, de bono Principe est effatus:

Quod regnas, minus est, quàm quod regnare mereris,
Qui vel à teneris Romano Imperio dignum Te præstitisti,
quodque solo sanguine mereri potueras, pietate & sapientiâ maluisti.

Et quis mihi vitio vertat, non penitus bonarum artium, rudi, si per bonas artes & annalium scriptiones, ad *Sacra Vestra Majest.* gratiam aspirare more majorum meorum audeam, quam nemini bono interclusam esse patitur insignis, & omnium ore celebrata Tua humanitas? Rara fanè virtus in tali fortuna, & summo fastigio dignitatis: sed quò rarior, eò præcipuâ admiratione dignior. Quæ si parvitatem meam, hosque exiles conatus sive labores respicere non dedignetur, animos addet, ut brevi publici juris faciam annales Rerum Hungaricarum duobus voluminibus; unâ cum Serenissimorum Regum effigiebus ac Genealogiis, quæ propediem prælo commissurus, Deum interim supplex orabo, ut *Augustissimam Vestram Majest.* toti Imperio, ac Catholicæ Religioni, quàm diutissimè superstitem servet. Ita voveo, spero, opto,
Augustissimæ V. Majestatis

Devotissimus Client

GASPAR, JONGELINUS ABBAS EUSSESTKALENSIS,
& Regni Hungariz Historiographus
Regius.

ILLU-

ILLUSTRISSIMO BARONI
LADISLAO REWA
 CONSILIARIO REGIO, AC
 COGNATO SUO, COMES FRANCISCVS
 DE NADASD REGNI HUNGARIÆ
 JUDEX S. P. D.

*A*nni vix quadraginta elapsi sunt, à quo
 Avus meus Maternus, Tuusque consan-
 guineus Petrus Rewva Comes Turoczien-
 sis, insignem edidit libellum de Angelicâ
 Coronâ Apostolici Regni nostri Hungariae,
 succinctum sanè ac elegantem, & quo nemo
 brevius, clarius vè illius Sacræ Coronæ
 originem, Regumque variam fortunam, successionemque ad hac
 usq; tempora summatim descripsit, quod alii ingentibus tomis vix
 sunt assecuti. Qui libellus post mortem auctoris vix amplius su-
 perstes, tandem interiisset, nisi in Bibliotheca Tua repertus (uti es
 non solum Rerum Hungaricarum, sed & aliarum gentium stu-
 diosissimus) eundem ab interitu vindicasses. Unde, Illustrissi-
 me Cognate, Te meritò iisdem verbis alloquar, quæ ad Virgilium
 olim usurpabat Grammaticus ille Phocas :

Tu nihil magnum finis interire,
 Nil mori clarum pateris, reservas
 Posteris prisca monumenta sæcli
 Condita libris.

*Et verè soli Tuae diligentiae accura universa Hungaria debet, &
 ultrò fatetur, quod licet*

Auctor abît operis, sed tamen extat opus:

*Quod ipsum Tuo dono mihi communicatum, nunc denuò præ-
 lo subiicio, Tibique ac reliquis Hungariae Proceribus offero,*
 (*) 4 *velut*

DEDICATIO.

*velut Mnemosynon quoddam accepta beneficentia erga me
Tua.*

*Quod reliquum est, Illustrissime Cognate, Deum rogo, ut
Te, Tuique similes, quàm diutissimè Hungaria nostra supersti-
tes seruet. Ita opto, voveo, spero, Tuus ex animo qui supra.*

Ex Seyberstorff 1. Jan. 1658.

Distichon ad auctorem.

Regibus Hungariæ das vitam, illi tibi famam:
Alterius sic res altera pensat opem.

Ludebat GASPAR JONGELINUS ABBAS EUSSERSTHALENSIS,
& Regni Hungariz Historiographus.

PRÆFATIO.

Nte aliquot annos emiseram in lucem libellum de S. Coronæ Regni Hungariz, ortu, victoriâ, virtute, fortunâ, sub titulo brevis Commentarii, cujus promulgatione hoc propõsitum mihi fuit, ut miram ejus conservationem, sub eâque Regum Regni hujus, rerumque in eo memorabiliter gestarum compendiosam descriptionem succinctè perstrinxissem. Eum dum ante duos annos in manus resumptum, passim ex inconsideratâ Typographi (quod pace ipsius dixerim) nonnulla errata contraxisse animadvertentem, vindicare eundem ab iis, mediante accuriori limâ, ac studio in animum induxi meum: atque tandem anno præsentè eò diligentius, quod temporibus tristibus, dubiis, & inquietis, ex officii mei ratione, Arci Posoniensium ultra annum adhærens in ocium redigeret; quod tædiosum fatis ut amœnitate negotii alicujus permisicuissem, ad literarum & scriptionis hujus adminicula operam converti, & tempus lucrari volens, & animi fastidium dispellere, ut thoræ ingræ læpsum, per occupationem tacitè, transeuntem tolerabilius tulisset.

Quod ubi persequi laboro, præter id quod jam transacta ad amissim debebant revocari; vidi uno compendio occurrere plurima, atque singularia quædam, adeoque necessaria in multis historiis; tam domesticis, quàm peregrinis, labore & industriâ excussis, manu scriptis etiam, & privilegiis antiquis; ut in unum corpus coagmentata, idonea sint visa; quæ præ vulgata commode auferent, & mutato etiam titulo, illustrataque methodo, novum quasi factum efformarent; quod diligens Lector faciliè animadvertere poterit: Ne autem novitate tituli *Monarchia* præsertim offendatur, animum ipsius mox in fronte præoccupare volui.

Nomen & decus Monarchiæ quartæ, communiter à doctis, autoritate divinâ & humana fundatæ, salvum & intactum relinquo, & disparem sciò hæc nostram Regiam Monarchiam, ab illa Imperiali ac Romana, eujus veteris & maxime imaginem præclaram in Germanico Imperio conspiciamus: tamen sicuti reliqua regna florentissima, quæ circa idem aut aliud tempus; à Romano Imperio divisa, & libertate quæ sita, peculiare suæ gentis fastigium extulerunt, utpote Hispanorum, Polonorum, Danorum, moresque ac instituta, ad præclarum Romani Imperii exemplar confirmarunt, nes nomen Monarchicum, aut Regium in suo Regno velut insolens, ac insolitum aspernata sunt: ita etiam *Hungarorum* si potestatem Imperii, si majestatem dominandi spectes, si consuetudinem, si Leges militiæ, & pacis arbitria intuearis, nomen, & laudem Monarchicam obtinet.

Quod maximum est, Romanæ virtutis æmula, ac imitatrix, bellicam disciplinam, ac studia, decoraque militaria diligenter excoluit, quando tribus sæculis, clypeus & murus Christianorum, contra domitorem Orientis, & eversores tot Regnorum extiterit.

Deinde cum naturam vocis Monarchiæ considero, qua sine Consorte unus ad clavum gubernationis in Majestatis fastigio sedere notatur, meritò Coronæ Hungariæ Monarchicum titulum tribuo, quæ libero populi consensu prævio, uni semper legitimo Regi summam commendavit.

Quis porrò Monarchiæ nomen invidet Hungarorum, nisi qui neget

vete-

veterem hujus gentis amplitudinem atque gloriam; quam vel gentium novem diversa Imperia (quarum vexilla nunc quoque in Coronatione Regis novi, velut possessorum trophæa præferri solent) declatant? Ex quibus decimum Hungariam, velut caput, & dominum suum constituunt, in quo velut sede triumphali, non solum fortunarum domicilia collocarunt Hungari, bonorum titulorum, legumque ordinem, ac potestatem constituerunt, sed etiam belli præmia, ac victoriarum decora fastigio summo imposuerunt, cæteris Croatarum, Dalmatarum, Slavorum, Dacorum, Iazygum, Bulgarorum, Russorum, Valachorum Provinciis, ac quondam Regnis velut in obsequium circumlocatis. Quæ omnia, una communis S. Coronæ, velut Claustra ac munimenta sui Imperii intuebatur: illa vero cum vires S. Coronæ, ac robur gentis Principis Hungariæ tuebantur, tum certe dignitatem gloriamque obsequii ac subjectionis conservabant.

*Lib. 1. de
creu. cap. 1.
Lib. 2. c. 19*

Suffragatur & illud quod D. Stephanus primus Hungarorum Rex in libris Decretorum suorum, Regnum Hungariæ Monarchiam, & gentem Hungarorum, gentem Monarchiæ istius appellaverit: & hodie etiam communiter Archiregni nomine honestatur.

Ut autem Monarchiam S. Coronæ Hungariæ Centuriarum ordine, ac Regum serie stylo simplici adumbrarem, movit me imprimis autoritas, & exempla aliorum scriptorum, qui simili methodo diligentæ suæ opera memoriæ consecrarunt.

Deinde existimabam secularem hunc & centenarium numerum, decem aut novem Regibus sacratum, distinctumque ad majorem lucem, firmioremque memoriam, magis profuturum profecturumque, quando & rerum species, seriesque brevius disposita, vicissitudoque mira spatium hoc temporis plerumque contingens, facilius innotescit.

Quod verò æqualem brevitatis vel prolixitatis proportionem Centuriæ non habent, decuit, ut quæ temporibus nostris experti sumus, didicimus quibus interfuimus, aut præcedentium paulò annorum gesta, ex relationibus Patrum & Maiorum nostrorum, manuscriptis exemplaribus hausimus, serie paulò uberiori, velut obiecta propiora, præ remotis discretius videntes, annotarem; quàm ea quæ longa secula ante nostram ætatem, antiqua veritate recondiderunt. Neque etiam hic rerum gestarum continuatam seriem scrupulose iuxta singulorum annorum, mensium, & minutiores etiam circumstantias persequi propositum fuit. Sola enim & illa præcipua rerum capita, actusque solenniores præcipuè Coronam spectantes, memoriæ commendare, operæ meæ sufficit.

Jam Deo ter Optimo, Maximo Auspice, primam Centuriam exordiar.

RERUM HUNGARICARUM CENTURIA PRIMA.

Es Hungarorum breviter annotaverunt, recordor primi illius temporis, quo Aborigines ipsorum *Hunni* patriæ sterilitatis pertæsi, ad has Pannonici Poli amenitates, & divitias anhelantes, sed & has ex Asiaticâ Scythiâ in Europæ Nobilem hanc partem transferre tentarunt quidem, sed non ad desiderium peregerunt, quando non longâ annorum serie, ipsis militiæ laboribus dediti, & dilatandorum finium suorum infatigabili penè cupiditate studiosi, vel prægustatâ regionis bonitate, sub asperam illam cœli intemperiem fatis cogentibus regredi necesse habuerunt. Cum enim decies centenis & octoginta hominum milli-

Hunnum ex Asiaticâ Europam ingressum.

bis sub sex Ducibus, in Hungariam tum diversarum terrarum nationibus venissent, ac ad Tibioci amnis ripam castra posuissent, MACRINUS tum Pannoniarum Præfex, adscitò in auxilium Detrico de Veronâ universæ Germaniæ Præfide, iis obviam ite, à sedibusque suis arcere statuit; Qui duobus præliis amissâ ingenti Romanorum aliarumque nationum multitudine profugatus ipse lethali vulnere interit, Detrico cum paucis in fugâ salutis præsidium collocante.

Europam ab illis profugantur.

Hunni hac potiti victoriâ non sine sanguine, ut quæ sita sub certis disciplinæ legibus diu retinere possent, ATTILIA M. C. unum ex Capitaneis in primum Regem Hunnorum eligunt, qui Sicambriam Imperii sedem constituit, usque blandientis fortunæ favorem continuatis successibus persequeretur, delatâ per absentiam ad BUDAM fratrem rerum summâ, ipse ad Mysiam, Thraciam, Achajam, Macedoniam, & Illyriam domandam proficiscitur, redit victor, mox quietis impatiens, Occidentales Romani Imperii provincias invadendas decrevit, quas etiam igne, & ferro vastavit, Sicambriam reversus, BUDAM fratrem quod locum vocabulo sui nominis denominaverat, interfecit: Tandem quinquennalis ocii pertæsus, in visceribus Italiæ grassatus, dum domum rediisset, in novæ nuptæ amplexibus profusio sanguinis copioso extinctus est. ATTILIA filii cum de successione dissiderent, optima pars Regni Gepidarum ARDARTO cessit, altero fratrum veterem patriam cum numero populo repetente, donec illi, qui in Pannoniis variam experti fortunam remanserant, gentem suam ad novum in terram fertilem egressum nunciis missis incitarent. Quo secundo egressu sub septem Capitaneis post centum ab ATTILIA morte annos, Justiniani tempore, in Pannoniâ confederunt, ac adjuncti Hunnis Pannonicis in Transylvania septem castra posuerunt, campestribus tunc, & castrensibus stationi asservi, quo respectu quidam Hunnos ex consonante vocabuli à Chana, quod est castra posuit, derivatos volunt. In hoc argumento, quod alios pro aviditate legis largos fati & copiosos sciam in leviter attentis hic desino, parum operæ colloceant in describenda Hunnorum Republica, quæ post primam ingressum viguit, dum non fixam illam sed interruptam reditus in patriam sterilem interpolaverit. Ab ipsis fidei Christianæ incrementis, & S. Coronæ venientis solemnitate operam hanc ordini placet, quando nimirum Hunnorum animi religione solidius illustrari cœperunt.

Attila primus Hunnorum Rex. Ejus expeditionis varia. Buda regum sedes.

Meritur Attila: Cujus filii dissensionis perditio Regnum. Hunni Pannoniam secum do potant.

Magno quidem Carolo imperante Hungaros hujus Christianæ fidei fundamenta habuisse constat, ac quoniam hæc non imbuti probè (ut initia omnia difficilia & in ruinam prolixa sunt quæ sine fundamento creverint) sed leniter tincti animi Hungarorum, aut quod bellæ calamitatis necessitate adacti fuere, factum est, è vivis hoc discedente, obortis dominionibus, illa facile sint in tanta feritate extincta, & abolita. Verum postmodum in restaurandis

Prima Christiana fidei fundamenta a quibus Hungari.

A Christi

Geiza &
Stephanus
Christianus
fidei re-
staurato-
res.

Corona
Stephano
Hungaro
mittitur
quicquam
cum Regis
titulo ex-
cepit.

(a) Corona
à qua Pon-
tificis profes-
sa.

(b) Step-
hanus ex Or-
ce fit Rex.

(c) Anno
1000.

(d) Corona
datur à
Silvestro
II. nono
Benedicto
VII.

(e) Circa
vsum Coro-
nae plurimi
Hungari
paganismo
evanunci-
ant.

(f) Vi allo-
rum Ro-
gnorum
solemnia
initia.

(g) Capis
Constitu-
tio septem
Virorum in
Imperio
Romano.

Christianæ fidei collapsis fundamentis Geiza primum ex Arpad, uno ex septem Capitaneis ori-
undus, deinde Stephanus filius zelo admirabili laboravit, quomodo Imperium suum plurimum
auxit, stabilivit, exq; dignitate Ducali (*promoveventes enim decus nominis divini, dignitatibus deco-
rantur*) ad regium fastigium evehctus summo ornamento decoratus est, dum à Pontifice Rom-
ano Coronam Anno 1000 Christianæ millefimo transmiffam acceperit, quâ anno millefimo primo,
summo omnium cum favore & applausu solemnitè est coronatus.

Et si autem intelligam sententiam, esse Historicorum communem, qui beneficium datæ
Coronæ (a) BENEDICTO VII. acceptum referunt neq; pluribus præjudicatum ire in rebus pro-
babilibus confverem, collatis tamen temporum periodis post datâ Benedicti VII. aliquot an-
nis Coronæ in Hungariam ingressum accidisse apparet. Stephanus (b) enim primus succedit Patri
suo Geizæ, AN. nonagesimo septimo supra nonagesimum, Ducisq; nomine ut & Pater aliq; ante
illum rem Hungarorum annis tribus administravit, interim bellum adversus Cupam ducem
Simigiensem gessit; tandem cum Hungarorum Optimatibus placuisset, ut qui titulo Ducis
tot præcesse populis uteretur magis honorata appellatione, quarto demum anno post mortem
Patris sui Geizæ, legatione pro Corona (c) (in quo omnes consentiunt Historici) Romam inflin-
ctâ, Regiâ auctus est dignitate, primus Coronæ radiis clariffimus; (d) Pontificatum tenente ab
an. nonagesimo nonagesimo nono, usq; ad millefimum tertium Sylvestro II. intra quod tem-
pus & Corona transmiffa, & Stephanus coronatus: Dum jam à morte Benedicti VII. aberant
anni sedecim, qui nonagesimo septuagesimo quinto, pulso Bonifacio Papa, II. Maji inaugu-
ratus, diem ultimum obierat die 10. Julii, anno nonagesimo octogesimo quarto.

(e) Mirandum sanè & non nisi eventu nostri hujus temporis considerandum, quod uno eo-
demq; tempore cum exortu nostræ Coronæ, tot gentibus Hungariis nimirum Polonis, Danis,
Angliæ, Norwegiæ, & aliis Regnis illi adjunctis, ac toti ferè Septentrioni detestari falsa numi-
na, & falsum Deorum cultum abolere divinitus concessum erat, & simul trium politiarum &
Regnorum nova & Christiana simul effloruit constitutio, quæ in hunc usq; diem, non solum
divini nominis professione gaudent; sed etiam Romani Imperii magnitudinem communi po-
tentia (f) adversus quosvis hostes conservant, & honorem mutuum suâ societate augent.

(g) Præterea in ipso Romano Imperio coætanea & non dissimilis sacræ Coronæ nostræ, fuit
sanctio illa per Othonem qui ob singularem prudentiam, *mirabilia Mundi* appellatus fuit, facta,
& per Henricum ampliata, & confirmata, qua sacrum illud septem Virorum Electorum Col-
legium constituitur, & per annos sexcentos diligentissimè servatur, & qua solis Germanis, &
certis quidem Principibus eligendi & creandi Principem potestas datur, qui statim Cæsar, &
Romanorum Rex dicitur, quod non propter successionem Imperii perpetuè erant turbæ, & in
multitudine votorum humani affectus in dissensiones erumpent, sapienter providit Cæsar, &
ut deinceps certi Principes Viri jus haberent eligendi Romanorum Imperatorem, tum ordinis
servandi gratiâ, tum ne quis dignitatem illam velut hæreditariam posthac invaderet, faciliusq;
sententia redactis in brevem seriem votis coalescerent, quàm si per longas ordinum classes exi-
gerentur, varietate noxia, quæ sæpè res Imperii vehementer confundit. Quod ut citra ullius or-
dinis injuriam fieret, si quod penes totum Imperium fuit paucis attributum inviderent, adscri-
bi voluerunt in senatum Electorum unum ex Regibus, unum ex Ducibus, unum ex Marchio-
nibus, unum item ex Comitibus, qui præ cæteris opibus, & robore, sicut Ecclesiastici autori-
tate eminent, implementq; septenarium numerum ad exemplar senatus septem Principum in
Regno Persico, & quoque in Republicâ Spartanâ, quorum officii fuit, ut nunc Electorum est,
Imperatoris potentiam moderari, regere consilia, & consonam inter Romanum Regem &
Imperium harmoniam conservare, licet non desint qui scribant temporibus Othonis extero-
rum Principum Electores immemores non fuisse definitum, sed constitutum, ut Imperator per
solos Germanos Proceres unâ cum quibusdam Pannoniæ & Hungariæ Principibus eligeretur.
Sed scripti istius veritas non apparet: Reges sanè Hungariæ (ut nihil de Principibus Germa-
niæ) nunquam dignitatem hanc respectu Regni Hungariæ usurpaverunt: (Certum tamen est D.
illum Matthiam Regem Hungariæ ob regnum Bohemiæ ad se delatum, gloriæ suæ duxisse sum-
mo Germanicæ Monarchiæ Electorum Consistorio adscribi) usurpat, seque in literis ad Ele-
ctores id nomen: quod apparet ex responso ad literas Imperiales, Norimbergâ datas Anno su-
pra millefimum quadringentesimo octogesimo primo in verbis. *Quod scribitur nobis Casarem
Fridericum esse nostrum Dominum, & nos es aliè esse obstrictos: Credimus neminem esse ex Sacro Ro-
mano Imperio qui nesciat, nos sibi de Regno Bohemiæ & Electoriam tantum, & non de alio esse oblig-
atos, quem certè nos de Regno Bohemiæ tanquam superiorem & dominum recognoscimus, & ita semper
observabimus, ut nemo insidiari possit, nos de eo Regno in nullo unquam Majestatem suam offendisse.*
Verum ex hoc Regno Hungariæ quod semper liberum extitit, & nihil unquam cum Imperio
commune habuit: quamvis ratione dignitatis, superiorem essem Cæsarem censeamus, ratione
tantem domini, pares nos illi arbitramur. Sic Matthias Rex.

Regnum
Hungariæ
liberum
semper.

Regna

Regnavit STEPHANUS annis triginta septem felix plurimis victoriis ex variis hostibus partis foelix bene gubernata Republica; & Religione Christiana posteris tradita. Eo vero processerat amor pietatis in Sephano; ut privata etiam opera serviendo templis & collegiis, instituendo præceptis salutaribus, qui aut nondum satis firmi essent, in doctrina, aut qui eam nondum acceperant, feliciorum se arbitretur, quam administrando, quæ Regii essent munus. Delinaverat filium Emericum (quem ex Gisela sorore Imperatoris Henrici cognomento Sancti, & Claudi suscepit, cum qua data ipsi in dotem Bavaria, propter quam sibi ademptam velut sui juris, bellum Conradus Hungari intulerant, & per illud affinitatis vinculum, pax perpetua cum Germanis sancita erat (cui Regni gubernacula traditurus erat; Quandoquidem nihil magis desiderant homines, quam filios successores, ut morti obnoxii in propagine carnis suæ perpetuent vitam, non tantum Regni successorem relinquere Emericum per consensum populi & Sacræ Coronæ ornamentum voluit, verum etiam hereditarii cuiusdam Diadematis loco, ex præclarorum mandatorum unio-nibus constari; in mente integritate, & innocentia ipsius, Regia hæc insignia apud posteros ostentare, quæ cum decalogo & mox cum primis in circumferentia materialis Coronæ, æqualem propè habent proportionem, & virtutem: Primum enim ad Christianæ fidei professionem in Symbolo Apostolico contentam, filium suum seriò hortatus est: Deinde ad Ecclesiæ & Ecclesiasticarum personarum defensionem, auctionem, quod inde Reges Augusti nomen mereantur, si Ecclesiam augeant: Tertio ad Principes, Barones, Nobiles, & alios Patriæ cives humaniter, & honorificè tractandos, sine ira, superbia, invidia, ne durus habiti, cervicem erigere necesse habeant. Quarto ad servandam patientiam, & impendendum iudicium singulis, mittendo huiusmodi negotia ad Iudices per se etiam quæ convenit iudices, per se etiam quæ convenit iudicando cum patientia & misericordia. Quinto ad amplificandum Regnum per externas colonias, alienigenarum introductionem, & hospitium, quo pacto Romanorum imprimis crevit imperium. Sexto ad cogenda, & celebranda consilia cum senioribus, & probatis, non cum junioribus, qui & ipsi à consiliis repellendi non essent. Septimo ad imitationem antecessorum suorum, quod grave sit huius climatis tenere Regnum nisi imitator aliquis extiterit prædecessorum Regum. Octavo ad ferventem orationem, pro sapientia, iustitia, aliisque virtutibus omnibus, fortitudine, constantia; Non ad misericordiam, humilitatem, honestatem, pudicitiam, modestiam, favorem, & gratiam, non solum erga incolas, sed & extraneos. Hæc omnia inquis Regalem componunt coronam, sine quibus valet nullus hic regnare, nec ad æternum pertinere Regnum. Talibus inquam artibus instructum optavit successorem piissimus Rex; Verum quando spes, & vota disponit repente morbo correptus Emericus diem suum obijt, magno sui desiderio, non Patri tantum, sed & populis quibus imperaturus erat, post se relicto. Angebat deinceps Divum Stephanum perpetuæ curæ, & sollicitudines de relinquendo hære, qui simul & Regni & religionis sit hæres, quique eum transmitteret ad posteros: Destinatioque Vassallo patriæ suo, artibus Regiæ excæcato, voto potiri ob audaciam & improbitatem Regiæ non potuit. Tandem moritur Stephanus annos natus sexaginta tres.

Stephano Regi PETRUS ALEMANNUS Stephani ex sorore Gisela nepos, filius Guljelmi Burgundiorum Ducis successit; In novello adhuc Regno ex ipsis penè cubulis, novellam sed adversam, & asperam experta Corona fortunam. Incidit enim in graves, & intestinos tumultus, ipsis Regni primordiis expertura quid gratiæ, & voluptatis Regno ad-ultiore expectare debuerit. Petrus enim non jam Regem agere, sed quæ Regno nominique Hungarico, essent labem collatura, palam præferre, contemnere nimirum tenatus auctoritatem, quam Stephanus reliquisset, & quorum ductu antea res commode, & feliciter fuerant gubernata, summates Regni ludibrio habere, eos aspernari, peregrinis & extraneis Magistratus & Præfecturas conferre, arcibus cunctis finitimis præsidia externa imponere cepit. Breviter illud agere quod ex disciplina Tyrannorum prodiit. Illi enim velut in summa potestate constituti, turpè putantes aliorum monitis obsequi, administrationem negotiorum Regni, non amplius ex consilio, sed ex libidine sua & paucorum peragunt publicos conventus, quos ad coercendum appetitum suum servire cognoscunt, non nisi de rebus levibus indicunt, ut formatantum & usus celebrandi publica consilia (ut olim in Anglia) remanere videatur; deterius in Francia, in qua Rex Ludovicus undecimus pro crimine læsæ Majestatis habuit, mentionem facere convocationis statuum, eo quod (ut dicere solebat) ex pe-quisse quis & pupillo excessisset. Oportet autem qui optimam formatum Imperium diu retinere vult de publicis publicè, & in foro manifeste agere, in opinionum libertate, ne cives, qui rationes suas ad rei conclusionem non dedissent, gravari se querantur, & ad observati-ones decretorum difficilores, spectæ existimationis suæ præsidia in armis querant. Nam

*Regimini
Stephani
periodus.*

1029.

1004.

*Instructio
Stephani
ad filium.*

*Emericus
successor
designatus
moritur
ante Pa-
trum anno
1031. alii
1028.
Stephani
Regis mori
an. 1028.
Petri Ste-
phani suc-
cessor Rex
Hungaria
an. 1029.
Ejus Ty-
rannus.*

et si sint qui privatim dicant sententiam, sed raro sincere, ubi vel metu, vel adulationis affectu, facile à vero abduci se patiuntur.

Accessit inorum improbitas in Petro, quia usque ad eum efferatus demensque factus, ut Hungariam Germanicam subiectam esse debere, illamque ab angore, aut ab angaria, id est, servitutis genere molesto, & nondum ipsis noto, dictam sæpius iactaret: *Vtq; adeo terra bellua est, & prope fatale malum Regnis, Princeps improbus.* Ille Hungaros in libertate natos, nova inire consilia cogit, qui tertio regiminis anno, amoto ab imperii sacra Coronæ Majestatem Petro, ABAM fororis D. Stephani Maritum, cum nondum ingenio quo esset satis constaret, Regem nominant.

Hic Bavariam & Carinthiam populatur & Austriam ad Adalberto Marchione Austriæ reddi Hungaris postulat: sed ab eo in fugam convertitur, anno à Christo nato 1043.

Petrus Regno pulsus, ut iterum Corona, & Regno potiretur, ad Henrici III. opem confugit. Familiz enim, regno quod prius obtinebant privatæ, solent cum magnis cladibus & in Republicam conspirationibus illud repetere. Ipse Aba abrogatis legibus, decretisque; ejus antiquitatis, tertium jam annum imperabat, dum Henricus cognomento Niger (paucis ante annis bucella panis grandiore suffocatus) ingentibus Germanorum copiis Hungariam ingressus commisso prælio non longè ab Artabone Iluvio, Abaq; profligato nobili victoriâ, sed non sine sanguine, Diademate potitur, gratiisque; Deo actis pro auxilio, victoriâ, moderate usus, Hungaros non solum humano habuit, sed & Petro reconciliavit, comitatus; Petro & Hungaricæ Nobilitatis ordinibus, ad *Albam* quæ *Regia* dicitur Castra locat, ubi regio more & apparatu ab Hungaris exceptus est. Deinde Henricus ductum in ædem Divæ virginis Petrum, & in throno Regio collocatum, (a) ornatumque; insignibus Regis Stephani, tum frequenter Nobilium & optimum Coronâ cinctum, Hungaris oratione ad eam rem comparatâ, commendavit. Ita pace inter Regem & Hungaros conciliatâ, Petrum ut justè postea imperaret, admouit; Hungaris ut leges decreta publica, & judiciorum ratio, integra essent, voluit, id illis ab eo postulantibus. Sed Petrus simulatâ aliquantisper naturâ, & formâ gubernationis, quæ adhuc aliena esset à tyrannide, non ingrata Hungaris aliquandiu servata, rediit ad ingenium, Henrici favori confisus potentizque, quod *pedibus iterum ad eum non insidens equo relinquere tyrannidem oportet*: estque; eò processum ut nulla jam Regni facies appareret, nulla superesset legum & judiciorum imago, quidquid hostile, atrox, immane, funestum, esset, sustineret Hungarus.

Petrus ergo novâ jam defectione turbisq; confusus, dum in vicinam Austriam, contendit, ut suis rebus consulere, frustra à amicis dissuadentibus, desertus à suis per rabiem militarem effossus primò oculis, vulneris acerbitate vires corporis debilitante, quando ad victores duceretur, regnum cum vitâ amisit. Simili & Aba victus à Petro, auxilio Imperatoris trajecto Danubio ad Tibiscam vicium effugit, ac eodem loco quod hunc Nobilium cædes olim patravrat, justo DE I. judicio, à suis cæsus est. *O incertitudinem humanae sortis: O fidem fortunæ dubiam: quos enim ad cessissimum dignitatis culmen evexit, eosdem ad ima usq; præcipias. De aliquo quæ vidisti heri, merito duci potest, hic quis est?* Cujusmodi exempla omnes quotquot ad clavum Regnorum, rerumque; publicarum sedent, assiduo animo voluere addeceat, quo moderatius potestate sibi divinitis concessa utantur, nihil insolent, nihil inique, nihil temere, nihil violenter committant, Deum reveriti, qui nihil parcere solet superbè & crudeliter delinquenti.

Imperator Henricus hoc ipsum Hungarorum facinus, iniquissimè tulit, proinde Hungaris infestior factus, illatam à Petro injuriam (regni habenas jam Andrea primo Ladislai Calvi primogenito tenente) vindicaret, novo eoque; valido instructo exercitu in Hungariam revertitur, ut si favor fortunæ, iteratæ expeditioni aspirasset, Coronam Ungaris eriperet, & Regnum in formam provinciz redigeret. (b) Sed Rex Andreas de Cæsaris adventu per exploratos maturius edoctus, & ipse copias quam potest maximas cogit, & in campis quæ erant Henricus iter facturus herbam omnem, & legetum acetos exuri, armenta, remotiora ad loca abigi ne quæ prædæ & commæus hosti copia foret, curat; (c) Quin & arte hostes petiit: acceptis enim literis, Ratisbonensis Episcopi Gerhardi classis & annoz præfecti, quibus à Cæsare, ubinam cum navibus, & commætu exercitum præstolari deberet, scificiatur. Rex sub Cæsaris nomine rescripsit, se ob adversum turbatumque; Regni statum in Germaniam prope reverti necesse habere, idcirco ut qua celeritate posset maxima, destructis navibus, ne hostium usui cedant, Ratisbonæ advolet. Episcopus qui jam propè Jaurinum erat, rem certam ratus, exequitur iussa, periculo atque; malo Cæsaris summo, qui adveniens cum exercitu, pabuli, & rei frumentariæ inopia, Hungarorumque; virtute graviter, magnaque; clade afflictus est, unde & locus ille in quo hæc gesta sunt, ex eventu ad posteritatem nomen sortitus est, *Verstess* enim postea dictus est Hungaris, à cadaverum multitudine & copia profusis sanguinis: Germanis autem *Schilberg* à clypeorum multitudine quæ ibi relicta esset. Tandem eò angustiarum redactus est Henricus, ut ab Andrea Rege pacem, victualia, & itineris securitatem rogare cogretur. Nec voti compos factus sui, donec saeramento interposito promitteret, se neque; contra Andream Regem vel ipsius successores hostilia

Rex Hungaria nominatur.

Petrus Henrici Imperatoris in Regnum redit.

Aba Rex ad Tibiscam annam videtur & cæsus an. 1044.

sepeletur magna pompâ in canobio Saar, quod adificaverat.

(a) Bis commemoratur an. 1044.

Petrus Rex ab Andrea & Leventia fratris eius, filii Ladislai Calvi excacatus, paulo post moritur Alba anno 1047 sepulchrum.

Quin, colesiu in basilica D. Petri & Pauli quæ fundaverat.

(b) Andreas Rex Hungaria coronatur anno 1047.

(c) Ejus strategema.

Verstess campus unde dictus.

Henricus ab Andrea pacem postulat an. 1043.

filia clam vel aperte factis vel consiliis moliturum. Magnum quippe hoc stratagema fuit, fame magis atq; inedia hostem vincere, quam ferro, sed multò illustrius solo innocentie terrore, atq; hujus Coronæ Majestatis potius Cæsarem debellasse. Veniens enim Henricus in colloquium Andree, & Hungarorum iustitiam jurat, diraq; imprecatur suæ gentis hominibus & eorum posteritati, omnibus seculis securatur, nisi amico velint esse animo in Hungaros, cavereq; ne unquam deinceps illi injuriis ac bello perterentur.

(a) Ac unum ac fortasse primum hoc fœdus inter memorabilia cum Germanis fœdera maximūq; est, dignūq; ab omni posteritate coli, & observari. Fœderis hujus testimonium insigne fuit affinitas Henrici, quando Sophiæ filiâ, filio Andree Salomoni in matrimonium collocavit.

Andreas Rex hac potius victoriâ, postmodum cum lassæ jam confectiq; ætatis se esse sentiret, maturè Regno de successore providere statuit, filiumq; summ Salomonem puerulum quinque nnum, S. Coronâ ornari exoptavit, perfecitq; convocatis Principibus & Nobilitate, *ni REX communiibus omnium declararetur votis.* Verum postquam Belam Ducem fratrem suum, tum

Polonia, cum uxore, Regis Poloniæ sorore, & totâ familiâ exultantem, moleste illud ferre intuligeret, animadverteretq; Salomonem filium vix regnaturum, invito Belâ, placuit animum illius periclitari. Igitur Coronam Regiæ dignitatis notam sive symbolum, & Gladium Ducale signum super purpuram collocatâ, Belæ opposuit datâ alterutra duorum optione. Sed Bela aut mortuus, aut sponte suâ etiam sapiens vitæ periculum declinatorus, cessit temporî, intaq; Coronâ, gladium sumit, sicq; titulo Ducis se contentum fore præ se tulit, acceptâ tertîâ parte Regni, duabus apud coronatum Regem manentibus; quæ partitio multarum discordiarum, & dissensionum quasi feminarum poltea exitit. *Verum enim est, quod cum sociis Regni consortibus, res integre adus consistere non possunt, sed divisionem Imperii alicujus præsumptissima animorum sensu sequi consuevit.*

Quod enim tum Bela dissimulaverat, paulò post ditius focii sui Boleslai Regis Poloniæ copis atq; opibus, Andree bellum intulit, qui licet à Boëmis quoq; & Imperatore Henrico IV. cognomento seniore adjutus, ad Tibiscum annem infelicitè pugnat, 1058. dñ fugit versus Germaniam ad Henricum ac Amicis Belæ, ad Mossonium captus est, frustratusq; custodum manibus in Bacon Sylvam cum suorum paucissimis divertit, ubi cum aliquantisper latuisset, in eum ipsum lapidem quem ipse aliquando posuit dum venaretur, in mediis salubus incidit, atq; moritur. Eo prælio Hungari premi suos à Polonis conspicati, ad Belæ partes transferunt: in fuga oppressi multi, capti item non pauci, & inter hos Uraisslaus Princeps, & Germanorum Duces.

Quo sanè exemplo docemur verari & immotati esse illam Regulam. *Peccatum omne, per idem peccatum puniri.* Petrum etenim Regno, & corpore hic privaverat, qui similiter eodem à Belâ, & vita simul exiit: & neq; impune sive exteri illi fuerint sive domestici Coronam violenter tactam, & vivo legitimo coronato Rege usurpatam tulerunt, verum documentum plebuntiq; sui gravissimè ex probatione illius amplissimum ostenderunt.

Rex, bene gesta Albam se Belæ contulit, ibi Rex declaratus & coronatus, ingenium hominis mitè, & placidum res postea gesserat declarant. Pace dulcissimâ & salutari, suis ocio parto, Reipublicæ statum labentem certis & utilibus legibus constituit. Inprimis fœneratorum avaritiam occidèntem judicabat, quos bella, & peregrinorum hominum, quorum Petrus usus esset oporâ, colluvies pepererat. Hi usuris involvebant & premebant quos suis artibus circumvenissent.

Mercaturæ leges instituit. Numismata quæ meliora & ex se omnium essent ex nobili auro atq; argento dedit, ac aureos byzantios quorum unus quadraginta valebat argenteos nummos, sive denarios in Regnum admisit, cujus valoris florenus minor, Sigismandi Imperatoris tempore æstimabatur. Crevit post & pretium ejus, ad denarios sexaginta, tam Caroli tempore denariorum nonaginta major florenus habebatur: deinde Ludovici primi tempore ad octoginta quatuor grollos processit. Nostra verò jam atate aureus nummus pro ducentis quinquaginta denariis, argenteus major centum octoginta in contractibus currit, nummorum pretio cum singulis fœdatis annis crescente. Porro fora, ac rerum venalium pretia limitavit Belâ deniq; veda galia ac tributâ subditorum remisit, quo majori eum sufficientia, & alacritate agriculturam, & rem œconomicâ exercebant, quâ deficiente, deficiunt omnia. Eam enim soli Hungarici naturam, fœcunditatem, & liberalitatem ex petrus eras, ut certò sibi persuaderet, si ad ingenitam ubertatem accesserit cultura, terram hanc nihil non maximo cum fœnore reddituram: Unde Regnum non victu tantum, sed necessariis omnibus homines evaderet, justitiam memoros, & honestus hominū convictus servaretur, siquidem & Nobilitas, alii quoq; potentiores, in cellis, & horreis, habentes unde viverent, ab oppressione plebis abstinerent, vulgus deniq; in annonæ, & rerum affluentia, nihil extra æqui, & honestationes admitteret. Propter quâ Belæ solertia atq; beneficentia, tan nobilitatis, quâ agriculturam, ad eod id temporis excrevit opulentia, ut è vicinis nemo ferè tantorum opum facultatumq; fuisse existimatus sit, qui Hungaris divitiis adæquari potuisset. Et hæc fuerunt regales divitiæ, hic regius thesaurus. Opes enim principum non debent æstimari, ex ma-

Perpetuū fœdus & amicitia inter Andream & Henricum Imperatorem. (a) Primū Germanorum cum Hungarū fœdus.

Salomonem quinquennis coronatur.

Regni partitio perniciose.

Belâ Regnâ armis affectus. Andreas profugus capitur, & moritur an. 1059.

Divini talionis exemplum.

Belâ Rex declaratus & coronatus anno. 1060.

Moneta aurea & argentea, à Belâ introducta. Valor ejus crescentibus annis crevit.

Hungari Belâ regnante divitissimi.

gnitudine reditum, quam refertum repositorium, quam amplum penu, quæ vix abiq; vi, oppref-
fione & lachrymis fubditorum esse poffunt, fed bona provisione, ut Regnum talibus adminicu-
lis fit inſtructum, quibus & honeſtiſſimus benignitatis Regia titulus domi, & apud poſteros in-
clareſcat, & eſſet in quo rebus dubiis, ad tutandam authoritatem Regiam, & defendendum im-
perium ejus efficax poneretur præſidium. Tale imperium, eſſe optimum aureum firmiſſimumq;

*Bela lapſus
ex ſolio re-
gali leſa-
lu.
Regna per-
vix arre-
pta diu-
turna non
ſunt.*

*(a) Bela
Rex inori-
m anno
1063. ſe-
ditus in
S. Saviu-
roni cano-
nobia, un-
go Zevuk
zarâ quod
condidit
(b) Salamô
anxiſu
externâ
Coronam
recuperare
contendit.
(c) Secun-
do coronu-
tur.
(e) Geiza
Bela filius.
(d) Salamo
verô à
Geiza co-
ronatus.
Prodigium
terriam
Salamonis
coronatio-
nem ſecu-
tum.
(e) Decreta
Salamonis
eius in nul-
lo valore
ſunt.
(f) Tauri-
num Sala-
mon Hun-
garia ad-
i-
cit
Geiza per
Angelum
coronatur
in viſione
anno 1077
Ladislau
Rex Hun-
garia anno
1078.
Ejus in re-
giam Ma-
jeſtatem
relegio.
Modestia
& amor
Patriæ.*

Annum gubernationis tertium cum excegiſſet Bela, Demefſa regale ſolium in quo ſedebat, re-
pente corruit: quo caſu ſic quaſſatus, & concuſſus eſt, ut nec Republicæ curis ſufficeret poſtea,
& ſin ſua fata brevi diſcederet ante obitum datis mandatis filiis ac Principibus, ne quid ſe mortuo
in Republicam peccarent. Vitæ & imperii brevitatis argumento eſt, diſplicuiſſe arcana quadam
ratione S. Coronæ Belæ, licet optimam gubernationem, quæ non niſi per mortem Andrez illa-
tam, & injuriam Salamonis Coronatorum Regum inita, diuturna eſſe non potuit.

a, Poſt Regis Belæ de vivis exceſſum, Salamon filius Andrez Albi, ſucceſſor Coronæ dictus,
ſed arcano Dei judicio ob inſeliciter res auxiliis externarum gentium contra Patriam geſtas,
rejeſtus ad extremum fuit. *(b)* Namq; Henricus IV. Caſarem Henrici III. filium pro recupera-
tione Coronæ ſollicitavit, auxiliares copias exoravit, qui comparato exercitu, ac exploratis pri-
us per intermuncios Hungarorum animis, in Hungariam uſque Albam progreſſus à Principi-
bus omnique Nobilitate honoratè excipitur. Ibi Henricus quæ in rem Salamoni facere viderentur
locutus, hortatusq; eſt ad pacem colendam Hungaros, præſtandumq; juſtum Salamoni
obſequium ſuaſit, perfeſcitq; ut juriſjurandi vinculo certam inter ſe concordiam Rex Salamon &
Hungari in poſterum paciſcerentur. His peractis promi ex intimis Templi adytis Coronam po-
ſtulavit & novâ Salamone Pompâ Regem declarari. *(c)* Quæ in re certum Imperator laudem
& gloriam in juvando Salamone affine ſuo. *Maniſeſtum enim eſt, tantum religionis ſanguini &
aſſiſtenti, quantum ipſi Deus immortalibus tribus ſolere.*

Sed vix à Salamon Imperator digreſſus, & Alemanhorum præſidio dimiſſo, Geiza *(d)* ad-
verſus Salamonem exercitum Polonorum duxit in Hungariam, præſtendens ſibi ſeniori jure de-
beri Coronam: ſed reconciliatione factâ, ſenior ceſſit juniori, luſſragante ipſi electione, & S. Co-
ronæ quâ coronatus erat, religione. Utq; hoc ratum eſſet, atq; de ſumma rerum ex conſenſu om-
nium ſtatuere, deſignatus locus quo Salomon terrium Rex & quidem ab ipſo Geiza no-
minaretur. Quinq; eccleſias hoc nomine venire viſum eſt, ubi Reges convenere cum familiis in
ſumo urbis templo D. Petro dicato, moxq; Coronam tertio Salamoni *(d)* manu ſua Geiza accom-
modat, Regemq; eſſe jubet. Hoc prodigium conſecutum eſt; etenim nocte illa quæ apparatus
ſolennes, ſpectaculaq; exceperat, templum de quo dictum eſt, ſtammam concepit, ejusq; incendi-
dii tanta vis fuit, ut non ſolum in ipſo templo omnia igne, verum etiam ædificia longe lateq; cõ-
ſumerentur. Ubi illuxit multa indicio fuere, fatali quadâ ſorte arſiſſe urbem, imprimis autem ſe-
dem illam, ubi Salamon extraordinariè coronatus eſſet, viſumq; in non paucis inopinatos ignes, in-
ter Reges odia, & contentiones portendere. Etenim hæc temerariâ, inordinatâ actione, non le-
viter S. Coronam juſ violatum eſt, læſus honor illius, & Majeflas confuſione hac rerum; cã ob rem
etiam omnia ipſius decreta *(e)* & privilegia nullo robore & firmitate gravia exſpirant, & nullâ
obſervatione valere autumo, quod nimirum hic triplicatus coronationis Salamonis actus, quaſi
monſtroſum quiddam à legitima, & ordinaria Regum inauguratione toto cœlo diſcreparet. Ipſa
verò inſodice affectata Coronæ Majeflas, tandem divinitus eſt vindicata. Florebat enim Sala-
mon in imperio, & pulcherrimam de Græcis, & Beſſis obtinuit victoriam, Taurino aut Albâ *(f)*
Græca (quæ ſic dicta quod Græcorum Imperio fuiſſet ſubjecta) ad Hungariam adiecta: Verum
cum per ſcelerata cujuſdam vidi conſilia, Geiza, & Ladislao periculum vitæ molitus, concordiam
rupiſſet, bellum enatum, quo Geiza victore, Salamon eſtus, ac regno pulſus eſt.

Victo & fugato Salamon, Geiza non ſolum auſpicis felicis victoriæ regnum adipiſcitur,
ſed etiam miraculo, & auguriis cœleſtibus coronam accipit. Ladislau enim Deo chariſſimus,
ſereno ex omni parte cœlo, vidit ex ſublimi æeris regione coronam auream per angelum deſer-
ri, & imponi Geizæ capiti, cujus miraculi magnitudine ſtupefaſtus, nihil tale fratre vidente, eru-
pit: *Bono eſto animo Geiza, Coronam tibi cœlo miſi, & portendi, regno pulſum iri Salamonom, teq;
regnaturum, egregiâ partâ victoriæ certiffimum habe.*

Sed nimis breve imperium fuit, ſiquidem adhuc vivente Salomone Rege coronato, regnare
non eſt veritus, quarto nimirum anno, inſperatè rebus humanis valedixit. *Ita ſunt res humane, dum
feliciſſimum ſe queſ reputat, mors obliquo oculo videns ſupervenit, & ſcenam actuum noſtrorū claudis.*

Mox LADISLAUS cum communi conſenſu atq; voto Rex declaratur. Quam quidem dignitatem
diu ſeduloq; detrectavit, neq; Salamone ſuperſtite caput ſuum ſacro ornari diademate, ſeq; Re-
gem ſalutari paſſus eſt, piaculum ratus, vivente Rege coronato, ſe ſacro Diademate inſigniri.

Cum tamen enixius rogaretur, & optumatum animos adverſus Salamonem cerneret exacer-
batus, ne regnum alio modo detrimentum caperet, curâ ejus ſub Ducis titulo ſuſcepit. Quæ Ladis-
lai pictas & ſingularis moeſtia quo rarior, ita majore ad poſteritatem digna laude eſt. Sceptum
certè

certe spernit magnus & tantæ rei conscius animus, verum cum suâ mansuetudine atq; modestiâ abuti Salamonem, turbareq; Regni statum perspiceret, maxime verò quod finitimarum gentium arma in patriam sollicitaret, patriæ & Hungaricæ gentis, magis quam propriæ utilitatis charitate correptus, tandem victoriâ contra Salamonem obtentâ pacem civilibus armis inposuit. Ipse verò Salamon tandem virum suarum ac fortunæ desperatione in suis omnibus in eremum abiit, quâ annos aliquot coluisse, usq; ad mortem, fama tandem apud posteros innouit: Regnât e Ladislao horrendum spectaculum in Polonorum Rege Boleslao cõtingit, qui occiso Cracoviensî Episcopo, dâm Corona & Regno privatus in Hungaria exularet, in dementi in lapsus, atque à canibus suis voratus fuit, eo iudicio personas quantumvis honoratissimas, & illustres quandoquæq; conspectioribus criminibus notari, & fraudem fortunæ que insolens excelsum insidiatur minime efugere. Cæterum nil laudabili ac salutari gubernatione, D. Ladislai optatiûs. Hic Dalmatiâ & Croatiam universam fato faultissimo sine sanguine Coronæ, ac ditioni Hungaricæ acquisivisset, hæc ipsâ occasione, Zolomerus Dalmatarum Rex, cuius uxor Ladislai foror germana esset vivere desiderat nullis relictiis liberis, uxoremq; Regni hæredem testamento nominaverat. Hæc cum per ætatem posset nubere, Regibus expetita, noluit, unius viri amore contenta. Orbitatem mulieris contempserit hostes Regis mortui, & fecerit bellum Dalmatis, quibus cum exsistere non posset Regina vidua Ladislai fratrem accessit propugnatores orbitatis, simul illi accepta à Zolomero regna commendata, si quid sibi humanitas contigisset. Profligatis deinde per Ladislai Reginæ hostibus, paceq; Dalmatis partâ, cum è vivis illa non multò post excederet, Regnum Ladislao reliquit, qui sibi frater, affinitatis & necessitudinis gradu esset proximus. *ita videmus sapienterò humilia cogitantibus sublimem obtingere fortunam, & vicissim sublimia cogitantes, tenem ut plurimum sortiri fortunam.*

Hoc ipso tempore, & sub imperio Salamonis & Ladislai, novum atq; inopinatum hostem S. Corona fortita est, gentem Cumanorum aut Cumanorum Sarmaticâ, quæ conflato numerosissimo exercitu ex flore juventutis in Hungariam venit, bellumq; intulit illo consilio, si feliciter gestum esset, non fore difficile, relicto solo sterili, figere sedes in locis nobilioribus. Adjunxerat quoq; sibi Tauriscillas, Hamaxobios & Alaunos, tanquam belli & victoriz socios. Verum Ladislai quatuor maximis præliis semper victor, cæcis Regibus illorum, unò suâ manu interfecto, gentem ad internecionem ferè cecidit, 1088. fluvium etiâ ubi pugnatum est à nomine deletæ gentis, quæ Christianorum servatorem nõ agnosceret, in reliquum tempus Barbaricum nominari præcepit.

Cum Polonis bellum gessit captâ Cracoviâ Metropoli Regni Poloniæ, eo quod se socios belli 1091. Cuncti præbuisent. His bellis omnibus victorem domi forisq; summa rerum consecuta tranquillitas, talisq; Regni status, qualem Rex summa Religione præditus concupiscit, affectus veterum Monarcharum gloriæ, qui Deos colendo, & patriam amplificando claruerunt.

Harum rerum fama & simul imperatoriz felicitatis ac virtutum quibus excelluit perpulit, Germaniz Principes, ut Henrico IV. mortuo eum sibi Imperatorein deposcerent. Quid illud sit quod Henrico V. Imperatore designato externum sibi Regem quaesierit Germania, non tradunt annales: illud a notatum magnum fuisse Principum hac in re consensum. Probabile est illos in Ladislai electionem consensisse quibus invisus esset Henricus V. per scelus & paternæ domus opprobrium patre adhuc vivo Cæsar declaratus Paschalis II. Pontificis suggestione iuxta quæ oblitus sanctæ in parentem suam pietatis, quæ post Deum nihil religiosius colitur, cum Imperatore aliis fortissimè & bellicosissimè, qui bis & sexagesies acie dimicavit, in sumas coniecit angustias, extortoq; per vim imperio, & inducta in animum patris ingenti tristitiâ, morti tradidit, ut ea de 1 e luculentius infra in historia Emerici. Rediit verò scelus, suu non solum in Henricum V. qui reiectus à plerisq; à Calixto excommunicatus, iisdem Pontifici artibus everlus, & post mortè quinquennium insulpeus jacuit, sed & veteri factionis suæ Episcopi, & politici plurimi in acie interfecti sunt, & veteres Principi in Saxonia familiæ extinctæ Principatus alienis reliquerunt; oportet ergo in consiliis capendis, non tantum presentia, sed etiam futura prospicere: non contentum esse prudentem rebus prospere ad tempus fluentibus, sed quis exitus inde sit futurus perpendere, Germanorû legatis pro ingenio & natura sua respondit Ladislai, se S. Coronæ Hungaricæ decore & gloria, & Regni sui finibus contentum, Augustalia illa diademata minime suo capiti apta, utpote quod fulgorè, ac pondus eorû ferre non posset, quasq; Regni sui acquireret curas, his se velle dare operâ, & Dei beneficio eas sufficere, novasq; se sollicitudines nequaquam querere: & jam domesticis externisq; hostibus debellatis, ocioq; suis hominibus parto, & pace contenti, in hoc se unû studiû incubere, ut Deum tranquillâ mente coleret, factisq; Rege Christiano dignissimis alios quoq; homines ad pietatis studiû invitaret. Quod tamen ad sumi in Germaniâ imperiû dignitatè optareque, id se xqui boniq; facere, & agere hoc nomine Germaniz Principibus gratias, optareque ut omnia felicia illis eveniât. *Illud est gloria ingenii; cû querit à quo nõ cognoscitur, cum eo loquitur, à quo non auditur, cum eo rem habet, à quo visa non est, cum insequitur, qui ipsam fugit, eum honorat, à quo parvi penditur, nolentem unil non petenti se offers, ignoto se credit.*

*Salamon
profligatus
privatus
dignit. &
morsus
an. 1077.
An. 1082.
An. 1084.
Dalmatiâ
& Croatia
Hungaricæ
juris facta.*

*Cum Hun-
garos Re-
gno extur-
bari voluit.*

*Profligatus
sur forisq;
per Ladis-
laim.
Ladislai
gessit bel-
lum in Po-
lonia.*

*Augustalis
Diadema
modestè
decorat.*

Moritur
Ladulano
Rax anno
1095.
Sepelitur
in Ecclesia
Varadinensi
quam fundavit.

Tandem exercitum dum ad Hierosolymitanam expeditionem ipse electus exercitus Imperator duceret, fatali correptus ægritudine mortalitatem exiit, corpus mandatum tumulo Varadini: ubi (a) in ipso templi aditu posita est equestris statua, Ladislai, ut mole æneâ intelligis, ita opere, & artificio admirabilis. Nullum in verò æs, nullum aurum formam figuramq; Principis melius quam grata hominum memoria, exprimit.

Atq; hæc est centuria prima Monarchiæ. S. Coronæ, pia illa, simplex, felix, septem Regum (inclusivè) Imperio conspicua, qui pace domi servatâ, & bellis externis feliciter confectis optime de nomine gentis Hungariæ meriti sunt.

CENTURIA SECUNDA.

An. 1096.

Hunc secundum Centenarium (exclusivè) à Colomanni Imperio inchoamus, non obscuro reatum motu (ut fit intra secularem annum) cum mutatione quadam animorū. Hæc verò res summæ dignitatis felicitatem semper attulit majoribus nostris, quod apud Hungaros plus boni mores valere, quam apud alias gentes bonæ leges valent. Quâ laudem finon in omnibus, in paucis tamen Deus servavit, præsertim Regibus, qui divos Reges in priori centuria imitari, & ad Idæas ipsorum suas actiones componere studebant. Nullos Ladislaius habebat liberos mares: Colomannum & Almus filios duos post se Geiza reliquit, quorum alterum in regnum succedere oportebat. At Ladislaius, Colomannum natu majorem: divino quodam instinctu, sanguinarium prædixerat, iusseratq; sacris initiatū Agriensis Ecclesiæ fieri Episcopum, Almo Rege designato: Contrarium evenit, ut post mortē Ladislai, neglectis ipsius postremis de regno mandatis, revocatum è Polonia Colomannum, Almus ipse primus omnium Regem nominaret, minus Regni quam frater appetens & magis amans patriæ. Pro more ritè coronatus Colomannus, eam regni partem, quam Duces habuerunt Almo possidendam tradit.

Colomannus Rex Hungaria.

Fama de Ladislai morte ut percrebuit, estq; cognitum Colomannum in Hungaria Regem, ab his ipsis Regibus, inter quos de bello Saracenis inferendo cōvenerat, Legati ad eū mittuntur, ut quæratione Ladislaius non se socium tantum belli nobilissimū, sed & Ducem totius rei gerendæ rogatus obculisset, ille pro suis viribus bellum gesturos adjuvaret. Verū non illum ut Regni, sic fortis, æ generosi animi, pietatisq; hæc dem invenere. Nam Reges non religionis, pietatisq; studis bellum gesturos, sed ut insidias Regno ipsius struerent, malè credidit. Negata igitur principibus societas, negatum iter per Regni Hungariæ provincias, Almus transitum Colomannus prohibere volens, victus & profligatus est tandem mutato animo, missi ab eo Legati cum muneribus & insigni commeatu copiam, fecere fidem de amicitia & liberâ iter faciendi facultate. Patētis itaq; certis amicitiaæ foederibus, exercitus liberè in Græciam abierunt.

Societatem rogus, & profugus

Inter Colomannum postea & Almus simulatas primū occulta, deinceps patefacta in aperta odia & bellum erupit, improbis hominibus utrumq; ut ab insidiis sibi caveret, impellentibus. Verum civilium bellorum memoria, quibus tantum esset fufum sanguinis, cōsiliū capere cōegit, Principes Hungaros, quō dissidentes inter se fratrum animos compeferent. Quare statutū est omnium consensu, si decertandi libido eos ageret, esse è Republica, ut ipsi inter duos exercitus singulari certamine congressi, iræ atq; odii, quibus inflammari bellum movissent, finem faceret; eumq; qui victor abiisset Regem fieri, atq; Hungaros ejus parituros imperio. Colomannus hoc pacto à Principibus elusus, destitutusq; Principum ac Nobilitatis auxiliis, quōd suis viribus parum sūderet, av armis discessit.

Libido ipsorum di. illi decreto com. peficiunt.

Bellum deinde solâ cupiditate impiâ in Ruttenos movit quod deprecantē *Lancem* Reginam Russorum & supplicibus votis, ac miserabili ejulatu petentem pacem, insolenter habitam & calceibus petitam repulit, atrociter in super voce addita; Non debere Regiam dignitatem muliebribus lacrymis deformari. *Nimia insolentia & implacabilitas in viro Principe detestabile virum est.*

Colomanni bellum in Ruttenos an. 1101. Insolens di. Bellum illigium. nim. malum exitus.

Regina deinde spreta per contumeliâ auxilio Cunorum, & Ruttenorum usâ, validisq; comparatis copiis, Colomannum vicit, & in fugâ conjecit, calsis ex Ducū ordine, non paucis. *Tales exitus habere consueverunt bella, quibus ex insolentia & voluptate se vitur non ex causa aut necessitate.*

Nec enim Colomannus injuriâ laesit arma induit, sed contra deprecantē, pacē implorantē, neq; virtutis aliqui, & fortitudinis laude, cum laus victoris ex precio hostis destrueretur, quam enim videt in acie contra se feminam imbellem, quam si vicisset, nihil egit; quod autem victus est, nihil ad summum dedecus reliquum habuit. Portò Colomannus quod ex suo ingenio iudicium de Almo fratre faceret, cum quo non ita pridem opera Procerum concordiam miverat, suspectum & falso insidiarum acusatam, oculis orbatum vivere, & ut scelus fecere cumularer, Belam quoque filium adhuc infantem, è sinu matris creptum castrari primum, deinde privari luminibus iussit. Magicus Minister, quem sibi Colomannus delegerat, Almo quidem eruit oculos & filio Belæ, testes tamen huic non exequit, misericordiæ gratiæ atque innocentie tactus, tum volvens animo fieri aliquando posse, ut extincta Colomanni sobole, quæ illi unica esset, Respublica Rege Belamare haberet opus. *Est autem hoc illud*

Colomanni in sanguinem suum crudelitas.

illa, quod ex Tyrannorum carnificina prodit, fratres qui ad Regnum essent admittendi, vi aut vengerio tollere.

Hac crudelitatis scenâ consecrâ, & Almo tandem in conspectu sacrorum penatum ad altaria fugiente caelo, moritur foelâ morte Rex impius & infelix, nihilq; ab eo feliciter aut utiliter gestum est, præter id bellum, quo Petrum, qui Dalmatiæ regnum sibi usurpabat, consecit: (a) Venetis etiam memorabili prælio superatis Impletum est adeo vaticinium D. Ladislai, portentosum hunc & sanguinarium futurum, quæ omnia vel ipse corporis habitus, & figura præferebant. Lufcum (b) enim natura finxerat, gibbo-deformem, claudum, blefum, hispidum, & pilis confutum, penè ut ad primum aspectum, indignus principatu, & quali ingenio esset judicaretur. (c) Nam *apenmero affectuum interiorum pravitas, externo naturæ iudicio proditur, ut rem magnam admitemur, si signatus à naturâ filius, bonus inveniatnr.* Cave ergo inquit Aristoteles ad Alexandrum, *ab homine omni, qui aliquo membro diminutus, ac mancus est, velus ab inimico: quoniam turpes ac manci, temerari & sine iudicio omnia agentes.* Turpitudine autem hæc deformius nihil, quam ad summum imperium crudelitate adungere, quod certè quoq; ad injuriam Coronæ pertinere, siquidem non in solâ ipsâ, & solo fastigium dignitatis, sed in virtutibus ac operibus, quæ illius sanctitatem minimè dedecorat consilium. (d) *O quotiesgitnr, & quam diligenter rogandus est Deus, ut Republice non ad culpa nostra pondus, sed ad clementia suam mensuram Principes largiantnr.* Sæpè enim Monarchas imperiis, Reges regniis, Præsides provinciis, dominos terris, Antifites Ecclesiis, nõ quales bona subditorum gubernatio postulât, sed quales peccatorum multitudo meretur, concedit.

(e) Colomanus STEPHANUM ejus nominis II. successorem designaverat, creditumq; tutoribus, ac præfidiis muniverat, quæ causa fuit, ut abq; morâ & dubitatione Rex, ab his quorum intererat, declararetur. Quamdiu tutoribus conceditus erat, rectè omnia, & moderatè administrata, mox ubi nonum, f. attigisset annum, obire Regni sui provincias incepit, quo tempore & in Dalmatiam (g) venit, eam in fide suâ confirmat, & contra Venetos munit, ubi læti dies æst Dalmatis, publicâ lætitiâ, & faustis gratulationibus, cum excipientibus. Inde reversus, exercitum misit in Polonium, vindicatum injurias ab illis acceptas: hic postquam longè latèq; in Polonia grassatus est, rediit onustus prædâ, nullis visis hostibus. Cum Bohemis (h) jungere amicitias, cum Stephano ipsi, tum Principibus, quorum consilio uteretur è Republica visum est, quod illi hoc à Stephano postulerent. Ad fluvium ergo Olcnam se Stephano venturum obviam Ulladislai Bohemorum Princeps nuntiaverat, si id Stephano placuisset, quod fecit non invitus. Erat cum Bohemo (i) Solchus Hungarus, Hungarici sermonis gnarus, ingenio vafer, sinonis artium Magister, qui cum in castris utriusq; liberè versaretur, utrumq; Regem mutuâ suspitione implevit, quali per simulationem, colloqui alteri insidias strueret; Quare utriusq; Principis pari errore ad arma perventum est, atq; ignari rerum Hungari, fusi, fugatiq; Rege cum paucis rediitum festinant. Castris jam potiri cœperunt Bohemi, cum Joan. Urosius Præfectus Palatii collectis ex fugâ quibusdam, animisq; resumptis, Bohemos prædâ occupatos adortur, funditque, ita qui paulo ante victores fuissent, terga victis vertere, & prædâ exuti, fugâ salutè quaerere sincoacti. Cœptum tamen fœdus (k) cum Ulladislao per legatos absolvit, & ab illo impostore, dirâ morte, ultio cladis exacta est.

(l) Quatenus quoque bello aggressus, interfecto Bezeno incolumem exercitum reduxit. Bellum cum Græciæ deinde gessit, cujus occasionem dederat, Pyrisca D. Ladislai filia, ab Imperatore Græciæ Joanne marito durius tractata, quæ misso ad Stephanum nuntio tali, quod Imperator in ordinem juris sui & clientelæ Regem Hungariæ redigere vellet, ferocem animum & ad iram pronum extimulaverat. Belli ejus illa fuit fortuna, ut victoria penes Græcos nec incruentâ stante, Hungari non parvam cladem acceperunt: armis tandem è veltigio positus ad fœdus (m) itum est, inquit; inter Græcum Imperatorem & Regem Hungariæ tanquam æffinitatis antiquæ necessitudinis, & perpetuæ pacis symbolum, ipsi arbitris, & in colloquio presentibus.

Hoc ad laudem S. Coronæ pertinet, quæ numine favente, sinistram belli aleam, ad salutarem fœdæris occasionem convertit, necessitudinemque cum Imperio orientis celeberrimo acquirit: non verò ad famam Regis inclementis simul & impudentis. Quam enim non iusta fuit causa Stephano belli contra Græcos gerendi, tam iniquus fuit, & crudelis in Hungaros postea, reversusq; exquisita ac nova tormenta excogitabat, quibus sibi in visos perderet; initio gubernationis scelcis, & placidus ad frugem Hungariæ natus creditus, post tamen servire voluptatibus, vagis amonibus indulgere (quam turpitudinem Hungarici Proceres detestati auctores fuerunt ipsi cõtrahendi matrimonii) scilicet in subditos cœpit. Non confidendum ergo lætis gubernatoris in itis, plerique enim eo fallunt artificio, in principis reductis ingenio, Catones, Aristippos, Curios representant; intus Nerone alunt, & in progressu vitia pro tempore suppressa revellant, aut excluda novissime recipiunt, in quo genere Tyberius omnes superavit, tum qui orientem adorant, occidentem negligunt solem. Ad pœnitentiam ergo properat, qui cito de principibus judicat.

Moritur Colomanus Rex an. 1114. Alba sepulchrum.

(A) Anno 1103 à Venetiâ Bohemiam obiner.

(B) Colomanus inus & entra deformis.

(C) Natura per iudicia externa meret prodiit.

(D) Optimum Principis magistrum Dei beneficium (E) Stephanus II. Rex Hungariae an. 1114.

(F) Anno aetate nono regnare incipit. (G) Dalmatiam visitat an. 1123.

(H) Fœdus Hungarorum cum Bohemum. (I) Solchus Hungari in castris principum fraus.

(K) Fœdus cum Ulladislao Boem. an. 1123.

(L) Bella Rusteniâ anno 1126.

(M) Fœdus inter Græcum Imperatorem & Regem Hungariae.

*Bela cœsus
Rex Hun-
garia.*

Bela tandem, quem Pater exœcaverat à Stephano successore designato, pœnitentis animi indicia ostendit, dum nec bellis intentus esset, nec imperiis daret operam, sed curâ privatæ vitæ, pacisque teneretur. Admonitus invaletudine, morboque lethali tentatus, sine cunctatione sumpto vestitu Monastico, regno se abdicat; Tandem fato functus est, anno regni sui decimo octavo. Hujus Regis gubernatio parùm salutaris, quòd sacræ Coronæ studio & decori non satisfecit, quòd aut excursionibus vexaret finitimos nullâ justâ de causâ, aut bella gereret non necessaria, in quibus & infœlicem esse propterea conti-

*Stephanus
regno se
abdicit, &
moriatur
anno 1137. se-
pultus Va-
radini.*

*Consiliarii
Colomanni
Belam
exœcitant
puniantur*

Bela nullum bellum finitimis intulit, sed illarum defendit foeliciter. Jamque solidam pacem per omnes regni sui provincias constituerat, dum Helenæ ex Constantinopolitani Imperatoris stirpe prudentissimæ, lectissimæque fœminæ querelis ac monitis, Principes instigati (quod Regem captum oculis, quotidiano suo, & filiorum dolore cerneret) Rege id non prohibente, autores facinoris luminis orbatu publico consensu inquirunt. Capti quidam ac interfecti, quidam interfectorum hæredes utriusque sexus bonis exuti, carere quibus illis jussi in perpetuum.

*Falsio pu-
morum
contra Ra-
gem.*

*Borichus
Colomanni
Regis fu-
lium notius
vegnum
affiliant, à
Belâ cedi-
tur, & fu-
gatur, cum
copiis au-
xilioribus
anno 1134.*

*Rex Bela
indulget
Voluptati-
bus.*

*Parvi a-
dulatores.*

*(a) Malo
consilio
paritenda
facis.*

*(b) Mori-
tur Bela
Rex anno
1141. Alba
sepultus.*

*(c) Geiza
II. Rex
Hungariae
anno 1141.*

*(d) Bellum
gerit Ger-
manicum.*

*(e) anno
1143.*

*Pofonium
à Rapulo
& Henrico
liberat.*

*(f) Magni
Principum
datus au-
gere impe-
rii fuerit.*

*Geiza ad
bellum sa-
crum col-
latus.*

Hi verò factis postea conventiculis, pactoque inter se fœdere, ad Borichum mittunt; cuius mater adultera ipsoque gravida Boricho, relegata à Colomanno ad suos fuerat; Promittuntque huic Regnum, si citius cum copiis veniat in Hungariam. Borichus persuasus à matre adulterâ, se veram esse & legitimam Colomanni prolem, Polonis & Rutenis, quorum auxiliis instructus erat, citius opinione Regis Belæ exercitum in Hungariam duxit: Cum quo Bela prælio inuito, ut causa, ita belli alea superior evasit.

Hoc quoque infortunium S. Coronæ fuit iniquitate temporis & hominum acceptum, quod ab homine naturæ legibus, divinis & humanis damnato, armisque injustis peteretur, & facinoris execrandi patrocinium sub illo divino sydere quæreretur. Cæterum ut à locis sordidis, sol ille oculus mundi, sordes & livorem non contrahit: sic nec S. Corona ab impuro Borichi ambitu & factione, labem ac maculam accepit, sed celeri clade ac interitu hostis se vindicavit, ac in decore suo cum Belâ triumphavit.

Ab hoc certamine quieti se dedit Belâ eum nullos omnino haberet hostes. At parùm decora otii habita ratio, à dulcedine quietis ad instrumenta luxuriæ delapsus est. Invitati amici co exemplo, qui simili vitæ genere delectabantur, indulgebant & ipsi crapulæ symposiisque; ac eò devenitum est, ut Rex gravatus viño vespertino, promitteret multa amicis petentibus; Jejunus promissa retractare non poterat; Quo pessimo more, adulatores potius quam amici effecerunt, ut potestatem illis fecerit, morte mulctandi duos Principes (a) quos odissent, qui- bus jugulatis, *potentia ac moderatiois hæud esse constants contubernium exemplo reliquit.* Bela excessit rebus humanis, (b) interque medios Principes locum sibi reliquit. Rexit annis 9. mensibus 11, mortuus 13. Februarii.

(c) Belæ filius GEIZA ejus nominis secundus adolescens adhuc exœpit imperium Reipublicæ utile & S. Coronæ gloriosum: Id quod ex gubernatione ejus constat. Magna enim ipsius domi, forisque fuit autoritas, quæ beneficentiâ, & prudentiâ comparari solet. Inuito imperii bellum (d) cœcepit, & confecit foeliciter Germanicum: Rapulus homo Germanicus, qui præfesset vicinis Hungariæ Austriacorum oppidis, fretus probitate, & simplicitate Juliani Comitis, (e) cujus curæ Pofonium esset creditum, structis nocturnis insidiis, cœpit arcem simul & civitatem. Quæ causa erat, ut Conradus Imperator, Henrico Duci Austriacorum summâ rerum commissâ, in Hungarorum perniciem conspiraret. Habuit enim S. Corona ab ortu semper hostes vicinos suos, qui partim prætextu amicitia, qua nocendi ratione major non est, simulationeque honestatis, ac societatis, bella ac clades inferre moliebantur, partim Marte aperto, eam in potestatem redigere, atque Hungaros beato hoc imperio privare conati sunt. Geiza non solum tantum belli curam ac molem sustinuit, sed & exercitum extra fines Patriæ in Austriam ducto, primùm ad Pofonium Germanis & Henrico in fugam conversis, septem millibus eorum cæsis, celebrem obtinuit victoriam. Rapulum cœpit, hæc laude propria acceptâ, quod fines suos recuperavisset. Nihil igitur Geiza (f) de imperio S. Coronæ & finibus cupiebat diminui, ut perfecta & intacta omni ex parte ejus esset possessio, quod ingens dedecus esset Principibus, si quod antecessores virante industria, populo vererent, per socordiam ipsi desiderataque amiserent. Conradus itaque Imperator, qui victos Germanos ferret graviter, putaret; Geizam meritò sibi offensum, mittit legatos, qui & Geizam reconciliarent, & nomine belli adversus hostem in Terrâ Sanctâ non solum liberum transitum sed & auxilium postularent. Geiza invictò animo, injuriæ immemor, non tantum jura haspitiis liberalissime obtulit, sed & pecuniam ingentem ex donis templorum ornamentisque detrahitis congestam, ut cupiditati Imperatoris satisfaceret, dedit.

Ita quoque erga Ludovicum Galliarum Regem se gessit magnam necessitudinis gloriam. Magnum profecto hoc decus est S. Coronarum, hostium qui quavis arte, & Marte illam impetere conabantur, conatus promovere, & pro offensâ, gratiam reddere, & mulz nimirum cœlestium Naturarum, qui virtutem in pretio, vindictâ odio habent. Hoc pacto Geiza domi fortisque clarus, cum regnasset annos viginti diem suum obiit.

Munifia
tenentia.

Moritur
Rex Geiza
1161. sepul-
tus Alba.
Stephanus
III. Rex
Hungariae
an. 1161.
Alba corona-
tus.
An. 1164.

STEPHANUS III. à Patre commendatus, & idem Rex factus consensu Hungarorum, post obitum Geizæ regnare incipit. Initia gubernationis fuere tranquillâ, cum nec ipse inferret bellum finitimis, pacis amans, & vicini Reges à vi atque armis abstinere. Venetis maritimam Dalmatiz oram, arte, & dolis, non aperta vi vexantibus restitit, monitis prius per legatos ne bello materiam darent, contentique suis finibus essent: Sed cum nihil intentatum relinquerent, ut domini facti Maris Adriatici, Dalmatiam quæ juris Hungarici erat, imperio suo adjicerent, Stephanus recipere, quæ à Venetis adempta erant, conatus est: Verum ob domesticos motus non potuit. Ex absentia namque Regis, captatâ occasione patruus ipsius Ladislaus, nimia atque arroganti libidine imperandi successus, Coronæ surripiente consilium astute inivit, persuasum sibi habens, illâ adeptâ, non difficulter quoque regno se potiturum. Quare miris artibus subrepto Diademate, nonnullisque Primatum, quos promotionibus, honoribus, largitionibus corruerat, suffragantibus, regium nomen palam profectus est, legitimo interim Rege Stephano (cujus virtus & salutaris gubernatio non caruit invidiâ) Patruî furori indulgente. Cessit enim instar periti naucleri, qui novit obsequi fluctibus ad tempus.

Ladislaus
Geizæ Regis
frater, Ste-
phanum
nepotem la-
gitimum
Regem ab-
ademaso
privavit. an.
1170.
(a) Consi-
lium ex
tempore
capere, est
magna
prudensio.

(a) Est quippe prudentia, ex tempore quandoque capere consilium quod plerumque injuriis, vim atque periculis, incrementâ victoriâ vincit. Neque tamen Regum constitutor & Coronæ vindex Deus optim. maxim. hocce diu scelus inultum passus est: Violatorem Coronæ & æmulum Regis coronati repentino oppressit fato.

Ladislaus enim regni amore captus, & victus bello, brevissimo imperio, mensium sex, finem vitæ quem diuturniore fortiri poterat anticipat. Nam non contentus suâ sorte, duo insignia scelera perpetravit. Primum ex ambitione rupit æqualitatem, & jus sanguinis, quæ sunt socialia divinarum & humanarum rerum vincula, & irreligiosâ occupandi Regni intentione, sacrilegium S. Coronæ commisit, cujus pœnas, subito factum ipsum comitantes, hære debuit, eo documento sanctum esse Coronæ nomen, & Majestatis ipsius jus minime violandum.

Susciperat hæc fraudulenta consilia Ladislaus more usitato eorum, qui dum turbandi Rempublicam animus est, rebus novis in absentia Principis operam dare incipiunt, ne præsentem domi medico, nascentibus morbis tempestivè obviam eatur, & seditiosa consilia, legitimi Magistratus auctoritate, mox in semine suppressa, minis ad sententiam succedant. Et quam sæpe ejusmodi inquietorum tentata, suo capis fabricarunt ruinam, & implicarunt non præcisus difficultatibus; Si quidem non ut movere res novas, sic eventum prestare in ipsorum sensum est potestate. Ideo hoc crimine, præter id quod inquieti perpetuâ notantur infamia pœnis quoque, atrocibus facinus expiari coguntur; Ut olim qui absentibus Cæsaribus res novas moverunt, & rebelliones excitarunt, victi canes gessare debebant.

Stephanum verò nova protinus excepit difficultas, alter enim Ladislaus pater Stephanus Quartus Belz Cæci filius in cujus potestatem devenerat Corona, imperium per vim sibi usurpat, quorum utriusque fratrum Lucas Archiepiscopus Strigoniensis periculum citissime futurum ob illegitimè usurpatam Coronam prædixerat. Ne (b) tamen Rex diutius sibi, & causæ bonæ auctoritatique Regiæ deesse videretur, armis cum Stephano contendit, vincit pugnâ cruentissimâ, maximo Hungariz damno, & pernicie. Certaminis modum non prodidit annales, magnitudinem & atrocitatem judicantur. Satis constat, cum omnis in diversa stadia distracta Nobilitas in Castris fuisset, cum Regibus tanto furore dimicatum, ut nihil eo seculo Hungariz miserabilius accideret, consumpta ut omnis Nobilitas eo prælio diceretur, Stephanusque qui per ambitionem violatâ Coronæ religione, bellum movisset non necessarium, calamitosumque Hungariz cum in arce Zemplenti latuisset, ultricibus furis exagitatus interit. Hoc pacto insignia regia ad Stephanum legitimum Regem intra quinque menses una cum Regno rediit. Tandem enim bona causa Regum triumphat, & quibus divinitus debentur Regna, quibusve mansuetudo, pietas, justitia, salus subditorum aequè pulvis Al. care, cordique est, ejusmodi Principes castius quoque protegentur, & maximis quibusque, ex periculis adversitatibusque tandem emergunt.

Stephanus
IV. imperi-
um per
vim usur-
pat.
(b) Rursus
eo excitavit
armis vin-
dicibus.

Moritur
Stephanus
IV. invasor
regni anno
1173. Idib.
Aprilis se-
pultus Al-
ba.
(c) Step-
hanus Rex
moritur
an. 1173.
sepultus
Cate-
Strigoni.

(c) Post victoriam obtentam Stephanus ex dolore summo, & labore; quem illi pugna peperisset morbo tentabatur, crevitque morbi vis in tantum, ut victus corporis, & animi ægritudine brevi excederet vitâ, postquam regnasset annos undecim, mensibus 9.

Ceterum hic advertendum, Ladislaum II. Regem, fuisse Stephano III. patruum, non fratrem, ut constat ex variis historiciis, exque Sambuco, qui ita cecinit de Stephano III.

Excipit imperium Stephanus GEISA pater clarus,

Sape Ladislaum, quem Stephanusq. petunt.

Hi fuerant Patris fratres.

Bela 3. Rex Hungariae Stephano III. frater.

Post hæc BELA Tertius mense post fata fratris undecimo Rex eligitur & coronatur. Prima omnium maximaq; fuit Belæ cura, ex seditionibus dissensionibusq; civilibus orta vitia tollere. Nam cum intestino certamine partium studia secuti stipendia fecissent, negatis stipendiis, captoq; prohibiti, ad furta latrociniaq; sese contulerant, relicta melioris vitæ ratione. Ergo si quidem prius portis bonus Princeps vitia excludat, oportet quam muros adversus hostes instaret, exterminatis graffatoribus & purygato regno latrociniiis reformatio quadam aula & iudiciorum instituta est. Omnia enim redacta in ordinem, quæ antea confuse fiebant, iudiciis nomina, tempus diesq; iudiciorum certi dati, vi, atq; injuriâ oppressis, querimoniarum ostensus locus, qui Regis clementiam requirerent, mos supplicandi qui huc usque duras, consuetus est. Regem enim adire & exultare moris erat; Ceterum per supplices libellos de rebus suis agere iussi, expectareque negotiorum suorum exitum, de Regis sententiâ apud eos quorum curæ hæc fuerunt, commissa.

Gessit bellum adversus Haliciz Regem Uladimirum, captoque eo per Andream filium suum Ducem Hungariz, Haliciz Ducatum occupavit, ipsique possidendam cum Lodometia tradidit.

Ordinem Reip. restaurat.

Supplicandi modum introducit. An. 1274.

Halicia & Lodometia primas Hungariae subiecit.

His consecutis rebus, finitimas vicinis Regibus provincias adiit, paceq; omnibus in locis constituta (exceptis Venetis cum quibus nunquam fuit fida pax) feliciter, & laudabiliter vitæ suæ cursu peracto diem extremum obiit, cum regnasset annos viginti tres, & mensem unum. Non immerito tranquillam habuit imperium, & à summis Reipublicæ perturbationibus, in futuram quietis portum Hungariam redegit quandoquidem & legitime adeptus est imperium, & summa iustitia illud administravit.

Bela moritur alia regali, ibidem sepelitur. American Rex Hungaria.

EMERICUS patri successit, unâque benevolentia principum viam sibi ad supremum fastigium dignitatis præparavit. Per magni quippe interest, quæ quis, sanâ, & opinione hominum, dignitatem summam consequitur. De hoc Annales Hungarici pauca scribunt: Uxorem habuisse Constanciam Aragoniz Regis filiam, quæ postea HENRICO Romanorum Cæsari nupsit. Jaderam, Metropolim Dalmatiz à Venetis Emerico Rege captam. Italici nominis scriptores tradidere, sed non satis iusto belli titulo, quando partim beneficis, & precibus, partim inopia pecuniarum Principum, ad sacrum bellum in Asiam proficiscerentium, illam obfessam, & possessam à Venetis, contra foedera cum Hungariz Regibus inita constat.

Jaderam Metropolim Dalmatiz Veneticis capiant.

Andreas fratrem Emericum Regem privare suadet.

An. 1196. Frustratur illius audacia, solo coronati Regis aspectu.

Unum verò est memorabile in Emerici rebus gestis, quo suum imperium veluti ornamento quodam confirmavit. Regnabat nimirum Emericus studiis & artibus paucis magis quam bellis, dum Andreas Dux frater junior damnando senioris ignaviam, in fervore adhuc adolescentiæ, quorundam pravis adductus consiliis, eum Regno exturbare, ac Diademate conata omni privare contendebat: Jam re eò deductâ, ut prælio decertandum esset, & utrinque ad pugnam dispositi flarent milites, Emericus exutus armis, Coronâ, & sceptro fulgens, solus medias frutices præcepit, cujus conspectus ad eò Ducem, militesque omnes terruit, ut abjectis armis, supplices lacrymabundique delicti veniam poscerent. Magnâ animi fiducia summum in Majestatis Regali posuit Emericus præsidium, longè diversâ ratione, ab antiquo in Macedonia (de quo Justinus lib. Hist. 28.) qui seditione contra se in populo ortâ, animo dejecto, & impotenti, Diadema in vulgus projecit, darique illud alteri iussit, qui aut imperare illis sciat, aut cui parere ipsi sciant. Atque ita tribuimus quidem hoc heroicæ virtuti Emerici Regis, quem impietatis, ac temeritatis fratremz scelere obiecto, Ducum militumque animos infregisse, atque sanguini proprio pepercisse constat: Tamen sine omni dubio S. Coronæ Majestas apud Hungaros plus effecit, sub cujus tutelâ, Regi supra mortalem conditionem aliquid accedit, privati que hominis personam longè exuperat. Secus olim cessit Imperatori Henrico quarto: Hunc enim cum Monguntinus, Coloniensis, ac Vormacienus Præules, ex mandato Pontificis convenissent, & insignia nomine filii Henrici V. (quem Pontifex Palchalis II. contra patrem regno exturbandum concitaverat) postulasent, Cæsar Augustalibus indutus throno insidens, impositaque capiti Coronâ, tantæ Majestatis rationem legatos habituros, arbitratus, auditis illis, filii petitioni assensu ubi recusasset, consensit ipsum involantes, Coronâ, & sceptro, in conspectu filii crudeliter exuunt, privantque. Isto multo felicior Emericus Rex noster, potiorque à fratre Regis, quam à filio Imperiali Majestatis ratio habita. Etenim illa inter sagatos, aciesque instructas, terrificumque armorum strepitum inviolata illabataque constitit, huic à togatis pro tribu nali sedenti vis illata fuit, qui postea ad tantam paupertatem (ut annales Germanici tradunt) reductus erat, ut de vivendi ratione sollicitus, pro officio capellæ cuiusdam Episcopo Spirensi supplicare necesseum habuerit. Sed neque eo ob nimiam Episcopi inhumanitatem & ingrati tudinem

Henricus IV. Imperator Augustalibus insigniis exuitur.

diem ob tento, tandem carceris in quo à filio detentus fuerat, fœtore, spiritu præfocato, miserè perit. Unde tanta facti & exempli dissimilitudo sit, ut Emericum major æstimatio sequeretur, facile conjicitur, à religione nimirum. Coronæ nostræ, à qua Regem, majestatem suam accipere, ab illâ sacrosanctum & inviolatum haberi credimus. Simul enim atque Corona Regis capiti ritè imponitur, mox occultâ quadam Majestâte, & eminentiâ excelsâ vultum & personam Regis vel corporalis Dei replet, venerationemque & reverentiam animis subditorum indere solet, ut jam aliquantò amplius velut supra humanam conditionem æstimetur. Quid enim de Saule legimus, quod in alium virum mutatus fuerit, post electionem, & inaugurationem? (1. Reg. 10.) Hoc respectu rectè solebat Nicolaus Gara Regini Hungariæ olim Palatinus, qui tempore Sigismundi vixit, in simili causâ sæpius repetere. *Coronatum sacrosanctum Regem, velis bellua foret, nunquam sine magno lædè posse scelerè.* Etenim quantum ex electione assequor, intelligo Romani dignitatem imperii, non tam diademate illorum, quod varium di versorum titulorum æstimari & censeri, quam Augusti nuncupatione, & cognomine. *Nam postquam, inquit Vegetius Imperator Augusti nomen accepit, illi tantum præsentis & corporalis Deo fidelis debetur devotio.* Id quod constat ex veteri Romani Imperii consuetudine, ubi populi, & exercitus voluntate applausu, & acclamatione, Augusti, aut Imperatoris creabantur, nullâ diadematis mentione. Temporibus his moritur Uladimirus, quem Bela III. Haliciæ Regem bello vicerat, atque ita Ducatum illum inter Hungaros & Polonos controversum Lesko Rex Poloniæ occupat, & alium Ducem ei Tyrannum & Lodomerici præficit Anno 1192. aliis 1200. Kal. Decemb.

Emerico fati sancto LADISLAUS III. filius imperium suscepit, haud bonis auspiciis, quod minime diuturnum esset, & sex mensium spatio descriptum. Quo ipso fallaces agnoscimus hominum spes, arcanaque divinæ dispensationis in imperio hoc S. Coronæ judicium, quæ Regum alios in ipso flore rebus humanis eximunt, alios variis casibus exercent, alios deniq; ad inexpectatos referunt triumphos. Nec ipsa corona amplius ferre potuit suos corripales, quando ex hac centuriâ verè bellorum civilium nutricula, sublati autoribus dissensionum ac offensionum, ad frequentis seculi victorias, & triumphos ab externis hostibus partos aditum parabat.

Circa hæc tempora cæpit Regnum Tartarorum, Græcis Scytharum gentis ferocis, & indomitæ, quæ Indorum dominatu ex cussio, ac gentibus vicinis omnibus edomitæ & subjugatis, Cathayne amplissimum Regnum Magnæ Tartariæ nomine considerunt. Natura genti ingenio non humano fera, habitu corporis, & animi inculta, sine disciplina, moribus barbaris, sine civili consuetudine. Pro domibus enim eis Carpi, centonibus; coriisque contexti; Pro urbibus verò & oppidis immensâ castra, non fossis, aut aggeribus; sed infinita sagittariorum equitum multitudine vallata. Munimentum ipsis, equisque lorice plumate sunt, quæ utrumque toto corpore tegunt. In equis omni tempore versantur, illis bella, illis convivia, illis publica, ac privata officia obeunt, super illos ire, consistere, mercari colloqui; Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod servi pedibus, domini non nisi equis incedunt. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, coriis contextis, pellibus ferinis ac murinis utantur; cominus in acie præliari, aut obsessas expugnare urbes nesciunt. Pugnare autem præcurrentibus equis, aut terga dantibus, ut insequentes vulnera habeant. Nec pugnare diu possunt: cæterum intolerandi forent, si quantus his impetus, vis tanta & perseverantia esset, plerumque tamen post pugnam ex fugâ repetunt, ut cum maximè vicisse se putet, tunc sibi discrimen subeundum sit. In libidinem projecti, fides dictis, promissisque nulla, nisi quatenus expediat. Principibus metu, non pudore parent. Principem suum patriâ linguâ Magnum Canem nominant, naturam ipso appellationis vocabulo professi, quorû inter ipsos primus Changius, Can Regnum acquisivit, ordinis formam inordinate multitudini præscribens, à quo ceterorum Principum & Canum progenies manavit. Crescere Deus permisit barbaram, & terribilem hanc gentem, velut virgam asperam, ad compescenda scelera populi sui in cuius terras ubi eriomiter divinam Majestatem offenderit, potens est horrendæ tempestatis, instar agmina talium locustarum convertere, rursus eo pacto redactis, sub disciplinam hominibus suis, pro benignitate sua, rabiei ipsorum frænum injicere paratus.

Hæc est secunda Monarchia S. Coronæ imago verius & simulacrum prioris. Initium enim sumpsit ab impio & infelici Colomanno, qui nullâ ex parte majorum vestigia secutus, pietatis atque virtutis metam egressus, per gravissimam Reipub. incommoda, & calamitates, mutationis causam dedit, uno eodemque continuo intestinorum bellorum, tumultuum, insidiarû cursu, totâ Republicâ Hungariæ conqussatâ, quod administratores privatos affectus magis sequi, quam S. Coronæ dignitatem ac Reipub. curare videbantur, merito totam hanc centuriam ingratham in S. Coronæ & patriæ amore, infelicem in regni gubernatione, & successu appellare possumus. *Non enim felicitia dici possumus tempora, nisi quibus Principes virtute præstantes rerum potiti sunt.*

Non caruit igitur Corona in hac centuriâ suis aduersitatibus, multociens eeu in mari nauicula ventis iactata & verberata, nimirum inter proprios cives præpostero sui amore, regnandi- que cupidine captos, variis vexata est modis, dispari ratione & euentu. Qui enim verò synce- roq; cultu S. Coronæ ducebantur, præclara, decora bello pateq; victorias solennes consequen- tur: contra profani & iniurii ipsius affectatores, suis studiis, technis exitiosis, machinationi- busq; dolosis exigua regnandi felicitate fruebantur, inter ipsa initia extincti. Scitum enim est, & plurimorum mala fortuna comprobata, jam inde, ab initio, quod quæcumque aut citra divi- nam vocationem, aut fraudis & potentiz artificio (humiliat o licet ad tempus legitimo Rege) cor suum ad arripendam coronam elevarunt, nunquam hoc ipsis à Deo reputatum fuisse in gloriam, sed tandem factis coronæ vindictis reusos, rejectosq; crimen læsæ Majestatis summo dedecore sæpius & sanguine expiassè.

CENTURIA TERTIA.

*Andreas
II. Rex
Hungariæ
Ann. 1201.
dicitur le-
rosolyimi-
tanum ob-
susceptum
bellum in-
terram
sanctam.
(a) Ducit
copias con-
tra Sulta-
num Æ-
gypti anno
1217. &
victoriam
obtinuit au-
1221.
(b) Fuit Im-
perator u-
niversarij
Christia-
narum co-
piarum
an. 1217.
(c) Coradi-
nus Regis
Ægypti fi-
lius.
(d) Andra-
s Hieroso-
lymitanus
diabus, ab-
sens conju-
gem amit-
tit.
(e) Magna-
nimitati
testimonij
edit.
(f) Ducit
de Croj in
Belgio à
quartoge-
nto filio
Andree
Regis, u-
mino An-
drea suam
originem
trahunt.*

Incidit tandem sælix ANDRÆ secundi gubernatio, in ipsum initium Tertie Centuriæ & S. Coronæ, (transactò discordi, & calamitoso priori seculo) lux effulsit clariùs, veluti post sxyas tempestates, solis claritas, & gratior, & pulchrior esse solet, quando apud exterâs gentes, & alteram orbis partem Asiâ, radios suæ virtutis disperserat; Tantum enim apud Andream va- luit Christiana religio, ut oblitus belli calamitosi, quod nuper inter suos esset gestum, quo ex- tincta propè juvenus omnis, ad ferendam arma idonea putaretur, dissimulatis etiam Venetorum injuriis, tum Regnorum suorum neglectâ curâ, exercitum duceret in Ægyptum, (a) aduersus Sultanium Regem Memphiticum. Constat Patrem Belam interpellatum à Principibus Christi- anis, an ipse præ cæteris Europæ Regibus, in Asiâ pro Republicâ Christianâ bellum gerentibus, à pulcherrimi facti gloriâ alienus esset; spondisse se suo tempore affuturum R. ep. verum præ- ventus morte immaturâ, præstare quod promiserat, non potuit. & quum igitur erat, ut filius non R. Regni tantum, sed & paternæ pietatis hæredem se agnosceret.

(b) Fuit igitur iste Imperator omnium Christiani nominis copiarum in Asiâ, ipsiusq; au- spicis, aut ductu, bellum gestum aduersus Religionis hostes, tam propriâ fortunâ, aut victo acie Sultano, ac fugato, & Damiatâ Urbe in potestatem redactâ, Saracenis sæpius fuis, in tertium usque annum præclare res gestas continuaret. Spes erat maxima terram sanctam triumpho ipsi- us adscribere, & sanctam illam Urbem Hierosolyman dirâ Saracenorum seruitute liberare, quando Coradinus (c) Memphitæ Regis filius, de se defendendâ Urbis Hierosolymitanæ de- pulsus, muris prius dirutus inde profugeret. Verum discordia civilis inter Pontificem & Impera- torem Fredericum, & stratagemata Sultani in Nilo, derivata in castra Andree, bello huic finem imponere cœgit.

(d) Andreas ubi rediit in Hungariam æternam sacræ Coronæ lauream bello pio confe- cravit, illamq; præter opinionem, florentem, ac quietam reperit, excepto Tragico casu Reginiæ Gertrudæ, quam Bancbanus (cui Andreas Regnum commiserat) propter lenocinium & esca- num prostituta uxoris suæ amatoris fratri adultero, qui in absentia Regis ad forem Gertrudam venerat (Othonem nominant quidam, cujus filius itidem Otho, propter stuprum trucidatus fu- it) interfecerat. Maguo & invictò animo (f) fatum miserabile conjugis, & tanti casus atrocita- tem Andreas tulit, sed majus iustitiæ, & clementiæ exemplum edidit, quando Bancbanum à cri- mine perduellii absolvit, liberumq; pronuntiavit. Exclamat mirabundus Lipsius ob hoc An- dree factum. *O multa in hoc factò insignia, quod nihil sacræ expeditioni anteposuerit, quod susse- pitum si non convictum, iterum regno preposuerit, quod uxorem conjugalem iustitia postposuerit. Salve vel hoc pacto magne Rex, & tu inclina de Croj familia, ramus ab illa stirpe.* (g)

Deinde & alter Matrimonij sub hoc bello casus accidit. Fuit ejus expeditionis socius Lu- dovicus Turingiz Landgravius, quem secutus est Comes quidam Gleichensis in Turingiâ, tan- dem malignitate fortunæ, à Saracenis captus. Eum in captivitate cepit amare filia cujusdâ Præ- fecti, liberationem pollicita, si de futuro conjugio pactum intercederet, pro nihilo habitis ca- ptivi de uxore superflite præteritionibus. Præcedente itaque matrimonij pactione, puella mo- dum elabendi ostendit, seque profugo Comitem adhibuit. Domum ubi rediit Comes, primum ipse ad conjugem ingreditur, rem exponit, & libertatis suæ promotricem recipi contendit; quâ in re non difficilem uxorem Turingicam reperit, quæ Saracenicam illam introductam amicè coluit, & habuit. Hæc vicissim (erat enim formosior, sed sterilis) sobolem ex Turingicâ conce- ptam lovebat, diligebat, ac si propria ipsius fuisset.

Tandem quod reliquum vitæ fuit Andree, datum fuit tranquillitati publicæ, jurisdictioni & condendis legibus civilibus. Factis igitur honestissimis sacrosanctisq; legibus, & Regum qui

fuc-

ſucceſſuri erant ſaluti, dignitatiq; conſuluit, & cavit Hungarorum libertati in decretis, ad quæ omnes Reges, quæ legitimũ & inculpatum imperium habere voluit, jurare debent. Et ſi Regum aliquiſi ullo unquam tempore contrã faceret, certam habere ſtatũ & ordines privatim aut publice contradicendi, aut etiam reſiſtendi facultatem, haud ſormidato læſæ Majæſtatis crimine, quod nullum admitti poſſet in eum, qui officii ſui, ac jurisjurandi kmites relinqueret. Ita diuturnum & ſcelis quietumq; hæbuit imperium Andreas, ac dum regnaſſet annos 34. vitæ ſuæ clauſit periodum an. 1235. ſepultus in Monaſterio Egers ordinis Cifterciensis.

BELLA IV. ſucceſſit, quem præter Colomannum fratrem, Haliciz, & Lodomeriz Regem novum, expulſo Daniele Ruſſo conſtitutum in Hungariã, Pater Andreas ſucceſſorem conſtituit. Gubernatio ipſius primis ſtatim annis durior, nec ſatis humana viſa eſt, illuſq; tempore ad eodẽ triftia fœdãq; fuere. Plerõq; enim amicos Patris, quos viventi illi obſequentes, ſuis autem cupiditatibus non ſatis obtemperantes cognoviſſet, in vincula conjecit, alios multavit exilio, utrorumq; conjuges & liberos acerbe habuit. Proceribus fellas ſenatorias ademittit, & fe præſentare juſſit. *Præſtat autem in novello principatu ſeu regno, cavere ne ſubditi impotentis faſtu aut ſervitiã aut inhumaniſſime vexentur aut irriterentur. Facile enim tunc ſeditiones & quædam periculoſiſſima naſcuntur.* Hic Cumanos ſeu Cunnos, quos plerõq; aut Hunnorum reliquias, aut certè affinitate aliqua conjunctos ſentiunt, per Tartaros Batto duce ſuis expulſis ſedibus hoſpitio ex cepit, quod Stephani atq; Ladislai, & ſi qui præterea Reges ſtudioſiſſimi pietatis Chriſtianeæ habiti eſſent, exempla maxime imitari vellet. Cuttenum inquam (a) Cumanorum Regem à Tartaris profugum, cum totã gente, quæ ſupra quadraginta millia continebat, religioni Chriſtianeæ initiatum, in Hungariã & tandem cum toto populo Chriſtianifimum profeſſum, non ſolum optimis circa (b) Tibiſicum locis collocaverat, ſed & civitate donarat, ut Hungarus & Cumanus nullo difcrimine haberetur. Sed hoc Belz licet honeſtum & utile videbatur eſſe conſilium, neutri parti ſœlix fuit. *Præ nimis ſocietas inſida, nunquam bonã fide coalceſcit, & quæ extranei ad partem duntaxat regni poſſidem dam admittuntur, ſunt inſidiarioe ſuæ totius domus affelatores;* Sic hæc Cumanorum & Hungarorum communita politia, malis auſpiciis facta, primò æmulationem ex innatã gentis Hungarorum magnanimitate (ob quam cauſam Rex Palatinum conſtituerat Judicem Cumanorum) & impietate Cumanorum, qui nomine magis, quam re Chriſtianam fidem colerent, peperit, mox interminatam odium, ac bellum civile perpetuum, ut ad hæc noſtram atate, ex tam amplã & copioſã, militariq; gente Cumanorum, præter nomen inane ſuperſit nihil. Cuttenus inter principia belli ab Hungaris cœſus. Cumani ex civibus hoſtes facti pejora damna Hungaris intulerunt, quam Tartari. Battus ſiquidem perfequens Cumanos in Europã, ſecundis ubiq; victoriis uſus, cum quinqueſ centenis millibus venit in Hungariam altero agmine duce Peta in Poloniam tum bellis inteſtinis ardentem progreſſor: inde in Sileciam & vicinas provincias. Battus ultra Iſtrum ex parte una, Cadano duce, Bulgariam Raſciam Serviam, ex alterã ipſe Hungariã toto triennio depopulatus eſt, ac uſq; ad Auſtriã limites penetravit. Bela omnes Hungarorum copias ad oppidum Peſthum contraxit, quod frater quoq; Colomannus Rex Haliciz in auxilium venit, & hoſte ad Vaciam jam graſſante, translatis caſtris ad Agriam ad flumen Savum, cum hoſte confluxit, majori animo quam fortunã. Multitudine enim hoſtium terè obrutus, cœſis ſuis, ipſe in curſum concitato equo effuſus, vitæ, ſalutiq; conatus conſulere, viæ effugiſſet cœſo equo, niſi Andreas Forgachius aliã Ivanka Ghymeſſii dominus, qui cum fratre in tanto difcrimine Regi comes eſſet, ut Regis ſuã contempta ſervaret vitam, equũ quo veheretur, ipſe ducto citius Regi obtuliſſet, nobilem & viribus integrum, fratre factum ajuvante: quod dum magnis animis exequuntur, caruere equis ipſi, cœſuſq; eſt alter à Tartaris. *Ad eodẽ uſque corpus eſt uſq; quæ gloriam ſequuntur* Andreas quod valeret pedibus, raptus per vices, à reliqua turba equitum amicum ſervatur.

In eo prælio clariffimi Principes, quorum nomina non ſunt in annalibus poſita, perierunt, Rege interim peregrino habitu circum fines Poloniæ, in comitatu Thurociensĩ præcipue latitante, ubi caſtrum Thuroz apud veteres illius ætatis, eo quoq; nomine clarum habebatur, quod tũ Regi, tũ plerõq; eo bello profugis, & fugæ & ſalutis ceriſſimum præbuiſſet aſylum, cujus in hunc uſq; diem veſtigia & rudera ſuperſunt: ædificium nempe quoddam, turris inſtar, in loco ex calſo Zimo appellatum, quod virtutis Forgachianæ memoriã conſervat. Ivanka namque fundamenta munimenti illius jecerat.

Pari fortuna cum Bela uſus eſt Poloniæ Rex Boleslaus, qui cum intra fines Regni ſui, ob Tartaros magnis agminibus ſiſtere non auderet, ſecuritatũ cauſa in Hungariam & ipſe fugit. Mirum qua fatorum diſpoſitione fuerit, ut hi duo vicini Reges ſimilibus caſibus jactarentur. *Regem quoq; res, arcantis quibusdam impuſibus, per annos & menſes, nunc ſecundã, nunc adverſã vertuntur fortunã, & miſerum ſpectaculum præbetur, dum Principes potentes, uſq; ad eodẽ cœſelate ſuã ſibi conſulere coguntur.*

Ab hoc veluti naufragio Bela in Illyricum ſe contulit, mari Adriatico, quam Danubiõ

*Id Decretis
Andreas
ſinguli Re-
ges Hunga-
riaſi
n. eridit
Andreas
Rex.
Bela IV.
Rex Hun-
gari: anno
1235.
Ingenuſ
imman-
ſueto &
crudeli.
Magnã po-
tentia ho-
manitate
moderan-
da.
Cumanos
hoſpitio ex-
cepit anno
1237.
(a) Cuman-
ni in Hun-
gariam re-
cepit.
(b) Circa
Tibiſicum
ſediſt. ſigis.
Odia inter
Hungaros
& Cumanos.
1240.
Tartarorũ
in Hungariã
am popu-
lantium
numerus
an. 1247.
Bela con-
tra eodẽ
app. aratum.
Ergo
Andreas
Forgachii
præclarum
facinum.*

in Illyrico
vivi repa-
rat.

fortunam reliquam credere malens, ibique reparatis viribus, atque auxilio, à Pontifice & Romano Imperatore frustra implorato, Cuttano grassanti in Illyrico occurrere conabatur. Verum Duces Tartarorum fame ex vastitate triennali ortâ, rebus feliciter gestis; & diviti prædâ in sedes suas redierunt. Bela verò auxilio Crucigerorum, unâ cum Magistro Rhodi, qui militiæ & ordinis sancti Joannis Hierosolymitani tuit, navibus, milite juxta oppidum Segenium exoneratis terrestri itinere pariter, & copiis militaribus, Comitum quos Frangepanes nominant, adjutus rediit in Hungariam, metu hostium non planè depositio. Ubi ad finem Austriæ venit, reperit hostem Fridericum qui nuper simulatione amicitiaè magnam auri partem fugienti ab hostibus Belæ extorserat. Verum Deus & justus nars, de violato jurè hospitii, Friderici victriam Belæ concesserat. Victus enim ad Novam Austriæ Urbem, & ex vulnere mortuus postremus Austriæ Ducum hæres.

In Hunga-
riam venis
auxilio
Frangepa-
num,
Friderici
Austriæ
Ducem
hostem in-
venis.

Hic igitur recordari libet fatalis tempestatis S. Coronæ, qua vel Principium Hungarorum negligentia, vel populorum iniquitate, nihil sædius, nihil tristius in totâ antiquitate reperitur. Nec hic afflictissimus Hungariæ status, quo ferè ad internecionem nominis Hungarici progressum est, inter tardas mutationes, quæ semper periculum hæz sunt, est respondendus, sed inter summas, ac citas illas conversiones. Quis lætorum hujus temporis Tartaricam incurSIONem non exhorrescat? Quæ Polonis licet Silesis, ac Moravis communis fuerit, tamen præcipuè Hungaria, summa nominis sui clade cam expiavit, ut verissimè conqueri possim de sceleribus ætatis illius, quod nimirum apud gentem nostram religio S. Coronæ domesticis odiis, ac similitudibus, otioque læsa senesceret, vel quod Dei sapientia experimentum fatalis necessitatis immiserit, ut non solum prosperis rebus ac decoris trophæis que, sed & adversis cladibus, ac stragibus enitesceret. Et hæc erat Belæ IV. & Regni Hungariæ fortuna in primâ hæc Tartarorum in Europam irruptione.

Tartaro-
rum in
Hungari-
am incur-
sio.

Cæterum quomodo, aut quo in loco est, hæc Tartarorum incurSIONe, conservata Coronæ, altum est apud nostros scriptores silentium. Nec enim si localem, motoriam aliquam & ambulatoriam (ut ita loquar) custodiam apud Regem & Palatinum (quod illo tempore fuisse usitatum ex pluribus argumentis judico) sortita fuisset, insigne hostium periculum evadere potuisset: Verum facilis est persuasio, illam in altâ illâ Vissegrad, aut sede regiâ Budæ, quæ duo præcipuè loca, ab impetu hostium, ac in insidiis, divinitus conservatâ fuere, repositam, respexisse gentis suæ clades, læctumque indoluisset Barbarorum crudelissimas rapinæ, sacrilegia, cædes, castrorum incendia, adeo quæ spectasse tristem sui imperii Tragædiam, satis tamen firmâ spe reparandæ possessionis suæ, ac (ut loquuntur) juris dictiõnis, ac boni impostèrùm successus argumento, quod in tutò cælestis defensâ, nihil quæ tale ab injuriis hostium passâ, castigatis calamitate civibus, pristina Regni felicitas reditura esset.

Post hæc Regni ab hostibus afflictionem (quam veniâ politicorum quendam pulcherrimi corporis paroxysmum appellarem) Bela Hungariæ reliquias, mirâ felicitate, ac prudentiâ recollectit, ruinas restauravit, quando quidem, naturâ ipsâ regionis Hungariæ fertilitate & commoditate rerum adjuvante, concordia justitiæ nutricula usus, quietem publicam factam, tectam conservando, brevi prolapsam, & bello Tartarico effectam Hungariam, excidio quæ propinquam pro virili parte restituit, & ad prioris status imaginem redegit. Tandem togâ quam lægo potior, inter bonos Principes numerat diuturnitatem imperii pace (regnavit enim triginta nunc annos) confirmasset, senio confectus est fortunæ casibus vexatus, denique etiam morte triumphavit.

Bela IV.
moritur
an 1275.
sepultus
Strigonii
apud Adri-
anos.
(a) Stephanus
V. Rex
Hungariæ
an. 1275.
(b) Ejusdè
bellum Bo-
hemicum
primum.
Secundum.

(a) Bela defuncto STEPHANUS V. felix sed non diuturnum imperium Hungariæ tenuerat, patre adhuc regnante non solùm ad gubernacula regni capeSSenda eruditus, sed bellis maturè ad virtutem exercendam adhibitus. Bellum enim Bohemicum paternis quamvis auspiciis gesserit, quod pater ob Fridericum dextro Marte cæsum, (b) requirendo Austriam, Otho caro Bohemiz Regi, qui eandem Austriam per conjugem Margaretham acquisiverat, movit; tamen infœlici Marte illud confecit, clade suorum ad Dnam fluvium, qui Moraviam ab Austriâ Hungariam versus dirimit, eò quod flagrantissimo impetu, sed non pertinaci Bohemos aggressus fuisset, acceptâ. Alterum tandem bellum Stephanus melioribus auspiciis, nec eadem belli fortunâ, quæ Patri fuit, adversus eundem suscepit. Otho carus enim, frustra sædere quod prius à Bohemis læsum esset, Stephano objecto, & injurias Moravis illatas, nequicquam velut pares relatas accusando, comparatis brevi copiis, simulatâ in Moraviam profectio, subito in Austriam convertit, in qua classem præterea in Danubio paratam habuit, ut terrâ & aqua Pofonium ex improvisò oppugnaret. Nam audierat in arce urbis, bonam tæsauri Regii partem à Bela, adhuc repositam esse. Celeri itaque itinere Pofonium, & præsidio & comæatu (propterea quod præter opinionem obsidio Rege Bulgariz bello occupato acciderat) destitutam urbem, fluxa civium fide, Germanorum necessitudine prævalente, deditione capit. Arx diutius ab Hungaris defensa, quia situ alto firmior & rebus necessariis instruatior

Otho carus
Bohemus
Pofonium
deditione
capit.

ctior erat, cæso ibidem præsidio, vi tandem capta, aurumque & argentum, quod contra opinionem Regis Bohemiæ exiguum erat, à militibus direptum.

Jam Stephanus Bulgariâ, quæ rebellaverat domita, Bodo Metropoli ipsius expugnato, Regeque Bulgariae in obsequium redacto, ac Myfiâ universâ in triumpho ductâ, veniens ad Jaurinum diutius morabatur, ob navium inopiam, quibus ultrâ Danubium, quâ parte Pösonium jacet, copias suas transferret. At Orthocarus classe abundanti exercitum suum transmisit, usque ad Jaurinum & Raab fluvium, ubi Stephanus castra posita habuit. Hic fluvio solum propter altas ripas, & impervium alveum interjecto, Stephanus velitariis certaminibus semper victor exiit. magno Bohemorum detrimento, adeo ut Orthocarus extra ordinariam pugnam, & necne amplius à signis excurreret prohibuisset. Jam ponte fluvium straverat Stephanus, quo Bohemis occurreret, dum Orthocarus præoccupato ponte, partem copiarum transmisit, quarum pars ponte interrupto mergitur. Orthocarus deleto magno numero exercitus, rediit inde Viennam, Stephanus victor Budam.

His rebus gestis sicut, fama nihil ignorari de probis viris patitur, non solum domi nomen, sed & apud exteros gloriam comparavit. Stephanus, verum gloriæ hujus successum invida mors, ac intempestâ interceptit, quæ si in fata diuturniora consensisset, nomen Regis optimi, & fortunatissimi affecutus, magnam lucem Monarchiæ S. Coronæ attulisset, præsertim cum ex hoc Stephano, novum stemma Regum Neapolitanorum cum genere Hungarico commixtum defluerit, datâ Mariâ filii sui in matrimonium Carolo Claudio, Caroli filio, qui Regnum Siciliae acceperat. Qua de re in sequenti Centuria dicitur. Excessit ergo Stephanus rebus humanis tertio regni anno, magno suorum desiderio.

(a) LADISLAI IV. filii, Stephani V. administratio, licet bello fortunata ac domi aliquamdiu quietâ fuit, & eo fœdere belli multum celebris, cum ipsum Rudolphus (b) Imperator non solum ad bellum contra Orthocarum Regem Bohemiæ incitavit, sed ut arciori quodam vinculo sibi conjungeret in filium adoptavit. Tandem ob impiam ac infamem degenerationem Regis vitam, Monarchia S. Coronæ tanquam Rege suo contra decus, & sanctitatem ejus vivente, multum à laude sua defecit, magnaque labem, ac ignominiam à fœda voluptate Regis accepit. Fœderis verò bellici cum Rudolpho ea occasio fuit.

Orthocarus, qui annum jam vigesimum secundum Austriâ ambitiosè magis, quàm justè potebatur, Imperium Rudolphi detestabatur, legatis ejus malè tractatis, & nonnullis ad portas suspensis. Rudolphus armis Austriam omnem in dedicationem accepit, Viennâ exceptâ, quam obsedit ipsum verò Orthocarum intercessionem amicorum, (nam & Regem Hungariæ amicitia sibi junxerat) in gratiam accepit, dato feudo Regni Bohemici, & Moravici, siab Austriâ abstineret, & filio Venceslao nuptiis filiaz suæ promissis. Hæc conventa cum non servaret Orthocarus, redintegrato in Austriam Bello, Imperator arma resumit, invitato ad societatem Ladislaus pactorum violationem detestante & Hungaris, quod ipsi Bohemorum multo tempore hostes ob Moraviæ fines ipsâ lite intercedente fuissent. Ladislaus denique avitæ cladis memor, gloriam recuperare cupiebat. Ad ductis ergo aliquot Hungarorum millibus, & præterea viginti millibus Cumanorum, hic non solum belli tyrocinia fecit Ladislaus, quando præclaram operam in ipso prælio fortiter se gerentibus in ordines distributis Hungaris Imperatori præstitit, sed etiam ad decus victoriæ societate fusâ, & virtute Hungarorum non minimum contulit, id quod cæteri scriptores silent. Illud referunt, Cæsarem Hungaris ab impetu in hostem, & effusione sanguinis imperasse, nec cohibere potuisse: laudatos denique à Cæsare Hungaros, & Ladislaum cum summa gratitudine dimissum, quod ejus auxilio in possessione Austriæ permansisset. Eo exitu bellum hoc terminatum est. Imperator nihilominus in filium Orthocari æquior, quàm Orthocarus in Imperatorem fuit. Venceslao enim Regem Bohemiæ reliquit, datâ ei filiâ Judith, quam antea ex pacto desponderat, Austriam verò captam Alberto filio tradidit, quam huc usque posteritas ejus tenet, accessionibus Regnorum, ditionum amplissimarum, & honoribus ad summum in Europâ fastigium evehctâ, Romanorum Monarcharum, augustis, & sacris titulis toto orbe celeberrima, quos magnitudine rerum gestarum, & Imperatoris virtutibus præclare illustravit, ob excellentiam in Rempublicam Christianam merita, digna reputata, quæ à plurimis jam annis non interruptâ serie aliorum Regnorum adjunctis insigniis Romanorum regum dignitatem (tot Imperatoribus productis, quod vix familia ulla) sustinet.

Hæc prima militiæ, & victoriæ rudimenta Monarchia S. Coronæ fecit, cum Domo Austriacâ, cujus Rudolphus Imperator primus est conditor, felici necessitudinis omine, quando sequentibus sæculis, ad gubernacula Monarchiæ ejusdem fastis auspiciis pervenerat Majestatem, ipse non solum integram contra quosvis hostes conservando, sed etiam Romani Imperii societate, atque gloriâ amplificando. Ex hac societate enim Imperatoris, non solum nomini suo plurimum fecit accessionis Ladislaus, sed & regno suo tantum otii, ac quietis comparavit, vicinitate Rudolphi integrâ, ut annos aliquot regnum in pace conservaret. Verum

Bulgari
rebelles
domantur

Stephani
ad Laurin
cum Bohem
mâ verita
men.

Stephanus
V. moritur
1278. fa-
pulus in
insula En-
denti.

(a) Ladis-
laus 4. Rex
Hungariæ
Rex.

(b) Fœdus
cum Ru-
dolphi im-
peratore
init.
Occasio
fœderis.

An. 1262 :

Hungari-
rum primâ
experim-
tum mil-
itare, cum
domo Aus-
triacâ.

Ladislau
voluptati-
bus indul-
get.

posterioribus annis, ut difficile est, in summa potentia tenere modum, indulgit voluptatibus, atque libidinibus, ac incidit hic Ladislau (ut Nero primo quinquennio bonus Imperator, mox cætero tempore Tyrannus) in gravem hostem domesticum. *Nec enim tantum ab hostibus armatis periculi metuendum, quantum à circumfusis undiq; voluptatibus; quippe ad extinguendum vigorem animi multum possunt, omneque ejus robur, indolentique virtutis corrumpunt, ingenium labefaciunt, consilium superant: Ipsi verò victores devotiorum delictis vitiisque pereunt.*

Regis boni
vel mali
mores
servant.
vel perdit
Respubl.

Mos vasa-
rum capitis
& barbæ
apud Hun-
garos.

Tota igitur Monarchia S. Coronæ ob profanam ignominiosâ voluptate Regis Majestatem compago conquassari visa est, tum quod Principes ac populi in Rege suo rem pessimi exempli viderent, tum quod illi morbi gravissimi esse solent, qui à capite fluunt. Fecerat quippe ex Monarchia S. Coronæ Regnum voluptatis, & libidinis, in quo virtuti nullus esset locus. Quâ occasione Pontifex anathemate suo à Rege contempto (Ladislau enim improbè viventem anathemate feriat) effecerat apud Hungaros, ut antiquatis ritibus Cumanorum, externum etiam promissarum barbarum, & capitis cultum, nimirum comarum luxuriantium ab effeminatis Cumanis acceperant, commutarent. Unde originem suam traxit opinor rasura capitis, & barbæ, quæ etiam hodie apud gentem nostram in usu est, vix illud ad ornatum, & honorem Hungaris impostum, cum etiam apud Hebræos rasura barbæ & capitis, ignominiosa fuit; Nam Aion Rex filiorum Ammon Legatos David contumeliâ affectos volens, decalvavit, & rasit, eos, ac dimisit, uti legitur Libro 2. Regum capite 10.

Tartari
secundo
Hungari-
am vastâ-

Impium denique Regem infelicitas gubernationis consecuta est, quando Deo ita sentente, Tartari genus crudele, denuò in Hungariam redierunt, usque ad Pesthum maximis cladibus affectam, igni ac ferro, usque ad ultimum ferè exitum redactam, adeo ut Nobilitas ad summam egestatem, etiam rusticationis labores adjunxerit, & pro quadrigis bobus vectoribus, aut equis, bigas hominibus tractas, miseria ac calamitas inveniret, digno insuper titulo ac nomine currus Ladislai annotârit. Ita plerunque *unico bello atteruntur & exhaustuntur nationes, ut ipsa postea vitâ sacris divitiis nequeant.* Tandem patronus S. Coronæ, hoc est, divina potentia evigilans ac indignata impii moribus & amoribus, prædictum Regem ferre non potuit. Jamque prius furie infernales ubique consiliis ipsius adsunt, donec illum in stygiam mergant paludem. Ab ipsis enim Cumanis quos in deliciis habuit interfectus, digno Dei judicio, ut qui peccati occasionem ipsi dedere, amore in odium converso, poenarum acerbi fuissent vindices. *Distant ergo Principes intus alienorum peccatorum sua emendare, & exemplis antiquis prudenter sibi cavere, ne voluptatibus decepti, ex mediâ delectatione hauriant venenum.*

IV.

Ladislau
à Cumanis
interfectus
apud arcem
Keruzo
an. 1291.

sepulchrum
Chanadi-
ni.

(a) Andre-
as III. Rex
Hungariae.

(b) Andre-
as II. ducit
uxorem

Beatrix

filiam Al-
dobrandi-
ni Marchi-
onis Esten-
si.

Andreas
III. ducit
Venetiam,

quia ibidè
natus &
educatus
fuerat.

Veniam in
custodia
habuit.

Bellum
Austriæ
inferre.

(a) Post Ladislai fratrem, quod meruerat, Tragicum, ANDREAS III. VENETUS successit, Nepos inagni illius Andree Secundi, qui (ut supra initio hujus Centuriæ dictum) rebus magnis gestis, cum è Regno Palestinæ, cum Venetâ classe rediisset, ad Estensem Marchionem veterem (b) jamicum & hospitem divertit, ubi hospitio Regio exceptus, fortis suæ memor, ut qui uxorem in absentia suâ obtruncatam intellexisset, Beatricem ejus filiam, ob formam & morum elegantiam secundis nuptiis uxorem duxerat, ea mortuo Rege Andrea, totque liberis ipsius maribus superstitibus, verita, ne quid sibi gravidæ gravius accideret, si de Regnis inter fratres certamen ortum esset, ad patrem rediit, fide prius factâ summatibus aliquot se gravidam esse, suamque sobolem si incolorem peperisset, inter regios liberos numerandam. Nec multo post, exactis aliquot mensibus filium peperit, cui Stephano nomen datum. Is jam cum ad primos adolescentiæ annos pervenisset, præmaturâ dominandi libidine, regno arrepto ejicere suis sedibus avum vano incepto est conatus. Ideò rejectus, variâ fortunâ jactatus, ad Jacobum Aragonum Regem fororis maritum fugit. Unde Venetias velut tempestate delatus, ex Tomafinâ Maurocenâ filium sustulit, hunc Andream III. Venetum cognomento. Cum verò Ladislau Rex ob libidines, & adulteria Hungaris inivisus esset, Andreas in spem Regni venit, qui dum Hungariam peteret, fato ambiguo captus, ad Albertum Imperatorem ducitur & Viennæ aliquot dies in liberâ custodiâ habitus, cum jurejurando pacem se culturum, & Agnetem Alberti filiam duciturum affirmasset, simul datis auxiliis in Regnum mittitur, & biennio post, Ladislau à Cumanis interfecto, in Regem eligitur & coronatur. Gubernatio ejus & brevis fuit, ob intestinos motus ambigua.

Principiò statim à Kéozsoghienfisbus præcipui nominis Dynastis in Hungariâ & aliis nonnullis incitatus, dissimulatâ eorum memoriâ, in quæ & ipse, & cum eo aliquot Hungari incurrerant, affinitati renunciat, bellum movet, oppida quædam, & Arces Austriæ vicinas occupat, agrosque Neostadium usque populabundus pervagatur. Albertus igitur comparato ex-
cricu

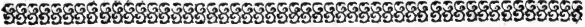
tercitu in eum movet, cumq; Andreas majores, & ipse vires compætat, tandem seditionem dominantem intelligens, uti eam extingueret, pacem cum Alberto facit, pactisq; renovatis celebrat cum Alberti filiâ nuptias, post quas sex annis regnando, contempsit contra se molitiones Bonifacii Pontificis, ac motus Hungariæ pullulantes compeſcebat.

Pacem eâ Alberto Austriacò facit, & conjugio animam adjicit, Austriâ filiius filii Agnetis. (a) Maritur Andream III. an. 1301. Regni II.

(a) Mortuus ex angore animi Andreas, ad decus & gloriam Hungariæ comparatus, nisi fata invidissent, qui ultimus D. Stephani hæres, æmulari virtutem avi cæperat cregiè, sed vigenti Centuriæ hujus, quod (si ut fieri solet) viam aliis ad imperium mutationemque Regni moliebatur, complementum superare non potuit; Ideo sub uno nomine Andree principium & finem esse oportebat.

Hæc est tertia Centuria Monarchiæ S. Coronæ, primæ illi, quam Idzam & exemplar reliquarum merito constituimus, longè dispar, & dissimilis. Etenim in D. Stephano Monarchia hæc, & fœlicia auspicia, & fortunatos progressus continuatâ familiæ ipsius serie, fecerat, pietate, fortitudine, victoriis, bellis, domi forisque floruerat, intermixtis licet, plerumque domesticis seditionibus, ac civilibus calamitatibus; triumphans porrò virtute S. Coronæ in Andrea Tertio, velut circulari quodam complemento, triumque seculorum ambitu constitit. Cæterum crudelissimo mox Tartarorum bello deformata & misera, suam Majestatem à pace & favore Coronæ receperat, sed diminutum, ac deficientem à pristina laude, & gloriâ. Et brevior hujus diminutionis, ac compendiosior via non fuit, quam remissio antiquæ virtutis, dissensio civilis, ex Cumanorum infœlicis societate; & accessit iterata Tartarorum Tragœdiæ scena, post quam tenui in ipso sine alexipharmaco refocillati Hungari, spiritum planè resumpsissent, nisi scelerata Regis voluptas divinitus punita emolumentum remediale contempnisset, ac fœcæ Coronæ pœnas percolvisset. Reges habuit quinque, paucos scilicet numero & virtute.

Diminutio Majestatis Hungariorum.

CENTURIA QUARTA.

Pincipium hujus Centuriæ necessariò ab illa in Regno rerum dubicate ponendum est, quando Monarchiam S. Coronæ, ut cætera humana omnia mutantur, labuntur, ac fluunt, præcipue verò Imperia summa, summæ quoque varietatis orbe circumagantur, vicissitudini fatali subijci, atque non nisi per collationem quandam facti ad statum priorem redire oportuit.

Andra igitur rebus humanis exempto, nova subinde controversia, de S. Corona enata est. Bonifacius enim Pontifex Hungaris etiam tum Regem Carolum Robertum obtrudebat, cum Rex Andreas in vivis esset, quod ad Carolum magis jus successiois, quam ad Andream Venetum cognomento pertineret: Quippe Carolus Ladislai Quarti Regis forem aviam suam nuncupabat. Sed plerisque Proceribus, vehementer hic ritus novus, ratum habendi quicquid Romanus Pontifex, etiam in ipso Rege declarando constitueret, displicebat, quod nimirum libertatis suæ in electione Regis jacturam facerent, quam nimirum per ipsius Pontificis autoritatem, censuram, & anathematis severitatem labefacturi Hungari existimarent. Tempore igitur comitiali indicto, ad ferenda ex more suffragia, circiter decem continuos dies acerrimè Pontificis sententiæ reluctatum est: Nominantque illi, & eligunt Venceslaum Regem Bohemiæ & Poloniæ, assentiente populo continuo delecti Proceres, qui gratulandi causâ irent in Bohemiam, ibique Venceslaum ab omnibus ordinibus salutent Regem Hungariæ. Legati cum beneficium per se maximum luculentâ in super oratione extollerent, rati Venceslaum cupidum, cum gaudio illud accepturum, responsum non pro animi sententiâ accipiunt. Gratiâ nimirum accuratè egit, quod se dignum duxerit, quem Regem Hungariæ appellareat, sed sibi nullo amplius regno opus esse, cum duo ista quæ possideat, plus satis oneri sint. Nec ullis argumentis ab hac sententiâ dimoveri potuit, modicè tamen an moderationis affectus magnanimo exemplo? Hungari frustrati ad extremum exorabant, ut filium Venceslaum daret illis Regem. Cunctatur & hic Venceslaus non vanâ ratione quod unicum & teneræ ætatis, ferocissimæ genti committere nollet. Vicit desiderium Hungarorum, qui Venceslaum in Hungariam, mox Albam Regalem deductum, more solenni S. Corona exornarunt.

Bonifacius Pontifex Hungaris Regem dicit Hungari libertatem Eleasium contra Pontificem timentur. Venceslaum Regem Bohemia, & Polonia eligunt. Qui regnum axioma in Hungaria recepit. Venceslaus Boemus, Rex Vngaria.

Hæc societas Monarchiæ S. Coronæ cum Bohemis inita, cum antea fœderibus, & affinitatibus, satis probata, & luculenta fuerit, & si non permanſit hac vice durabilis, & constans, maximum tamen fuit Dei beneficium, quando inter has duas vicinas gentes præteritis temporibus gravissima bella, insignes cladés peperissent. Hoc factò Hungarorum incitatus Pontifex,

Pontifex acrius

Ladislau
voluptati
bus indul-
get.

posterioribus annis, ut difficile est, in summa potentia tenere modum, indulsit voluptatibus, atque libidinibus, ac incidit hic Ladislau (ut Nero primo quinquennio bonus Imperator, mox cætero tempore Tyrannus) in gravem hostem domesticum. *Nec enim tantum ab hostibus armatis periculum metuumum, quantum à circumfusis undiq; voluptatibus; quippe ad extinguendum vigorem animi multum possunt, omneque ejus robur, indolemque virtutis corrumpunt, ingenium laefaciunt, consilium eripiunt.* Duxerat Ladislau uxorem Caroli Siciliæ Regis filiam, sed captus illecebris concubinarum, ex Cumanis mulieribus, amoris illarum impiè & indignè indulgit. Qua de causa victor nuper Cumanorum rebellantium gentis impiè sceleratum mancipium factus est. *Proh quam multas mundus natura vias lubricas ostendit: Sapenumero enim viciis à victoribus armis superantur: Ipsi verò victores devotiorum delictis viciisque pereunt.*

Regi boni
vel mali
mores
servant,
vel perdūt
Republ.

Tota igitur Monarchia S. Coronæ ob profanatam ignominiosâ voluptate Regis Majestatem compago conqussari visâ est, tum quod Principes ac populi in Rege suo rem pessimam exempli viderent, tum quod illi morbi gravissimi esse solent, qui à capite fluunt. Fecerat quippe ex Monarchia S. Coronæ Regnum voluptatis, & libidinis, in quo virtuti nullus esset locus. Quâ occasione Pontifex anathemate suo à Rege contempto (Ladislau enim improbe viventem anathemate ferierat) effecerat apud Hungaros, ut antiquitatis ritibus Cumanorum, externum etiam promissurarum barbarum, & capitis cultum, nimirum comarum luxuriantium ab effeminatis Cumanis acceperant, commutarent. Unde originem suam traxit opinor rasura capitis, & barbæ, quæ etiam hodie apud gentem nostram in usu est, vix illud ad ornatum, & honorem Hungaris impositum, cum etiam apud Hebræos rasura barbæ & capitis ignominiosa fuit; Nam A non Rex filiorum Amnon Legatos David contumeliâ affectos yolens, decalvavit, & rasit, eos, ac dimisit, uti legitur Libro 2. Regum capite 10.

Mos rasura
capiti
& barbæ
apud Hun-
garos.

Impium denique Regem infelicitas gubernationis consecuta est, quando Deo ita sentente, Tartari genus crudele, deusdè in Hungariam redierunt, usque ad Pesthum maximis cladibus affectam, igni ac ferro, usque ad ultimum ferè exitum redactam, adeo ut Nobilitas ad summam egestatem, etiam rusticationis labores adjunxerit, & pro quadrigis bobus veteribus, aut equis, bigas hominibus tractas, miseria ac calamitas invenerit, digno insuper titulo ac nomine currus Ladislai annotarit. Ita plerunque unico bello aternunt & exhauriuntur ditaciones, ut totâ postea vitâ sarciri detrimenta nequeant. Tandem patronus S. Coronæ, hoc est,

Tartari
Secundo
Hungaria
am vastat.

divina potentia evigilans ac indignata impiis moribus & amoribus, prædictum Regem ferè non potuit. Janque prius furie infernales ubique consiliis ipsius adsunt, donec illum in Stygiam mergant paludem. Ab ipsis enim Cumanis quos in deliciis habuit intersectus, dignè Dei judicio, ut qui peccati occasionem ipsi dedere, amore in odium converso, poenarum acerbi fuissent vindices. *Discant ergo Principes intuitu alienorum peccatorum sua emendare, & exemplis antiquis prudenter sibi cavere, ne voluptatibus decepti, ex mediâ delectatione hærentes venenum.*

IV.

Ladislau
à Cumanis
interfectus
apud arcē
Kereze
an. 1291.

(a) Post Ladislai exitum, quod meruerat, Tragicum, ANDREAS III. VENETUS successit, Nepos magni illius Andreæ Secundi, qui (ut supra imitio hujus Centuriæ dictum) rebus magnis gestis, cum è Regno Palestinæ, cum Venetâ classe rediisset, ad Estensem Marchionem veterem (b) amicum & hospitem divertit, ubi hospitio Regio exceptus, fortis suæ memor, ut qui uxorem in absentia suâ obruncatam intellexisset, Beatricem ejus filiam, quo formam & morum elegantiam secundis nuptiis uxorem duxerat, ea mortuo Rege Andrea, totque liberis ipsius maribus superstitibus, verita, ne quid sibi gravidæ gravius accideret, si de Regnis inter fratres certamen ortum esset, ad patrem rediit, fide prius factè summatis aliquot se gravidam esse, suamque sobolem si incolumem peperisset, inter regios liberos numerandam. Nec multo post, exactis aliquot mensibus filium peperit, cui Stephano nomen datum. Is jam cum ad primos adolescentiæ annos pervenisset, præmaturâ dominandi libidine, regno arrepto ejicere suis sedibus avum vana incepto est conatus. Ideo rejectus, variâ fortunâ jactatus, ad Jacobum Aragonum Regem fororis maritum fugit. Unde Venetias velut tempestate delatus, ex Tomasina Maurocenâ filium sustulit, hunc Andream III. Venetum cognomento. Cum verò Ladislau Rex ob libidines, & adulteria Hungaris invidus esset, Andreas in spem Regni venit, qui dum Hungariam peteret, fato ambiguo captus, ad Albertum Imperatorem ducitur & Viennæ aliquot dies in liberâ custodia habitus, cum jurejurando pacem se culturum, & Agnetem Alberti filiam ducturum affirmasset, simul datis auxiliis in Regnum mittitur, & biennio post, Ladislau à Cumanis interfecto, in Regem eligitur & coronatur. Gubernatio ejus & brevis fuit, ob intestinos motus ambigua.

sepulchrum
Cumanadi-
ni.
(a) Andre-
as III. Rex
Hungaria.
(b) Andre-
as II. ducit
uxorem
Beatricem
filiam Al-
dibrandi-
ni Marchio-
nis Esten-
si.
Andreas
III. dicitur
Venetus,
quia ibidi-
navit &
educatus
fuert.
Vienna in
custodia
habitus.
Bellum
Austria
inferet.

Principio statim à Keosæciensis præcipui nominis Dynasti in Hungariâ & aliis nonnullis incitatus, dissimulatâ eorum memoriâ, in quæ & ipse, & cum eo aliquot Hungari incurrerant, affinitati renunciat, bellum movet, oppida quædam, & Arces Austræ vicinas occupat, agrosque Neofladium usque populabundus peragravit. Albertus igitur comparato ex-
ercitu

ercitu in eum movet, cumq; Andreas majores, & ipse vires comparat, tandem seditionem dominantem intelligens, ut eam exstingueret, pacem cum Alberto facit, pactisque renovatis celebrat cum Alberti filia nuptias, post quas sex annis regnando, contempsit contra se molitiones Bonifacii Pontificis, ac motus Hungariz pullulantes compecebat.

(a) Mortuus ex angore animi Andreas, ad decus & gloriam Hungariz comparatus, nisi fata invidissent, qui ultimus D. Stephani hæres, æmulari virtutem avi cœperat egregie, sed violentum Centuriz hujus, quod (sicut fieri solet) viam aliis ad imperium mutationemque Regni moliebatur, complementum superare non potuit; Ideo sub uno nomine Andreæ principium & finem esse oportebat.

Hæc est tertia Centuria Monarchiz S. Coronæ, primæ illi, quam Idæam & exemplar reliquarum merito constituimus, longè dispar, & dissimilis. Etenim in D. Stephano Monarchia hæc, & fœlicia auspicia, & fortunatos progressus continuatâ familiz ipsius serie, fecerat, pietate, fortitudine, victoris, bellis, domi forisque floruerat, intermixtis licet, plerumque domesticis seditionibus, ac civilibus calamitatibus; triumphans porrò virtute S. Coronæ in Andrea Tertio, velut circulari quodam complemento, triumphans seculorum ambitu constitit. Cæterum crudelissimo mox Tartarorum bello deformata & misera, suam Majestatem à pace & favore Coronæ receperat, sed diminutam, ac deficientem à pristina laude, & gloriâ. Et brevior hujus diminutionis, ac compendiosior via non fuit, quam remissio antiquæ virtutis, dissensio civilis, ex Cumanorum infœlicis societate; & accessit iterata Tartarorum Tragediæ scena, post quam tenui in ipso sine alexipharmaco refocillati Hungari, spiritum planè resumpsissent, nisi scelerata Regis voluptas divinitus punita emolumentum remediale contempnisset, ac fœræ Coronæ pœnas perfolvisset. Reges habuit quinque, paucos scilicet numero & virtute.

Pacem tã Alberto Austriacò facti, & conjugio animum adjicit, duclã illius filia Agnes. (a) Moritur Andreas III. an. 1301. Regni II.

Diminutio Majoris Regni.

CENTURIA QVARTA.

Pincipum hujus Centuriz necessariò ab illa in Regno rerum dubietate ponendum est, quando Monarchiam S. Coronæ, ut cætera humana omnia mutantur, labuntur, ac fluunt, præcipue verò Imperia summa, summx quoque varietatis orbe circumagantur, vicissitudini fatali subjici, atque non nisi per collationem quandam fati ad statum priorem redire oportuit.

Andrea igitur rebus humanis exempto, nova subinde controversia, de S. Corona enata est. Bonifacius enim Pontifex Hungaris etiam tum Regem Carolum Robertum obtrudebat, cum Rex Andreas in vivis esset, quod ad Carolum magis jus successions, quam ad Andream Venetum cognomento pertineret: Quippe Carolus Ladislawi Quarti Regis forem aviam suam nuncupabat. Sed plerisque Procerebus, vehementer hic ritus novus, ratum habendi quicquid Romanus Pontifex, etiam in ipso Rege declarando constitueret, displicebat, quod nimirum libertatis suæ in electione Regis jacturam facerent, quam nimirum per ipsius Pontificis auctoritatem, censuram, & anathematis severitatem labefactari Hungari existimarent. Tempore igitur comitali indicto, ad ferenda ex more suffragia, circiter decem continuos dies acerrimè Pontificis sententiæ reluctatum est: Nominantque illi, & eligunt Vencesilauum Regem Bohemiz & Poloniz, assentiente populo continuo delecti Procere, qui gratulandi caula irent in Bohemiam, ibique Vencesilauum ab omnibus ordinibus salutent Regem Hungariz. Legati cum beneficium per se maximum luculentâ in super oratione extollerent, rati Vencesilauum cupidum, cum gaudio illud accepturum, responsum non pro animi sententiâ accipiunt. Gratas nimirum accurate egit, quod se dignum duxerit, quem Regem Hungariz appellarent, sed sibi nullo amplius regno opus esse, cum duo ista quæ possideat, plus satis oneri sint. Nec ullis argumentis ab hac sententiâ dimoveri potuit, modestiz nê an moderationis affectus magnanimo exemplo? Hungari frustrati ad extremum exorabant, ut filium Vencesilauum daret illis Regem. Cunctatur & hic Vencesilauus non vanâ ratione quod unicum & teneræ ætatis, ferocissimæ genti committere nollet. Vicè desiderium Hungarorum, qui Vencesilauum in Hungariam, mox Albam Regalem deductum, more solenni S. Corona exornarunt.

Hæc societas Monarchiz S. Coronæ cum Bohemis inita, cum antea fœderibus, & affinitatibus, satis probata, & luculenta fuerit, & si non permansit hac vice durabilis, & constans, maximum tamen fuit Dei beneficium, quando inter has duas vicinas gentes præteritis temporibus gravissima bella, insignes cladés peperissent. Hoc factò Hungarorum incitatus Pontifex,

Bonifacius Pontifex Hungaricæ Regem dat Hungari libertatem Elezionem contra Pontificum sententiam. Vencesilauum Regem Bohemiz, & Poloniz eligunt. Qui regnum in Hungaria recepit. Vencesilauus Bohemus, Rex Vngaria.

Pontifex acciùs

*Obrepta
Carolus
male con-
sentit.
Vences-
laus de filio
recipiendo
consilia
init.
Ad Pesthū
cum exer-
citu venit.*

*Filium u-
nācum co-
ronā Hun-
garicā au-
feri.*

*Prima Co-
rona ex
Hungariā
abdūctio.*

*Vences-
laus Hun-
garia Rex
Olmūciū
confodit
die; Aug.
an. 1307.*

*an. 1307.
atruis 18.
Otthoni
Bavaria
Principi
Regnum
ab Hunga-
ria offertur
Qui Coro-
nam cum
omni jure
regali à
Bohemo
gratuito
recipit.*

*Eam in
Patriam
restitit
Ottho.
Ottho Rex
de Vespri-
miensi, &
Chanadi-
inſe piceo
pu coronā-
tur.
An. 1306.
Corona per
Otthonū
auctum
amissa.
Causa illa
Otthoni o-
mniſua.*

acrius fulminabat, & pars quæ factioni Caroli adhaerebat, auxilio Alberti Imperatoris, missis Hungaris, sævis afflictebat Moraviam injuriis. Quare Venceslaus de filio sollicitus fuit, quomodo illum de Regno Hungaricæ factionibus, ac seditionibus pleno abduceret, in quo præter Regis nomen inane, potestatem regnandi modicam haberet, partim ob teneram adhuc ætatem, multo magis ob quorundam Principum præpotentem ambitionem, qui imperare potius, quam parere assueti erant. A cœsserat metus, ex vitâ filii dissolutione, quam inerti otio, vinoque, ac prodigis epulis ferè quotidie transiebat, ne ab hac assuetudine postea temperare nollet. Ergo inter hæc à nuntio filii discrimina, & Caroli majorem factionis vim referente, terribus, forti coactio exercitui, magnis itineribus ad Pesthum Danubio à Buda Regni Metro- poli directum accessit, positusque commodè castris, Budam ad filium mittit, ne Danubium trajiciat, nevé secus in conspectum parentis, quam coronatus Coronâ illâ Hungaris sanctâ veniat. Assentientibus (sed minus providè quod eventus ipse docuit) Proceribus, jussa obit filii, coronâque capiti suo accomodatâ ad amplexum parentis admittitur, quam Venceslaus quæsi diligentiùs post cõtemplaturus, seponens, reddere Hungaris recusavit, periculum prætextu usus, quodque ubicunque Coronam, ibi & regnum Hungariæ esse putandum existimaret. Et sic ipsam, unâ cum filio, tertio regiminis anno, in Bohemiam abstulit.

Atque hæc erat profectio prima Coronæ, veriùs peregrinatio quædam, in quo prætextu societatis abrepta, extra oleas patriæ, in potestate Bohemorum, non sine magno periculo permanſit. An verò laudem, aut vituperium meretur Venceslaus, qui nuper insigni modestiâ regnum recusasset, nunc nullâ vel religionis, vel societatis Hungariæ ratione habitâ, aut quocunque id prætextu fieri possit, ad explendam fortè animi cupidinem, quæsitis nimirum artibus, Coronâ potitus, eandem extrâ Regnum recepit: an verò Hungarorum injuria ac discordia ac- cusanda est, qui, dum nullo fortè studio conservandæ Coronæ ducerentur, aut non magnam tuendæ dignitatis ipsius rationem haberent, tam iniquam conditionem admiserunt, ut sacrum illud ancyle peregrinis manibus committerent. At violentia hæc Bohemi, nullâ parte vim & Majestatem S. Coronæ minuit: Cæterum venceslaum tandem ob abreptam, & viliter æstimatam Coronam, ad duriorum casum reservatum, pœnas tandem fuisse credimus, quando in civitate Marcomanorum Olomucii pluribus confossus, ab ignoto Sicario vulneribus, periis- set.

Peregrè constitutâ Coronâ, continuatæ Comœdiæ ludos faciebat in Hungariâ fortunâ, quando secundum abitum Venceslai, Hungari veriti ne Pontifices Romani, ius velamento religionis, jus & facultatem Regis imponendi sibi aliquando arrogarent, urgente viis modis ad Carolum recipiendum domesticis, denuò in unum consulunt, ut novum sibi Regem Budam adducant, quem Carolo ejusque factioni opponant: placuitque Ottho Bavaricæ Princeps vel quoque illo nomine, quod ex filia Beata IV. Elisabethâ progenitus esset. Nec is regnare recusat, si modo intellexerit, Venceslaum ultrò regnum resignaturum. Ad explorandam igitur voluntatem ejus, Ottho affines & cognatos suos misit in Bohemiam, cum grandi pecuniâ, qua si res prosperè cederet, Coronam lætâ in Venceslao redimerent, illamque secum in Bavariam afferrent. Nec caruit res eventu: Venceslaus enim, tam nobile tamque opulentum Regnum nullo in pretio præmioque suo, sed in mero planè beneficio reponere voluit, largitus promptissimè Otthoni gratuito Coronam, cum omni jure, quod filius in regno Hungariæ acquisiverat. Quis non miretur munificentiam atque liberalitatem Regis Bohemi, quam in cœlesti thesauro exercuit? & ambitionem quandam ex nuperâ modestiâ suspiciat; ne mirum naturam Imperii avidam, atque dominandi cupiditatem habere videretur, imperium gratuito donare. Ottho Coronâ potitus venit in Hungariam, & Albæ primoribus cum ostendit: quam ubi conspicere in Otthonis partes, etiam quidam ex factione Caroli concesserunt. Itaque à Benedicto Vespriemiensi & Antonio Chanadiensi Episcopis in loco solito coronatus est, non planè omnino ad illum veterem ceremoniæ modum ac consuetudinem.

Ottho tandem post Coronationem fortunâ sibi adlubescente, cum insigni ac Regiâ comitativâ Budam & alias partes Regiæ invitabat, ostentatâ de industriâ in capite S. Coronâ favorem, ac studium, venerationemque tacite venabatur, dumque remotiores partes Hungariæ & Transylvaniam ingredi cuperet, quo Diadema securius tutiusque secum alportare posset, vanâ prudentiâ, & timore, tornatili inclusam lagunculâ, cuiusdam ex aulicis commisit, qui non conscius quod eâ pretiosum quippiam contineretur, parùm de lagenâ, quam sellæ equestri alligatam, sollicitus, cum in itinere decidisset, postero demùm die diligenter quæsitâ, circa crepusculum vespertinum reperta fuit. Dignum profectò admiratione, quod in via publica complurimis commœtantibus visa non fuerit: Providentiâ Divinâ illud evenisse judico, ne nimirum S. Corona privatis quorundam manibus macularetur, aut perniciem aliquam incurreret. Por- tentum hoc amissæ Coronæ significabat imperium Otthonis in Hungaria non fore diuturnum.

Igitur Ottho in Transylvaniam penetravit, facillè sperans à Ladislao illius provincie præ-

fecto.

fecto (quem Vaivodam appellant) obsequium. Verum ille ex levi causâ offensus, vel partium Caroli fecit, Otthoni non solum Coronam eripit, sed & in Arce quadam captum retinuit, nec in libertatem redire passus est; donec jure Majestatis quod ex Coronâ habuit renunciato, factum etiam promitteret memoriam injuriæ perpetuo obliterandam. Relegatur itaque ad Russos, ubi à vicinis Boruffis Germanis agnitus, ope horum tandem, ad suos rediit, coque (a) pacto rem in sacram Coronam commissam expiavit. Non enim oportet liberorum Regnorum publica ornamenta, privatim usurpare, velut proprii juris æstimare; iisque ad ambitionem, & populari m gloriam abuti, quodque solenne est, vulgariter habere, cum nulli mancipentur regna omnibus usui, & certo privilegio divino. Enitet quoque hic sanctitas in Coronâ nostrâ; & divinâ in reprobandis flagitiolis Regibus lex. Nam quod Ottho avunculum Alberti Austriaci Imperatoris Comitem de Hairla interfecerat, non potuit diu labem hanc S. Coronâ in Rege Hungariæ intueri, quin detractâ Majestate, ipsum Regno exturbasset.

In hoc excessu Otthonis ex Hungariâ, finis erat istius in regno dubietatis, quando Hungari electionis discordiâ, velut malo veneno, patriæ non leves tumultus accerferent. Pace jam ab externis hostibus factâ utebantur, & quod caput bonæ spei est, coronâ sese alienâ potestate vindicabat, volentibus superis, ut hujus præclaro judicio discordiæ patriæ esset ultimus finis. Quem autem dolor non acerbet, quando altius considerat, quam in faulto peregrinationis fato Coronâ primùm latebras Bohemiæ ingressâ, mox in Baviaræ angustias protectâ, imperii sui axiomate secum habitò, demùm in Transylvaniam velut ditacionem fidei suæ avaris manibus se explicaret, & feliciter inde etiâ in Transylvano Vaivodâ rediret, qui obsequio Regni adductus, post multa Principum monita eandem Reipublicæ, ac communi bono reddidit.

Tandem ergò dum Carolus, penes quem summa factionis præcipuè inter principes capta fuerunt, varias fortunæ vires expertus, postquam spe pacis, magnam omnibus Hungariæ Provinciis dedisset, veluti mercedem eximii laboris insignia S. Coronæ accepit. Imperium Caroli felix, ac quietum domi, forisque fuit; quamvis à bello civili initium & victoriæ & pacis fecerit; Ne enim promissa pacis felicitas sine sanguine civili constaret, impedimento fuisse plerique veteris factionis Principes, qui imperii Hungarici summam, Gallico aut nominè datam indignè ferebant. Ac proinde veteri factionis nomine, libidine turbandi accensî res moliri novâ nunquam desistebant. Imprimis verò Matthæus Petri filius (qui etiam Palatinus Regni fuit) proximis sollicitis ad defectionem magnos motus excitavit, mors quoque Amadii (Leonhardum fuisse ajunt) Hungariæ Palatini ipsi imputata fuit: Hanc ergò perfidiam mox armis vindicavit Carolus, devictoque & sublato ad Cassoviam, non sine Hungarorum sanguine (b) Matthæo Palatino, regnum continuâ pace, absque turbationibus quibusvis floruit, pietatis, & clementiæ Regis laude maximâ.

(c) At humani generis inimicus & præsertim Regnorum Alastor inter domesticos, & in ipsius aulâ Carolum sævum Minutulum excitavit quandam Felicianum, qui pacati regni odio motus, anisui immani stupendoque cædem Regi, Reginæ & filii ad mensam geniale. Verum frustratus conatu, divinitus que protectis Regibus, sceleratus ille Felicianus, parricidialis facinoris, atroces cum totâ familiâ luit pœnas.

(d) Bellum deinde, dum nimiam quietem Martialia quorundam Hungarorum, ingenia, ferre non poterant, ac instigantibus Transylvano Vaivodâ, & ejus complicitibus, contra Valachiæ præfectum Bazaradum movet, qui licet supplex Regi, & fidem, & obsequium promittendo bellum deprecaretur, tamen quod insolentiâ verborum Regi illuserit, eventum belli experiri voluit Carolus, sed in faustum ac fatalem. Redactò enim ad magnam famem exercitu, Carolus summâ coactus necessitate, accepto sacramento obsequii, à Bazarado, ac tutò redeundi potestate sibi permissâ, perfidiæ plusquam barbaræ scelusevitare non potuit, dum ille cum (e) exercitu angustias montium subito impetu occupat, magnâ legionum Cumanarum strage, & cæcis ad internecionem Hungaris, Rege ipso cum paucis Proceribus elapso, ac non nisi divinâ ope liberato. Atque hoc eventu evadunt bella levibus causis, privatisque Regum offensionibus & injuriis excitata, quas sicut præterire magni animi est, & excessi, ne unum atque alterum verbum, leviter elapsim, gravi civium vulnere expiatur; ita publicarum offensionum obliviscit, ignaviz est, & detrimenti inaximi, in utroque tamen ardens vindictæ cupiditas frangendæ, ne tum deprecantes, & implorantes pacem superbè aggredimur, à latâ hostis humilitate ipsi opprimamur, Regium est enim, *parcere subiectis, & debellare superbos.*

Hæc clades Transalpyna parum quidem laudis, & gloriæ detraxit, quod non tam suo consilio, & arbitrio, quam quorundam inquietorum Martis filiorum, operâ ac persuasione expeditionem hanc susceperat: Verum fortuna sequens, quàm præclare, & feliciter actiones veluti pedissequæ comitabantur, non solum cladis hujus memoriam obscuravit, sed etiam accessione Regni, gloriâque illustravit inaximâ. Primus enim hic Carolus Galliæ ac Neapolis Regibus

An. 1308.
Corona Otthoni à Transylvano eripitur, ipse in carcere detruditur & Regno cedere cogitur. (a) Ottho Hungaria Rex, relicto regno in Baviariam rediit anno 1309.

Coronam Vaivoda Transylvaniam restituit.

Carolus Neapolitanus fit Rex Hungariae an. 1310. Alibi regali coronatur. Matthæum Trencbinensem, regni Hungariae Palatinum.

(b) Matthæum Trencbinensem familiam voluit.

(c) Felicianus quidam ex familia Zaachorâ Regem cum familiâ regi occidit tunc.

(d) Bellum Caroli in Valachia anno 1330. (e) Carolus Rex Hungariae casus à Valachis, vix fugâ elabuit.

Gentis Hungaricæ in Regno Neapolitano successio

orus, non solum plurimum decoris Galliz fastigii ad lucem sacre Coronæ attulit, sed & gentis Hungaricæ successione in Regno Apuliz, aut Neapolitano dato Andree filio per adoptionem Caroli Roberti optimis suis consiliis fancivit; ita ut pari ratione beneficioque, quo ille Regnum Hungariz Apuliz, & Galliz affectus est, eodem Regnum Galliz & Apuliz, ex Hungaricâ laude cumulata auxerit, & confirmârit: Ut non immeritò Monarchiz S. Coronæ, hanc mutæ necessitudinis & conjunctionis gloriam, ac laudem divino, ac humano favore contigisse agnoscamus, quando omne imperium, & Magistratum à Deo esse, & ad dispensationem divinæ providentiæ pertinere scimus.

Caroli processus iudicarii in Hungaria in introitu Caroli. Centro. Verfarum decisionum antiqua pua Hungaroz ratio. Per examini ferri candidum. Per aqua ferrenti.

Postquam in Apuliâ Andree adoptione, Rege factò feliciter rem transegisset, ad tranquillitatem imperii tot annorum restabat Carolo cura summa iustitiz, sine qua vera tranquillitas nulla est, iudiciæque sine iustitiâ, & veritate consistere non possunt. Et quamvis Hungaria, ad Caroli usque tempora habuerint jus quoddam Regni, partim ex Regum Decretis, ac legibus publico consensu firmatis, ac privilegiis partim iudicium Regni ordinariorum sententiis, denique consuetudine ipsâ, firmatum, tamen de erat adhuc aliquid ordinis ad complementum huius juris municipalior confusioque quædam erat iudiciorum, & decisionum in casibus quotiæ incidētibz. Fuit, ut unum ex multis addam, apud gentem Hungaricam investigandæ veritatis inter partes controversas ratio talis, quod litigantes de quocunque factò, per Comites & Pristaldos (qui fuerunt olim executores iudicium in Capitulis) in capitula ad examen ferri candentis mittebantur, quod alterutra pars ceremoniis præmissis levando, si comburebatur, rea pronunciabatur, sicut illa, quæ portavit ferrum, iustificata. Ob hoc, ferrum illud iudiciale appellatum, solum examinis, & probationis. Quam quidem ceremoniam non licebat alibi tacere, quam in sedibus Episcoporum, Varadini potissimum & majoribus Præposituris, ut Poloniensî, & Nitriensî. Erat & alia ferventis aquæ probatio, ad similem dirimendam controversiarum usum adhibita. Sacramentum item iurandi super sepulchrum, S. Regis Ladislai coram Capitulo Varadiensî præstari solitum, hanc probationis ceremoniam ex veteri lege traxisse videntur antiqui Hungari, ubi Zelotypiz lex talis fuit Num. 5. ut vir conceptâ contrâ uxorem suam thori fuspicione, quæ testibus argui non posset, adduceret eam ad sacerdotem: Sacerdos autem præberet ei aquas amarissimas, in quas maledicta congestis: Quas cum biberit, & polluta est, & contempti verò adulteri rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet semur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Verùm maxima hic institutorum diversitas. Lex enim Zelotypiz expressio mandato divino innixa & approbata fuit, deinde non in quibusvis litibus, sed duntaxat in solo Matrimonii casu valuit, denique in tali causâ, quæ ad iudicium solius sacerdotis deferrebat: Consuetudo verò temporis eius apud Hungaros super sitos è potius, nec ullo mandati divini fundamentò introducta, quod ubi non est, & aliquid in naturâ præter communem cursum fieri videmus, illud artificio alio, quàm divino evenire iudicatur; Deinde hoc parvi sanè in omnibus obscuris differentiis observatum, & iudiciis forensibus. Cæterum eo ritu probationis, usi fuerunt Hungari per annos trecentos quadraginta, ab anno scilicet nongentesimo, sexagesimo nono, à nativitate S. Regis Stephani, usque annum millesimum trecentesium nonum, quo Carolus est coronatus, qui abolitâ hac ceremoniâ, Deo in visa, processum iudicariæ, & usum processuum in casibus inchoandis, prolequendis, discutiendis, & terminandis, ex Galliz regno, in Hungariam induxit, tam salutari successu, ut in hunc usque diem observetur.

Carolus hinc circumventus ab eorum.

Intuit ergo coronæ, regnante Carolo, præcipuâ corporis sui gemmâ, iustitiâ nimirum, iurisque civilis salutari constitutione, quam qui contemnit, non modò iudiciorum vincula revellit, sed etiam utilitatis, vitæque communis.

Concordiâ inter Reges Bohemia, & Polonia conciliis an. 1335.

Quo nomine Carolus præclare de omni posteritate meritis, apud vicinos Principes magnam virtutum suarum dispersit famam. Tantaque in Carolo fuit autoritas, tam propensus omnium erga ipsum amor, ut vicini Reges Bohemiz Joannes & Carolus filius, Poloniz Loctecus, & Casimirus filius, Rutthenorum Dux Locha, qui multis annis inter se habuerant, & foverant controversias, ejus unius arbitrio rem omnium decidendam permiserint, quos ille ad oppidum Vissegrad in Hungariam evocatos, bonis conditionibus reconciliavit, omnemque litem inter eos suscituli, addito velut pignore huius reconciliationis, amicum se futurum servanti leges, quas ille tulisset, hostem verò violenti. Inter alias hæc non postrema fuit, ut Loctecus, & Casimirus summam pecuniz Joanni debitam, in solidum statim adnumeraret, atque de tota Silesiâ eidem cum omnibus Ducibus concederet. Atque ab eo tempore Silesiâ in potestate Bohemorum est; Johannes vicissim ne amplius titulum Regis Poloniz usurparet, nevé ullo posthac tributo Loctecum oneraret. Magnam profectò decus hoc est sapientiæ proprium, conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos non solum adungere posse, sed etiam suâ potentia & autoritate, summis quoque gratificari Regibus.

Silesiâ quando in possessionem Bohemorum cecidit.

Rebus

Rebus igitur domi solis que feliciter gestis; quiete Monarchiam S. Coronæ amplitudine novem Regnorum, non nudis solum hominibus, sed veris integris possessionibus; diffusam illustravit, ut potè quæ non solum intra Majestatem Regni Hungariæ cœrcevit; sed & per Præfectos suos, Legatos & fiduciaris adjectis vectigalibus administravit.

Hæc & alia præclara virtutis & gloriæ monumenta, Monarchiæ S. Coronæ reliquit Carolus, cui vires in bello, prudentia in consilio semper adfuerunt: felicissimus hoc uno etiam, quod ut conatus optimi Regis nunquam à bona fortunâ vacui, castique fuere; ita splendor S. Coronæ (a) iniquitatis temporum nullam maculam accepit, felicitasque illius nullam habuit vicissitudinem malis tempestatibus obnoxiam. Tandem excessit rebus humanis magno gentium desiderio Carolus.

(b) LUDOVICUS successit tam patris felicitate, quam propriâ virtute insignis, in quo nimirum & fortuna, qua humano iudicio (c) bellicæ actiones præcipue administrari putantur, quæque rebus famam præciumque constituent, & virtus quæ cœlesti ope ac suffragio nititur solum quoddam mirabile constituitur. Quæ duo ubi similiter conveniunt unâ, faciliè choragii instar comitantur, amor, exercitium, oportunitas, tempus, iudicium. Quibus omnibus adjunctus Ludovicus, non solum feliciter Monarchiam sacræ coronæ excoluit, sed & miris modis amplificando in supremo honore felicitatis fastigio collocavit. Inde enim quod domi pace conservatâ, foris in tot expeditionibus fortitudinis bellicæ, præclara trophæa consecutus fuisset, omnium Regum Hungariæ maximus evasit, & Monarchia S. Coronæ sub ipso supra omnia Europæ fastigia, summâ virtutis, & felicitatis gloriâ effloruit. Ejus quippe gubernatio non solum Hungariæ virtuti, & nomini honesto apprime salutaris, sed & reliquis Provinciis christiânæ Reipublicæ summè utilis extiterat, quando Rex rebus fortissimè gestis, insignis, & à cuius salute, velut filo pendebat multorum status Regnorum, non solum suis rectè profusus, sed etiam hostibus imperii Monarchiæ sacræ Coronæ præfuit. Et quoniam Regis hujus res gestæ, à scriptoribus immensa materiam varietate celebrantur, placuit citulis solum bellorum, quæ pro dignitate Monarchiæ S. Coronæ forinsecus gessit, recensere.

Constituta igitur ritè Monarchia S. Coronæ, id omni contentione egit, ut domi concordiam alere, & foris in bellis gerendis laudem cum singulari prudentia referre posset. Itaq; imprimis inestinam, quodam modo illam, quæ ex defectione Transylvaniæ & præferum Saxonum orta erat, discordiam Coronæ perniciosissimam è medio tollendam censuit, ne scilicet sibi magna animo & salutaria volenti, quicquam domi noxium, quod esset; obstatet, ne nimirum interim diffensio civilis Reipublicam conficiat, & perdat, ipse verò sine illo labore ex hostibus victoriam reportet. Sancitâ igitur hîc concordia, & Alexandro Transalpinæ Valachiz, in gratiam recepto, fidelitatisque sacramento obligato, bellum imprimis Polonicum occurrit, quod non tam affinitatis gratiâ, & Casimiri (hujus fororem Elizabetham, in uxorem duxerat) studio susceperat, quam religionis christiânæ amore, quam Litvania pietatis christiânæ expers odio habuerat, in quo obstinatam gentem miliciz instrumentis, id est, ferro igne fortiter mulctatam in fide continuit.

Bellum Bohemicum deinde accedit, maximè ob Regis Joannis ambitionem, & violatam fœderis, Carolo Patre Ludovici arbitrio, sanctam, actionem. Gessit illud feliciter Ducibus præcipuis Nicolao Zechii, & Petro Poharnik, liberatâ Cracoviâ obsidione & Poloniâ Bohemico hoste depulso, victoriam obtinuit, cuius perpetuo beneficio singulariter Hungarico obligatam fecit Poloniam.

Tartaricum in Transylvania, & apud Siculos, quos Tartari infestabant, prospero eventu gessit Duce Andréa Vayvodâ, quando cæsis Tartarorum copiis, dux Adamus captus & interfectus est. Victoria hæc tantum momenti habuit, ut multis deinceps temporibus ab immani incursionibus hostis abstinerit.

Bellum sociale Croaticum, adscito Bosniæ Principe in belli societatem (quem & Regem Bosnia creaverat) quo per duelles S. Coronæ plerosque victos ad obsequium & fidem Regni Hungariæ reduxit.

Bellum Dalmaticum longè illud difficillimum obsideram Dalmatiæ (quæ Hungarici juris semper erat, Metropolim in quo ingenti conflato exercitu, Jaderam à Venetis occupatam, & septimò ad verum & legitimum S. Coronæ imperium reducantem defendit, ac Venetos qui plurimum negotii maritimis copiis faceferant, terrestri prælio fudit ac devicit.

Bellum Neapolitanum primum, velut causâ justissimam, ita potentiâ hostium, ac temporis diturnitate longè maximum. Andreas etenim Ludovici frater, Rex Apuliæ inaudito conjugis Johanne sceleris serico laqueo necatur: ideo ad vindictam de sceleratis fumendam ingressus Italiam cum validissimis legionibus Ludovicus Regnum Apuliæ in potestatem redegit, ac Joannem expulit, ac Neapolim caput Regni cum triumpho inivit, ubi summâ lætitiâ Principum, ac populi Rex Siciliæ ac Hierosolymæ salutatur. In sceleratos, ac reos criminis lætæ

Carolus Rex Hungariæ possidit, regna novem
 Julia Dalmatiam, Croatiam, Serviam, Bulgariâ, Lodomeriâ
 Comas
 Bosnia, & Russia.
 a) Carolus Rex mortuus 1342. 17. Kal. Aug. sepultus Alaba regali.
 b) Ludovicus Rex Hungariæ an. 1342.
 c) Fortuna virtus & trophæa insignis.

Bellum Livoniae irreligiosum infero an. 1343. Eiusdem bellum Bohemicum an. 1344.

Tartaricum an. 1352.

Croaticum.

Dalmaticum. Neapolitanum primum anno 1349. Regnum Apuliæ ad Hungariâ pertinens. Ludovicus Rex Siciliae.

Majestatis severe quid animadvertit, aut oribus parricidii capite multatus; Sed non sine magna clementiæ laude, quando paucorum sanguine placatis, cæteros hujusce parricidii in simulatos in gratiam recepit, illumque severitatis adhibuit modum, ut nec vindictam siveisset superare scelus, nec culpam insultare legibus.

*Secundum
Italicum.*

Bellum secundum Italicum causâ non diversum, quam prius habuit, sed potentia hostium rebellantium validius, quando parricidæ totius Italiæ viribus adnixi Hungarorum in Italia imperium abrogari contendebant. Reversus igitur cum magna Procerum multitudine Ludovicus in Italiam, Urbes præcipuas à fide deficientes, Theanum, Barletum, Barium, Canasium, Lucerium, Salernum, partim vi, partim deditione recepit; ubi illa non solum bellicæ virtutis infinita decora consecutus, genti Hungariçæ magnitudinem Italiæ quondam rerum domina, nunc Imperatricis virtute, non inferiore ostendit; sed etiam Monarchiæ S. Coronæ Majestatem, ac gloriam continuato victoriarum successu, omni expectatione majorem comprobavit.

*Venetum
an. 1342.
Ludovicum
Venetorum
opus albo
non com-
tentum.*

Bellum Venetum priora comitatur longè potens, & magnitudine, & virtute à Ludovico gestum, non utilitatis solum, honoris, ac tributis causa, sed juris Monarchiæ S. Coronæ in Dalmatiâ. Occasionem præbuit Venetorum insolentia, qui licet pro regno Dalmatico equum album, annui vēctigalis loco, publico nomine Ludovico dare vellent, tamen Ludovicus, jus non tributum querens, inito cum Leopoldo Austriæ Duce, & Carrariis in Italiâ fœdere, innumerebilibus copiis in Adriaticum tractum, at Venetam ditionem ductis, magnam ejus partem cum oppidis, ac castellis occupavit, Taurisco obsidione cincto, Jadrâ, & totâ ferè Dalmatiâ recuperatâ.

*Ejus bellū
Litvanicū
anno 1357.*

Bellum Litvanicum, aut Sarmaticum non per Legatos, sed per se ipsum gestum, quod gens, effera non modo finitimos Christianos, verum etiam Russiæ regnum, quod antiquo jure, sub nomine Halliciæ, & Lodomeriæ ad Hungaros pertinebat, affiduis incurSIONIBUS infestaret. Quare universam Litvanorum Provinciam occupavit, Duce capto, & ad fidelitatis obsequia redactis, pacavit, ac per Hungaros Præfectos Georgium Zudar, Emericum Bebek, Joannem de Zapolya, gubernavit.

*Bellum
Romanum
an. 1357.*

Romanum bellum, quo plerosque Italiæ Principes, non solum ad imperium & obedientiam coëgit, & revocavit, verum etiam rejectis Tyrannis Italiam perturbantibus pacem constituit. Administravit hoc bellum per Hungaros Legatos, & equitum Magistros.

*Venetum
secundum
an. 1358.*

Venetum secundum, quod Ludovicus cum confederatis suis, tantâ felicitate variis præliis ac pugnis Marte favente consecutus, gestis & perfectis, ut audaciam Venetorum ad hanc necessitatem recessisset, quò tandem coërcitâ ambitione, pro suis, & imprimis pro manibus patriæ suæ dimicare cogentur, qui prius occupandis alicuius rebus, animum intenderant; Et quod summa belli & pacis fuit, Venetis non solum Dalmatiâ eripuit, sed etiam ad solutionem annui tributis coëgit.

*Bulgaricū
an. 1358.*

Bulgaricum, quo rebellantem Bulgariam cum Duce capto, & in carcerem conjecto domuit, ac rursus in potestatem suam redegit.

*VValachi-
cum.*

Transalpinum, ubi cladis paternæ, ac propriæ nuper acceptæ, jacturam Ludovicus per Nicolaum Garam Palatinum ita refarsit, ut Valachi severas perfidiæ plusquam Barbaricæ pœnas darent, impositisque Severino oppido, & Terchio præliis, facilius imperio suo sine incurrptâ parent.

an. 1371.

Hæc est idæa quædam tot bellorum Ludovici, quæ tantâ magnanimitate, ac felicitate gessit, ut propter ipsius victorias, omnis Europa præcipuam claritudinis inchoyissimæ gloriam & gratiam Coronæ consecraret, atque condecoraret, variis monumentis, atque trophæis. Victoriz verò quibus contra quosvis hostes usus est, divinæ præsentis, curæque de S. Coronâ, deque Monarchiæ ipsius imperio argumentum præbent. Deinde septuagesimo primo anno, supra millesimum tercentesimum Hungarici imperii vigesimo nono, Ludovicus deficiente in Casimiro affine suo masculinâ Regum prole, consensu procerum, ad Regnum Poloniæ evocatur, quod tenuit annis duodecim, primus ipse externi sanguinis in Polonia Rex, Litvanos à se pacem rogare coëgit. Is quod propensiore erat animo in Hungaros quàm Polonos, Hungaris ad jungerè Russiam constituit, Polonis, à quibus subacta fuerat ademptam. Obtinebat eam Dux Russiæ, appellatus Uladislaus, Dux Opulientis, jure hæreditariâ à Ludovico donatam. Ejus loco Uladislaus dedit Dobrinensem ditionem atque Bygdostiensem: Russicas autem Præfecturas ab eo recepit, & Hungaris attribuit. Quod valde Polonis displicuit. Non diu tamen Hungari Russiæ possessione gavisi. Post mortem namque Ludovici Hungari, Præfecturas Russiæ tenentes, Crémnicum Olcsensem, Grodlum, Lopatinum, & Striatinum Arces cum territoriis suis; Lubectio Lucensium Duci, acceptis ab eo magnâ auri, & argenti vi tradidere; qui deinde ab Elizabethâ Ludovici uxore infamâ notati, bonisque multati, & partim capitali partim carceris pœnâ castigati fuerunt. Ubi autem Russiæ, quæ in ditione Polonorum Regum

gum tum erat, ita Podoliz quoq; Hungaros Rex Ludovicus præfecit. Theodorus Dux Podoliz ac Dominus de Munkatium hodie jure spectat ad duos Comites Elterhazi *Munkatio* fuit, cuius Literas eo titulo in Archivis Regni Poloniz extare Cromerius scribit. Tandem Ludovicus in Hungariâ existens, mater in Poloniâ defuncta, cum à Polonis constituenda Republica gratiâ sollicitaretur, quod auram Polonicam se ferre posse recufaret, Polonis Budam Comititia indicit, ubi in frequenti eorum conventu, licet extrâ Regnum suum difficulter pedem extulissent, Triumviri constituti, qui in absentia Regis Regnum administrarent, quorum unus Uladislaus Opulens Dux paulò suprâ nominatus fuit: Quod non longè ante mortem contigit, cui postea vicinior Polonis Comititia Zolium indicit, ubi successorem filiam suam in Regno Poloniz designat. Talibus quæstis nominibus, atque compositis rebus, (postquam omnia quæ ad præsentem S. Coronæ dignitatem, ac felicitatem pertinent fortissimè peregit) nuntium mortalitati misit, magno civium dolore, & desiderio, quem triennali luctu deplorarunt, quod is solus esset, *Ludovicum mortuus Tyrnavia quòd conventum Hungariæ edixerat. Triennio deploratur.*

qui perpetua in Hungaricis pectoribus monumenta promereretur. *Pulcherrima ista omnium facinororum Coronis, optare cunctos ut vivere potuisset: & permagni hominis est sic se adhibere in summa potestate, ut nulla alia potestas, ab iis quibus præsit, desideretur.* Suscepit ex matrimonio duas filias Mariam & Hedvigem, quarum utraque in regali sede patri uno, & eodem anno, successere, illa in Hungariâ, hæc in Poloniâ. Tantum decus posteritas Ludovico mortuo in exultatione liberorum ejus, & quidem eorum, qui per sexum Regni incapaces videri poterant, rependit.

Fuit Hedvigis apud matrem in Hungariâ educata, quæ ubi proficisceretur in Poloniam, Cassoviz substituit, ad quam primores Poloni egressi, pacta cum Reginâ & æternum fœdus cum Hungaris inierunt. Nimirum ut Hedvigis in Poloniam veniens, de sententiâ consilii matrimonium iniret; quod si ea deinde nullis relictis liberis decederet, ut Maria soror, cum suâ posteritate ipsi in Regno Poloniz succederet, itidemque idem jus esset Hedvigi, secundum Mariæ mortem in Hungariâ.

Regalem Hedvigis ubi jam tenuit dignitatem, Jagello Litvaniz Princeps matrimonium ejus affectavit, cui spes quidem data, sed quod Barbarus esset, sub nullo Deorum cultu, baptizari debuit, ex sacroque fonte Vladislai nomen levavit, & quarto post die unctus. Diadema Regium novum, Poloni enim quòd legitimâ & antiquâ Regni sui Coronâ, per Elisabetham matrem Ludovici asportatâ, in Hungariâ hospicaretur, novam conflaverunt) suscepit, jam Hedvigis maritus. Hic Litvaniam cum Samagitiâ, & eâ parte Russiz, quæ in ditione ejus, & consanguineorum fuorum erant, Poloniz jure sempiterno adjunxit, & in unum corpus redegit: quin & Valachiam seu Moldaviam imperio suo adjecit. Nam post mortem Ludovici, Valachia seu Moldavia defecit, ab Hungaris. Igitur Vladislaus-Jagello veniens ex Litvaniâ in Poloniam, Petrum Moldaviz Palatinum cum Proceribus ipsius solenni jurejurando in fidem & clientelam accepit. Firmavit deinceps fœdus (cujus diplomata in archivis Polonicis extant Cromero teste) cum Mirico Transalpinæ Valachiz Palatino Regis Hungarorum fœderato, quo inter cæteras conditiones, cautum fuit, ne (siquidem Hungari, & Poloni æterna fœdera sibi dixerant) alteruter altero inficio Hungarorum Regi bellum inferre auderet.

MARIA itaque consilio publico habito, movit animos Hungarorum procerum, ut sibi imperii axioma jure electionis ob maxima Ludovici patris merita deferrent. Dubium, fuitne ista Mariæ electio ad dignitatem S. Coronæ, quæ alias, nec priorum Regum memoria, nec posterorum temporum recordatione caput muliebre unquam attigerat, quandoquidem consuetudo more, dextri, (sicut suo loco dicitur) brachii, S. Coronæ tactu, Reginæ hoc nomine salutantur; Maria verò more virorum in capite coronata fuerat. Auspicia Regni Mariæ fuerunt primò felicia, quamdiu omnia ex consilio & sententiâ Senatus, ac procerum mutuo consensu administraret; verum postquam Senatu spreto, proceribusque quorum favore, ac memoria meritum Ludovici ad Regni fastigium pervenerat, aut contemptus, aut odii habitus, res penè omnis ad arbitrium unius autoritatem Nicolai Garz palatini redacta est, primò similitates inter principes enata, mox æmulationes, ac odia arcana, ad manifestam tandem defectionem eruperunt, & Reginas in extrema pericula, carcerem, ac tandem Mariam in jacturam vitæ precipitarunt. *Maria Rex Hungaria an. 1382. In capite præter consuetudinem coronatur. Administratio Regni ex consilio plurimè salutaris.*

Ad deceptionem enim & dejectionem Principis, non est compendiosior via, quam si is ex alieno, & imprimis ex unius dumtaxat consilio & virtute pendeat. Breve igitur Hungaros tradidit & fatietas sceminei imperii cepit (quod honestius maribus Principibus, quam feminis quantumvis egregiis pareretur) & dum res ad tumultus civiles spectaret, nec quicquam Regina, ac sexus imbecillitate & consilii in opiâ alienationi animorum medelæ adferret, enata est perfidia, & initium sumpsit à remotioribus Croatiz, ac Dalmatiz partibus Italiz vicinis & præcipue ab Episcopo Zagrabienfi, Italâ gente nato, & favore Ludovici ad hanc dignitatem posito, Stephano Simonthornay, Joanne Croatiz Bano, & Joanne Crucigero Equite, Auranzque Antistite, qui omnes plurimis aliis (ut est hæcunda seditionum materia) in suam partem attractis, de Carolo in Hungariam ad Regnum evocando concludunt, reque silentio obductâ decernunt Episcopum

Ludovicum mortuus Tyrnavia quòd conventum Hungariæ edixerat. Triennio deploratur.

Maria Rex Hungaria an. 1382. In capite præter consuetudinem coronatur. Administratio Regni ex consilio plurimè salutaris.

Consilia ultra Mariâ à Prioro Auranz, & alio primæ nobilitatis iniia.

a) Carolus parvus ad Regnum Hungaria evocatur.

An. 1385.
Carolus
Rex Nea-
politanus,
fit Rex
Hungaria
an. 1384.

Zagrabiensem ablegandum in Italiam. Quam ille factionis Princeps legationem, sub specie singularis devotionis, votique exolvendi causâ Romam se proficisci simulando, promptè suscepit, simul ex arbitrio Procerum percipit. Carolus cognoinoito Parvus, et in Italia multis victoriis clarus, Rex Majestate sui Regni Neapolitani, si quo æstimationis libramento rem pensasset, sorte imperii avitici, atq; gloriâ partâ contentus esse potuisset, tamen dominandâ libidine accensus, ac speciosus Legatorum (ne dicam adulatione quadam coloratâ) argumentis & rationibus deceptus, in Hungariam, uxore, & amicis in Italiâ dissuadentibus, iniquis auspiciis venit, & primo sub prætextu conciliandi discordes animos Hungarorum, visendique Mariam Reginam, & componendi simulates ortas inter Reginam & Proceres, Budam ingreditur. Verum animum ambitiosâ modestiâ, & velamento scelerum tandem prodidit, quando Comitibus Regalibus indictis sub gubernationis nomine, ac titulo sedem Regiam occupavit, & Reginam Mariam jure regni potiori Procerum consensu gaudentem, in Regem Hungariæ proclamatam, & coronatam, ob testimonium imbecillitatis sexus scemine apud Hungaros, traductam, regno se abdicare, & ad privatam redire fortunam coegit, maximo cum vilipendio meritum meritisimè de Regno Hungariæ Ludovici, ob quorum respectum præcipuum, inaugurationis secuta fuerat, & signominiâ, ac dedecore Mariæ, quæ licet fœminâ, pacem tamen cura Regibus Hungariæ Coronationis prærogativâ obtinebat dignitatem. Itaque Procerum conjuratorum ferè autoritate, ac persuasione Rex eligitur & promulgatur. Corona in cujus tum arbitrio & potestate posita fuerat, incertum est apud Scriptores: verisimile est tamen, illam in Vifegrad, in potestate Mariæ Regis & matris Elizabethæ extitisse, quam haud dubiè, partim minis, ac terculamentis communis consensus, partim artibus, & favore amicorum extorsisset, atque capti suo, per Strigoniensem Anstium imponi mandavit. Ut enim Carolus neglectâ pietate, & charitate in forem suam, quam & natura, & jus sanguinis postulabat, & Ludovici Regis maximæ virtutes, ac meritum ratio exigebat, (facinus adeo incredibile, & prodigiosum) eam regno spoliare ausus est; Sic pro minimò duxit hanc sacræ Coronæ dignitatem, Deorum & hominum favore apprehendere; quod non nisi fato suo misero deinceps expiavit. Ac occultavit tum S. Coronam suam vin, quando alio prodigio divinitus ostensum est inauspicato coronatum fuisse Carolum.

Mariam
Reginam
jure Regis
privat.

Corona
tunc tem-
poris in cu-
jus potesta-
te fuerit.

Prodigium
in corona-
tione Ca-
rolis omni-
nosum.
Legitima
Regni pos-
sessio gu-
bernantiâ
securitas
est.

Etenim cum ex more antiquo Regum Hungariæ, præferrebatur ipsi D. Stephani vexillum cum cæteris expansis Regnorum insignibus, præcedenteque Procerum & Anstium choro, absolutâ Coronatione, è templo prodiret, id cum arduum & sublime jactaretur, ad postea templi sensum allisum in varias partes laceratum concidit, veris talis prodigii interpretatione, quòd Deus, jus S. Coronæ malo dolo occupatum, gravatè ferret, & sequentem facti prodigiosi calamitatem, velut pœnam sceleris irrogaret. Imperia ergo summa non nisi pie ac religiose occupentur, quicquid boni sunt, & sapienter rebus attendunt Principibus, ad faciendam publicâ regna servituti nummibus non festinant, ne scilicet cum via periculo gloria jactantur, ac dedecore illa relinquere cogantur, quæ cum injuria alterius acquisiverunt.

Coronam
temari ca-
piti imposi-
tam Ale-
xander
Macedo
morte vin-
dicat.

Carolus profectò præproperæ festinationis ad Regnum, & læsæ Majestatis S. Coronæ pœnas persolvit, cujus nempe leges, ambitu, pravâ calliditate, simulatione patrocini, injuria sanguinis contra Mariam violasse creditur. Nec cuius multò post Coronationem Reginarum, (quod dolore, & angore, qui etiam in virili pectore ex tali casu facile, oriri poterat, dedecus ablatæ potestatis, & quis animis non ferrent) consilio, cum Nicolao Gara communiato, arte ad amicum colloquium vocatus, lethali vulnere affectus, ac ne dum abducto, atque plagæ pharmaco indito, Vifegradî (unde fortè Coronam rapuerat) dolore animi magis, quàm corporis confectus moritur, & corpus illius sine pompâ conditum, & effossum nescio quomodo regalibus miserè spectaculum fuit: quandoquidem in novo Principe in vidua regni præter jus occupati, facti omnia illi insidias, & infestâ, etiam inter ipsos ejus domesticos. Itaq; inuisissima est Regum securitas. Legitima adepti Principatus ratio. Si enim aliquando Alexander Macedo post magnos triumphos, & longa bellorum studia, in Euphrate animi gratiâ navigans, & casu quodâ in medio flumine Diademata amittens, hominè qui illud adnatans exceperat, & referens, (quia aliter non potuit capiti imposuerat, quod indignè eo caput suum (licet nullâ regnandi ambitione, ipsâ necessitate) redemisset, capite privavit; quid existimandû an Regum ille maximus, qui sibi soli jus, exaltandorû Principum reliquit, impunè superbos regalis omnineque invasores tolerabit, ut non tandem casu gravissimo nec nõ meritisimo inde protrudantur, & terræ allisâ capita ambitiosa amittant. Nam cum juncuntur rei exitus, ab antegressis pendet causis, quæ nos quidem molestia vitanda causâ, quæ inde exitus, libenter obliviscimur, vindicta verò suis pugillaribus inscripta custodit, ut quemadmodum quisque mentem fecerit, ita & suo tempore metat.

Post crudele fatum Caroli, fiducia melioris fortunæ resumptis, Reginæ quasi intuto positæ, victoria de omnibus hostibus sibi certò destinatâ triumphare se putabant, dum insperato cæco fortunæ vindicantis abreptæ turbine, ac miserabili casu involutæ,

litz, à perduellibus Croatis, quorum Princeps fuit Johannes Croatiae Banus, in itinere tristem captivitatem subire debuerunt, Gara Palatinus, & Blasius Forgacz comites earum interfecit. Nec prius hæc fortune atrocitas descevit, quam matrem (a) plane submersisset in flumine, Bozota, dicto suffocata: Filia verò melioribus fati reservata, cum tanto rerum triumpho denuò ad imperium restituta, ac pristino decori reddita, (b) non solum civiles dissensiones sedando, discordiam ad salutarem quietis, ac tranquillitatis finem redegit, sed & Majestati Regiæ, & auctoritate suâ in Sigismundo (c) translata futuræ Regni felicitati optimè consuluit; tandem (d) dum non diu amanter cum marito vixisset, sine liberis è vivis excessit.

Hæc est quarta Monarchiæ S. Coronæ Centuria, cujus virtutem ac felicitatem, si absque capite ipsius turbato, id est principio rerum dubietatis, quo disputabatur variis artibus, & casibus fortuna, ad quam nimirum gentem inter tres Bavaricam, Bohemicam, & Italicam Gallicamvè dignitas Coronæ se accommodaret spectes, duorum Regum Caroli, & Ludovici, veluti luminis, & collumini Coronæ imperium considerando, verè illa imago quædam primæ Centuriæ propria ce nferi debet.

Habuit hæc Centuria Reges sex Venceslaum, Otthonem (quos alii interreges nominant;) Carolum Ludovicum, Mariam, Carolum parvum, celeri profectò in hac ipsâ familiâ cursu, ac imperii decursu, ut verissimum sit, quod testimoniis Historiarum comprobatur, *ultra quintam gradum, decus imperii, in nullâ familiâ mansisse.* Hic verò in tertio desistit, in Mariâ nempe, quæ ut finem imponit huic Centuriæ; Ita mirabili DEI judicio summæ, ac florentissimæ Monarchiæ S. Coronæ in familiâ Neapolitanâ decore extincto, reliquiarum generis D. Stephani imperium consumavit.

Regina per factiosos in carcerem detruda: n. tur.

(a) Mater in fluvio submergitur.

b) Filiarum resti-

(c) Nubis Sigismundo Imp.

(d) Mariæ sua prole.

Masculinè genus D. Stephani in Mariâ extinctum.

CENTURIA QUINTA.

Ordinatur Quintam Centuriam Sigismundo Imperatore, quod nimirum primus in ordine reliquiis generis D. Stephani consumptis, atque Italiæ, aut Neapolitanæ familiæ gubernatione sublatâ, Monarchiam S. Coronæ regendam suscipit. Hunc adhuc Ludovicus superstes, ex augusto genere Imperatoris Caroli Quarti prognatum, ejusque fratrem, quod virili hæredere caret, ob præclaram indolem adoptaverat, ac generum delegerat, non nisi consensu Principum Hungariæ. Elizabetha verò Ludovici relicta, Mariæ filiz suæ contra Matrimonialia obligamina Ludovici Mariti sui, alium præter Sigismundum optavit maritum, nimirum Ludovicum Valesium Galliz Regis fratrem, jamque ultròque missos fuisse legatos, illinc ut Ludovici nomine prorsus transfugeretur, hinc ut sponsum in Hungariam adducerent. Quo intellecto, Sigismundus incantibus cum Hungariæ Proceribus, Elizabetham, & Mariam in arce quadam animi gratiâ commorantes, obsedit, eaque ratione cœgit Elizabetham, ut Mariam sibi, in uxorem daret. Gallus cum splendido Comitatu, jam usque in Campaniam profectus: ubi in Hungariâ res mutatas intellexisset, non sine animi dolore ad fratrem rediit. Post hæc Maria Comitiss habitis, publico Procerum, ac populi arbitrio sacrum diadema, sceptrum, ac totum Jus Regni Sigismundo resignavit. Id quod etsi factum in priori Centuriâ, postremis ipsius annis, tamen Imperium Sigismundi & auctoritas ipsius, non nisi pristinz discordiæ civilis, ac læsæ Majestatis, authoribus, ac perduellibus partim sublati, partim in ordinem redactis stabilita, in hac Centuriâ verum sacræ Coronæ assecuta est.

Sigismundus gener Ludovici.

Regni insignia à Maria Regina restituta accipit anno 1386.

Novum igitur genus, novam familiam Regum Monarchia S. Coronæ sortita est, tam facile, & absque omni bello, quod interdum talem controversiam dirimere solet, ut prius præclaro successu habuisset, quam inchoasse expertum sit. Etenim si quis ex circumstantiis insignem hanc translationem S. Coronæ, ac imperii Hungarici in familiam posteritatemque Sigismundi, contempletur, ac consideret, quomodo absque dissensione, & difficultate civili absque sanguine successerit, merito vim fatalem, ac Dei providentiam occulto gradientem itinere, & transferentem Regna de gente in gentem, de genere in genus, & abdita difficultaque producentem admirabitur, in mutatione hujus centuriæ, & illud agnoscat, quod plerumque occasiones mutationum publicarum, quantumvis leves, videantur esse, subitè tamen istæ, & repentinz, tandem temporis diuturnitate, stabilia inducunt.

Quod igitur felix fastuque Monarchiæ sacræ Coronæ fuit, author novæ familiæ Sigismundus, excepto, ex manibus Mariæ Diademate, ac in capite reposito gubernationem Hungariæ suscepit; mox multis impeditam difficultatibus, periculis summis obnoxiam, ac bello novo contra Europæ hostes, infelicem sed ad laudem invictæ magnitudinis proficua, pacis, ac religionis gloriâ, cum in Hungariâ, tum certè in Imperio Romano utilem, ac cor-

Sigismundus Imp. rator, fit Rex Hungariæ anno 1387.

mendatam, ad eò ut dubius sim majoranè decora & ornamenta S. Corona, acquisiverit, in regimine ipsius, an verò damna, & clades, ab hostibus acceperit.

An. 1388.
Valaachos
rebelles, ad
obsequiũ
reducit.
an. 1389.

Pace primum domi constitutã, parricidãque Joanne Croatiz Bano, sociisque triginta duobus, inter quos Stephanus Icorat de Hedervarũ fuit, supplicio affectis (qui enim atrocita in alios commiserunt, tandem & ipsi à Deo, aliis in eos succitatis, puniuntur) primi Valachia, cum Duce suo Stephano, nuntio obsequii missò, quod mulieris imperium turpe sibi duxerunt, ab Hungariã defecerant, quos Sigismundus faultã expeditione aggressus, Duce victo, ac profligato, post ad gratiam magnã animi demissione prostrato, in hæc & obsequio confirmavit.

Halicia &
Lodomeria
ab Hunga-
ria avel-
luntur.

Circa hæc tempora Russia, (sub qua Hallicia, & Lodomeriz regna) per Hedvigem Poloniã Reginã, ab Hungariã alienata est, ejectis Hungaris & Croatis, arcium per Ludovicum, institutis, Præfectis. A quo tempore Reges Hungariã, inani titulo Halliciã, & Lodomeriz gaudent.

Transal-
pini infide-
les à Sigis-
mundo ul-
ti.

Nec multò post Transalpinos rebelles, Duce Alexandro adjunctis Turcis, quibus in societatem belli admissis, primum ab illã plagã religionis, libertatisque Christianã emerfit exitium, non solum fortiter acie vicit Sigismundus, sed etiam captã Nicopoli (cui maxime Valachi confidebant) impositis Hungarorum præsidis, universam provinciam pacavit.

Noxium
societatu
Turcica
exemplum
ediderunt.

(A) Hæc erant fasta victoriarum Sigismundi primordia, quibus tum primum Hungari virtutis suã famam contra Turcas illustrarunt. Jam enim divinã ita permittebat potentia emerferat ab inferis destinatus S. Coronã hostis, ac sacramento æternæ malitiæ, an militiã profano obligatus, ad perfequendum, & perdendum decus, & dignitatem ipsius, tanto affectu, & effectu, ut à condito mundo in nullã unquam Monarchiã, tanta rabies, tamque effera impietas, atque furor planè infernalis existerit: cum quo ad hoc usque tempus S. Corona acerrimum non solum pro Regni salute, ac in eorum unitate, sed etiam pro gloria, & decore divino bellum gerit.

(A) Hun-
gari prima
contra
Turcas
militant.

(B) Hæc in Europam ac tandem Hungariam adventu Turcis præbuit improvidam occasionem Græciã illi infelix. Nam cum illa quibus omnino factionibus discors laboraret, duobus ex Augustali Imperatoriã familiã de Imperio decerantibus (Cantacuzenus enim Calo-Joannem generum suum perfequebatur) eorum viribus impotens, ad Amurathem primum Turcarum Imperatorem confugit, societatis belli præmiis oblati, qui etiam & duodecim millia electorum equitum Turcicorum in Græciam misit; quibus Græcia in tranquillum statum redacta quidem est, sed Turcã pulchritudine Græciã visa, demum redeuntes facile per-
fusa ferunt Amurathi, ut illuc ire cogitaret, quemadmodum & stipatus sexaginta hominum milibus conditionem accepit, solum in occasione dilatandi imperii sui intentus, totque annorum bellis, ac instauratis factionibus inter Græcos, fatagens rerum suarum, utraq; parte victã, ac Græciã per partes primo, mox toto imperio occupatã, fines imperii ac victoriarum trophæa, ad ipsos Monarchiz S. Coronã terminos protulit. Trajectis enim Hellepontiacis angustiis, Calipolim, in Cheroneso, & aliquot vicina Helleponti oppida, dehinc Philippopolim, & quæ supra Hebrum est Adrianopolim cœperunt, ac per Thraciam, quæ alias Romanica est, excursions usque ad montem Rhodopen fecerunt, circa illud tempus, quo Carolus IV. bello contra filios, delecti Ludovici Bavari, & Fridericum Marchionem Misniã, occuparetur, porrecto quasi hosti domesticis discordiis, victoriã palmario, quod bella Christianorum, pax Turcarum esse consueverunt.

(B) Græco-
rum discor-
dia
Turcam,
in Euro-
pam invit-
at.

Discordia
Christia-
norum
Turca im-
perium di-
latat.

Discordia
Christia-
norum
Turca im-
perium di-
latat.

Discordia
Christia-
norum
Turca im-
perium di-
latat.

Bulgaria
& Servia
infestatur
à Turcis.

Paulatim jam Turcæ Mœsiã superiorem inferioremque; quas Serviam Bulgariam Serviamque; aut Rasciam appellant, atque alia insuper Regni membra carpere & lacerare cœperunt Duce Bajazeth, qui Amurathi successerat, finitum imperii sui promovendorum cupidissimo. In in pugna Marcum Crojovitum cognominatum, injurias vindicaturum, cum omni Bulgarorum, ac Servianorum Nobilitate trucidavit; Deinde Græciam Athenas usque; & Regnum Bolniã, cù Croatiã (c) & Slavoniã populationibus infestavit. Ad eum cum legati à Sigismundo venissent injuriam querentes, quod à nullo Hungarorum laesus in alienis grassaretur, Bulgaros infestans Hungaris subjecit os (scd quod jus apud Barbaros) Bajazethes responso paulisper dilato, dẽ magnam partem Provinciarum occupasset, suspensis variis armorum generibus fulgentibus, atque ad cõspectum eorum legatis admissis, dũ inquit ista quæ cernitis à nobis geri possunt, jus quoque habemus, non ad Bulgariam modo, sed ad Croatiam, Dalmatiam, & ipsam Hungariam. Commotus his Sigismundus, maximum in Hungariã forum virorum habet electum auctis copiis, ex Angliã, & Lucẽburgã, tum præmiis, tum precibus. Ad hæc multi voluntariè arma sumpserunt. Galliarum Rex Carolus ejus nominis VI insignem equitatũ auxilio miserat, ductore Joh. Principe Burgundiarum, qui unã cù suis Burgundis omnia contra impios hostes, pro Christianis experiri paratus venit. Obfederat imprimis Sigismundus Nicopolim Urbẽ in ripã Istris positam, victoriam Trajani & Hadriani celebrem, bonã spe conceptã, brevi se dominum urbis futurum, dum Bajazethes Imperator veritus ne Europã egeretur, ex omni suã, & vicinorum Principum, ditone coactis circumiter ducentis millibus, in agro Nicapolitano his occurrit, Præmiserat Bajazethes more suo

Marcus
Crojovitu-
m trucidavit
an.
1373.

(c) Bosnia,
Croatia,
Slavonia
populatur.
Superbum
barbaris
infestum

ad Legati-
onem Si-
gismundi.

(c) si copiam
in Europa
Provincia
regit.

fuovelitum octo millia, secuturus cum reliquo exercitu. Galli cum Turcicos milites irruere viderent, summâ festinatione miserant jam exploratores, qui dum visis solis velitibus modicam esse turbam arbitrantur: Galli repente magnis animis ad pugnam proferant. Jam illis in proclivâ Rege Hungarix dictum, interpretari superbe, ac malignè cœpit, putans omnino statutum habere Hungaros, ut Gallis, in acie depositis, omnem victoriâ laudem Hungaris adferat, partim vanâ animi superbiâ, & fastu, quod prior ipse rogatus de sententiâ, non esset, benè sapienterque à Rege Hungarix dictum, interpretari superbe, ac malignè cœpit, putans omnino statutum habere Hungaros, ut Gallis, in acie depositis, omnem victoriâ laudem Hungaris adferat, partim ex privatâ æmulatione, ac invidiâ erga Principem, qui sub ipsius auspiciis, nuper parvâ manu fuis hostilibus copiis, prædâ insigni auctus, victoriâ retulerat; se nimirum Gallix Regis vices in exercitu gerere, suamq; authoritatem in rebus gerendis, & primam esse debere, & summam: contemptâ Regis Hungarix sententiâ, ab aliis plerisque probatâ, non expectato socio- rum auxilio, in hostem progressus est. Quo factò, reliquos etiam, quantumvis invitos, pudore ac defertionis infamiâ coactos, se cum traxit: Ita Galli paucissimi, inter tot millia Turcarum, in sum- mis angustiis strenuè primò supra modum se gessere, sed oppressi multitudine, exitum calamito- rum fortiti sunt, partim cœsi, partim Proceres ferè omnes, ob armorum ornatum, atq; splendo- rem capti, barbaris magnum, ab eis emolumentum expectantibus. Inter quos, fuit quoque Joannes Burgundix Ducis Philippi filius. Rex Hungarix ut videt Gallos, non expectatâ occasione, temerè pugnare, multum detestatus fastum, levitatem, & æmulationem Gallorum, quibus vi- ctoriam eo die hosti peperissent, passim omnibus fugientibus, fugit & ipse parvâ naviculâ, cujus ministerio Byzanti um ad Græcorum Regem delatus, incidit tandem in Classem Venetam, at- que ita ex Italiâ in Regnum sese recepit miro Dei artificio, qui unctos suos per se regnare facit, & circa voluntatem suam, ex fastigio, in quo beneficio ipsius collocati sunt, præcipitatos non vult. Periclitabatur hoc fugæ casu cum Sigismundo inter alios Striborius, genere Polonus, qui cum extrema vestigia prementibus Turcis erepto spatium ingredi non potuisset, ita ut erat armatus in Danubium se projecit & enatavit, clarusque postea Sigismundo Regi fuit, luculentis ab eo auctis opibus, & bonis, multarumque Arcium possessione, ad fluvium Vagu- m, & ultra Album montem: Cujus insignia hodiè etiam in Arce *Holich* opere antiquo sculpta extant. Ita Sigismundo fugâ Constantinopolim delato, Uladus Transalpinæ Pala- tinus, quod enecatam putaret, in fidem & clientelam Uladislai Regis Hedvigisque Reginæ Polonorum, ultrò concessit. Cæterum eo prælio capti ex primoribus, Joannes Dux Bur- gundix, Philippus Artæsius Comes Eufii, Magister equitum Gallix, Joannes Maingre di- ctus, Buckaldus, & alii quidam circiter octo, qui Bursiam ablegati fuere. Princeps Bur- gundix cum viginti quinque Nobilibus captivis, ducentis aureorum millibus redemptus redi- ens, multa à Bajazeth Turcarum Imperatore, ad patrem, & Regem Galliarum dictâ nun- tiatavè retulit, quibus Gallos resumptis viribus, ad arma sibi denuo inferendam sub magnani- mitatis specie, formidoloso tamen consilio hortatur, cui obstringere eos, ut hoc non liceret jure belli integrum fuisset. Annotans Gallicarum rerum scriptores Joannis liberationem, hoc modo evenisse. Physiognomus quidam in Aula Bajazethis fuit, ex eo hominum gene- re, qui ex habitu, & dispositione corporis, de hominis ingenio, moribusque judicare so- lent. Is contemplatus captivum, svafor fuit Bajazethi, ut Joannem incolumem dimitteret; fore enim ut domum reverfus, maximas turbas eieret, quibus bona Europæ pars peritura esset. Bajazethes perditionis Christianorum studiosissimus, hominem accepto lytro di- mittit. Verùm ille in Galliam reverfus, ferale cum Ludovico, Aureliano Duce, exercere cœpit similitates, ob regni Gallici administrationem, quam hic & ille, per desperatam Re- gis valetudinem gerere volebat; hic quod frater Regis esset, ille quod patruelis & ætate grandior. Atque sic erefcentibus in dies odiis Joannis in Ludovico exarsis, quem Lu- tetiæ à cœnâ domum redeuntem interfici curavit, eoque factò præter id quod semina dif- cordiarum inter Burgundicam domum, & Reges Gallix sparit, non ita Europæ (quem- admodum Physiognomus prædixerat) quàm capiti suo ruinam accessit, dum per fidem circumventus, in loco pacificationi destinato, à familiaribus Ludovici, anno à morte ejus duodecimo interfectus est.

Post pugnam Nicopolitanam porrò Bajazethes Constantinopolim obsedit, eamque cœ- pisset, nisi Tamerlanes Anatoliam invasisset, cui occurrere cum valido exercitu necesse ha- buit. Ergò cum Tamerlanec ad Stellam montem, Pompeji magni victoriâ, & Mithridatis calamitate celebrem, prælio commisso Bajazethes captus fuit, & ad Tamerlanem deductus, hu- manius habebatur; exacerbatò tandem victoris animo, ferreæ cavæ inclusus, per devictam Asi- am in Triumpho pompâ circumductus (pervastaverat enim Tartariæ hic Tyrannus Asiam à Tanai usque ad Ægyptum & ad Parthos) Tamerlani, quoties eequum confederet, scabelli

Connesta-
blum Gal-
liæ præci-
pitanâ vi-
toriam
perdit.

Proceres
plurimi
captivum.
Sigismun-
dus fugit
parvâ na-
vicolâ:

Captoâ
præcipuorâ
nomina.
Princeps
Burgun-
diæ, & No-
bilibus s. ly-
tro libe-
rantur.

An. 1407.

Bajaze-
thes Con-
stantinop-
lim obside-
rentas.
Capitur à
Tamerla-
ni exerci-
tu, ad Stel-
lâ moni-
vicem

*Captivum
crudeliter
trahatur.
Expirat
miserâ
morte.*

vicem præbuit, ac vincētus, micæ sub mensâ Tamerlanis rodere cum canibus debuit; Conjunx̄ verò filia Lazari Despotæ feminuda potum ministrabat. Miseriis tandem & ignominia ad extrema consilia adactus, caput ferreæ cavæc illisit, & inglorius expiravit.

Pro hoc Tamerlanis officio quo Constantinopolim à Bajazeth obfessam vindicavit Græcorum Imperator imperium Græciæ Tamerlani offerrebat. Cui ipse impar esse hoc tantis laboribus respondit, pretiosius lucrum se aucupari, honorare, nimirum gloriâ & famam; voluisse in potestate Græcorum adferre Constantinopolim, Urbem antiquam, magnificam, & amplissimam, ut nomen suum æternâ laude, apud posteritatem viveret, se non adeo vilis projectæque animæ, ut voluerit amico periclitanti optem ferre, studio postea imperii illius occurrere. Magna certè in barbaro, animi moderatio, quàm etiam in humanioribus ingeniis admirari oporteret, siquidem arma tenenti insolens potentia, & jus belli nihil moderabile suadere potuisset. Ipse tandem Tamerlanes anno abhinc sequenti, relictiis duobus filiis moritur, qui dum de successione bello intestino confligunt, facillimè hæc hereditaria regna amittunt. Terciorum Turcarum Tamerlanes fuit, eo tamen mortuo, revixit ille Turcarum pavor in Georgio (a) Caltrioto sequenti mox anno nato, qui magnas Turcis facessere solebat molestias.

*An. 1401.
magna
Tamerla-
nes mori-
tur cujus
danig, Fili
beſu inte-
ſtini ve-
gna amittit.*

*(a) Georgi-
us Caſtror
Turcarum
natus.*

*(b) Maho-
metes Ba-
jazethi
ſuccedit.*

*(c) Adria-
nopolis ſe-
dem impe-
rii conſtituit.*

*(d) Boſnâ
capit.*

*(e) Sigis-
mundus
Rex carer
vi Sobieſi
enſi inclu-
ditur.*

(b) Post casum Bajazethis, Mahometes regnum arripuit, mox in Asian profectus, loca omnia quæ Tamerlanis occuparat, recipit, ac sedem imperialem, quæ Prusæ erat, Adrianopolim (c) transtulit. Sigismundum Imperatorem ad Columbatium devicit, ac primus suæ gentis Danubium trajiciens Bosnam (d) sive Mæſiam superiorem cæpit. Casus hocce & Turcicos in christianis provinciis progressus, prædixit Cometa ingens, luridâ, & funebri, oblongâque caudâ, qui diebus aliquot ac census, ab hominibus ominosè conspicebatur. Nam (ut Cic. lib. 2. de Nativ. Dcorum loquitur) ab ultima antiquitatis memoriâ notatum est, *Cometas semper calamitatum præventus fuisse.*

Inſelicis belli Hungarici, causam alieno ex crimine ortam, casumque miserandum, Hungari quidam in perfidiam & seditionem verterunt, ac imprimis Nicolaus Marczalthey Palatinus. Ideo Rege Sigismundo (e) in potestatem redacto, cum carceri in arce Soklos obſcuro, & octoginta passis profundo inclusum, semelſtri captivitate conſtrinxit. Quàm periculose plena res est alex committere prælium. Ibi enim Dux præter bonum publicum auctoritatem suam, existimationem, & salutem fortunæ ludibrio exponit. Ita sanè fit, ut victoriam quisque, etiam ex gregariis sibi, vel saltem ejus partem adscribere non vereatur, audiuntur exprobrationes, ut olim Pompejus miserâ nostrâ magnus: Si verò inſeliciter res cedat, nemo infamiam propriam ducet, omnes dedecus belli Duci attribunt, quâ ratione auctoritatem, & existimationem illius supra modum versis, sæpè in rebellionem animis extenuant. Capto Sigismundo, Proceres Hungari in eum sædus cum Polonis, quo cautum est, ne alteri, contra alios, Regibus suis opitulentur; Nam & Sigismundo quem fortè liberatum iri præviderent, asperius aliquid in animo contra Polonos infederat.

Is enim spe Polonici Regni excidit, tum quod ejici Polonos, cum cibum sumpturus erat, patiebatur, tum quod sacerdotium quoddam in Poloniâ, repudiatâ Procerum voluntate Boëmorum contulerat. Cæterum Stiborius, partibus, capti Sigismundo, multum commodavit, propterea quod armis Polonorum, & Boëmorum superiores Hungariæ partes, Poloniæ & Moraviæ finitimas in fide ejus continuit, adversariorum plurimas munitiones cæpit, & proceres quosdam captivos in vinculis habuit; in quam rem ab Uladislaw Rege decem millia marcarum polonicarum accepit mutuas, pro hisque novam Marchiam quæ ad Sigismundum pertinebat oppignoravit. Cujus rei monumentum in Archivis polonicis extare Cromerus scribit.

*Ladislau
de Duracio
ad regnum
vocat.
Sigismu-
dus libera-
tur.*

Tali fortunâ uso Sigismundo, Hungari Ladislau de Duracio, Caroli parvi pridem in Hungariâ cæsi filium, ad regnum invitant. Sed ille nimis cautus, & sagax quod & sæpius interitus patris acerbissimus ob oculos versaretur, tam diu tergiversabatur, donec Sigismundus, divinâ ope, suorumque fide adjutus, non solum captivâ forte liberatus, sed cum triumpho, & magno Hungarorum fidelium gaudio in Hungariam receptus est, digno conjuratorum metu, ne pœnas defectionis luere. Sed varia fuit Sigismundi captivitatis causa, recens in animis plerorumque memoria severitatis, qua in castigazione Johannis Bani & aliorum triginta duorum perduellium usus est: De illis enim supplicium sumpserrat, quæ res finitimarum de ingenio Regis cogitationum, occasione præbuit, & metus futurorum, expulso amore in rebellionem erupit. Videant itaque Principes, ne summâ potentia, ad summum rigorem, & severitatem abutantur. Sit enim, ut ob Magistratus severiorem animadversionem, subditi excusso obsequio sese opponant, principes verò pœnas non evitent. Nam crudelitas certissimum signum futuri casus, qui celsi differtur, & ferus ad pœnam proferat Deus, tamen sæpè in articulo mortis debitum exolvunt, ut exemplum est in Ludovico XI. Galliarum Rege, qui in suos crudelior (duos enim principes, ducem Nemorenses, & Connestabilem capite multaverat) antè mortem in ftuporem, & extasin rapiebatur, amissâ vi intelligendi, & facultate loquendi, plenus suspicibus,

bus, & timore, ut quem multi serviliter metuebant, à multis sibi cavebat, & illa incommoda perulit, ac cruciatus, quibus alios affecit. *Ideo debent benefactorum premia ad multos, vindicta malefactorum ad paucos pervenire:* ut ipse Sigismundus deinceps severitate in supplicio dictorum Nobilium adhibitam, salutari laude clementiæ, commutavit, mitiora impolterum de se promittens. Nam si bene de eo cogitamus, qui alienis exemplis suos excessus corrigi, optime profecto sperandum est, de eo, qui in suscepta adfrugem viâ, & emendandis viciis, se ipso mihi dicitur ac Magistro Hoc verò modo discessit Sigismundus à priore modo, quod contumaciam hanc, civium pœna saltem bonorum coercuit, quæ & ipsa gratiam Regalem adeptis, vel se à crimine laxæ Majestatis purgantibus, restitui pleno cum jure permittit, pro donatis competente compensatione ordinatâ. In nullius corpus scævum, aut caput; Hamum videlicet istum cruentum Rex suspensum tenebat, ut illo vastum piscem, cuncta in Regno vastantem facilius caperet. Est enim ut præclare inquit Antonius Gvearra. *Ignoscere multis propter nomen Christiani, sed plures castigare ob delictum unius Tyranni.* Is erat Transylvanus præfectus Stephanus Ladislai filius, non prioribus agminibus, quàm ipse Rex stipatus, ideoque factis à vi aperta tutus. Ad hunc inescandum, & intra parietes excludo satellitio attrahendum, ars fuit adhibita, quâ succedente, caput illi amputatum; & ad tumultum sedandum corpus in plateam projectum, ne frustra satellites pro mortuo contenderent; *Iustissime omnino proprio privatur capite, qui multa vult esse in Republicâ capita, nam uno diademate duo capita tegere, & imperium pluribus pariter, ex æve est & perturbatione plenum.*

His tantis rebus & aliis exercitus Sigismundus, novam ad Monarchiam S. Coronæ, sociatamque cum Cæsaris insignibus dignitatem, primus ipse adjunctis fatis felicibus auspiciis, & illo Dei potentissimi consilio, ut Hungari tantò justius, & securius, apud Imperii Romani Principes, contra perpetuos nominis Christiani hostes, qui eadem ipsâ tempestate exorti, Hungariæ imperium, illiusque appendices, affligere cœperant, haberent auxilium. Etenim si loci adjungantur, (A) qui non mediocri valeant potentiâ, & in proximo habitent, fidemque societatis servant, tutius divinâ adjuvante gratiâ imperium contineri potest.

Eo anno Uladislaus Polonorum Rex ad Prussicum bellum, quod eidem ibi cum Crucigeris intercessit, proficiscitur: Ideo equestris ordinis Poloni & Nobiles, qui in aulâ & ministerio Sigismundi erant, beneficentiâ ejusdem non contentandis facultates & possessiones obmerita sua in Hungariâ consecuti, cognito eo quòd Sigismundus Crucigerorum causæ faveret, quâ via in violationem fœderis Polonici iri posset, relictis possessionibus, & Sigismundi ingentibus pollicitationibus repudiatis, Uladislaum secuti sunt.

Ipse Sigismundus acri surgente Crucigerorum cum Polonis bello, ne quid deinceps, in partium offensionem admittere cogere, Stiborium ad Crucigeros de pace legatum mittit. De qua cum mitia, & tranquilla verba fecisset, ita eum Magister increpuit, Polonus, iniquens, cum sis Stibori, quæ in rem Polonorum sunt loqueris. Unius cum eo sententia fuit commendator Mevensis, Comes, Vendenis, annis & usu rerum prudentior, qui pacem suadens, communem cum Martem, dubiumque belli eventum dicitabat. In quem etiam Vernerus Elbingensis commendator gravius invehctus: poteras inquit, cum isthoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille: Ego inquit quæ recta, & utilia judico in medium consulo, sed tamen si his aliter videbitur, ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignum est. Tu vide ne sis dictis ferocior, quàm factis fortior. Ita repudiatis pacis consiliis, Uladislaus animo invito, cunctabundus, adhibito teste Deo mansuetudinis suæ, quam cum furore erga Christianos commutare nollet, & vel iniqua pace justum bellum redimere cuperet, castra promovet: super hæc omnia duos à Crucigeris, quibus tota ferè Germania viros ministrabat, missos in ludibrium cunctationis gladios, accepit, felicis omine victoriæ, quam sibi armorum traditio portenderet, tumque commisso summa vi prælio, hostem castris exiit, fudit, profligavitque. Cæsa feruntur Crucigerorum eâ die quinquaginta millia, in quibus Magister, & commendatores omnes, paucis exceptis. Capta ad quatuordecim millia populi, vixilla quinqueaginta unum, quæ & hodie in Basilica Cracoviensi extant suspensa. Ita qui oblatam pacem insolenter rejiciunt, violatâ placidi numinis sanctimoniam, rarissimè furorem triumpho explere permittuntur. Itaque tutissimè semper fuit, ex pacis consiliis miscere, quàm maximâ cum spe dimicare.

Fervente in Polonia bello, Stiborius Transylvanus Vayvoda missus à Sigismundo Cæsare cum Bohemis Moravis, & Austriacis (Hungari enim fœdera cum Polonis prætendebant) ad vastandam submontanam Poloniam, sed copiæ Stiborii, Polonis ad primum nuntium concurrantibus, præda graves ad Oppidum Bartpham deprehensæ, profligatæque sunt. Et vastavit ea manus deinceps finitimam Polonis Hungariam, tandem pax inter Reges confecta.

In dignitate Imperatoriâ cum plurima gereret Sigismundus, absentia ejus Hernoja Spalæthi Dux fretus, Boslenorum, aut Rascianorum communi studio adjunctus, in societatem Turca-

Stephano
Transyl-
vania Pra-
fecto caput
amputari
facto anno
1404.

Sigismun-
du Augu-
stalem di-
gnitatem
cum titolo
Regis Hun-
gar. con-
junctis an.
1410.
Fœdera &
societates
gentium
nilis.

Stiborius
Vayvoda
Transyl-
vanus va-
nus va-
nus Pol-
oniam.
Hernoja
socius Tur-
carum bel-
lâ successit.

rum desciverat, bellumque in suis finibus perfidiae nomine suscitavorat. Restitère triumviri Hungari, Johannes Gara, Johannes Maroth, & Paulus Chupor, copiisque coactis contra hostem Turcarum auxiliis validum confluxere, sed irata victoriâ, pari utrinque clade, & quod dolendum est Triumvirum captivitate, quam Joannes Marothus & Gara feliciter evaserant, Chupor atroci morte extinctus perit. Hæc clades Bosnenfis, ex societate Turcarum profecta prima est, quæ Bosniam sibi tali beneficio obnoxiam tandem in potestatem ac miseram servitutem Turcæ redegit, cujus causam facile cognoscimus. *Postquam enim auratum lumen tenet Erynnis, non solum in populo & Ducibus nulla est fides, sed etiam sub velamento præstita fidei, perfida suæ patrociniū quæruni & decipiunt*

Ita Sigismundus Imperator pacato Imperio, Monarchia S. Coronæ domi quæta, sed foris ab hoste petita, præsertim Turcis, & deinde Venetis inquietatur, qui insigni mendacio Dalmatiam à Ladislao Rege Apuliæ, contra Sigismundum, usque ad Jaderam evocato, sed nullum jus Regni Hungariæ habente, sibi dividendam jactabant, atque astu mercatorum magnam ipsius partem occupabant; quin & Uladislao Poloniæ Regem ad bellum Sigismundo inferendum missis Legatis sollicitabant, quingentorum hastatorum stipendia promittentes, si armis eum aggredereetur. Quod tamen optum princeps pro singulari suâ in fœdere servando constantiâ, non solum recusavit, sed & renovavit vetera cum Sigismundo fœdera,

Venetis jus mercatorum ad Dalmatiam præstandū. an. 1412.

Sigismundus Regni Polonia insignia Ladislao Budæ restituit an. 1413.

Tredicim oppida oppignorata.

colloquio Lublovillæ inito. Posthæc Budam Sigismundo petente Uladislao profectus, honorificè ab eo exceptus, ac Coronâ, sceptro, & pomo aureis, Boleslai Chrobi gladio & insigniis Regni, quæ Elizabetha Ladislavi Regis Poloniæ filia Ludovici mater in Hungariam asportaverat, donatus fuit, quæ Craeviam ingrediens publicè sibi præferri jussit. Quo facto præclaram Sigismundus transmisit liberalitatis ad posteros gloriam, quod nimirum talia Regiæ dignitatis symbola, quæ multorum affectuum desideria accendunt; ultrò absque ulla Martis violentiâ restituerit. Postmodum reversus in Poloniam Rex, in Russiam abibat, quod cum Legati Sigismundi venissent octuaginta millia sexagenarum Pragensium ab eo mutuo acceperunt, oppignorato ipsi Scepusensi tractu, cum tredecim oppidis, arce tamen Sceputiâ exceptâ.

Deinde Constantiensæ Concilium coëgit Sigismundus, cui Concilio Uladislao missis Legatis judicium causæ suæ, cum Crucigeris commisit. Pollicebatur autem Sigismundus, non deserturum se, ubi causæ Regiæ contra Crucigeros; eique vicissim rerum Hungaricarum curam commendavit. Ac fecit quidem Uladislao amici officium. Nam cum Turcæ Hungariam infestarent, Bosnamque à Sigismundo prius recuperatam, ipsi iterum eriperent, suis profligatisque Hungaris, Uladislao missa ad Turcas gravi, & minaci Legatione, sex annorum indicia inter eas gentes, captivis Hungaris Procerebus liberatis, contexit. Prope postea rem contra Turcas gessit, aliquoties Nicolaus, Petri Macedonis filius, absente Sigismundo, eâ ætate clarus, & bellicarum artium Magister, qui singulari certamine illum, quem Turcarum Imperator Regio nomine Bosnæ præfecerat, devicit, exercitum ipsius insigni victoriâ profligavit, multisque aliis cladibus Turcas affecit.

An. 1418.

Anno abhinc quarto Sigismundus à Uladislao arbitri inter se, & Crucigeros constituitur, colloquio ad civitatem Cassoviensem dicto, de contumeliis, damnis, & injuriis, quas ab illis acceperat. Quod Crucigerorum Legati reculabant. Quare Cæsar irritatus, arma fecit cum Uladislao contra eos conjuncturum jurejurando interposito pollicebatur. Quâ de causâ remittere ei Uladislao pecuniam, quam mutuam dederat, Scepusumque mox reddere cogitabat, nisi proceres poloni idem impedivissent. Lactatus deinde inanibus Cæsaris promissis fuit Uladislao, nec Prussicam expeditionem intermisit.

Amurathus II. serviam occupat. Georgium Despotam socrum suum expellit. Filium eum oculo privat. Mortitur Sigismundus anno 1417.

Turcæ nihilominus deinceps etiam partim armis, partim auxilij prætextu, patrociniæ ac societatis venditione provincias sacre Coronæ rapiabant. Amurathes enim II. ut vindictam de Constantinopolitano, ob necem parentis sumeret, Thraciam & Græciam igni ferroque depopulatus est: Deinde in Serviam, & Rasciam irruptione factâ, coëgit Georgium Vucovichium Despotam regionis, ut ipsi filiam Irenen in matrimonium traderet: Verum non curatâ affinitate, mox hostiliter rediit. Quare Georgius ad Albertum Sigismundi successorem deinceps confugit in Hungariam, Georgio filio terras paternas defendente, quem Amurathes captum ære ignito oculis privavit. Tandem Sigismundus ætate gravis, ac multis senectutis incommodis obnoxius de genere humano meritissimus, rebus humanis excessit, diuturnitate regiminis nulli Regum Hungariæ comparandum. Regnavit enim annos quinquaginta unum, etsi conjungatur sponsæ Mariæ gubernatio quinquaginta quinque, rarissimo Regum exemplo & notabili. Non est verò præter utilitatem Reipublicæ, diutius ab uno gubernatore regi. *Crebra enim gubernatorum mutationes exitiosa, quod non Reges, novos plerumq; mores, & sæpius deteriores important, unde illud: Novus Rex, nova lex. Fuit autem Magistratum vires ab irato Deo, qui propter delicta populi, mutat Principes, & propter virum prudentem,*

tem, & intelligentem durabile est imperium. Fuit autem Sigismundus præcipue literarum, & literatorum amantissimus, quos generis tantum vetustatem jactantibus longè prætulit. Interrogatus à Principibus, qui literas oderant, cur homines obscuro genere natos tanti faceret, respondit, se jure illos colere, qui cæteris singulari munere divino antecellerent.

Illos enim à Deo solo posse creari, verum in sua potestate esse, ut titulis claros quosvis & quandoconque placeret, faciat. Elegans est, quod narratur de ipso, quomodo cum in Comitibus Basiliensibus Georgius Fiscellinus excellentissimus jurisconsultus; non ita pridem in ordinem equestrem adoptatus, & Nobilitatis titulo, quod excellentes doctrinæ dotes ornatas, locum inter Nobiles, non autem inter doctos occupasset, eum in hæc verba corripuerit. *Stultus agis, iniquis, quod literis militiam præfers. Nam ego mille equites uno die creavi: Doctorem vero unum, mille annis non effecerim.*

De gubernatione solitus est etiam dicere: Minus esse cum omnes alieni sint ab exercitio artium ignotarum, solam imperandi provinciam neminem recusare, quæ sit omnium difficillima. Compererat enim multis casibus jactatus, nullam esse molem rerum gerendarum ita arduam, & periculosam, atque gubernationis & imperii. Non tantum autem doctos coluit, sed & ipse mediocriter eruditus fuit, ingenii excellentissimi, sapiens fortis, & magni animi heroicique, in bellis licet minus propitiâ fortunâ versaretur. At verò honestus est, ad posterum memoriam dici optimum Principem, quam felicem. Illud enim est virtutis, hoc fortunæ. Ut bello infelix, ita & conjugio, prima enim Maria Ludovici Ungaricæ filia conjunx fuit, quam primo à nuptiis anno amisit: altera Barbara Hermannii Comitissæ Ciliæ filia, profligatissimæ pudicitia mulier, ex qua Elizabetham suscepit, Alberto Austriaco desponsatam.

Successit ALBERTUS Archidux Austriae, quem Sigismundus datâ in uxorem filiâ Elizabethâ, ex dictâ Barbarâ Ciliæ comitissæ filiâ, adoptaverat, & Hungaris in Regem commendarat, à quibus & receptus est, quandoquidem jam antea Dux belli contra Turcas in Hungariâ factus, magnum animi vigorem ostenderat, spemque insignis virtutis promiserat. Ex hac electione Alberti S. Coronæ Hungaricæ lumen in Austriacâ domum illatum. Uno verò, & eodem anno Albertus bis in Regem, & tertio in Imperatorem electus, (b) ac coronatus est. Sed non imperavit toto benenio, ita repente occidit, qui brevi ad summum potentiam creverat.

(c) Dum Alberto dignitas Imperialis, à septemviris Romanis Imperii offerretur, fortunæ huic impedimentum objicere volebant Hungari. Ante inaugurationem enim in Regem Hungaricæ teste Austriaco Historico Gerardo de Roo (quæ hystoria produit ex bibliothecâ Serenissimi quondam Archiducis Ferdinandi) Albertus Imperiale axioma se non affectaturum, nec si ultro offerretur absque Hungarorum consensu acceptaturum sanctè promiserat. Verebantur namque Hungari, ne absente ipso, & imperii negotiis dissentio, Hungariæ Regnum Turcarum injuriis, & rapinis expositum, relinqueretur, id quod Sigismundi tempore experti erant. Sed obstaculum Fridericus, Alberti patruelis, Styriæ Princeps, Hungarisque vicinus facile amovit, ut etiam reliquis Principibus cognatis ad imperium aditus pateret.

Fuit Alberto Rege custos Diadematis sacri Georgius de Paloch, quo defuncto Albertus Rex occisum Strigonium se contulit. (d) Ipsa verò Regina thesaurum recognoſcendo S. Diadema surripuit & cuidam ex pedessequis occultandum commisit. O sortem sacre Coronæ mirandam. Quis enim non commiseretur, & doleat astu fœmineo Regni sacrum insignem auferri, rapi, ac indignæ ancillæ sinu occultari? si factum hoc prodigii cujusdam loco considero, interpretari, & ariolari haud possem, nisi ab eventu horum temporum statum Regni Hungariæ compararem. (e) Quid similius ad fortunam Hungariæ, cujus decorem cum adjunctis lociorum Regnis, omnibus virtutum ornamentis admirabilem, crudelitas alicui prædonis rapuit? fraus ejusdem sub specie amicæ necessitudinis corruptit, cujus vigorem ambitio, instabilis quæ planè res est, quia incipit semper à fine, prava & insana veræ majestatis, labefactavit discordia contemptis legibus concordia civilis, ac amore patriæ extincto confudit? Quibus omnibus novitas hæc factæ mulieris fraudis novationi rerum, quæ non caret perturbatione, & omnibus calamitatibus, adjecit quasi pondus gravissimum, & complementum omnium malorum significavit.

Nam etsi gubernatio Alberti futuræ felicitatis maximam spem animis hominum injecisset, tamen fatali calamitate Bohemæ notabilis fuit in Hungariâ, & brevitate imperii impropera. Jam enim è publicis discordiæ malis ac intestinis seditionibus Turcarum creverat potentia, ut in Hungariæ fines debacharetur, quando Amurathes morte Sigismundi auditâ, Seraviam Raciâque Georgii Despoti regiones, qui sub tutelâ sacre Coronæ vivebat, latè populando, & oppida diripiendo, Senderoviam quarto lapide ab Albâ Græcâ disitam, arcem nimium fortissimam obsederat. Reliquerat in illa Georgius pater Stephanum filium, dum interea ipse ad ditiones in Hungariam à Sigismundo pro Albâ Græcâ donatas profectus, & ab Hungaris opem implorans, aberat, qua filium à metu, arcem à periculo liberare posset. Non de-

PRUV. 18.

Ejus sapiens inter dictâ.

De gubernatione graviter.

Conjugio infelix.

Albertus austriacus Rex Hungaria anno 1438.

Regium nomen in Hungaria ad familiam Austriacam transfert.

(a) Fit Rex Hung. Cal. Ian.

Rex Bobe. 6. Maji Imper. 20. Martii.

(c) Imperialem dignitatem ex consensu Hungarorum suscipit.

(d) Elizabetha Alberti conjunx furtivè Coronam commisit.

(e) Omnes infansum ablata Corona.

Senderovia ab Amurathes obsidetur.

erant Hungari, nec ipse Albertus Cæsar: Nam ut in bellis audax, & ita item promptus erat, & quantâ potest celeritate, nec expectatis majoribus copiis; castra inter Tibiscum & Danubium munit, eo undique auxilia properare mandat. Turca terrorem apud suos dissimulans, & validius Urbem oppugnat, ac magnâ vi expugnat, victoriâque partâ, insignia crudelitatis, ac impietatis exempla cædit, simulque firmatis præsidio locis audito Cæsaris adventu retrocessit. Albertus frustra hostem ab euntem desiderans, ortâ deinde in castris seditione, exercitum dimisit, non tam eâ remotus, quàm quod ex ventris profluvio multos miserè absumi videret. Quæ lue ipse quoque, & ex æstu nimio, & immoderato peponum esu, morbo immedicabilem exorto, mortuus in pago ignobili Nesmil ad ripam Danubii, quinque ferè milliariibus infra Strigonium, multùm à Christiano orbe deploratus, ac defideratus, exangue ipsius corpus Viennam Austriæ devectum. Ita Deus sæpe occasionem rei benegerendæ domesticâ aliquâ clade, morbis, seditione temperat, quo magis dejiciantur Principum animi, & ab eo uno pendeant: Itemq; Magistratus discant non uni tantum rei, aut parti, sed omnibus maturè prospicere.

Statim ab obitu Alberti Cæsaris non minore dolore, & ipsa Elizabetha Regina, fraude simili capta est, quæ sacram Coronam rapuerat. Illa quippè Regni Proceres ad se vocat per Patris Sigismundi Albertique memoriam, & præ clara ipsorum merita obtestatur, ne se viduam, ne conceptam ex illorum Rege prolem negligant, sed utriusque ratione habita, de creando Interrege idoneo consilium ineant. His auditis Proceres statim Comitibus creando Regi indixere, quæ ubi haberi cœpta, placuit Ladislaum Poloniz Regem accessere. Sine morâ expediuntur legati Johannes Sirmienfis Episcopus, Matthias Gereb Dalmatiz, Croatiz, Sclavoniz Banus, Joannes Pereni major, & Ladislaus Palochius cum splendido Comitatu. (a) Interea autem in arce Comarom parit Regina filium, (b) & duz mox apud Hungaros exoriuntur factiones, Germanica & Polonica, quæ utriusque incommodo, Regno etiam exitio fuerit. Factio Germanica ex Proceribus Ladislaui Posthumo additioribus, de coronâ illi imponendâ, antequam Polono Regni possessio traderetur, sollicita consilium inquit, constabatque non in aula solum, sed in aliis Regni partibus summatibus, apud quos Sigismundi & Alberti memoria effecit, ut nefas esse ducerent eorum hæredem avito Regno defraudari, propter quod ad Legatos (c) in Poloniam Veredarius cum literis missus fuit, ut siquidem Regina marem peperisset, re infectâ in Hungariam redirent. Princeps partium Ladislaui fuit Dionysius Zechius Strigonienfis Archiep. & Cardinalis. Fiunt ergo mox præparaciones ad coronationem: Elizabetha subtractam coronam ex latibus suis profert, ac ad solitum locum subdolè reponit. Inde eâ productâ, Zechius Cardinalis, Ladislaum (d) in matris gremio vagientem, nec dum quadrimestrem in Regem Hungariz initiavi, sacramque ei coronam imposuit. Juramentum à Rege præstari solitum Udalricus Comes Clizæ nomine pueri dixit, moxq; alii protensis, ad coronati pueri caput manibus, fidem & obsequium juravere. Vagitus pueri, ac gemitus matris, & tristes spectatorum affectus, ex eventu deinde ominosa erant.

(e) Inventa est hoc Nativitatis Ladislaui anno ars Typographica, sive novum per Typos scribendi genus, quod Joannes Gutenbergius, à se excogitatum velut magnum ac penè divinum totius orbis beneficium nostræ quoque ætati & utilitati commodavit. Vetustius multis annis hoc inventum quidam opinantur, sed usum ejus intermissum, quem hæc tempora ex seculo rum neglectu, quasi postliminio reduxerint, magno Ecclesiæ, & politiz beneficio, ut per quod medium, lux doctrinæ cœlestis longè latèque propagatur, ad posteritatem quasi per manus traditur, politica disciplina discitur, quæ cavenda vel sequenda, in majoribus majorum velut in speculo proponens.

At quam magnus optimi illius inventi abusus: cum enim multos teneat scribendi Cœlesthes, non omnes ad ædificationem scripta sua evulgant, sunt qui ad morum corruptelam, ad detractiōnem, infamiam alterius, unde sæpè tantum cietur turbare, ut ab impressione Typographi (qui nullo delectu, quæstus gratiâ, quævis imprimunt) ad pressuras Rerum publicarum perveniatur. Dubius itaque sum, si ab usui usum tollere liceret, an non hæc Typographorum tabernæ denuò ad tempus claudendæ essent, vel saltem nimia scribentium, & experimentum licentia, sub leges honestatis decoris, & utilitatis redigenda.

Peractâ coronatione Regina futuri temporis discrimina, animo quasi prædivinans, denuò ad astum conversa, insidias S. Coronæ struxit non irriti conatu. *Qua enim mulier quantumvis Princeps se femel dominandi libidine polluit, ad omnia alia flagitia ejusdem dominationis retinenda gratiâ se prosternit, & exercet.* Ad arcem egred. Vilssegrad cum Principibus proficiscitur, eo prætextu, ut Corona Conservatorio reconderetur; Verùm ipsa (pessima matris pessima filia, mater enim pudicitiz, filia fidei prostitutz fuit, illa marito, hæc regno infidelis, loco Coronæ supposititium quid in arcam, præstigiij successu freta recondit, subductâ gemmâ, quàm unâ cum Julio, Friderico III. Imperatori tradidit. Facinus illud quomodo patrum

Albertus
Rex mori-
tur anno
1459 die
27. Octob.

Vladislaus
Polonus ex
Comitiu
ad Regnum
accersitur
per legatos.

(a) Nomi-
na Legato-
rum.

(b) Eliza-
betha parit
filium an.
1440. S. K.
Martii
21. Febr.

(c) Legati
vocan-
tur ex Po-
lonia.

(d) Ladis-
laus Post-
humus,
quadrime-
stris coro-
natur Rex
Hungaria
an. 1440.
(e) Ars Ty-
pographica
inventâ.

Elizabe-
tha novâ
furum
Corona
admittit.
Eam & fi-

tum

tum sit, verbis Austriaci Historici, cuius paulò ante facta mentio, referam. Solebant inquit (a) Hungari Coronam suam pannis fericeis involutam in capsulam reponere, eamque Procerum aliquot sigillis consignatam, multis feris includere. Regina igitur quæ hoc noverat, cuidam ex pedifecis fasciculum quendam eo modo ex pannis convolutum, jam antea dederat, cui nescio quid rei, quod & pondere, & tactu Coronam referebat indiderat. Huic puellæ (ex Frannavennorum gente eam fuisse perhibent) inspectantibus Hungaris Corona cum pannis datur, quæ magna cum calliditate pro verâ adulterinam protulit, quæ capsulæ inclusa obfignata est. Hactenus Gerardus Roo qui se ex manuscripto codice habere scribit. Est sane grande hoc facinus: nec hic Reginzæ sexus imbecillitas, aut filii, ne quis præter ipsum alius, regno inaugurari possit, amor patrocinator, quandoquidem cum fraude hac ipsius conjuncta fuit diffidentia in causa imperii, sui filii, quem non divina providentia, sed humano arbitrio, eoque mutabili constitutum Regem existimabat. Ancilla ista propter obediendæ heræ suæ studium, fidelitatemque digna quidem commendatione est, laudabilius tamen en fecisset, si non per infamæ hoc facinus, obsequium, & fidem suam testatam reddidisset, nomenque nobilis, & olim in Austriâ celebris familiæ ad posteritatem aliâ laude transmisisset.

Verum quanto periculo perfuncta est Elizabetha, in asportandâ ex Hungariâ Coronâ? erat hoc secretum apud nostros majores, paucalque quædam etiam apud plebem ferebantur, ipso nimirum silentio damnabant mulieris audaciam. Accipi autem à viro nostræ gentis, ac nobilitatis præcipuæ, qui bonâ fide narrabat, se à majoribus audivisse, Reginam Elizabetham patrato facinoræ, celem inde movisse gressum, ac anxiam, & timentem, ne scilicet rei illius notitia, quovis fato aut fortunâ se infinuaret in mentes hominum, non recto itinere ac regio tramite, cum Coronâ fugisse, sed variis hic inde circuitibus ac ambagibus itinerando usam, pervenisse tandem in Insulam *Rabakoz*, in Comitatu Sopromensi, ubi conscientiæ metu, ac subita formidine percussâ, deflexit in Castellum *Mishali* nuncupatum, propè arcem *Kapcs*, nunc Comitis

ubi specie quietis, ac recipiendarum virum ex jactatione itineris moraretur; interim ad quemlibet rumusculum suspensâ, jamjam existimabat vestigiis inherere Hungariæ Coronæ raptæ indagatores, ac vindices. Eâdem igitur formidâ astutiâ ex castello curavit exportari Coronam ad vicinissimum portæ locum speculatorium, ac in salicem miram concavitate, ac internâ vacuitate, foramine valdè exiguo relicto imponi, clanculario adhibito custode, nobili de familiâ *Ladoni* castelli possessore, qui thesaurum oculis perniciosæ tuebatur: ipsa verò Regina ex castello prospiciens; inter sperâ, ac metum manibus complicatis eventum rei quemvis infausum deprecabatur. Latuit igitur Corona S. in fatali salice illâ aliquantisper, dum Regina velut perfuncta summò periculo; ac jam exploratis per omnia vicinam usque ad Austriam insidiis sublatâ inde Coronâ fines Austriæ ingressa fuisset.

Igitur Corona unâ cum infante in manibus Friderici Romanorum Imperatoris existens, Uladislav Legatorum perseverantiâ victus, qui diserta se mandata habere asseverabant, ut etiam si Regina marem peperisset, nihilominus Uladislavo Regno deferrent, rapto agmine citus in Hungariam venit (quibusdam ex Legatis cum comitantibus, cum ceteri prius in Hungariam revertissent, quos Regina redeuntis comprehensos, cum omni comitatu suo in vincula conjecit) studioque partium Budam statim receptus, id antea alia egit, ut celestrem Rex Hungariæ coronaretur. Data igitur fide publica Ladislavo Gara sub cujus tutela arx Vissegrad cum ipsa corona fuerat, ut securè Budam veniat, eum à se non prius dimittit, quam de arce concederet illis qui reportandæ in Albam regalem Coronæ, submitterant. Asportant illi arcem signis optimatum Regni obfignatam, cœterum corona vacuum. Quare vehementissimè percussis, turbatique omnes ordines præ stupore, ac admiratione ambigunt, quidnam facere deberent, persuasum omnino habentes Regem Hungariæ non nisi Coronâ illâ sanctâ coronari posse. Desumptam igitur ex simulachro D. Stephani Regis Coronam, quod in sacello Albeni positum erat, Regi Uladislavo viro fortissimo imponunt. Postridiè ex univer-

foram suffragis constitutum, ut hæc eadem Corona S. Stephani, cum sacris indiviis, pro futuris Regibus initiandis diligenter reconderetur, si antiquam recuperare non liceret. Afferunt (a) nonnulli hujus quoque Regis coronationem *Dionysium Zechi*, à quo Ladislavum Posthumum coronatum diximus, peregrisse: sed coactè. Licet enim vocatus publicam fidem accepterat, non tamen liber pronuntiatus est, priusquam Uladislavum Polonum coronaret. Atque illis fuit hæc coronatio, ut pote nec genuinâ, nec usitatâ, & nec auspiciatâ, omihosaque, postquam status Hungariæ infelix, afflictus odiis, dissidiis, studiis diversorum Regum bellisque intestinis æstuabat, atque omnia interregni incommoda patiebatur, eventus ostendit, manifeste violatæ absentis Coronæ argumento. Nam quod in ipsam committitur, in omnium fertur injuriam damnique. Non desunt ex historiographis, qui affirmant Ladislavo Gara conservatore connivente Coronam surreptam fuisse, qua de causâ publicis convitiis, & pro-

lium Eri-
derico Im-
peratoris
tradit.
(a) Affus
Elizabetha in au-
ferendâ
Corona.

Elizabetha quo-
modo pere-
grinavit cum Coro-
na.

Ladislavus
Polonus in
Hungariam
venit.
Coronam
in Vissegrad
investigat.

Coronatur
non genuina
Regni
Coronâ.

Lex de as-
servandâ
Coronâ S.
Stephani.
(a) Diony-
sius Zechi
& Ladislavum
Posthumum
& Polonum
coronant.

Poloni
coronatio
non
ordinaria.

Ladislau
Gara con-
servator
Corona
capitur.
(a) Conser-
vatorum
Corona of-
fici ma-
gnitudo.
Elizabe-
tha Ladis-
laurum inef-
care con-
tendit.

(b) Facino-
rum mini-
ster discep-
tatur anno
1441.

(c) Elizabe-
tha regina mori-
tur.

Johannes
Hunnia-
des Corvi-
nus.
Terror
Turcarum

Multa
praclara
facinora
edidit.

Pacem de-
cennalem
cum Turca
facit.

Quam ex
consilio Lu-
liani Car-
dinalis vi-
dit.

Contra
Turcam
cum di-
placencia
Principum
dedit anno
1443.

& probis affectus, captusque perhibetur; liberatus tandem post triduum Regis deprecatione, quem fortunæ non fidei jacturam fecisse significavit: amotus tamen est Praefecturâ Vissegradis, surrogatus in locum ejus Vincentio Sciamutaleo. (a) Oportet profectò conservatores Coronæ singulari prudentiâ, sagacitate, ac invicta magnanimitate, præditos esse, nè non solum quovis modo decipiantur, sed & tempore periculi, bellique omne virtutis animi, & corporis robur, in tutelâ thesauri tanti exerant, & depro mant.

Labante jam Procerum fide, & rebus desperatis, Regina Comitem Ciliz in captivitate conjicit, propositoque amplo, præmio, quendam ex suis fidis eò adduxit, ut Budam profectus Uladislaus veneno inefcaret, qui spe amplioris remunerationis rem Uladislo aperit, liber tandem dimissus, sive quòd Rex non crederet, Reginam tanti facinoris auctorem, sive ob spem futuræ reconciliationis, dissimularet: Verùm (b) Proceres parcidium detestati, quatuor equorum caudis alligatum distrahi curarunt.

(c) Ut sit, absentia hæc Coronæ magno fuit Monarchiæ suæ dignitati, ac felicitati præjudicio, Regina profectò morte immaturâ, contempta, ac deserta penè ab omnibus, justas facti sui poenas luit, sed neque gaudere filii imperio ac concordia publicâ, quæ ferè inter ipsam & Regem consecuta erat, potuit. Post cujus obitum Hungari, penè omnes, ad Polonicam societatem, Uladislaumque defecere, quæ res magna ejus partibus momenta attulit.

Atque ita domi tandem pacis quadam similitudine factâ, Hungari non immemores suæ fortitudinis, totam belli molem in Turcas convertunt, nacti nimirum Uladislaus Regem fortem, & animosum. Produxerat etiam tunc fortuna Hungaris solito faventior Johannem Hunniadem Corvinum, Transylvaniæ Praefectum, qui rem bellicam contra Amurathem Turcarum Tyrannum, ne quicquam susceptas hostilitates seponentem, ex animi fortitudine, & felicitate administrabat, ut solus ferè ex Christianis, ferocissimæ genti terrorem incuteret, primusque ille Hungaros doceret, quomodo Turcæ acie frangi, superarique debeant, multaque Turcarum millia, paucis admodum copiis instructus funderet. Ejusdem operâ factum, ut bonam partem Myliæ, Serviam, & Rasciam ab Amurathe interceptam Hungari recuperarent. Corvini auspiciis & victoriis Uladislaus insistens, majori stipatus exercitu in hostem profectus, qui reliquum Rasciæ infestabat, atque Transylvaniam Belgradumque (sive Albam Gramquam Georgius Vucovichius, eò quod clavis Hungariæ esset, pro aliis cum Imperatore Sigismundo permutarâ) obsederat, & summi vi oppugnâ, magnâ cum clade affecit. Corvinus præterea Mezitem Bassam, Ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecit, & Scitabadinum alterum Bassam trepidè fugere coëgit, ac tribus hostem insignibus præliis, per id tempus vicit, qui & obsedione Belgradi turpiter discedere coactus erat, adeo ut Amurathes pacem ultrò à Uladislo implore: quam liquidem intestinis bellis paternum Poloniae Regnum fluctuare nunciaret: & Fridericum Cæsarem adversarium haberet, à cujus amicitia plerique Hungari non erant alieni, in decem annos cum Asiatico Tyranno confecit, Hungaris in Evangelium Christi, Turcis in suum Coranum jurantibus. Pacis condiciones Uladislaus victor tulit has. Ut Amurathes totâ cederet Serviâ, eductis præsidibus, ex iis arcibus, quas adhuc tenebat, redderet Georgio Despotæ liberæ fortunæ, abstineret impostèrùm ab injuriis, non repeteret Moldaviam, nec amissam Bulgaricæ partem, sed Bulgaria roganti Amurathi integra relicta fuit. Hujus facti sui poenitentia ductus, instinctu Eugenii Papæ & Cardinalis Juliani, qui in frequenti Principum consilio disseruit, pacem nec ætè, nec ordine factam, atque adeo irritam esse debere, violatæ pacis prætextum esse posse, quod inconsultis aliis Principibus confæderatis, non liceret Uladislo cum hoste omnium communi, pacem aut fœdus ullum facere, fidem utrisque datam Christianis, quam Turcis servare, æquius esse cum illis, quam cum his fœdus, antiquius, & sanctius intercedere, Uladislaus in Turcam centum millia habentem ducit, disfluente Hunniade, & Principibus plerisque & Dracula Valachicæ montanæ Regulo, eum dehortante, ne cum tam paucis, hostium cædi se objecisset, qui etiam duos velocissimos equos, duosque juvenes viarum peritissimos ipsi miserat, quasi futuram cladem prædivinans, quòd periculum vitæ evadere, urgente necessitate posset, cognitum habens, sæpe Turcam majores Christianis copias, secum venatum ducere. Habebat Uladislaus ad quindecim millia equitum ex Hungaris, & Polonis, peditatum ex cruce signatis, non ita magnum: quem exercitum, Dracula quatuor millibus suorum hominum, Duce filio, auxerant. His copiis fretus, rejecit prudentis viri consilio, ad Varnam Bulgaricæ oppidum, quod Dionysopolim dicere veteres, aciem instruit ibi aleam prælii experturus. Amurathes opposita castris eodem communiter campo, Europæo exercitu ad Janus (ita numentum, quo Imperatores Turcici, in bellis uti solent, ex ferramentis circularibus, scutis camelis, & præsidio corporis constant vocant) collocato. Hunniades dispositis turmis, & ordinibus, parte exercitus Regi attributâ, in Asia proficiscitur, cujus exercitum, Hungarorum impetum sustinere non valentem, fundit, fugat, & persequitur. Europæus Exercitus, adhuc ad Janus

nuas stabat Imperatoris, qui dissipatas Asiaticas copias videns, fugit & ipse, sed collectis amnis in castra revertitur; Hunniades victor, & miles dicitur Imperatoris thesauris ad Regem rediens, cum diligenter monet, ut eo loci cum suis militibus subsisteret, nec eos contra hostem progredi pateretur, ut si conversâ fortunâ hostis potentia ceddendum foret, Exercitum viribus adhuc integrum pro receptaculo haberet; Se Europæas copias, in quibus Imperator esset, dum fortuna benigna est, aggressurum. Cum ventum esset ad manus concurritur, nunc his, nunc illis terga vertentibus, cecidit in eo congressu Carazies supremæ Europææ militiæ Dux. Pulcherrimo virtutis Hunniadianæ spectaculo, ad invidiam rapti animi belli savorum, qui cum Rege loco peculiari consistebant, datisque Regi verbis, vano & noxio fiducia incitamento, ad movendum contra hostem authores fuerunt: Otio nimirum suo, immortalem Hunniadis gloriam quæri, qui decus victoriæ cum nullo, ac ne cum Rege suo partiri vellet, vergere hoc in Regis ignominiam maximam, qui in palæstrâ ipsâ exercendæ virtutis heroicæ occasionem ultrô amitteret, se quoque viros esse, & de suis vulneribus sequi sanguinem, Januarios milites illic fugituros. Quibus & similibus pervasus Rex adolescens, citato agmine contendit ad Januas, ubi Amurathes fossâ munitus, stabat paratus ad prælium. Strenuè se opponunt, quos ad custodiam corporis Amurathes habuit. Ibi semipartâ jam victoriâ, & inclinante Turcarum acie ferunt Amurathem Christi numen appellasse, ut si filius Dei esset, pœnas à suis violati fœderis exigere, scribit enim F. Philippus Bosquierus Franciscanus in Veg. Christiano lib. 3. quod Christiani, tunc Imperatori Turcarum, Christum in hostiâ oblidem dederunt: quem læsa fide, Turcarum Imperator è sinu suo protulisset, invocasset, ac ultorem non servati fœderis invenisset. Quod si ita est an gravius pondus ad perjurii pœnam accedere potuit: Quid enim illud fuit aliud, quam legitimum Sacramenti abutium, horrendo abusu prophanare, & quia crimen violationis conventorum communi consuetudine in oblidem redundare solet, an non fuit Christum (etiam secundum illorum placitum, qui in hostiâ consecratâ, extra usum verum Christum esse profitentur) sub jus barbaricum prode, Deum pro populo suo spondentem, ludibrio hostium exponere? Ideo & post hoc factum, mutatam belli fortunam affirmant, quando in pratorianorum phalange, fortiter Uladislaus pugnans, collapsio prium ex vulnere equo occubuit, utitur sanè in puniendis suis & malorum operâ Deus, ejus vindictæ, hanc cladem omnes adscribunt. Caput Regis hæc infixum pro Græciam atque Asiam in signum victoriæ ostendebatur. Epitaphium ejus tale legitur.

Romulide Carnas, ego Varnam clade notavi,

Discite mortales non temerare fidem.

Mensis Pontifices junxissent, rumpe fœdus,

Non ferat Scythicum, Pannonis ora jugum. (a)

Hic, & Julianus Cardinalis, Varadiensis, atque Agrionis Episcopi fugientes perisse narrantur, cœno in paludibus suffocati: Julianus nudus repertus in viâ, multis vulneribus faucibus; Sunt qui à suis judicant fuisse trucidatum, ut inauspicati prælii consultorem pessimum. Videant itaque consultores, ne Principibus contra equi, & honesti rationes suadeant: Nam talia molimina prosperè cedunt, & illi qui paret, & qui consulti, unde tritum illud: *Consilium malum consultora pessimum*; Polonis duo tantum ex eo prælio evasere, James Passovius, & Gregorius Sanocius: Corvinus rebus desperatis fugâ salutem invenit. Atque sic in ipso ætatis flore, & cursu rerum gerendarum, præstantissimus heros Uladislaus, cum flore Nobilitatis fortissimè occubuit, virtutis digno encomio, sed & divinx animadversionis exemplo, quo religio Sacramenti, ac fœderis æstimanda doceretur. De numero cœsorum non exactè constat; sunt qui asserunt ex Christianorum exercitu vix 5000. cecidisse, cum Turcarum supra triginta millia perissent. Unde victor Amurathes interrogatus, cur nulla lætitiæ signa ostenderet? Nollem, dixit, hoc modo sæpius vincere. Accidit hæc clades funestissima anno quadragesimo quarto, supra millesimum quadragesimum, nimirum post intervallum quadraginta novem annorum ab infelici Sigismundi Regis ad Nicopolim prælio, quod annum 1395. notabilem fecit. Considero hic (quod & Lector ipse in notabilibus rerum conversionibus, & casibus sæpius aliàs in historiâ, ex collatione rerum & supputatione temporum assequetur) malignitatem numeri septenarij, septenariâ multiplicatione efficientis 49. quem fata in cendis rerum mutationibus, arcanâ quadam virtute sibi reservant, instantque illius periodo, sæpe vel ætate hominum terminus imponitur, vel in Regnis memorabiles calus contingunt.

Fuit in aulâ victoris istius Amurathis, Georgius Castriota, Ibanis Tryballyorum Principis filius, cum Ibanes ab Amurathe bello exhaustus, pacem tributo re-

D

demis-

*Christiani
Tadui
quali obli-
de firmam-
vans.*

*Die 11. No-
vembri.
S. Martini
ocubuit
inter ma-
diolanti-
zaros Vla-
dislaus ad
Varnam
an. 1444.
(a) Fjus
episcopi.
(b) Autor
rupti fœ-
deris peri-
it.*

*Religio Sa-
cramenti
sit sacro-
sancta.
Cœsorum
ab utraque
parte nu-
merus.*

*Georgius
Castriota
Episcopi,
&
Albania
Dux.*

demisset, in obsidem cum aliis Ibanis liberis omnibus datus, & jam ob præclara facta Epiri; & Albanæ Dux. Is in pugna quâdam ad Hungaros defecit, scriptisque nomine Amurathis Literis, Crojam patriam suam recuperavit, ac postea annis viginti quatuor res Turcarum vehementer afflixit (erat enim egregiorum facinororum celebritate facile primus: Propter quod & Scanderbeg appellatus) ita ut ad solam ipsius mentionem pavent. Fuit rei militaris peritissimus incomparabili prudentiâ magis, quam magnis viribus, tot consecutus trophæa. Nam cum supra sedecim pugnationum millia, nunquam secum traxerit, quadragies tamen & amplius cum Turcâ confligens, superior semper prælio evasit, parvâ quidem, sed ordinatissimâ acie terribilis, non planè dissimili virtute quam Alexander, qui triginta millibus, orbis imperium subegit. Postquam verò Amurathes ad extremam ætatem pervenisset, ex voto quòd in victoriâ Varnensi voverat, in sodalitiū Eremitarum legis suæ successit, tranquillitatis gratiâ; filio Mahomete ex Irene Georgii Despotæ filia suscepto, admodum juvene sibi surrogato, qui postquam à Joannis Hunniadis, & Hungarorum invasione, quam cogitabant, sibi metueret, nihilque in obsequio exercitus autoritas sua valeret; effectit apud patrem ut administrationem Regni reassumeret, & cum Hungariis decertaret.

Tandem in vanum recuperatione Crojæ tentata, furore quodam & dolore inde (a) correptus, discessit à vitâ. Primum hunc ordinem peditum Janizarorum (b) instituisse scribunt nonnulli. Sed fuit, & pridem jam ejusmodi peditum ordo, mox ab Othômano Turcici Imperii fundatore, qui ex gente propriâ delegebantur satellites, quos Regis januas sive portas nuncupavit, ætas posterior januæ milites, & prætorianos vocabat.

His pro galeâ erat peculiare capitis tegumentum, colorè album, ex lanâ densiore, gladiis impenetrabile; à tergo latior caudâ demissa, à fronte ornabatur aureo vel argenteo cono pro cristis. Sagittis hastisque, & parvis securibus rem gerebant, hodie sclopetis oblongis, habitu laxo, & prolixo. Fuerunt in eâ phalange ab initio non plus quam 8000. quem numerum successores, visâ ordinis hujus firmitate adauxerunt. Hodiè verò ab hac fortassis Amurathis ætate, pueri Christiani, ex quibuscunque terris peregrinis, & Græciâ imprimis & minori Asiâ abducti, linguâ Turcicâ primum imbuuntur, tandem ad discendam artem nauticam adhibiti, per millia in Januas Imperatoris citantur, quorum tamen selectiores ad 500. Imperator in aulâ Constantinopoli alit & erudit. Nam Turcicas belli artes diligenter addiscunt, post distribuuntur inter milites, & paulo post fiunt Janizari, semperque tam in expeditionibus bellicis, quam alias proximè ad Imperatorem (ob id custodes corporis dicti) iter faciunt. In bellis tentoria sua figunt, ut se mutuò contingant, quam proximè apud Imperatorem. Inter hos nemini figere tentorium licet, quam filius Regis. Ibi thesaurus & cubiculum Imperatoris. Hi sunt illi quos nunc Janizaros appellamus sine dubio à janua, & Czar, quod videlicet januas Cæsaris custodiant, velut alii interpretantur, sunt novæ gentis milites. Morem hunc cooptandorum peculiarium militum, ab Alexandro magno mutatos esse Turcas, nihil est absurdum. Is enim in Macedoniâ, veteranis patribus tyrones filios succedere iussit, qui non solum tyrocinia, verum & incunabula in ipsis castris ponebant. Igitur & alimenta pueris statuta, & instrumenta armorum equorumque juvenibus data, & patribus pro numero filiorum (quod nunc faciunt Turcæ) præmia statuta, defunctorum Patrum pupilli, stipendia trahebant. Itaque à parvulâ ætate periculis, laboribusque indurati, invictus exercitus fuere, Græco nomine *Epigoni* dicti, qui juxta vel super alios nati & educati milites.

Post Uladislauum cæsuum, CORVINUS in Gubernatorem seu Proregem electus, omni ope adnititur, ut consulum Reipublicæ statum restauraret, *qua re nihil populo laetius, aut Principi novo favorabilius, si nimirum veterem Reipublica formam restituit, & sua omniq; Magistratui, munia relinquat*; cumque hinc à Turcâ, illinc ab Imperatore Friderico metueret, utrorumque conatibus obviam ire statuit. Itaque legionibus novâ milite repletis, in Mysiam superiorem profectus, ad Savum amnem magnâ cum celeritate hostem aggreditur imparatum, quo fuso fugatoque, victor in Hungariam redit. Mox de communi consilio ad Fridericum Cæsarem Legati mittuntur, qui renovatum Ladislai electionis ordinem exponerent, Regem simul, & Coronam expetere, utque Regnum absque Rege esse diutius non posse, & S. Coronam non alibi quam in Regno asseruari nefas esse dicerent.

Respondit Cæsar, Regem puerum esse, ineptum nunc, nec regendo populo idoneum, in tutelaque manere agnati, & consanguinei, ac præterea Cæsaris. De Coronâ cum planè

Turcæ multa damna inferre solent.

Amurathes filius Eremitæ. Mahometi filio (reptis tradit. Redi Amurathes ad regnum metuit Janizarorum. (a) Schanderbeg mortuus anno 1441. (b) si prius lanarum ordinem instituit.

Hunniadis Gubernator Hungaria.

Turcæ ad Savum amnem vincit. A Friderico Cæsare Rex & Corona expetitur. Corona demicidium esse imperatorem.

diffimulasset, urgentibus Hungaris ultrò citròque respondit; æquum esse, ut Corona apud Regem, cui semel imposta est, maneat. Hæc cum intellexissent Principes Hungari, illicò bellum contra Cæsarem decernitur. Corvinus (a) itaque contracto duodecim millium exercitu, non jam precibus sed armorum terrore, quem fatis terribilem, Frederico illatâ populatione incussit, ut Coronâ potiri potuisset, efficere aliquid volebat: Sed non aliud assecutus est, quàm ut obstinatius se gereret Cæsar, indignatione etiam in Corvinum conceptâ,

(b) Restitutus tandem Austriacâ à Cæsare Ladislaus, ad Hungaros apud quos & natus, & coronatus, primò divercit auspiciâ regni facturus, Polonisque non ultrâ progressus, Regiis negotiis in Magistratibus mutandis & cæteris propriè ad Regem pertinentibus confectis, ad arbitrium Ulrici Comitis Ciliz, cui Austriam gubernandam tradiderat, curâ Regni Corvino commendatâ, rursus Viennam (c) rediit; & non multò post, dictum Comitem (d) Ciliz factorem suum aulâ Regiæ exulare jubet, quod Nobilitati Austriacæ gravis fuisset; qui cum quatuor tantum Comitibus, aulâ abiens, in patriam suam concessit; Albertus Marchio Brandeburgensis, ne populares saxa in eum jacerent, ad portam usque tutum iter fugienti præbuit: quibus tamen manus prohibitz fuerunt, probrosa maledicta congestere. O fortunæ inconstantiam. *Ecce Austria caput, in quod omnium oculi respiciebant, unico Regis verbo, confusum abis.*

(e) Incidit deinde Ladislai Coronatio Bohemica in sequentem annum & diem Simonis, & Judæ; quâ peractâ permissum fuit cuilibet, ut suo arbitrio, vel sub una, vel sub utraque specie communicaret.

(f) Quo anno (doleo referens) Constantinopolis Orientalis imperii caput, & scædes, vetustæ sapientiæ monumentum, literarum domicilium, & arx Philosophiz, illaque tempestate florentes Athenæ, post quinquaginta dies obsidionis, vi expugnata capitur, à Mahomete Turcarum Rege, Amurathis filio, biennio post susceptam administrationem Regni, nono à clade Varnensi anno pestifero illo climaterico, & à constitutâ Monarchiâ Romanâ quingentesimo supra millesimum, fatali illo & pluribus exemplis inclinatarum Rerumpublicarum pestilenti. Aliquot diebus Urbs à Christianis defensa fuit, ad extremum totis castris Turcicis inclamatum est vigesimo septimo Aprilis, ut omnes milites jejunium observent, cras in armis adsint, Urbem extremis viribus oppugnaturi, triduo jejunatum usque ad noctem fuit, tùm convivia mutuo complexu, tanquam ad extremum vitæ discrimen adjuturis agitata. Postquam, illuxit vigesimo nono Maji, qui tùm fuit dies martis, dato signo, undique Constantinopolis oppugnari cœpta, & capta est.

(g) Imperator Græcorum Constantinus Palæologus fugiens in ipsis portæ angustis cum cecidisset, oppressus calcatusque obiit. Adduxerat Mahometes ad magnificæ, & ditissimæ Urbis expugnationem, quadringenta hominum millia, promiscuæ multitudinis, potior tamen pars Christianorum fuit ex Græciâ, Illyriâ, Valachiâ, Rasciâ, Serviâ, Bulgariâ collectorum. Turcæ paucò numero aderant. Callidum Tyranni artificium, & miseranda nostra conditio, in eripiendo, vastando orbe Christiano, nostrâ ipsorum operâ uitur, ad ruinam patriæ nostræ armat humeros nostros, Christianam sobolem Deo dicatam, Ecclesiæ per baptismum insertam, sanguine filii DEI redemptam, ex societate filii DEI, sub signa sua cogit, ut cum Deo Ecclesiâ, ac Cælo, more Gigantum bellum gerat, & à quorum corde prodiit, illos inclementer jugulet, perdat, & deleat. Talibus auxiliis etiam Philadelphiam Græcorum Urbem expugnavit. At hic taoto jacturâ major, quod Imperator ex duobus Christianitatis oculis (ut hoc mihi de suo Æneas Sylvius largiatur) alter ibi erutus, ex duabus manibus altera amputata creditur. Caput ejus lanceâ suffixum, spectaculo ferebatur. Ubi hoc notatu dignum, & velut fatale fuit, quod sicut Constantinus filius Helenæ, primus fuit Imperator Constantinopolitanus, ita alius Constantius Helenæ filius, ultimus esset. Verum itaque est, quod quidam dixit, In eis sæpè Regna deficiunt, à quorum nominibus inchoant. Quadraginta hominum millia illic cæsa referuntur, præda quater millies millibus ducatorum æstimata. Tantum huic Urbi decoris adjecerat Constantinus Magnus dum Imperii sedem, Româ illuc transferret, ut altera Roma non immeritò dici posset. Scriptores vetusti, qui florentem viderunt, Deorû potiùs in terris habitaculum quàm Imperatorum putaverunt. Nunquam profectò Græco nomini jactura major, quàm ibi contigit. Locus enim in quo Constantinopolis sita est, ad eod amœnus, commodus, & fertilis fertur, ut diceret ibi Bacchum cum Cerere, Pomonam cum Florâ, pulchritudinem cum fecunditate certare. Sed fortè majori cum affectu aspicimus, non

Cæsar Regem, & Coronam dare recusat.

(a) Bellum contra Cæsarem Corvino Duce ab. 1447.

(b) Ladislaus à Cæsare restitutus Poloniam rediit.

(c) Viennam rediit.

(d) Ulricum Ciliz Comitum Praefectum Austria in exilium e.

gæ.

(e) In Bohemia coronatur.

An. 1443.

(f) Constantinopolis à Mahometis expugnata.

Constantinopolis 29. Maji An.

1453. expugnatur 54. die obsidionis.

(g) Constantinus Imperator perit.

Lehrer der lib. 1.

Constantinopolitanus Vrbis Mâ.

1518.

tam delectari barbaros, tantâ soligratiâ, quam ubi arx disciplinarum fuit, & nidus Ecclesiæ, arcem esse blasphemiarum Mahometis, & speluncam Turcicorum latronum, qui ejectionis Ecclesiæ, & Bibliothecis, passim deletis, quarum sapientissima Græcia fuit foracissima (licet plurimi etiam Mathematicum, facultatis medicæ doctrinæ legum ac sacrarum literarum, libri, inde quasi exilio in Italiam translati fuerunt, ex Italia in Germaniam, & Galliam) dolendam nobis antiquorum voluminum intulerunt caritatem, solius Callimachi fortasse jactura sufficeret, cujus libro amisso, quem de gentium originibus, & migrationibus, veterum Urbium Conditoribus, & legibus scripsit, multæ veteres historiæ interciderunt. Ubi antea Solones, Lycurgi, Aristippi civilem disciplinam præceptis & exemplis utilibus fundarunt, ibi iniquitas, & obscenitas Tyrannis denique suam sedem posuit.

*Corona a-
pud Cæsa-
rem, Rege
refinita.*

Latuit porò sidus Hungariæ, Corona secretis Cæsaris Friderici adytis, eo videlicet captæ Constantinopolis tempore. An non iudicio arcano ob id se alterius potestati submitit, patriâ excessit, ac in formâ captivitatis cujusdam se occultavit, quod patriam suam avitam, ex qua prodierat, ut dicitur miserè deletam, contaminatam, & amissam, non ex felicitatis amœnitate, sed ex tristi fortunâ dolenter intueri, hocque signo, quam sibi casus Urbis celeberrimæ acerbis fuerit ostendere vellet. Rege deinde habito, Hungari, remissis animis urserunt restitutionem ipsius, de indulgentiâ tacente Cæsare, qui tandem insigne aliquod compendium rerum per eam se facturum speraret.

Interim gubernatio Corvini erat prospera, domi quieta, foris victoriis florens, cui velut præclaram Coronidem omnium victoriarum clarissimam in defensione Albæ Græcæ inposuit.

*Mahometes
Albam
Græcâ
obsidet.
An. 1456.*

Turcarum enim Imperator post devictam Constantinopolim, nihil jam viribus suis superius esse putans, Hungariæ Regnum invaserat. Itaque cum centum quinquaginta hominum millibus Albam Græcam (Taurinum olim, nunc Belgradum) nobilem Civitatem, portam nimirum Hungariæ durâ obsidione cinxit, facto per Tryballos, sive Servios itinere, quorum Dux Mahometem hospitaliter tractavit, mittendo munera maxima, quod cogitaret, occupato Belgrado, se continuo armis Turcicis subjungendum. Oblita Urbe (quemadmodum Laonicus Chalcocondylas refert) præcludendi fluminis opera datur (Belgradum enim Ister & Savus, ex utroque latere circumfluit) ne Hungari ex adversâ ripâ Urbem defensuri ingrederentur. Interim oppugnationi instat Turca, donec defensorum numerus excreveret. At Hungari naves, quæ Budæ erant, milite complent, secundo flumine Turcam aggressuri, quibus cæcis, illis nimirum, qui adverso flumine ad vastandam regionem juxta Istrum ascenderant, naves nonnullas demerere, captæ verò circiter viginti. Mox invento stratagema, navibus ademptis, ædiculas viris vacuas imponunt, & contra Turcica castra properant, quorsum aliquot incolumes Turcarum naves se receperant. Obtinebant jam flumen Hungari, & ferebantur in Urbem, Joannes Hunniades suorum agmine stipatur, & Joannes Capistranus. Turcæ indictâ die in Urbem impetum faciunt, Turcarum phalanx quorum Dux Carazies globo istus occubuerat, scandit muros, ac in Urbem infunditur, nullo tunc resistente. Dato deinde signo, Hunniades ex insidiis instructâ acie, contra Turcas prodit, similiter & qui in arce erant. Cedentibus illis, acriter Hungari instant & Urbem non sine clade expellunt. Egressi postmodum Hungari in castra hostilia impetum faciebant, à mane usque ad vespem, profligatisque iis, arma Turcarum capiunt, centum miræ magnitudinis tormenta. Nec amplius imparitate virium congregi ausus Mahometes, accepto etiam ad oculum vulnere, magnâ animi desperatione, nocte intempestâ fugit, sed fugientem Hungari, ex consilio Hunniadis persecuti non sunt, tum præcipuè quod castra Hungarorum labe pestilentiæ graviori affligerentur. Narrat idem author, Hunniadem in eo prælio vulnus accepisse, ex quo non multo post mortuus esset. Sunt qui peste extinctum affirmant. Mahometes amplius tantæ eladis ignominieque suæ oblivisci non potuit, quin ad mentionem ejus barbaram manu demulcens, & caput quatens, pugnam diemque fuit detestatus, qua cum christianis ad Belgradum certamen inierat. In hujus triumphum memoriam, institutum festum Transfigurationis Christi, quotannis sexto Augusti celebrandum.

*Festum
transfigu-
rationis
instituit.
Corvinus
moritur 4.
Idus Sept.
An. 456.
Gubernator
Regni
officium
qual.*

Hac ergo victoriâ incomparabili, Corvinus finem vitæ imposuit, non bello hostili, quod ab hostibus huc usque acerrimè continuatur. Fuit is in Hungariâ, Gubernatoris Regni titulo insignitus, dignitate quæ personis optimè de patriâ meritis, virisque ob præclara facinora illustribus edit. Donationes ipsius ad triginta duas sessiones colonicales exten-
tens.

tenſæ, uſus eſt ſigillo regni, ad forum pertinente, Cruce ſignato, quod Budæ aſſervabatur, durante ejus vigore, ulque ad legitimi Regis coronationem. Forma juramenti, ipſi, licet tot tantique præclaris factis, omnem de fide ſua hæſitationem, ex animis hominum tollere potuiſſet, in generali Regni congregatione, inſtar terribilis cujuſdam fulminis, horrendè præſcripta fuit hoc modo.

Deus te ſua adjuvet, B. Virgo Maria, tibi ſua miſericordiam impetret, omnes Sancti iuramentum pro te intercedant, DEI ſanctiſſimum corpus in extremo tuo die ſua ſaluti tua conducatur, terra offa tua ſua ſuſcipiat, & ſic die tertia non eſciat, in univerſum ſemen tuum ſic non deficiat, in die iudicii ſua ſanctum DEI vultum conſpicere valeas, in æterno inferno ſua non ſepeliaris, ſicut univerſa hoc regeſto contenta, in proſecutum & militatum Regni conſcripta, toto conatu determinatè retinebis, nihil in contrarium eorum facies, neque fieri procurabis.

Horrenda quidem & ſtriſta juramenti formula, ſed illo ſeculo valdè uſitata, fortè quod plurima ejus temporis perjurii exempla (ut diligens Lector conſideratis iis; quæ circa Regum familias & Coronam acciderunt, jam ſuperius aſſectus eſt) hominum inſtantiam, mutabilitatem & fraudem ſuſpectam redderent. Nam non ſolum in maximis, & publicis obligaminibus hujus formæ præſcripto utebantur, verum in privatis etiam contractibus, & foundationibus mutui nexus, & candoris, ut ex literis Fraternitatis, & bonæ amicitie inter Joannem Hunniadi, & familiam Pongracz, ejusque poſteros, qua ad amorem mutuam, & fraternam defenſionem, & promotionem omnibus viribus & opibus præſtandam obligati erant, eâ ætate initæ liquidò conſtat, quas Elizabeth poſt mortem Hunniadi relicta, & Michaël Szilagii frater ejus confirmavit, ac invocato Numine Dei vivi, & S. Trinitatis, ſuper univerſis & ſingulis inſolabiliter obſervandis iis, quæ in cauſâ mutæ amicitie, & fraternitatis, defenſionis & promotionis inter eos tranſacta eſſent; per beatiffimam Mariam Virginem, ejusque virginitatem, Sanctum Paulum, & omnes Sanctos, & Sanctas Dei, ſacraſſimum corpus Domini manu tractum juravit, quod ita in extremo mortis ipſorum articulo (formalia ſunt confirmationis verba) conduceret, morte turpiſſimâ, & ſubitaneâ non morerentur, altiffimi Dei vultum poſt mortem intueri valerent, ad infernum non ſepelirentur, ſemenque generationis ipſorum non deficeret, ut omnes firmitates ad perpetuò duraturam ratè, & firmè amicitiam obſervaturi eſſent: quòd ſi verò præmiſſam obligationem, vel totam, vel aliquo ejus in puncto frangere, & violare vellent, aut violarent, tum Deus ſe ad detrimentum ipſorum, periculum æternum ita in hoc ſeculo, quàm poſt mortem in ipſis vindicare deberet.

Quæ ex authenticarum literarum tranſumpto, idèd hic apponere viſum eſt, ut appareret, quàm terribili ſacramenti eâ ætate fides humana in minoribus etiam caſibus firmaretur, & quoniam hodie ac eâ conſuetudine diſceſſum eſt, ſciretur quo more & lege vixerit antiquitas. Ad rem. Boſnam non multo poſt ingreſſus Mahometes, Deſpotam Regionis, nomine Henricum aliis Ducem Latic dictum corripit, & decapitavit, filio ejus autem puero adhuc, circumciſo Achmatem nomen impoſuit.

Poſt obitum Corvini, Ladislaus, qui nuper aucto hoſtium ad Belgradum adventu, Budâ, ſub ſpecie venationis egreſſus Viennam abiit, nihil præclari geſſit, domeſticas ſolum Tragædias vix ſuperare potuit. Rediit Viennâ in Hungariam, & Albam Græciam veniens veſtigia hoſtis fugientis ſpectavit, ubi Comitibus Ciliz antiqui hoſtis, ac æmulatoris Corvinæ domus provocantibus ceſſi, à Ladislao Johannis Corvini filio provocato, eodem ſpectare invitatus, adhibita animi moderatione debuit: Verum deinde incitantibus plerique virtutis Corvinæ invidis obſectatoribus, præcipuè Ladislao Gara Palatino, obliteratâ præ cupiditate vindictæ meritum Corvini memoriâ, & promiſſis ſacramento confirmatis violatis, Ladislaus capite mulcatus. Scribit Commineus, idèd Corvini filios à Ladislao indignè habitos, quod pater ipſorum Joannes Hunniades, Ladislao parvulo exiſtente, magnam uſurparet potentiam, & generoſos gereret ſpiritus, unde metuendum putaret Ladislaus, ne filii ad naturam patris accederent, ipſiusque veſtigia ſecuti, Regnum ſibi eripere tentaret. Propter hoc, alter quoque Matthias, pragam in Cuſtodiam miſſus fuit; quæ res magnam animorum à Rege alienationem peperit. Ita ſemper virtutis, & humaniſavoris dividuum fuit contubernium, ut paucas familias igneſces, & virtute illuſtres, antiquis & noſtris temporibus videre liceat, quæ brevi ſpatio, non expertæ ſunt acerrimas cum vicinis inimicitias, magnam invidiam, periculoſam inimicorum malitiam. Nam virtus & dignitas, in homine tiones ſunt ad accendendum in plerisque contra ipſum invidiæ ignem.

Ladislaus porro Rex, conſilio principum, conjugio votum dederat, delectâ in

An. 1404.
Elizabeth
Zilagii æ-
xor Ioan-
nis Hunni-
adi & Mi-
chaël Zila-
gii æ-
vinctus.

Mahomet-
is in Bos-
niâ Ty-
ranus.

Ladislaus
Viennâ re-
dit in Hæ-
gariam.

Ladislaus
Corvini,
Victor, ca-
pitæ mul-
ctatus.

Matthias
Corvini
Pragenſi
carceri in-
cluditur.

An. 1457:
Virtus &
hominum
favor diſ-
citur con-

rum desciverat, bellumque in suis finibus perfidiae nomine suscitaverat. Restitère triumviri Hungari, Johannes Gara, Johannes Maroth, & Paulus Chupor, copiosque coactis contra hostem Turcarum auxiliis validum confluxere, sed irata victoriâ, pari utrinque clade, & quod dolendum est Triumvirum captivitate, quam Joannes Marothus & Gara feliciter evaserant, Chupor atroci morte extinctus perit. Hæc clades Bosnenfis, ex societate Turcarum profecta prima est, quæ Bosniam sibi tali beneficio obnoxiam tandem in potestatem ac miseram servitatem Turcæ redegit, cujus causam facile cognoscimus. *Postquam enim auratum limen tenes Erynnis, non solum in populo & Ducibus nulla est fides, sed etiam sub velamento praestita fidei, perfidia sua patrociniū querunt & decipiunt*

Ita Sigismundus Imperator pacato Imperio, Monarchia S. Coronæ domi quicta, sed foris ab hoste petita, præsertim Turcis, & deinde Venetis inquietatur, qui insigni mendacio Dalmatiam à Ladislao Rege Apuliæ, contra Sigismundum, usque ad Jaderam evocato, sed nullum jus Regni Hungariæ habente, sibi dividendam iactabant, atque astu mercatorio magnam ipsius partem occupabant; quin & Uladislauum Poloniæ Regem ad bellum Sigismundo inferendum missis Legatis sollicitabant, quingentorum hastatorum stipendia promittentes, si armis eum aggrederetur. Quod tamen opum princeps pro singulari suâ in fœdere servando constantiâ, non solum recusavit, sed & renovavit vetera cum Sigismundo fœdera, colloquio Lublovillæ inito. Posthæc Budam Sigismundo petente Uladislauus profectus, honorificè ab eo exceptus, ac Coronâ, sceptro, & pomo aureis, Boleslai, Chrobi gladio & insigniis Regni, quæ Elizabetha Ladislai Regis Poloniæ filia Ludovici mater in Hungariam asportaverat, donatus fuit, quæ Cracoviam ingrediens publicè sibi præferri iussit. Quo factò præclaram Sigismundus transmisit liberalitatis ad posteros gloriam, quod nimirum talia Regiæ dignitatis symbola, quæ multorum affectuorum desideria accendunt; ultrò absque ulla Martis violentiâ restituerit. Postmodum reversus in Poloniam Rex, in Russiam abibat, quò cum Legati Sigismundi venissent octuaginta millia sexagenarum Pragenium ab eo mutuo accepserunt, oppignorato ipsi Scepusiensis tractu, cum tredecim oppidis, arce tamen Sceputiâ exceptâ.

Deinde Constantiense Concilium coëgit Sigismundus, cui Concilio Uladislauus missis Legatis iudicium causæ suæ, cum Crucigeris commisit. Pollicebatur autem Sigismundus, non deserturum se, ubi causæ Regiæ contra Crucigeros; eique vicissim rerum Hungaricarum curam commendavit. Ac fecit quidem Uladislauus amici officium. Nam cum Turcæ Hungariam infestarent, Bosnamque à Sigismundo prius recuperatam, ipsi iterùm eriperent, suis profligatisque Hungaris, Uladislauus missa ad Turcas gravi, & minaci Legatione, sex annorum inducias inter eas gentes, captivæ Hungariæ Proceribus liberatis, contexit. Quo factò postea rem contra Turcas gessit, aliquoties Nicolaus, Petri Macedonis filius, absente Sigismundo, eâ ætate clarus, & bellicarum artium Magister, qui singulari certamine illum, quem Turcarum Imperator Regio nomine Bosniæ præfecerat, devicit, exercitum ipsius insigni victoriâ profligavit, multisque aliis cladibus Turcas affectit.

Anno abhinc quarto Sigismundus à Uladislao arbiter inter se, & Crucigeros constituitur, colloquio ad civitatem Cassoviensem dicto, de contumeliis, damnis, & injuriis, quas ab illis acceperat. Quod Crucigerorum Legati reculabant. Quare Cæsar irritatus, arma se cum Uladislao contra eos juncturum iurjurando interposito pollicebatur. Quâ de causâ remittere ei Uladislauus pecuniam, quam mutuum dederat, Scepusiumque mox reddere cogitabat, nisi proceres poloni idem impedivissent. Lactatus deinde inanibus Cæsaris promissis fuit Uladislauus, nec Prussicam expeditionem intermisit.

Turcæ nihilominus deinceps etiam partim armis, partim auxilii prætextu, patrociniâ ac societatis venditione provincias sacræ Coronæ rapiebant. Amurathes enim II. ut vindictam de Constantinopolitano, ob æcem parentis fumeret, Thraciam & Græciam igni ferroque depopulatus est: Deinde in Serviam, & Rasciam irruptione factâ, coëgit Georgium Vucovichium Despotam regionis, ut ipsi filiam Irenen in matrimonium traderet: Verum non curatâ affinitate, mox hostiliter rediit. Quare Georgius ad Albertum Sigismundi successorem deinceps confugit in Hungariam, Georgio filio terras paternas defendente, quem Amurathes captum ære ignito oculis privavit. Tandem Sigismundus ætate gravis, ac multis senectutis incommodis obnoxius de genere humano meruissimus, rebus humanis excessit, diuturnitate regiminis nulli Regum Hungariæ comparandum. Regnavit enim annos quinquaginta unum, etsi conjungatur sponsæ Mariæ gubernatio quinquaginta quinque, rarissimo Regum exemplo & notabili. Non est verò præter utilitatem Reipublicæ, diutius ab uno gubernatore regi. *Cæbra enim gubernatorum mutationes exitiosa, quod non Reges, novos plerumq; mores, & sæpius deteriores important, unde illud: Novus Rex, nova lex. Finit autem Magistratum vices ab irato Deo, qui propter delicta populi, mutat Principes, & propter virum prudentem,*

Venetius mercatorum ad Dalmatiam præsedens. an. 1412.

Sigismundus Regni Polonia insignia in Ladislao Budam restituit an. 1413.

Tredecim oppida oppignorata.

An. 1418.

Amurathes II. serviam occupat. Georgium Despotam suum expellit. Filium suum oculis privat. Moritur Sigismundus anno 1417.

tem, & intelligentem durabile est imperium. Fuit autem Sigismundus præcipue literarum, & literatorum amatissimus, quos generis tantum vetustatem jactantibus longè prætulit. Interrogatus à Principibus, qui literas oderant, cur homines obscuro genere natos tanti faceret, respondit, se jure illos colere, qui cæteris singulari munere divino antecellerent.

Illos enim à Deo solo posse creari, verum in sua potestate esse, ut titulis claros quosvis & quandoocunque placeret, faciat. Elegans est, quod narratur de ipso, quomodo cum in Comitibus Basiliensibus Georgius Fiscellinus excellentissimus jurisconsultus, non ita pridem in ordinem questorem adoptatus, & Nobilitatis titulo, ob excellentes doctrinæ dotes ornatus, locum inter Nobiles, non autem inter doctos occupasset, eum in hæc verba corripuerit. *Stultè agis, inquit, quod literis militiam præfers. Nam ego mille equites uno die creavi: Doctorem vero unum, mille annis non effecerim.* De gubernatione solitus est etiam dicere: Mirum esse cum omnes alieni sint ab exercitio artium ignotarum, solam imperandi provinciam neminem reculare, quæ sit omnium difficillima. Compererat enim multis casibus jactatus, nullam esse molem rerum gerendarum ita arduam, & periculosam, atque gubernationis & imperii. Non tantum autem doctos coluit, sed & ipse mediocriter eruditus fuit, ingenii excellentissimi, sapiens fortis, & magni animi heroicique, in bellis licet minus propitiâ fortunâ versaturus. At verò honestius est, ad posterorum memoriam dici optimum Principem, quam felicem. Illud enim est virtutis, hoc fortunæ. Ut bello infelix, ita & conjugio, primâ enim Maria Ludovici Ungaricæ filia conjunx fuit, quam primò à nuptiis anno amisit: altera Barbara Hermannii Comitissæ Ciliæ filia, profligatissimæ pudicitiz mulier, ex qua Elizabetham suscepit, Alberto Austriaco desponsatam.

Successit ALBERTUS Archidux Austria, quem Sigismundus datâ in uxorem filiâ Elizabethâ, ex dictâ Barbarâ Ciliæ comitissæ filia, adoptaverat, & Hungaris in Regem commendatâ, à quibus & receptus est, quandoquidem jam antea Dux belli contra Turcas in Hungariâ factus, & magnum animi vigorem ostenderat, spemque insignis virtutis promiserat. Ex hac electione Alberti S. Coronæ Hungariæ lumen in Austriacam domum illatum. Uno verò, & eodem anno Albertus bis in Regem, & tertio in Imperatorem electus, (b) ac coronatus est. Sed non imperavit toto benio, ita repente occidit, qui brevi ad summum potentiz evertat.

(c) Dum Alberto dignitas Imperialis, à septemviris Romani Imperii offerretur, fortunæ huic impedimentum objicere volebant Hungari. Ante inaugurationem enim in Regem Hungariæ teste Austriaco Historico Gerardo de Roo (quæ hitoria prodit ex bibliothecâ Serenissimi quondam Archiducis Ferdinandi) Albertus Imperiale axioma se non affectaturum, nec si ultro offerretur absque Hungarorum consensu acceptaturum sanctè promiserat. Verebantur namque Hungari, ne absente ipso, & imperii negotiis disseto, Hungariæ Regnum Turcarum injuriis, & rapinis expositum, relinqueretur, id quod Sigismundi tempore experti erant. Sed obstaculum Fridericus, Alberti patruelis, Styriæ Princeps, Hungarisque vicinus facile amovit, ut etiam reliquis Principibus cognatis ad imperium aditus pateret.

Fuit Alberto Rege custos Diadematis sacri Georgius de Paloch, quo defuncto Albertus Rex occisimè Strigonium se contulit. (d) Ipsa verò Regina thesaurum recognoscendo S. Diadema surripuit & cuidam ex pedessequis occultandum commisit. O sortem sacræ Coronæ mirandam. Quis enim non commiseretur, & deoleat astu fœmineo Regni sacrum insignem auferri, rapi, ac indignæ ancillæ sinu occultari? si factum hoc prodigii cujusdam loco considero, interpretari, & ariolari haud possem, nisi ab eventu horum temporum statum Regni Hungariæ compararem. (e) Quid similius ad fortunam Hungariæ, cujus decorem cum adjunctis sociorum Regnis, omnibus virtutum ornamentis admirabilem, crudelitas Asiaticæ prædonis rapuit? fraus ejusdem sub specie amicæ necessitudinis corrupit, cujus vigore ambitio, instabilis quæ placet res est, quia incipit semper à fine, prava & inscia veræ majestatis, labefactavit discordia contemptis legibus concordiz civilis, ac amore patriæ extincto confudit? Quibus omnibus novitas hæc factæ mulieris fraudis novationis rerum, quæ non caret perturbatione, & omnibus calamitatibus, adjecit quasi pondus gravissimum, & complementum omnium malorum significavit.

Nam etsi gubernatio Alberti futuræ felicitatis maximam spem animis hominum injecisset, tamen fatali calamitate Bohniz notabilis fuit in Hungariâ, & brevitate imperii prospera. Jam enim è publicis discordiis malis ac intestinis seditionibus Turcarum creverat potentia, ut in Huugariæ fines debacharetur, quando Amurathes morte Sigismundi auditâ, Seriviam Rasciamque Georgii Despoti regiones, qui sub turcâ sacræ Coronæ vivebat, latè populando, & oppida diripiendo, Sendoroviam quarto lapide ab Albâ Græcâ dissitam, arcem nimè mirum fortissimam obsederat. Reliquerat in illa Georgius pater Stephanum filium, dum interea ipse ad ditiones in Hungariam à Sigismundo pro Albâ Græcâ donatas profectus, & ab Hungaris opem implorans, aberat, qua filium à metu, arcem à periculo liberare posset. Non de-

Præv. 28.

Ejus sapi-
entur dictâ.De guber-
natione
graviter.Conjugio
infelix.Albertus
austriacus
Rex Hun-
gariz anno
1438.Regium
nomen in
Hungaria
ad famili-am Au-
striacam
transfert.(a) Fit REX
Hung.

Cal. 1an.

Rex Boba.

6. Maji

Imper. 20.

Martii.

(c) Imperi-
alem di-
gnitatemex consen-
su Hunga-
rorum su-
scipit.(d) Eliza-
betha Al-
berti con-
juncturâCoronæ
commissit.(e) Omnes
infansum
oblata Co-
rona.Sendoro-
via ab A-
muratho
obsidetur.

erant Hungari, nec ipse Albertus Cæsar: Nam ut in bellis audax, & ita etiam promptus erat, & quantâ potest celeritate, nec expectatis majoribus copiis; castra inter Tibiscum & Danubium munit, eo undique auxilia properare mandat. Turca terrorem apud suos dissimulans, & validius Urbem oppugnat, ac magnâ vi expugnat, victoriâque partâ, insignia crudelitatis, ac impietatis exempla cedit, simulque firmatis præsidio locis audito Cæsaris adventu retrocessit. Albertus frustra hostem abeuntem desiderans, orâ deinde in castris seditione, exercitum dimisit, non tam eâ remotus, quàm quòd ex ventris profluvio multos miserè absumi videret. Quæ lue ipse quoque, & ex æstu nimio, & immoderato peponum esu, morbo immedicabili exorto, mortuus in pago ignobili Nesmil ad ripam Danubii, quinque ferè milliariis infra Strigonium, multum à Christiano orbe deploratus, ac desideratus, exangue ipsius corpus Viennam Austriæ devectum. Ita Deus sæpe occasionem rei benegerendæ domesticâ aliquâ clade, morbis, seditione temperat, quo magis dejiciantur Principum animi, & ab eo uno pendeant: Itemq; Magistratus discant non uni tantum rei, aut parti, sed omnibus maturè prospicere.

Statim ab obitu Alberti Cæsaris non minore dolore, & ipsa Elizabetha Regina, fraude simili capta est, quæ sacram Coronam rapuerat. Illa quippè Regni Proceres ad se vocat per Patris Sigismundi Albertique memoriam, & præclara ipsorum merita obtestatur, ne se viduam, nec conceptam ex illorum Rege prolem negligant, sed utriusque ratione habita, de creando Interrege idoneo consilium ineant. His auditis Proceres statim Comiticia creando Regi indixere, quæ ubi haberi cepta, placuit Uladislau Poloniæ Regem accessere. Sine inorâ expediuntur legati Johannes Sirmienfis Episcopus, Matthias Gereb Dalmatiz, Croatiz, Sclavoniæ Banus, Joannes Pereni major, & Ladislau Palochius cum splendido Comitatu. (a) Interea autem in arce Comarom parit Regina filium, (b) & duz mox apud Hungaros exoriantur factiones, Germanica & Polonica, quæ utriusque incommodo, Regno etiam exitio furent. Factio Germanica ex Proceribus Ladislau Posthumus additiõibus, de coronâ illi imponendâ, antequam Polono Regni possessio traderetur, sollicita consilium inquit, constabatque non in aulâ solum, sed in aliis Regni partibus summatibus, apud quos Sigismundi & Alberti memoria effecit, ut nefas esse duccrent eorum hæredem avito Regno defraudari, propter quod ad Legatos (c) in Poloniam Veredarius cum literis missus fuit, ut siquidem Regina marem peperisset, re infectâ in Hungariam redirent. Princeps partium Ladislai fuit Dionysius Zechius Strigonienfis Archiep. & Cardinalis. Fiunt ergo mox præparaciones ad coronationem: Elizabetha subtraçtam coronam ex latibulis suis profert, ac ad solitum locum subdolè reponit. Inde eâ productâ, Zechius Cardinalis, Ladislau (d) in matris gremio vagientem, necdum quadrimestrem in Regem Hungariæ initiavi, faceracque ei coronam imposuit. Juramentum à Rege præstari solitum Udalricus Comes Cliz nomine pueri dixit, moxq; alii protensis, ad coronati pueri caput manibus, fidem & obsequium juravere. Vagitus pueri, ac gemitus matris, & tristes spectatorum affectus, ex eventu deinde ominosa erant.

(e) Inventa est hoc Nativitatis Ladislai anno ars Typographica, sive novum per Typos scribendi genus, quod Joannes Gutenbergius, à se exogitatum velut magnum ac penè divinum totius orbis beneficium nostræ quoque ætati & utilitati commodavit. Vetustius multis annis hoc inventum quidam opinantur, sed usum ejus intermissum, quem hæc tempora ex seculorum neglectu, quasi postliminio reducerint, magno Ecclesiæ, & politiz beneficio, ut per quod medium, lux doctriinæ cœlestis longè latèque propagatur, ad posteritatem quasi per manus traditur, politica disciplina discitur, quæ cavenda vel sequenda, in majoribus majorum velut in speculo proponens.

At quàm magnus optimi illius inventi abusus: cum enim multos teneat scribendi Cœlesthes, non omnes ad ædificationem scripta sua evulgant, sunt qui ad morum corruptelam, ad detractionem, infamiam alterius, unde sæpè tantum cietur turbare, ut ab impressione Typographi (qui nullo delectu, quaestus gratiâ, quævis imprimunt) ad pressuras Rerum publicarum perveniatur. Dubius itaque sum, si ab usui usum tollere liceret, an non hæc Typographorum tabernæ denuò ad tempus claudendæ essent, vel saltem nimia scribentium, & experimentium licentia, sub leges honestatis decoris, & utilitatis redigenda.

Peractâ coronatione Regina futuri temporis discrimina, animo quasi prædivinans, denuò ad altum conversa, insidias S. Coronæ struxit non irritò conatu. *Quæ enim mulier quantumvis Princeps se semel dominandi libidine polluit, ad omnia alia flagitia ejusdem dominationis retinenda gratia sese prosternit, & exercet.* Ad arcem ergo Vilssegrad cum Principibus proficiscitur, eo prætextu, ut Corona Conservatorio reconderetur; Verùm ipsa (pessimæ matris pessima filia, mater enim pudicitiz, filia fidei prostitutz fuit, illa marito, hæc regno infidelis, loco Coronæ supposititium quid in arcam, præstigiij successu freta recondit, subductâ gemmâ, quàm unâ cum filio, Friderico III. Imperatori tradidit. Facinus illud quomodo patrum

Albertus
Rex mori-
tur anno
1419 die
27. Octob.

Vladislau
Polonus ex
Comitiis
ad Regnum
accessit
per legatos.

(a) Nomi-
na Legato-
rum.

(b) Eliza-
betha parit
filium an.
1440. S. X.
Martii
21. Febr.

(c) Legati
revocant
ex Pol-
onia.

(d) Ladis-
lau Post-
humus,
quadrime-
stris coro-
natur Rex
Hungaria
an. 1440.
(e) Arti Ty-
pographica
inventâ.

Elizabe-
tha novâ
furtum
Corona
admisit.
Eam & f.

tum sit, verbis Austriaci Historici, cuius paulò ante facta mentio, referam. Solebant inquit (a) Hungari Coronam suam pannis fericeis involutam in capsulam reponere, eamque Procerum aliquot sigillis consignatam, multis feris includere. Regina igitur quæ hoc noverat, cuidam ex pedisequis fasciculum quendam eo modo ex pannis convolutum, jam antea dederat, cui nescio quid rei, quod & pondere, & tactu Coronam resperebat indiderat. Huic puellæ (ex Frannavennorum gente eam fuisse perhibent) insperctantibus Hungaris Corona cum pannis datur, quæ magna cum calliditate pro verâ adulterinam protulit, quæ capsulæ inclusa obfignata est. Hactenus Gerardus Roo qui se ex manuscripto codice habere scribit. Est sane grande hoc facinus: nec hic Reginzæ sexus imbecillitas, aut filii, ne quis præter ipsum alius, regno inaugurari possit, amor patrociniæ, quandoquidem cum fraude hac ipsius conjuncta fuit diffidentia in causa imperii, sui filii, quem non divina providentia, sed humano arbitrio, eoque mutabili constitutum Regem existimabat. Ancilla ista propter obediendi heræ suæ studium, fidelitatemque digna quidem commendatione est, laudabilis tamen fecisset, si non per infamie hoc facinus, obsequium, & fidem suam testatam reddidisset, nomenque nobilis, & olim in Austriâ celebris familiæ ad posteritatem aliâ laude transmisisset.

Verum quanto periculo perfuncta est Elizabetha, in asportandâ ex Hungariâ Coronâ? erat hoc secretum apud nostros majores, paucaque quædam etiam apud plebem ferebantur, ipso nimirum silentio damnabat mulieris audaciam. Accipi autem à viro nostræ gentis, ac nobilitatis præcipuz, qui bonâ fide narrabat, se à majoribus audivisse, Reginam Elizabetham patrato facinore, celere inde movisse gressum, ac anxiam, & timentem, ne scilicet rei illius notitia, quovis fato aut fortunâ se insinuaret in mentes hominum, non recto itinere ac regio tramite, cum Coronâ fugisse, sed variis hic inde circuitibus ac ambagibus itinerando usam, pervenisse tandem in Insulam *Rabakoz*, in Comitatu Sopromensî, ubi conscientiz metu, ac subita formidine percussâ, deflexit in Castellum *Mishali* nuncupatum, propè arcem *Kabuz*, nunc Comitatus

ubi specie quietis, ac recipiendarum virtum ex jactatione itineris moraretur; interim ad quemlibet rumusculum suspensa, jamjam existimabat vestigiis inherere Hungariæ Coronæ raptæ indagatores, ac vindices. Eadem igitur formineâ altitudiæ ex castello curavit exportari Coronam ad vicinissimum portæ locum speculatorium, ac in salicem miram concavitate, ac internâ vacuitate, foramine valdè exiguo relicto imponi, clanculario adhibito custode, nobili de familiâ *Ládani* castelli possessore, qui thesaurum oculis perniciosæ tuebatur: ipsa verò Regina ex castello prospiciens; inter sperni, ac metum manibus complicatis eventum rei quemvis inausitum deprecabatur. Latuit igitur Corona S. in fatali salice illâ aliquantisper, dum Regina velut perfuncta summo periculo; ac jam exploratis per omnia viciniam usque ad Austriam insidiis sublatâ inde Coronâ fines Austriæ ingressâ fuisset.

Igitur Corona unâ cum infante in manibus Friderici Romanorum Imperatoris existens, Vladislavus Legatorum perseverantiâ victus, qui diserta se mandata habere asseverabant, ut etiam si Regina marem peperisset, nihilominus Vladislavo Regnum descenderent, rapto agmine citius in Hungariam venit (quibusdam ex Legatis eum comitantibus, cum ceteri prius in Hungariam revertissent, quos Regina redeuntes comprehensos, cum omni comitatu suo in vincula conjecit) studioque partium Budam statim receptus, id ante alia egit, ut celeritè Rex Hungariæ coronaretur. Data igitur fide publica Ladislavo Gara sub cuius tutela arx Vissegrad cum ipsa corona fuerat, ut securè Budam veniat, eum à se non prius dimittit, quam de arce concederet illis qui reportandæ in Albam regalem Coronæ, submissæ erant. Alportant illi arcem signis optimatum Regni obfignatam, ceterum corona vacuum. Quæ revchementis sunt percussis, turbatique omnes ordines præ stupore, ac admiratione ambigunt, quidnam facere deberent, persuasum omnino habentes Regem Hungariæ non nisi Coronâ illâ sanctâ coronari posse. Desumptam igitur ex simulachro D. Stephani Regis Coronam, quod in sacello Albeni positum erat, Regi Vladislavo viro fortissimo imponunt. Postridi ex univerforam suffragiis constitutum, ut hæc eadem Corona S. Stephani, cum sacris induviis, pro futuris Regibus initiandis diligenter reconderetur, si antiquam recuperare non liceret. Afferunt (a) nonnulli hujus quoque Regis coronationem *Dionysium Zechi*, à quo Ladislavum Posthumum coronatum diximus, peregrisse: sed coactè. Licet enim vocatus publicam fidem acceperat, non tamen liber pronuntiatus est, priusquam Vladislavum Polonum coronaret. At qualis fuit hæc coronatio, ut pote nec genuinâ, nec usitatâ, & nec auspiciatâ, omihosaque, postquam status Hungariæ infelix, afflictus odiis, dissidiis, studiis diversorum Regum bellicose interstinis æstuat, atque omnia interregni incommoda patiebatur, eventus ostendit, manifesto violatæ absentis Coronæ argumento. Nam quod in ipsam committitur, in omnium fertur injuriam damnumque. Non desunt ex historiographis, qui affirmant Ladislavo Gara conservatore connivente Coronam surreptam fuisse, qua de causa publicis convitiis,

lium Friderico Imperatori traditi. (a) Affus Elizabetha in asportanda Corona.

Elizabetha quomodo pergrinavit cum Corona.

Vladislavus Polonus in Hungariam venit. Coronam in Vissegrad investigat.

Coronatur non genuina Regni Corona. Lex de aservanda Coronâ S. Stephani. (a) Dionysium Zechi & Ladislavum Posthumum Polonum coronat. Poloni coronatio non ordinaria. & pro-

Ladislau
Gara con-
struator
Corona
capitur.
 (a) *Confer-*
uatum
Corona of-
ficii ma-
gnitudo.
Elizabet-
hai Ladis-
lauri inef-
care con-
tendit.

(b) *Facino-*
rum mini-
ster di-
capitur
 anno
 1441.

(c) *Elizab-*
etha: a-
gina mori-
tur.

Iohannes
Hunnia-
dei Corvi-
ni.
Terror
Turcarum

Multa
praclara
facinora
edidit.

Pacem de-
cennalem
cum Turca
facit.

Quam ex
consilio Iu-
liani Cap-
itaniuli vi-
olae.

Contra
Turcam
sum du-
plentem
Principum
ducit anno
 1443.

& probris affectus, captusque perhibetur; liberatus tandem post triduum Regis deprecatione, quem fortunæ non fidei iacturam fecisse significavit: amotus tamen est Praefectura Vilegradi, surrogatus in locum ejus Vincentio Sciamutuleo. (a) Oportet profecto conservatores Coronæ singulari prudentiâ, sagacitate, ac invicta magnanimitate, praeditos esse, nè non solum quovis modo decipiantur, sed & tempore periculi, bellique omne virtutis animi, & corporis robur, in tutelâ thesauri tanti exerant, & depromant.

Labante jam Procerum fide, & rebus desperatis, Regina Comitem Ciliz in captivitate conjicit, propositoque amplo, praemio, quendam ex suis fidis eò adduxit, ut Budam profectus Uladislau veneno inleicaret, qui spe amplioris remunerationis rem Uladislau aperit, liber tandem dimissus, sive quod Rex non crederet, Reginam tanti facinoræ autorem, sive ob spem futuræ reconciliationis, dissimularet: Verùm (b) Proceres parricidium detestati, quatuor equorum caudis alligatum distrahi curarunt.

(c) Ultro sit, absentia hæc Coronæ magno fuit Monarchiæ suæ dignitati, ac felicitati præjudicio, Regina profecto morte immatura, contempta, ac deserta penè ab omnibus, justas facti sui pœnas luit, sed neque gaudere filii imperio ac concordia publicâ, quæ ferè inter ipsam & Regem confecta erat, potuit. Post ejus obitum Hungari, penè omnes, ad Polonicam societatem, Uladislauque defecere, quæ res magna ejus partibus momenta attulit.

Atque ita domi tandem pacis quadam similitudine factâ, Hungari non immemores suæ fortitudinis, totam belli molem in Turcas convertunt, nacti nimirum Uladislau Regem fortem, & animosum. Produxerat etiam tunc fortuna Hungaris solito faventior Johannem Hunniadem Corvinum, Transylvaniæ Praefectum, qui rem bellicam contra Amurathem Turcarum Tyrannum, ne quicquam susceptas hostilitates seponentem, ex animi fortitudine, & felicitate administrabat, ut solus ferè ex Christianis, ferocissimæ genti terrori inluceret, primoque ille Hungaros doceret, quomodo Turcæ acie frangi, superarique debeant, multaque Turcarum millia, paucis admodum copiis instructus funderet. Ejusdem operâ factum, ut bonam partem Myziam, Serviam, & Rasciam ab Amurathe interceptam Hungari recuperarent. Corvini auspiciis & victoriis Uladislau insistens, majori stipatus exercitu in hostem profectus, qui reliquum Rasciæ infestabat, atque Transylvaniam Belgradumque (hinc Albam Græcam quam Georgius Vucovichius, eò quod clavis Hungariæ esset, pro aliis cum Imperatore Sigismundo permutârât) obsederat, & luminâ vi oppugnârât, magnâ eum clade affecit. Corvinus præterea Mezitem Bassam, Ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecit, & Sciabadinum alterum Bassam trepidè fugere coëgit, ac tribus hostem insignibus præliis, per id tempus vicit, qui & obsedione Belgradi turpiter discedere coactus erat, adeo ut Amurathes pacem ultrâ à Uladislau imploraret: quam liquidum intestinis bellis paternum Poloniz Regnum fluctuare nunciaretur, & Fridericum Cæsarem advesarium haberet, à cuius amicitia plerique Hungari non erant alieni, in decem annos cum Asiatico Tyranno confecit, Hungaris in Evangelium Christi, Turcis in suum Coranum jurantibus. Pacis conditiones Uladislau victor tulit has. Ut Amurathes totâ cederet Servia, eductis præsidiiis, ex iis arcibus, quas adhuc tenebat, redderet Georgio Despotæ liberæ fortunæ, abstineret in posterum ab injuriis, non repeteret Moldaviam, nec amissam Bulgariz partem, sed Bulgaria roganti Amurathi integra relicta fuit. Hujus facti sui poenitentia ductus, instinctu Eugenii Papæ & Cardinalis Juliani, qui in frequenti Principum consilio disseruit, pacem nec se ceterè, nec ordine factam, atque adeo irritam esse debere, violatæ pacis prætextum esse posse, quod inconsultis aliis Principibus confederatis, non licuerit Uladislau cum hoste omnium communi, pacem aut fœdus ullum facere, fidem utriusque datam Christianis, quam Turcis servare, æquius esse cum illis, quam cum his fœdus, antiquiis, & sanctiis intercedere, Uladislau in Turcam centum millia habentem ducit, dissuadente Hunniade, & Principibus plerisque & Draculâ Valachiz montanz Regulo, eum dehortante, ne cum tam paucis, hostium cordi se objecisset, qui etiam duos velocissimos equos, duosque juvenes viarum peritissimos ipsi miserat, quasi futuram cladem prædivinans, quò periculum vitæ evadere, urgente necessitate posset, cognitum habens, sæpe Turcam majores Christianis copias, secum venatum ducere. Habebat Uladislau ad quindecim millia equitum ex Hungaris, & Polonis, pedatum ex cruce signatis, non ita magnam: quem exercitum, Dracula quatuor millibus suorum hominum, Duce filio, auxerit: His copiis fretus, rejecto prudentis viri consilio, ad Varnam Bulgariz oppidum, quod Dionysopolim dixerè veteres, aciem instruit ibi aleam prælii experturus. Amurathes opposita castra in eodem communis campo, Europæo exercitu ad Januas (ita munimentum, quo Imperatores Turci, in bellis uti solent, ex ferramentis circularibus, scutis camelis, & præsidio corporis consistans vocant) collocato. Hunniades dispositis turmis, & ordinibus, parte exercitus Regi attributâ, in Asia Ducem proficiscitur, ejus exercitum, Hungarorum impetum sustinere non valentem, fundit, fugat, & persequitur. Europæus Exercitus, adhuc ad Ja-

nias stabat Imperatoris, qui dissipatas Asiaticas copias videns, fugit & ipse, sed collectis amnis in castra revertitur; Hunniades victor, & miles directis Imperatoris thesauris ad Regem rediens, cum diligenter monet, ut eo loci cum suis militibus subsisteret, nec eos contra hostem progredi pateretur, ut si conversâ fortunâ hostis potentia cedendum foret, Exercitum viribus adhuc integrum pro receptaculo haberet: Se Europæas copias, in quibus Imperator esset, dum fortuna benigna est, aggressurum. Cum ventum esset ad manus concurritur, nunc his, nunc illis terga revertentibus, cecidit in eo congressu Carazies supremæ Europææ militiæ Dux. Pulcherrimo virtutis Hunniadianæ spectaculo, ad invidiam rapti animi belli svaforum, qui cum Rege loco pecuniari consistebant, datisque Regi verbis, vano & noxio fiducia incitamento, ad movendum contra hostem authores fuerunt: Otio nimirum suo, immortalem Hunniadis gloriam quæri, qui decus victoriæ cum nullo, ac ne cum Rege suo partiri vellet, vergere hoc in Regis ignominiam maximam, qui in palæstrâ ipsâ exercendæ virtutis heroicæ occasionem ultra amitteret, se quoque viros esse, & de suis vulneribus sequi sanguinem, Januarios milites illic fugituros. Quibus & similibus pervalsus Rex adolescens, citato agmine contendit ad Januas, ubi Amurathes fossâ munitus, stabat paratus ad prælium. Strenuè se opponunt, quos ad custodiam corporis Amurathes habuit. Ibi semipartâ jam victoriâ, & inclinante Turcarum acie ferunt Amurathem Christi numen appellasse, ut si filius Dei esset, pœnas à suis violatæ fœderis exigere, scribit enim F. Philippus Bosquierus Franciscanus in Veg. Christiano lib. 3. quod Christiani, tunc Imperatori Turcarum, Christum in hostiâ obtidem dederunt: quem læsâ fide, Turcarum Imperator è sinu suo protulisset, invocasset, ac ultorem non servati fœderis invenisset. Quod si ita est an gravius pondus ad perjuri pœnam accedere potuit: Quid enim illud fuit aliud, quam legitimum Sacramenti abutium, horrendo abusu prophanare, & quia. crimen violationis conventorum communi consuetudine in obliques redundare solet, an non fuit Christum (etiam secundum illorum placitum, qui in hostiâ consecratâ, extra usum verum Christum esse profitentur) sub jus barbaricum prode, Deum pro populo suo spondentem, ludibrio hostium exponere? Ideo & post hoc factum, mutatam belli fortunam affirmant, quando in pratorianorum phalange, fortiter Uladislaus pugnans, collapsio priuim ex vulnere equo occubuit, utitur sanè in puniendis suis & malorum operâ Deus, ejus vindictæ, hanc cladem omnes adscribebant. Caput Regis hæc infixum per Græciam atque Asiam in signum victoriæ ostendebatur. Epitaphium ejus tale legitur.

Christiani
Tadui
quali obse
de firmam
vans.

Die 11. Nov
vmbra.
S. Martini
ocubuit
inter me
diolanen
7000 V. la
dilaui ad
Varnam

an. 1444.
(a) Eius
episcopi.
(b) Autor
rupti fœ
deris peri
it.

Religio Sa
cramenti
sit sacro
sancta.
Casorum
ab utraque
parte nu
merus.

Georgius
Castriota
Episcopi
&
Albania
Dux.

Romulida Cannas, ego Varnam clade nocavi.

Diserte mortales non temerare fidem.

Mensis Pontificis iussissent, ruptere fœdus,

Non servat Scythicum, Pannonis ora jugum. (a)

Hic, & Julianus Cardinalis, Varadientis, acque Agriensis Episcopi fugientes perisse narratur, cœno in paludibus suffocati: Julianus nudus repertus in viâ, multis vulneribus faucis; Sunt qui à suis judicant fuisse trucidatum, ut inauspicati prælii consultorem pessimum. Videant itaque consultores, ne Principibus contra equi, & honesti rationes suadeant: Nam talia molimina prosperè cedunt, & sibi quis parat, & qui consulti; unde tritum illud: *Consilium malum consultores pessimum;* Polonis duo tantum ex eo prælio evasere, Janes Passovius, & Gregorius Sanocius: Corvinus rebus desperatis fugâ salutem invenit. Atque sic in ipso ætatis flore, & cursu rerum gerendarum, præstantissimus heros Uladislaus, cum flore Nobilitatis fortissimè occubuit, virtutis digno encomio, sed & divinæ avinadversionis exemplo, quo religio Sacramenti, ac fœderis æstimanda doceretur. De numero cœsorum non exactè constat; sunt qui affirmant ex Christianorum exercitu vix 5000. cecidisse, cum Turcarum supra triginta millia perissent. Unde victor Amurathes interrogatus, cur nulla lætitiæ signa ostenderet? Nollem, dixit, hoc modo sæpius vincere. Accidit hæc clades funestissima anno quadragesimo quarto, supra millesimum quadragesimum, nimirum post intervallum quadraginta novem annorum ab infelici Sigismundi Regis ad Nicopolim prælio, quod annum 1395. notabilem fecit. Considero hic (quod & Lector ipse in notabilibus rerum conversionibus, & casibus sæpius aliâ in historiâ, ex collatione rerum & supputatione temporum assequetur) malignitatem numeri septenarii, septenariâ multiplicatione efficientis 49. quem fata in cendis rerum mutationibus, arcanâ quadam virtute sibi reservant, instantque illius periodo, sæpè vel ætate hominum terminus imponitur, vel in Regnis memorabiles casus contingunt.

Fuit in aulâ victoris istius Amurathis, Georgius Castriota, Ibanis Tryballo- rum Principis filius, cum Ibanes ab Amurathe bello exhaustus, pacem tributo re-

demisset, in obsidem cum aliis Ibanis liberis omnibus datus, & jam ob præclara facta Epiri; & Albaniz Dux. Is in pugna quâdam ad Hungaros defecit, scriptisque nominis Amurathis Literis, Crojam patriam suam recuperavit, ac postea annis viginti quatuor res Turcarum vehementer afflixit (erat enim egrégorium facinorâ celebritate facile primus: Propter quod & Scänderbeg appellatus) ita ut ad solam ipsius mentionem pavarent. Fuit rei militaris peritissimus incomparabili prudentiâ magis, quàm magnis viribus, tot consecutus trophæa. Nam tùm supra sedecim pugnatorum millia, nunquam secum traxerit, quadragies tamen & amplius cum Turcâ confligens, superior semper prælio evasit, parvâ quidem, sed ordinatissimâ acie terribilis, non planè dissimili virtute quàm Alexander, qui triginta millibus, orbis imperium subegit. Postquam verò Amurathes ad extremam ætatem pervenisset, ex voto quòd in victoriâ Varnensi voverat, in sodalium Eremitarum legis sue successit; tranquillitatis gratiâ; filio Mahomete ex Irene Georgii Despotæ filia suscepto, admodum juvene sibi surrogato, qui postquam à Joannis Hunniadis, & Hungarorum invasione, quam cogitabant, sibi metueret; nihilque in obsequio exercitus autoritas sua valeret; effectit apud patrem ut administrationem Regni reassumeret, & cum Hungaris decertaret.

Tandem in vanum recuperatione Croje tentata, furore quodam & dolore inde (a) correptus, discessit è vitâ. Primum hunc ordinem peditum Janizarorum (b) instituisse scribunt nonnulli. Sed fuit, & pridem jam ejusmodi peditum ordo, mox ab Otthomano Turcici Imperii fundatore, qui ex gente propriâ delegebantur satellites, quos Regis januas sive portas nuncupavit, ætas posterior januz milites, & prætorianos vocabat.

His pro galeâ erat peculiare capitis tegumentum, colore album, ex lanâ densiore, gladiis inpenetrabile; à tergo latior caudâ demissa, à fronte ornabatur aureo vel argenteo cono pro cristis. Sagittis hastisque, & parvis securibus rem gerebant, hodie sclopetis oblongis, habitu laxo, & prolixo. Fuerunt in eâ phalange ab initio non plus quàm 8000. quem numerum successores, visâ ordinis hujus firmitate adauxerunt. Hodiè verò ab hac fortassis Amurathis ætate, pueri Christiani, ex quibuscunque terris peregrinis, & Græciâ imprimis & minori Asiâ abducti, linguâ Turcicâ primum imbuuntur, tandem ad discendam artem nauticam adhibiti, per millia in Januas Imperatoris citantur, quorum tamen selectiores ad 500. Imperator in aulâ Constantinopoli alit & erudit. Nam Turcicas belli artes diligenter addiscunt, post distribuuntur inter milites, & paulo post sunt Janizari, semperque tam in expeditionibus bellicis, quàm alias proximè ad Imperatorem (ob id custodes corporis dicti) iter faciunt. In bellis tentoria sua figunt, ut se mutuo contingant, quam proximè apud Imperatorem. Inter hos nemini figere tentorium licet, quam filius Regis. Ibi thesaurus & cubiculum Imperatoris. Hi sunt illi quos nunc Janizaros appellamus sine dubio à janua, & Czar, quod videlicet januas Cæsaris custodiant, velut alii interpretantur, sunt novæ gentis milites. Morem hunc cooptandorum peculiarium militum, ab Alexandro magno mutatos esse Turcas, nihil est absurdum. Is enim in Macedoniâ, veteranis patribus tyrones filios succedere jussit, qui non solum tyrocinia, verùm & incunabula in ipsis castris ponebant. Igitur & alimenta pueris statuta, & instrumenta armorum equorumque juvenibus data, & patribus pro numero stipiorum (quod nunc faciunt Turcæ) præmia statuta, defunctorum Patrum pupilli, stipendia trahebant. Itaque à parvulâ ætate periculis, laboribusque indurati, invictus exercitus fuere, Græco nomine *Épigoni* dicti, qui juxta vel super alios nati & educati milites.

Post Uladislaum cæslem, CORVINUS in Gubernatorem seu Proregem electus, omni ope adnititur, ut consulum Reipublicæ statum restauraret, *qua re nihil populo laetius, aut Principi novo favorabilius, si nimirum veterem Reipublicam formam restituit, et sua omnia Magistratus, munia relinquat*; cumque hinc à Turcâ, illinc ab Imperatore Friderico metueret, utrorumque conatibus obviam ire statuit. Itaque legionibus novâ milite repletis, in Mysiam superiorem profectus, ad Savum amnem magnâ cum celeritate hostem aggreditur imparatum, quo fuso fugatoque, victor in Hungariam redit. Mox de communi consilio ad Fridericum Cæsarem Legati mittuntur, qui renovatum Ladislai electionis ordinem exponerent, Regem simul, & Coronam expetent, utque Regnum absque Rege esse diutius non posse, & S. Coronam non alibi quàm in Regno affervari nefas esse dicerent.

Respondit Cæsar, Regem puerum esse, ineptum nunc, nec regendo populo idoneum, in tutelâque manere agnati, & consanguinei, ac præterea Cæsaris. De Coronâ cum planè dissi-

Turci
multa da-
mas infer-
re solent.

Amura-
thes filius E-
remite.

Mahometi
filio septua-
ginta
tradit.

Redit A-
murathes
ad regnum

metu Hun-
garorum.

(a) Schan-
derbeg mo-
ritur anno
1441.

(b) lipri-
mus lani-
zarorum
ordinem
instituit.

Hunnia-
des Guber-
nator Hâ-
garia.

Turci ad
Savum a-
mnam
vincunt.

A Frideri-
co Cæsare
Rex & Co-
rona expe-
tuntur.

Corona do-
miculum
esse in pa-
stria.

disimulasset, urgentibus Hungaris ultrò citòque respondit; æquum esse, ut Corona apud Regem, cui semel imposta est, maneat. Hæc cum intellexissent Principes Hungari, illicò bellum contra Cæsarem decernitur. Corvinus (a) itaque contracto duodecim millium exercitu, non jam precibus sed armorum terrore, quem satis terribilem, Friderico illatâ populatione incussit, ut Coronâ potiri potuisset, efficere aliquid volebat: Sed non aliud assecutus est, quàm ut obstinatius se gereret Cæsar, indignatione etiam in Corvinum conceptâ,

(b) Restitutus tandem Austriacis à Cæsare Ladislaus, ad Hungaros apud quos & natus, & coronatus, primùm divertit auspicia regni facturus, Polonisque non ultrà progressus, Regiis negotiis in Magistratibus mutandis & cæteris propriè ad Regem pertinentibus confectis, ad arbitrium Ulrici Comitis Ciliæ, cui Austriam gubernandam traderat, curâ Regni Corvino commendatâ, rursus Viennam (c) rediit; & non multò post, dictum Comitem (d) Ciliæ factorem suum aulâ Regia exulare jubet, quod Nobilitati Austriacæ gravis fuisset; qui cum quatuor tantum Comitibus, aulâ abiens, in patriam suam concessit; Albertus Marchio Brandeburgensis, ne populares saxa in eum jacerent, ad portam usque tutum iter fugienti præbuit: quibus tamen manus prohibitz fuerunt, probrosa maledicta congestère. O fortunæ inconstantiam. *Ecce Austria caput, in quod omnium oculi respiciebant, unico Regis verbo, confusum abiit.*

(e) Incidit deinde Ladislai Coronatio Bohemica in sequentem annum & diem Simonis, & Judæ; quâ peractâ permissum fuit cuilibet, ut suo arbitrio, vel sub una, vel sub utraque specie communicaret.

(f) Quo anno (doleo referens) Constantinopolis Orientalis imperii caput, & sedes, vetustæ sapientiæ monumentum, literarum domicilium, & arx Philosophiæ, illâque tempestate florentes Athenæ, post quinquaginta dies obsidionis, vi expugnata capitur, à Mahomete Turcarum Rege, Amurathis filio, biennio post susceptam administrationem Regni, nono à clade Varnensi anno pestifero illo climacterico, & à constitutâ Monarchiâ Romanâ quingentesimo supra millesimum, fatali illo & pluribus exemplis inclinatarum Rerumpublicarum pestilenti. Aliquot diebus Urbs à Christianis defensa fuit, ad extremum totis castris Turcicis inclamatum est vigesimo septimo Aprilis, ut omnes milites jejunium observent, cras in armis adsint, Urbem extremis viribus oppugnaturi, triduo jejunatum usque ad noctem fuit, tùm convivia mutuo complexu, tanquam ad extremum vitæ discrimen adjuturis agitata. Postquam, illuxit vigesimo nono Maji, qui tùm fuit dies martis, dato signo, undique Constantinopolis oppugnari cœpta, & capta est.

(g) Imperator Græcorum Constantinus Palæologus fugiens in ipsis portæ angustis cum cecidisset, oppressus calcatusque obiit. Adduxerat Mahometes ad magnificæ, & ditissimæ Urbis expugnationem, quadringenta hominum millia, promiscuæ multitudinis, potior tamen pars Christianorum fuit ex Græciâ, Illyriâ, Valachiâ, Rasciâ, Serviâ, Bulgariâ collectorum. Turcæ paucò numero aderant. Callidum Tyranni artificium, & miseranda nostra conditio, in eripiendo, vastando orbe Christiano, nostrâ ipsorum operâ utitur, ad ruinam patriæ nostræ armat humeros nostros, Christianam sobolem Deo dicatam, Ecclesiæ per baptismum insertam, sanguine filii DEI redemptam, ex societate filii DEI, sub signa sua cogit, ut cum Deo Ecclesiâ, ac Cælo, morè Gigantum bellum gerat, & à quorum corde prodiit, illos inclementer jugulet, perdat, & deleat. Talibus auxiliis etiam Philadelphiam Græcorum Urbem expugnavit. At hic taoto jacturâ major, quod Imperator ex duobus Christianitatis oculis (ut hoc mihi de suo Aneas Sylvius largiatur) alter ibi erutus, ex duabus manibus altera amputata creditur. Caput ejus lanceâ suffixum, spectaculo ferebatur. Ubi hoc notatu dignum, & velut fatale fuit, quod sicut Constantinus filius Helenæ, primus fuit Imperator Constantinopolitanus, ita alius Constantinus Helenæ filius, ultimus esset. Verum itaque est, quod quidam dixit. In eis sæpè Regna deficient, à quorum nominibus inchoant. Quadraginta hominum millia illic cæsa referuntur, præda quater millic millibus ducatorum æstimata. Tantum huic Urbi decoris adjecerat Constantinus Magnus dum Imperii sedem, Româ illuc transferret, ut altera Roma non immeritò dici posset. Scriptores vetusti, qui florentem viderunt, Deorû potius in terris habitaculum quàm Imperatorum putaverunt. Nunquam profectò Græco nomini jactura major, quàm ibi contigit. Locus enim in quo Constantinopolis sita est, ad eò amœnus, commodus, & fertilis fertur, ut diceret ibi Bacchum cum Cerere, Pomonam cum Florâ, pulchritudinem cum fecunditate certare. Sed fortè majori cum affectu aspicimus, non

Cæsar Rēgem, & Coronam dare tech-
nat.

(a) Bellum
contra Cæ-
sarem Cor-
vino Duce

no. 1447.

(b) Ladis-
laus à Cæ-
sare resti-
tutus Polo-
nium rediit

(c) Viennâ
rediit.

(d) Ulricum
Ciliæ Comi-
tem

(e) Præfatum
Austriam in
exilium e-
gisse.

(f) In Bo-
hemiam tra-
nsmittitur.

An. 1443.

(g) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(h) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(i) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(j) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(k) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(l) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(m) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(n) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(o) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(p) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(q) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(r) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(s) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

An. 1453.

(t) Constā-
tinopolis à
Mahomete
expugnata

tam delectari barbaros, tantâ soligratiâ, quam ubi arx disciplinarum fuit, & nidus Ecclesiæ, arcem esse blasphemiarum Mahometis, & speluncam Turcicorum latronum, qui ejectis Ecclesiis, & Bibliothecis, passim deletis, quarum sapientissima Græcia fuit foracissima (licet plurimi etiam Mathematicum, facultatis medicæ doctrinæ legum ac facrarum literarum, libri, inde quasi exilio in Italiam translati fuerunt, ex Italia in Germaniam, & Galliam) dolendam nobis antiquorum voluminum intulerunt caritatem, folius Callimachi fortasse jactura sufficeret, cujus libro amisso, quem de gentium originibus, & migrationibus, veterum Urbium Conditoribus, & legibus scripsit, multæ veteres historię interciderunt. Ubi antea Solones, Lycurgi, Aristippi civilem disciplinam præceptis & exemplis utilibus fundarunt, ibi iniquitas, & obscenitas Tyrannis denique suam sedem posuit.

*Corona a-
pud Cæsa-
rem. Rege
restituta.*

Latuit porro sidus Hungariæ, Corona secretis Cæsaris Friderici adytis, eo videlicet captæ Constantinopoli tempore. An non judicio arcano ob id se alterius potestati submisit, patriâ excessit, ac in formâ captivitatis cujusdam se occultavit, quod patriam suam avitavit, ex qua prodississet, ut dicitur miserè deletam, contaminatam, & amissam, non ex felicitatis amœnitate, sed ex tristi fortunâ dolenter intueri, hocque signo, quam sibi casus Urbis celeberrimæ acerbis fuerit ostendere vellet. Rege deinde habito, Hungari, remissis animis urserunt restitutionem ipsius, de industria tacente Cæsare, qui tandem insigne aliquod compendium rerum per eam se facturum speraret.

Interim gubernatio Corvini erat prospera, domi quieta, foris victoriis florens, cui velut præclaram Coronidem omnium victoriarum clarissimam in defensione Albæ Græcæ inposuit.

*Mahometes
Albam
Græcam
obsidet.
An. 1456.*

Turcarum enim Imperator post devictam Constantinopolim, nihil jam viribus suis superius esse putans, Hungariæ Regnum invaserat. Itaque cum centum quinquaginta hominum millibus Albam Græcam (Taurinum olim, nunc Belgradum) nobilem Civitatem, portam nimirum Hungariæ durâ obsidione cinxit, facto per Trybalios, sive Servios itinere, quorum Dux Mahometem hospitaliter tractavit, mittendo munera maxima, quod cogitaret, occupato Belgrado, se continuo armis Turcicis subjungendum. Obsessa Urbe (quemadmodum Laonicus Chalcocondylas refert) præcludendi fluminis opera datur (Belgradum enim Ister & Savus, ex utroque latere circumfluit) ne Hungari ex adversâ ripâ Urbem defensori ingrederentur. Interim oppugnationi instat Turca, donec defensorum numerus excreveret. At Hungari naves, quæ Budæ erant, milite cœmplet, secundo flumine Turcam aggressuri, quibus cœsis, illis nimirum, qui adverso flumine ad vastandam regionem juxta Istrum ascenderant, naves nonnullas demersere, captæ verò circiter viginti. Mox invento stratagemate, navibus ademptis, ædículas viris vacuas imponunt, & contra Turcica castra properant, quorsum aliquot incolentes Turcarum naves se receperant. Obtinebant jam flumen Hungari, & ferebantur in Urbem, Joannes Hunniades suorum agmine stipatur, & Joannes Capistranus. Turcæ indictâ die in Urbem impetum faciunt, Turcarum phalanx quorum Dux Carazies globo ictus occubuerat, scandit muros, ac in Urbem infunditur, nullo tunc resistente. Dato deinde signo, Hunniades ex insidiis instructâ acie, contra Turcas prodit, similiter & qui in arce erant. Cedentibus illis, acriter Hungari instant & Urbe non sine clade expellunt. Egressi postmodum Hungari in castra hostilia impetum faciebant, à mane usque ad vesperam, profligatisque iis, arma Turcarum capiunt, centum miræ magnitudinis tormenta. Nec amplius imparitate virum congregi ausus Mahometes, accepto etiam ad oculum vulnere, magnâ animi desperatione, nocte in tempestâ fugit, sed fugientem Hungari, ex consilio Hunniadis persecuti non sunt, tum præcipuè quod castra Hungarorum labe pestilentiæ graviori affligerentur. Narrat idem author, Hunniadem in eo prælio vulnus accepisse, ex quo non multo post mortuus esset. Sunt qui peste extinctum affirmant. Mahometes amplius tantæ eladis ignominizque suæ oblivisci non potuit, quin ad mentionem ejus barbam manu demulcens, & caput quatens, pugnam diemque fuerit detestatus, qua cum christianis ad Belgradum certamen interat. In hujus triumphum memoriam, institutum festum Transfigurationis Christi, quotannis sexto Augusti celebrandum.

*Festum
transfigu-
rationis
instituit.
Corvinus
moritur 4.
Idus Sept.
an. 456.
Guberna-
torum Regni
officium
quale.*

Hac ergo victoriâ incomparabili, Corvinus finem vite imposuit, non bello hostili, quod ab hostibus huc usque acerrimè connumerat. Fuit is in Hungariâ, Gubernatoris Regni titulo insignitus, dignitate quæ personis optimè de patriâ meritis, virisque ob præclara facinora illustribus edit. Donationes ipsius ad triginta duas sessiones colonicales exten-
tens.

tenſæ, uſus eſt ſigillo regni, ad forum pertinente, Cruce ſignato, quod Budæ aſſervabatur, durante ejus vigore, uſque ad legitimi Regis coronationem. Forma juramenti, ipſi, licet tot tantisque præclaris factis, omnem deſide ſuâ hæſitationem, ex animis hominum tollere potuiſſet, in generali Regni congregatione, inſtar terribilis cujuſdam fulminis, horrendè præſcripta fuit hoc modo.

Deus te ita adjuvet, B. Virgo Maria, tibi ita miſericordiam impetret, omnes Sancti Intra-
ſic pro te intercedant, DEI ſanctiſſimum corpus in extremo tuo die ita ſaluti tuae conducatur, in terra oſſa tua ita ſuſcipiant, & ſic die tertiâ non eſticiat, in univerſum ſemen inum ſic non
deficiat, in die Judicii ita ſanctum DEI vultum conſpicere valeas, in æterno inferno ita non
ſepeliaris, ſicut univerſa hoc regeſto contenta, in proſectum & militatem Regni conſcripta,
toto conatu determinatiõ retinebis, nihil in contrarium eorum facies, neque fieri procura-
bis.

Horrenda quidem & ſtriãta juramenti formula, ſed illo ſeculo valdè uſitata, fortè quod plurima ejus temporis perjuriæ exempla (ut diligens Lector conſideratis iis ; quæ circa Regum familias & Coronam acciderunt, jam ſuperius aſſectus eſt) hominum inconstantiam, mutabilitatem & fraudem ſuſpectam redderent. Nam non ſolum in maximis, & publicis obligaminibus hujus formæ præſcripto utebantur, verùm in privatis etiam contractibus, & foundationibus mutui nexus, & candoris, ut ex literis Fraternitatis, & bonæ amicitiz inter Joannem Hunniadi, & familiam Pongracz, ejuſque poſteros, qua ad amorem mutuam, & fraternam deſentionem, & promotionem omnibus viribus & opibus præſtandam obligati erant, eâ ætate intæ liquidò conſtat, quas Elizabeth poſt mortem Hunniadi relicta, & Michæl Szilagii frater ejus confirmavit, ac invocato Numine Dei vivi, & S. Trinitatis, ſuper univerſis & ſingulis inviolabiliter obſervandis iis, quæ in cauſâ mutæ amicitiz, & fraternitatis, deſentionis & promotionis inter eos tranſacta eſſent; per beatiffimam Mariam Virginem, ejuſque virginem, Sanctum Paulum, & omnes Sanctos, & Sanctas Dei, ſacraiffimum corpus Domini manu tractum juravit, quod ita in extremo mortis iſporum articulo (formalia ſunt confirmationis verba) conduceret, morte turpiſſimâ, & ſubitaneâ non morerentur, altiffimi Dei vultum poſt mortem intueri valerent, ad infernum non ſepelirentur, ſemenque generationis iſporum non deficeret, ut omnes firmitates ad perpetuò duraturam ratè, & firmè amicitiam obſervaturi eſſent: quòd ſi verdè præmiſſam obligationem, vel totam, vel aliquo ejus in puncto frangere, & violare vellent, aut violarent, tum Deus ſe ad detrimentum iſporum, periculum æternum ita in hoc ſeculo, quam poſt mortem in ipſis vindicare deberet.

Quæ ex authenticarum literarum tranſumpto, idèò hic apponere viſum eſt, ut appareret, quàm terribili ſacramenti eâ ætate fides humana in minoribus etiam caſibus firmaretur, & quoniam hodiè ab eâ conſuetudine diſceſſum eſt, ſciretur quo more & lege vixerit antiquitas. Ad rem. Boſnam non multo poſt ingreſſus Mahometes, Deſpotam Regionis, nomine Henricum aliis Ducem Latic dictum cœpit, & decapitavit, filio ejus autem puero adhuc, circumciſo Achmates nomen impoſuit.

Poſt obitum Corvini, Ladislaus, qui nuper audto hoſtium ad Belgradum adventu, Budâ, ſub ſpecie venationis egreſſus Viennam abiit, nihil præclari geſiſt, domeſticas ſolum Tragædias vix ſuperare potuit. Rediit Viennâ in Hungariam, & Albam Græcam veniens veſtigia hoſtis fugientis ſpectavit, ubi Comitis Ciliz antiqui hoſtis, ac æmulatoris Corvinæ domus provocantiſ cæſi, à Ladislao Johannis Corvini filio provocato, æquidem ſpectare invitus, adhibiti animi moderatione debuit: Verum deinde incitantibus plerique virtutis Corvinæ invidioſi obſectatoribus, præcipuè Ladislao Gara Palatino, obliteratâ præ cupiditate vindictæ meritorum Corvini memoriâ, & promiſſis ſacramento confirmatis violatis, Ladislaus capite mulctatus. Scribit Commineus, idèò Corvini filios à Ladislao indignè habitos, quod pater iſporum Joannes Hunniades, Ladislao parvulo exiſtente, magnam uſurparet potentiam, & generoſos gereret ſpiritus, unde metuendum putaret Ladislauſ, ne filii ad naturam patris accederent, ipſiſque veſtigia ſecuti, Regnum ſibi eriperentaret. Propter hoc, alter quoque Matthias, pragam in Cuſtodiâ miſſus fuit; quæ res magnam animum à Rege alienationem peperit. Ita ſemper virtutis, & humani favoris dividuum fuit contubernium, ut paucas familias inſignes, & virtute illuſtres, antiquis & noſtris temporibus videre liceat, quæ brevi ſpatio, non expertæ ſunt acerrimas cum vicinis inimicitias, magnam invidiam, periculoſam inimicorum malitiam. Nam virtus & dignitas, in homine tiones ſunt ad accendendum in plerique contra iſpum invidiæ ignem.

Ladislaus porrò Rex, conſilio principum, conjugio votum dederat, delectâ in cultor con-

An. 1404.
Elizabeth
Zilagii &
xor Joann
ni Hunni
adi & Mi
chael Zila
gii a-
vunculus;

Mahome-
tis in Be-
niâ Ty-
rannus.

Ladulau
Viennæ re-
dis in Hâ-
gariam.

Ladulau
Corvinius,
Viſtor, ca-
pito mul-
ctatus.
Matthias
Corvinius
carceri in-
cluditur

an. 1457:
virtus &
kominum
favor diſi-

*Ladislau
de Conju-
gio cogitū
moritur.
anno 1417
Veneno in-
fectum in-
creditur.*

*Cominuo
de morte
Ladulai.*

Conjugem Magdalenā Caroli septimi Regis Galliarum filiā, inſtruebanturque Regiæ nuptiæ, maximo ſumptu, & ſplendidiſſimo apparatu. Sed hos tantos cogitatus, has ſpes pulcherrimas, tantum rerum ordinem, immatura mors ac repentina Regis interrupit. *Incerta vanaq̄ cogitationes hominum*, futurum quidque cæcā caligine Deus occuluit, ipſi ſibi gubernacula retinet univerſa, & magnis gaudiis dolores adhareſcere ſinit, velut hoſtes enſes lætium illam turbantes. Mortem ejuſalio morbo, alii veneno imputavêre. Medici Germani, quibus poſſiſſima corporis cura fuit, in Auſtriam reverſi ex Bohemiā palām dixêre, quam primum Rex ægrotare cœpiſſet, ſe vocatos, manifeſta mortis, ac veneni ſignaprehendiſſe. Qui violentam mortem dicunt, Pogebradium Principem inter Bohemos criminantur. Cominetus Hiſtoricus cum veteribus comparandus, ſequentia in hanc rem protulit. Ladislauſ è vita diſceſſit, vcneno ſublatus è medio, Prægæ. Conſuetudinem habebat iis locis cum ſœminā quadam Nobili, quæ graviter ferens illum in matrimonium ducere Caroli VII. Galliarum Regis filiam, contra datam ſibi fidem, & promiſſum, in balneo pomum ei dedit, per medium cultello diviſum, qui veneno tinctus erat. Laonicus Chalcocondylas à Laurentio Chedrachabare veneno ſublatus ſcribit; exiſtimo Hedervarium nominare Græcus iſte voluit, nepotem fortè Stephani Hedervari, quem Sigismundus Ladislai Polthumavius, inter alios Nobiles triginta duos ſupplicio affecerat. Nam & aliorum nomina, pro more peregrinorum ſcriptorum, citatus autor variè & perversè profert, Hunniadem enim Choniatem, Udalicum, Orlichum, Caſtriotum, Calciolum vocat, ut hic, factum in Commentario meo agere non diſpliceret, meritò de obſcuritate hiſtoriarum, vitioſā citatione nominum factā conqueri poſſent. Sed non multum moror cui cauſa interitus Ladislai attribuenda eſſet; ſufficit conſtare, ipſum ſubitaneā morte, & intempetiivā diem ſuum obiſſe, in mediis deliciis, & præparatione ad nuptias, ad quarum gaudia admiſſus non eſt fortè ab ultore Deo quòd contra fidem datam Ladislauum Hunniadi ſupplicio affecerat, Matthiam quoque fratrem nullā juſtā de cauſā carceri tradiderat, denique quis ſcit an Deus pœnam læſæ per matrem Elizabetham Coronæ etiam in immaturo Ladislai filii fato offendere voluit; atque hic Ladislai exitus fuit.

Post hæc in Hungariā mirarererum mutatio, & novus ſyderum influxus. Pulcherrima enim Monarchia S. Coronæ orbata Rege, ex nobiliſſimo ſanguine ad mediocriſ generis hominem pervenit diſpenſatore *Magiſtro Deo, qui ex occulto producit ingenia, qua virtutis beneficio magis quam patria eſtimari oportet*, MATTHIAS enim, Joannis Corvini, aliter Hunniadis filii, ex carcere Regis Bohemiæ Georgii Pogebradii, in quem innocens inciderat, veluti alius mirabilis cuiuſdam fati evolavit ad regnum.

*Matthias
Rex Hun-
garia præ-
dit ex car-
cere Pra-
genſi.
An. 1458.
coronatur
an 1464.
Reges po-
pularum
ſolus Deus
conſtituit.
(a) Regum
ſœlicitas
ex legitima
eori in vo-
catione.*

Dum enim captiſ evolia de ſupplicio ipſius agerentur, moritur Rex, & non multo poſt Matthias captivus ipſi ſuccedit, non aliter, quàm Joſeph in aulā Pharaonis, & Daniel in captivitate Babylonica, qui ex deſpectā ſervitute in Gubernatorem totius Babylonis evalit, *ut maniſeſtum ſit divinā diſpenſatione Reges Regnis præfici, nec quicquam nominis claritatem carceris, & oſorum vclclamationis* (ut Ladislauſ ex metu & invidia domum Corviniam obſcurare voluit) more ad adipiſcenda ea conferre; qualibus deinceps divinitus (a) in ſummam dignitatem cooptatis, omnia ſecunda in rebus gerendis eveniunt, longè diſſimili ſœlicitate, quàm illis qui ſpretā vocatione divinā, ambitione, & dominandi libidine accenſi omnes, illegitimas ineunt rationes, quibus conſequendā poteſtatis modus aliquis ineſſet. Non contigit certè Matthiæ hoc humano arbitrio ſolum, non ſanguine civili, non armis, ſed omninò divinum quoddam conſilium, in abditis generis humani latebris inveſtigavit Matthiam Regem, ob memoriam paternæ virtutis & ſœlicitatis, gloriæque divinorum de patria & Chriſtiano orbe meritorum.

*Matthia
gubernatio
Hungariæ
Ezoterioſa,
& utiſu.
Eru in
Remp.
Chriſtiana
ſtudia.
Matthias
ad Caſarē
pro Corona
mittit.
Caſaria
partes com-
tra Mat-
thiam qui
ſecuti.*

Gubernatio Matthiæ, tam bello, quàm pace, fuit ſalutaris, & perutilis: quodque Auguſto Imperatore dicitur, quod Romam latericiam, effecit marmoream, hic Matthias Auguſto, ſimilis, Monarchiam S. Coronæ ferream commutavit in auream, hoc eſt illuſtravit domi, foris que victoribus, triumphis, atque diſciplina militari, concederavit, legibus & artibus pacis multiplicibus. Quemadmodum ipſe de ſe in Epistoſa ad Cardinalem Aragoniæ: *Id fecimus inquit, quod nemo Chriſtianorum Principum non modo hac tempeſtate, ſed nec per dies viſta ſua pro rebus Chriſtianiſ unquam fecit.* Primum & ante omnia nihil antiquius habuit, quàm ut S. Coronam, quæ annis ſerè viginti quinque in aliorum poteſtate fuerat, & priſtinæ reſtitueret ſedi, & gloriæ; indignum judicans Majeſtatem imperii, quæ à ſacra Corona dependet, domi non habere, aut alterius frui beneficio. Quare decreto de redimenda Corona ſtatuto, Legatos Neoſtadium ad Imperatorem mittit, Varadienſem Antiftitem, cum aliis duobus primatibus, qui S. Regni Coronam, eaque loca, quæ ab ipſo tenebantur, repeterent, reddere nolenti bello denunciarent. Inſtigabant verò Fridericum aſſiduſ literis, ac nuntiis primates quidam, ut Corona quam habebat retenta, nobiliſſimum Hungariæ regnum, ab ignobilis Matthiæ dominatu vindicaret. Horum princeps fuit Nicolaus Ulylaky, Paulus Banffy, Ladislauſ palochy, & alii aliquot ceterioris Hungariæ proceres: qui omnes Imperatori ſuam, opesque ſuas, mi-

inlitem ac comeatum se daturus pollicentur. Sunt qui Fridericum ab illis Neostadii Regem Hungariæ creatum; atque coronatum dicant, quod constat & affirmat Nicolaus Langemannus Friderici Saecellanus, Fridericum, eodem die, quo ante sex tennum Romæ Imperii Regni Hungariæ Coronam suscepisse. Verùm ut hæc Coronatio extra fines Regni facta, nec juxta leges, ac mores patrios, ita planè irregularis fuit ociosaque & altum de ea apud scriptores nostros silentium. Factioni huic favens Michael (a) Szilagii, postea in carceris arcis Huszti a Rege coniectus fuit, & penè morte miulctatus. (b) Hic non quod a tate præcelleret, & præclaram operam in introducendo in Regnum Matthiam præstitisset, ab arbitrio suspendere cuncta, Regemque in metu continere volebat, quod quam dũliciter tulerit Matthias, casus ipsius Szilagii ostendit. *At quisquis est in aula magnorum Principum, etiamsi Principem maximis demeretur officiis, ita se compares, ne multum sibi deberi existimes, nec ut metuetur, laboret.* Nam qui diversam rationem ingrediuntur, ut periculum tandem, & calamitatem evadant, fieri non potest. Fit enim plerumque, quod qui bonam operam præstiterint, arbitrentur sibi aliquid plus quam aliis licere. Principes contra aliter sentiunt. Malunt enim ut cliens magno officio sit obstrictus Principi, quam Princeps clienti, aut famulo multum debeat.

Tandem in gratiam receptus frequentibus temporibus fines inferioris Pannoniæ strepente contra Turcas tutatus, eos fundit, fugatque, ad extremum dum ad oppidum Posadin, non procul à Senderoviã, cum Alibeco, & Scanderbeo pugnam conse rit, numero & virtute impar capitur, & Bisantium velductus, hostis inclementiã capite plexus est. Post Hunniadem iste Regni Gubernator, aliquot tamen interjectis annis extitit Matthiæ Regis avunculus; propter quam necessitudinem, electa Maria; publicè decretum fuit, ne ex graubus tantarum dignitatum abusus aliqui orirentur, ut tam Rex, quam ipse Gubernator, ex parte omnium fratrum, & familiarum debitam justitiam impendere tenerentur. Alios etiam honoris sui fugillatores domi expertus Matthias est; qui prætextu Regis Tyrannidis Cazimirum, Cazimiri Regis Poloniæ filium, sibi dari postularunt, quem Cazimirus non contemnendo, cum exercitu in Hungariam misit, adjunctis illustribus aliquot Polonis. De quibus omnibus certior factus Matthias, ex Moraviã & Silesiã copias in Hungariam contrahit, primoresque partim terrore, partim promissis ad se revocat. Cazimirus ad Nitriam stativa habuit, Matthias verò cum sedecim millibus hominum occurrens, trium milliarium spatio ab eo castra metatus est. Tandem Cazimirus dilabentibus ob non soluta stipendia è castris suis militibus, & utriusque partis proceribus, pacis arbitrio permisso recessit: qui quidem recessus, effusa fugæ fuit simillimus.

Interim partim armis, partim consilio & arte conciliatis diversæ factionis (c) proceribus, Matthias de Coronâ sollicitus, nova iterum legatione Imperatoris animum aggreditur. Legationis caput idem qui antea Varadiensis, moderato ac leni sermone Fridericum orat, ut Hungariæ Coronam restituat, Matthiam ut filium agnoscat, pacem fœderaque colat. Intercessione tandem Germaniã principum Electorum, ac imprimis Alberti Saxonis, Fridericus pacem sibi ac fœdus cordi esse respondit, Coronam æquis conditionibus redditurum, sed quod multis damnis ab eo tempore, quo illam accepisset, multis belli incommodis petitus esset, magnoque pro Ladislao sumptus fecisset, Coronam non nisi sexaginta millium aureorum pretio redimendam velle. Assensit Matthias & proceres Hungariæ, quantumvis majesticatis sacræ Coronæ vindicandæ mortalis auri pretio necessitas ex moribus Imperatoris, atque habendi studio æstinabatur, nec armis, aut sanguine humano (cujus fat profusum erat) litandum fuit rei sacrosanctæ, ac sexaginta millia Imperatori, (d) gratis quoque aliis conditionibus transmiserunt. Hanc repetitum exmissi viri primi subscellit: Stephanus (e) Varday, Colocensis, & Bachiensis Archiepiscopus, Joannes Vitescius Varadiensis præsul, Nicolaus Ulyaky Vayvoda Transylvanicus, Macovienfis, & Regni Sclavoniæ Banus, Comes Ladislao de Paloch Judex Curiæ, Emericus Zapolyay summus Regni Thesaurarius, Benedictus Thuroczey. Gravissimi isti Senatores negotium sibi mandatam, & susceperunt libenter, & abierunt graviter; quovè omnia pro dignitate perficerentur, adjuncto trium millium equitatu ornatissimo, in Austriam versus Neostadium, ubi Corona, à Cæsare Friderico aservabatur, iter maturant. Quos ubi appropinquantes Cæsar cognovisset, portas præcludi, & milite firmari, circaque moenia, armatos disponi jussit. Legatis autem per suos numerosum accessum exprobravit, asserens non tali modo obiri solere Legationes, sed vastari agros, oppugnari Civitates. Varadiensem Austlitem cum ducentis equitibus jngredi se passurum, cæteros velle ut retrocederent. Episcopus igitur cum dicto numero civitatem ingressus, reliqui Sopronium se contulerunt. Postquam in rebus transigendis mensis consumptus esset, Ladislao de Paloch vir ætate gravis ad recognitionem Coronæ accitus est, duas quippe ad similitudinem veræ fabricatas Coronas apud Imperatorem exiliter, rumor increbuerat.

Agnita ergo ex indicio rupturæ pretiosi cujusdam lapidis, genuina corona, reliqui Legati

*Cæsar Næo-
Radii Co-
ronâ Hun-
garicâ per
partiales
coronatus
creditur.
(a) Micha-
el Szilagii
factioforũ
caput ca-
pitum
(b) Micha-
el Szilagius
Matthiæ
Regis av-
unculus.
In gratiã
redit.
Bisantiũ
capite ple-
bitur.*

*Altera fa-
ctio Cazi-
mirum Re-
gem optat.*

*Qui Nitri-
am usque
cum exer-
citu proce-
ferat.
Redit in
Poloniam
desertio
suorum
adactum.*

*(c) Coronã
denudò à
Cæsare peti-
tissimâ, Hun-
gari.*

*(d) Obti-
netur ex
paloch sexa-
ginta mil-
lia aureo-
rum.*

*(e) Nomi-
na expedi-
torum pro
Coronã.*

*Hungaro-
rum tria
millia pro-
fecta pro
Coronã.*

*Ladislao
Palochi
recognoscit
genuinam
Regni Co-
ronam.*

An. 1464.

Corona solenniter, Budam defertur.

gati cum splendidissimo equitatu ad Neostadii pomeria advennerunt, ita utrinque fide data, ad portam uno eodemque tempore Corona accepta & pecunia (quam communitas Regni numeraverat) tradita fuit. Difficile est dictu quanta cum gratulatione, lætitiâ, quâ pompâ, quo gaudio, toto eo itinere, illius visendæ causâ multi passim confluerent, quantavê religione votis hominum concurrentium Budam delata fuerit. Illuxerat enim salutare hoc (sydus Hungaris tantò gratius, quantò tenebris absentiæ altioribus adobrutum fuit. Indictò mox Comitio, electi Regis titulum, quo toto sexennio Matthias gaudebat, impositâ solenniter capiti ipsius Coronâ, commutant: diplomata, privilegia, & alias Regales literas ante Coronationem emanatas ad confirmandum producent. Nec mora, publico statuto cautum & provisum, circa debitam & diligentem custodiam, & conservationem ipsius Coronæ, loco aliâs consueto, & de personis idoneis, ne iteratò ipsam ab hoc regno cum multis incommoditatibus alienari contingeret. Unum enim & hoc primum memorabile est D. Matthiâ, quod reparatâ, & susceptâ Coronâ, deinceps omnia reliqua decora, & ornamenta faciliori ut dicitur, & amœno gressu consequi, jus belli ejusque potentia in dies magis magisque augeri cœperit, & quod fortuna generis obscuri magis animos offendebat, tantò e-jus authoritas, virtutis slos crescebat laudabilius.

Bosniam, Rasciam, Mahometes capit. Stephanus Regem & Despotam eura exiit. (a) Mat-thias per Turcam occupata recuperat. (b) Trans-sylvaniam ac Valachiam domas.

Sub ipsâ fœlicis Coronationis ejus principia, Bosna, Rascia, & Servia magna pars in Turcarum potestatem devenit, Stephano Rege Servia & Bosnia, ac Rascia Despotâ à Mahomete Turcarum Imperatore Jaitza obfesso, post subdolè ad colloquium evocato: qui cum nulla insidiarum suspicione venisset, jussu Mahometis, captus, & cute vivus exutus est: Sicque cum vitâ regnum, quod patri dolo eripuerat, amisit. Receperat tamen Bosniam, (a) ac Mahometem Turcarum Imperatorem profligaverat Matthias, Transylvaniam, (b) ac Valachiam partim armis, partim consilio, ita domuerat, ut nunquam deinde imperio ejus aut moram aut negotium facillenter.

(c) Ham-burgh ad jus Regni Hung. pertinens obsideret.

Ampliatorum Regni finium studiosissimus fuit, dum ea quæ ab antiquo ad jus Regni pertinere dignoscantur, tam ex potestate Turcarum, quam aliorum eximere non neglexit, quo consilio, & oppidum Hamburgh (c) ad jus Regni pertinens, iteratâ obsidione cinxerat, & anno 1462. expugnavit, volens jus antiquum ad proprietatem Regni restituere. Hæc sibi fœlicitas contigit, tum quod memoria paternæ virtutis animis omnium inerat, tum quod iustitiam, & moderate imperium auspicaretur. Nam quæ per justitiam aguntur, illa habent fœlicitatem, & duritiam.

(c) Ham-burgh ad jus Regni Hung. pertinens obsideret.

Hujus Regis res gestæ tantæ sunt, ut longum esset eas orationis filo persequi, ac vix tantus narrationis decor, ut pro earum dignitate vel adumbranda sufficeret: tamen afferam quædam pauca, quæ ad institutum pertinere videbuntur. Laudatissimus enim Heros Matthias, ipsa hominum opinione, & majorem omni commendatione se præstitit, quâ laude, alia amplior esse non potest.

Matthias consilia amicis ad bellum contra Turcas.

Bellis omnem vitam traduxit, in quibus fœlicitatem ac victoriam veluti juratos Comites Deus illi adjunxerat; ac siquidem duo Republicam maximè conservant, *Strrenuitas adversus extraneos, seu vis foris, domi concordia, ex quibus contemperatum esse oportet, qui ad principatum aspirat, sanxerat* ille quidem animo suo, ut sedatis domi rebus suis, atque ad quietem compositis, nullum Christianum hostem haberet, omneque robur Regnorum suorum, adversus communem nominis Christiani inimicum experiretur, ideò tentatis fœliciter belli primordiis, ac militiâ tyrocinis, prætextatus frè (ut etiam supra dictum) ante ipsam coronationem de Imperatore Turcarum, receptâ Bosniæ imperii sede Jadrâ, cum viginti quinque oppidis triumphavit, atque brevi tempore sacræ expeditionis eos successus lucratus, ad illos militiæ gradus creberrimis victoriis ascendit, ut Turcarum Tyrannus, unum hunc in oculis ferre, unum hunc timere, atque imperii sui cladem, ac terrorem ominari, ac appellare soleret. Verum fatum nē nomini Christiano iratum, aliter res ipsas moderabatur, atque hoc salutare consilium Matthiæ mutavit, ingentes in Turcam spiritus fregit, quo minus numerosiora secundo successu in solo Turcico locare potuisset trophæa, bello contra voluntatem ipsi, præter, alia quæ mox patebunt obstacula, à Cæsare Friderico illata, cujus componendi inis sapiens de unione & concordia tractatibus, se studiosissimum declarabat, offerebat insuper medio Episcopo Thuanensis Legati Pontificii Friderico expugnavit castrorum restitutionem, ut ex parte Christianitatis, omni litis, & bellici impedimenti occasione sublatâ, unitas vires, in pernicipem Asiaticæ Imperii convertere potuisset, utque Fridericus suppressis privatis affectibus, & æstimato communi totius Christianitatis commodo, suam apud Principes Imperii interponeret operam, quod necessaria contra Turcas præstarent auxilia. Veniebant Matthiæ in mentem ingentes strages, quibus Mahometem affecerat, & quæ ipsum ad persequendum ulterius fortunæ favorem invitabant. Sicut celebris illa est apud scriptores victoriâ in campis Keny-érmezò dictis, ubi auspiciis duorum Ducum, Stephani Bathory, & Pauli Kenizy centum milium

Contra-puntum per Cæsarem bellum ipsi inferenti.

Qua causa exciabant Mat-thiam ad bellum Turcicum. Victoriâ in campis K. &.

lium Turcarum exercitus cœsus. In mortale trophæum fuit Matthiæ, quando Sabach monumentum in Savi ripâ à Mahomete ædificatum, machinam nimirum inspecturam arces Hungariæ, artibus & armis, expugnavit. Præclara fuit, & illa per Stephanum Valachiz Principem à Turcis reportata, qua Stephanus Tyrannum, qui se ingentibus copiis, in Moldavian missis, subjungere adortus erat, vix quadraginta vel (ut alii volunt) triginta millibus suorum insigni clade apud Barladum amicum, & Racoveciam paludem affecti, prostravitque, centum viginti millia in illo exercitu fuisse dicuntur, nec prius fugam pressere Turcæ, quam Danubium transmississent, persequentibus fugientes Valachis, & usque ad lassitudinem trucidantibus, vel in paludem ac Danubium impellentibus: pauci ex tanto numero evasere. Basse quatuor in prælio desiderati, signa militaria centum, & amplius capta. In primò verò Turcærum ingressu, quod magnum ad hostium stragem attulit monumentum, omnem circum exusserat regionem, unde factum ut in magnâ comœtus, & pabuli penuriâ Turcæ, ac equi ipsorum debilitarentur. His & similibus cladibus Turcarum exemplis animatus MATTHIAS, optimam de opprimendis hostibus spem conceperat, nisi denegatis aliorum Principum suffragiis, aliisque plurimis impedimentis objectis, præclari conatus sui in medio fervore retardati fuissent, quos calvis occasionibus intercepti, quàm dolenter tulerit MATTHIAS, testis est ipse in Epistolâ ad CARDINALEM ARACONIÆ ubi scribit in hæc verba: Nobis non deeret studium, & ardor, ad defensionem Christianam, dum modo aliorum quoque animi, patri voto ad unum necessarium piumque, & sanctum opus concurrerent. Sed profectò dolemus nos post multos, & assiduos labores, quos sine intermissione pro fide, & defensione Christianâ suscipimus, Christianitatis turbata, à Pontifice, à quo animam gratiam mereremur, conurbari, & antequam iustitia nostra cognoscatur, ipsam in aliorum transire sententiam, quemadmodum fecit, quæ à nobis inique per tur à Pontifice, Venetos occupata, omnem illis favorem Pontifex contra nos ostendit, & nobis inauditis illorum suggestionibus inclinat. Fuit (a) & hoc nobis grave, quod jus nostrum, quod in electionibus Prælatorum Regni nostri, à prædecessoribus nostris Regibus devolutum ad nos, turbare voluit, cupiens alius cum nostra præiudicio, & juris nostri detrimento de Episcopatu Modrusensi, qui ad nostram electionem semper pertinuit, & pertinet complacere. Nec considerat quantum nobis ea res, (a) Ius cõferendi Prælatu- ras habent Reges Hungaria. Genus Hæreticæ lib- rariam servanda- rum studium.

Ad Sabach

In Moldavia.

Matthias in negotio Christianitatis turbata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Insula Valga per Venetos occupata.

Non solum autem suffragia denegata ad sacram expeditionem fuere, occasiones corruptæ, sed quod à speris animum suum afficere potuit, ab illis quos religio, vicinitas, communis nominis Christiani professio sibi conjunxerat, in statum & honorem Matthiæ publicè consultatum, quibus contra se domi agitatis, quàm facilis foris negotiorum cursus, quisque cordatus intelligit. Ut ipsa verborum formulâ, quam ipse in literis ad duces Saxoniz, & certos ex Electoribus usurpavit. Constituit nobis in transitu vadis Sarvi summis, & iter nostrum ad Turem communes Christianitatis hostes continuantibus, supervenerunt nova quibus significabant F. V. cum aliis imperii Principibus venturum Viennam, ubique ex conducto, in favorem Imperatoris aliqua tractaturum contra statum & honorem meum, & licet Nos, pro eâ benevolentia & charitate, qua Nos Fratritatem Vestra, adstringimur, id credere nequam potuerimus, maxime cum constat Fratritati Vestra, & omnibus imperii Principibus, Nos omnia studia nostra ad ævertendum acce. vicibus Christianitatis perisida hostis potentiam continè intendere, sicuti nos dubitamus brevi Deo favente felicem de eis reportare victoriam, tamen moti talium novitatum indignitate, sitimans de his ausandam Fratritatem Vestram, ne talia meditentur, que nosset esse contra statum & honorem nostrum, sed potius intendat in ea qua intelligit rebus nostris profuturâ, potissimum cum intelligit. Nos pro salute publicâ contra communem Christianitatis hostem occupari. Nam siquid tale per Fratritatem Vestram, vel alios imperii Principes contra honorem nostrum fabricaretur, considerare poteritis non tam Nobis quàm rebus Christianis injuriam & detrimentum irrogari. Nos quidem Deo Nobis favente, ab injuriis adversariorum satis tui sumus, & omnes nostras fortunas pro nullâ aliâ commoditate nostrâ magis quàm pro rebus Christianis exponimus. Si igitur in hoc salutari opere turbaremur, amicitia vestra consideret, quæ injuria non Nobis, sed rebus Christianis inferretur. Scimus quippe neminem de Nobis justè queri posse, quia nos neminem offendimus, præter hoc quod jura nostra intui sumus. In hoc si quid Imperator gravius tulit, cogitare potest, quod profectò Nos contra ipsum nihil unquam attentissemus, nisi Imperator non servatio promisso, Nos ad jura nostra requirenda compulisset. Optamus tamen, & opta-

Matthias virtus am- nulos plurimos habuit.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

Regis Matthias littera ad Electorem Imperii.

ptaremus illius benevolentiam, & amorem, si vellet Nobis observare promissa. Quamobrem Fraternitatem Vestram requirimus, & hortamur, velis sic mutua inter nos benevolentia, & amicitia recordari, ut non modo ipsa his qui contra statum nostrum & honorem, aliqua tractarent non adhibeant, sed pro ea fiducia quam Nos in illa habemus, aliis quoque Nobis obloqui & nocere violentibus obstitat. Quoniam si quid aliud faciet & Dei ipsius offensam & amicitia violata notam incurret, & ultra hoc, Nos contrario Nobis opere, facile ab incognito fidei negotio retrahere cogemur. Ad quod negotium non modo vestrum, sed & aliorum Christianorum Principum favorem potius, quam impedimentum expediremur. Nos tamen eo non obstante, quod talia ad aures nostras delata sunt, capsum iter prosequemur, & quidquid poterimus pro negotio fidei, & communi Christianitatis bono faciemus. Si vero turbaremur Nobis impuniti non possent, si rebus nostris qualitercumque subvenire cogemur. Haec tunc Matthias.

Matthias in studio contra Turcam, turbatur ab Imperatore.

(a) In Epistola ad Imperatorem Rom.

(b) In eadem.

(c) Pecunias pro bello exactus prius.

(d) Imperator ex decreto

communi nihil conferre vult.

(e) In Epistola ad Cardinalem

Aragoniam.

(f) Rhodiani indulgentiam

percursum belli Matthis scripserunt.

(g) Pontifex rediit ex Hungaria ex-terius comodat.

(h) In Epistola ad Argyriem & Aragoniam Cardinalem.

(i) Veneti Turcarum socii fuerunt.

(k) In Epistola ad Ioannem

Victorem Episc. Syriam.

(l) Episcopus Thuanensis Imperiales copias contra

Matthiam dirigit.

Accesserunt hinc aliae graves turbationes, & molestiae, dum subditi sui, a subditis Imperatoris, magnis iniuriis lacerati, & damnis in possessionibus suis acceptis, villis vastatis, plerisque & Nobilibus in captivitate (a) ad castrum Keozogh, & alia loca ex Comitatu Castriferri abductis, quereclarum expositione aures suas onerabant, Contributio pro defensione Regni, per universos Praelatos, (b) & Barones Mathiae decreta, per Gentes Imperatoris (c) intercepta, cum multis millibus aureorum quos exegerant, Dicatores capti: quo facto expeditio maxima praeter omnem expectationem, qui non modò decreta per se, & suos, subsidia Imperatore facile permittere, verum etiam ex spontanea benevolentia, pro totius Christianitatis utilitate, non nihil elargiri, sibi persuadebat, disturbata fuit, contra mutuarum inscriptionum cautelam, quibus decretum est, ut quoties generalem in Turcas expeditionem parari contingat, contributoque ad hoc generali Regnicolarum consensu limitata foret. (d) debere quoque de pertinentiis castrorum quae Imperator in hoc Regno teneret, sine contradictione extrahi. Conqueritur (e) etiam, quod Rhodiani concessa sibi à Pontifice Indulgentiarum promulgatione, dominia & possessiones suas subintrant, atque earum publicatione (f) nihil aliud faciunt, quam dominia sua, re pecuniaria, nervis nimirum rerum gerendarum exhauriunt. (g) Non bene contentus & Pontificis ipsius aliorumque Cardinalium facto, qui ad parandam in Italia classem aliquot aureorum millia de Ecclesia sua ex Hungaria (h) Regno contribuere promiserat, domesticis Regni necessitatibus neglectis, ad quas ulque ad faugium cum Turcis pugnando Hungari redacti fuerant, in exterorum comoda liberalis, cum potius ea esset rerum Hungariae facies, ut aliorum Christianorum auxilio indigeret. Quod velut iniustum reputans Matthias, Pontificem requisivit, & hortatus est, ut siquidem haec tenus indulgentia illa, per quam Ecclesia sua, à contributione in necessitates publicas immunis erat, in abusum conversa est, signa, & vexilla sua, cum summâ gentium, quas ex antiquâ consuetudine, Ecclesia illa pro defensione Regni dare, obligata est, statim disponat. Quantum enim à Pontifice Mathias expectare debuit, testimonio est illa Pontificis erga Venetos (i) gratia, quae ipse Turcarum societate apprime gavifus, & ita conjunctus, ut ab illis avelli non potuerint, favore suo sustinuit, tales nempe, qui omni studio cum Turcis fabricati sunt, quae cognoverunt Christianis rebus fore detrimento, & contemptis aliis magnis Principibus, ut ipse in Epistola (k) ad Cardinalem Aragoniae querulatur. Quid, quod & subsidia decem millium equitum, quae ab Imperio erant Mathiae promissa, Thuanensis Episcopi (l) Legati Pontificis operâ, contra Matthiam fuerunt directa, quae si servata fide ab Electoribus, & Principibus habere potuisset, collectis omnibus viribus tale facinus e dere se posse, quale temporibus suis pro defensione Christianitatis editum à nemine est, (m) at quae posita in Deo fiducia, usque in viscera Turciae & loca Byzantiae finitima penetrare potuisse sperabat. Negligentia alii, alii obloquuntur sincero Mathiae proposito, illi etiam de quibus ne levis quidem haesitatio in animam descenderat.

(n) Ferdinandus enim Rex Siciliae socer suus, mendicare eum aliorum suffragia publice in consistorio Romano (o) dixit. Quae verba quam Mathiae displicerint, & Ferdinando inimitari fecit, & Pontifici per Legatum suum significavit, quod cum haec tenus res suas ab incurfu hostili defenderet, se neque nunc pro aliquo subsidio mendicatum suos homines expedire. Similibus querelis referentissimae sunt Mathiae Epistolae, quibus omnibus ad eum exacerbatas, ut per Oratorem Pontifici in haec verba nuntiaret:

(p) Nos nequaquam volumus, ut Pontificis gratia Nobis conservetur, si & Nos cum Turcis colligabimur, & talia faciamus, quae non modo Caesar, & Principes Imperii, sed & universa Christianitas perferret, quae omnino oportebit nos, contra ipsos Nos conspirantes, omni possibili adhibito remedio defendari. Et ad Cardinalem Aragoniae: Providemus rebus nostris, & saliter consulimus, ne quod sub expectatione praesidi aliorum accidit, destruiamur. Consulant alii rebus suis, Nos quoque

(m) In Epistola ad Papam. (n) In Epistola ad Ioannem Leonicum. (o) Matthiam mendicare suffragia dicitur. (p) In Epistola ad Argyriem & Oratorem.

quoque rebus nostris consulamus, & ita consulamus, videbuntque & intelligunt omnes, quod alius prius preventibus, adhuc quantum poterimus Nos, dominia nostra adjuvante Deo defendemus. Idem ad Cardinalem Agriensem. Nos partes nostras Deo favente contra omnes viriliter defendemus, quod omnes Imperii, Principes, & ipse Casar videre incipiant, in quem compulerunt. Eodem fere arguente, ad Joannem Leonicum. Nos pro hac causa Oratores nostros in Vrbe nullo modo misere decrevimus. Res enim non nostra, sed ipsorum magis agitur. Et si quid pro se ipsis facient, quid facere volunt, non pro nobis, qui eorum Præsido, ad defensionem rerum nostrarum nihilominus indigemus? Si quid autem solliciti avimus subsidi, factum non iam pro nobis, quæ communi salute, & bono totius Christianitatis fecimus, amplius Nos sollicitare nolumus; nec pro hac causa mutemur Oratorem nostrum. Viderint ipsi, quorum res agitur. Nos bene providebimus, quomodo regna, & dominia nostra, à periculo Turcarum evadendam; & cogitabimus de remedio, quod si poterendum est, primi non perreamus. Hactenus enim de gratia Dei, Nos regna nostra sine aliorum præsidio satis defendimus, & non solum Nos ipsos, sed & alias tutati sumus: deinceps quoque largiente Deo potentes erimus, ad regna nostra defendenda. Hæc verbis ipsius MATTHIÆ narrare placuit, quod & historiam gestorum ejusdem significant; & ut lua veritati absque ullâ suspitione fides constaret, quam magnanimum Hectorem Respublica nacta fuerit, si paribus studiis alii Europæ Principes respondissent.

Tandem MATTHIAS cum Mahomete, quem toties non obstantibus recensitis impedimentis, & difficultatibus, ex quibus cladem potius, quam triumphum ominari potuit, non aliunde profectò, quam cælo delapsa prosperitate profligaverat, ipso prius pacem offerente, Inducias fecit. Quo in negotio, qualiter etiam turbaretur, testis est in Epistolâ ad Cardinalem Agriensem. Ex omni parte negotia nostra confunduntur; dudum Nos cum Turca ad certas pacis conditiones devenire poteramus, & ad hoc ipse Turcus Nos sponte hortabatur; Sed iam dudum Nos id negotium, in complacemiam aliorum differre, & in suspensò tenere oportuit, donec ex utraque parte maneremus in sicco, hoc est, ex hac parte expectatione nostra frustrarermur, & ex altera necessitatem negotii in alio opere delata, in quibus terminis consisterent, præsertim cum Turcus ipse dicit multumq; in verbis tentus fuit, & nihil usque modo certi de voluntate nostra ad pacem intellexerit, licet apud Nos frequentes fecerit instantias per diversos.

Mahomete interea dolore colico mortuo. Siquidem sæpe, tempore suo tentatus fortuna; paucis diebus perfici id, quod ne multis quidem annis humana perficeret industria. In occasione tunc expéditionis suscipiendæ intentissimus MATTHIAS, quam per Tyranni interitum oblatam, magnâ spe facilis successus libenter arripuerat, carne in sinu offerens oportunitatem, reliquis quoque Electoribus, & Principibus Imperii per Legatos suos Joannem Episcopum Varadiensem, Vencesilam de Roskovicz significare non neglexit, ut ad quam ex divinâ clementiâ provocarentur fortunam, eo majori spiritu, & fortitudine arma capesserent. Sed & hosce Christianos MATTHIÆ conatus Fredericus non solum non promovit, verum & Legatos jam nominatos, qui ad Duxem Norinbergensem, negotia totam Christianitatem concernentia tractaturi missi fuerant, non admisit, negatis eis literis securitatis, quas pro salvo ipsorum conductu postulabant, undè cum maximâ confusione reversi, spem nullam conferendorum ab Imperio contra Turcas præsidiorum retulerunt. Idem gratissimum de morte Mahometis nuntium Pontifici per Literas cognitum fecit, exponens cum fiducia, quam optima hoc tempore curandorum Reipublicæ Christianæ negotiorum nostri Principibus commoditas affluerit, & quam sollicitè clementissimus Deus suos consoletur, præcipue cum de usurpandâ imperii summâ, inter Bajazetem majorem natu, & Zizimum minore, filios Mahometis defuncti, intestina decertatio enata fuerat. Post fatum enim Patris, Bajazetes Imperator, à populo auxilio, & favore Janizarorum salutatus; Zizimus qui ultra mare in Natoliâ tenebatur, imperii adipiscendi libidine succensus, ingentes copias contraxit, accedentibus fautoribus Caramannorum filio, & Vafonkasorum, atque etiam Zoltano Principe, sed bis prælio victus, Rhodum profugit. Quod Bajazetes ubi rescivisset, missis Legatis, & amplissimis donis Rhodiorum Magistrum orabat, ut illum diligenti custodiæ mandaret, si faceret, annuam pecuniam, ad quadraginta aureorum millia, simul intermissionem belli adversus Christianos pollicebatur. Ad illum habendum, omnes Principes Christiani præclarum aliquod compendium se facturos arbitratæ, conspirabant. Imprimis verò Pontifex effecit, ut ipsi ad manus traderetur, quem MATTHIAS partim per literas, partim per Legatos graviter obtestatur, ut pulcherrimâ oportunitate vindicandæ Europæ de potestate Turcarum, consideratâ, nomine publici boni, Zizimum ipsi concederet. Futurum quippè, ut societate Zizimi ostentata, & Turcis ad Patrocinium ipsius confugientibus, non solum maximam Asiæ partem in partes Zizimi atraheret, sed & ad imperium Constantinopolis, non nisi optimis, & utilissimis toti Reipublicæ Christianæ specie auxilii datis conditionibus, se promoveret: denique rem æternâ laude, & memoriâ dignam, & toti orbi salutarem futuram, si ad belli optatos, & foeli-

Mahometis mortui an. 1481. Mahometis morte Mathias animatus ad Bellum.

Casar Mathias Legatus ab admittit.

Zizimus victum Rhodum profugit.

ces successus, ac victorias contra Turcas habitas, Zizimus hic velut ad præclarum belli colophonem adderet. Conditio hæc à MATTHIA oblata, & pulcherrimi facinoris occasio & gloriâ, adeo successu caruit, ut paranti Neapolitanam expeditionem Carolo Octavo Zizimus ex pacto traderetur, qui paucis post diebus, quam ipsi traditus erat, è vitâ discessit non sine suspitione veneni Romæ ipsi exhibiti: magnâ profectò horum principum ignominia, qui tam felicem victoriarum proventum MATTHIÆ unâ ambitione, ac Mariæ corruerunt, periculaque quæ Imperio Turcarum imminabant, in gentem Christianam derivarunt.

Bajazethes ambit Transylvaniam. A Sultano profugatur maximo exercitu sui dano.

Ita Bajazethes metu fratris liberatus, jam Imperator ad Transylvaniam subjugandum animum adiecit, ac Monastrum, ad Boristhenam, & Tichostrum in Danubii orâ situm cœpit, cogitans de vindictâ, ex iis sumenda, qui Zizimo favorabiles fuissent: propter quod & contra Sultanum maximas copias Tartum versus expedit, impetitus, ac profligatus eodem loco, quo Magnus Alexander, olim memorabili pugnâ cum Dario confligit. Exercitus Turcico in fugam converso, Cherseolus gener Bajazethis captus, & ad Sultanum deductus fuit.

Matthias inducitur cum Bajazethes simul Viennam & Neostadium capti

Hoc bello periculosè distractum Imperium Turcicum, quod fortunam MATTHIÆ metueret, impulit Bajazethem nuntiis partim, partim literis (quarum copiam præ manibus habemus) ad inducias MATTHIAM invitare pace perpetua ultro oblata, velut firmissimo amicitia autoramento; ad quas ferendas, præcipuè ob Austriacum bellum, cui eò expeditus incumbere posset, MATTHIAS consensit. Ac tandem in Austria bello mira felicitate usus, non solum potiori Austria parte potitus est, sed & post Urbes præcipuas Viennam & Neostadium cœpit, Friderico cum octingentis equitibus Austria excedente, & fortunam suam iniquo animo ferente. De quibus suis successibus, ad Cardinalem Aragoniz hoc modo: *Deo favente res nostra contra Imperatorem in dies prosperantur. Exercitus enim nostris duplici cuneo in terras Imperatoris procedunt. Unus quidem cuneus in Styriâ, alius in Austria procedit, per quos multa quotidie castra expugnantur.*

Vienna fame expugnata anno 1487. 26 Jul. Duplex famis Vienna sub Friderico affixit. Scholasticus Transylvaniam. Matthia prudens facinus ad urbem Neostadiensis. Fastus legati Turci eluditur.

Ac Vienna quidem, fame hoste intestino, ad summas redacta angustias, dum modius unus farinæ florent centum & septem venderetur, deditionis consilia secuta est. (a) Pari fato conflictatum fuisse Fridericum Imperatorem in Arce Viennensi, dum anno 1463, restitutionem Coronæ præcedente, à civibus indignè sèx concivium vincula ferentibus, obsideretur. Cuspinianus scribit & Maximilianum puerum cum parentibus ibi iuclusum, matrem rogasse, ut ei perdicem daret, post esum hordei per dies aliquot. Quæ illacrymans: *Plenam inquit, misit, panis nos non deseret.* (b) Quidam verò scholasticus Transylvanus, inopia Principum condolens, emptis pro duobus, aut tribus aureis, volautilibus, perdicibus, capis, & carnibus ferinis, fossam arcis clam insiluit, & per cuniculum ingressus, Maximiliano hæc dona obtulit; habitus postea apud Cæsarem liberaliter, & honestè. Ad rem.

In Neostadiensi verò obsidione memorabile magnanimæ prudentiæ Matthiæ Regis eulogium, hic ex manu scripto quondam Regni Hungariæ Palatini Thomæ Nadasdi apponere visum est. Eo enim plane tempore Legatus quidam, à Bajazeth Turcarum Cæsare, adventare dicebatur, qui obitus apud plerosque Europæ Principes Legationibus, insignem fauendia, ac prudentiæ famam, & laudem affectabat, ac inani gloriatione sibi adulatus, ceteris promiserat, secundum sententiam, ac voluntatem sui Cæsaris, se optata legationis accepturum præmia. Noverat Rex ante naturam barbaro saltu, & ambitione occupatam, ostentationeque inanis pompæ, plerumque spectacula adferri à Turcis; Pari itaque arte Legatum excipere satagit. Statuto colloquii die, ac hora, specie obsidionis visenda progressus unâ cum Legato in conspectum obfessæ Urbis & castrorum, ad mœnia Urbis dispositorum, indicto de industria pravissimo insultu, inter reboantes tormentorum sonitus & fragores, loco illo ubi plurimum missilia tela, & globi, sine quovis obstaculo per aëra stransultabant, legationis summam edere iussit. Ibi ille metu, in præcordia demisso, pallens tremensque vix hæsitando, conceptis prius verbis animi sensa explicavit. Matthias velut pro tempore intellecta Legati sententia, semel atque iterum deambulando, ad singula brevi, & rotundo dato responso Legatum absolvit; Is hac vice quoque ob tumultum bellicum, & telorum strepitum terribilem, vix compos mentis, & attonitus excessit castris, simulque responsi Regis oblitus, jam pacatiore animo in memoriam revocare non potuit: Sed eo risu, aut commiseratione dignior, quod volens redire ad Cæsarem, orabat supplex, ut repetitum responsum accipiat, id quod nulla sui existimatione petere ausus, obtinere nullo modo potuit. Illusum merito non tam Legato, quam barbaræ Bajazethis superbia, cui significabat, impostum ejus ingenii, ac numeri legatos ad se mitteri, qui & decorem sui principis tueri, & responsa bona memoria conservata ad se referre noverint.

Bellum hoc intestinum fuit, sed quàm alienus Matthias ab eo fuit, protestatur ipse, scribens

scribens ad Papam in verba sequentia: *Non profecto is sum, qui dissidia, & altercationes privatae publicae totius Christianitatis defensionis preferrem, nisi multis irriamentis ad hoc irruerem à bellu-
tatis coarctarer.* *Mallem quippe scimus scripsi, quantum in me esset vires meas hoc praevitibus a-*
ferri tempore, prout Vēstra Sanctitas scribit, cum Deus ex alto vram rebus Christianis ape-
ruis, ad publicam Christianitatis salutem convertere.

Sciat igitur Sanctitas Vēstra nunquam in me fuisse defectum, neque negligentiam, quò mi-
nus monitis, & exhortationibus Sanctitatis Vēstrae, quas ego, prout obediens filius, semper cum
omni devotione suscipio, paruissem, si alii quoque, iidem facere curassent. Sed negotia haec qua in-
ter nos aguntur, non sine labore conducere ad bonum finem possent, propter morositates & fasti-
dosa Imperatoris. Quod verò impulerit Matthias ad domesticam arma induenda, apparet
Diffidentia ad Fridericum scripta: *Quia intelligimus, & ipsa rerum experientia cognovimus, Ma-*
jestatem Vēstram violatis inscriptionibus suis non contentam, plurima contra nos, & sta-
rum, Regnumque nostrum hostilia, sine omni iustā, & legitima causa, & ratione attentasse,
& non solum se nobis hostem fecisse, sed etiam alios plerosque Principes contra nos incitasse, qua
usque modo facere, & cooperari non desinit. Idcirco nos volentes, ut par est, partes nostras ab
injuris & hostilitatibus Majestatis Vēstrae defendere, ac cum auxilio DEI, illatam nobis ho-
stilitatem propulsare, ac nunc Majestati Vēstrae, ac terris, & dominis suis haereditariis & signan-
ter Austria, & Styria dissidamus, illisque omnino antea invocato DEI auxilio hostem esse pre-
sentibus declaramus. Et status Regni Hungariae in responso ad literas Imperiales sic: *Sci-*
mus quod nobis omnibus, & huic inclito Regno, non parva damna, & nocumenta fuerant his
temporibus retroactis ex parte Majestatis Vēstrae, praeter omnem expellationem nostram irroga-
ta. Ius itaque suum, & Regni, necesse habuit tutari omnino Matthias, qui Scio enim, in-
quit, & certus sum, quod ipse a profusione captivorum suorum, & ab inferendis mihi injuriis non
desisset. Quo circa necesse erit mihi, quibuscumque potero modis, illi sese opponere, rebusque
meis, omni studio consulere. Et: *Concordiam ego lubenter, amplectar, quandocumque alii a ius-*
to, & honesto, se non retrahunt, quoniam quantum in me fuisse, nec ad has diffensiones venissem, nisi
me ipse Imperator, datis multis occasionebus impulsisset. Zelus profecto iste conservandae in pa-
ce Christianitatis, omni commendatione major in Matthia semper caluit, ut praemissa om-
nia non obscure declarant, nisi inquieti aliorum studia impedivissent.

Potèrò intermedio cum Bajazethe sancitarum induciarum tempore, Tyrannus ad dolos
& artes conversus, duas nobilissimas arcēs *Kyllen* (quam olim Achilleam ab Achille Græco
conditam & dictam voluit) & *Nester Albam*, ad ostia Iltri, non procul mari Euxino, limi-
tes nimirum Hungariae observantes, læsā induciarum fide, in potestatem suam redegit. Ea
de re Matthias, à Stephano Principe accepto nuntio, expostulabat cum Bajazethe, violatæ
induciarum fidei prodero objecto, & literis fœderis falsi criminis (quæ fortè intercederant) ac-
cusatis urgebat tyrannum, ut sibi restitutione locorum, pristino imperio Hungarico, non
aliter, satisfaciatur, alioquin bellum iustum, & quo semper Martem æquiorum Matthias ex-
pertus erat, interminare. Mollius à barbāro responsum, mortem sibi potiorum futuram, quàm
crimen læsæ fidei ac pacis, paratamque se excusationem habere, bello expugnatæ esse arcēs,
nequaquam inductione fallaci, neque enim in conditionibus Induciarum, atque literis ipsis
de Transalpinæ, aut Moldaviæ provinciis, vel de arcibus prædictis, quicquam cautum aut scri-
ptum esset; quibus ita constanter inhaereret, ut ne latum unquam ab illis dimovere se pateretur,
multò minùs violatæ fidei crimen incurreret, & quando arcēs illæ, non sine multorum suorum
sanguine partæ essent, iustè à se possideri, quod fœlici Marte parasset, nec ergò postulatæ res-
titutioni necessitatem, aut consensum se imponi velle, aut debere. Exacerbatus his literis Matthi-
as, compertoque deinde literarum errore, seu negligentia, sive oblivione, ac artibus seu quovis
alio casu, sui Cancellarii Petri Archiepiscopi Colocensis admisso, arcēsque infœlici ipsius prætex-
tu amissas dolens, amarā bilem, quam in hostem conceperat, in eundem Petrum Archiepiscopum
effudit, verberibusque; graviter suā manu datis, ipsum in carcerem fœdum, ac angustia unius
hominis latum tetrumque; (qui etiam nunc in arce Arvensi, cujus possessor est comes supremus
& perpetuus Emericus Thurzo quondam Regni Hungariae Palatini filius visitur (conjecit, dum
prius fortunæ inconstantiam ipsi exprobrasset his verbis: *Arva fuisti Petre, arva eris, in Arva*
moriaris. Hunc enim fortuna, humanarum rerum domina, favorque Regis ex humili sorte, ac ege-
state, quod voce Arva notatur) in summum fastigium extrulerat, rursusque infesto vultu, ac im-
pètu in adversum, ac ignobilem casum præcipitavit, fœdumque ergastulum: ex quo sexto anno
suz captivitatis, post mortem demum Matthiæ liberatus est, favore Joannis Corvini, cujus post-
modum fœdator acerimus erat, ut parem beneficii vicem rependeret.

Gessit quoque bellum Matthias contra Bohemos. Erant ex Hungaris, qui ab eo abstinen-
dum, & Hungariae Regi sufficere dicerent, quod Turcam suo Marte, à Christianorum fini-
bus submovisset; pars verò quibus superioribus temporibus injuriæ & damna à Bohemis ac-

E cepta Bohemis

Matthias
ad Papam.
Domestica
arma gra-
viter in-
dud.

In Epistola
ad Papam.
Domestica
arma gra-
viter in-
dud.

In Epistola
ad Papam.

Bajazethus
præter
fœdum in-
duciarum
duas arcēs
occupat.

Altu Ba-
jazethus in
captivitate
arbitri.

Petrus Ar-
chiepiscopus
Matthiæ Can-
cellarius
captus, in
arce Ar-
vensi detin-
etur.
an. 1484.
Liberatus
anno-
privatim
seno.

Bellum
Matthiæ
Bohemis

Moravia & Silesiam subigit.
Fuit Rex Bohemia, Marchio Moravia, Dux Silesia.
Illas Provincias per Ladislaum Eghervari gubernat.
(b) Civitatem Trebicensem subigit.

(c) Glogoviam urbem captam.
An. 1488.
FABA
Matthia cum Vladislavo rege Bohemiae, Moravia, Silesia, Lusatia & partem Hungariae in 400. milibus annorum.

Petrus Komorouzhky ex Hungaria pulsus an. 1471.
Bella diuturna cum onere maximo subditorum geruntur.
Erat Matthia virum bellicosissimum.

Blaſius Magyars, & Ioannis Nagy virum ad Hidrunum.

cepta cordi, & vindictæ erant, bellum suadebant ne Hungari, Turcæ in Asiâ occupato, pacem & otium nacti, remisso bellandi exercitio degenerantes, hosti aliquando prædæ & ludibrii essent. Huius belli ex voto eventus fuit, quando redacti in potestatem Moraviæ, & Silesiæ Provincias Regni Bohemiæ, Matthias Olomucii à Bohemis ordinibus, qui Georgii imperium deturbabant, Rex (a) Bohemiæ, Marchio Moraviæ, & post non multo, Dux Silesiæ, Uratislaviæ appellaretur, illasque Provincias per Ladislaum Eghervari Præfectum, qui Dalmatiæ, & Croatiae quoque præfuit, administraret. Georgius enim de Podebrad (ut ipse ad Austriacos scribit) à facie Matthiæ retrocessit: Dux Victorinus cum meliori potentia mansit in civitate Trebicensi, defensus pro facultate suâ, præter nos præsertim Marchionatum Moraviæ. Quo percepto cum exercitu nostro, ex Znoymâ statim sellinavimus, & Deo dante primo adventu præfatâ civitatē (b) Trebicensem funditus delevimus; Et opus est, ut rem cœptam foeliciter, fortiter tuamur, & ad optatum deducamus effectum. Cœpit & Glogoviam (c) urbem, Ducem verò Joannem Ducatû exiit, & expulit, eò quòd Senatores Glogoviæ fame necuerat. Hoc bellum Glogoviense, & Raticianum, propter Ralcos equites, qui in castris Matthiæ fuerunt dictum est.

Matthia in Bohemiâ occupato, ad apprehendendum Bohemiæ Regnum, Casimirus quoque Poloniæ Rex eodem proposito copias suas in Silesiam duxit. Quòd cum Imperii Electores intellexissent, cogitabant quantum discrimen vicinia immineret, si illi duo potentissimi Reges in Bohemiâ decertarent. Contracto itaque celeriter milite, Reges Uratislaviæ adeunt, ad conventa pacis in eunda, propositis æquis conditionibus hortantur, Joanne Marchione in corônâ Principum & Regum verba faciente. Tantum valuit apud Reges Electorum Principum auctoritas; ut Reges novum fœdus inirent, sequentibus capitibus; ut uterque Regis Bohemiæ titulum usurparet, Bohemia cum jure Electorali esset penes Vladislavum Casimiri filium, Silesia (d) Moravia, Lusatia, penes Matthiam, mortuo prius Matthia, illa non nisi 400. millibus aureorum ad Bohemos redire possint. Has Provincias usque ad mortem retinuit Matthias, post cujus fatum hæc lex lata, & inter conditiones Vladislavo data, ut non nisi dictâ sumâ, quæ S. Coronæ conservationi adderetur, depositâ, Bohemis restituerentur. Juxta hæc pacta, & solennem confœderationem Olomucii an. 1479. nomine etiam successorum suorum, Regum, & Regni Hungariæ factâ pacem Matthias cum Vladislavo, & Regno Bohemiæ firmiter coluit, deletis per novæ amicitia stabilitum, omnibus antiquis offensionibus & querelis penitus sopitis, utque; nemo sine manifesto sive sub colore aliquo terras alterius Regni invadere, molestare, incolis injurias irrogare auderet, sed unus quisque; suis terminis contentus remaneret, secus faciens exilio & bonorum confiscatione mulctaretur, nec quisquam actionem habens contra alterius Regni incolam, eam, viâ facti prosequi, aut sumptis armis, sed viâ juris, in eo Regno in quo in causam tractus existeret, impendendi auderet; ad hoc mercatores liberas utrinque in Regnis habere negotiantes, passus tutos & securos itinerantes, omni denique humanitate, & benevolentia hæc duo Regna mutuo se colerent, & prosequerentur. Quantum verò ad pacem cum Regno Poloniæ, & Rege ipsius Casimiro, fuerunt alias etiam inter quos Petrus Komorouzhky, qui in Hungariâ septem arcus sitas Poloniæ finitimas, propter infidelitatem erga Matthiam amisit, & ex Hungariâ pulsus est.

Tanto numero difficultates bellorum confecit Matthias, per summas ærarii angustias, oppressionem subditorum, & plerorumque inordinatorum in Regno introductionem, quod fieri solet, ut qui diutioribus inquietantur bellis, ex haulto proprio ærario (quod bellum instar cancri sifcum paulatim depascit) præter ordinarias, novis subditos præmunt contributionibus, & exactationibus immoderatis.

Juvabat imprimis verò Matthiæ foelicitatem, bellatorum virorum copia, habebat in Hungaria ætate hac ac imperio Matthiæ, non solum ex summo sanguine Principes, Zapolyas, Zylagios, Bathorios, Kinizios, Garas, Gerebos, Lofoncios, Dragffios, Drencennos, & plurimos alios, quos longum esset recensere, sed etiam ex ordine Nobilium viros fortes, ac militiâ exercitatos, qui virtute militari armorumque usu, complerisque omnium antiquæ Romanæ militiæ Ducibus certare, ac paribus exemplis conferri, ac stadium famæ, ac gloriæ decurrere, atque eosdem æmulari facinoribus bellicis potuissent. Et profectò sic est, quamcunque partem Deus vult amplificare, & florere, ibi quoque prudentes homines, & fortes excitat. Erat inter reliquos, ex ordine inferiori Blasius Magyar, & Johannes Nagy, quos Matthias cum validissimo equitatu, in auxilium Ferdinando Regi Neapolitano socero suo, miserat, dum Turca magno Italiæ totius damno, & periculo, Hidrunum Urbem maritimam occupasset.

Eludebat enim bellandi leges Italicorum aduetas barbarus hostis, ac numerosa pugnantium statario ordine agmina, ac roborâ ita defatigabat, variis artibus, ut Itali tot gentium victores, victi toties, congregari amplius non auderent. Commodè Blasius magy-

ar artibus militaribus Matthiæ instructus succurrit, ac conflictus cum Turcis init, Marte aded æquo, ut primum Itali audaciam Hungarorum, ac virtutem contra hostem exultantem admirati; Turcas non aliter, quam per Hungaros militiæ artibus vincî experirentur, dum Turrim quandam magnò Turcarum præsidio munitam, Hungari adorti, ac eâ potiti, primum ac magnum ad victorian momentum attulere, civitasque cum magnâ hostium clade capta esset; post quod Hungarorum auxilium, disciplina militaris Matthiæ, gloria maximè consecuta est.

Militiam namque suam peculiari ordine disponere solitus erat, tantâ lege, ut si plus solito alius alio proceffisset, animadversionem sentiret. Hunc ordinem ipse in Epistolis suis eleganter describit.

Primus ordo Armigerorum fuit, loco muri habitorum, qui nunquam se loco movebant, nisi ad unum in statione trucidarentur. Secundas gentium levis armaturæ, qui secundum oportunitatem excurrerant, & postquam fessi sunt, vel graviora pericula senserunt, post armatos se recipiebant, atque ibi restauratis viribus consisterant, donec idoneam commoditate rursus ad pugnam excurrerent. Tertius peditum, quos & pixidarios, armati, clypeatique milites circumfistebant, non aliter, quam in munitione consistere, Clypei namque majores, & invicem, positi per circuitum, formam & effigiem castelli, & parietis representant, quibus protecti gregarii pedites, & omnes qui in medio fuerunt, velut ex propugnaculis, & munitionibus pugnabant, & datâ oportunitate erumpebant, quamvis Carris etiam à latere actis, pro fossa, vel alioque in dâ falcatis in prælio quoque uti, hisque hostes circumvenire Hungari solebant. Fuerunt fua militibus nomina ab armis quilibet quisque utebatur securiferi alii, alii ensiferi, alii denique claviferi, quibus ut plurimum vexilliferi (a) (qui calcaribus ne fugeret carere debuit) custodia comendabatur. Vexilla eorum Christi crucifixi, (b) & gentilitia Corvini insignia ostentabant.

(c) Effusa ad pugnandum agmina, licet in belli fervore maximo, ordinis tamen primum semper habuerunt respectum, præ oculis habendo, illa pugna simulacra coram Matthiæ exercita, in quibus nunc in cuneum, nunc in orbem, nunc in trigonâ, tetragonave, aut in forficem & serram mutata acie verbebantur.

(d) Ipsos verò militum mores, quam castigatissimos & viriles seculum illud tulerit, cum excellâ Corvini nominis gloria, laudeque disciplinæ insignis, refert Bonfinius his verbis. *Nuquam gentium milites spectare licuit, caloris, & frigris, item laboris, & inedia tolerantes, qui studiosius imperata faciant, lubentius dato signo pugnam ineant, se morti propius exponant, ut qui militarem seditionem, magis detestentur, in castris quietus honestissime vivant, se se religiosius regant, tumultus magis abominentur, & rixas, colant avidius temperantiam, & castitatem, & ab omni blasphemia, perjurio, illegitimaque venere sint magis alieni. Maxima pars equitum quibus uxores sint, & liberi, irremissum quandoque militare castra, nunquam conjugii fidem violasse credunt. Si quis cum castro deprehensus est, perpetuâ sugillatur infamia. Fortitudinis & patientia sunt, plusquam Lacædæmonice. Hyeme juxta, atque æstate castra frequentantur, & quod in eis hisce oculis vidi, sæpe sub nivibus, ac terrâ, ne obsidionem deserant institutam, toleranter hybernant. Vnde murium sæpe more produnt, stationibus totam noctem tesserariorum jussu eques adsunt, neque loco moventur, neque de rigenti algore queruntur; & quamvis plerisque membra vesamendi frigore obstupescunt, invicto tamen animo cuncta patiuntur; liberos in castris alunt, ibique militaribus studiis informant. Ex quo fit ut gens Hungarica, bello aspera, ita institutis ductu, auspiciisque Corvini accreverit, ut qua non modo paternam à Pannonia glebam possideret, sed vitæ intra hostile pomerium, se sine sanguine sueretur, tantum fecerit accessions, ut à Sarmatis stric atobâ ad mare usque Adriaticum, ut à Mysi atque Macedonibus, ad Noricos usque & Germanos, sub ditione sua imperium propagavit. In Pannonicis etiam castris, multos Curios, Camillos, & Fabricios, multos etiam Fabios, Scipiones, & Amylos perlustranti, illa tempestate recognoscere reliquit. Matthiam autem Casarem Alexandrum, & re; & verbo referebas. Hæc ille.*

O utinam nostri sæculi milites, apud posteros, tam illustri laude inlaretent: vel si hoc assequi difficile, vel æmulos antiquæ virtutis se esse declararent, vel declarare contenderent, hac præsertim miserâ rerum accifarum conditione.

Singulari quoque armorum genere usus Matthias, fundis nimirum, sive jactu lapidum, reductâ ex antiquissimis sacrorum & profanorum Regum armentariis consuetudine, ut potè quibus Rex, & Propheta David non solum ipse contra Goliathum usus legitur, sed & militiam funditoribus refertam habuit, scilicet qui utraque manu fundis faxa jaciebant.

1. Par. 12. qui mos apud Romanos quoque Imperatorcæ antiquos viguit, quum hic Matthias ab usu multis sæculis intervallo, novâ velut inventione restituit, & expugnatori Hidrunti

Matthiam quemodo acies instruebant.

Carrorum falciterâ usus.

Hastati alii, falcetariis alii Galati.

(a) Vexillifer calearibus caruit.

(b) Vexilla qualia.

(c) Miles Matthiæ ordinis ob servantissimus.

(d) Disciplina militaris patissimâ.

Hungari olim liberos in castris atobâ propriè disciplinam. Fines ditionis Hungaricæ.

*Funda ad
expugnati-
onem ur-
bis usi-
tae.*

scero suo Ferdinando commendavit, utpote magis aptas ad expugnationem quam bom-
bardas qualescunque, praesertim si oppidum lapidosum est, quia cadentes desuper lapi-
des plures obruerent, quam si traherentur ex bombardis, & fieret cum minori expen-
sa propter pulveres, quorum apparatus ad omnem tractum magni consistat: ad fun-
das autem non amplius, quam lapidibus tantum opus esset, & una illarum tres bom-
bardas in fundendo praevaleat. *Ac habet novum genus armorum, & inauditum illud
momenti, quod non modo terret hostes; sed etiam ferè primum victoriam offert:* Breviter
usque adeo certo ordine militiam suam dispositam habuit Matthias, ut tam cum Tur-
cis, quam Germanis, & Bohemis similibusque non solum praesiliis, sed etiam bellis
decertans, magnas easque faciles reportaret victorias. Ac servata fuit haec militiæ (a)
disciplina apud Hungaros, vix sequenti saeculo, neglectaque per commercia, ac com-
militia gentium omnium in Hungariâ militantium, tandem; prohdolor, exolevit.
Nostrâ ætate umbram antiquæ militiæ cernimus, paulatim senescit virtus quòque mili-
tium, quibus velut, ad placidam aliquam peregrinationem egressis levis armatura sine
scutis, galeis, thoracibus, flagrum quo equum hortatur lacertis appensus; Unde fit,
ut non habitis ad tutandam salutem subsidiis, hosti sæpè non pectore, sed tergo in-
notescunt. Interim disciplinæ impatientes, praesertim ubi locuples præda animos irri-
tat, tum paratioribus sunt ordines suos deserere, quam ab opum direptione absterent, ex
eo sæpè, & damnus & ignominiam reportantes.

Haud difficulter ex his omnibus intelligi potest, quantum calamitatis non solum;
ab Hungariâ, verum etiam à Christianâ Republicâ avertere poterat Matthias, si belli
fœlicissima consilia, ac conatus contra Turcas, bellis domesticis impediti non fuissent,
partim ex æmulatione, partim ambitione, & discordiâ Principum Christianorum pro-
fectis. An non tanta impendia, tot expeditiones, nunc contra Bohemos, Moravos, Si-
lesios, nunc contra Italos, Polonos, aliosque hostes Turcicam potentiam retundere po-
tuisset? Profectò iis impensis, illo sanguine, quem Christiana bella hauserunt, conjun-
ctis Frederici etiam & cæterorum Matthiæ adversariorum viribus, ut Regnum, & disci-
plina militaris floruit, virtus heroica in Martialibus illius ætatis filiis caluit, non diffi-
le fuisset totam Europam ex manibus barbari vindicare, penetrare ad ipsam Constans-
tinopolim, eamque & reliquam celeberrimæ Græciæ oram juri Christiano adscribere.
Sed diversa Christianorum Principum studiâ ex privatis affectibus ducta, publicis incom-
modant difficultatibus. Inde nostræ dementiæ insultans Turca, se comparat animali ur-
num caput habenti, caudas plurimas, quæ caput unicum, per rimas sepius transgredi
volens, nullo impedimento sequuntur. Nos rursus animal multa capita, unam cau-
dam habenti, quod dum sepius transire contendit, capita singula, singulas quærunt ri-
mas, ac ita implicata, caudam quæ unica est traducere non possunt. Hac similitudine ad-
umbrans, quod etsi nonnunquam Christianis per difficilia obstacula penetrare occasio afflu-
geat, solâ tamen animum disjunctione pulcherrimæ commoditates corrumpuntur. Prae-
ter has belli leges, & disciplinæ politicæ plurimas condidit. Inter alias fuit consuetudi-
nis Palatino, ipso regnante Matthiâ, quotannis singulos Regni Comitatus peragere, &
de malefactoribus sub dio, super colliculis ad id opera congestis, quorum multi, & ho-
die passim apparent, Judicium administrare, unde judicium generale sive Palatinale, aut
congregatio generalis Palatinalis appellabatur. Illius abolendi propter abusum potestatis,
primum consilium, hoc Rege inventum legum transgressores puniendi potestas Comi-
tibus attributa, tandemque Uladislai tempore penitus sublata exolevit, & evanui-
t nullo unquam tempore celebranda, excepto rusticæ insurrectionis casu, quo
Comitibus rebelles inquirere volentibus processus Judicii Palatinalis concessus fuit.

Adhuc præter singularem militarem, & legum disciplinam Philosophiæ etiam, &
astris plurimum operæ navavit Matthias, cæli naturam rimatus est, ut nihil ferè nisi
consulto horoscopo aggrediretur. Doctorem virorum amator & cultor fuit eximius,
quos è regionibus diversis convocabat, æstimato illo. *Quicquid humani generis floris est
habere curam decet:* & severa constat reprobatorum virorum judicio Matthiæ Regis tempo-
re, nullam in toto orbe Christiano Regiam, frequentiore doctis hominibus fuisse,
quam Hungariam. Budæ Bibliothecam ex Latinis & Græcis voluminibus, ex mediâ Græ-
ciâ congestis constatam habuit, amplam, & bipartitam, à primis rudimentis usque ad caput
omnium scientiarum, per capsulas, & locos ordine distinctam: quæ post occisum quidem in
Mohak Ludovicum majori ex parte rabie Turcicâ dilaniata fuit, (b) sed & hodie adhuc reli-
quæ quædam ibidem visuntur, & diligenter à Janizeris magno cum honore custo diuntur, dif-
foulerque aliquis vel Turcarum, vel Christianorum ad collustrandam eam admittitur.

Hic

(b) *Cujus reliquæ adhuc apud Turcos.*

*Matthia
cum exte-
rius natio-
nibus bel-
landi faci-
litus.
a) Societate
peregrina-
rum geni-
um domes-
tici mores
amittun-
tur.*

*Matthias
leges politi-
cæ condidit.*

*Judicium
Palatinalis.*

*Propter
abusum
sollis anno
1478.*

*In Philoso-
phia eru-
ditus.
Doctorem
virorum
cultor.*

*Regia
Matthia
dellu bo-
minibus
frequentis-
sima.
Ejus Bi-
bliotheca
Buda.*

Hic item Matthias Corvinus postquam Viennæ quinquennium regnavit, & per Legatos ultra citroque missos, pax inter ipsum, & Imperatorem tractaretur, quam ad certam diem Imperator, & Rex præfentes ratam, & firmam haberent, sacramentoque confirmarent, inter plurimas Legatorum gratulationes, vota, laudesque victoriarum, ac triumphorum, ex communi famâ, apoplexiâ correptus, mense Martio, qui à Marte ita dictus, ipso die Martis ante festum Paschæ Martialis iste Rex moritur. Mortuique quoque die Leones omnes, qui Budæ detinebantur. Alii verò longè ex diversis causis mortuum scribunt, & titulum mortis illatæ, alii aliis tribuunt. Corpus ipsius Viennâ in Albam Regalem translatum, ibique in Regum monumento sepultum. Majestatem nominis ipsius Epitaphio tali celebrat posteritas.

*Corvini brevis hac urna est, quem magnasatentur
Fæta fuisse Deum, facta fuisse hominem.*

*Matthias
apoplexiâ
correptus
moritur
anno 1490
in Alba
Regali se-
pultur.
Antonii,
Fheboldi.*

ALIUD IN SEPULCHRO EJUSDEM.

Matthias Regum specimen, & gloria Martis

Hic jaceo fortis, obrutus ante diem.

Qui domus Reges, populos, fortesque Bohemos

Invasi solus, qui timor orbis eram.

Cæsare de gemino fateor duxisse triumphum,

Alier Germanus, Tercicus aliter eras.

Ex duplici conjugio, uno cum filiâ Georgiæ Bohemiæ Regis, quam Regni Hungariæ gubernacula suscepturus ex pacto duxerat, altero cum Beatrice Ferdinandi Regis Siciliæ filia (secundum Cromerum nothâ) nullos omnino suscepto liberos, præter unum Joannem Corvinum, quem ex peregrino thoro procreatum reliquit, usitatam expertus divini iudicii formulam, qua illegitimi amoris sectatores, nullis domestici thori gaudiis lætificantur.

*Nullus reliquus libe-
ror.
Joannes
Corvinus
illegitimus
Matthia
filius.
Cereemonia
in funera
illius ob-
servata.*

Processit autem funerationis Matthiæ Regis cereemonia, modo sequenti, quam propter veterem Regum sepeliendorum ritum, attingere placuit. Clerus funale accensum gestans ordine præcedebat, quos secuti Regii cubicularii, cum cæteris aulicis funalia portantes, mox & viri ex regius purpuratis textis armis, & equis cataphractis insidentes, panno sericeo ferream equorum speciem ad terram promisso tegente, qui aurata Regis vexilla per terram trahebant. Post hos Proceres circumstantes feretrum, purpurâ auro contextâ opertum, post quos Antistes quidam Italus cum Præsulibus. Hoc ordine ad ædem D. Virginis, solitam Regum sepulturam progressus, est, ubi corpus Matthiæ, sedecim ante diebus jacuit nudâ humo conditum. Nam Regium sepulchrum quod magnificâ operâ extrui curaverat, nondum erat perfectum. Feretrum in cum locum delatum, ubi testudo illa artificiosa instructâ erat, cum vexillis ibidem affixis. Antistes Albenis officium in templo faciebat: Episcopus Noceranus funebrem orationem habuit, Regis donaria illi Ecclesiæ donata, supra quàm viginti millibus aurcorum æstimata sunt: omnes vestes Sacerdotales sericeæ unionibus intertextæ. Ferdinandus Neapolitanus Rex socer, & Rhacusa Dalmatiæ Civitas quoque iusta Matthiæ persolverunt.

Hæc est Idæa Centuriæ quintæ monarchiæ S. Coronæ, primæ illi & quartæ, non solum par, sed, & superior virtute militari, quæ numeris omnibus, apud Hungaros absoluta, ac bellis omnium ferè nationum, ac hostium exercita, omnem sui æstimationem ac gloriam transgressa est, & superavit.

Quare merito hæc Centuria, bellicosa appellari debet, & ætas martialis, quæ apud omnes gentes, maxime apud Hungaros, viros ac Principes Marte felici formidabiles & magnos genuit.

*Centuria
bellicosa.*

Reges habuit quinque cum Gubernatore, quorum ut diversæ naturæ & ingenia fuere, ita minus felicitatis, plus calamitatis, aut magis prosperitatis, minus perniciæ allatum est monarchiæ sacre Coronæ. Sigismundus dignitate Imperatoriâ, ac pace summus, bello deterior. Albertus brevitate felicitatis tot Imperiorum clarus. Uladislaus inauspicato coronatus, bello felicissimè gesto commendatus, dum fidei læsæ crimen subiisset, clade memorabilis, non laudatus. Ladislaus domesticis dissidiis ad delicias solum natus. Interveniunt duo fulmina belli, toto orbe formidabilissima, Pater & filius Corvini, Joannes, & Matthias, qui perpetuâ belli felicitate omnibus Europæ Regibus laureati præcedunt. In matthia præterea, ut victoriarum trophæorum, triumphorum, adeoque omnis felicitatis culmen, ita Centuriæ istius bellicosæ ab illo sic cognominatæ, finem constituto. Luculentius hic divinæ providentiæ in sacrâ Coronâ argumētum, & divinum recuperationis illius

*Fulmina
belli Ioan-
nes, &
Matthias
Corvini.*

documentum, quæ dum per ipsum de peregrino orbe, situ, ac cultu, vindicata, domi quiesceret Regnum quoque posthac Regem, & populum, prono quodam fluxu, omnium rerum beatissimo successu, velut choragium ipsa ducente, conjunctis virtutibus & gratiis domi, forisque pace belloque felicitas comitata est.

CENTURIA SEXTA.

Post obitū
Matthiæ,
Regni quoque
flavio
inclinat.

EX fato Matthiæ Regis potentissimi, velut sinu quodam infœlici, prodiit discordia Hungariæ, quæ pulcherrimum ejus Regni ædificium, summis virtutum ornatum operibus ac præclaris fastigiis victoriis, velut à culmine præcipitavit deorsum. Jam enim fatali quadam necessitate, anticipante ferè terminum sibi consuetum, rerum conversio, & mutatio in Hungariâ imminerebat, ut humanâ prudentiâ, quæ in fatis erant, mutari posse omnino non viderentur. Quare à diversis competitoribus Monarchiæ Sacræ Coronæ studiis, & (ut civili verbo utar) amoribus corralium, belli discordiæque civilis cœperunt exordia. Etenim si pulchritudo rei amata, irritat, ac provocat amantem, quanto S. Coronæ decor, ac venustas, quæ uno eodemque tempore, fumos in Europâ Principes, tot talesque amore, ac desiderio sui, ad feriales excitavit clades.

Quatuor
Regni cõ-
pitiõrũ.
Fideliũ
civium
Regni fl-
dia.

Quatuor verò Competitores Regnierant, Maximilianus Cæsar, Vladislaus Bohemiæ Rex, frater ejus Albertus, & Joannes Corvinus Matthiæ Regis filius; ac in tot quoque optationes, ac vota Regnum distractum fuit. Etsi Matthias animo quasi prædivinans, omnia quæ evenerunt mala, ante mortem pertulisset, ut filium in Regem assumerent, id fore ad perpetuandam, & stabilitatem Regni, cõmodum & salutem: id quod præstare potuisset, nisi mors immatura antevértisset. *(Ad id in longum differre, quod maturè aquè bene præstari potest, periculosum est)* tamen ubi exisset, nata est quadrupartita scissio, & imago quædam inclinationis regni, evidenti ratione apparuit. *Cum non sit certius interitum & Respublica signum, quam ubi multa in illa signum capiat.*

Pars Cõ-
vino fl-
viti.

Pars uña, quæ Regnum Hungariæ favebat Cõvino, securiora, & diuturniora consilia secuta, quam ad tempus specie rerum fulgentia, promissis præsertim & meritis paternis excitata erat, ut domus Corvina de Christianâ Republicâ meritisima, subito casu corrüeret. Et si eniñ Joannes ex matre, quam Matthias spèle matrimonii, in deliciis habuerat, natus erat; dignus tamen ob memoriam patris, & avi, ac præclaram virtutis ab ipsi derivatam indolem; quibusdã villis, qui Rex Hungariæ eligeretur, & præsertim quod ejusdem gentis & sanguinis tonsors, Regnum inminè externis subjectum, in sua quoque gente conservasset. Nam & illud jus civile, quò illegitimi filii, legitimum in Regnis, non debent habere successionem, à jure naturæ exemplis facris, & profanis refutatur. In facris historiis, Jephthe illum fortissimum Ducem populi, multis victoriis clarum, divinitus esse approbatum legitimus. Et in fastigio Romani Imperii Arnolphus Imperator genere, & familia simili ortus, multis rebus genitè conspicuus, dignitatem suam hac macula non obscuravit.

Transiit
Hungar-
vum cum
Corvi o
an. 1490,
in obitu
Corvini
Christi.
(a) Qui
Bosniam,
Croatiam,
Sclavoni-
am possedit.
(b) Reges
incorpora-
torum Re-
gnum à
Rege Hun-
garia coro-
mandur.

Verum prævaluit apud complures illegitimæ genituræ probum, ac fides rarissimè post mortem amicorum stabilis, Cõvino obsticit, non sine ingratitudine Principum, qui à Matthiâ insignibus ornatu beneficiis, subitè illorum oblivione corrépti erant. Quare Proceres veriti intestinum bellum, quod securum erat, nisi cum Joanne de successione in locum, & solium paternum tunc ordaretur, ne prorsus immemores virtutis Corvini viderentur, cum Duce Corvino, indicto Budæ generali conventu ita transigunt. Ut si in electione Regis spè sua frustraretur, & S. Coronæ gratiam promereri non posset, ne æternum patris ipsius beneficium, in reducta ea interiuisse videretur, Bosniæ (a) Croatia, & Sclavoniæ, Regnum cum pertinentiis, item Tricisum in Zagragrabiâ, & cœteris omnibus filialibus, Chakto myâ, & Mura Zombant, ac aliis ubicunque locorum, ad tam pertinentibus, tam intra, quam extra Sclavoniam existentibus haberet vicè comite, præter thesaurum & ditiones, à Divo patre legatas, quarum Rex declararetur, statim ab inauguratione (b) futuri Regis Hungariæ, qui etiam juxta morem coronaturus erat, traditis ipsi, & castris plerisque certâ conditionum lege. (c) Ita videlicet, quod Ducatum prædictum, & ipsum etiam Regnum Sclavoniæ, infra vitam jure hæreditario, tanquam dominus pæpetuus, Banatorum verò præfatorum Regnorum Dalmatiæ, & Croatia similiter infra vitam, sed tantum sicut Banus, & officiales pro officiolatū teneret, & possideret, ad conservationem verò castri Jaicza, aliorumque castrorum in Bosniâ & Croatia, à Rege Hungariæ singulis annis duodecim millia aureorum, & decem tunnas salium accipiat, se Regem & dominum prædictorum Regnorum scribat, Ducem Sclavoniensem, Oppa-

(c) Dominia C. v. v. deputata liminantur. An. 1491.

Oppaviensium, & Liptoviensium, ac alii quoque ipsam intulere eo modo tenerentur. Item conclusum extitit. Quòd castrum *Frakyo & Kis-Marton* cum castro in comitatu Soproniensi existente, cum pertinentiis ad dominium Matthiæ Regis quondam spectantibus, & hæcenus Stephano de Zapolya Comiti Scepusiensi, & supremo Capiteano Ducatus Austriæ in decem & septem millibus aureorum inscripta, in primâ Dixtâ post Coronationem futuri Regis liberaretur, & ipsi Joanni Corvino Duci cum eorum dominio redderetur. Comitatus Zagoricus, simul cum castris, & Castellis Varasd, Verbovecz, Turkenstein, Gerebe, Laboc, Odricz, & Bella vocitatis, ac civitatibus, & oppidis, nec non villis, & aliis universis pertinentiis, quæ per notam infidelitatis ad S. Coronam devoluta erant, ipsi Duci suisque hæredibus remanerent: Similiter civitas *Košzeczgh* cum castro, & pertinentiis universis, quæ Rex quondam Matthiæ à Friderico expugnaverat, & ipsi Duci donaverat, eidem suisque hæredibus remanerent, cum aliis castris & civitatibus, earumque pertinentiis omnibus, tam in Regno Hungariæ, quàm Sclavoniæ, quæ infra enumerantur post cladem Mohachianam. Item castrum *Hunad* in partibus Transylvanicis habitum, alias jure hæreditario ad ipsam Ducem pertinens: Similiter & fodinæ in Novizolio, hæcenus præ manibus ejus habitæ, impofterum etiam jure perpetuo haberentur. Castrum Pofonicense, & Comaromense cum honore Comitatus, nec non Tatha cum eorum pertinentiis quibuslibet, apud manus Ducis pro quadraginta millibus aureorum Hungaricalium, titulo pignoris remanerent, inscriptaque & obligata vigore hujus dispositionis essent, & haberentur, ad futuram usque redemptionem. In Austria oppido *Reecz & Kyrslak*, eum castris, & pertinentiis, præterea castrum *Volkosdorff*, similiter cum pertinentiis, apud manus Ducis, & hæredum ejus essent, & haberentur. Gõtestandæ verò erga Regnum hoc benevolentia, castra, & Civitates *Pekoviam*; *Rakus-purgam* Novam Civitatem, aliaque universa castra, civitates, fortalitia, oppida, & loca, tam munita, quàm non munita, tam in Austria, Styriâ, Carylhiâ, & Carniolâ, apud manus Ducis habitæ, similiter universos Ducatus, omniaque castra Civitates, Oppida, & loca, tam munita, quàm non munita, in utraqve Sylefiâ, & Lulatiâ, ad manus suas existentia, sive emptionis, sive quo alio jure, & titulo, deimpro solummodò, Ducatu Oppaviensi, Regno Hungariæ, & sacre cruce coronæ, consequenterque futuris Regibus, cum cunctis eorum pertinentiis remittere teneretur integrè, & totaliter. Quod si verò præfatus Dux, sine hærede decederet, tum universa præfata castra, & civitates, quæ apud manus ejus modo præmissis permanere debebant, ut ad coronam Regni Hungariæ devolverentur: De donatis autem per quondam Matthiam Regem, liberam disponendi haberet facultatem. Castra tamen *Badense, Vifegradense, & Nahdor Albense*, cum cunctis aliis castris, civitatibus, nec non oppidis villis Regalibus, & ad coronam pertinentibus, postquam nullo modo reddere decrevisset, usque ad adventum Regis in Regnum teneret, sub primum Regis adventum resignanda. Conclusiones verò hæc, in primo ingressu, statim per Regem confirmarentur, neque Rex in Regnum intruderetur, priusquam easdem omni ex parte ratificaret.

*Corvinus
quasi possessio
Regis
diminuitur
seris.*

Quam actionem ratam habuit Corvinus tantisper, dum cupidum dominandi pateretur, sed consiliis quorundam divi patris memoriam colentium, & appetitum ingratos Proceres, ac iniquos, quoad externos decus S. Coronæ transferrent, usus, non solum non recusavit, sed bello, ad quod Turcarum Imperator ob virtutem patris validissima promiserat auxilia, cum sociis suis Despotâ, Bano, Priore Auranz, & summis aliis viris rem, & fortunam committere decrevit.

*Corvinus
Transilvaniæ
difficili
inhibuit.*

Altera factio *Uladislaum* Bohemiæ Regem optabat, quem *Matthias* genio arcano, & quodam naturæ odio semper persecutus erat, quasi infelicem successorem. Princeps fuit hujus *Joannes* Varadiensis Episcopus, in Moraviâ ignobilibus parentibus ortus, ac sub Rege *Matthia* peritissimo Magistro edoctus, atque ad dignitatem elatus, ingratus discipulus, qui non tam studio utilitatis, ac honestatis patriæ ductus, quàm spe præmiorum, ac magnarum hæreditatum, quæ in finibus Moraviæ tandem familiæ suæ reliquit, infescatus, partes *Uladislaï*, tanquam gentilis sui tuebatur. Ac perfecit hoc tandem minus feliciter, dum mox interprete mala conscientia, ex Hungariâ (a) in summis periculis profugus, ablatis omnibus thesauris, quos in ditissimis Episcopatibus colligerat, in Moraviam abiit, & cucullum monasticum assumpsit.

*(a) Episcopus
Varadiensis
partium
Uladislaï
Hungariæ
fugit.*

Tertia pars ex proceribus partium Regni superiorum inclinabat, ad *Albertum* fratrem *Uladislaï*, quoniam armis promptior esse videbatur, & illum parens *Gasimirus*, Rex Poloniæ, contra alterum filium copis instruebat, gravissimè ferens, quòd major natu filius, uno Diademate contentus esse nollit.

*(b) Pars
Alberto
favens.*

(c) Quarta pars ex proceribus ceteriorum partium Hungariæ, optabat *Maximilianum*. *Fridericus* enim Cæsar, non satis per bellum cum *Matthia* gestum milite instructus, legationibus, & literis jus suum, quod ad Regnum Hungariæ habuit, prætendebat, & quia *Viennæ*, &

*(c) Pars
Maximilianum
exoptans.*

Vladislaus de reddenda Friderico Austria constitutione admittit.
 Austria recuperanda imprimis aviditate tenebatur, conditionem hanc restituendarum rerum Uladislaus primam proponebat, quam ille nullo præclari animi ac fortissimæ indolis in tuendo suo jure, ac ditioni Hungariæ signo edito, solum ut Hungariæ Regno potiretur indignè & contra consensum Hungarorum Friderico concessit.

Maximilianum tamen, tunc Romanorum Rex, qui ex pacto restitutionis sacræ Coronæ inito, Regni gubernacula exposcebat, argumentis pluribus, animos statuum, ac ordinum ad se pertrahere laborans, (a) resolutionem à proceribus Regni accepit, nimirum non pacto Reges Hungariæ constituti, sed post unius decessum, per suffragia communia, & libera, alterum substitui solere. Cives interim Viennenses (b) defectionem ad Maximilianum moliti sunt; quod cum animadverteret Stephanus Zapolajus Comes Scopusensis Palatinus qui Urbi præerat, Budam abijt: Viennenses, Aquilas, Romani Imperii insignia, per plateas Civitatis circumferunt, Ungarorum domos diripiunt, se & sua Cæsaris potestati subjiciunt, qui occupatâ Urbe, arcem obsidet Hungarico præsidio munitam.

(c) Oppugnata arx pluribus diebus fortiter, ubi in medio insultus fervore Cæsar se continere non valens, militibus pugnantibus immixtus, dum optimi & militis, & Ducis munia obtinet, vulnus in humero accepit. Hungari quassatam arcem videntes, & memores hesterni periculi, ne sibi caperentur, severiorem Cæsarem experiri debent, arcem postero die dedunt, ipsi liberi dimissi. Sic Vienna quinquennio postquam in Matthiæ potestatem venerat, Maximiliano reddita est, ut & Nova Civitas, præclara Austriæ Urbs. Nec multò post Joannes (d) Tarcianus Hungarus, Prucum ad Laitam suuviuim clanculariâ, Germanorum fraude amisit, & nonnulla Austriæ Oppida Hungaris adempta fuere.

(e) Tandem Uladislaus postquam conditiones sibi ab Hungaris propositas acceptasset, easque propè Villam Farkas hida confirmasset, Rex declaratur. Erat inter alias una quæ negotium Moraviæ, Sylcisiæ, & Lusatiæ clauderebat, ne videlicet infra tempus redemptionis, contra inscriptiones, & obligationes superinde in conventu Olomucensi factas, eas abalienaret, aut abalienari à Regno quovis modo faceret: & ne post mortem etiam suam, quovis colore, aut prætextu abalienarentur, prospiceret: redemptarum Provinciarum pecuniæ summam pensiones Coronam depositam, ad manus conservatorum traderet, in necessitates Regni, defensionem, & utilitatem erogandam, cum Regnicolarum voluntate & consilio. Efficeret denique ut sex Civitates juxta pacta dicti conventus, iustar aliarum Provinciarum, eidem Regno, & Coronæ inscriberentur, literisque mediantibus obligarentur. Quæ quidem Provincie juramentum fidelitatis Uladislaus, tanquam Regi Hungariæ, non tanquam Regi Bohemiæ, nec tanquam subiecti Regni Bohemiæ, sed tanquam feudatarii hujus Regni præstare obligati essent.

Mox Uladislaus legatos, ad Cæsarem mittit, (f) ut juxta conditiones quæ inter Fridericum, & Matthiam intercesserant, ne Austria nisi aliquot Myriadum summâ pecuniæ depositâ ab Hungaris adimi possit, accipiti jure suo decederet, ac æquissimis admittis Uladislai rationibus, arma in barbaros converteret. Verùm illi duro accepto responso, re infectâ discedunt, se nimirum jura ad hæreditatem Regni Hungarici non ambigua, sed clara habere, à quibus nullis minis, nullis petitionibus decederet. Porrò Uladislaus statim ab electione ad S. Coronam acquirendam anhelabat. Itaque exercitu misso Vissegradum, ubi Diadema sacrum observari solitum, oppugnare contendit. Illud unâ cum S. Coronâ in potestate Corvini, Blasius magyar alias Budensis, seu Præfectus Arcis, seu conservator, antiquo ad hoc fidei Matthiæ & filii sacramento obligatus propugnabat, verùm quia adverso jam Marte usus fuerat, & ne in sacræ Coronæ dignitate impingerent, accedente quoque amore patriæ, ad priorem Transactionem recurrit Corvinus, & ipsi Blasio demandat ut Arcem dedat, Coronamque Optimatibus Regni assignet, contentum se fore Regis succenturiatâ, & Ducali dignitate, & ditionibus paternis. Quibus tamen non longo tempore potitus est. Præclarum enim illud & heroicum Corvini genus, ut summâ, & prodigiosa quadam virtute effluerat, ita subito fortunæ impetu, in reliquias obscuras defloruit, unico gloriationem generis istius Ferdinandi tempore præ se ferendo Nicolao Olaho Præsule Strigonienfè, qui se ex matre marinâ, sorore uterinâ magni illius Johannis Hunniadis, patris Matthiæ Regis genitum jaçebat.

Redditâ Coronâ à Corvino, ad Vladislai Coronationem, Vissegradum per Episcopum Zagrabienfem Budam in eadem D. Genitricis Metropolitanam delata est, cui ut more solenni honor præstaretur, omnes ordines procerum populisque occurrere, atque sic creatis duobus extemporaneis assertoribus, Urbano videlicet Agriensi Episcopo, & comite Stephano Baththori Judice curiæ, triumphali currui imposita, frequentissima Procerum pompâ, Rege comitante in Arcem regiam delata, ibique adhibitis custodibus in coronationem usque diem asservata fuit. Nec multò post Vladislaus Diadema regium ritu solenni suscepit.

Initia imperii difficilia, ac turbulenta habuit: Post coronationem enim eo Budæ ex-
 stentē, alii post alios nuncii accurrunt, qui multiplicibus belli procellis, Regnum premi-
 adferebant. Jacobus Siculus; Christophorus Frangepanus; cum Joanne Alapy, aliisque
 compluribus; ad partes Maximilianii transferant. Civitas; quam Montem Græcum vocant,
 prope Collegium sacerdotum Zagrabiz ad Germanos dēsciverat. Albertus Regnum
 affertans, qui prius, jain pactis certis conditionibus in Poloniam redierat, Cassoviam ob-
 sedit, favente fratrum dissentioni Casimiro: Blasius Magyar quoque cum veteranorum va-
 lilliamatu ad partes Alberti transferat, qui Beat. cis Regina quadringentos equites, obfessis
 Cassoviensibus in auxilium missos, fudit eo itinere mortuus. In tantā rerum difficultate, U-
 ladislaus Polonium se confert, sex vel septem nigras cohortes veteranorum peditum conducit,
 quas Matthias Rex ad imitationem Janicercorum Turcicorum, perpetuis stipendiis ad quatuor-
 millium numerum alere solitus erat. Posonio Budam profectus; inde cum magnis co-
 hortibus, & prætorio comitatu, ad solvendam Cassoviz obsidionem festinat, cui adjunxit
 se Stephanus Zapolyay, Episcopi singuli ex antiquo instituto, sua addiderunt banderia. Mi-
 lites octingentos Strigoniensium, Colocensis ducentos galeatos; centum levit armaturæ, Agri-
 cis, quadringentos, parem ferè numerum Transylvanus, Vacienfis circiter centum, Za-
 grabienfis paulo minùs trecentis, Varadiensis trecentos, Chanadiensis ferè centum, Jaurien-
 sis ducentos, Sirmienfis cum Diaconense circiter centum, tantundem Nitriensis; Sigismun-
 dus Quinque ecclesiensis Chanazars paucissimos dedit, alioquin ditissimus, verum genere A-
 lemannis, minùs Republicæ Hungariz studens: qui pacato Regno, à Rege multā pecuniā
 mulctatus est. Excepta e tunc erant ducenta, & octuaginta aureorum millia; quam sum-
 mam quoad perfolveret, in custodia habitus est. Hic enim ex sacerdotio viginti ferè mil-
 lia aureorum annuatim percipiebat, & præterea quæstui deditus erat; ut ne à boum mercatu-
 ra abstineret. Quare post mortem, præter eam pecuniā, quæ variis occasionebus inter-
 versis, & à servis oblata fuit, ducenta millia aureorum in ærario ejus reperta fuerunt.

Interim Maximilianus occasionem arripiens absentis Regis; in Hungariam irrupit; *Maximilianus Sopro-
 num capit*
 Sopronium deditione cepit. Inde Sabariam, quæ portas aperuit, obtinet; deinde ad oppi-
 dum Vasvar trajecit. Quo audito, Uladislaus Stephanum Bathory, & Paulum Kinifi, ad mu-
 nendam Albam mittit, qui brevitate temporis exclusi, & necessariis destituti, ubi adventare
 prope Maximilianum intellexissent, Albæ jacturam minoris ducentes, collocato ibi præsidio;
 Budam se conferunt. Cæsar ad Albam oppugnandam caltra promovet, militibus certus ad
 Vasvar relicti, qui à præsidariis ibi non levem acceperunt cladem. Albā in potestatem su-
 am redactā, hoc continentis monumentum edidit Maximilianus, quod templum ingressus
 donis, & monumentis referissimum, quibus Reges Hungariz locupletissimè eum locum, in
 quo auspicia Regni faciebant, exornatum voluerunt, nihil ex tantis copiis tulit, præter unam
 auream crucem, illamque modicam, quæ majorum suorum, Principum Austriz fuisse dice-
 batur, cui testimonium insigne gentilitium præbebat.

Continuasset bellum Maximilianus contra Uladislaum, verum propter seditionem mi-
 litarem, Budensem obsidionem solvit, Viennam redit, capto itinere Vasono, Paulo Kinifis
 arce: quare & Principes Imperii quoque præferendam bello pacem, neque laceffenda Regis ar-
 ma, qui & Christianus esset, & socius, neque postremus inter septem viros Imperii Electores
 censebant. Nec ipse Uladislaus novitate Regni, & domestico negotio occupatus, pacem
 non optabat, quæ post longam disceptationem conditionibus Hungaris plerisque invisus, ac
 improbatiss, facta est: quarum hæc fuit summa. Ut pacta, quo tempore Corona redimeba-
 tur, inita restaurarentur. Vladislao sine prole moriente, Regnum ad Austriacos devolve-
 retur. Maximiliano in bello expensæ, centies mille nummum numerarentur. Regius titulus
 utrinque relinqueretur. Summi honores, sicut sunt Palatinatus, Duumviratus S. Coronæ, &
 cætera ejusmodi munia, ex consensu utriusque conferrentur. Hæc ubi legati Hungaris re-
 gulère, vehementer exhorruerunt, parumque abuit, ut non à populo trucidati essent, non
 pacem illam sed pactiōnem servituti, neque fœdus, sed fœdum mancipium, summo omni-
 um furore audientes, Emericus Prini Palatinus, publicè per plateas Posonienfes proclamatio-
 ne his contradixit, tanquam Regni libertatem defendens. Quo cognito Cæsar, & Vladislao
 eum largitionibus delinire contendunt, cui, & arcem *Saarovis*, cum titulo S. Rom. Imperii Prin-
 cipis, & Ducis *Saarovensis* offerunt. Qui avaritiâ, & ambitione adductus eo est, ut tanquam
 privatum se fœderi subscripturum diceret, non verò tanquam Palatinum. Verum dùm diplo-
 mata super hæc expediantur, ipse gravi morbo correptus Budæ moritur.

Pari ratione cum Alberto pax inita certis conditionibus: & Budam Vladislao reverso,
 Beatrix Regina ne voto frustraretur (intercesserat enim inter eos matrimonii pacta) de con-
 jugio laborare cepit, quam ille bellorum adhuc imminetium præzensionibus placuit. Hie-
 mis tandem oportunitate, militiz Præfectis, Bathoreo, Kinifio, & Stephano Zapolyà, Alba re-
 cipitur: mox Vesprium, Vasonium, & Sabaria Regius restituitur. *Deinde*

*Regni sta-
 tus turbu-
 lentus.
 Defectio-
 nes ad Ma-
 ximilianum
 Albertus
 Cassoviam
 obsidet.
 Blasius
 Magyar
 Alberti
 partialis
 imperator.
 Banderia
 Ecclesi-
 asticorum
 ex antiquo
 instituto.
 Chanbaris
 quinque
 ecclesiensis
 Episcopi
 dedit.*

*Maximilianus Sopro-
 num capit
 Lemgo
 Sabariam.
 & Vas-
 var.
 Albam oc-
 cupat.
 Continentis
 titulus exor-
 num in
 Maximilianus.
 Qui ex
 Hungaria
 Viennam
 redit.
 Vasvann
 capit.
 Pax cum
 Maximilianus
 quibus
 conditionibus
 facta.
 Duplicit
 Hungaris
 Emericus
 Prini Pa-
 latinus ob-
 tradit.
 Largitionibus
 corruptus.
 Emericus
 Prini, Pa-
 latinus
 moritur.
 Pax cum
 Alberto.
 Albam re-
 cipit Vla-
 dislaus.*

Albertus
Cassoviam
obsidet.
Eperiesini
comprehen-
ditur.

Deinceps Albertus rebus novandis, intentus, Cassoviam obsidet, ubi amisso Polono-
rum exercitu victore Stephano Zapolyâ, cum viginti equitibus fugâ sibi consuluit, & Eper-
iesinum pervenit, ubi à persequente victore obsessus, nullo remedio existente, deditionem
facit, quem tamen Vladislavs firmatâ pace in Polonium liberum dimitti jubet, in conditiones
illas, ut nimirum Vladislavs Hungariam, & Bohemiam retineret, fratri verò Alberto Duca-
tum Glogovicensem, & Troppovicensem traderet.

Vladislavs
multas le-
ges edidit.

Jurisdictioni præterea data est præcipuè opera, nec aliquis inter Reges Hungariz, qui
plures condidit leges, quæ licet non temerè sint ferendæ, quod benè Republicâ constitutis
non opus est multis scriptis, sed paucis legibus, velut testetur, ut de Republicâ & privatâ
consentiant: tamen necessariæ erant Vladislavo Regi, quò in altâ pacè silentibus armis judicia
rectè debito ordine procederet, quæ sunt delubra æquitatis. Inter cæteras verò leges
Monarchiæ S. Coronæ, hæc tempestate communi Procerum & populi consensu renovata
est, de sacro Duumviratu continuando sanctio. Cum enim hæctenus sæpè unius fidei
tantum, & curæ committeretur, majusque periculum immineret, si unius tantum fortunæ; ac
prudentiæ, tot nimirum exemplis, ac periculis experientiâ comprobatis, tantus concedere-
tur thesaurus, duos Proceres constituerunt, quibus Rex Vladislavs castrum Vissegrad, ab
antiquo conservatori S. Coronæ destinatum, ad manus nempe fideles, & gravi sacramento
exacto, cum Coronâ traderet, nec ullo quæsito colore, arte, aut industria Coronam penes
se retineret, ac Regnicolis adimeret. Illi fuerunt Stephanus Crispus Episcopus Sirmiensis,
& Andreas Bathori, qui interiorem arcem *Eched*, in nominis Bathoreorum memoriam, anno
millesimo, quadringentesimo nonagesimo secundo erigi curavit, eâ appositâ ad portæ fron-
tem lapideâ tabulâ, cujus inscriptio ob verborum gravitatem, cum præclaro gentis Batho-
riariz, ad æstimandam, & amandam virtutem incitamento: & optimorum quorumvis exem-
plo, digna visa fuit, quam in hanc chartæ faciem retulisset. Legitur itaque sic. *Magna-
nimus Andreas de Bathor, pater patriæ suæ, construxit hoc castrum gentibus suis, pro quietudine;
& tuitione eorum, cernens atque intelligens, quandoque paci intermisceri bella & discordias: qui ro-
gas suos heredes, ut nominis Bathori ei non velint esse immemores: primum inter se sint concordæ: cetera
enim res parvæ res crescunt, discordia verò maxima dilabuntur. Deinde ne inventa perdant. Nam
non minor est vitium quam querere, parta tueri. Postremo. Tolerate, & Absistete. Nam divertere à
malo, & facere bonum, est salutis hominis.* An. 1492.

Duumvi-
ri novi
quære ele-
di.
Decretum
de secula-
ribus san-
ctum con-
servatori-
bus.

Paulum interjectum temporis dum Statibus, & Ordinibus visum erat, ne ex perpetuo
Duumviratus Magistratu, ex quo facile ambitio, aut insolentia nascitur, aliquod custodiæ
Coronæ periculum crearetur, denuò committitur asserendam interpositio jurjurando Comitæ
Stephano de Zapolya Palatino, Tomæ Bakoch de Erdcôd Archiepiscopo Strigoniensi. Nec
multò post novo totius Nobilitatis judicio, & consensu sanctio hæc emendata, ne nimirum
Regni Prælati, sed solummodò sæculares, utpote qui non solum ob fortitudinem animis in-
sitant, ac præclarum gloriæ decus, ad constantiam in periculis circa Coronam servandam in-
citantur, sed & curâ suorum filiorum, amicorum & denique totius familiæ (quâ sollicitudi-
ne plerumque Ecclesiastici carent) ne fortè infame periculum incidere extimularentur, ad
munia Duumviratus admitti deberent.

*Manifestum enim est, ad fidem, & diligentiam, ac deinde famam, & gloriam parandam, mul-
tum addere affectum naturalem parentela.* Hic mos ac dignitas Duum-viratus ad bellum civi-
le hujus Centuriæ inviolabilis permansit, sed deinceps varietate eventuum, & absentia S. Co-
ronæ (ut infra dicitur) interpolatus, tandem redeunte sub Matthia Cæsare Coronâ, illa quo-
que sanctio vetus renovata, & patriæ restituta est.

Fut verò Regnum hoc, tempore de Custodibus Coronæ constituendis, cum defectu
ex qualitate personarum ad discendis, adeò sollicitum, ex diversis Coronæ casibus, & pericu-
lis, acceptâ cautione. Cum enim hæctenus ad eam Regibus liber aditus pateret, & à fidei-
psorum minus caverent Hungari, accidit ut aliquo discrimini obnoxia, ut Venceslai Bohemi,
Othonis, Elizabethæ temporibus, cives suos in pœnitudinem, impensas, & labores immer-
geret.

Quod ne imposterum contingeret, fidei sacramento firmatam ipsius custodiam volue-
runt, electis ad id personis idoneis, & patriæ amantibus, qui posthac Diadema, ad ipsas Co-
ronationum solennitates, ex adytis suis secretioribus ministrarent.

Sacerdo-
tes ab ad-
ministra-
tione rerû
seculariû
dærecto ex-
clusi.

Temporibus hæc, Thomas Bakoch, Archiep. Strigoniensis, & Cardinalis, qui custodi-
am Coronæ commissam demum acceptaverat, & operâ suâ Stephanum Bathori à Transylva-
niæ Præfecturâ submoverat. Quâ re multum offensus Bathori, Proceres in unum conveni-
re fecit, qui legem sanxerunt, ut omnes promiscuè ordinis sacerdotes, ab administratione Rei-
publicæ prohiberentur, nec nisi vocati, & privatè rei causâ, in curiam Regiam venirent. Mor-
te tamen Bathori interveniente, & Rego Sacerdotibus favente, stabile esse non potuit.

Mor-

Mortuus est hic Bathori Anno Domini Millesimo, & quadringentesimo, nonagesimo quarto, Judex Curie Regie, anno quarto post tristem magni Matthie occasum, fortissimi Hungarie Herculis, & sepultus in oppido Bathor, duobus ab *Echedarce* sua, & deinceps suorū miliaribus, in clauetro, quod ipse, ex lucro, pecuniis, & exuviis Turcicis in campis *Kenyer mez*, feliciter & heroice devictis, velut in signum cœlestis victoriæ, oblationem trexerat, & adornaverat. Quod ipse, ubi tempestate quadam à Valachis demolitum, & omni ornatu ad rudera propè humiliatum fuisset. Manes magnificos dignè venerata posteritas, monumentum ejusdem in templum aliud recentius non longè ab illo, sumptibus Andree Bathori, ex fundamentis, rardè prælate testudinis, moleque sua sine ullo fulcro consistētis artificij, nec non insigni subfelliari cœlaturâ, ædificatum transfudit. Magna tantū herois virtus, vericulis hisce marmoris incisus celebratur.

*Qui Curios vitâ victi, probitate Carones,
& Equarūq; Numam religione Dei:
Nam coluit verum prisca pietate Tonantem,
Et nunquam domuit sœda libido virum.*

*Hic capis Alpino, Moldavos, protegit idem
Sanguine Sylvanos, cę regi ipse suo.*

*Egregio Stephanus sævos qui pectore Turcos
Prostravit, toties, hac requiescit humo.*

*At vos ô Bathorim gens, hunc lugeat parentem,
Nam Bathorim cecidit firma columna domus.*

Media tempora Vladislai fuere, placida, & quieti, non parum contra Turcas præsidij afferentibus veteranis Matthiæ Ducibus, Paulo præsertim Kinisio, qui post obitum Matthiæ famam virtutis bellicæ gestis magnificè rebus egregiè sustentabat, in defensione præsertim Zambuch, præclaram ante mortem suam profligatis Turcis victoriam memoris sacravit. Incidit inter hæc notabilis clades in Croatiâ facta per imprudentiam Præfecti illarum partium Bani, aliâs Derencem vocati, qui perfidiâ aut simulatâ virtute, Fraugepani eximularus, infeliciter cum Turcis confligens, & vitam, & florem gentis, ac militaris virtutis amisit, magnâ profectò imperiū illius Illyrici clade, quando Bajazetes octo millia equitum, ad infestandam Hungariam, & Sclavoniam miserat, Ductore Bacha Cado, contra quos quidam Hungari, Sclavoni, & Croataz, arma cœpere strage ad moravum fluvium gravi acceptâ.

Nec parum negotij præbuit Vladislao seditio illa domestica, quæ plerumque occasionem dat, publicæ, aut privatæ mutationis à principibus quibusdam excitata. Laurentius enim Uylaky, ex sanguine Regum Bosniæ Dux (duo hoc tempore Duces in Hungariâ fuerunt, hic Laurentius Uylaky & Joannes Corvinus, ac alii præter eos Comites perpetui, & liberi, Stephanus de Zapolyâ, tertæ Scepusiensis, nec non Joannes, & Sigismundus de Bozin, & de S. Georgio, cumfratribus, ac Comites de Fraugepanibus, & de Corbania) cum Bartholomæo Berislao Priore Auranzæ, & Kishorvato prætextu Regis incurrit, & ignavia, per cladem Croaticam notatæ, primò arcanam conspirationem cum Proceribus, & Palatino, mox apertum bellum moverunt, non tam contra Regem, quàm contra togata mancipia, quæ Regem sui juris fecerant, consiliaque omnia ejus pro libitu suo moderabantur, exclusis sagatis Principibus, qui vitam & decus heroicæ virtutis, a teneris annis secuti monarchiam S. Coronæ, in veteri laudis, & gloriæ statu conservare cupiebant. Itaque bellum adversus Laurentium decernit Vladislavus, in quo Petrus Gereb, Regis Matthiæ contobrinus, Nicolaus Banffy, Andreas Both, aliique complures Præfecti, & Duces clari nominis fuere: Summa rei bellicæ præfectura, Draggio mandata. Gbseffo Uylako Duceis oppido, multi ad Vladislavum à Duce deficiunt, civibus ultrò se deditibus. Arx per Draggium capitur, ut Vladislavus omnibus Laurentij artibus, & ditione, quas in Sirmio, & interioris Pannoniæ partibus habebat, brevi temporis intervallo potius videretur. Tandem Kishorvati factiosi contumaciam domat, omnibus suis arcibus quatriduo exuti, quem Maximiliani Cæsaris, & Sigismundi Regis Poloniæ deprecatione in gratiam recipit; sicut & Laurentium in conspectum sui Quinque ecclesias deductum, cui non multo ante difficiliosem se ostenderat, suppliciter culpam in alios factiosos referentem, datâ potestate abundi dimisit, ipso Bartholomæo Berislao Priore Auranzæ vinculis constructo: quem, dum de cæteris quoque seditionis faciliè triumpharet, nocte culco insutum, in præterfluente submergi curavit.

Rebus in Hungariâ compositis, Vladislavus in Bohemiam, postulantis Bohemis proficiscitur. Ibi non honorificè exceptus, ante omnia ordinandis rebus publicis vacavit, in quas multa inordinata irrepserant. Eo enim tempore plerique à Pontifice defecerant, quibus in sacerdotes insultantibus, vires Bohemi subministrabant. Hi odio furentes exturbare adversarios statuerunt, sacerdotia eorum invaserunt, ab inertibus illa possideri exprobrantes, quibus sub specie religionis, ad privatam questum abuterentur. Spectabantur templorum eversum

*Paulus
Kinisius
Clades in
Croatiâ.*

*Seditio ex-
orta contra
Vladislavum.
An. 1494.*

*Prior Au-
ranæ sedi-
tionis.*

*Bellum in-
tra Lau-
rentium
Ducem an.
1495.*

*Priori
Auranæ
supplicium.
In Bohemiâ
desectio à
Pontifice.*

rum ipsa vestigia, & ruinae sacrarum ædium ejetæ, & monasteriis moniales, & plurima alia, ab adversa Pontifici parte patrata.

*Decretum
in campo
Rakos da
Hungaris
Rege eli-
gendo anno
1505.
Cui Em-
ricus Prini
Palatinus
contradi-
xit.*

Temporibus his celebrata sunt Comitia in campo Rakos, ubi omnes Proceres tam Ecclesiastici, quàm sæculares, & reliqui status Regni, movit se se obligarunt, strictissimo fœdere, ac juramento, ne ab exteris nationibus Regem sibi eligerent, sed de sua ipsorum progenie, & lingua, additâ etiam gravissimâ perpetuâ infidelitatis, ac perfidie in patriam notâ, ac pœnâ, qui contra statutum hoc quovis tempore consulere, aut facere ausus fuerit. Cui statuto Emericus Prini Palatinus acerrimè obstitisse fertur. Nam cum Comitia Posonii celebrarentur, & ipse artuum doloribus laboraret, sellâ per Urbem circumlatus, decreti iniquitatem, ut credi volebat, detestatus, deprecabatur, Regni jura perturbantis, quæ nullâ exceptione liberum jus Hungaris permitterent, sive ex suis mallerent, sive exteris Regem eligendi. Neque prius queri destitit, quam minis coactus, suo signo apposito decretum obfignavit, non ut Palatinus, (quemadmodum declarabat) sed privatus. Hujus conventus generalis decretum, etsi non reperitur in usitato Decretorum Uladislai numero, tamen sequentibus annis, nempe Millesimo, quingentesimo septimo, fuit mentio illius, & confirmatio. Conformis hæc Hungarorum sanctio videtur fuisse Constitutioni aliorum quoque illius Regnorum ac Romani Imperii præsertim, ubi publico statuto cautum, Fridericus Barbarossa Imp. renovavit, ne Electores Imperii alium, quàm Germanum in Imperatorem eligere possent, non secus ac olim in populo Israelitico, interdicto Divino prohibitum fuit, ne aliunde Regem, quàm ex fratribus suis reciperent, præter id enim quod patritii libertatum patriarum observantiores sunt, & gentis suæ amantiores, inclinantes ad periodum suam, & miserrimæ Reipublicæ indicium esse, quæ in virorum penuria, ex terris peregrinis gubernatorem adfiscit. Et illud haud dubiè respexerunt ætatis illius Proceres, quod nulla natio esset, quæ diu ferat peregrinum imperium. Non etiam ut Princeps aliquis æternus benè rem gerat, & commodè gubernet, tamen quia moribus, & ingenio differt, nec eam erga populum potest repræsentare benevolentiam, ac, si esset indigena, faciles oriuntur dissensionum occasiones. Indequè & signa, & causæ nascuntur ruituræ Reipublicæ. Ideò Galli imperium ad externos non deserunt, ac ne ad sæcimas quidem, ut ne summa Regni sit penes aliquem externum Principem. Nec verò istud de domo Austriacâ intellectum velim, ex qua quando liberâ electione præviâ Reges adfiscimus, pro externis penitus censi non debent. Sunt enim ex sanguine divorum quondam Hungariæ Regum, deinde Principes ipsi per Austriam, quæ sedes Archiducalis, sunt nobis vicinissimi, ipsa quoque Provincia nomen aliquando superioris Pannoniæ obtinuit, in uno quondam cum Hungariâ nostrâ corpore. Denique ob Cæsareæ dignitatis eminentiam, quæ cum maxima sit in Christianitate, & illa isti familiæ deferatur, unde auctoritatis virium, & roboris accessio, Hungari libenter potenti monarchæ gubernationem Regni sui deferunt.

*Uladiſlao
hinc Buda
nascitur
diſſa Ana-
ma.
Nascitur
Ludovicus
præſenti-
bus reſſi-
bus.
Sine cura
qua mira-
biliter ob-
ducta à
medico.
Diſſuſio
de coronâ
de Ludovi-
copuero.*

Reverso ex Bohemiâ Uladislao, Anna Regina anno altero, postquam nuptum ex Galliâ in Hungariam venerat, filiam Budæ peperit, cui est matris inditum nomen. Inde otium Uladislao per biennii tempus, quoad Anna Regina iterum uterum gerens, mensibus exactis, gratia refutandi calumnias eorum, quos in senso animo partus eventum, expectare non ignorabat, unum è Principibus Hungaris advocandum curavit pro testimonio masculini partus, quo præsertim (Joannem Scrupulosum fuisse suspicantur) Ludovicum peperit, & ab obstetricibus, præ pudore munia sua negligentibus deserta, exorientibus in utero doloribus, expiravit. Natus Ludovicus sine cute, quam medici ipsa die corpori tenello plurimis fomentis obducere debuerunt, ac ut proditum est, in sue medio per spinam secto atque exenterato infans, quoad præstitæ calor inciperet deservere, impositum habuisse, mox in aliâ, quæ ad hunc usum, cæsus præstô esset, & exinde in aliâ, eodè ordine imissû, donec manans supernè cruor, ut in pustulis videmus, sensim tenuè pelliculâ coalescere atque induere cutè inciperet. Hæc ominosa visa, nudum pelle corpus, & omni sum nomen (Pater enim illi nomen Julii indere volebat, sed mater obtinuit ut Ludovicus nominaretur) nudationem & diminutionem Regni portendere credebatur. De Ludovico tandem insigniis Regalibus ornando, magnæ inter Hungaros ortæ disceptationes, ut potè quod libertatis avitæ assertores, puero in cunis vagiente coronato, eum non nihil labefactari existimarent, quasi hæreditariè Regnum in eos, quorum nullum virtutis adhuc justitiæ, & magni animi specimen exstitisset, devolveretur: querebantur libertatem per manus majorum sibi traditam eripi, & velut per jocum & ludum in hæreditarium Regum jus transire, fore suspicati, ut Ludovicus quoque, ubi liberus susceperit ex testamenti tabulis Regem sit declaraturus. At Bohemi, Moravi, Silesii, persuasioneibus multis apud Hungaros effecerunt, ut citra levitatis notam, in proposito persisterent, neque Uladislaum, nec dum ex luctu Annæ defunctæ recreatum, novo dolore affligerent, vel verò offensionibus auctis, è vivis tollerent. *Hominem semper constantiam decere, maximi in fungendo officio, habendo honore summis Regibus, qui*

Ludovicus

Dei immortalis vim majestatemque in terris referrent. Ita Ludovicus vix expleto altero anno,

Reg

Rex Albr per Thomam Cardinalem Strigonienfem coronatur, & anno fequenti Pragæ in Regem Bohemiz per Stanislauum & Joannem Thurzones, Olomucenfem & Uradislauenfem Antiftites. Eodem anno Maximilianus Romanorum Rex comparato exercitu in Italiam fe accingebat, eo impofito, ut Imperialem Coronam à Julio II. Pontifice acciperet, & infignibus Imperialibus adornetur. Quod ut ne aflequeretur Ludovicus Galliarum Rex, qui tunc Mediolanum ditioie tenebat, & Veneti omnibus Italiae aditibus præclufis, magnisque exercitibus obftitère, eoqve temporis Goritiam, & alia triginta fex Caftella in foro Julio, Maximiliano Regi eriperant.

*bienni co-
ronatur.
an. 1508.
& anno
1506.
Praga.*

Vladislauus verò in Hungariâ, & Bohemiâ Rex, cum Ludovico filio Rege Hungarorum coronato, Uradislavian concessit, eo confilio, ut à Silefiæ Ducibus, & Urbibus juramentum fidelitatis, quod Homagium vocant, reciperet. Eâ d. causâ inter Hungaros, & Bohemos orta diffensio, utrifque Silefiam ad fe pertinere contententibus, sibiqve id præftandæ obedientiz munus fieri debere adfruentibus. Bohemi ejus terræ proprietate gloriabantur: Hungari in possessione ejus se esse, jure belli, & pignoris nomine docebant. Silefiam Duces, & senatus populusque Uradislavenfis veriti ne inter hæc duo Regna fuisset bellum eâ litis face accenderetur, à juramento hac vice præftando abstinerunt: quæ ipsorum cunctatio labefcente paulatim, per negligentiam Hungarorum jure, deinceps totam Provinciam cum Moraviâ, & Lufatiâ, à corpore Hungarico in hanc usque diem abjuxit.

Excessit illinc post mensem sefqui alterum Vladislauus. Nec multò post ad Sigismundum Poloniz Regem Legatos mittit Cafimirum Tesnensium Ducem, & Michaëlem Hanel, Parochum Budensium, qui post multos hinc inde tractatus super connubio Sigismundi habitos, Barbaram Stephani Scepusiensis Comitissæ filiam et in matrimonium desponderunt, quæ postea anno 1512. Regiâ sponsa Trencinio Cracoviam advefta est per Hedvigem matrem, & Joannem fratrem Scepusiensium, qui post in Hungariâ regnavit. Ob quod contractum, matrimonium inter alias causas Maximilianus Sigismundo infensor factus, bellum eidem intulit, excitato vel adfcito in societatem potente Basilio magno Moscovitarum Duce, qui Riphæis montibus & aris Alexandri magni, ubi nunc Smolensko arx sita est, Litvanos bello lacessere cœpit. Illi Maximilianus confilio, & auxilio adfuit, Italos & Germanos magno stipendio conductos per Pomeraniam, Prussiam, & Litvaniam terrâ nrari submisit, qui Basilio se ad bellum præparanti tormenta bellica, vetustate inutilia reficerent, & plurima ex ære funde-
rent. Simulatum autem inter Maximilianum Cæfarem, & Hungariæ ac Poloniz Reges sui Cafimiriam familiam materia, quod nimirum Regni Hungariæ, & Bohemiæ tenebant possessiones. Albertus, siquidem Romanorum Hungariæ & Bohemiæ Rex, ea Regna aliquanto tempore retinuit, in iisque Ladislauum Posthumum successorem designavit, post suum tamen decessum, Vladislauus Jagelloniades, Cafimiri Regis frater, qui ad Varnam occubuit, Regni suffragis Hungariam accepit, & iterum post Matthiam Vladislans Cafimiriades Sigismundi Poloniz Regis germanus illi regno præfuit. Hinc odii fomenta, non sine sanguine, huic Maximilianus Sigismundo Polono hostes parabat ipsi, & Hungarorum Regi infensus. Erat etiam antiqva simultas inter Polonos & Germanos ob Pomeraniz & Prussiz terras, quas Theutones Cruciferi, iudemque advenæ in Sarmatiâ sibi vendicabant, Polonosque eorum possessione expugnabant.

Tranquilla verò res in Hungariâ à Turcis fuerant, Rege continuè pro pace orante, & ut multorum opinio habebat, precibus suis Bajazethem à Christianis adversus perfas averte-
te. *Verum ut securissimam pacis, & tranquillitatis malitiam turbulentiſſima quaque sequi so-
lent, hæc tranquillitas circa finem imperii Vladislai commutata est.* Mortuo enim Bajazethæ Selimus successit, adversus quem sacrum bellum paratur, missis ad Pontificem literis quibus contrahendarum copiarum, & contributionum à personis Ecclesiasticis facultatem impetra-
rat, sed interrupit Julii Pontificis mors. Tandem ad successores ejus legatos mittit, fo-
ras. *Vladislauus
sacrum
bellum pa-
ras.* Cui ipse omne studium pro defensione Christianitatis promittit, compellaturus eo nomine etiam principes Christianos alios: Monet interim ne desponderet animum; cum adhuc Hungaricæ virtutis in posteritate superessent monumenta. Quod Hungari pro-
merâ pollicitatione interpretabantur, aliquantum de neglectu sui querulantes. Sed æ-
quioribus fatis tandem Selimus mutato confilio in Achomatem fratrem bellum convertit, qui ipsi imperium dubium faciebat. Ut verò Asiatico bello intentus, ab Hungaris tutus esset, foedus cum Vladislao renovavit: propter quod plurimi Regi obloqueban-
tur, ejus otium criminati, quasi ipso regnante à virtute in desidiam degeneres prolapsi es-
sent. Scissa ergo fuerunt Hungarorum studia, aliis Regi complacere volentibus otium,
aliis bellum suadentibus.

*Vladislauus
sacrum
bellum pa-
ras.*

*Pontifex
promissis
animas
Hungaror.
Foedus cu
Ti vca vca
novus Vla-
dislans,
quod ple-
riq; desipi-
ent.*

In hac votorum diversitate supervenit Thomas Cardinalis Româ, qui sub mortem Iulii secundi ambibat Pontificatvm, sed spe frustratus, ut dispendia pecuniaria ibidem facta rosarciret, Hungaros obtentâ Cruciatâ (ut vocant) sacrâ, ad bellum Turcis inferendum incitat, erectoque sacræ militiæ signo bellum promulgare constituit. Confluunt frequentes flagrantibus animis, persuadente longâ oratione Cardinale; augebat multorum fiduciam hominum numerus, unde nata Seditio rusticana; ostendit quàm grata gratuita illa militiâ Deo fuerit, & quantum ad sublationem delictorum (quo nomine illa colligi prætendebatur) momenti attulerit. Multitudo enim collecta, impium nacta caput Georgium Doscha Siculum, militarem virum, oblataque libertatis asserendæ oportunitate, bellum illud fervile, aut rusticum in dominos suos conflavit.

*Thomas
Cardinalis
origis Cru-
ciatam.
Oritur se-
ditio rusti-
cana.
1514.*

*Seditioforâ
Duce hor-
rendum
supplicium*

Cujus eventus fuit quòd magna rebellantium multitudo Duce Ioanne Scepusio cæsa, & primarii capti, novoque & inaudito supplicii genere affecti sunt. Ipse enim Georgius Zekel nudus catenis victus coronaque ferreâ candenti redimitus, equole impositus, & per venas concisus est, quem sanguinem frater Lucas potare debuit. Venis iterum clausis, missi sunt in eum viginti ex lociis, triduo inediâ macerati, qui dentibus cum lacera- tum vorarunt. Tandem extractis visceribus exenteratur, corpus in frustra concisum a- henis coctum, verubus tostum, comedendum reliquis appositum est, & demùm isti o- imnes hoc modo satiati, tragicum acceperunt exitum. Inter alios plurimos seditiosos fuit Laurentius Sacerdos, qui Georgio cum complicitibus supplicio deleto aliis fugâ elapsis, ipse quoque evasit, & in Provinciam Baciâ contendit, isticque in agro Colociensi, cum Antonio longo seditiosorum Duce consilia iterùm restaurare cepit: quorum copias Iacobus Banffy dissipavit, & delevit.

*Laurenti-
us Sacerdos
profugus
seditiosum
restaurat.*

*Ponaru-
sicut ob-
motam se-
ditionem
impesit.*

Antonius Longus captus in quatuor partes dissectus, Laurentius in capite vulnus accepit. In reliquam etiam plebem gravius animadversum fuit, atque posteritati etiam illius Istrictâ lege cautum, ut amissâ omni libertate, nullam haberent de loco in locum commodiorem contra voluntatem dominorum terrestrium transmigrandi facultatem: prohibitus quoque armorum usus, ac præcipuè bombardarum sub dextræ manus amissione. Sanctum insuper ne aliquis de rusticâ progenie natus, in Episcopum eligeretur, aut si electus fuerit, nemo illi decimas dare obligaretur. Bona Nobilium rusticis adhærentium non magnatibus, sed illis quorum patres, aut fratres per rusticos occisi sunt, item Regiis fidelibus, & ex rusticâ progenie quoque dominis, & Nobilibus probè fervientibus conferrebantur, nemini gratiâ Regiâ suffragante, hoc insurrectionis rusticæ casu.

*Scepusi d-
pora in
dando in-
mulum ru-
sticæ.*

In sedando hoc motu, quod plurimum præstitisset Scepusius, obtulit propterea Scepusio Nobilitas (Regis ignaviam detestata) Regnum quod ille per fœdus inter Maximilianum & Uladislaum firmatum, non faciliè se affecturum sciens, arma in Selimum convertit.

Porro sub tempore sedatæ per Ioannem Trencinium Palatinum Transylvaniae Præfectum Comitum Scepusiensem, seditionis rusticæ, de fœderibus, amicitiiis, & affinitatibus Regum Hungariæ Poloniæ, & Maximiliani agi cœptum est, per oratores primùm hinc & inde submissos, solenniioribus deinde legationibus, quibus ad Conventum dictorum Regum consensere; dictoque Pofonii conventus loco, Uladislaus cum Annâ filiâ, & Ludovico filio Budâ movit Pofonium versus, quorsum & Sigismundus Regali pompâ accessit, Cæsare Augustâ Vindelicorum degente & cunctationibus adventum protrahente, qui vbi Viennam applicuit pervasit Regibus, ut locus pro complexu mutuo & Conventu Viennam transferretur. Quod & factum reclamantibus Hungaris, & tum ob Urbis munitionem, tum antiqva odia nonnihil sinistra suspicantibus. Actum ibidem de Regum concordiâ, & ejus firmandæ per affinitatem rationibus, amplissimo trium Regiorum senatu præsentem. Tandem Cæsar cum Regibus, multorumque Regum ac Principum oratoribus turbæque purpuratorum innumerâ, in templum D. Stephani augustissimum concessere, ubi Cæsar imperiali amictu & majestate adornatus in theatrum ad hoc erectum auro & holoserico constratum cum Regibus & principibus viris confedit, ubi Annam Uladislai Regis Hungariæ filiam sibi, vel ex nepotibus duobus, altera per Thomam Cardinalem Strigoniensem ritè desponsavit: vicissim Ludovico Hungariæ Regi Mariâm neptem ex Philippo Hispaniarum Rege prognatam matrimonio conjunxit. Sicque amicitia, societas, & fœdus Maximiliani Cæsaris, cum Hungariæ, poloniæ ac Bohemiæ Regibus sancitum est. Anna postea Ferdinandi connubium sortita. Est autem vetus illud, & Regale conjugendarum voluntatum, & parandarum amicitiarum, artificium per data, & accepta matrimonia, quæ, velut sancta, & inviolabilis bonæ mentis sponsio, gravium sæpe litium remedia fuerunt tutissi-

ma,

ma, stabiliverunt pacem, & servaverunt concordiam: & non tantum domi conjunctionem aluerunt, sed & Regna contra externos hostes robustiora effecerunt.

Nec multò post Uladislaus senectâ, & valetudine confectus in rebus humanis effe- Moritur
Vladislaus
 dit. Hoc loco non sine stupore quodam, & anxietate animi considero Sacram Annus
qui genti-
simus Re-
busp. fath-
lic.
 nostram Coronam non potuisse evadere illam certissimam, & à sapientibus multum de-
 cantatam fatalemque circa quingentesimum annum, post mortem nimirum Mathiæ pri-
 mi mutationem. Ita enim prorsus accidit in multis Rebuspublicis ut dominatus, civi-
 lisque status varietur, imò naturæ quâdam, ut sic dicam œconomia, si non penitus con-
 cidat, atque ad nihilum redigatur, tamen insignem circa quintum sæculum cladem ac
 mutationem fortiri debeat. In Asiatico Imperio satis constat, illud fuisse penes Assy-
 rios, quingentis viginti annis post quod tempus Medi illud occuparunt, Athenarum
 imperium à Cecrope usque ad Codrum annis quadringentis nonaginta durasse con-
 stat, & post illos in Democratiam mutatum. Tòidem annis floruit Lacedæmoniorum
 Respublica, à Lycurgo ad Alexandri Magni ztatem, sub quo concidit. Annis circiter
 quingentis ab expulsiis Regibus usque ad Monarchiam Augusti rexerunt Rempubli-
 cam Romanam consules. Non dissimili profectò ratione usque ad Mortem Mathiæ Mutatio
in Hunga-
ria.
 Anni Regni quadringentesimo computando à Sacræ Coronæ ortu & regimine Divi Ste-
 phani Anno Christi millesimo, Regnum Hungariæ ad summum Majestatis ac vigoris cul-
 men perductum, florentissimum Rege nimirum proprio habitum fuit, mox verò circa
 hoc tempus, Uladislaò Bohemio succedente, sensum deflorescere cœpit.

*Summis negotiis stare diu; itaque Regna, & Respublica diu felices persisterere non possunt. In omnibus
 Nam res humanæ (ut ait Plato) ludibrium sunt Dei, sursum, deorsumque feruntur, ac incerto cur-
 su, huc illuc vagantur.* rebus con-
tinua va-
cillando.
Ludovicus
Rex Hun-
garia.

Paternorum Regnorum decus Ludovicus excepit, impar imperio per se gravi, par-
 tim ob ztatem teneram, partim ob diversâ Hungarorum studia.

Quapropter nonnulli gubernacula Regni statim Ludovico commendanda cense-
 bant, alii Gubernatorem requirebant, cujus tutelæ, & potestati puer Rex commendare-
 tur, & autoritate atque consilio Regnum administrare tantisper, dum paulatim ipse ad
 maturiorem ztatem adolefceret. Atque in hanc sententiam Joannis Scepusii & socio-
 rum vehemens studium apparebat. Sed missi per illud tempus à Cæsare, & Rege Po-
 loniæ Sigismundo Legati, faciliè in hanc sententiam Hungaros adduxerunt, ut regi-
 men penes Ludovicum esse sincerè usque ad publicum Hungarorum Conventum, in eo,
 quod uno omnium consensu fuerit definitum, id merito præpolleret.

Ergò Ludovicus indicit Regni Conventum, de se, & totius Regni administratio- Scepusius
potens in-
cidit in su-
pplicationem.
 ne statuturus. Frequens ad Pesthum convenit armata multitudo, post Scepusium addu-
 ctis secum præsidii causa delectis sexcentis equitibus, quæ res adversè factionis homi-
 nibus præbuit occasionem eum apud Regem criminandi, jam non Scepusium per occul-
 tas insidias imminere Regno, sed quæ ratio explicatissima esset, eò viam molienti per
 multitudinis studia, cujus Ducem se, contemptâ Regis ztate profiteatur, majore fre-
 quentiâ stipatus, quam ipse Ludovicus, se Ludovici Regiæ opponere, unde futurum
 esset, ut brevi opulentissimum Regnum, majorum concordia firmatum, duorum si-
 mul gubernatione convellatur. *Ita invidiam profectò & exitium plerumque sibi parit is;
 qui quantumvis egregius, & strenuus, tamen se Principis sui amulum ostendit.* Ex eo-
 rum sententiâ tandem sive de salute Regis sollicitorum, sive ad constandam Scepusio Comitia in
Urbem
transiit.
 invidiam inventorum in regiâ Urbe conventus peragendus indicitur. Ad cujus edi-
 ctû famam furens multitudo, accitis ex ulteriori ripa Danubiû circiter tribus hominum
 millibus, planiciem occupat, quæ per amplexu spatio ad Urbis arcem protenditur, in-
 de muris succedens regiis denuntiat, ut Conventum ad locum consuetum transferant,
 aliâs in arcem impetum facturos. Sed per Paulum Tomory, qui præerat ad portam re-
 gio præsidio, eruptione in tumultuantes factâ, ad unum ferè interierunt: reliquæ mul-
 titudini errato condonato, sedatis jam tumultibus rex liberum in Urbem ingressum de-
 nuntiat. Verùm Scepusius parvâ scheda à studioso sui homine monitus, cum paucis
 qui comites fugæ essent equos conscendit, & se aliis subsequi jussis, regem iratum, cui
 se suspectum esse non ignorabat, tempestivè evasit. Inde falsi de Scepusio cœpti dissi-
 pari rumores, ut qui saucius animi dolore, & ultionis ardore de rege Turcæ pro dendo
 consilia agitaret. Sed Scepusii adhuc literæ permultæ extant, quas Regno potitus ad
 Cæsarem Carolum quintum dedit, ad Imperii Principes, ad reges Christianos omnes,
 in quibus ita calumnias inimicorum refellit, ut de ejus innocentia nemo possit dubitare.
 Precedentibus jam Conventus consiliis, interrogatus à rege Thomas Cardinalis fuit, quid hoc

nominis esset, atque illius autoritas quem Gubernatorem totius Regni clamarent? Tanta, inquit, ille, ut in ipsum Regnum, & Regem haberet imperium. Qualis ergo Rex futuro p̄ p̄cto, inquit, similis qui nullam exerceret jurisdictionem. At ego ait, ferre talem non possum. Dabitur (inquit Archiepiscopus) opera, ne & nos illum feramus. Datur Ludovico tamen qui eum instituendum informandumque susceperet, Georgius Brandeburgensis, natus ex Sophiâ Ladislai sorore, quæ Friderico Marchioni Brandeburgensi nupta, numerosam prolem ediderat. Sed in eo ut voluntas & fides adfuit, ita prudentia desiderabatur aliquando. Unde laxiori disciplinâ crevit in Ludovico immoderata in dando largiendoque intemperantia.

*Ludovicus
informator
adjuvans
Ludovicum
immoderatus
est
et
largior.*

Ajunt cum Agræ ad quendam ex amicis divertisset, quem præfecerat ejus sacerdotii fructibus procurandis, visum vulturem qui miro artificio avibus insidiabatur, hominem per præstigtias & ludibria oculorum multa cōfingere assuetum, quorum voluptate Rex tenebatur; ut cum sibi concederet postulasse, tum illum quasi neganti similem, ut ita cupiditate rei potiundæ vehementius accenderetur, hunc unum sibi esse oblectationem reliquam respondisse, rogare magnopere, ne sibi suas delicias præripere, qui Rex esset facile id aliundè comparaturus. Regi instantius urgenti eâ lege se traditurum dixisse, si liberum esse juberet à ratione illorum reddendâ, quibus regio ærario ex accepti, & expensif tabulis obstrictus esset. Ad hæc Regem respondisse, imperaturum se, ut illius nomen in expensif tabulis induceretur, modò avz liceret potiri. Ita Regi avido, vulturem in magnis ærarii angustiis, quadraginta aureorum Hungaricorum milibus (tantum enim procurator fructuum debebat) redemptum stetit.

*Vnius vultu-
rum ma-
gnam pre-
sum.*

*Turca bel-
lum in Hân-
garos. Mol-
davia, Pa-
lathos, Pa-
lathos, Pa-
lathos
1521.
Zabach
capit.*

Hæc tempestate dum per epulas & convivia vitam amœnam Hungari transigebant, quibus importatis relanguescunt animi virtusque remittitur, Turca qui cœdera cum Uladislao pacta annos sex renovari à Ludovico petebat, quibus Ludovicus ex Sigismundi Poloniæ Regis patris sui consilio, & aliorum assentire, Hungariam vastare cœpit, Moldavia; ac Valachia tributarius affectis, & maxima parte Sclavoniæ subjectâ. Collegerat quidem Ludovicus sexaginta millia militum, sed in angustiâ ærarii (*Multa enim in res non necessarias erogando eò rediguntur homines, ut ad necessarias sumptus destruantur*) & dissensionibus quibusdam privatis cum Rascianis, & Mœsibus enatis exercitus iste solutus fuit. Quâ occasione visâ Solimannus, primum Zabach recipit, tandem iusto agmine profectus, Sammonium quod è regione Belgradi situm erat, exercitum adduxit, & loco idoneo castra posuit. Quæ dum ita geruntur, Balius, quem Solimannus in Sirmium præmiserat, ad vastandos hostium agros, cum Stephano Bathori Regni Hungariæ Palatino congregitur, ab eoque profugatus, versis tergibus ad Solimannum cum ignominia in castra rediit. Quâ victoriâ potius Stephanus, cum & ipse inde recessisset, Balius per exploratores de eo certior factus, recollectis viribus, relicta oppida, & pagos depopulatur, longè latèque vastat, incendit, cæcis omnibus, nullo ætatis, aut sexus discrimine: Quæ verò ab incendio superfuerunt materiam aliquando restaurandorum oppidorum exhibitura, aut igni corrupenda, aut in vicinos amnes rapidissimos devehenda curavit. Tandem oblesso Belgrado (spretis novi Regis juvenilibus annis, & Proceribus de administratione Regni discordantibus) in cujus præsidio inter alios Franciscus de Hedervára collocatus fuit dicti castri Banus, cum ob maximas difficultates, jam planè in sententiam solvendæ obsidionis Balius venisset, eum transfuge duo Rasciani adveniunt, qui ipsi ad cœpti continuationem animos addiderunt, edocueruntque qua facilior esset, ob infirmitatem murorum capiendi ratio; quibus per dies quinquaginta quassatis, militum paucitate, quorum quadringenti numero erant ipsi impotentes, tormentis quoque bellicis destituti, & interim turri altâ templo contigua ab hostibus captâ, incensâ arce, & per cuniculos igneo pulvere repletis muris

*Stephanus
Bathori
Balium
Belium
profigat.*

*Belgradâ
proditione
Rasciano-
rum am-
isum.*

*1521.
Luxu Râ-
scianis ad
Præsidium
non ad-
mittendâ.
Ludovicus
sponsa in
Hungariâ
adventâ.
An. 1522.
Turca
Rhodum
capit.*

dirutis, non satis fideliter, & strenuè Rascianis (quorum major pars in Urbe) resistentibus deditionem fecerunt. Propter hanc fortè ignaviæ & proditionis notam, legibus cautum est, ne post hac aliquis Rascianus in præsidium præfecturam, aut castellanum officium gereret. Sub ipsâ Belgradi expugnatione fumantibus adhuc vestigiis Turcarum, in Hungariam adventâ est Maria Ludovici sponsa, neptis Maximiliani, ex Philippo Hispaniarum Rege progenera, Caroli quinti soror. Expugnato tandem Belgrado, & præsidiaris benè munito, Solimannus Hadrianopolim rediit. Ludovicus à suis persuasus, cum formidine virtutis Hungariæ non ulterius progressurum esse, securior fuit, & ad celebrandâ cum Mariâ nuptias animum adiecit: Turcâ interim conscripto exercitu aliam in Hungariam irruptionem cogitante. Anno sequenti vigesimo secundo supra millesimum quingentesimum Turca Rhodum Insulam cœpit, mox immediatè sequenti vigesimo ter-

tértio, Severinum arcem validam in sinistra Istri ripâ sitam expugnâvit, locum ad res Transylvanizæ, & Hungariæ infestandas opportunum.

Quatuor jam annis Ludovicus cum uxore vixerat, dum Stephanus Verbecz, & cum eo imprimis Michael Zoby, alii quoque qui partibus Joannis Vaitodæ favabant, rerum novandarum studio, occultam hucusque factionem in apertum deduxerunt, in eam spem venientes, ut postquam Ludovicus tot jam annis nullam prolem concepisset, facillè in Joannem devolvendi regni fundamenta jaci posse. Nullis illi largitionibus, & lenociniis ad partes Ludovici traduci poterant, obstinatior præ reliquis Verböcz, cui Rex arcem Dobroniva donaverat, delato insuper ad eum Romanæ legationis honesto munere. Neque pati poterant æquo animo Stephanum Bathorem Palatinum. Occasione igitur Pestiani conventus, Verböcz oratione suâ multitudinem concitavit, quæ conspiratione adversus Regem factâ dilabi cœpit. Tandem Verböcz, & Zoby coactâ armatâ multitudine, Hatvanum pervenit, de statu Reipublicæ reformando (Reformatores enim se appellabant) consilii susceptis decrevit, ut omnes qui hæcenus quocunque Magistratu functi essent, eo se statim abdicarent. Nec mora; detractam Bathoreo Palatinalem dignitatem Verbecio attribuunt, missis ad Ludovicum audacissimis, qui cum ad comitia Hatvanum boni publici causâ vocarent. Ille tanquam à factiosorum conventu abhorrens, solutionem illius seriô mandat, & tandem instantiûs datâ fide publicâ vocatus Hatvanum pervenit, ubi per Verbecium impudenter decreta enumerata, confirmatio eorum postulata, quæ ipsi etiam non curatâ confirmatione, pro ratis habere vellent. Quæ Rex vana omnia, & irrita pronuncians, sub crimine læsæ Majestatis, & gravis animadversionis conventus solutionem præcepit. Comitia futura indicturum se, ad quæ venire deberent, promisit, quibus dictis Budam rediit. Dietæ tandem termino in campo Rakos Milleesimo, quingentesimo, vigesimo sexto anno celebratz, Verböcz & Zoby velut perduellionis capita (a) citati, ubi non responderent, prescripti sunt, Palatinalis dignitas Bathoreo restituta, eâ lege, ut (b) quas literas Verbeczius interim titulo Palatini usus extraderat, eas Stephanus de Bathor authoritatè redditus, non jurâ aliquorum minui contenderet, sine ullâ pecuniarum solutione roborari, expediti fecisset. Statutum denique est, ut deinceps semper, non per tumultum, vel aliâ viâ & ratione Palatinalis dignitas (c) à quocunque auferatur, sed juridicè, pro tali quidem crimine, quo non officio tantum, sed & capite multari posset, alias semper vitâ comite duraret Palatinalis dignitas, virtutè literarum Regiarum, quas Rex penes Coronam conservandas locari fecerat, propter cautionem futuræ alicujus in Palatinum audaciz. Cum enim aliorum officiorum mutatio, ex solo arbitrio Regis pendeat, quocunque illa nomine vocentur, ipsa Palatini dignitas perennis est, & cum vitâ earum personarum, quæ eam sustinent, desinere confvevit, eò quodd juxta formam decreti, per Regem & Status, ac Ordines universos communiter personis meritis imponi solet. Par ratio est Duumviratus Conservatorum Coronæ, qui & ipsi mutuis Regis & Regni suffragiis constituuntur, & abdicantur.

Cæterum annus ille 1525. cœlesti prodigio notatus fuit. Die enim undecimâ Februarii, quinque soles in cælo observati sunt, bini circa verum solem inter ortum & meridiem, alii duo, longo intervallo Septentrionem inter, & occasum. Portendit hoc rerum in Hungariâ mutationem, nec non tot bellorum tumultus, ac Regum motus. Eo anno Franciscus Galliz Rex ab Hispanico & Germanico Cæsaris Caroli exercitu apud Ticinum nocturno prælio superatus, captus, in Hispaniam ductus, ubi aliquandiu captivus, duobus filiis datis obsidibus, libertati est restitutus, ac in Galliam remissus. Nec multo post immensâ auri vi Cæsari appensâ, sororeque ejus in matrimonium acceptâ, certo superinjecto fœdere, natos recuperavit.

Munitionibus paulò ante dictis Solimannus potitus, miserat denuò duos legatos, pro renovando fœdere atque pace petendâ, ad Ludovicum, qui non solum ut conveniebat, accepti non fuerunt, sed naribus abfcessis remissi; quod quidem factum, etiam contra jura gentium, apud quas omnes jus legationis sacrum habetur, inexcusabile videretur. Danubio itaque, atque Savo superatis Hungariam rectè petit, Ludovicus viribus non ad eò instructus (jam enim Matthiam secuti militares viri in fata concesserant) Principes Imperii, qui tum Spiræ conventum habebant, Cæsare in Hispaniis agente, de subministrandis auxiliis commonefacit, quod continuatis per Hungariam successibus, vicinis Provinciis, & Germanico imperio periculum immineret. Ac decreta quidem fuerunt Ludovico auxilia, sed non præstita, quod conventus ob gravia negotia longius protraheretur. Igitur cum rumor turbidus de adventu Turcarum sen-

Verbecz,
& Zoby
contra Lu-
dovicum
conspiratio

Arc Do-
broniva
Verbecio
donata.
1526.

Palatinale
dignitas
Bathoreo
detrabitur

Decreta
Hatvani-
ensis Dietæ
annihilata
per Lu-
dovicum.

(a) Verbec-
zius & Zo-
bii pro-
scripti.

(b) Batho-
reo Palati-
ni officium
restitu-
tur.

(c) Offici-
um Pala-
tinalis per-
petuum.

Duumviri-
tatis Con-
servatorii
Coronæ
perennis
quærit

Legatio So-
limanni
ad Lud-
ovicum.

sim ferepere, in diesque augeri incipit à senioribus Hungaris, & multa expertis, ingratiſſimè habitus fuit, quod nec imperiũ, & vicinorum regnorum auxilia, nec duces ullos nec milites bellorum peritos, reliqua turba curam seniorum irridet, conſiſa viribus ſuis. Erant verò omnia ad id bellum imparata, adeò ut Paulus Tomori, qui inſeliciter tentato conjugio Monachus factus fuit, poſt verò Archiepiſcopus (a) Colocenſis, togæ magis, quàm ſago aptas, inauſpicatus Dux belli creari debuerit. Hoc Duce ac exercitu vix viginti quatuor millium, Ludovicus contra Solimannum ducenta millia bellatorum habentem progreſſus; prælium neque Contra peritiã, neque virium collatione par, inire conſtituit.

Non eſt autem fortis conſeſendus, qui impare congruere audeat, cum robuſtior, ſed ſapiens eſt qui fortitudinis laudem non querit, ubi temeritati inſeſe, male ſumptã fortitudinis perſona, cum exitio, conjungit inſamia de decus.

Ab hoc ſuſcipiendi belli, præcipiti conſilio, cui inquieti quidam favebant, Ludovicum Scæpuliſ prolixè dehortatus fuit rationibus pluribus, ut retrò converſis ſignis receptum in interiori Hungariã quæreret, aut in Regiã Urbe vel loco alio opportuno, ſi quis eſſet, quò brevi univerſi Regni viribus contractis, copiis quoque Moravici, Sileſiaci, & Tranſylvanici aſſiſtiſ, acceſſus hoſti diſſicilior, honeſtior, tutiorque Regi eruptio, de loco ſuperiori foret. Eadem à Frangepane è Croatia ſcribebantur, qui in caſtra Mohachium vocari Regem, præpoſterã ratione dicebat. Ac ipſe etiam facile in hanc ſententiam adductus, cum alios belli duces, tum Strigonienſem Præſulem, Palatinumque per Cancellarium monuit, ut quæ ſuaſit, ſententia exponeret. Victus tamen peſſimis patris conſultoribus aſſentiri cogitur, ſed è exercatus nimiam ſuam indulgentiam. Exarſerant enim ita milites, ac Tomori, ut etiam citra Regis annuentiam hoſtiſe objecturos ſtatuere. Quæ quanquam ita eſſent, non deſuere tamen qui callido comincno fallendum militem per Regis fictam perſonam conſerent, certo ſuppoſito homine, qui illi ſtatura par, cetera mentiretur Regis inſignibus ornatus, conſiderando tamen militem quantumvis peccatoris robore, & animi magnitudine vallatum, non ſuam virium magis, quàm Ducis fiducia pugnare cum eo ſperare timere, & tupe eſſe requiri Ducem in gerendã re; ubi non ſolum militem, verum etiam lixam, & calorem deliteſcere flagitium eſt, in aliam ſententiam diſceſſerunt, additiſ nihilominus lateri Regis pro cuſtodiã, Caſpare Raſkay, Valentino Tôrök, Joanne Kallay, quibus attributi generoſi equi, in anguſtiis fugæ præſentia adminicula. Ubi congregiendum fuiſſet, Palatinus Regem per ordines militum aperto capite, ut cognofci potuiſſet circumduxit, ad accendendos animos ad prælium, nullã tamen oratione milites compellendos dicitans, eò quòd turpe putarent veterani ſe à puero ferè Rege admoneri. Stephanus ergò Palatinus audiente Rege, orationem ad militèſ hortatoriã habuit. Dicitur Rex, cum indueret galeam, in prælium profecturus, expalluiſſet. Interim dum ita animis accenſis milites jamjam manus conſerturi in campo conſiſterent, vehementes ſtatus Caurorum, cælo ſereno orti, ſigna quæ in terram deſixa ſtabant abripuerunt, & diſjecerunt, quod pro triſti omine, acceptum fuit. Tum inſtaſ tubarum ſignis, abſque precatone Numinum, in clamore ſoluti, hoſtem invadunt. Cum latè belli terrore fuſo, omnia ſanguine & cædibus completerentur, inventæ matres, quæ infantes liberos vivos in terram deſoderent, hac unã inità ratione, quando cetera ſubſidia deſſent, ſuos à barbarorum fæda ſervitute vindicandi. Pugnatum (proh dolor) adverſa noſtrorum fortunã. Fuſi enim fugatiſque Hungari adverſo Marte fuerunt, ubi præter aliã contigit, ut aliqui ex cataphractis, uſque ad tentoria Caſaris impetu equorum provecti, inter ipſos Camoſos, quos Turcæ ex more circum Caſaris tentoria per pedes ligatos humi procumbere compellunt, ſagittis peditum conſodererunt.

In hoc prælio Hungari Prælatiſ, & Proceribus, Nobilitateque majori parte, non tam in ipſa acie, quam in fuga occubuit. Cadaver Regis in rivulo Czele poſt duos meſes inventum. Ex prælatiſ quidem perierunt Ladislaus Zalkanus Archiepiſcopus Strigonienſis, Paulus Tomory Archiepiſcopus Colocenſis, Franciſcus Pereni Epicoſus Varadienſis, Philippus More, Epicoſus Quinqueeceſſienſis, Blaſius Paxy Epicoſus Jaurienſis, Franciſcus Chanolli Epicoſus Chanadienſis, Georgius de palinã Epicoſus Boſnenſis. Ex ſecularibus Georgius de Zapolya, Comes Scæpuliſenſis, Joannes Dragffy Judex Curiz, Ambroſius Sarkan Comes Zaladienſis, Franciſcus Orszãgh, Petrus Koriãtkövy Magiſter Curiz, Matthias Zlini, Comes de Frangepanibus, Franciſcus Hampo, Antonius Palochy, Sigismundus Banffy, Joannes Battyãni Cubiculariorum Magiſter, Simon Horvãth Magiſter Pincernarum, Thomas Szeçzy, Laurẽtius Banffy, Nicolaus Tarchay, Georgius More Cubicularius, Gregorius Orlovichich Capitaneus Segniſenſis, Joannes Paxy, Franciſcus Balafſa, Stephanus Atzel, Nicolaus Forgach, Michaël Podmaniczky. Capti, Michaël Feketõ Cubicularius, Bartholomæus Maiteni præfectus aſonæ. Primores ex nobilibus cũ Cubiculariis & aulicis Regiſ circiter ſexcenti, ſi nõ plures, Secretarius Regiſ Ladislaus Thodi. Equitum multa millia: peditum 1000. cum ſuis ca-

pitata

Penuria virorum militariũ in Hungaria.

(a) Dux belli Archiepiſcopus Colocenſis

1526. Bellum Mohachienſe plurimi diſſidabant.

Militum licentiaſ frenu. Conſilium de ſubdãrendã prælio Ludovicianã.

Rex circum ordinuſ militum. Signum præcedens inſolentiam belli Mohachiani.

Prælatiſ qui occubuerunt numeruſ. Seculariũ inſeſſerunt numeruſ.

Capitulum numeruſ.

pitaneis: Curraum circiter quinque millia: Equorum curtilium circiter quindecim millia. Instrumenta majora bellica octoginta quinque, minora sexcenta: Navis oneratae ducentae. Interfecti propè Strigonion rusticorum quingenti. Partim capti, partim interfecti per Hungariam in diversis locis usque ad ducenta millia. Ex Bohemis perierunt Joannes de Kolowrat, Stephanus Slik, Christophorus de Guetlein, Henricus Purkrabius, Jacobus de Urzelovith, Joannes de Urzelovith.

Hæc est illa clades Mohachiana Monarchiæ S. Coronæ infauitissima, cujus rationes dum plerique rimantur, dicunt fatis urgentibus Regnum Hungariæ, pœnitentque veterum, ac novorum errorum reposcentibus factam. Nam sicut terrores de cælo sæpè hominibus incutiuntur à Deo nisi fulmina, incendia, & crebri imbres, sæpè terra, ut telluris ruptus & quassatus, sæpè ex aere, ut typhones & nymbs. Ita Turcæ asservantur à Deo feroces illi terrores, ut prope na quando & quibus providentia visum fuerit, immutantur. Regis casus ab omnibus Christianis Principibus deploratus, quando annum ætatis nondum vigesimum attingens, immaturè morte è medio tollitur, quam Regis temeritatem funesto hoc calu notabilem, ipse quoque Solimanus admiratus fuisse fertur, quod tantæ multitudini, tam paucis suorum numero obvius factus esset; sed consiliatorum Ecclesiasticorum potius culpa factum est, qui suo arbitrio cuncta disponentes, Ludovico præter Regium nomen nihil relinquerebant. Fluxerunt à clade Varnensis, ad hanc Mohachiensem ab anno nimirum 1444. ad 1526. anni octoginta unum, qui numerus ex novenario novies multiplicato colligitur, & inter suspectas periodos, ut & septenarius computatur. Ille ut jam demonstratum, fatalem calculum in Hungariâ deplorandâ detrimentò affecta movit, derivatque in sequentem mox annum malitiâ, virtutem suam in periculosâ rerum conversione validam ostendit. Deinde accidit clades Mohachiensis 29. Augusti, qua die Nadoralba ante quinquennium intercepta fuit; ut hic dies Ludovico Regi & Hungariis non immeritò fatalis, & inauspicatus fuisse videatur. Extant hujus Regis decreta, in seriem aliorum Regum adscripta, sicut, & privilegia, & conclusiones: ex quibus elegans est illud pro Comitatu Pofoniensi concessum, ubi cum lides Judiciariâ peractò prandio, etiam ventre repleto celebraretur, ex quo plerique vinosi, & ex eo facti animosi, plura longè loqui quàm sapere volentes, ea tamen quæ deberent proferre non valuerunt, statutum est, ut postmodum sedis ipsius celebratio semper ante prandium jejuno stomacho sobriè celebraretur.

Hic profectò Rex, si nactus fuisset educatorem, qualem oportuit Regem habere, qui non solum corporis curam suscepisset, sed multo magis optimam secundum virtutem vivendi rationem menti ejus indidisset, tam bona indoles, quæ in puero emicuit, sopita nunquam fuisset. Mirifica enim in eo ingenii generositas, comitas morum, elegantia, re militari studium, exercitatio armorum, equitandi usus, & omnium aliarum artium peritia. Verum enim verò, difficulte est & arduum, Principem rectè instruere, hoc tamen feliciter perfungi admodum salutare, ac perinde est, ac si liberum per typographiam edideris. Nam quo pacto, unum papiri folium, si composueris, unum: ræ deinde facilius labore multiplicatur: Ita si unum Regem tuis monitis bonum reddideris, unum versus Regnum ad bonam frugem reducere non secus ac Plato, si Dionysium sanaveris, fore ut Siciliam totam ad sanitatem redigat, proficerebitur.

In hoc certè Regæ peculiaribus quædam velut ominosa sunt, adnotata. Quod (ut dictum est) natus immaturò partu, extremâ cuticulâ caruit. Quod cito ac immaturè, anno nimirum decimo quarto adolevit, & ante tempus, eodem anno barbam emiserit. Et quod immaturè annum decimum octavum ingressus canos emiserit; quod item immaturè uxorem duxerit anno ætatis decimo quinto: & tandem immaturè etiam obierit. Hoc præcox ingeniorum genus censetur quod non facile pervenire solet ad frugem.

Maximis hisce hostis successibus luctuosis omnes animis Regem floremque gentis perditum deplorabant, adeoque totâ Hungariâ trepidatum est, ut uno, præstantissimorum viro- rum robore sublato, in munitionibus firmissimis quibusque parum ulterius præditi restare existimarent. Buda in primis Regum Hungariæ sedes quondam amplissima terrore deseruit: Maria Ludovici Conjux, collectis vasis & suppellectilibus pretiosis, comitante Thomâ Nadassy, & nonnullis aliis Proceribus Hungariis Pofonium magnis itineribus defertur: Alba quoque Regalis metu admissa, hosti triumphanti nihil in vium, & difficile cogitabat. Itaque quod loca isthæc præcipue publicis solennitatibus clarissima, fuissent loca Regni authentica, mundo Ecclesiastico amplissimè ornata, literarum & literalium instrumentorum repositoryum credibile, rebus præcipue hisce publicis, & lætissimis securitatem quæritam manifestum est, dum hodie adhuc bona suppellectilibus illius pars Pofoniâ in templo Cathedrali S. Martini dicto asservatur: duo nimirum Capituli Albenis sigilla, Prothocola, Ladulæ Fassionibus, & attestationibus refertæ, & alius ornatus Ecclesiasticus. Erat enim templum Albense ob Regum inaugurationem, & sepulturam multa quoque Regali munificentia præstantissimum, ut vel ipse Mat-
thias

thias moriens donaria illi Ecclesiz supra quam viginti millibus æstimata reliquerit. Deinde Budeusium habitus sacerdotalis Dalmaticus multiplex, ex materiâ fericeâ diverſi coloris, & panno aureo argenteoque formatus: Casulæ lapidibus pretioſis & gemmis raræ quantitatis gravés & illuſtres, quarum intexturâ ſubtili cruceſ, & imagines in dorſo, & locis aliis prominent. Inter alia extat caſula inſignis artiſicii merâ gemmarum materiâ in formam competentem Anno 1450. erecta, cum imagine Reſurrectionis Chriſti, & effigie Comitiss de Zalavâ Vayvodæ Tranſylvoniæ. Calices item & faſciculi Coralloſorum, quorum alii nuſis avelanz, quin & juglandis magnitudinem referunt, cum aliis rebus, & clenodiis ut materiæ; ita operis pretioſi. Quæ omnia, hiſ Hungariam urgentibus fatiſ, & conſternatione, Poſonium deportata fuiſſe eſt credibile.

Tandem conjunx Ludovici Maria Caroli V. ſoror, amiſſo in Hungariâ marito, ad fratrem rediit, ex cujus mandato Provinciis Belgicis viginti trium annorum decurſu deinceps præſuit, ceſtque ex Hungariâ reditus quotannis percipiebat, ac tandem in Hiſpaniâ fatiſ conceſſit.

Nec planè poſt funeſtum Ludovici caſum Corona expers periculi fuit, quod quamvis Viſegradum Coronæ domicilium à Turcarum rabiè, & invaſione divinitus conſervatum eſſet, hoſte tamen Solimanno, cæſo Rege, & deſto exercitu, in Regni viſceribus, adeo que ſede ipſâ exultante, & triumphante, ſecura eſſe non potuit, Buda enim panico terrore (Mariâ Reginâ Poſonium fugiente) deſerta erat, quam Solimanum ingreſſum fuiſſe, ac inde tribus ex orichalco columnis, ſive tribus lignis antiqui artiſicii, Apolliniſ, Dianæ, & Herculiſ, ablatis reſceſſiſſe præterea nec illum crudelitatiſ veſtigium impreſſiſſe, hiſtoriarum monumenta recitant. Mirum ſanè, quòd non modò in antea niſſimo cui, ut author quidam aſſerit, nullus Europæ locus comparari poteſt, ſed & ampliffimâ Urbe, & arce Regum ſede ſumptuoſiſſis ædificiſ cultiſſimâ, ornatiſſimâque Solimanum armorum præſidium, quodpian ſed non reliquerit, ſed nec mœnia ejus murosque, quòd multi expugnatores Urbium fecère, ne nimirum hoſtium eſſent receptacula, diruerit, ſicut Atrila (de aliis ut nihil dicam) in Germaniâ, captâ Argentinâ, mœnia illius dejecit, ut cunctiſ ad illam aditus pateret: undè viæ Arx Germanicè Strazburgum adhuc hodie nominatur. Sed non dum fatum Budæ advenerat, à rabiè avariſſimi, & potentiſſimi hoſtiſ ſervatæ divinituſ, quia nimirum propitiuſ Deus hac paternâ caſtigacione contentuſ, gentem noſtram cruenta illa funeſtaque clade ad vitæ melioris ſtudiium pellicere voluit.

Interea Johannes Zapolyay, opibus potens, ditionum ſuarum finibus per longum territorium tractum, ad ſuperioris mariorum protenſiſ (præter Tranſylvaniam enim, poſſidebat in Hungariâ arcem plurimas, caſtrum Trenchén, Sudcha, Lcva, Kazza, Lethava, Sklabinia, Baymocz, Arva Likava, Uyvár, Dunavec, Scepuſium, Késmárk, Richno, Szádvár, Murán, Rakos, Thorna, Regécz, Bodokoé, Thallya, Tokay, Papa Ugod, Czeſznek, Kéová, Zelenavár, & complures alias: adhæc liberæ Civitateſ aliquot & Triceſimas, ſibi poſt compoſitum bellum ruſſicanum impignoratas) viginti vel ampliuſ millibuſ militum, quos in auxilium Regi Ludovico, ſed ſerum atque inutile collegerat, Danubium trajicit, Urbem Budam incenſam, direptam, & civibuſ vacuum reperit, quæ rerum facieſ, maximam conmiſerationem, & lachrymarum expreſſit. Inde itum eſt Alban Regiam, quorum plerique Proceres Hungariæ utriuſque ordinis convenerat, exceptiſ quibuſdam citerioriſ Hungariæ, & Regnorum ſocialium, atque hiſ qui Regiam ſecuti fuerant, Palatino præſertim Stephano Bathori. Agitatum eſt in conventu de reſtituendo ſtatu Regni, & creando Rege omnium voſiſ, & ſuffragiſ. Joannes concione advocatâ, primum ob oculos ponere cœpit, Hungariam que tot annis ſanguinem pro fide Chriſtianiã fuderit, in extremum diſcrimen, & ruinaſ redactam eſſe, Procerum & Nobilitatiſ majorem partem bello abſumptam, propugnacula denique præſidiſ nudata in faucibuſ Turcarum eſſe. Deinde urgebat, Ferdinandum, non tam imperium, quàm vindictam Hungarorum petere, externos homineſ eos eſſe, qui non cauſa utilitateſ publicæ, ſed privati commodi imperium Hungariæ ambiunt: denique jaçtabat ſuaſ in bello, quomibeſ victoriaſ, ac novum nuper in ruſticoſorum cruce ſignæorum ſeditione beneficium. Ex quibuſ facile quiſque intelligere poterat, ipſum in ſua gente, in qua ſe primum dignitateſ, & autoritateſ potentiaque reputabat, regnum conſervandum perſuadere. Invenit Joannes non ſolum patronoſ, & ad ſtipulatores ſuaſ ſententiæ, Hungaroſ ferè omneſ, ſed etiam ſui voſiſ & ambituſ ſuffragatores. Sunt enim qui addant, Scepuſium lyngrapho ſibi obſtrictam Principum fidem, quòd ei ſublato Ludovico Regnum vigore Tranſactioniſ in campo Rakos concluſæ deferretur, cujuſ proſectò vigor plurimum Scepuſii cauſam juvabat.

Nec moduſ apprehendendæ Coronæ deſuit, cujuſ ipſe cum Petro Prini, arcis Temefſiſ, & partium Regni inferiorum Præſectò, juxta Regni inſtituta Conſervator fuit. Una ergò ferè vox, & ſenſuſ erat Comitiorum, liberam fuiſſe ſemper gentem Hungariam, cujuſ libertatiſ in eligendo præſertim Rege, maximam vim eſſe, ac præſtantiam: major ſuorum inquam

Buda iras
columnas
inſignes
auſert Soli-
mannuſ
Verbem &
Arcem in-
regiam ve-
linguit.
Argentina
muros At-
tila diruit.

Joannuſ
Zapolyay
ampliſſima
dominiã.

In Alba
Regali cõ-
ſultatio de
creando
Rege.
Joannuſ ſe
animuſ
Hungaro-
rum inſi-
nuat.

Invenit
cauſa ſua
ſuatoreſ.

Hungaro-
rum argu-
menta ad
Regiſ de
gentiſ ſua
creandum.

quam fuisse sententiam, qui mortuo Matthiâ alienigenam Regem induxissent: Hinc tantæ calamitates, & Regni ruina, dedecusque profectum; quid deinceps in alieno Principe spei ponere deberent, ex præteritis documentis elucescere. Uladislaum Regem per negligentiam; & socordiam, sive per arcanum favorem, & necessitudinem Bohemorum, plurima Regno damna intulisse, ac Moraviam Silesiam, ac utramque Lusitaniam belli jure ab Hungaris partam, contra leges publicas, in ditionem Bohemorum redactas. Quâ causâ potissimum moti in memoriam revocabant plerique Comitiorum decretum anno M D V. de peregrino Rege non eligendo, quo veluti communis consensus argumento ducti, Joannem Comiticia Regem elegerunt, & per manus Pauli de Varda Archiepiscopi Strigoniensis coronarunt, post cladem Mohacianam mense altero, festo S. Martini, 1526.

(a) Statim post electionem, & coronationem Joannis, corpus Ludovici in Albâ, solenni pompâ sepeliri curat, mox Transylvanis quoque Emericum (b) Czibakum aliâs Episcopum Vardiensem Præfectum constituit.

Regnum autem in duas partes divisum, parte pro suæ gentis Principe omnia moliente, & satagiente; sed pars Primorum cum eo ipso Archiepiscopo, qui eum coronaverat defectione factâ, Ferdinandum secuta est. (c) Stephanus enim Bathori Palatinus post mortem Ludovici, Joanti adversus, plures semper quartis artibus Ferdinandum conciliabat amicis. Conventum Pofonii indixit, ubi cum suis Ferdinandum Regem declaravit. Joannes Filleres quoque & Ambrosius Fogas navalium copiarum Duces ad Ferdinandum (d) transierunt, à Stephano Palatino sollicitati, qui eos per Stephanum Revai ad fidem Ferdinandi traduxerat. Et multi alii à Joanne defecerunt, Valentinus Teoreok, Urbanus & Franciscus Battiani cum pluribus; circa id planè tempus, quo Franciscus Gallorum (e) Rex nobilem Legationem in Hungariam miserat, gratulationis novo Regi Joanni, & tædus ineundi gratiâ; quòd ipse gratis primum actis consulto senatu Budæ sanctissimâ societate iniit, honorificum sibi apud posteritatem fore ratus, si ita exterorum Regum favorem comparasset.

Dum Ferdinandus in Hungariam cum exercitu se præparat, erat ex infimâ plebe homo, qui antequam Joannes (f) Rex esset, inter stabuli ministros, equos curabat, & Jovanzarium se appellari jussit. Inter sui ordinis homines ille prædicare cepit, & Despotarum familiâ ortum, qui in Serviâ olim Principatum obtinuerant, atque amissum à majoribus Principatum repetere se, si Ducem sequerentur constituisse dixit uberem fructum assecclis suis permittendo.

His imperitorum animi maxime moti, & præsertim è Rascianis multi, ipsi nomina dederunt, accesserunt è Valachis alii, ut cum jam ad quinque hominum millia coegisset, ex illis sexcentos, ad sui corporis custodiam assumpsit, Janiceros Turcarum more appellans. Fecerunt qui hominem viderunt, à dextero ejus tempore ductu æquabili ad plantam usque dextri pedis, signum unius digiti latitudine notatum. Hunc ergo successu elatum, hinc Ferdinandus, hinc Joannes sibi adjuungere conabantur, missis utrinque nuntiis. Ferdinandus Franciscum Revay avum meum legatum misit, magno vitæ periculo, ut potè præcacta sudes parata erat, quanquam hospitali mensa adhibito, in quam intingendum periret, nisi productis nomine Regis muneribus, & pecuniâ hominem vanum placavisset. Eum itaque sibi adjunxit, quo cognito Joannes per Petrum Prini (g) cum exercitu Jovanzarium aggredditur, quem Jovanzarius vicit, castris exiit Prinio vix fuga clapsos: & tandem majori cum hducia prædando populandoque Hungaris qui partes Joannis sequebantur omnia infesta faciebat, ad victoriæ tamam majori hominum numero confatent. *Felix siquidem rerum incipiarum initium, multos solum hominibus conciliat* (h) Sed tandem per Emericum Cibakum fugatus, & cæsus, & postremo ipse in oppido quodam interfectus est.

Hac rerum tempestate, Jaiza sedes quondam Regum Bosuensium munitissima, à Turcis vi, & proditione propugnantium capta est.

(i) FERDINANDUS verò, dum Budam magnis instructus copiis properaret, Joannes cum exercitu, Danubio transmissus, ad pagum Grobacium nomine, infra Budam castræponit. (k) Manebat in fide Regis Simon Episcopus Zagrabienfis, Franciscus Colocenfis Archiepiscopus, & Joannes Statilius, qui veteri Budæ præerat. Ad Grobacium sex circiter dies subsistens Joannes, equitatum, & peditatum suum collegit. Inde profectus ad Hatvan, castra posuit, simul negotium dat Francisco Bodo, ut secum Paulo Bakith assumpto cum iis quibus præerat militibus, citiorem Danubii ripâ infessâ, Ferdinandum ingressum in Regiam Urbem observet, copiarum numerum, tormenta, apparatus; sed Germanus ex adversâ ripâ globos emittentibus, non sine gravi discrimine, ad Joannem redierunt.

Interim Franciscus Botyani Brnus, Comiticia Crisium, Sclavis, & Croatis indixit, quibus cum de præsentium rerum itatu ageretur, quæ florentes Ferdinandi partes & olim Joannis erant, omnes illi ad Ferdinandum transierunt, uno excepto Joanne Banffy, (l) qui nullis per amplis li-

(j) Joannes Banffy, in fide Joannu permansit.

Vladislaum
Moraviam
Silesiam,
& Lusitaniam
ab Hungaris
alienat.

Joannes coronatus in
Regem
Hungar.

(a) Ludovicum sepelitur.

(b) Emericus Czibakus Præfectus
Huius Transylvaniam.

(c) Stephanus Palatinus partium Ferdinandi.

1527.
(d) Ferdinandus Rex creatur miles ad fidem suam accedens.

(e) Rex Gallia cum Joanne fuit.

(f) Niger homo Jovanzarium dicitur.

(g) Franciscus Revay, ad Jovanzarium legatus periculis.

(h) Petrus Prini Jovanzarium vicit.

(i) Vincitur ab Emerico Cibako Crinitur.

(j) Joannes veniens Budam Ferdinandum se opponit. 1529.

(k) Partium Joannu scissatores.

Sclavonia & Croatia ad Ferdinandum: cetera transiit.

cet pollicitationibus, nullis minis non bonorum incendio, amicorum, & propinquorum precibus, non uxoris lacrymis moveri potuit, quæ provoluta ad pedes, per charissima omnia obsecrando, obfirmatum ejus animum flectere conabatur. Cui respondisse fertur. Charissima, dicens uxor, aliorum bonorum jacturam ferre æquo animo possum, (fortunæ enim munera sunt potius, quam bona propria mea) fidei jacturam, quæ tota à me est, etiamsi quæ sunt homini in vitâ postrema, sint subeunda, ferre haud possum.

Ejus præcipientia animi constantia verbis, fidei & constantia momenta.

Simil' at que enim in homine desideratur fides, constantia, officii laus, quibus vinculis hominum societas copulatur, non is homo, sed hominis umbra est habendus. Quam diu audivero Joannem Regem vivere meo suffragio creatum Regem, ei servare fidem integram animus est, ut si amissis patriis fortunis, peradco honestam causam sit victus, diurno opere quærendus, Dei immortalis beneficio, in satis luculentâ re positus, non sum recufaturus Joannis Regis equum curare. In arce ergo Verôche totum illud tempus, quod inter pulsam Regem, & restitutum Regno intercessit, cum suis mansit, nullo unquam dato signo immutatæ voluntatis.

Ferdinandus Joannem ad Tokay usque persecutus.

Porro Joannes progressus, exploratis hostium viribus, ad Gycongykos castra posuit, quem copiæ Ferdinandi ad Tokay usque persecutæ sunt, ubi re malè gestâ, cum militibus reliquis atque amicorum coactis auxiliis, ad Zinam Joannes confedit, ubi Caciacerus Dux Ferdinandi cum persecutus prælio fudit, & prostravit, nonnullis ex Regiis spe præmiorum ad Ferdinandum pertractis.

Legatio Joannem ad Solimannum.

Hæc dum geruntur, Ferdinandus missis ad Solimannum literis, propter securiorem suum statum Solimanno pecuniam pollicetur, quæ literæ à Joanne interceptæ fuerunt, qui communicato cum suis consilio Transylvanum Palatinum ad Solimannum legavit, & cum de fortunâ suâ, & quibus prætensionibus ipse & Ferdinandus pro usurpando imperio, uterentur edoceret. Exinde Ferdinandus Regni compos, in Bohemiam ordinato Regno, ac administrationibus commendato rediit. Hi fuere Stephanus Bathori, cum Collega Paulo Strigoniense Antistite, Berckasius Taurnicorum Magister, Alexius Thurzo ærarii Præfectus.

Joannes verò in Transylvaniam exercitum cogere cœpit, & ad Sigismundum Poloniæ Regem misit Archiepiscopus Colocensem, qui auxiliares copias contra Ferdinandum impetraret, cui per Sigismundum responsum, se Christianorum bellis miscere nolle, qui internecinum cum Scythis Tartarisque bellum gereret. Neutralem se fore pollicitus, daturumque operam, ut pax inter eos ex bono & æquo componi possit. Johannes Sigismundi auxiliis desperatis, ex Hungaris & Polonis mercenariis militibus exercitum comparat (Hungari enim ferè omnes ex ulu victoriæ ad Ferdinandum, quem Regem acclamarunt, inclinârunt) & cum Germanis apud Tibiscum manus conferuit, victusque & castris exutus, in Poloniam profugit.

Constitit primum Poloniæ fines ingressus apud Matthæum Tarnovium, ex priori nobilitate virum, à quo honorificè exceptus fuit, consolationibus in afflicto hoc casu sublevatus: provisum illi honestâ sede fuit, communicatâ suppellectili necessariâ, vasis argenteis, & alio regio apparatu. Erat unus è Principibus Polonis Hieronymus Laskius Palatinus Sira-diensis, cujus operâ Sigismundus in feriendo cum Turcâ fœdere usus erat; Is Joanni author extitit, ut quia recuperandæ dignitatis alia ratio non extaret, ad Solimanni patrocinium confugeret, offerrens simul laboris, studii, industriz in implorando eo operam omnem.

Hieronymus Laskius ad Solimannum Joannem legatum.

Ergo Joannes Hieronymum legatum destinat, qui celeritate usus citatis equis Constantinopolim contendit, & primum cum Aloysio Gritto, & Ebraimo, uno ex Vefiris viris, apud Solimannum autoritatis maximæ, rem communicat. Ebraimus post biduum, Laskium ad Solimannum adduxit, legationis summam exposuiturum, ac eo quoque digressio, absentis apud Solimannum profectus est causam. *Ita ambitio, dominandi cupido sæpè impellunt Principes, ut extra sus territoris fines, periculosas insidiosasque ad alios tanquam amicos, verum hostes, & insidiatos, profectioes temerè inconsultè que suscipiant.*

Joannes Solimanni beneficia vius.

Inclinavit Laskius Solimanni favorem in Joannem, effectique ut Joannes beneficiarius ejus appellaretur. Illud præcipue stimulum addidit Solimanno, ut Joannem in clientelam suam susciperet, quia Caroli Cæsaris, & Ferdinandi Regis potentia Turcis formidabilis videtur, qui omnia malebant, quàm ut Ferdinandus Hungariæ, & Bohemiæ Rex pacificam Regni Hungariæ possessionem obtineret, hostemque præpotentem sibi finitimum haberent. Non ignari si Carolus occidentalis Imperator mari, & Ferdinandus ab Hungariâ, Myfiâ, terrâ eos aggrediretur, Græciam, & omne orientis imperium periclitari posse. Tum ut ideo, quod eo tempore à Ferdinando legati ad Solimannum missi erant, quorum alter Hungarus Joannes Oberdancius nomine, alter Germanus, repetitum quascunqve Urbes, oppida, arcés, à Ludovico tempore Turcæ occupassent, ac Belgradum nominatim. Quo irritatus Tyrannus, eo ferventiori studio fortunam Joannis vindicandam amplectitur, & Ferdinando bello denunciato, claves, quas possidet Urbium, collo appensas in Hungariam breviæ allaturum pollicetur. Fer-

Solimannus Ferdinandi potentiam cupatam, in sensu.

Ferdinandus quæ Constantinopoli gererentur, acceptis, relicto Budæ Stephano Bathori Palatino, Viennam se recipit, ibi de modo resiliendi provifurus. Et quo tempore quidem legati Viennam redierunt, Ferdinandus Spiræ convenitum agebat, in quo constitutum Imperii Principibus, Joannes per literas univerfam causam suam exponit. Interim Laskius è Thraciâ redit, Regis animum spe lætioris fortunæ confirmans; ipsumque ad occurrendum honorifice Solimanno hortatur: Quam ob rem feliciter confectam, arce Dunavæ ad Popradum aminensitâ, ac civitate Keszmark remuncratus est. Joannes læto nuntio recolligit spiritum, & suos ad constantiam, ac fidem præparat, tandem de adventu Solimanni certior factus; Simonem literatum cum equitum alâ, & peditibus quingentis in Hungariam præmittit. Certatim omnium suorum fervent animi, pecuniam cum Principes, tum frequentes aulici conferunt. Valentinus (a) quidam ex eo hominum genere, qui in aulis Principum in deliciis haberi solent, ex censu suo exili, decem aureos Hungariis Regi obtulit. Utere, inquit, Rex, lætioribus tuis rebus, mihi Budæ cum fœnore reddidurus; quo omne maxime exhilaratum ajunt. Simon (b) cum Polonorum copiis Hungariam ingressus ad Cassoviam cum Ferdinandi Ducibus Stephano Revay, & Thomâ Laskanii prælium committit, victoriâ Joannis exercitui favente, quâ mirifice in spem relevatus fuit, & simul è Poloniâ movens, suas copias Simonis exercitui adjungit, ac Lippam præparat: Hungarorum plerique gratulatum, ad Joannem conveniunt de fœliciter reditu in patriam: gavisi in his Joannes Banffy, Petrus, Marcus, Joannes Tahy, Simon Episcopus Zagrabiensis, comparato exercitu Joannes ad Urbem munitam, quam Montis Græcensis incolæ appellant adducit, à Ferdinando septingentorum Hispanorum præsidio firmatam, spe capiendâ, aut vi, aut deditione munit ionis. Quo cognito Episcopus Labacensis assumptosecum Germanorum equitatu, cui præerat Germanus Pwar nomine, obsessis auxiliaturus pergit, multis tum Sclavis; tum Croatis, Nobilibus spontè sua signa sequentibus. Quo terribi Ducem Joannis se tempelivæ cum copiis in Sclavonici Regni interiora recipiunt, atque ad arcem quam Szent Ersebeth vocant militem ducunt, & eam obsident, obsessis quovis modo resistere paratis. Interea Germani Monte Græcensi obsidione liberato, ad arcem in ditione Episcopi Zagrabiensis copias ducunt fiducia illius potiundâ. Rem per cuniculos agunt, variis artificii globis ignem in clusum ex repercussione emittentibus è muris Joannis milites deturbare conantur. Obsessi impigrè expugnantium impetus excipiunt, sed dum Germani pertinacius obsidionem continuarent in angustia magnâ commeatu Joannes Vagotovich præsidii Præfectus Sacerdotem quandam nocte per funem extra muros demissum, ad Episcopum Zagrabiensem cum literis ablegat, ut suorum periculum exponeret, quodd nisi tempelivæ auxilio succursum fecerit, tantâ eos affligi victus inopiâ, ut de patefaciendis hosti portis meditari reliquum haberent. Zagrabiensium animos labantes erigit, promissione propediem Turcicarum copiarum auxilii; quod nuncium ipsi ingeritibus lætitiæ signis excipiunt. Erectum fuit in summo templi fastigii vexillum jam vetustate subalbicans, quod explorator Germanorum Turcicas copias advenisse ratus pro verò suis retulit, qui ante jam de eorum adventu suspicabantur. Ita Germani temerè adhibitâ fide obsidionem solverunt.

His à Joanne Ducibus gestis Solimannus adulto verè contracto exercitu Sirmium pervenit, cui Johannes in campis Mohaczianis venerandus cum Laskio occurrit. Budenses trepidantes, quibus licuit asportatis, quia Posonium, quia Strigonium denique profugium relicto in præsidio Thoma Nadasdio cum Germanis Septingentis qui è ipsi viso validissimo bellico Turcarum apparatu, suffossa per cuniculos mœnia, intâ deditionis conditione, Nadasdium ne quicquam consentientem, quin potiùs minaci fronte reclamantem comprehendunt vinculaque injungunt, ne resistere, ac hincere potuisset. Quod ratum habuit Solimannus, & Germanos cum Saracinis in columes dimisit. Nadasdium autem è concameratâ restudinis custodia educus à Janicieris Ibraimo siltitur; à quo intemperatus increpatus, quod Budam Hungarum ipse contra Hungariæ Regem, & potentissimum Turcarum Imperatorem defendisset; tandem duobus Czauis, & certis Janicieris penes ripam Danubii deducendus, per speciem Joanni Regi tradendus, re tamen verâ in subjectum flumen præcipitandus attribuitur, uno ipsum adolefcente comitante. Itaque multa animo versans, repentè in navim, quam propè ripam fluminis fors obulerat, insilit, Janicieris cum retentâ chlamyde tenere volentibus quâ ipse discissâ navim magnâ colluctatione sine ullo remedio impellit.

Circa vesperum in adversam ripam ad castra Joannis delatus est, à quo veniam obtinuit, honesteque est habitus. Autor est Iovius, Solimannum cognitâ militum perfidiâ, probitateque Nadasdi intellectâ, milites licet sub fide suâ dimissos, ad unum Janicieris trucidandos objecisse. Nadasdium verò ipsum stipendio invitatum, idque renuentem, humaniter dimississe.

Solimannus occupatâ Budâ, eam clienti Joanni tradidit possidentiam, istud agens quod agazones solent, qui caballos feroces cicuraturi, frænum durius initio non admovent, neque

Convenitum Spiræ.

Laskius in legatione duxerit remunerata.

Loannes in Hungariâ redire incipit.

(a) Valentinus cuiusdam factum.

(b) Ducem Ferdinandus di & Joannem ad Cassoviam congressus.

Montis Græcensis, à loanne tenuerunt.

Arx Episcopi Zagrabiensis à Germanis in manu tenetur.

Solimannus in Hungariam præparat.

Thomas Nadasdi Budæ Præfectus captus à Turcis.

Fugit beneficio navis, Czauiam Joannem confinis confinis.

Solimannus captus Budâ Viennâ præparat.

calcaribus urgent, sed leni cingunt ac molli vinculo, sensum ipsos habituri severiùs, ipse Viennam versus profectus, in quo itinere, Jaurinum, Ovar, & omnia ferè loca ultra Laytham flumen in Aultria finibus incendio flammisque concremata, aut vacua relinquebantur, illa tamen, hostes, licet sine praelidio essent non occuparunt. Cum Strigonio appropinquaret, Paulus Strigonienfis Antistes, qui à fido Joannis defecerat, tutiora secutus consilia, ipsi occurrit, errati veniam implorans, qui ipsum Joannis favori commendavit, ad quem tali verborum forma usus fuisse fertur: (a) *Deum immortalem obtestor, ne Virgineum quidem Matrem, aquè luxisse filium salutis nostræ autorem in cruce actum, ac ego, profectus sum te euntem in exilium, Regno & patriis bonis spoliatum.* Ad hæc Joannes: (b) *Alqui Virgo, inquit, ad cruce msi que filium profecta est, in quod ultimum amicitia munus Regi deberes, qui in sine amoris sui monumentum in te constitisset, ut cum ad supplicium locum usque deduceres, non potuisti a te impetrare, imò quò gravius flagitium esset, vix nuntio accepto euntem adversari, ad arma ne horam quidem intercedere passus es, quin ad illam transfugeret. Faci tamen alus tua, ut in gratiam nostram redeas.* Tantum tandem fidelitatis ardor citò deferbuit, dum post discessum Solimanni, rursus ad Ferdinandum defecit. *Comperit enim est, quò fortunatum, eos favorem hominum inclinare.*

Continuat Solimannus iter Lyncium usque populationibus infestans omnia, Vienna (c) in medio relicta, quam viginti millia peditum, equitumque ingressa fuerant, Ducibus Philippo Palatino, Nicolao Salmensi, qui Ticinensi prælio, in quo Rex Galliz captus est, inclaruerat, Guiljelmo Rogendorio Regiz aulæ Magistro, Lenoardo Veltio, Joanne Catanero & Comite Hardek. Tandem Solimannus (d) præter opinionem Viennam pervenit, tentat an cuniculis capi Urbs posset, sed irritò conatu, ac quò minus muros subrueret, fecit muralium tormentorum inopia, quæ navali prælio, cum Volphango Odero classis Præfecto, quæ ad Posonium erat commissa, cum opulentia omnis generis suppellectili amiserat. Obsidionis (e) ergò die vigesima tertiâ, noctis horâ decimâ, sublatis silentio tentorii iter arripuit, tantâ properandâ curâ, ut die quintâ in campis Budæ subiectis (quod triginta duorum miliarium intervallum habebatur) castra locaverit. Quanto verò cum doloris æstu inglorius hinc discesserit Solimannus, apparet ex vehementi possidendæ Urbis desiderio. Nam ex tribus optatis (f) quæ vivens animo habuerat, hoc ajunt fuisse præcipuum, ut eâ Vrbe potiretur, tanquam clave illius imperii, quod ille post Constantinum Magnum jure ad se pertinere dicebat. Alterum, ut superbum illud Templum, Moscheam dictum, absolutum videret. Tertium, ut aquæ ductus quosdam, veteris Romani arificii intignes, ad coronidem perductos inspiceret.

Declinavit Solimannus in obsidione Viennensi viginti millia suorum. Inde Budam divertit, & sacram Coronam Joanni tradidit, ratus, tum temporis Solimannus honestius primo circumvenire fraude honestâ, quàm vi apertâ.

Quo verò pacto Corona in manus Barbari pervenerit, & quibus fortunæ telis tunc objecta fuerit, uberius explicare placet. Tacent ferè omnes scriptores de insigni S. Coronæ fortunâ, qua propter res hæc ab iniquâ oblivione vindicanda, teste non solum temporis illius accurato scriptore, sed etiam spectatore rerum istarum Joanne Sermegh, viro publicis muneribus celebri. Florebat in Hungariâ non contemnendâ potentia, opibus, clientelis inter Proceres, Petrus Prini, qui partim antiquâ necessitudine, partim suffragatione suâ, in electione Regis Joannis principem locum ac dignitatem obtinuerat, & diadema sacrum cum reliquis ornamentis privatim conservandum, contra legem Duumviratus sancitam, receperat. Verum postquam fortunam Joanni adversam videret, & conditionem eò redactam, ut Ferdinando expeditionem in Hungariam paranti occurrere non auderet, (g) ipse quoque Ferdinandi partes secutus est, novam ipsius gratiam, & præmia occupando. Quæ ut commodius acquireret, Diadema quod fideliter ad arbitrium Joannis Regis se servaturum iurejurando promiserat, Ferdinando inaugurationis tempore exhibuit, Palatino Stephano Bathori, cum commendante, atque cum esse dicente, qui secundum consilium suum, operam præcipuam in constituendo Ferdinando Rege navasset. (frustrane enim fuisse omnium conatus, nisi ipsi coronam attulisset.) Ejus facti gratiâ, bonis Antonii de Paloch, quæ ad manus ipsius habebantur ipsi relictis, Præfectura quoque Transylvanâ, & servandæ Coronæ, ipsi denuò commendata, Ciula denique, quam Georgius Marchio Brandeburgensis possidebat, promissa fuit.

Quare conscientia facinoris territus, ab hoste vitæ & fortunarum periculum, & quod maximum erat, Coronæ metuens, consilium à fugâ cepit, non dissimili factò Romanarum Vestalium, quæ grassantibus in Urbe Gallis, una cum sacris penatibus fugerant. Coronæque & sacris instrumentis currii impositis, quæ post Joannis & Ferdinandi Coronationem, non ad solitam Arcis Viffegradienfis custodiam detulerat, sed contra leges Regni, apud se detinuerat, ex arce Soklyos fugiens, ad Saarospatak, tanquam locum tutiorem contendebat, jamque diverterat ad pagum juxta fluvium Saarviz vocatum Kaidacz nomine, noctem illic æturus. Quo intellectò & fingâ cognitâ, Joannes Szerecen Regi Joanni affinitate ac fide in

Paulus Strigonienfis Antistes à Ferdinando defecit.

(a) Ejus ad loannem oratio.

(b) Joannis congruum responsum.

(c) Nova Pauli Strigonienfis Antistitis defectio.

(d) Viennæ præsidium quantum.

(e) Solimannus Viennam in visio conatu sen

tu.

(f) Triâ Solimanni in vita optata.

(g) Solimannus Coronam Joanni tradidit.

Petrus Prini Coronam privatim custodit.

(g) Alonnes ad Ferdinandum transiit.

Pramium Prini pro datâ ad coronationem Ferdinandi Coronâ.

Prini pro datâ ad coronationem Ferdinandi Coronâ.

ter primos junctis, extemporaneis militibus collectis, nocte intempeſta pagum invadit, i-
plum Priniq; cum uxore, liberis, & omni ſuo theſauro, cui ad junctum Diadema fuit, capit; ca-
pitivumque Joannis Bauiſſy acerrimi partium Joannis ſocii fidei commendat. Iſque tali præ-
da gaviſus illum cum ſuis omnibus, & Diademate in arcem ſuam Kaproneza in cuſtodi-
am remiſit, dum Cæſar Turcarum ad obſidionem Viennenfem contendens, cum tercen-
tenſis Afaticæ potentie millibus, Mohach ſub gentis Hungariæ locum attigiſſet, ubi o-
mnes hi, ſymbolo facti, ipſum Prini cum Diademate velut ſacras Manubias Solimanno obla-
tas, in ipſius poteſtatem redegerunt. Illud fuit Prini præmium, quod pretio accepto,
S. Coronæ dignitatem violavit. O facinus indignum, quis non condoleat intelſiſſis factio-
nis, ubi non ſolùm vincula illa communis neceſſitudinis diſſolvuntur, amor patriæ extingui-
tur, Regum Majeſtas proſtituitur, ſed & ſacrorum cultus ac religio profanatur? Neminem e-
nim horum S. Coronæ latebat dignitas, ac religio, cui ſi ac præterea honeſtati atque gloriæ
conſulere voluiſſent, nequaquam tali infamia, ſe apud hoſtes gentem propriam, ac patriam
maculaſſent.

*Prini cum
Coronam
capitur.*

*Solimanno
ad Mohach
traditur.*

Aliter ferè vir ætate ea ſummus genere & eloquentia Franciſcus Forgacz Epifco-
pus Varadienſis, & Cancellarius Regni in ſuis commentariis memoriæ tradidit, nimirum
Prinum, cum Michæle Keſſereo Palatino Regis Joannis, una cum Diademate captum,
eaque occasione tandem Coronam ad Joannem rediſſe. Sed facilis eſt conſenſus. Quic-
quid Coronæ contigit, authoritate, ac imperio Palatini, à recentis proceribus factum eſ-
ſe, eximioque & ſpecioſo ſue factioſis titulo, ut virtutis gloriæque loco ducerent, ſi ad o-
ſtendendum inſigne ſue factioſis ſtudium, palmarium veluti hoc facinus parafſent.

*Franciſci
Forgacz de
captâ Co-
ronâ ſan-
ctiſſimâ.*

Evenit hoc ſingulari Dei judicio, ut Cæſar Turcarum, Coronâ toto eo tempore quo
Viennam obſederat apud ſe retentâ (velut arca Jehovæ apud Philiſtæos) nullo ſælici eventu
regreſſus Budam, Ioannem cum adjunctis proceribus acceſſerit, Coronam Regalibusque inſi-
gniis oſtenſis, aſtantiſque Turcarum purpuratis ſic allocutus fuerit.

*Imperator
Turcarum
Coronam
Ioanni
tradit.*

*Dixi tibi hæc mentem, inquit, amice frater dederunt, quod ſpretis aliorum auxiliis, contra
tui nominis hoſtem, meum auxilium imploraveris. Nec enim ſi religione, ac Deorum cultu
differimus, communibus natura officiis, ac neceſſitudine diſtinguimur. Aequè apud nos ſas, & ju-
ſtum colitur, æqualis vobis, cum belli pacisque conditi legesque. Iam vero expertus es & invi-
ctus eſſe imperii noſtri vires, & fidem in amicitia, & benevolentia noſtrâ eſſe inviolatam in-
culpataque id quod vel hoc ſigno inſalubili cognoſcere poteſ. Diadema enim quod apud
gentem tuam magnopere æſtimatur, à civibus tuis ad me delatum & apud me diligenter cuſtodi-
tum, in præſentiarum trado tibi tuiſque poſteris, perpetuo honori, atque decori. Trado, &
hanc ſedem Regalem, regnumque que licet a me armis ſælicibus, & victorioſa hac dextra pa-
tra ſit, tamen quia nova noſtra neceſſitudinis leges, & clientela uſa poſtulant, totum belli jus ti-
bi dono, optoque, ut non ſolum ſuſcepto regni ſucceſſu, optatum contra hoſtes tuos victoriam
conſequaris, ſed & æternam noſtri beneficii memoriam, & clientela noſtrâ dignam gloriam con-
ſerves.*

His dictis Solimannus perſtrinxit Hungaros Procres quosdam, qui fluxa fide, ſa-
cramentique immemores, tanquam deſectores, oblique ſanguinis Hungarici, ad Fer-
dinandum defeciſſent, interminatus præterea pœnas, ultoremque gladium, ſi ingenii levi-
tate renovatâ, cumulataque malignitate, iterùm à fide Joannis, occasione priori turpore
reperatâ, deficerent. Dumque Joannes à Prini, & Archiepiſcopi Strigoniensis ingenio, & a-
micitiâ abhorreret, accuſans eos, nequaquam in fide permanſuros, ob id, neque clementiæ
munere dignos, Solimannus reſponſo non barbaro, ſed optimo Rege digniſſimo: *Antibi, in-
quit, in hac vita dignitas, aut honeſtius quicquam accidere poſſit, quam ſi in clementia immortalẽ
gloriam conſequaris? hoſtes verò tui æternam ingratiſſimæ ac ignominie maculam ad poſteros de-
riverent? Quis igitur non admiretur divinæ providentiæ prodigium, quæ cuſtodem S. Coronæ
profeſſum Chriſtianæ dignitatis hoſtem conſtituit? Quis non ſtupet pium factum, ab impio
Tyranno, cum quo nulla eſt, ab adverſa religione commercium, nulla cui fides divina, &
humana colitur? Ignorantiæ & ex eâ ortæ ſuperbiæ barbaræ, contemptique id adſcribi
poſſet, niſi divinitus fortè excæcatus, nec religione ejus moveri, nec decus curare viſus
eſſet. Inſigne profectò omen & ſalutare fuit, Hungariæ prædonem, & tot imperiorum,
ac Regnorum everſorem, Regnum Hungariæ, cui fortuna à florentiſſimo ſtatu, aut ca-
ſum, aut excidium parabat, minimè everſurum, ſed permanſuras illius reliquias, quæ non
ſolum cum priſcâ illâ virtutis & fortitudinis laude certare poſſint, ſed & de hoſte imman-
ſiſſimo laurea triumphales reportent. Quis precor jam ambigere auſit S. Coronam in tute-
la Dei præpotentis eſſe, quando ab ingratuſ civibus in poteſtatem hoſtis contradita, civi-
bus iterùm, non minore fidei, quàm virtutis in hoſte encomio, reddita, graviſſimum pro-
ceditionis, & ignominie probum objicere videbatur? Quid enim ignominioſius civibus illis*

*Solimannus
egregium
diſium, &
ſælum
mirabile.*

*Apud Tur-
cas quare-*

ve patrocini-
num.
Michael
Kefereo
proditiōne.

(quorum superius fit mentio) quam thesaurum hunc in potestatem redigere Turcarum & specioso patrociniū profani nomine, in miseram omnium conjicere servitutem? At verò hos omnes, divina tandem vindicta, ob impium proficitur Coronæ facinus, proditiæque libertatis, seriū, aut citiū confecta est. Nec enim Michael Kefereo Palatinus ulterius, quicquam boni ad nominis sui existimationem egisse fertur, amaramque (id quod nomine ipso præsertur) & acerbam memoriam meruisse; neque Joannes Szerecznialiū Cymncris, ut dicitur tenebris occultandum potius quam hoc indignum S. Coronæ captæ piaculum patrasset. Sicque Proceres illi, fatali patriæ impliciti bello, impiâ quadam oblatione, veluti improbi adulatores hostium, oblitique Christianæ dignitatis, iudicati, familiæ suæ decus dignitatemque diuturnitate temporis, propagare non potuerunt, sed unâ cum facinoribus suis sepulti, æternæque oblivionis tenebris immissi, nequaquam luce S. Coronæ, quam detestabili proditiōne offenserant, ac usu splendoris ipsius gaudere cum posteris poterant. Quo enim vultu ac favore S. Corona, posteros illorum, multò magis degeneres aspexisset, per quos hostibus perditâ proditiæque, ad incxpiablem contumeliam, in gravissimo momento læsæ Majestatis, unâ cum patriâ, fumina calamitatis incommoda pertulisset? ipse verò Prini, ceteri fideliter navatæ operæ præmia à Ferdinando accepterat, tamen deinde quod per negligentem ipsius custodiam Corona periculo obnoxia fuerat, levitatis & noxæ poenas, & adversum fati sui sortem ab arcana S. Coronæ offensione subiit: Antea quidem quod pro sacrâ Coronâ aucupium præmii utilitatis privatæ sequebatur & accepit, nunc verò quòd negligentiorcm, quam tanti thesauri dignitas requirebat, Conservatorem se declaravit; naturâ victiorum usitata, quorum uno admisso, reliqua spontè velut nexu quodam mentes humanas occupant. Prini quippe, ut suo loco dicitur, in Civitate Nova Austriæ, in qua quondam per Fridericum Tertium Imperatorem sacra Corona, sacro carcere detenta, & D. Matthiæ Regi Hungariæ ad immortalcm triumphum remissa est, mandatur custodiæ, ubi mœrorc, ac illuvie confectus interiit. Quod luculentum argumentum divinæ talionis, custodiam infelicem, in loco custodiæ sacræ Coronæ puniri? quasi iusta exprobratione quod eandem iniquis auspiciis, nunc ad hunc, nunc ad illum Regem contra iurjurandum transferebat.

Ea enim æquitatis, & iustitiæ divinæ in ponderandis Coronæ injuriis cura est, ut illas, ac occasiōibus similibus, & æquatis ut dicitur signis compensaret, ac publica ejus incommoda, privato in ipsis à quibus patrata sunt, nomine iustificeret. Sic occultâ & admirabili sorte, sacræ Coronæ decus singulis illis maxime funestum fuit, quicquid è admirabili sorte, sacræ Coronæ decus singulis illis maxime funestum fuit, quicquid è admirabili sorte, ac superbiâ inducitur, pessimis artibus indulgentes pro libidine, sacræ Coronæ leges violarunt, Regiique noninis famâ violatâ læsæ Majestatis fugillatione tenerent. Sed ad Joannem.

Inducia in-
ter Ferdi-
nandum,
& Joannē
annua.
Tractatus
pacis Sri-
goniæ.
(b) Joannē
Bauffy
mors.
(c) Grittu
in Gubern-
natorem
designatur
an. 1537.
(d) Nadas-
dio & Pro-
ceribus
pluribus
contradi-
centibus.
(e) Grittu
in imperiū
suum de-
trestanti
ulcio.
(f) Nadas-
dio Joannē
in parte
defert.

Inglorio Solimanno ab obsidione Viennensi reverso, Joannes Hyeronimus Laskium ad Ferdinandum mittitur tractatione induciarum, quas ipse annus concessit, ut intra illud tempus de pacis conditionibus tractaretur. Convenere (a) ergo Strigionum jussu Ferdinandi, Franciscus Reyay Propalatinus Regni, ac Emericus Variassy: è partibus verò Joannis Stanislaus Albx Antistes, & Bernardus Baksay, qui jus dicerent, & controversitas querelasque dirimerent, ubi alii malorum auctores proscripti, aliorum bona occupata. Colefcentibus induciis, Joannes Bauffy ex parte Joannis (b) Palatinus in arce Kaproncza moritur: Quo intellecto Laskius, & Verbeocz, Grittum Joanni non in Palatinum solum, sed in Gubernatorem Regni commendant. Qui re ad senatum delatâ, majori parte, ac Nadasdio præsertim peculiari oratione disfluente, Grittum (c) nihilominus Gubernatorem Regni designat, proclamari facit, Diploma superinde fieri, quod complures è Proceribus, (d) ac Nadasdio imprimis suis nominibus confirmare noluerunt, unde Grittu (e) in eisdem odium, & ultio exarsit. Simon enim Athinay furca affixus, nec à Nadasdio sibi temperasset, nisi is à Gritti Secretario admonitus, periculum metuens, ductâ in partibus Ferdinandi uxore Ursulâ Kanisay, Ladislai Kanisay filiâ, & pctitâ à Joanne veniâ domum redisset, qui (f) postea nec partibus Joannis, quas societas Turcarum oderat, unquam adhærere voluit. Consistentinopolim Grittu, Iohannes Varadinum concessit.

(g) Fuit autem Ludovicus Grittu, Bizantii Andrea Gritto qui postea Veneti Senatus Princeps exiit, ex Græcâ concubinâ genitus, qui Turcico sermone familiare sibi factò, promovente præcipue Ibraimo purpurato, se in consuetudinem Turcici Imperatoris insinuavit, illi compendio, quod incretatur, quam excrebat, quæstum totum & indagatorem gemmarum pretiosarum, quarum & Imperatorem, & Ibraimum studiosissimum cognoverat, convertit, suisque de gemmarum præstantiâ multiplici, ornatu, & ad Majestatem Regiam condecorandam valore difficultationibus adduxit Imperatorem ad insanam toto orbe conquirituram gemmarum solertiam, quibus cubilia, equestres cultus, podii parietes, & cuncta

(g) Ludovicus Grittu quis fuerit.

eta instrumenta exornabat: Ipse verò Gritus insignes ex auro, & gemmis cœlaturas adinveniebat; quæ res summam Gritto apud Imperatorem conciliavit gratiam, ut spe adipiscendi honoris inter Bassas sensim ad Mähometis sectam transiretur crederetur. At male se res habet, cum quod virtute effeci debuit, id aliis minus honestis rationibus tentatur, ut Gritti casus de quo inferius, illustri documentò ostendit.

Tractatur tandem de pace cum Ferdinando Pofonii, sed irritò conatu, donec utraque pars demùm bellorum prócellis fatigata, ad pacis conditiones descendit ejusmodi quæ promovente Carolo Imperatore, mediò Autistitis Colocensis; Stéphani Brodeci Vanciferis, & Stéphani Verbeocz Cancellarii Legatorum firmatæ sunt: Ut videlicet Joannes superstes, usque ad obitum regno potiretur, post obitum ejus Ferdinandus, aut unus ex filiis suis in regnum succederet.

Si Joannes filium post se relinqueret, illi omnes paternas arcès Ferdinandus, aut ejus hæres, unà cum Transylvania redderet. Hæc pax cum Ferdinando inita, non placuit Solimanno; quòd eam inconsulto, & inscio ipso Johannes pepigerat. Vigore patrum pacis conditionem, Joannes à Ferdinando auxiliâres copias contra Solimannum patronum suum impetravit, quò tùm in Moldaviâ injurias suas ulciscerebat non sine suspitione invasionis Transylvauiæ, & Hungariæ.

Verùm minis & exprobraionibus Solimanni beneficiorum abductus à proposito, Joannes aliud intentionis suæ diverticulum invenit. Posthæc egressus Solimannus cum immentis Turcarum copiis quintò in Hungariam, Viennæ alteram minatur obsidionem, circa Civitatem Keoszeogh frustra moratur, propugnante acerrimo viro Nicolao Jurestih. Ubi Solimannus in campos Mohachianos pervenisset, Petrus (a) Priini ad eum venit orans, ut tam à Ferdinandi, quàm Joannis clientelâ se eximeret, & in peculiarem beneficiarum reciperet, ut sui juris Princeps foret cum pactione illius, quod sibi imponeretur annui tributi. Quod cum Joannes ex Ibraimo didicisset, effecit ut Priini iis omnibus quæ petebat negatis, insidiæ pararentur, velut viro, duplici p̄datione notato. Ex arce ergò suâ Valponiâ cum splendido apparatu veniens, ad Ibraimum ire jussus, inter medicos Janiceros, equo deturbatur, capitur, prætorianis traditur, servitoribus partim cæsis, partim spoliatis.

Solimannus cum Ibraimo collocatus, primùm ad Joannem mittit, ut de eo quicquid vellet, se tamen præmonitio statueret, ubi filium septennem ex duobus natu majorem scitatum puerum Franciscum, alii volunt Michaelem fuisse, ut se rediret, & deinceps partes sequeretur pro obside tulit: quem Solimannus acceptum, ac Gritto, ut Bizantium deduceret commendatum, circumcidit, & ad suæ superstitionis vanitatem cogi curavit.

Venerat Vicinam Carolus Imperator cum validissimis Germanorum, & Hispanorum copiis, ut de summo totius orbis imperio cum Solimanno decertaret. Nunquam profectò ab ullâ hominum memoriâ, & ipsis Romanis temporibus, tot insignes duces, tot lecti milites, nobilitate, genere, famâ, assiduis quæsitâ bellis, apparatu, & ornatu bellico insignes, in unis castris conglobata traduntur, uti tùm in castris Imperatoris. Exclusus tamen tempore, quo hyemis asperitas immincebat, Solimannus Keoszeoghii obsidione solutâ, Slavoniâ igne, & ferro vastatâ, captivisque abductis, per Syrmium ad propria revertitur. Fama erat Solimannum, fortunam Caroli, tot Regum ac Regnorum victricem extimuisse, præsertim memoriam capti Gallorum Regis, adeò in præcordia demississe, ut fugienti similis, identidemque retrò quasi imminentem Carolum respectans, indignum expeditionis eventum detestaretur. Porro Cæsar cognito Solimanni discessu, in Italiam redire constituit, frustra deprecante Ferdinando, ut innumerabilibus, & lectissimis hisce copiis Joannem ope barbarorum destitutum adoreretur. Nam Cæsar quod hyems suberat, per commoditatem itineris, in proposito persistit.

Gritus tandem, qui ad perdendam Hungariam, itidem Bizantio, sub specie stabilendi Regni, cum bis mille equitibus, pedibus mille, & tribus adposita perficienda oportunis, Joanne Doczy, Urbano Botyani, Caspare Pernisch missus fuerat, per Transylvaniam iter faciebat, cui obvius fit nihil tale suspicatus, Emericus Cibacus Transilvaniæ Præfectus, quem ille in oppido Alvincio, per Urbanum Botyani oppressit, & occidit. Eo Cibaci amici cognito, eoactâ manu, Gritum persequuntur, & redeundi, atque eundi facultatem præcludunt, ut in confertissimos hostes irruere, & in Medgyes oppidum percurrere necesse haberet, ibi obsidionem commodius toleraturus, fiduciam auxiliorum à Joanne Rege mittendorum, & deservituri tunultus. Verùm Transylvani cum Petro Moldavo Regulo & Transalpino, qui ante hac Gritto, ex imperio Solimanni savebant, castra oppido admovent, & ne quâ elabendi superfit via, custodiâ firmant, diuturnâ obsidione toleratâ Botyani, & Pernisch cum popularibus communicato consilio, de Gritto Transylvanis tradendo

Tractatur
paci Pofonii.

Paci conditiones.

Joannes contra Solimannum arma sumit.

Solimannus quintò ingreditur Hungariâ. Keoszeoghii oppugnat, (a) Petrus Priini jam peculiari à Solimanno postulat. Capitur.

Joanni traditur. Franciscus filium pro se obsidem dat.

Solimannus redit ex Hung.

Gritus in Hungariam exercitum ducit. Emericus Cibacus interficitur.

Gritus in oppido Medgyes captus & interficitur.

dicendo agunt, dum-modò cœdes Cibaci sibi fraudi non esset, quo bonis rationibus trans-
 aëto, portas oppidi aperuerunt. Ingressi Transylvani Turcas ad unum interficiunt, vi-
 vus Grittus cum duobus liberis capitur, cui Mailath postera luce veniente, mane brachia,
 in meridie pedes, vesperi caput amputari fecit, in cuius cruore Proceres, & propinqui
 Cibaci, penulas suas ad memoriam acceptæ vindictæ intingebant, duo ejus liberi, quo-
 rum senior Antonius ad Agriense sacerdotium destinatus erat; Moldavis traditi sunt, à
 quibus post immaniter necantur, Joannes Doci comprehensus obruncatur. Dum hæc
 in Transylvaniâ sunt, Joannes Hieronymum Lasky Palatinum Siradiensem, qui apud
 Varadium hærebat, sive quod vitæ ejus consultum volebat, ne cum Gritto duce amico
 suo periclitaretur, sive quia Emerici Cibaci necis conscium suspicaretur, sub specie capi-
 endi consilii Budam accessit, ibique honestæ custodiæ tradidit; qui tandem sedato
 motu Transylvanico dimissus, Varadium ad Joannem venit, à quo aliquot millibus au-
 reorum donatus, Debrecenum etiam Civitatem ab eo tenendam accepit. Solimannus
 datis ad Joannem literis, Grittum repetit, minarum interminatione, & sua merita, &
 Ferdinandi injurias exaggerando; missum nimirum fuisse Grittum in Hungariam, ut pari-
 cum cum Joanne dignitate præflect. Ad hæc Joannes præter voluntatem suam, qua præcla-
 re vellet de Solimanno mereri, id accidisse renunciat, neque se resistere potuisse Trans-
 ylvanis extra diminutionem auctoritatis Regiæ, utpotè quorum propensa in Cibacum fu-
 erunt studia. Quibus delinitus Solimannus, in commodiorem occasionem malè rem ten-
 tatan distulit.

*Novæ Fer-
 dinandi
 contra lo-
 annem ex-
 peditio.
 (a) Leon-
 Dirdus
 Vellus dux
 contra lo-
 annem.
 (b) Catia-
 nerus con-
 tra Mehe-
 metem.
 (c) Saaros
 per Vellum
 obsidetur.
 (d) Vellum
 Joannem
 exercitum
 fundit ad
 Tokay.*

Ferdinandus sumptâ fiduciâ è re non semel malè à Solimanno gestâ & dato negotio du-
 cibus, exercitum conscribit, atque eodem tempore Mehemetem Belgradi Præfectum, &
 Joannem adoriri proponit. Bipartitis copiis Leonhardum (a) Vellum contra Joannem duc-
 cere jubet, contra Mehemetem Catianerum, (b) qui paulò ante, Trenchiniam arcem, parti-
 tim vi, partim deditione cœperat. Vellus Joanni, & quia à Ferdinando defecerat infestus
 populabundusque, arcem Saaros (c) obsidet, & capit; dum interim Joannes contra factas sub-
 bito copias, Georgio Monacho, Petro Prinio, & Francisco Bebekio Ducibus assignat,
 qui contra Vellum ad Eperies castra habenda duxerunt, eumque levibus excursioni-
 bus ad pugnam educere exprobrando segnitiam conantur, sed ille inferior numero, com-
 modiore rei gerendæ occasionem captabat. Joannis Duces, frustra teri dies do-
 lentes, mutatis castris commutandam belli gerendi rationem arbitrati sunt, quos Vellus
 us ad Tokaium ascensus fundit, fugatque atque in Tibiscum propellit. Interius hic
 ex præcipuis Nicolaus Bathori, Joannes Kendi, & Joannes Kornis. Sic Vellus re-
 bene gestâ, & Tokaio præsidio firmato, ad Echedum contendit, quo cognito Mem-
 hetes copias cogit, Joanni in auxilium mittit, ut & Ulstrephe Bosniæ Præfectus accede-
 bant, & Haidones & Rasciani frequentiori in dies numero.

Interea Catianerus Capronczam exercitum duxit, ubi spe affuturæ annonæ, cujus
 angustia premebatur, paulisper substitit. Ventum deinde ad arcem Veruczam est, unde
 Paulus Bakithius cum parte equitatus, & peditatus Italici missus hostium consilia ex-
 ploratum. Qui ubi præter Zopiam arcem ad Dravum fluvium militem duceret, præsi-
 diarii territi annonam & arcem comburunt, ipsi fugitivi per Bakithianos partem cœsi,
 partim capti, qui postea detexerunt Mehemetein ad Eszek, quam item Dravus fluvius al-
 luit, instructis copiis ire constituisse, hostium adventum expectare, quos speraret prius-
 quam consigat fame perituros. Perverunt ad Eszek sine annonâ, neque expectatis auxi-
 liis Saxonis, magnâ sui fiduciâ, quasi ad exploratam victoriam.

*Fuga ab
 obsidione
 Eszeki.*

Ponebantur castra in valle planâ, opere à Turcis impedito; ad extremum infesto nu-
 mine inglorii, fugientibus similes, discedere coacti sunt, corruptis tormentis, ne in
 hostium usum cederent, & magna sui parte ex prioribus etiam familiis, Bohemis, Au-
 striacis, Carinthiacis, & inter eos Paulo Bakithio desiderato; ut mirum fuerit instru-
 ctissimum, & florentissimum exercitum Ducem, peritissimumque, qui nuper Soliman-
 num à Viennensibus mœnibus rejecisset, tam foedam infamiam notam, illinc reportare debuisset.
 Verùm hic apparet, plerumque res, ut ad successum dispositz videantur, cruorem
 corrumpere. Proinde boni exercitus Imperatoris munus, non in solâ acie instru-
 endâ positum est, aut locis ad victoriam opportunis capiendis; sed etiam ut rectè
 Cambyles Cyro consuluit, in tuendo exercitu, ab inopiâ morbi. Joannis Macri, Lo-
 dronii, Bakithii capita, ad Solimannum missa. Catianerus profugus famosis carmini-
 bus à vulgò proscindi, perferre debuit, qui Viennæ in custodiâ habitus, pavimento,
 læteritio opere strato perosso, è subjecto fornice per fenestram elapsus est, atque ad lo-
 ca tutiora equis concessis properans, de transitu ad Solimannum consilium cœpit, quò
 ut securius transiret, rem cum Nicolao Zrini communicat, adhortans eum, ut sibi in
 pro-

*Catiane-
 rus in car-
 cerem tra-
 ditus Vi-
 enna.
 Elabitur
 ex carcere.*

proposito consentiret; in quo ipsi speciosius blandiens Zrini, vino, & crapulâ ontustum, immisso percussore interficiendum curavit, nunquam sibi probro datum iri arbitratum, si perjurum, & perfidum hominem, suis artibus delusum sustulisset. Pollicebatur Catianero Mahometes præter opima stipendia, totius Croatiæ præfecturam, ad instar beneficiorum Regni; si Solimannò in subjugandâ Aultriâ fidelem operam præstaret.

At Zriniò perjurum interfici curavit.

Tandem Joannes ad pacem propensus Franciscum Frangepanem Colocensem Archiepiscopum ad Cæsarem mittit, permisso arbitrio pleno in controversiis, quæ ipsi cum Ferdinando intercederet; qui mox ad Fratrem Ferdinandum, Lundensem Episcopum expedire Joannis consilium, exponens, adriacensemque, ut unionis gratiâ aliquid de summo jure remitteret. Quibus permotus Ferdinandus, eundem Cæsaris Oratorem, ad Joannem direxit, de pacis conditionibus tractaturum. Is sanctæ concordiæ procurator; tantâ fidelitate rem gessit, ut Joannes tres legatos, eundem Colocensem Archiepiscopum, Stephanum Brodericum Vacientsem, & Stephanum Verboeczium Cancellarium, ad firmandas certas pacis conditiones Viennam ad Ferdinandum mitteret. In quibus omnibus tractatibus, Regnicolæ nullam majorem cautionem existimabant adhibendam, quam ne ad Regni partitionem aliquam condescensio fieret; à qua maxime sibi metuebant, ob hocque sapius apud Regem, tam publicè, quam privatim instabant, ne sine scitu Consiliario rum Hungarorum Tractatus pacis transigeret. Nescio tamen an efficaci cautione hoc anteverterint, cum certi Comitatus (ut suo loco infra dicitur) tum ex pacto, heredi Joannis traditi fuerunt, & hodie in Transylvanorum potestate permanent, indeque Transylvaniæ Principes, (a) titulum partium Regni Hungariæ Dominorum, usurpare cœperunt, & ad hodiernum usque diem usurpant; ut Transylvania olim pars Regni, nunc partium Hungariæ domina appelletur. Nec sine ratione à partitione Regni abhorrebant Hungari. (b) Signa enim vel potius causæ inclinantis Reipublicæ quæ sint, si alieno periculo sapere volumus, ostendit Romani Imperii imago. Prima videlicet translatio sedis Imperialis Romæ Constantinopolim, velut perniciosæ novitas, paulatim excellentem Monarchiæ istius dignitatem, ad periodum suum urgebat, cum nullæ res exitiosiores sint, Reipublicæ quam magnæ novitates, quibus qui student, non plus minusve faciunt, quam si quis ad dandam animali meliorem formam, ceterùm ad genua, aut cor, è suo loco, ad cubitum transferret. Secunda illa divisio Imperii, quam postquam Constantinus Imperator Romanorum admisit, partitusque inter filios, ex magno imperio tria fecit, notabilis diminutio autoritatis, & virium ejus secuta est, quam innox enatæ discordiæ, ferè ad ruinam promoverunt.

Novæ partitionem cum Ferdinandò an. 1536

Regni partitionem aversatur Hungari. An. 1536. decr. Art. 1 fol. 465. 483.

(a) Transylvania Principum partium Hungariæ Domini unde: (b) Signa ruinura Reipublica

Postquam pacem cum Ferdinando composuisset Joannes, iis propemodum conditionibus quibus antea concordatum fuisse paulo superius diximus, ad publicas res constituendas animum convertit, muniendo Regiam Civitatem, ac diluere maculam nomini suo, ex usu auxilii Turcici inultam laboravit, atque propagandæ etiam soboli animum adiecit, ut quæ Isabellâ, Sigismundi Regis Poloniæ filiâ, quam ex Bonâ Reginâ susceperat. Solennitas nuptiarum & inauguratio Albæ peracta.

Nuptia Joannis cum Isabella. Maylathi & Balassa contra Joannem consilia.

Interea Stephanus Maylathus & Emericus Balassa, qui Transylvaniæ præerant, novis adversus Joannem conspirant consiliis, antehac maxime ipsi fideles. Quo intellecto Joannes, & collecto Budæ exercitu; in Transylvaniam movet, conventum Tordæ incidit, ex quo datis, ad conjuratos literis, judiciosè ad certum diem se sisse jubet. Verùm Maylathus malè sibi conscius, in arcem Fogaras se recipit, ubi militum manu stipatus, exitum conventus prætolari constituit.

Interim Joannes Balassam in ditiones ejus nocentissimas excursions fecit, Almas & Diodo in potestatem redactis. Balassa penituntine ductus, pullato amictu in Regis castra veniam imploraturus proficiscitur, quam obtinuit, duabus captis arcibus à Joanne retentis, similiter & Francisco Kendi unum ex conjuratoribus ignoscitur. Conventu dimisso, partem copiarum ad occupandas Kendii arcis, partem adversum Maylathum Fogarasum dirigit, quod sub Joannis mortem demum capitur. Ipse enim Sassebetium concessit, neque multo post, dum graviter ægrotaret, accepto prius de nato filio Budâ allato, nuntio, diem suum obiit. Corpus ejus Sassebetio Albam Regalem, comitantibus funus exterorum Regum legatis, defertur & sepelitur.

Joannis Regis successores Sassebetii, a suis suis

Joanne itaque extincto, in cuius potestate Corona fuerat, nonnulli Proceres, Joannis filio infanti, dum sacro fonte abluatur, Coronam imponunt, indito etiam Stephani nomine, quasi renovatâ antiquissimi & sanctissimi Regis memoriâ, qui hoc Regnum felici virtute cum religione Christianâ condidisset: Verùm tanta erat & nominum diversitas, ut Re-

gis sancti virtutes, & fortunam ne minima parte consecutus sit, vulgò tandem Joannès secundus vocatus.

*Priniob
defectionē
ad Ferdinandum
vennerant.*

Nec multò post filii Coronationem, Petrus Prini, Franciscus Debek, Step hanus Raskay, & alii nonnulli potentes, Georgii novi hominis, viduæ, & infantis imperium pertæti, ad Ferdinandum transferunt, ex quibus Prini summus Hungariæ Cancellarius creatus, Agriâ & Tatâ donatur. *Nunquam enim frequentius defectionis vitio homines laborant, quam in tali Republica scissione, ubi vel fortuna pleniora vela secuti potentioribus se adjuvant, illorumque ope & auferere, & sua tueri cupiunt, vel ob difficultatem & odium alterius, aut simulatione erga pares accensi & leviusculis saepe offensivibus corrupti, nunc hæc, nunc illa arripimus consilia, sicque Principes in strepitationem adducunt, qui nullis firmis favoribus committere se audent, ipsi verò levitatis, & inconstantia crimine apud posteritatem annotantur.*

*Ferdinandus
morte
Leonæ regni
in re-
potit.*

Urgebant hi & cum iis Alexius Thurzo, Franciscus Bottiani, Caspar Seredi, Balthazar Bánffy, Joannes Castellansy, Franciscus Niári, non prætermittendam occasionem armis regni recipiendi; alii mediam secuti viam consilio prius, quàm armis rem agi suadebant, inter quos Hieronymus Laskius, qui etiam ad Ferdinandum jam defecerat. Præmissis itaque ad Isabellam legatione per Nicolaum Salmenfem Comitè obitâ, cum regnum repetenti, secundum pactum cum Joanne initum difficiliorem se exhiberet, & moram resolutionis suæ, prius rem cum Solimanno patrono suo communicatura, traheret, non sine Ferdinandi periculo, ipse usus secundis populorum studiis, celeriter ingenti, equitatu, atque peditatu collecto, Duce Leonhardo Velsio, ire Strigonium jubet, ac ne quid à tergo relinqueretur, rem gerendam impediturum, Vilsegradum inter Strigonium, ac Budam adoritur propugnante Valentino Deak arcis præfecto (fuit scriba è regio tabulario ad militiam traductus, opinionem fortibus fictis superans) quod per deditionem capit, multis captivis, & ipso Præfecto. Mox Danubio transmissa Pesthum occupat; eo successu militem Vaciam ducit, quæ se deditione obtulit. Tandem ire Budam pergit Velsius non parùm consilii favori Budensium quorundam in Ferdinandum. Ad themas castra ponit, sed militari seditione enatâ, dum Germani populabundi agros Hungariæ, Hungaris agrè ferentibus vastarent, & ex Balthazaris Bánffy colloquio, quod cum Valentino Tcoreok Budense Præfecto habuit, suspitione conceptâ, oblidionem solvit. Itum deinde ad Albam Regalem consulere, & ductore Prinio, qui visâ arborum suorum populatione, portas aperuerunt. Pesthum validioribus copiis firmatur, ut Budenses in metu continerentur.

*Vilsegradū
capit.
Pesthum
& Vaciam
occupat.*

*Budensis
obsidio sol-
vitur.*

Interea Solimannus cognito per internuntios de arcibus occupatis nihil proficiente, apud se Laskio Legato Ferdinandi, qui pacem pctitum, & significatum quod ex pacto cum Joanne factò Regnum per Ferdinandum repetatur misissus fuit, suum esse Regnum præterdendens, neque Joannem de eo cum quoquam pacisci potuisse, datis ad Illyrii Præfectos literis, militem cogi, naves instrui commeatu tormenta, & alia necessaria a pparari jubet.

*Regina
analis
Turcarū,
occupata
recuperare
nititur an.
1541.*

Quo factò Ulstrepus & Mahometes Reginam de adventu suo certiore reddunt, ope oppresse à Germanis polliciti. Regina venientibus cum copiis in occursum Valentino Tcoreok mittit, quibus ille conjunctus, transmissa Danubio, Vaciam militem ducit, propugnatoribus nudatam. Pestum inde itum, ubi infelicitè tentatâ oppugnatione, tum urbem defendentium robore victi, tum comæatus inopiâ debilitati Turcæ discedunt, discedentes Pestiani persequuntur, Achiomate qui extremum agmen agebat interfecto.

*Budam
Ferdinan-
dus adori-
tur Duce
Rogendorf-
fo.
Rogendor-
finus exer-
citui per
Turcam
profigitur
Francisci
Reyay, in
obsidione
Budensis
victus.*

His ita gestis, Ferdinandus bellum instauraturus, Ratisbonam proficiscitur in Conventum, atque expositis Carolo Imperatori periculis, quæ non solum Regno Hungariæ, sed, & Bohemiæ, Silesiæ, Austriæ, Germaniæ impendeant, nisi tempestivè de expellendo è finibus Turcâ provideatur, simul opportunitate rei benegerendæ commendatâ, dum distra-ctæ essent bello Persico Turcicæ vires, Carolum ad novum delectum instituendum inducit, cui Gulielmus Rogendorfus præficitur, qui tormentis, telis, comæatu instructus, lustrato prius exercitu, Budam copias adducit, eam oppugnat varia locorum opportunitate quaesitâ. Quo cognito Mahometes à Solimanno præmissis, territis nequicquam indulturus, Budensibus imperat, ut militem ex Urbe educant, statuisse se, ut prælio commisso, profligatisque hostibus, pacatum Regnum appropinquanti Imperatori suo præpararet. Ergò collatis viribus Germani primo impetu non impigri, sed defectu recentis manus laborantes, equitatu Tcoreok etiam circumventi elabuntur è castris partim interfecti, partim incaptivati, Rogendorfus cum paucis trajecto flumine fuga sibi consuluit.

In hac obsidione Budensi inter alios Hungarorum Duces, enituit virtus & fides erga Ferdinandum avi mei Francisci Reyay singularis, qui exploratum ferè habens Turcarum Imperatorem, nihil magis in animo, & votis habere, quàm ut Budam in suam potestatem, quovis Marte, aut arte redigeret, summo studio & labore internum Buden-
sium

gum favorem Ferdinando arcano conatu conflavit, conciliatis Judice Budense Joanne Athady & duodenis viris Senatoribus cum certis Ducibus militum, qui societatis Turcarum hostes ac improborum Georgii, ac Reginz consiliorum conficii, Budam Civitatem in potestatem Ferdinandi redigendam, dato fidei sacramento conspirarunt. *Subtile profectò hoc artificium. Nam Principes qui imperia sua dilatare cupiunt, in expeditionibus voluntatis primum sibi conciliatas habere debent, & tunc missis copiis propugnacula murorumque expugnare, alioquin difficile vel parum illis proderit saxus potiri, si rebelles sint voluntatis.* Ne verò præclarus hic Revay conatus in certâ fide, & eventu apud conjuratores interrumperetur, præmiis, ac muneribus illos obligandos primum judicavit.

Arce[m] igitur suam Sklabinia cum bonis omnibus quæ possidebat illis eorumque hæredibus firmis hypothecis, ac instrumentis obligaverat, si res felicem eventum habitura fuisset. Consenserunt his Budæ plerique alii, Petrus Palczán, Georgius & Thomas Bœnemisza, qui operâ, ac studio Revay persuasi, præclaro hoc opere, & nomen in Hungariâ bonum se conservaturos, & à jugo Turcarum vindicatos de omnibus rebus, ita convenerant, ut tesserâ certâ datâ, tempore nocturno, Hungari occultâ portâ, aditu patefacto in Urbem immitterentur. Jam prius consilium hoc, Duci Rogendorffio Revaj aperuit, de modoque convenerat inter ipsos, ut non nisi suâ, & Hungarorum operâ in aditu portæ & Urbis uteretur, tantâ animi fiducia, ut avus meus patrem meum Michaëlem Revaj, Rogendorffio veluti obsidem patrandi facinoris relinqueret. Verum Rogendorffius, ne gloriam pulcherrimi facinoris, suæ genti præreptam, Hungaris traderet, mutato (ut refert Jovius) Revaj consilio, contra fidem ipsi datam, delectas quatuor Germanorum cohortes, silentio ad portulam præmisit, Condæo filio, cum alâ Germanorum equitum in statione collocato, quo facilius majori portâ patefactâ, in Urbem inducerentur. Pornemisza cum focis, magno fidei & constantiâ argumento, secundum consilium cum Revajo initum, portam aperit, ac magnâ ex parte suspensis vestigiis, cohortes Germaniæ introducitur, tesseram de qua convenit, requirit, præcipueque nomen Revay intensâ voce ingeminat. Cui cum non nisi Germanico fremitu, ac ignotâ voce responderetur, subita animum occupavit formido cum obid, quod se fraude circumventum animadvertisset, tum quod Transactionis cum Revajo factæ ignaros, nihil ex composito facere, ac definito ordine præscripta Urbis loca occupare, nec fortiter ac animosè agere videret. Dum interim Budenses excubiæ levi incessu armorum strepitu, accensisque selopetorum funiculis cognito hoste, ad arma conclamant. Germani metu, & consternatione animorum summâ comprehensi, retrò ad portulam regressum sescunt, audacissimique illorum, qui prius erant in ingressu, ultimi in angusto exitu trucidantur partim, partim capiuntur, superveniente Urbano Bottiani, & Vichio cum copiis, qui vigilis dispositis præerant. Ac jam luce ortâ, subita Reginam, ac Ducis ipsius consternatio invadit, habitæ de focis Bœnemiszæ conjuratis quæstiones (nam ille inter primos evaserat) extortâ totius conspirationis seric, ac ordine, diro supplicio afficiuntur. Revay cum Bœnemiszâ spe suâ frustratus, non jam adversam sociorum sortem, quam fortunam Urbis Bœnemiszâ ac Ferdinandi optimi Principis conatus unâ Ducis causâ elusos deplorabat, ac detestabatur. Ipse quoque Rogendorffius, serò fidem suam & consilium à Revajo spretum damnans, à Solimanno magnâ totius exercitus strage profligatus, magnoque Ferdinandi damno, ac dedecore pulsus, Samariæ moritur. Solimannus Tartaros quorum magnum robur adduxerat, ad loca Strigonio, Nitriæ, & Albæ vicinâ, ad depopulandam Regionem dimisit, captivos quorum magnus numerus, à Præfectis ei donatus erat, trucidari in conspectu suo iussit, duobus aut tribus ex præcipuis reservatis Balthasare Buchaim, Melchiore Borlita Bohemorum Præfecto. *Tam perniciosâ omnino pestis est, ambitio & invidia, qua in eodem exercitu scindit voluntates, & conatus depopulant regionem.*

Post hanc victoriam Solimannus evocatis in castra Principibus, ac filio Reginz, causâ officii paterni, ac tutorii allato (quem amplexus, suam curam, amorem, delicias vocabat) submissis clam Ducibus, ac fortissimis militum in Urbem speculandi gratiâ venientibus portam Urbis occupat: Regina fraude, ac altu circumventa, muliebri more lamentando, frustra Deorum, hominumque fidem implorat, Principes in castris, verborum ludiibriis vexati, difficulter dimissi (excepto Valentino Teoreok, qui Constantinopolim deductus, in Insulâ Galathâ, turri inclusus fuit, ubi etiam sub perpetuâ custodiâ, mortuus est) unâ cum filio ad Reginam: quos subsecutus Solimannus, malus clientis patronus, Matrem cum pupillo spe humanitatis, & clementiæ delusam, ac specie infaustissimæ clientelæ deceptam, sede Regiâ excludit, barbarorum more Tyrannorum, qui tan-

Artem
Sklabinia
Revaj obli-
gat.

Michael
Revaj in
obsidem
Rogendorffio
dato.

Germani
in recupera-
tione
Budensium
malè rem
gerunt.

Budenses
conjurati
puniantur

Rogendorffius
cum exercitu
profligatus.
Solimannus
per Tartaros
depopulavit
regionem.

Solimannus
Budâ dum pa-
tricipitiâ
venis, oc-
cupat.
Valentini
Teoreok
in castris
includit.

tam perfidiæ, & crudelitatis labem, suo velamento officii paterni, & prætextu securitatis plausibilis occultatam prodidisset; Verbecium verò cum ille multa inter suos de perditione patriæ, & indigno Tyranni in Hungaros imperio dixisset, illaque ad Solimanum delata essent, ne sub initium imperandi, cæde viri magni, animos hominum à se alienaret; in Urbe Regiâ captâ, iudicando præesse inter cives, velut eundem honestaturus præcepit. Quo fideliter perfunctus munere, Verbecius brevi postea veneno, ut creditur, sublatu expiravit. Probabile est Tyranno crimen læsi per Verbecium non longè ante Ludovici mortem innotuisse; quod ulcisceretur, momentum sibi esse in præsens ac posteris existinavit, ne quippiam simile in se quoque ab eodem attentaretur.

*Verbecium
veneno
tollitur.*

Haeræatione, non solum illustres viri, sed & imperia, propter qua invadenda, duo alii inter se confligunt, à tertio interim facile occupantur, & perunt. Discordia profectò Christianorum, pax est Turcarum: pro qua Christianitatis munia & continua degradatione, dum rem in putant, divinam agunt, vota faciunt.

*Arx Turcarum
subjugan-
di Provin-
ciam.*

Quid verò ad barbarorum crudelitatem stupendiùs, quando à purpuratis consilium Imperatori Solimanno datum fuisset, ut Regina in Poloniam ad patrem ablegaretur, filius verò Bizantii nefandis Mahometicis ritibus institueretur, Regnum iure belli toties captum, in Provinciam redigeretur, procescendos, dirucendasque arces Hungariæ, ac ex omni regione familias insignes, quæ ferociores spiritus gerent, in Asiam traducendos, reliquum verò vulgus, quod agros coleret, atque Urbes inhabitaret, impositis servitutis vinculis coercendum ac firmitate præsidiorum conservandum.

Hoc nimirum pacto gentem Hungaram, ad id usque tempus invictam indomitamque, excidio perituram. Verum Deus Opt. Max. cum omnibus Sanctis, Penatibus Hungariæ miseratus, S. Coronæ, & Regni, victoris Solimanni insolentiam moderatus est, & animum in diversa crudelitatis consilia tractum, velut hamo continuit, qui veritus ne hoc perfidiæ & crudelitatis facinore, potentiam Christianorum Principum discordiis civilibus occupatam colligeret, & famam suam (cujus cupidissimus fuit) obscuraret, lenitatis prætextu in Hungariam usus est.

1542:

Ferdinandus clade ad Budam acceptâ, amissis Jaiczâ, Slavoniâ, Croatiâ, Strigonio, Albâ-Regali, Soclofio, & Valpoviâ, innumerabilibusque arcibus, & oppidis, cum immentis ditionibus, Velsio negotium dat, ut statim Comaromium profectus, dispersos milites, & reliquias eorum, sub signa colligeret, ne se hostibus dedere cogantur. Ipse verò, quod Carolus (in quo spes auxiliorum erat) Germanicis negotiis implicatus erat, novâ legatione apud Solimanum de compositione agere constituit, quam multis periculosam visam Nicolaus Salmenfis accepit, cum Collegâ Sigismundo Lichtensteimio.

*Ferdinandus cum
Solimanno de compo-
sitione agit.
(a) Hærolo-
gum miri
artificii
donat.
(c) Soli-
manni re-
sponsum.*

Hi inducias firmaturi, amplissima munera (a) Tyranno deferunt, inter alia horologium mirifici artificii, annuâ cælestis motus revolutione celebre. Hilariter quidem accepta munera, & Legati vicissim donis onusti, unâ superbâ denuntiatione conturbantur. Ut (c) Ferdinandus Austriæ finibus contentus Hungariæ Urbibus decederet, ex Austriâ non secus, quam sibi stipendiaria certam pecuniæ vim penderet, & nisi in has condiciones pacem arripere, tum de ratione qua ad ingrata descendere cogetur, se cogitaturum.

*Solimannus
i opulatur
Austriam
Silesiam
Moraviam.*

Dimissis Ferdinandi Legatis, Solimannus Mahometem Taurunensem præfectum in Ferdinandi ditionem, & imprimis in finitimam Austriam populabundum dimisit, Cassino cum copiis in Silesiam Moraviamque eodem vastandi studio directo: sed Solimannus impedidit continuis imbrium tempestatibus ferociâ, autumno quoque appetente discedere coactus est, postquam Budæ præfectum genere Hungarum constituisset.

*Ferdinandus
Novocomitii de
nova expedi-
tione
consultat.
Georgii
Monachi
versatile
ingenium.
Conven-
tus Spiren-
sis.*

Solimanni superbo responso Ferdinandus bellum sibi denunciari intelligens, Convenitum Novocomium Urbem Austriæ indicit, ubi de expeditione exercitus, copiarum numero & contributione concluditur.

Duces delecti duo, Andreas Bathori, & Petrus prius, præcipuè ad libertatem vindicandam propendentibus Hungaris, ut non desint, qui credant, Georgium etiam Monachum accessisse, in uno cautum, ut nullo se scedere alligari pateretur, cuius ullæ literarum notæ extarent, veritus Solimanni animadversionem. Etenim versatile ingenium, ubi minus eventus voto responderet perugii locum, tum apud Ferdinandum, tum apud Solimanum, quocumque inclinaret victoria quærebatur, satis se utrique gratificaturum arbitratus, sine neutralis, medius in duos propenderet.

His peractis Spiram ad Convenitum à Carolo indictum proficiscitur, ubi Legati Hungariæ quæsti sunt quantas calamitates Turca hæctenus Regno ipsorum intule-

zit, clades maximas patrauerit, nec aliquid auxilii ab Imperio submissum esset, quod nisi tantâ bellorum mole defatigatus subveniatur, se id tentaturos, quod in rebus extremis, & desperatis iuvare videbitur. Principes quod Cæsar, Gallia Regem hostem haberet, bellum Gallicum prætulere Turcico, Christianum barbarico, quod domito hoste domestico contra Turcas progressus faciliores fieri posse putarent, decretaque contra Gallum pecunia, ad equitum millia quatuor, peditum viginti quatuor elegerunt, discordiis domi nequicquam repressis, suis vulneribus confici, quam unitam fortitudinem, in hostem communem convertissent, etsi utilius, & religiosius hic vincere potuissent. Cæsar nihilominus ex contributione pro bello Gallico, partem aliquam pecunie Ferdinandum pro munitione finitimarum arcium communicavit. Pro futuro bello Turcico, decreta pecunia viritum, nullo exempto per totam Germaniam exigenda, iuxta rationem facultatum eujuslibet, & census. Ergo Ferdinandus qua potuit fiducia, Duce Joachimo Brandeburgensi designato, quæ ad belli apparatus spectabant, magnâ industriâ curabat ex Noricis & finitimis genibus fortissimis. Præparatis jam omnibus, Joachimus Viennâ movit: Hos Hungaricus equitatus sequebatur, Ducibus Andréâ Bathori, & Petro Prini. Diu multumque disputatum fuit, quorsum vires dirigenda essent, vicit tamen Ducis sententia, qui instructis copiis, Pesthum, in cuius præsidio Segemensis Dux erat, (a) contendit. Certatum est cum erumpentibus Turcis, cæsis utrinque paucis, restauratur oppugnatio, sed irrito conatu, dum jam serè victoriam in manu tenentes, iniquiore fortunâ elusi cesserunt.

Expeditionem hanc parum lætis auspiciis susceptam, excepit Prini calamitas. (b) Captur enim Prini, cum soluto omni cura animo, in Strigonii arce diversaretur, & Viennam arcâ custodiâ munitus, ad Ferdinandum perductus est. Nam & offensæ priores, altius in animo Ferdinandi infederant.

Proinde cavendum, ne quis Principi sibi infesto subiciatur, & in ejus potestate maneat, & sit. Causa carceris præter inconstantiam, fuit & illa, quod sub idem tempus, quo bellum ad Pesthum gerebatur, adolescens filius Franciscus, alii Michaëlem nominant, obfess Solimanno datus, custodibus, aut largitionibus delinitis, aut astu & consilio deceptus ad patrem rediit. Inde criminandi fabula conficta, restituito filio parenti à Solimanno desponsum esse Hungariæ Regnum, vivente Joannis hæredæ Præfecti titulo administrandum. *Magna ergo cautione opus est, & prudentia in recipiendis illis, qui ab hoste, vivente præferum bello, ad nos profugunt. Nam fieri non potest, quin gravis apud omnes suspicio, de intercedente nobis cum hoste communiione, enascatur. Proinde sint licet charissimi, sint necessarii, quos ab hoste profugere contigerit, minime tamen statim amplectendum sine arbitris, præscilicet superiorum & Magistratus; quod aliquis tali testimonio, licet nulla doli conscientia in discrimen trahi possit. Accedebat in privatâ fortunâ regiorum spirituum ostentatio, qui ita multi in eo dicuntur fuisse, ut quæ iter faceret, e quos centum amplius præ se agebat Thracios generosos, manu illos suis ducentibus; quorum ingens agmen semper secum trahebat, quod suspicionem regnandi libidinis; apud plerosque omnes augebat. Quod cavendum primarius in Regno viris, ne se majori committat, aut populi benevolentia, ac favore conspicuos cerni patiantur, quam ipsi summet Regem, si modo tute vivere & non suspecti Regi velint, solent enim principes in subditos suos, præsertim à quibus læsi sunt, esse suspiciosi.*

Itaque Prini cum rhedâ non longè Viennâ abesset, ad eos qui illum custodiebant, sic dixisse fertur, inter alia plurima prolixioris rationis verba. *Vna me conscientia revincit, quas gessi, ita sustentat, ut quemcumque me inimici mei videri velint, si data optio sit, hanc præsentem meam calamitatem cum eorum beata, & delicata vita, non sim commutaturus.* Unus hic et interior sensus eorum, quæ præclarè agimus, quem non vincula, non catenæ, nec squalor carceris evellere è nostris mentibus possit. Ab irato Ferdinando, inquit, à depravato inimicorum calumniis, ab immemore Regii muneris, ad eum Ferdinandum appello, cujus justitia, religio, sanctitas, norma atque exemplar est cæteris Regibus ad populos justè & sapienter regendos. Quid verò est, quod mihi inimici objiciunt? à Solimanno remissum ad Patrem filium. Audio nimirum per quem transactum sit de tradendo patri Regno Hungariæ. Quid si ille non Solimanni beneficio, sed servi Rasciani astu, qui illi fugæ compos, & Dux itineris fuit, ad patrem rediit? Qua ejus oratione duo Duces emolliti, suam apud Regem operam interponere polliciti sunt, effecerunt etiam, ne reus metueret ullum à carnifice periculum. Ita Neostadium abductus & in carcerem conjectus, in quo etiam mærore consumptus, inortuus est. Triste parentis fatum, liberi quoque repræsentantur. Michael ille

Joachimus Brandeburgensis Dux Ferdinandandi. Bathori, & Prini Duces Ferdinandandi. (a) Pesthii irridiculan oppugnatur. (b) Prini captivus. Causa captivitatis.

Prini magnanimus spiritum cum damno suo gerit.

Ejus ad custodes suos oratio.

In Neostadium carcerem deducitur.

qui

Michael Primi filius à fratre Gabriele veneno solitur. qui Constantinopoli profugerat, à Gabriele fratre natu majore pellitur, ut per quem hæreditatem suam dimittam iri intelligebat; qui non multo post ignotus, & obscurus inter suos, nullo patrōno habito causæ justissimæ, latitat, per ignominiam Por Michály appellatus, tandem veneno, ut creditur, à fratre Gabriele sublatus obiit. Ipse verò Gabriel, lineam prolapix suæ, per casum defectus conclusit, quorum bonæ ad Fiscum Regium devolvuntur.

Convenciu Vermasienfis, an. 1545.

Solimannus Strigonii captus. Tatum. Alba Regalis cor Regni. Albam Regalem. Bombarda in Alba Regali Turcu prædona Gra-ta.

Duo filii Solimanni

Post infelicem expéditionem, naturâ Tyranni cognitâ, Ferdinandus, quâ Solimannum successu elatum, non facillè quieturum sciret, Wormatiam ad conventum indictum venit, rursus de auxiliis Principes sollicitaturus, ubi decernitur, ut ex antiquo more, collecto milite Hungariz Urbes in sinibus Turcarum sitæ, validis præsiidiis muniantur, suspeditato sumpto ex censu Principum, & Civitatum. Solimannus verò Hadranopoli sollicitè se ad bellum præparat, incunte vere suscipiendum. Ergò noctâ oportunitate, Budam cum exercitu proficiscitur, ubi non diu moratus, Strigonium cõntendit, non sine inægno labore, per deditionem in potestatem suam redactum. Inde ad Tatam cum exercitū itum, quam Taly ad primum hostium adventum, Strigonienfium exemplo, tradidit. Jam Albæ Regaliquæ cor Regni putatur Solimannus imminerebat, quæ Urbs quamdiam esset in Ferdinandi potestate, non credebatur Regno Hungariz posse potiri, quorum Ferdinandus aliquot Germanorum cohortes, & equites gravis armaturæ ducentos præmiserat; quum & ipsum antegressis trophæis adjungit. Prædæ nihil præ se retinuit, præter tormentarias pyxides, in quibus chalybis è silice ignem excitaret, eò quod tum apud eos novum, ad perdendos homines, peltis genus videbatur. Ibi quingentis viris foribus virilia membra execut, eosque raris, & passim per Græciam dispersit, ut victoriæ parte testes essent. Captus quoque eodem tempore Tartarus unus ex prædonibus, qui bimulum infantem ambum in pera habuit. Idem Tyrannus insolentiâ victoriæ furens; victos in uno plano loco non procul ab Urbe convenire jussit, quasi in sidem eos recepturus. Venerunt illuc vestibus & armis solito induti, ac in aciem ordinati, quos obcquitans Tyrannus, dum inspexisset, alios robustiores selegit, alios à tergo circumventos, gladiis concidi jussit, alios præ scopo jaculatoribus proposuit, ac præsertim filios suos; quos duos secum habebat, pro experimento sanguinario, uter nimirum eorum profundiora; aut conspectiora vulnera infligere posset, & Caurorum corpora (ita Christianos appellant) proscindere habilior videretur.

Non dum à Solimanno Albâ receptâ, Ferdinandus ingentibus comparatis copiis ad Jaurintum castra habebat, qui ne nihil agere videretur, missi depopulatum Albanum agrum; cum equitum delectis mille Franciscus Kopolnai, & Carolus à Serotin, quos; obviam missi Turcæ exceperunt partim interfectos, partim fugatos.

Viligradum Budæ Præfectum capis. Et oppidum Spitz.

Tandem in Thraciam discessurus Solimannus, Mahometem Budæ Præfectum reliquit, qui ne quid hostile inter Budam regni caput, & alia ditionis Solimanni intercederet; Vilegradum in potestatem unius mensis spatio redegit.

Solimannus propter expilatam templum Albenfem, in Achomates animadvertit.

Mox itum ad oppidum Szikso positum in Ferdinandi ditione, quod brevi expugnatum, cum toto circumjacentis regionis tractu. Achomates Albæ Præfectus quoque, qui post discessum Solimanni, è quadraginta Hungaris Ferdinando faventibus supplicium sumperat, arcem Csokakco, in altâ rupe contra Albam sitam recepit, inde Szent Endre arcem adortus, suam fecit. Circa quod tempus Solimanni Quæstor Budæ certior factus, Achomatem Albæ Præfectum, Urbis majorem ædem sæde compilasse, quæ suspiterant, ad sacræ rei usum vastis, direptis, de eo ad Imperatorem perhibuit, qui irâ incensus, Quæstori imperat, ut Albam profectus, eâ de re cognosceret, & hominem puniendum ad se mitteret. Ita Achomates peculatus convictus, restituerè ablatum debuit, & ignominie causa solus absque comitibus ire Constantinopolim, & se Imperatori sistere jussus, Mahometis gratiâ, cuius erat propinquus, ægrè capitis supplicium effugit. Reo tamen vitæ infamie relicta, inustrâ nomini sæde ignominie nota, ut quoad viveret, ad Urbanos Magistratus, & militiæ honores nullum haberet aditum. Deitidè Regius Quæstor diligentius ædem perferatatus, nec à Regum sepulchris abstulit. Inventa Regni insignia, Coronæ, scepra, orbes, aut ex solido auro, aut ex argenteo auro illito: adhuc aurei torques, magni pretii gemæ annulis alligatæ, quæ omnia Quæstor in rationes Imperatoris retulit. Cadaver Joannis Regis è sepulchro ejectum, Prætori Urbano tradidit, quasi ex aliorum Regum censu eximeretur, quod Solimanno summum jus tenente, nomine Rex, non re fuisset. Illud postea Prætor ad ædem Michaëlis in suburbio tumulavit. Refertur nonnulli, quod hac tempestate, ardentibus bellis, Turcæ ex Hungariâ tormentorum bellicorum quin-

Regni insignia in Regum sepulchris inveniuntur.

quinque millia abduxerit: quod credibile est: cum in ipsâ clade Mohachiensi sexcentâ, & octoginta quinque promiscuè ad Eszek perduxerit, non pauca raræ magnitudinis amissa sunt. Talium plurima nos in recuperatis à Turcis arcibus vidimus, & ex signis hæc Catianeri, illa aliorum fuisse cognovimus. Et sic, & armis, & gentibus nostris propriis, Turca contra nos malo nostro maximo, magnâ virium suarum accessione, bellum gerit: Nec solum ab hoste externo, sub colore patrociniî grassante. Fuit hoc tempore Regnum cædibus, rapinis, carceribus, violentiis, occupationibus bonorum inordinatis deformatum, sed & à domesticis, quorum licentia rerum confusione pro commoditate opum comparandarum usa, ad res alienas arripendas anhelabat, inter quos Ioannes, & Raphaël Podmaniczki, qui non solum ipsi castra, castella, ac bona Ecclesiastica, & secularia violenter apprehendebant, possidebant nullâ habitâ tranquillitatis, & super restitutione eorundem bonorum communis constitutionis ratione, sed etiam externos stipendiarios in Marchionatu Moraviæ, & Ducatu Silesiæ intercenebant, qui interdum furto interdum manu violentâ pecudes, & pecora ex Regno abigere soliti erant, in extremam afflictissimorum Regni Civium vastitatem. Et non solum aperta vis ad latrocinia profuit, sed & dolus, ac fraus, pro coacquirendis alienis juribus tentata, ut vel hoc uno exemplo sequenti appareat. Petrus enim Keglovith bona (quæ deficiente semine in Caspate Ernulf de Chaktornia ad peculium Coronæ, de iure, & de facto devoluta extiterat) ficto quodam titulo, pro se usurpaverat, & castra ejusdem Casparis Chaktornia, & Strigo, Szent Giörgy, & castellum Kapronca, in Zaladiensi, & Crisifensi Comitatibus præterdendo se Testamentarium tutorem filie suæ, reliquæ ejusdem Casparis, & hæredis nascituri (nam prægnantem filiam suam mansisse fingebat) contra jura Fisci Regii interciperè ausus erat, nec illa toties repetita, restitui publicis constitutionibus iusta, imò & per ipsum coram Rege promissa reddere in animum induxerat, & alioquin manifestè cognitum esset, Nobilium aliarumque fide dignarum & honestarum Matronarum testimonio, ad custodiam partus, ne supposititius ederetur, adhibitum, omne id falso prætextu fuisse excogitatum. Ideò pœnæ formidine ejusmodi insolentia & habendi cupido coerceri necesse habuit, ne exemplis facinorum impunitorum patria, ad prædas non tam externas, quam domesticas dilaberetur.

Quapropter hoc tempus continuâ quadam serie, ab anno præsentis usque ad quinquagesimum, condendis legibus occupabatur, quas plurimas, plurimæ in Regno inordinatæ confusiones necessarii extorquebant. Ac imprimis, ut animis dissentientibus coalescendi modus inveniretur, cunctis violenter occupatis bonis, & possessionibus alienis, ad legitimos dominos & possessores, redeundi necessitas lege imposita est, oppressiones violentiæ & alia malorum genera prohibita, justaque animadversio in secus facientes statuta, in absentia Regis datâ potestate Generali, & supremis Capitaneis, cum gentibus adjunctis tales inobedientes coercendi, & quia Turca, capite Regni in potestate habito insolens ultiores in regno grassandi progressus meditaretur, expeditionis futuræ forma publicæ decreta, gentes per loca finitima, & excursionibus Turcarum suspecta per supremos Capitaneos distributæ, castra, & fortalitia, prædonum receptacula diruta, in prædonum fautores & patronos damnis personæ, & bonorum gravius animadversum, taxis competentibus singuli Regni Cives limitati extiterunt, quin & ipsa Isabella Regina, pro ratione bonorum quæ in Hungariâ possideret. Doleo enim referens, quam in diversas partes tum nobilissimum Regnum, vindex ira Dei (quam causam ipsi Hungari tanto tempore annis videlicet plus minus quindecim, non liberatæ ex tot bellis procellis patriæ, agnovissent) discerni permiserat. Illinc Turcæ, hinc scissæ indivisa studia factiones, reiparandæ compendia sequi non negligebant. In horum remedium Posonienfis, Tyrnauensis, Novizolientis Conventus, crebrò instituti, juris & justitiæ quasi possilimino reducendæ (quod aquâ turbidâ singulis piscari licuit commo diù) consilia inita. Ac optassent quidem immediatè post decessum Stephani Bathori Palatini, alium hoc titulo communis æquitatis causâ salutare, sed quia unio Regni, per horum injuriam temporum, velut divortium quoddam fecerat, & de lege Regni peculiaris, & generalis quidem Dixopalatinalis dignitas ad causas Palatinatus discutiendas introducta. Dici non potest, quam conservandæ Regni salutis, & tranquillitatis Ferdinandus faveret; proinde post studium unionis, & concordie domesticæ, quinquennales cum Imperatore Turcarum Inducias, ex consilio Hungarorum Consiliariorum pepigit. Interim quia tutum est, ita rebus stantibus, de præparatione ad nova pericula cogitare, pro pecuniariis subsidiis apud Status Imperii laborabat, qui in singulos Induciarum annos, centena aureorum mil-

*Tempora
multis
confusio-
nibus no-
tabilia.
Ioannes &
Raphaël
Podma-
niczki, vi-
olenti.*

*Petri Keg-
lovith do-
lus.*

*Leges plu-
rima sub
Ferdinan-
dosantia.*

*Regnum
Hungaria
in diversas
partes scis-
sum.*

*Art. 2. An.
1546.*

*Palatina-
lu dignitas
post Batho-
rium in-
terpolata.
Propalati-
nalis intro-
ducta.*

*Inducia
inter Tur-
câ & Fer-
dinandum
quinquen-
nales anno
1547.*

lia, cum ad finitima loca munienda, tum ad alenda præsidia ipsi decesserunt. Et quidem cōminid ille in publicos locos convertit arces fortificando, augendo ædificiis, ut munitiones multæ diversis in locis Jaurini, & alibi, ac tormenta sub signis ipsius conflata, passim testimonium perhibent. Ita semper omnibus modis & rationibus ad eliberationem defensionemque suorum jam ab initio intentus nec quicquam prætermisit, quo sanctissimos suos conatus ad exitum potuisset perducere. Ruinas & damna patriæ sarciebat, bona apud Isabellam Reginam, & Comitatus Hevesiensis, Uyvariensis, Saaros, Zemplin, & Ungh, per Georgium ab Hungaria distractos, ad integritatem corporis Regni restituere satagendo, aliæque industriæ faciendō, quæ ad bonum ordinem & vinculum communis societatis, adeoque pacificæ permanensis spectare videbantur.

Ferdinandus univ. corpus Regni Hungarici commendat.

Interim Regina Transylvaniam & partes ipsi vicinas obtinebat, quieteque aliqua fruebatur, dum metu clientelæ Turcarum in fide Joannis Regis pœrique Proceres retenti concordēs multis præmiis, & gratis Reginæ nitebantur: Verum his partim ambitione, & avaritiâ partim odio & emulatione distractis, & ad augendam propriam potentiam intentis, gliscenibus imprimis odiis, discordiâ tandem, quæ Reginam astu, & ambitione muliebri frustra occurrentem pessumdavit, exorta est. Inter illos Princeps facilè Georgius Monachus erat, qui præter duo opima sacerdotia Varadiensis, & Chanadiensis, Comitatus ab Hungaria distractos tenuit, neque iis contentis, prævalidas arces in Transylvaniâ, variis artibus Reginâ clusâ, suæ ditionis fecerat, donis præterea largitionibus, multisque utilis Principes, & Civitates sibi conciliare studebat, ac exolus imperium mulieris, & Joannis ex ephæbis excedentis, indolem corruptam metuens, pariter Procerum quorundam potentiam, & avaritiam, ipse avarus, detestatus Ferdinandi auctoritatem, respicere & novâ cum illo consilia agitare cœpit.

Georgii Monachi avaritiâ cœperfidia.

Multum Regina super Georgium quæstâ est: nomine se Reginam, penes ipsum Regni jus esse: ipsū vectigalia, ac proventus omnes percipere, parvâ eorum parte Reginæ attributâ, quibus ægrè se cum filio sustentaret: Sibi ipse nobilitatem conciliaret, & omnes in Regnis verteret odium. Jam Regina in Poloniam ad matrem se recipere cogitabat, sed illa provident quæ ex absentia filiz orirentur, eam à cœpto abduxit, & Georgium officii pupillo debiti admonuit; quo effectum est, ut Georgius cum Reginâ rursus rediret in gratiam. Porro interjecto tempore, scriptæ etiam ad Solimannum literæ, quibus Regina Georgium accusat, quem Solimannus insolentiz arguens, ad mediocria omnia sequenda hortatus est, nisi faceret, ab armis sibi esse periculum.

Georgius cum Regina redit in gratiam.

Ille ad Ferdinandandum (qui, si operam in provinciâ & Coronâ tradendâ navaret, Archiepiscopatum Strigoniensem, & interpositionem apud Pontificem pro Cardinalatu consequendo pollicitus fuerat) defecit, habito cum Nicolao Salmensi in Tokay consilio. De eo Regina certior facta, Joannem Zalanczium Bisantium mittit, qui Solimannum de molitionibus Georgii prodendâ nimirum Germanis Transylvaniâ, edoceret, & opem imploraret defensivam. Mox Solimannus Budensi præfecto negotium dat, ut Georgium, aut vivum, aut mortuum, quamprimum ad se mitteret, datis mandatis ad Civitates Transylvanicas, quo mandatum promoverent: simul publicatum fuit Regium edictum, quo Georgium omni administratione publicâ privatum esse intimabat. Georgius in memor, interfectis Andræ, & Valentino Martonhis Reginæ fidelibus, & collectis (a) quatuor millibus hominum, eos, jurejurando in sua verba adigit, quibus adjunxit & alios largitionibus quæsitos. Dum jam Georgio armato esse contigisset, Regina Budensem præfectum (b) de auxilio requirit, ipsa ad septem milia hominum cœgit, & Duce Petruvicio, Branciam Alvinciumque in fidem suam tradidit, Chanadium obsedit, cui Georgius Thomam Barkoczy in auxilium cum aliquot millibus misit; solvit is obsidionem, ad duo millia & quingentis interfectis, quatuor millibus vivis in potentatem redactis; milite verò cum spoliis Varadinum reducto. Nicolao Kereputz erat, (d) qui cladem accepterat. Is rediens ad Reginam, ab uxore propriâ asperius exceptus fuit, his inter plurima. Indignus (e) es, qui ex me suscipias prolem, ut si quid indolis à matris ingenio liberi hauriant, corruptat à patre inertissimo homine haustus animus. Me miseram, quam mea spes me, & opinio fellit. Facessas hinc indignus vir, quem iis oculis aspiciam quibus nihil reliquisti, quod intueri sine lachrymis possint, tam cœdâ maculâ notatus. Atque eundem aliquot menses vetuit, præ irâ, & odio in conspectum suum admitti.

(a) Georgius militem cogit. (b) Regina Civitates in fidem suam traducit. (d) Nicolai Kereputz ad Chanadium per Georgianos clades. (e) Nicolai

pus differente: sed non multo post denuò cum hominibus Ferdinandi, de novis rebus transigit, inter alia, ut ad eum, quatuor majora tormenta, & mille Hungaros equites delectos soluto illis quatuor mensium stipendio mitteret. Regina conventu Enjedini habito, de Georgio cum proceribus decernit. De eo certior factus (g) Georgius, cum voluntariorum collectâ manu

Vara-

(f) Georgius Reginâ conciliatâ mox Ferdinandandum sequitur. (g) Reginam in conventum opprimere tentat.

Varadino movit, ut subito oppressam Regiam à cæpto desistere cogeret, jam jam in Conventum impetum facturus, nisi furorem ratio temperasset; Petruvicius absens, auditis hic, militem cogit, munit arces, comincatus expedit Ferdinandus etiam eodem tempore cum Carolo Cæsare de mittendo Duce præclaro egit, qui gerendo in Transylvaniâ bello præflect, non ignorans Solimannum pro more suo causam Transylvaniæ suam, reputaturum. Missus ergo inter cæteros Duces; clarus Joannes Baptista Castaldus, huic additi post collegæ, Andreas Bathori, Thomas Nadasdi, Stephanus Lofonczy. Interea Georgius per crebros nuntios accelerare jubet, & quid sibi de ordine & necessariis expeditionibus placeret, quibus se Duces Ferdinandi accommodaret exponit. Castaldus Agriam venit, militem lustrat, & omnia quæ belli usus posebat comparat; Instructis copiis inde movens, ad Tibiscum amnem pervenit, trajecto fluvio Debriccium, mox ad arcem Zolnok, qua præsidio munito in Transylvaniam exercitum traduxit. Hi dum præperant, Georgius collectum militem Albam Juliam adduxerat, ad sedem Regiæ omni commatuum facultate, ad tolerandam obsidionem ipsi ereptâ, propter quod cum diffidentia Sassebesium in locum tutiorem se recepit, Francisco Horvath in præsidio Urbis relicto. Porro apud Castaldum Georgius per literas instat, ne sero adventu occasione capillatam elabi patiatur; circumfessum à se oppidum acriter oppugnari, in quo Transylvaniæ Regia, & armamentarium sit.

*Ferdinandus
Duces ad
bellum
Transylvanicum
deligit.*

*Regina ex
angustis
Alba Julia
Sassebesium
venit.*

Per invia tandem, & sælcrosa loca, ex consilio Bathori, & Nadasdi, eo quod Melchior Balassa, transitum infederat, Castaldus exercitum in Transylvaniam traduxit, & Claudiopolim ire pergit. Territa Regina, & coacta tempore, compositione certis conditionibus cum Georgio (a) præmissa, Urbem obsessam illi tradi jubet, ubi Regia gaza fuit, ex qua cum aliam Regiam supellectilem, tum muliebrem mundum ad Regiam (b) Sassebesium exportandum curavit, militemque prædæ inhiantem, ab ingressu Urbis prohibuit. Interim dum hæc administrantur, & Almas Regiæ imperio deditorem fecerat. (c) Factâ deinde colloqui cum Regina facultate, Castaldus Ferdinandi mandata, Georgio interprete, Sassebesium exponit, nimirum rem eò deductam, ut Transylvaniâ, quam ad placitum Solimanni teneret, nec suis viribus defendere posset, cedendum, & Corona ac Cassovia haud cunctanter tradenda sit; ipsam centum millia aureorum dotis nomine accepturam, filio Ducatum Opulientem in Silesiâ, & patrimonium plus minus ad quadraginta arces restitutum iri, venturam denique firmioris foederis gratiâ in conjugem, Ferdinandum filiam, natu minimam; quibus ut assentiantur, postulat: Ferdinandum præ Turcâ commendans Regiæ fortunæ, & potentæ adversæ partis cedens, dictis facile assentit, ac gratias Ferdinando egit, quod tantis malis in Hungariâ finem imponere negotium suscepserit. Interim Georgius fit Archiepiscopus Strigoniensis. Actum tandem de Regiæ ex Provinciâ discessu: Scribitur etiam ad Petruvicium, ut Civitates, arces, & reliqua Regiæ divisionis, secundum condiciones initas, Ferdinando reddat, qui sollicitavit quidem clam Solimannum pro auxilio, sed nihil officere potuit.

*Castaldus
Ferdinandus
Dux in
Transylvaniam
venit.*

*(a) Georgius
Albam Juliam
capit.*

*(b) Regina
res in gaza
reperit
restituit.*

*(c) Summa
mandatorum
Castaldus
Regiæ expo-
nit.*

Inde Comitija Claudiopolim indicta, ubi cum Castaldo, Bathoreus, & Nadasdius pro Ferdinando, & Joannâ ejus filiâ aris adhibiti, ad conditiones pacti adimplendas jurassent, Coronam quæ à morte Joannis Regis mariti, in ipsius potestate fuerat, & sceptrum cum alia Regiâ supellectile, Regina resignat: Ita Corona in manus Georgii & Ducum Ferdinandi tradita, imperium quoque Transylvaniæ, (d) & Hungariæ interioris in Ferdinandi potestatem cessit. Corona etiam cum cæteris sacris ornamentis finitâ transactione à Castaldo, Comite, Thoma Nadasdi Judice Curie, & Andrea de Bathor Tavernicorum Magistro legatis accepta, per Dominicum Dobo de Ruszka, Andream Bathori de Somlo & Laurentium Nyari de Bedegh in Tokay usque delata est, ibidemque Marchioni Sfortiæ Palavicino bellico Consiliario, & Georgio Scredi Capiteo Cassoviensis, quos eo nomine Ferdinandus ablegarat, assignata. Quam tandem cum adjunctis ornamentis Regalibus Pofonii in Comitibus recepit, datâ super assignatione, & receptione Coronæ Apochâ. Ipse verò Castaldus Claudiopolim ad cætera peragenda veniens, Principes & civitatum Legatos, ac Georgium, Siculosque in Ferdinandi verba jurare fecit; copiosâ ad eos oratione habitâ. Quæ omnia Ferdinandus rata & accepta, approbavit confirmavitque, Themessvár, & Lippa tandem præsidis munita, aliisque oppida, & arces, restaurari cœpta, quæ ut commodius administrarentur, duorum Sacerdotiorum optimorum vestigalia Transylvanienfis, & Agriensis operi inchoando, perficiendoque Ferdinandus addidit.

*Coronam
& aliam
Regiâ
supellectilem
Regina res-
ignavit.
(d) Trans-
ylvaniæ &
Hungaria
inferior
Ferdinando
cedit.
Corona
Ferdinandus
Pofonii
assignatur
an. 1552.
25. Mart.
Episcopus
duo pro
muniendi
arcibus des-
ignati.*

Regina juxta pactum transylvaniam decedens, Cassoviz substituit, & præstolatur, ut Ferdinandus promissa præstaret, sed frustrata, Georgium Blandratum

H pro

*Reginâ in
Poloniam
Abst.*

pro liberandâ fide acturum mittit Nec bene Ferdinandi responso contenta, ad Sigismundum fratrem in Poloniam concessit, qui suam apud Ferdinandum interposuit operam: Apud quem dum nihil effecisset Regina apud matrem Varlaviz morata, tandem evicic, ut in possessione Opoliensis Ducatus & Francestiniensis collocaretur.

*Soliman-
nus Tran-
sylvani-
am Ferdi-
nando ces-
sisse dolet.*

Quem dum ingressa fuisset, omnia deserta, impignorata, inculta reperit, & ruinosa. Rursus proditam se, & delusam queritur, manit tamen Opoliz, unum atque alterum mensem, unde in Poloniam reversa, medio matris varlaviz fratrem Regem Samboriensem præfecturam obtinuit, situm oppidum in Transylvania finibus. Ad eam Solimanus Legato misso explorat, an ad Transylvaniam redire velit, effecturum se pro fide tutoriâ, ut brevi ibidem collocetur, sin minus, non permittiturum se, ut Provincia Ferdinandi Regis præda maneret. Quæ consulto fratre, & bonâ Reginâ respondit statuisse se, Ferdinandum omnibus necessitudinis officiis inviolato amicitiz jure perpetuò culturam.

*Pellum in
Transyl-
vaniam
movet. an.
1551.*

Interea gliscit fama de Turcico bello, proinde Ferdinandus ad Cæsarem, & Ordines Imperii refert, ut si per Turcam Induciz non steterint, auxilia sibi dari postulat, quæ Norinbergæ in Conventu, licet gravatè, decreta fuerint. Nam Turcæ arcem in finibus Ferdinandi ædificabant, & Zolnokum coacti sunt occupare, præsidioque munire: Præterea profectus Turcicus exercitus plurimis Ducibus, arcem Becheam, quæ primâ fronte occurrebat, Beskerecum, Chanadium, Lippam, alia præterea plurima castella, partim vi, partim deditione sibi subjicit: ad Temesvár progressus, illud quoque triumpho adscribere nititur, sed quod dies D. Demetrio sacer, ultra quem in castris durare, legibus suis Turcæ prohibentur præterierat, ab obsidione discedit. Prudentia hic Georgii Monachi & virtus Castaldi cœterorumque Ducum Ferdinandi committendabilis, qui coacti ex Transylvania & Hungariâ sexaginta millibus, non solum Lippam virtute, marquee scilicet recuperant, cœlis plurimis Turcis, sed & à Temesvári oppugnatione perterritum rejiciunt. Enituit hoc rerum discrimine inter alios Simonis Forgáč, Patris Sigismundi Forgach, tunc Regni Hungariæ Palatini virtus insignis, cœterorumque Hungarorum, quorum operâ victoria hæc constitit, Forgach inter primos, & audacissimos, Dux præstantium, postquam strenuè simul, & fortiter rem gessisset, casside & ense deaurato excussis, plurimisque acceptis vulneribus, propè cadavera hostium cecidit. Ubi nullo tanti viri casum relevante, fumo involutus, jam neglectorum vulnerum putredine vermes in corpore suo facillè conceperat. Cognitus tandem fato mirabili, à turcâ quodam, qui apud parentem suum Sigismundum Forgacz in captivitate fuerat, humanius excipitur, ac obligatis vulneribus curatur, pro cujus etiam redemptione, lytron octingentorum florenorum idem turca numeravit, neque à liberato ultra quàm erogaverat exegit.

*Turcia dies
Demetrii
sacer.
Duces Fer-
dinandi
Turcæ res-
sistant.
Simonis
Forgach
virtus ad
Temesvár*

Interim in Georgium Monachum, orta à Ducibus indignatio, ex multâ suspicione, quod veniam, & incolomitatem Ulmanbego è Lippâ dedisset, ac per eundem Ulmannum literas ad Solimannum composuisset, quibus illi se, & Hungariam commendavit, & Joannem in pristinum statum reductum iri asseveravit. Id quod causa fuit facti ipsius, dum per Italos in lectulo, cum horas ut vocant Canonicas perorasset, multis vulneribus cæsus mori debuit. Quo extincto, varii rumores de Ferdinandi inlelementiâ spargi cœpti sunt, illud aliis etiam Hungaricis Principibus, ni caverent expectandum. Quibus ad Ferdinandum perlatis, Francisco Uylaki, qui ejus loco Hungaris jus dicebat, Episcopo nimirum Jauricensi & omnibus Consiliariis Pragâ literas dedit factum excusantes, & prolixè turbulenti, & seditiosi hominis, non tantum vivente Joanne, sed & post mortem in tutelâ Reginz facinora detegit, ut qui multa in perniciem Reipublicæ Christianæ, cum turcâ inierit consilia, pacta datæ fidei sæpius violaverit, & ad favorem fortunæ, nunc huic, nunc illi parè iscè accommodaverit. Patri tamen profuit, quin nimix crudelitate Ferdinandus à vulgò accusaretur: Ob id Pontifex & Cardinalium collegium offensum ipsi, citato Romam diem indixit, quos tandem summa difficultate placuit.

*Georgius
Monachus
interfectus
an. 1551.
8. Decemb.
Georgii
mortis plu-
rimi Hun-
garorum
offendun-
tur.
Pontifex
Ferdinan-
dum ob
eandem Ge-
orgii citat.
Forgachii
in casu
quodam
Poloniam
ciat.*

porrò & alia Comitia Ferdinandus Pofonii priusquam Corona restituta fuisset, habuit, ad quæ Sigismundum, Franciscum, Petrum & Ladislaum Forgachios pro dicendâ causâ citari jussit. Illi enim Lupi Pucham, qui tum Zolio & montanis Civitibus præerat, Legatum Georgium Coppanium, quod in eorum fundis & pascuis à militibus suis, insolentius cuncta agi, & innoxiam plebem intolerabilibus damnis afficeretur, & nonnunquam juberet coactis agrestibus damnificatis interficiendum curaverant: Eoque Ferdinandum offenderant. Mutatis ergò vestibus supplices gratiam Regis implorant, quibus tamen Rex Puchanio favens duriorē se præbuit. Postremò tandem

dem cum Franciscus Revay, & Michaël Mercy clari Senatores, & in aulâ Regis plurimum valentes, quorum ille filiam Ladislao Forgach collocaverat, hic Petri Sororem in matrimonio habebat, suas interposuissent partes, magnâ contentione veniam illis impetravêre, non tamen secus quam ut trecentorum agrorum fundis privarentur, quorum centenos Rex Revajo, & Merejo; quinquagenos verò Bartholomæo Horoath & Joanni Zomori Fisci procuratori donavit. Verum duo illi affinitate Forgachiis juncti: eos qui sibi cessant, colonos restituerunt: ipse etiam Ferdinandus deinceps eos in gratiâ habuit, & ad prægrogatas dignitatum exultit.

Franciscus Revay, & Michaël Mercy veniam illi obtinuit: Donatosibi Forgachiorum fundos restituit.

Post Mortem infelicem Georgii, Ferdinandus de unione Hungariæ, & Transylvaniæ, & de bello contra Turcam gerendâ nimium sollicitus fuit, sicut in Hungariâ, ita in Transylvaniâ concordiæ, & unionis animorum rationes secutus, omnia bona per vim occupata, ad legitimos suos, & hæreditarios possessores redire decrevit, in casu remittere nolentium, Vayvodis executionis potestas concessa, introducta firmioris pacis gratiâ injuriarum omnium inter unius partis & alterius subditos illatarum amnistia. Donationum vigor ab utroque Principe, iusto titulo factarum, & legitimè apprehensarum stabilitus, exceptis Reginæ Isabellæ, & filii ipsius collationibus, quæ annihilatæ, & cassatæ, quod ab obitu Joannis Regis, nullus præter Ferdinandum Rex in Hungariâ agnosceretur. Inita etiam consilia proceribus ad Austriam impignoratis redimendis, tredecimque oppidis Regno Poloniæ inscriptis corpori Hungarico applicandis. At salutaribus his conatibus, arcana sæpè Reginæ machinatio obstabat: Solimannus quoque accensus vindictæ cupiditate ardebat, parvas quoque injurias, magnâ clade pensare solitus, ad Joannis Beneficarii restitutionem intendebat. Et mox centum sexaginta milibus armatorum, Duce Amhato Beglerbego Temesvarum denuò obfessum: Cujus obfisionis ille eventus fuit, ut trigessimâ secundâ die, summâ necessitate coactus Losonci (a) egressus, atque fide, & fraude Turcicâ circumventus, cum sociis pugnando atrocibus vulneribus confectus obierit. Hic quoque Simon (b) Forgacz eximie fortitudinis, cum multis vulneribus captus, & sæpè à gemoniis mandante Amhato retractus, atque tandem ab avaritiâ hostium multo argento redemptus. Fuit sub initium anni 1556. horribilis Cometa, colore sub pallido in cælo, futurorum in Hungaria, Gallia, & aliis Regnis bellorum significator. Habuerat hæc tunc Ferdinandus cum Turcarum Imperatore pacem anno 1552. pactam, cujus conservandæ firmandæque gratia, Antonium Verantium & Franciscum Zay statim à cæde Georgii Constantinopolim miserat, ut juxta pacem, Transylvaniam & partes Hungariæ, velut jure, & Marte à se partas, intactas sibi relinqueret, qui tamen tam diuturnis legationis spe frustra, nihil egerunt.

Ferdinandus dicitur turbatur.

Solimannus Temesvarum denuò obfessit.

a) Losoncius occubuit. (b) Simon Forgacz iterum lystron solvuit 1556.

Solimannus enim obstinato, & indomito erga Ferdinandum animo, ne unum quidem lapidem se concessurum respondit, & jussit potius eam Joanni in integro restitui, nisi bellum habere mallet, & ad Transylvanos, atque Hungaros Comitatus, ac Proceres, intelligente Petrovicio, mandata dedit, sumtio viribus, ut Joannem reducerent, aliàs se ferro, & igne in eos animadversurum. Implorabat Transylvania quoque opem Ferdinandi, quam licet fide integra expectaret promissam, sed ob hostium immanissimum metum, multitudinem atque summam potentiam, necessitate imperante, Ferdinandus ad libitum Tyranni eandem Joanni restituit, quandoquidem Turca omni induciarum fide, ac omnibus honestatis legibus neglectis, pleraque loca partim armis, partim prodicionibus occupabat. Bassa enim Budensis de injuriis prædiariorum, qui Sigethum & Babocham tenebant, prolixè questus, coacto ad decem millium exercitu, Capos Uyyâr & Babocham deditione occupat. Adactis ad Sigethum castris, globo intencorium suum ex arce delapso, territus retrocessit; quod tamen paulo post reversus, iterata aucto periculo obsidione cinxit, defendente cum lectissimis militibus Marco Horvâth. Hoc periculo excitatus Ferdinandus, Imperii Principes Ratisbonam congregatos de auxiliis sollicitat, interim conscripto per Germaniam opera Nicolai Bolvilari milite, magnis itineribus ad Babocham abstrahendorum ab obsidione Sigeti Turcarum consilio contendere, festinabat. Hungari tunc Nicolao Zrini, & Thomæ Nadasdi imperio parebant. Quorum Turcæ quoque advenientes, occupato excelso loco, nostros parum æquo Marte, vel ob loci iniquitatem retrò cedere coegerunt. Quo discessu Babocham adorti, ni pulveris tormentarii inopia impedivisset, expugnassent. Claudebant extremum agmen Equites Austriaci, quos nigros vocant, illi infescentes à Tergo Turcas morantes, cum universa ferè Turcarum multitudine pugnant, ac Hungarorum quorundam auxilio, imprimis Thomæ Nadasdi adjuti, hostes magna clade affectos rejecerunt, atque ita illorum exercitus incolumis cum tormentis reductus: Turcis fatentibus, nunquam sibi cum formidabili hoste rem fuisse, quam cum nigris his militibus, quos diabolos lingua

Ferdinandus Transylvaniam Joanni restituit.

suâ vocabant. Circa id tempus Agaria quoque & Filekum amittitur, infeliciter propugnatus a Stephano Dobo, & Stephano Meczkey amissa, Filekum dolo sacerdotis unius, atque inertia Berek perditum erat.

*Palatina-
li dignitas
post Batho-
reum resti-
tuta: non
computatur
locum ten-
entibus,
Stephano
Bathori
successit
Nadasdi-
us.*

*Vacante
officio Pa-
latini qua-
lis Regni
admini-
stratio.*

*(a) Ferdi-
nandus
successori-
bus caret
Palatini
creatione.*

*(b) Cives
Regni à
gubernati-
one omni-
ni remo-
veri non
sunt.*

*(c) Palati-
ni officio
non quibus
terminis
continetur
(d) Anni
1492. Art.
31.*

*Extractum
Iuramenti
Palatina-
li.*

Hic quoniam mentio Thomæ Nadasdi incidit, eâ occasione aliquid extra seriem annotandum. Successerat hic Thomas Nadasdi Banus, Stephano Bathori, Palatino, pro restauratione dignitatis istius post Regem summæ Regnicolis supplicantibus, electus anno quinquagesimo quarto supra millesimum quingentesimum, dum interim interjectis aliquot annis à morte Stephani, ad præsens Palatini officium, in tres partes divisum fuisset, in publicam Regni administrationem, juridicas actiones, & rei militaris exercitium, quarum prior Regni nimirum administratio, ad locum tenentem actiones Juridicæ officium Palatinate concernentes, ad Propalatium res militares ad Generales Capitaneos pertinebant. Eadem forma denuò intròducta post fata Nadasdi, usque ad electionem Stephani Illsházi Palatini, de qua inferius.

(a) Præter id enim, quod difficulter in electionem Palatini Ferdinandus concesserat, prodium etiam memoriz est, ipsum successoribus suis diligenter cavisse, ne imposturum futuris temporibus, velut Regiz dignitatis, cum socio divisâ Majestate creatio Palatini in Hungariâ admitteretur, sed antiquata haberetur, quandoquidem summum jus, & supremam potestatem cum socio parari, cum eo præsertim qui subditi nomen inter alios Regni Cives obtineret, indignum videretur. At quam non satis tuto & securo insisit calli, talis gubernationis mutatio, & ea principum voluntas, omnes ex summo throno humiles despicere, & cum ipsi caput existant, subditis suis velut manibus non uti. (b) Periculum enim est, ne si quibus vicarium saltem imperium in suâ regione nimis negatur, aut invidetur, aliquando armis sociis, & auxiliaribus, summum adpiscantur, quod impatienter ferunt omnes populi, si dignitatibus suis priventur.

Quoniam autem hæcenus sæpius in Palatini mentionem incidere contigit, hoc loco, velut in transitu attingendum, quibus limitibus partes officii ejusdem claudantur, (c) quod nimirum primum in electione Regis obtineat suffragium, si curator vel tutor hæredis Regum in tenerâ ætate constituti, Rege nullo aut puero existente, Dictas indicendi habeat auctoritatem, discordias sopire, & differentias inter Regem & Regnum, ut sequester componere necesse habeat, legationes, & querimonias audire, easque ad aures Regis deferre, judicia ad se pertinentia exercere, in absentiaque Regis locum tenere, Regia omnia cum Consiliariis facere, præter majora quædam, quæ non nisi de Regiâ autoritate pendent. Hæc omnia summis capitibus in juramenti Palatinalis formulâ posteriora (prior enim quàm Constitutiones Uladislai Regis exhibent, (d) & brevior, & cum aliis Regni Judicibus ordinatis communis fuit) ut longâ, ita strictissimâ & difficultè comprehenduntur. Fidem enim Christianam ibi (medullam hic juramenti annotat) honorem & humanitatem, coram Deo vivo obligat, ad obedientiam obsequium, & fidelitatem Regi præstandam, & omni factione populari posthabitâ, auctoritatem, gloriam, dignitatem, exaltationem ejus promovendam, omniaque adversâ devitanda, & propulsanda.

Omnes inimicitias & confœderationes in derogamen, & detrimentum Regis cum quibuscumque abjurat, ea studia in omni rerum eventu, & casu pro virili promittens constanter, & fideliter, quæ decus, honorem, utilitatem, & incrementum rerum Regiarum spectarent. Ad fidelem proventuum Regiorum administrationem, ac aliorum bonorum defensionem, & augmentationem adstringitur, per nullam abalienationem, vel in suum commodum, vel favorem fratrum, & amicorum curandam. Cæterum quod post Regem univerfos & singulos patris Cives in eorum libertatibus, & juribus tutabit, proteget, & conservabit, judiciorum consuetorum cursum pro Regni quiete, & tranquillitate promovebit, non impediet, aut suspendet, de castrorum finitimorum restauratione, conservatione, & defensione providebit, aliaque ad officium suum pertinentia justè, probè & fideliter postpositis omnium affectuum impedimentis exequetur & administrabit.

*Locumtenen-
tis offi-
cium qui-
bus parti-
bus conti-
netur.*

Locumtenentes autem (ut & hoc sermone de summis hisce Magistratibus addatur) cum plenâ infra scriptâ auctoritate, & dispositione creabantur; administrandæ videlicet citra omnem appellationem justitiæ: Indicendorum Conventuum particularium, ita Regni necessitate postulante: Cum facultate imperandi omnibus confinia tenentibus, & cæteris officialibus in omni publicâ administratione: potestate item conferendi bona ad triginta duos colonos se extendentia, etiam Ecclesiastica beneficia in quibus Prælati jus patronatus non haberent, exceptis Abbatibus Præpositurisque majoribus: Denique cum libertate impertiendæ gratiæ, omnibus ad finem Regium cum respicientiâ redeun-

deuntibus. Christiano exercitu ad Zorگونem constituto, Ferdinandus filium suum Ferdinandum Austriæ Archiducem, Pragâ cum tormentis, & nonnulli apparatu evocatum, ex-peditioni Turcicæ, addito ducis militiæ titulo adjungit: Qui ad copias, quæ ad Canisam operiebantur, Viennâ progressus, contra Turcas, contemptis qui eo tempore Sigethum graviore obsidione cingere laborabant, sed virtute Marci Horvath Præfecti effectum, ut crebris eruptionibus ex castris, hostes damnis insolitis affecti, cum Bassâ consilium discendendi cœperunt, qui etiam maximâ animi amaritudine, quod per quinque dies unicum tantum ex Christianis cœsum occupaverat, obsidionem solvit. Præmiserat Archidux cum parte exercitus Bolvilerum ad occupandam Cariothnam munitissimam cum oppido arcem, quam faciliè ferè sine sanguine locum, aliàs naturâ, & arte munitum occupavit, ad cuius interceptæ famam, reliqua Turcarum præsidia ex Babocsâ, Sammartino, & aliis pluribus, succensus castris, & corruptis tormentis Quinqueecclesiis profugerunt. Spe victoriæ accensus Archidux, reliqua etiam vicina castra recipere cogitavit, sed hyeme, & tempestatibus urgentibus, annonæque penuriâ coactus, revocante simul per literas patre, postquam Sigethum obsidione liberasset, nec ex parte Turcarum prælii facultas daretur, exercitum reduxit, ipse Viennam ad patrem profectus.

Regina verò pertesa belli atque otii delicati cupida, pacem cum Ferdinando, arbitro Sigismundo Poloniæ Rege fratre, consentiente Solimanno confecit his conditionibus. Filiam per Castaldum, & Nadasium promissam, Ferdinandus uxorem Joanni filio daret cum dote Cæsareâ, Comitatus Abauyvá eidem cederet, propterea quod Cas-sovia Metropolis superioris Hungariæ in illo esset.

Beregh & Vgocha Comitatus inter duo imperia tributum & censum utrique penderent, dimidium tamen singulis, Muran, Huszth, Marmetiam certas partes Hungariæ superioris, & Transylvaniam Joannes suis juribus, legibus, liberè, absolutè, ac perpetuò Regiâ autoritate possideret, titulo tantum Regis non usurpato. Quæ conditiones mortuâ Reginâ, ambitione Hungarorum adhzrentium Joanni filio Reginæ mutata, & turbata, & aliæ quædam appositæ nimirum ut extinctis hæredibus Ferdinandi, regnum ad hæredes Joannis veniret, & Danubius imperium utriusque disterneret. Ferdinandus iniquitatem conditionum per legationem excusata, non occultâ indignatione prosequens, mox bello redintegrato, superiore fortunâ Joannem aliquoties afflixit. Erant ab annis duobus legati Ferdinandi in aulâ Turcarum Imperatoris, quibus ibi existentibus Turcæ per innatam fraudem ad Fulcè occupandum animum convertunt, quo expugnato, Legatos Ferdinandi pacem octennale offerentes, subito dimiserunt: cui Joannes etiam inclusus erat; Ita inter Inducias infidas, bellum licet sæpius cessaret, tamen belli incommoda inter Hungaros dissensionibus cædibusque definebant. Post hæc Ferdinandus gravibus mutationibus à morte fumorum hominum, Regnum jactari edoctus, tempestivè de successore providere statuit.

Maximilianus ergo prius jam Cæsar, & Rex Bohemiæ, sæpius antehac ab Hungariis expetitus, ut parentis absentis loco in Hungariâ maneret, Monarchiam Sacræ Coronæ suscepit, publicè in Comitibus coronatus Pofonii, Ferdinandus & Carolo fratribus Escopo Salisburgensi, Episcopo Vratislaviensi, duobus Ducibus Lignicensibus, duobus Ducibus Munstbergensibus & infinitis Hungaricis Bohemicisque Proceribus præsentibus, subsecutâ mox alterâ die Reginæ Mariæ coronatione. Oburgerunt ipsi tria hæc Diademata intra annum ferè, singulari Dei gratiâ, & hominum favore. Absens enim Bohemiæ Rex designatus, ab Hungaris quoque ultrò expetitus fuit: & cum Carolus Imperator Philippum filium suum successorem in Imperio optasset, lite coortâ Ferdinandus filiorum suorum expectationem atque commoda diminui non permittebat: ac eventum postea cum ob præclaram indolem, morum elegantiam, tum ob id quod Regnum Bohemiæ jam apprehendisset, in Hungarico verò consequendo indubiam spem haberet, ut Maximilianus duplicatam jam dignitatem, Cæsareâ autoritate ex Principum consensu triplicaret, & consummaret. Contingerunt tempore electionis ejus, Hungariæ Comitatus tumultuosa, ob quæstionem de libera Regis electione.

Hanc enim Hungari, successionem Cæsar tuebatur, adducto Sigismundi exemplo, & pactis Ladislai, asserendoque ibi electionem valere, ubi Regis liberi nulli superessent. Sed Hungari jus gentis sibi per manus traditum severè & strictè allegabant, pactaque vi & favore interdum exprimi agebant. Inde apparet Hungaricam gentem magno semper zelo libertatem electionis asseruisse: ob quam rationem (a) etiam, ne dominorum & Universitatis animi seducerentur, externorum Principum & Regum Oratores in Comitibus Regi creando indicis, statuto publico anni 1498. prohibiti fuerunt. Per id tempus Joannes

(a) Oratores Principum externorum, ad qua Comitatus Hungarica non admittébantur.

Regina pacem cum Ferdinando confecit quo pacto.

Conditiones pacis post obitum Regina munita.

Factus Ferdinandus cum Solimanno pax.

Imp. Cor. 1562. ulisimâ Oßob, Bohemia Rex 1562. 20. Sept. Hung. Rex 1563. 8. Sept.

Hungari de libera electione Regu disputant. Gens Hungarica libertatis studiosissima.

Joannis ad Ferdinandum in negotio pacis legati.

Stephanum Bathorem de Somlyo Varadini Præfectum, ad Ferdinandum mittit, qui studium pacis nomine Joannis testaretur, & filix Joannæ conjugium à Castaldo promissum, cum Regis titulo & ditione omni à Transylvania usque ad Tibiscum peteret. Respondit Ferdinandus, eligeret Joannes qualemcunque titulum, præter Regium. Se enim vivo, & Maximiliano filio jam coronato, dignitatem hanc in alium transferri non posse, ideo contentus iis esset, quæ ultra Tibiscum possideret: cis Tibiscum verò quædam, quo firmior pax constitueretur ei concessurum, nec filix connubium negaturum. Verùm confestim mutato consilio & secessione à pactis Somlianis facta, Balassæ, & Zayo Ferdinandicis, prætextu insolentiarum quarundam, evocato Turcâ, bellum Joannes intulit, ubi minutis præliis certabatur, certò quasi ad majores motus præludio. Coërcebat enim Turcas ab ausis majoribus Induciarum pacto, quas salutis & conservationis publicæ gratiâ Rex inierat, & quas Hungari tantâ Martis inquietudine fatigati, gratissimas agnoverunt approbaruntque.

Joannes Ferdinandus dicitur bellum infert.

Crescentibus tandem rumoribus de Turcarum in Hungariam ingressu, Rex ad insurrectionem viritum insituentem penes personam suam Hungaros hortatus est, quod ipsi ratum habentes, etiam si rumores præfentes nullo secuturo eventu firmarentur, sancto proposito Regem suum insistere volunt, viresque ad recuperandam sub jugo Turcico Regni partem convertere parati sive penes personam Regis, sive filii Maximiliani per singula capita armati insurgere.

Ferdinandus moritur anno 1564. 26. Iulii. Pragæ tumulatur.

Excessit tandem rebus humanis Viennæ Austriæ anno ætatis 61. Princeps liberalissimus munificentissimus, ut potè qui fideles suos, plurimis cumulare solitus est beneficiis, privilegiisque multarum salutarium legum conditor, pietate ac sanctitate morum nunquam satis laudatus, consilii validus, de Hungariâ optimè meritus, corpus ejus postquam annum unum & dies tredecim Viennæ in templo arcis jacuisset, celebratis exequiis Pragam deductum est, ibique Annæ Conjugi, quæ in partu decimæ quintæ prolis mortua erat, (Maximilianum enim successorem suum Ferdinandum Carolum & filias complures ex ea susceperat) Uladislai filix appositum.

Hæc erat non inter postremas vicissitudo Monarchiæ S. Coronæ, cujus occasionem præbuit interna civium seditio, & studia populi contraria, quæ ex privatis offensionibus orta, in publicam pestem certando progrediuntur. Errabat nimirum apud suos Coronæ, quando nullo religionis cultu habita, nullo Custodi legitimo tradita, in loca illa longè à naturâ Visegradiensis distantia commigrâta, inter Reginæ muliebres pompas, ornamenta, ac delicias versata aut servata. Cæterum Ferdinandus præclaram divinitus laborum suorum mercedem ac testimonium ex Coronâ ad ipsum lata tulit, non improbantibus Hungaris, & cum jam Buda cum sacro Visegradi habitaculo in potestate Turcarum esset, ut quietem à turbis, obsequium ac fidem à subditis, impofterum fortiretur, in domo Austriacâ sedem, & custodiam sibi Corona delegit, tacito aut manifesto gentis consensu.

Ferdinandus ex domo Austriacâ primus Corona conservator.

Primus igitur Ferdinandus Conservator S. Coronæ, principia suæ Provinciæ conservationis, ac media gubernationis difficilia, infœlicia habuit, vetantibus fati, ne fœlicitatem temporaneam Monarchia S. Coronæ haberet, sed velut quædam Martialis schola & arena æterno cum hoste Turcâ, assidua belli exercitia excoleret, atque tot suorum millibus, pro salute, & tranquillitate totius orbis christiani sanguinem litantibus, æternas laures consecraret.

Sufcepto regimine Maximilianus nihil prius habuit, quam ut Deo propitio pacem Hungariæ, & vicinarum gentium tueretur, aut si belli, quod cum ipso imperio accipit, necessitas postularet, rebus præclare gestis, decus Monarchiæ S. Coronæ, contra quosvis hostes defenderet, quare convocato frequenti Senatu de bello Turcico deliberat, an fidelibus fœderibus, & induciis standum esset. Dehortantur alii rerum experientiâ celebres; Comes Nicolaus Zrinius longâ oratione suscipiendum suadet, propendente tamen ad pacem Maximiliano, Solimannus literas de servandis induciis mittit, si illæ à Maximiliano quoque salvis conditionibus servarentur. Itâ res in Hungariâ tranquillitas, Transylvania turbavit, dum (a) Joannes Sakmarius altu militari, submissis inter pulverem ab armentis à pastu redeuntibus excitatum, propitissimum militum occupat, Balassii Præfectu Sakmariensis (b) conjugem cum filio, & filia in Transylvaniam abducit, supellestem in prædam vertit, oppidum propè rivulum Dominarum cum arce deditioem capit. Balasso ex vulnere gravi accepto refectus, Debrecenium tum ad Joannem pertinens per insidias occupat, & direptis civium bonis incendit.

Maximilianus de bello Turcico disputans.

(a) Joannes Sakmarius occupat.

(b) Balassii conjugem & liberos capit.

(c) Maximiliano bello Teanens indicit.

(c) Hoc successu animatus Joannes, bellum Maximiliano indicit, ac primum Hadadam (d) arcem vi expugnat, Echedum obsidet, cujus obsidione ex certis pactis cum Nicolao Bathorini itis solutâ, ad Kis Vardam oppugnandam contendit. Superato Tybisco Corazonem Arcem oppugnare adortus est, quam captam solo æquavit, nihil intermissâ celeritate, ad aliam Michach-

(d) Joannes Hadad expugnat, & Eched obsidet.

thaelis Bidii arcem pervenit, deditioe occupatam. Jamque ad Cassoviam expugnandam animimum adjecerat, nisi cæli injuriis depulsus, cæpto abfistere debuisset.

Tantis in ipso exordio affectus injuriis Maximilianus, nequaquam ferendas eas existimans, exercitum comparat, & insolentiam Transylvani, Duce Lazaro Svendio in Transylvaniam misso, vindicandas decrevit, cui Andreas Bathorius, Melchior Balassa, Gabriel Prini collegæ adjunguntur, per quos acerrimâ hycme recuperatæ arcēs, & amplissima dominia Tokay, tum Scherediorum familiæ arx Francisci Némethy pupilli, Tutore ibidem interfecto, Munkach vix tentatum, Erdëd densissimarum nebularum beneficio (quod Ferdinandus, ob fertilitatem non semel expeierat, Bator Uybanya, Zenderë, Zaad, Hulth, Pelteë, Krasznahurka, cum aliis locis insignibus, Joannes retinendo Szakmario diffusus, illud igne vastatum deferit inque Transylvaniam revertitur, Svendius verò recuperatum nullo labore castrum, novis munitionibus reficit. Joannes visâ Maximiliani fortunâ, Turcarum Imperatoris opem imporat, quem ut Meliteni bello impeditum cognovit, Stephanum Bathori de Somlyo, qui postmodum Rex Poloniæ factus est, ad Cæsarem pacis gratiâ mittit, in quam ipse, licet fraude animadversâ, condiciones retinendarum, quas Svendius cœperat auam consensit. Verum Turca re malè ad Melitam gestâ, odiû Christianorum in Hungariam convertit, injurias clienti suo illatas commemorat, tributum non solum longo tempore queritur, & paci factæ, quam Joannes se inconsulto inierat, reclamat. Igitur Tevesvári Præfectum, ad Pancotam, Geonam & Desnam castella occupanda mittit, ut deinceps Giulâ facilis potiri posset.

Svendius de Turcarum adventu certior factus, ad Cæsarem pro auxiliis impetrandis proficiscitur, castris inter Tokay, & Debrecen relictis. Quo cognito Joannes Erdeodum cum Turcis obfedit, quod post seram oppugnationem & Turcarum clamem, datâ præsidariis, annonæ penuriâ laborantibus, discedendi facultate, deditioe occupat: qui citra datam fidem castra Transylvanica transgressi, à Turcis tandem crudelissimè trucidantur. Posthæc Cæsariani Munkaczium per insidias occupant, & diripiunt prædamque omnem Szakmariam traducunt. Turcæ Neostadium deditioe occupant, non multò post à Cæsarianis receptum. Castratandem ad Tibiscum Svendius collocat, cui Turcæ sua proximè apposuerunt, non levis à Cæsareanis damnis affecti, quo tempore Svendius gravissimâ febre correptus decumbat.

Hoc tempore explorata Albæ Regalis recuperandæ spes offerebatur, dum præcipui illius cives, cum Comite Salmensi Jaurini Præfecto, datis obsidibus paciscuntur. Verum cum ille cum exercitu ab Albâ non procul abesset, à Cæsare, ne per se pax non coisisset videretur, redire jussus, pactionem irritam fecit, conspiratoribus ferendo supplicio per Turcas affectis.

Deinde Comitum Hungaricæ Maximilianus Pofonium indixit, quibus Carolum fratrem præfecit. Turbulenta illa latis, absentiam Regis Nobilitate ægrè ferente, ob exteros homines adhuc in Præfecturis in suum præjudicium relictos, insolentiam militum, & alia in Regno inordinata. Ipse in Comitibus tum Augustæ constitutus fuit, quo atqueam discederet, Georgium Horzuthothi Constantinopolim Legatum misit, impetratum ut Transylvanus scelerè excluderetur, siquidem crebras patraret insolentias, quibus se ad arma, provocaret. Solimannus irritatus ob munus honorarium non allatum, adhibitis in consilium Meherete & reliquis purpuratis, bellum Cæsari indicit. Quo cognito, in Comitibus Hungari, auxilia Cæsari decernunt, quin & penes personam Cæsaris, vel fratrum ejus, Proceres se ad bellum profecturos pollicentur, deinde Pontifex etiam & alii, Italiz Principes, Galliarumque Rex de auxiliis compellati, ordines imperii in Comitibus Augustanis sumptum pro duodecim equitum, pedum verò viginti millibus ad menses octo sedulo promiserunt; in quatuor simul equitum militia per duos annos & dimidium alenda consentientes. Solimannus, interim Transylvanus, & Arslanes Budensis ad bellum instigant.

Transylvanus præterea, Nobilitatem Hungaricam, sparsis per Comitatus literis, ad defectionem sollicitat, & ad Venentum tordam indictum vocat. Svendius contra auctoritatem Cæsaris, omnes ad fidelitatem hortatur, & constantiam, secus facientibus, gravissimum suppliciorum interminatione denunciata. Ergò transylvanus excursionibus operam dare cœpit. Turcæ quoque ad Szigethum profecti, à Nicolao Zrinio, non sine sanguine profligati; & postea variis eruptionibus lacessiti, & cæserum turcarum capita currubus Szigethum debehantur. Svendius Hustam frustra obsederat quidem, sed transylvanum cum Turcis cõpiis auxilio obfessis advenientem fudit, aliquot millibus trucidatis, vexillisque quibusdam Turcis & tormentis feliciter reportatis. Arslanes porro Bassa Budensis Palotam aggreditur, cujus Præfectus Georgius Thuri, auxiliis à Cæsare missis animatus fortiter restitit, & terrore hostibus incusso, se ab obsidione liberavit. Salmensis interea Comes Jaurino egressus, Vespriimium nullo negotio cœpit, & Georgio Thuri muniendum commendavit. Inde

Tatam expugnat, Turcis omnibus trucidatis, ut terrore percullis ex vicinis castris Turcæ Strigonium profugerant.

Gyula oppugnatur.

Tandem Solimannus Bizantio movit, Pertafuni Bassam, ad Gyulæ obsidionem ordinat, ipse ad Agriam aut Sigethum exercitum directurus. Gyula cum lentè oppugantur, Solimannus Belgradum venit, ubi per aliquot dies stativa habuit, deliberans an Agriam vel Sigethum esset obsidendum. Quo ibi morante, Joannes cum splendido comitatu venit, à quo vestes Phrygii operis aureas, pro se & suis oblatas accepit, Joanni ad postulata difficilior, eò quòd Mechemetes, primus inter purpuratos Joanni in fensu, animus Solimanni corrupisset. Solimannus Agriam obsidet, qua relicta, castra Sigethum versus promovit. Quæ dum geruntur, Maximilianus cum Ferdinando Fratre Viennâ discedit, & cum viginti quinque millibus equitum, peditum octoginta millibus ad Jaurinum castra locat, sub quòd tempus Joannes Tokaium quoque obsedit, defendentibus Jacobo Ramingo & Matthia Calvasi.

Obsidio Sigethi.

Itaque immensis copiis Solimannus Sigethum palude longâ latâque circumseptum aggressus, cujus arcem, atque oppidum fossa tantum discernit, mœnia, atque propugnacula ex arte non saxo, aut cocto latere, sed triplici ordine cratium, ferris cæcis, vinclisque inter se junctarum, duo, & viginti pedes lata, & media humo solida, fortissimi muri vim habentia circumdant, primum ab oppido capto initium ejus potiundi habuit, post attentatas plurimas arduas in nostros oppugnationes, quibus noctes ac dies indefesso hostium furorc lacessiti, impari quidem numero, paribus tamen animis conficiebantur, præter alias oppugnationis operas, Turcæ tres moles saccis terrâ, & lanâ completis, murorum altitudinem superantes, mirâ celeritate construunt, in iisque Janiczaros cum tormentis disponunt, ex qua omnem munitionem arcis facultatem eripiebant.

Oppidum primum capitur.

Arcti Sigethi Præfectus Nicolai Zrini Comes. Muneribus corrupti non potest. Nec filii proprii visum periculo terrari.

Arce propugnabat fortissimus, magnanimus, constantissimusque heros Nicolaus Zrini, ejusdem Præfectus & generalis Capitaneus, partium Regni Hungariæ ultra Danubianarum, cum non multo milite præsidario: quem dum Solimannus, amissio jam oppido, nequicquam ad deditorem desperatis fortè viribus, bonâ jam parte absumptis, proclivem cerneat, constantissimum ejus animum, spe munerum amplissimorum expugnare statuit. Sagittâ igitur missâ cum literis intra arcis mœnia, totius Illyrii præfecturam, & possessionem Croatiae pollicetur, maximas opes, & facultates offert, si dedat arcem. Quo artificio cum profecisset nihil (imminente enim Turcarum adventu, Dux, & milites, ac cives juramenti sacramento se se ad mutæ fortunæ patientiam obstrinxerant) ad novas conversus artes, immitit tubam capti tubicinis, filii ipsius Zrini, de qua pendebant depicta arma illius, cujus tubicen esset, hoc indicio captum filium docturus, cujus vitam non nisi arcis deditioe conservatam iri, sin minus pertinaciter defendat, mox filii caput, ad portam hastâ infixum, miserabili spectaculo visurum inquebat. At verò Comes animi constantiâ incredibili, opulentissima præmia, necessitudinem quoque sanguinis, cui unico sub sole post Deum plurimum debetur) unice fidei Principi suo datâ posthabuit, ad quam servandam militiam quoque suam amicos hortatus est, paratissimum dulcissimæ Patriæ perpulchra vulnera, & mortem honestissimam, suum litare sanguinem. Igitur Solimannus more & irritorum hæc tenus conatorum cœdiumque exercitus sui, quem in tres partes diviserat, pertæsus, vehementi indignatione intra præcordia conceptâ, incidit in

Solimannus ad Sigethum moritur. Mors ipsius fraude calculatur.

gravem in orbem apoplexiæ, quo etiam mortuus est. Cujus mortem aliquo tempore primarius ipse Bassa Mechemetes callidè occultabat, interfectis medico, & iis quos mortis ipsius conficios sciverat, interim indignationem Cæsaris ferè sub horarum momenta maximam exaggerando, mortem quoque, ac interfectionem sibi & reliquis Bassis, Janiczerisque imminere denunciando, nisi intra breve tempus, excitatis viribus arx caperetur. Cum autem purpurati, mortis suspicione, Cæsaris sui videndi desiderio incenderentur, jam propè seditiosi, is protinus demortui cadaver, solito habitu ornatum, & sublimi sellæ impositum, emines ostendit, observatâque in omnibus solitâ aulæ solemnitate, ita omnibus persuasit, ut superflitem putarent. Jam ferro & flammâ extrema omnia tentare proposuerunt pugnatur Turcis invicem succedentibus, nostris vix ad suspirandum dato spatio, quorum plurimis cæcis, reliquis præter animi virtutem constantiamque nihil erat reliquum. Postremò ferro & flammâ eò angustiarum fuere redacti, ut patefactis portis erumpendum sibi in arcem exteriorem putarent. Flammarum enim tantâ vis erat, ut tota igne jam colluceret, corripere turque arca arcis. Unica pars, qua ex arce in oppidum ponte satis longo itur, ab ignibus immunis erat, quæ tamen infinitâ barbarorum multitudine tenebatur. Quocirca non tam ferro hostili, quam flammarum magnitudine, & suorum paucitate Zrinius vulneribusque coactus, sermone prius ad milites habito, quo animos extremam fortunæ aleam experturos, accendebat, & vexillo ingenti inaurato dextrâ, (quod in unâ parte insignia Regis, in alterâ Regni Hungariæ habebat) gladio sinistra manu prehensum, veste holosericâ indutus, repositisque ad dextram partem centum, ad sinistram centum Principis sui arcis, quos præmium sepulturæ illi, quisquis tandem barbarorum

Arx iactatur.

fuere redacti, ut patefactis portis erumpendum sibi in arcem exteriorem putarent. Flammarum enim tantâ vis erat, ut tota igne jam colluceret, corripere turque arca arcis. Unica pars, qua ex arce in oppidum ponte satis longo itur, ab ignibus immunis erat, quæ tamen infinitâ barbarorum multitudine tenebatur. Quocirca non tam ferro hostili, quam flammarum magnitudine, & suorum paucitate Zrinius vulneribusque coactus, sermone prius ad milites habito, quo animos extremam fortunæ aleam experturos, accendebat, & vexillo ingenti inaurato dextrâ, (quod in unâ parte insignia Regis, in alterâ Regni Hungariæ habebat) gladio sinistra manu prehensum, veste holosericâ indutus, repositisque ad dextram partem centum, ad sinistram centum Principis sui arcis, quos præmium sepulturæ illi, quisquis tandem barbarorum

rum corpus humasset, esse dixit) cum trecentis commilitonibus, in confertissimos hostes erupit, ac multa obvia ferro sternendo, tandem duobus exceptus globis æncis circa tempora altero, altero in sinistro pectore, concidit. Eo die Zrinii caput ab humeris revulsus est; paloque alligatum, in castris ostendebatur, post biduum tandem Budam Mustaphæ à Mechmeto transmissum. Hoc ubi Multapha inspexisset, serico involutum per unum, (a) atque alterum Agricola Jaurinum ad Cæsarem ablegavit; moxque Balthasari Zrini filio traditum fuit, qui in arce Châkornyâ monumentis majorum suorum illum mœstus recondidit.

Zrinii
globus tra-
jectus oc-
cumbit.
1566-7. Se-
ptembri.
(a) Caput
ejus à Tur-
cis Cæsari
restituunt.

Ita omnes viri fortes, qui in exemplum prædicantur arumnis suis inclis floruerunt. Reliquorum Commilitonum tantus pugnandi ardor fuit, ut ex trecentis non quatuor vivi in manus hostium pervenerunt, & qui quemque locus exceperat, vivum idem mortuum texit.

Præstat quippè armatos mori, quam miseros vivere, si ament mors dicendus est ille, qui animi magnitudinem, nominis & gloria immortalitatem sibi comparat ut. Tringenta milia hostium, Sigethiana obfusione interierunt.

Par fatum fuit Gyulæ in Hungariâ superiori, quæ viris potens, munitionibus armis æquè instructâ Duce Kerecezeni, in Berthæ Vezirii Bassæ, per deditionem venit, prædiariis in armis dimissis, Turcarum fide innox in perfidiam mutatâ, vix quarto lapide, ab oppido trucidatis, & Kerecezenio capto, ac crudelissimâ morte perempto. Qui tantum meruit malæ fortunæ, quantum Zrini laudis, egregio factò gloriæ bonæ consecravit. Hos exitus duo propugnacula Christianitatis habuere.

Gyulam
Turca in-
tercipit
2. Septem.

Cæsar interim, ut dictum, cum insigni Germanorum, & Hungarorum exercitu, comite Ferdinando fratre, Alberto Laskio Polono, Hungaricum habitum, ne ea res Polonis; cum pacem cum Turcâ motibus fraudi esset, cum suis comminente, Anglis item illud tribus viris, Henrico Duce Gvisio Gallo, & aliis Galliarum ordinum hominibus non obscuris, Comite quoque Svartzenburgio, in Regnum Hungariæ Jaurinum usque ad hostium vim reprimendam descendente, ut non solum Regni hujus, sed & totius Christianitatis propugnacula, contra hostis Sigethi expugnatione inolefcentis incursionem tueretur. Castris ergo ad Taurinum positus, continuas excursiones in Turcas non longè in castris degentes (triplicem enim viâ Hungariam tum aggressi fuerant) faciebat, inter quas notabilis illa fuit Emerici Forgach, (socer mei & fratris germani illius Simonis Forgach cujus supra mentio facta) ex qua profligatis fortiter hostibus, aliquot vexilla, & captivos, ex præcipuis etiam Turcis multos, magnâ virtutis laude attulit, nec parvâ suorum utilitate, quando Cæsareani de clandestinis hostium consiliis, hoc pacto edocti, securiora omnia cogitare potuerunt. *Multum siquidem interit ad victoriam felicitatem, si hostium studia, quibus circumventi possit Dux belli, habeat explorata, prævisata tela majori cautione excepturus.* Erat in Castris Cæsar Georgius Thuri, vir solers, & impiger. In involantibus inexpectatò in nostros Turcis, Mahometem Albæ Regalis Præfectum, (qui Hispani cujusdam testimonio in aula Turcicâ verlati, Romanorum Regem debellaturum se superbâ fiducia dixerat) vivum capiti, & coram Cæsare sedit, aureo torque, & equestri dignitate ab eo ornatus.

Cæsar ad
Taurinum
castrum pe-
nit.

Emerici
Forgach
facturus a-
gregium.

Interim Gyulam à Berthâ expugnatam, Joannes velut castrum ad Transylvaniam pertinens sibi restitui petiit, sed non nisi quadringentorum aureorum millium pretii expugnationis conditione, nihil obtinuit. Defuncto in castris Sigethianis Solimanno, optima invadendæ inconvulsa multitudinis Turcicæ, occasio oblata, sed dum nuntiis fides derogatur, interim Selimus Solimanni filius, Magnesiâ egressus, Bizantii Imperator declaratur. At Mahometes Bassâ, motus castris Belgradum versus cum omni exercitu, & Solimanni cadavere, revertitur, cui Selinus obviam factus, habitulugubri, Solimanni corpus regali lecticâ vectum perlustrat, ac postquam defixis in terram signis exercitus iudicia luctus edidisset, erectis confectiis novis vexillis, Selimum Imperatorem acclamant. Solimannus Constantinopoli tumulatur, Maximilianus verò Cæsar Viennam revertitur. Cœterum Selimus Bertham cum ingenti Tartarorum multitudine in Hungariâ reliquerat, quorum parte Joannes ad se pertractâ, Tokayum propugnante fortiter Svendio, & in Transylvaniâ Tartaris grassantibus, frustra obsederat. Anno sequenti (1567.) Svendius Szakariam obsidet, cujus Præfectus Georgius Bebek, acerrimus Cæsar hostis, non expectato obsidionis eventu, fugâ sibi prospicit, uxore, & filiis in eâ relictis; qui dedito castrò, & ipsi liberi dimittuntur. Posthac Maximilianus Antonium Verantium Episcopum Agriensem, Christophorum Tiffenbachum Austriæ Baronem, Consiliarios, legatos ad Selimum misit, & pacem postulavit. At Selimus bellum maritimum in Venetos moturus, Maximiliano octennales inducias dedit, his conditionibus: ut quod sibi quisque coacquistivisset, retineret, & possideret, agricolæ limitancî, Turcis juxta ac Cæsari pendere soliti, impostum solis Turcis solverent, transylvanæ etiam hoc fecere comprehendere. At Cæsar interveniente Rege Poloniæ, tractatibus ultrò citròque habitis, Comitatus Bihariensis cum Varadino, Zolnoko, item Provinciâ in Maramaros, cum

Inducias
cum Soli-
mo octen-
nales 1568.

arce

arce Husztac Mineris salinarum possidendos tradidit. Quod si verò Transylvaniam per vim atque impressionem Turcicam ipse amitteret, in Silesiâ Opulientem Ducatum, cum iisdem ditionibus ac finibus, quibus antea tenuit cum matre Isabella, Maximilianus aut sui, Johanni suisque assignarent, traderentque.

Anno deinde sexagesimo nono supra millesimum quingentesimum Maximilianus Comitiam Posonium indixit, ut ærumnis, & afflictionibus populi, modis omnibus remedium adinveniretur. Nam præter alias domi urgentes calamitates, Joannes inquit cum Imperatore Turcarum pacem, inturbare conatus est, & operâ nonnullorum transfugarum, & perverforum consiliariorum, nonnullos ex Hungaris Maximiliano fidelibus ad defectionem sollicitare. (a) Ex qua paucorum hominum criminis notâ, ne Rex fideles suos, qui fidelitate & constantia in Regem suum nihil antiquius haberent, æstimaret, iisdem comitiis rogatum fuit. (b) Fuit inter alios defectionem cogitantes Joannes Balassius, & Stephanus Dobo, qui adversus Cæsarem conspirant, & Joanni Veterosoli arcem cum oppido, & Levam, quæ in suâ potestate erant tradere, & Nitriam sublato clandestinè Paulo Abstemio occupare constituerant, iis consiliis, ut consilio Selimo è Transylvaniâ, cum exercitu advolare, sedeque belli Nitriam translata, ac Posonio & Tyrnaviâ, occupatis, Cæsarem possessione Pannoniæ exturbarent. Fundamenta conjurationis, per Georgium Bochkaium facta, qui multos ex ordine senatorio sollicitavit, & in sententiam pertraxit Franciscum Tataium, parum absuit, quin Draskovithium quoque, & Nadasdi Palatini viduam. Quæ consilia, iudiciis quorundam, Cæsari nuntiantur, ac imprimis per Szentkiralium sceleris scena aperitur, qui Balassii literas interceptas Cæsari tradidit. Tandem Cæsar in Comitibus Posoniensibus, serie totius conjurationis propolita, Dobonem, & Balassam custodiæ tradi petit, qui etiam à senatu convicti, custodiæ mancipantur, reliquis conjuratis venia datâ.

Joannes
pacem cum
Turca fa-
ciam inter-
urbave
tulit.

(a) Senatû
Regni Hû-
garis tur-
bave.
(b) Balassa
& Dobo
contra Cæ-
sarem con-
spirant.

Cæsari
mancipan-
tur.

Niger ho-
mo in Hû-
gar exor-
tus.

(c) Joannes
moritur.
1570.

Bathori
Principes
Transyl-
vanici 1571
die 24.
Maji.

Societas
Turcarum
qualia fuit
commoda.

(d) Chri-
stianorum
conditio
sub jugo
Turcico
qua sit.

Gradus
Præfectu-
rarium a-
pud Turcas

Eupassa.

Tellerdâr.

Hoc anno denuò exortus in Hungaria niger homo, ex oppido Rivulo, qui cum decem millibus hominum, ad Debrecen Oppidum tumultum concitavit, & victorias contra Turcas promittebat, sed à Turcis victus interficitur.

(c) Anno abhinc sequenti, Joannes, postea quàm trigessimum secundum ætatis annum attingisset, de vivis excessit, ejus successor Stephanus Bathory (postea Rex Poloniæ factus) Princeps salutatur, ejectione per Proceres Caspare Bekeff qui à Joanne successor erat designatus, e jus electio à Cæsare, & Selimo confirmata. Hic finis fuit stirpis Zapolidum.

Quid autem hic Zapolius uterque, pater, & filius, cum affectis suis, ex amicitia simulatione, auxiliisque Turcarum emolumentum accepit? Illud nimis præcipuum, ut hoc exemplum ipsius, Hungaris ac Transylvanis sit memorabile, ne sub velamento libertatis, ac dignitatis suæ tuendæ, ad turpissimum capitis Turcarum ornamentum respiciant. Tam enim est verum, quam quod verissimum, quod extremum semper amicitia Turcarum est, & fuit, & erit, impolteriorum pernicities, & servitus certissima.

(d) Quæ verò conditio mox fuerit posteaquam in Turcicam potestatem Regni pars redacta fuisset, & nunc sit Christianorum sub jugo Turcico detentorum, priusquam hinc abeam, vel leviter attingam, cum numerosiores sint eorum calamitates, quàm ut verbis exponi possint.

Ac primum præsidia quibus loca Christianis surrepta tuentur, delignant ex perditis, cædibus sanguine aditus nebulonibus, ex fœce hominum, & colluvie, à nobis ad Mahometicam impietatem deficientium, quibus nullum jus, nullum æquum, nulla fides colitur. Loca præsidiorum, duorum sunt generum, Buda, Temesvár, hodie Agria, & Canisa exceptis. Hi supremum habent imperium, super certos arcium Præfectos, qui immediatè ad se respiciunt. Castra ergo majora Begi Præfecturarum nomine regunt, inter quos illa est crudelitatis æmulatio, ut qui plura oppida, villas vastarit, exulserit, major æstimetur. Castris minoribus selectissimi ex omni numero præ sunt Vayvodæ. Ipsi omnes ad solos Begos respiciunt, quomodo Begi singuli binos aut ternos Vayvodas, cum castellis totidem sub se habent. Populus porro per hos eorumque officiales, quos Zupassas vocant, tam severe, truculenterque affligitur, sine modo sineque in animâ, corpore & fortunis, ut, Ægypticam servitutem, multis gradibus hæc superet, & vitam morte graviorem exigat. Tyrannidis ipsorum conatus omnis est, ut totum orbem, suæ superstitioni Mahometicæ, conformem efficiat, vi, & dolosis artibus, ad id adhibitis, propter templum nedum edificare, imò ne restituarè licet. Usq; ad eò sanctam Christianorum religionem detestantur, ut in turcam creandam, templum Christianorum lapidare, & confuere debeat. Nulla transactionum cura, census decimarum, exactio nis ratio habetur, duplum, & triplum annis crescentibus libido turcica, nullâ æqui æstimatione, & Dei religione exigit, ex quo Quæstor Budensis, quem illi Tellerdâr vocant, stato semper tempore stipendarios contentos reddit. Quodque miserabilis est, ibi de pueris decimæ tyranno maximæ, quotannis penduntur. Nam quantumvis ingenti ære, infans redimi

redimi non potest; ex quibus eliguntur, qui formâ excellunt, ex his postea educantur illi Caedemone pejores pedites Janizari. Pro levi noxâ adeo reus cœditur in plantis, ut cutem utraque plantarum relinquat.

Ridiculum est, quod ab expertis narratur. Officialis Colônium miserat allatum vinum, qui redeundo per lubricum, altero pede ferè labitur. Narrat hoc Colonus cum risu, si inquit alter quoque pedum meorum, sic tibi inservire voluisset, ut alter, vino caruisses. Rogat uter pedum sit ille, qui servire noluisset, ac ostensum graviter cœdit. Caponi subjecti fuerunt pulli gallinacci, rogat officialis an capo illos pepererit, hospes negat. O indignum inquit facinus, tam egregiam alitem, tantâ servitute premi. Eam ob rem hospes multam solvere debuit, ut plagas & verbera vitasset. Callido, & versuto ingenio sectantur levissimas occasiones, imò ipsi scœpius subministrant, quibus sanguinem Christianum, aut profunderè, aut fortunis emungere possint. Nullius rei defectus, nulla tam justa excusatio, apud eos tantum est, quin si quid necessariò negligatur, mox palis, plagis, tormentis, securibus, postremo morte etiam non vindicetur. Quid labores, fatigias, pacis bellique tempore referam, quæ veluti brutis animalibus, nullo modo, inelcementer imponunt? Ibi illorum quæ circa corpus sunt, nihil præter animam propriam censetur.

Post Joannis fatum, memorabile est, quod Franciscus Forgach scriptor nobilissimus de thesauro Joannis scribit his ferè verbis. *Gaza erat maxima, & cuiusque Regnum pars. Nam Stephanus de Zapolya avus, apud Matthiam Gazæ regis Præfectus, thesauros regios in proprium converterat usum, & qui potentiam creverat adeo, ut ubi orbitas Principis ad potentiam accessisset, Matthiam insidus petiit & sublatum cerio crederetur. Gaza ergo Regiæ major pars inter sese, Regem Poloniae, & tres sorores est divisa: Selimo missa quedam non magis momenti. Maximiliano, & uxori ejus non nihil.* Ita cum Gaza Regum præcorum Hungariæ, Regium quoque nomen sublatum est. Hæc ille.

Interea Balasfa post sextum carceris mensem, perforato muro, ac deceptis custodibus evasit, ex arce Pofoniensi per moenia delapsus, relicto in captivitate Dobone, infirmo dolore articulorum. Balasfius cum Turcis Suleikenibus fœdus inivit, & in patrociniū Selimi se inlinuat, quo tutus à persequente fortè Cæsare perflueret. Sed cum Rudolphus cum Ernesto loco patris, tum ob arduas & necessarias causas, ac imprimis ob affectum valetudinem absentis, Comitio Pofoniensi præfesset, à Regnicolis exoratur, ut pro Dobone se apud Patrem interponeret. Cæsar igitur prima filii intercessione æstimatâ, Dobonem dimittit, & Balasfam ablenctem in gratiam recipit. Hic Ernestus & Carolus Archiduces deinceps conceditâ sibi rerum bellicarum administratione, pro Regis Vicegerentibus, hic in Croatiâ & Sclavoniâ, ille in Hungariâ acceptati & cogniti fuerunt.

At Maximilianus, æmulo sublato, suæ gubernationis per factionem Joannis bello continuo implicatæ, optatam quietem consecutus, cum Stephano Bathori pacem coluit. Ac quod reliquum vitæ, & imperii erat, beneficiâ, & clementiâ fortunæ Hungarorum afflictus levare solitus, certus etiam de filii successione, cum decem annos nec bello inutilis, nec pace incommodus, meritis bonis abundans imperasset, in rebus humanis ex palpitatione cordis, qua vigintu continuis annis laborasse fertur, Ratisbonæ 1576. in die Maximiliani, anno ætatis 49. esse desit. Moriens nihil sibi aliud repeti, quàm meritum Jesu Christi crucifixi voluit. Princeps fuit prudens magnanimus, plurimus heroicis virtutibus illustris. Habuit in matrimonio Mariam Caroli quinti Imperatoris patruelis sui filiam, ex qua sibi toro sæcundissimo junctâ, filios suscepit Rudolphum, Ernestum, Matthiam, Maximilianum, Albertum, Venceslavum, filias decem, sedecim in universum liberos. Quorum ipsius filiorum (quod felicitatis loco pietissimo patri ducitur) duo Rudolphus & Matthias, ad Imperialem dignitatem evecti fuerunt; Maximilianus vero, raro Principum exemplo, aperto Marte cum Turcâ prælium inivit.

(a) Alter fuit hic ex domo Austriacâ Coronæ Conservator fidelissimus, qui postquam Rudolphus ab Hungaris expetitus (vivente enim adhuc Maximiliano Rudolphum & Ernestum Archiduces Austriæ, ex Hispaniis revocari, & alterum (b) in Hungariâ collocari petebant) scœlētibus auspiciis electus fuisse, eandem Coronam Pofonium solenniter deduci curavit, qua etiam Rudolphus patre, matre, & Ernesto, Matthiâ, Maximiliano, Ferdinando item; & Carolo Archiducibus (c) præfentibus coronatus est, quo anno (9. Novembris) nova & prodigiosa stella visa est in sydere Castoreæ; quæ in eodem loco immota, continuis quindecim mensibus stetit scribitur. Illa tamen præter variam Rudolphi in bellis fortunam, de diuturnitate regiminis ejus vix aliquid detraxit. Licet enim astrâ in rebus sublanaribus & humanis singularem habebant energiam, tamen pietas erga Deum, & fato prudentia major, efficaciter casus futuros avertere potest. Hoc verò non minus laudabile, quam sapienter principes (d) fecerunt nostri, qui non tam sibi quàm patriæ nostræ, consultum volentes, mature dum adhuc in vivis essent, de

(a) Coronatur 25. Septemb. 1572. (d) Interregnum Reipublica noxiom.

Balasfius a-
labitur à
carcere.

Gratia do-
aditur Do-
bo dimitti-
tur.

Ernestus
& Carolus
Regi Vice-
gerentes in
bellu.

Maximili-
anus mori-
tur.

Maximili-
ani soboles.

Maximi-
lianum a-
perio mar-
te cum
Turca ju-
gnavit.

(a) Corona
Conservator
ex Do-
mo Austri-
aca alter
fuit.

(b) Rudol-
phus oligi-
tur 1572.
in convensu
in Pofoni-
ensi Parif-
suc-
cations
Maria.

3. Reg. 1.

successoribus præsentibus regno providerunt, veteres illos Monarchas imitari, uti Davidem Regem & Prophetam, qui superstes adhuc successorem Salamonem filium constituunt in Israhel, pro quo gratias egit Deo suo dicens: Benedictus Dominus Deus Israhel, qui dedit hodie sedentem in solio meo videntibus oculis meis : item Augustum, qui Tyberium, Nervam, qui Trajanum vivi successores reliquerunt, non ignari naturam mortalium, ut esse aridam imperii, sic impatientem Regiæ dignitatis consortii novisque & magnis conatibus opportunos esse transitus rerum, & quantum post fata Regum, mali atque periculi nisi maturè de successore prospectum sit, consequetur : si quidem scissis in orbitate varias in factiones Proceribus, Respublica, velut navis sine naclero seditionum fluctibus non raro jactari, vel etiam mergi solet, & *populi nunquam sine gravi inter se seditione agunt, præsertim si Rege, aut bello careant, cujus domestica obvia, & casus luctuosa sunt exempla.*

Eligendorum
Regum
Hungaria
consuetudo
antiqua
inter ar-
ma.
(a) Arma-
sacomitia
quid visum
habeant.

Veterum electio Regum Hungariæ (digredi hic modicum placet ad ritus eligendorum Regum) in generalibus comitiis, olim in campo Rakos, inter arma fieri solebat; at perquam rara est armatæ multitudinis concordia, ut verum sit quod Mar. Tul. Cicero pro Murænâ dixit. *Nullum fretum, nullus zephyrus, tot motus, tantas tam varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbaciones, & ætus habet ratio, comitiarum, potissimum armatarum.* (a) Inde evenit frequentius, ut qui robore viribus clientisque potentiores extiterunt, ad eorum nutum, Reges quandoque plures in Hungariâ, cum maximo Regni damno creati sint, sicque libertas electionis interdum intercipi solet, non sine legum maximo periculo. Hodie togata inducuntur comitia, intra mœnia Civitatis, ut his solennitatibus Posonium celebre est: & dependet Regis electio ex consuetudine antiquâ, à statibus & ordinibus, hoc est, à præcipuis Regni Civibus, & flore gentis, non à vulgò, aut exercitibus seu legionibus militum, ut olim Romani Imperatores declarabantur, & nunc Turcicus Imperator consuetudine non planè dissimili, qui legitimus dicatur approbatione & proclamatione Janiczarorum, opus est. Sed quanto istorum exaltatio felicior, qui ab optimatibus cooptantur, tanto illorum deterior, qui autoritatem suam, honorem & salutem inconstantiz armati populi committunt. Cum enim populus sit multorum capitum hydra, sæpe nec rationi obtemperat, maximè armata multitudo, sub legum disciplinam difficulter redigitur, cautè præcipiat oportet, qui *multitudinem contra se concitare non vult.* Inde Romanis Imperatoribus tot cædes illate: etenim inde à C. Cæsare, qui spectante Senatu concidit, ad Carolum usque Magnum circiter triginta fuerunt ex iis interfecti, quatuor verò sibi mortem ipsi consciverunt. Semper enim aliquid erat, quod in illis desiderarent milites: itaque captâ ex levibus causis occasione, illos sæpè jugulabant, quos etiam invitos ad dignitatem pertraxerant, ut Ælio Pertinaci accidisse constat. Inde crebræ Regum mutationes, quibus nihil Reipublicæ inutilis, imperantium pluralitas, ut aliquando per singulas legiones, singulos Imperatores numerare potuisses. Inde denique malè provisum bono publico, quando milites non ad utilitatem communem, sed pro ingenio suo, accommodum hominem inveniebant.

Paulatim deinde hic mos aboleri cœpit, imprimis cum ipsi Imperatores, cœlegas, & confortes Regni sibi cooptabant, ut Valentinianus fratrem Valentinum, & eos successores quoque suos designabant, ut Justinus successor fuit Tiberius jam antea imperii collega. Posterioribus tandem seculis, ad evitandas has & similes inconvenientias, aliasque graves ob causas, quæ superius Cent. i. in mentione Electorum, penes quos manet hucusque jus eligendi Cæsarem, qui legitimus Rex & Imperator Romanorum dicitur, idque hoc ordine & cœremoniâ. Defuncto Cæsare, Moguntinus Archiepiscopus Imperii Cancellarius indicit comitia Francosurum, ubi cum Electores convenerint (nemini tamen licet majori comitivâ, quàm stipatum ducentis equitibus & quinquaginta armatis) in æde D. Bartholomæi, præmissâ divini Numinis invocatione pro dono Spir. Sancti ad aram trabeati juramentum præstant, se bonâ fide servaturos, quæ aurea bulla, cujus articuli publicè præleguntur, præscribit, & nihil se facturum cæ in re ullius vel pacti, vel mercedis, vel pollicitationis, vel largitionis causâ. Ingressi deinde sacrarium, ubi electiones fieri solent, habent consultationes præfide Moguntino, quos tamen imprimis ad concordiam hortatur, & suffragiorum consonantiam; quandoquidem discrepantibus sæpè Electorum sententiis, Germania bellis civilibus graviter afflicta esset, & dignitati nominis germanici non parùm derogatum. Tandem conveniunt in Curiam, quæ vocatur Romana, & fiunt de electione suffragia. Quæ omnia peraguntur, magnâ cum reverentiâ, silentio, & sobrietate. Nec inde Electores discedere licet, quàm creato Cæsare; quòd si electio ultra dies triginta differatur, ex præscripto aureæ bullæ, subtrahis omnibus aliis cibariis, præter aquam & panem, nihil eis suppeditaretur, hæ Romani Imperii cœremoniæ. Fucunt & antiquitus varii eligendorum Regum, & Imperatorum modi, dictis longè ab similes; ut Dario Regnum per hinnitum equi obtigit, aliis per hastiludium,

aliis

aliis per sagittâ ex fasciculo deprôptâ, aliis per calculos albos & nigros: Sed in his maximè valet fortis cœcitas, quæ plerûq; minus idoneos ad Regnorû gubernacula obrudit. Lógus digressus fuisse videor, sed existimo nõ extra oleas, siquidem occurrere quædâ in ritu creandorû Imperatorû videbâ, quæ nostri Hungari ad imitanâ utiliter sibi proponere possunt. Nûc ad propositû.

Gubernatio Rudolphi ut magnitudine rerum gestarum, & felicitate bellî, ac victoriarû in Hngariâ contra Turcas pulchritudine, ita pacis diuturnitate famam & lucem, avi & patris nominis in Regno Hungariæ non solum obscuravit, sed & gloriam domus Austriacæ, in summo Monarchiæ S. Coronæ splendore, & decore auxit. Et quoniam dignitatis magnæ, non magna est æstimatio, nisi & autoritatem quis habeat, seu quandam eminentiam, qua cæteris prævaleat & velut in admiratione sit, Rudolphus jus Majestatis S. Coronæ multiplici ratione tueri conatus est, pacis & legum & militiæ laboribus armis, & literis instructus, tum domi consilio insignis, tum foris exercituum bellicè fortitudinis præclarû ostendit. Itaq; imprimis scintillas quasdam incendii Transylvanici, quæ adhuc in perlorumque Hungarorum animis fopitæ jacebant, penitus extinguit, sancitis concordiæ legibus, ne scilicet sibi magna, & salutaris, animo volenti quicquam domi noxium, quod esset obstaret, neq; interim dissensio civilis Rempubliam concitaret, & perdat, ac sine labore ullo hostibus victoriam tradat. Anno ab inauguratione Rudolphi tertio (1574. Selymum Transarum Imperator febri ardentissimâ correptus, postquam nullû bellû in propriâ personâ gessisset, moritur. Ei successit Amurathes III. Selymi filius, imperium à quinq; fratribus, octavo inaugurationis die strangulatis, aufpicatus. An. seq. (1575.) rebus in Imperio & Hungariâ sedatis, Rudolphus Pragæ Rex Bohemorum inauguratur (22. Sept.) quo peractô ad imperialem quoq; dignitatem, consentientibus Hungaris, mensè à coronatione Bohemica fequenti evectus, & Ratisbonæ solenniter coronatus, habitis titulis autoritate Cæsareâ condecoravit. An. eodem Henricus Poloniæ Rex, Caroli Galliæ Regis frater, defuncto in Galliâ fratre, ex Poloniâ in Regnum avitum, clam citatis itineribus discedit, quo ad constitutum à Polonus diem non redeunte, renunciato ipsi obsequio, pars Procerû & Nobilitatis, Maximiliano Cæsari imperium deferunt, pars inter quos Sborowsky Palatinus Cracoviensis, Stephanû Bathori, Transylvaniæ Principem, destinatâ ei Annâ Sigismundi Augusti ex stirpe Jagellonicâ ultimi, sorore virginè quinquagenariâ, Regem eligunt; quam dignitatè, dehortantibus licet partis Cæsareæ fautoribus, Stephanus sumendam sibi censuit, ac relicto in Transylvania Christophoro fratre, cum exiguo comitatu in Poloniam advolat, & ducta uxore Anna, Regni insigniis inauguratur 1576. Post hæc Maximil. in comitiis Ratisbonensib. (12. Oct. 1576.) partim curis, partim valetudine, calculi præsertim doloribus debilitatus, animam Deo tradidit cum quinquagess. ætatis an. attigisset: Princeps optimus prudentissimus, de Ecclesiâ, & Republica Christiana optimè meritus. Cæterum sub Imperatoris Rudolphi auspiciis, renovatum est Calendar. à Greg. XIII. Pœntifice, quod sicut ubiq; in terris, & dominis suis suspiciendû, & usurpandû Pontifex præcepit, aliisq; Christianis Regnis, & provinciis comendavit, in Hungariam quoq; introducere consiluit, valuit tamen autoritas & mandatû Rudolphi Imperat. in eo magis, qui pœna gravis multæ deponendæ, & severæ animadversionis declarata effecit, ut usus ipsius renovati Calendar. publicè in Regno Hung. admitteretur. An. abhinc 4. (1586.) mortuus est Steph. L. polonorû Rex; cujus funeris occasione recordor impudentis versutiæ & ambitionis Turcicæ, qua Regnorum, quorum possessionè inexplabili avaritia Christianis invidet, libertatè in Regnum electione potissimû fundatam & eiventè convellere, constringere, adeoq; artificiosa impostura, pulcherrimo Magistratus creandi ornamento, spoliare conatur. Per beneficia pacis, aliis venenû tyrannidis insauciat, aliis oppressione aperta, aliis deniq; per amicitiam barbarico furo conterfâ. Mox enim post mortè Stephani, solennè ad Poloniæ regnû misit legationè, memoriæ renovandæ causa, quoliter illud pro novo creando Rege suffragia collaturû, nihil sine consensu Turcarû Imperatoris, vicini, & confœderati patrare possit, & debeat, quod antiqua consuetudo & mos in electione Regis Poloniæ talis inveniretur, ne nimirum bona amicitia, pax, fœdusq; antiquissimum, aliquo modo turbaretur; proinde consilium, venia, consensus Turc. Imp. minimè posthabendum esset, quin potius diligenter trutinandum, quis ex benevolis amicisq; splendidissimæ portæ idoneus, ac Imperat. placens videretur, ut pax nullo pacto impedita peristeret. Si enim potentissimi Imperatoris voluntas & consensus in electione Regis non posthabebitur, pacem, antiqua fœdera, corûq; articulos observat os iri. Unde apparent callidæ hostis insidiæ, in delendo præstantissimæ libertatis regnorû titulo, qui eò constantius sumâ cõtentione retinendus est, quod actû esse de hoc populo oportet, cujus cervicibus sceptrâ ex arbitrio, & libidine alterius impèdet. porrò in Hungaria inducæ erant à Turcis, à patre adhuc æquis conditionibus acceptæ, quæ nimirum liberâ excurrendi ad fines hostiles facultatè, ad lucrû relinquerent, negato tormentorû omnium in oppugnandis arcibus usu & conatu. Initia ergò Rudolphi sub novennialibus istis induciis, ex Ducum suorum minoribus præliis, fortunæ favore, fuere lætissima. Zrinius enim cum Bathorio, Tramsstorffo, & aliis vicinis præsidiorum præfectis, Salvarem regionem Styriæ finibus vi-

Rudolphi
gubernatio
qualis.

Domestici
cau diffin-
siones im-
primis cõ-
ponit.

Calenda-
rium Græ-
gor. Pontif.
fex anno
vat. anno
1582.
Hungaria
renovati
Calendar.
rium raci-
pit Man-
datis Ru-
dolphi.

cinam, ad flumen Mura vastantem, & depopulantem fudit fugavitque in paludibus & sylvis, ad duo millia hostium extincta, capti mille quingenti, viginti tres, ac inter eos Quinquecelestiensis, & Coppianus Præfetus. Magnum Savaaris dedecus, qui postquam Muratam sibi propterea insensum, & querelis eorum quorum fratres, & propinqui in prælio cecidissent, præoccupatum intellexisset, veniâ desperans, veneno hausto, paulo post interit. (a) Comitia circa id ætæp. Pannoniâ ad Cal. Nov. indicta, ubi inter alia de creando Palatino cû Cæsare tractatur, sed nullo tam effectu. Aliâ omninò Monarchiâ S. Cor. reformare, & ad pristinam, ac veterè sitorè reducere conabatur Rudolphus, non solum propriis consiliis, sed bonorum & sapientû civium, & Confiliariorû studio inò, & virtute, ac fortitudine Serenissimorû Archiducum Ernesti, Matthiæ, (b) Maximiliani, quos velut socios fortunæ consortes imperii, gloriæ amulos, tû pacis ocio, tû bellû futuri negotio, suâ prosperitate adhibere gubernaculis solebat, ut majorem tranquillitatis publicæ, ac salutis Hungariæ, quam suæ dignitatis rationem habuissè videretur. Evenit autem tandem successu imperii prospero, & temporis progressu cum Martiales homines, (c) utrinque pacem hanc ægrè tolerarent, prædarumque assuetudine, ac dulcedine irritati per inducias, infidas, plurima damna, ac clades darent, & acciperent, ut pax hæc omninò intolerabilis visa esset. Nec enim Hungari fortes illi viri, & injuriarum minimè patientes, vel iniquas Turcarum in subditis suis exactiones, atque oppressiones ferre, vel incurfiones, prædâs vè suis oculis, ac ocio-

(a) Palastrinalem dignitatè Hungari resistere laborant. (b) Rudolphus suos honores sèd habet. (c) Hungariæ conscientia excurfionum sub Inducis bellum parant. (d) Pugna ad Sirovi-am, Czejus occasio an. 1588.

(d) Cum ergò Ferhates è Bosnia Budam venisset, Turcæ populos sibi subjectos pro libidine intolerabilibus tributorum exactionibus opprimeret cœperant, ac imprimis oppidum Sixo, cujus incolæ milleno aureos quotannis solvere jubebantur, quod supra vires suas, freti præsidio Cassoviensî, Tokaiensî, & Szendereo pendere intermiserunt. Illud Ferhates ægrè ferrens, copias conscribit equitum selectissimorum sex millia, peditum totidem aut amplius, quorum ne tertiam quidem partem, nostri, æquare videbantur, qui in universum duo millia bellatorum, quingentos & quinquaginta novem non excederent. Pugnatum est ad oppidum magna Turcarum clade, qui maxima suorum parte desideratâ, se in fugam proriperunt, ita, ut equites attoniti, pedites suos proculcatos nostris mastrandos relinquerent. Multi in fugâ capti, caesiq; pæcs flumine & gurgitibus absorbta. Ducis nostri fuerunt Sigismundus Rakocz, Stephanus Homonnay, Stephanus Balasdeak, Joannes Barchay, Michael Sereni.

Atque hæc erant præliâ majorum rerum. Mox enim fortuna Monarchiæ, S. Coronæ, quam Deus non nisi bellicâ virtute contra hostem Christianitatis, velut quibusdam legibus, ac spaciis descripsit ab initio, produxit bellum illud, plusquam quindecennale, ac à condita Monarchia S. Coronæ maximum ac difficillimum, ex cujus consideratione luce clarius patet, salutem Hungariæ Deo curæ esse, cujus judicio ac beneficio ambitionem Turcarum magnâ foelicitate tot sæculis superat & retundit. Jactatur quidem proverbium de Hungariâ: Longum consilium, intestinum odium: Privatum commodum, evertunt imperium Hungaricum. Olorû illud est & qui malorum principia, ac venena, Monarchiæ S. Coronæ in ipsis visceribus ac medullis corporis rimantur. Bellum meo judicio est, caput, & pes Monarchiæ S. Coronæ, quibus vel benè vel malè consulti & habet: benè quidem si Dei munus virtutem Hungarorum S. Coronæ alumnâ integram spectes, malè si iterum Dei iram, eji: asperitatem, atque culpam, errorumque gentis illius contemparis. Hujus belli cum infinitam terè molem completi animo, aut operâ impossibilè sit, titulos paucos præliorum, ac victoriarum, ac pariter cladum, quorundam annorum serie ceu in synopsi recensere volebam.

Initium nobis dabit Annus nonagesimus primus, secundus, & tertius supra millesimû quingentesimum, quibus nimirum veluti occasionebus quibusdam, & prætextibus bellum hoc nascebatur, ex Induciarum scilicet iurejurando per Bassam Bosnensem violato. Is enim nullâ legitimâ causâ, ingenio inquieto & barbaro contra fidei sacramentum, jam inde à temporibus prorogata pacis varias irruptiones, incurfiones, occupationes præfidiorum, incendia in Regno Hungariæ patrando, Imperatore Turcarum in tantum non refragante, ut potius ob res auspiciatis successibus gestas, amplis missis muneribus conatus ipsius promoveret, Vichicz, Hrafcoviczam, & reliqua multa, non contemnenda præliâ iniquissimè occupat, cæde, atque incendiis, Canisam, usque grassabatur, neque his contentus ad occupandam quoque Zizek, cum novem Begis, & quinquaginta armatorum millibus trajecto flumine Colapi, longè lateque processerat, posteaquam superioribus abhinc diebus Castella Dereczina ex ammi sententiâ expugnasset. Quo quidem Zizeky obsidionis tempore, ad suppetias ferendas, & arcendum à sinibus hostem tantum interpedio profecti fuere Thomas Erdeodi Banus, N. ab Eckenpergh Generalis Carlostadiensis, cum aliis provincialibus, militibusque mille quingentis confiniorum Sclavoniæ, atque collatis signis in Insulâ præfatæ arcis Zizek, cum hostili exercitui congressi, ipsum ad sua castra, in ulteriore fluminis ripâ collocata fugientem in aquam computulerunt, quatuor Begis inter quos Duc belli Hassan Bafa, & Mehmet Begus fororis Cæsarîs Turcarum

Savaaris
re, malè
gestâ ve-
neno
hauris.

(a) Pala-
strinalem
dignitatè
Hungari
resistere
laborant.

(b) Rudol-
phus fra-
sros suos
honores sèd
habet.

(c) Hun-
gariæ
conscientia
excurfionum
sub Indu-
cis bellum
parant.

(d) Pugna
ad Sirovi-
am, Czejus
ocasio an.
1588.

Sub Ru-
dolphi bel-
lum quin-
decennale
contra
Turcæam.
Bellum
caput, &
pes Hun-
gariæ.

Initium
bellorum
Rudolphi,
Induciarum
Bassa Bos-
nensis vio-
lati occupa-
ti præfidii

1593.

Thomas
Erdeodi ad
Zizek vi-
toris.

rum filius) & toto ferè exercitu aquis submerso, Zizek tamen infirmo admodum præsidio munitum, tandem in potestatem Turcarum, vix obdione ejus solutâ concessit. Rudolphus verò favente fortunâ repulsis hostibus (a) præceps in bello inferendo, imposteriùm non fuit, sed omnia consilio priusquam armis experiri sapienter judicavit.

(b) Turcarum ergo Imperator per Nuncios Rudolphus pertentavit, munusque honorarium à Cæsare ei quotannis mitti solitum, satis nimirum magnam pecuniaz vim, nunc etiam duplicatum, quod integro biennio missum non fuerat, jam Comaromium deportatum, ad portam Ottomanicam destinavit: ut si non æquioribus, at primum illis conditionibus pacem secum coleret. Verùm Turcarum Imperator Amurathes tertius dictus, non solum munus illud honorificum contemnit, sed & fœdus violat, bellum quàm pacem & exitium barbarâ superbâ denunciat. Et ne animi hujus ac consilii Tyrannici crudelius desit signum, paulò post novum Oratorem Rudolphi Crevicium Silesium, contra omnium jura gentium, cum omni suâ familiarità comprehendi jussit, eundemque interimi curavit. Utque hoc suum consilium Turcibus notum esset, majorum suorum exempla secutus, extimulante odio nominis Christiani, incitantibus suis mulierculis, & maximè sorere (quæ casum filii nuper in Cupâ fluvio cum Bosnenfibus Bassi submersum dolebat) more luctus Turci, acervo carbonum capiti imposito, & crinibus ardentibus vindictam sollicitante, fœdus pridem cum Cæsare actum, apud omnes gentes sacrum perrumpens, bellum Rudolpho movit. Ergo interfecto Gragiâ Præfecto, ac Fabricio capto, Siscia (c) à Turcis capitur, unde Beglerbegus castra movens, Budam ad patrem Sinanus contendit, qui nihil cunctatus, castra Vespirmium versus progredi jussit. Præfuit Vespirmio Ferdinandus Marius cum collegâ Hoffkirchio, qui muris virtutis (d) desperatâ à salute erumpentes in fugam se effuderunt, quo Turcæ intellecto, Ferdinandum & Hoffkirchium, undiqueque missis indagatoribus vivos cæpere, alii cæsi, capti alii, alii in sylva Bakon latebris perstitereunt.

Vespirmio obtento, quadriduanâ oppugnatione, Sinanus Palotam iisdem tormentis & exercitu, non longè distantem obsecit, qua bidui spatio potitus est, per deditiorem (e) à Præfecto Petro Ormândi, sub conditione salvi egressus factam. Egrediens nihilominus, (f) violata fide, equo deturbatur, & telis undique petitus in vitæ discrimen venerat, nisi à notis Turcis defensus fuisset Sinan tandem non ulterius belli fortuna tentata, Budam rediit.

Hanc occasionem Rudolphus bellicæ virtutis exercendæ, violentiæque coercendæ oblatam tandem accepit, nec diu cunctatus, ne occasio hæc prima (g) omnium consilia, ac animi præsumptionem ignavia, ac tarditate moraretur, Hungaris Ducibus, consilia belli, unâ cum armis expeditibus, fœlicibus auspiciis fortunam Martis quovis modo tentandam commisit. *Nam honestè & jure à fœdere recedat is, (h) cui fœdus non est ab alia parte servatum, sed prius violatum, vel ini violaretur manifestè tentatum.* Erant Principes militiæ Hungariæ, in partibus cis & ultra Danubianis præcipui Comites Georgius à Zrinio, (i) Comes Franciscus Nadasdi, & Baro Nicolaus Palffy, omnes meritis in patriam, & fide erga Regem insignes, præter militaris rei peritiam ac virtutem. Aderant Georgius Thurzo, Sigismundus Forgács, Franciscus Dersffy, Nicolaus Istvanffy, Andreas Revay, Petrus Revay, per hos conjuncto Duce exercitus totius, Comite ab Hardek Jaurienfi Capiteano, & Praun N. Præfecto Comaromiensi, primum Alba (k) tentata, ac per negligentiam Ducis, qui apparatusum bellicorum curam, cui illa præ aliis incumbebat, interimiserat, relicta, non procul verò indetum Bassa Budens, ac multis Janicerorû millibus, paucissimi cum magna multitudine turcarum, acie congressi, magna animi fortitudine (l) confligunt (pridie enim conflictus istius, praun Comaronienfem Præfectum, complurimique alii discesserant) ut Janiceris omnibus cæsis, equitibusque paucis fuga elapsis, Bassaque lethali vulnere accepto fugiente, stragem ederent memorabilem. Viginti quinque millia turcarum in hoc conflictu fuisse, & vix quatuor millia salva evasisse feruntur. Est verò memorabile quod hic contigit: Clanculario turcæ adventu copiis Christianis appropinquabant; magnum sine dubio nocumentum allaturi, siquidem ab inexploratis hostium consiliis imminens periculum provideri non potuit, sed divina providentia factum est, ut rompos quidam, ante annos aliquot ad Mahometismum desciverat, & necdum penitus naturalem erga Christianos affectum exuerat, ad (m) partem Christianorum transfiret confestim, hostisque insidias aperiret, qui proximè in aliquot stadiorum intervallo abesset, maximo exercitus numero; proinde celeriter prospiciendum esse diceret, ne imparati ab ingenti multitudine obruantur, jam hostem eminentiori loco acies instruxisse, jamque omnia ad impetum effusis turmis faciendum, parata esse. In tanto discrimine, vix consilii tempus supererat, verum tantus fuit in Dompos promovendæ victoriæ Christianorum ardor, ut commodas omnis ad resistendum rationes explicaret, locum disponendæ aciei in colle turcis opposita ostenderet. Circa ortum tandem solis, dispositoque utring; ad pugnam exercitu, nubes densissima oculis Christianorum objecta fuit, per quod obstructulum, hostis non apparebat, cujus multitudine si conspici licuisset, vix fortasse his animis, visa virtum imparitate,

Zizek occupatur à Turca.

(a) Rudolphus non præcipi in bello inferendo.

(b) Turcarum imperator à pace colenda alienus, Cracovicium Rudolpho Legatum interimit.

(c) Mulierculis incitatus fœdus cum Rudolpho violat.

(d) Siscia à Turcis capitur anno 1593.

(e) Palota deditiorem à Petro Ormândi tradita.

(f) Ormândi veli perfidos ultra experitur Turcat.

(g) Rudolphus bellum parat.

(h) Honestè à fœdere Turcico duodis.

(i) Ducis militia Hungarica sub Rudolpho.

(k) Albam recipere tentans irritò conatur.

(l) 1593. 1. Nov. Congressus cum Bassa Budens ad Albam solis.

ritate, congressum fuisset: Simul tamen, atque nomen JESU altâ voce inelamatum, & clasticum personuit, subito ventus quidam vehemens exortus, toto impetu ad oppositas Turcarum acies tendebat, discussusque nubis caligine aërem patefecit, continuisque flatibus, ab incensis majoribus quoque tormentis (quorum magnam copiam Turcæ habebant, & demùm omnia, cæsis ad interneeionem Janicaris iisdem adjunctis, in potestatem nostram asserunt) fumos retrorsum rapiendo, visum & actiones Turcarum confundebat, parti verò Christianorum per hostium obscuram perturbationem, magnum ad victoriam attulit momentum. Quod enim Turcæ, & fumorum repercussione caligarent, & nostri ad humilem vallem ex colle descendebant, ferrearum & plumbearum glandium imbres, eminentiùs ferebantur, quàm ut descendebantibus nocere potuissent, salvo exercitu, ex quo (Quod ego scirem) unicus tantum Ludovicus Szarka Nobilis globo cecidisse repertus fuit.

Est ergò hoc singulare exemplum quod victoria à Domino detur, & non consistit in multitudinè, atque potentiâ. Omne namque corporis robur, sicut verissimè quidam dixit, omnino equitatis armorumque apparatus, Deo non adjuvante, ab agmine fornicarum prorsus nihil differt.

Hæc victoria in ipso belli limine, ac principio, non solum Rudolpho & Principibus Christianis virtutem Hungarorum commendavit, atque illustriorem majoremque, omni communi Je illis opinione reddidit, sed & lætitiâ, atque spem recuperandæ Hungariæ peperit. Nam & altera illa non minus pulchra & solennis quàm utilis, eodem tempore Hungariis contigerat victoria, virtute Hungariæ Procerum Stephani Bathori, Simonis Forgach, Sigismundi Rakoczy, & Stephani Hommonay Ducum superioris Hungariæ, accedentibus quoque copiis Cis Danubiarum partium Duce Nicolao Palfy, ætate, & amore militiæ florente, quando Filekum & arte & naturâ valde munitum, & in quo Turcæ post Budam maximam fiduciam collocabant, quatuor insuper millibus lectissimorum militum præsidium firmatum, oppido primum, mox arce in potestatem, divite prædâ, redacta capiunt.

Nam cum Bassa superioris clade attonitus, nusquam prodire desperata omnino salutis spe, auderet, cæteri quoque impetu lapidum ex muris vi tormentorum quasatis decidentium afflicti, cum nullibi tutò consistere possent, deditione factâ vitæ corporumque incolumitatem paciscuntur, & transigunt, ut singuli, singulis vestibus amicti, sine signis sine armis, & gladiis in columes dimitterentur. Mirabili præsentis Numinis auxilio, & fortunæ benignitate nostri tum usi, ut præter armorum adminicula, hostes interno quodam terrore sternerentur. Certum est enim ex relatione Turcarum, quod cum obsessi colubrinis falconetis, aliisque tormentorum generibus, quorum ut & sulphurei pulveris & pilarum magna fuit copia, admovent manus in perniciem nostrorum directuri, subito deliquo quodam animi correpti, omne corporis robur amitterent, ut ne pedibus quidem insistere valerent. Conjuges quoque Turcarum, liberi, obsidionis tempore morbo caduco, apud Turcas inusitato, correpti catervatim, decem, duodecim & fere decem terræ alibi, miserabile suis spectaculum præbuerunt, ad tradendumque Filekum animos obsessorum extimularunt.

Fluente victoriæ successu, cum exercitus noster nocte intempestâ Begis quinque à Bassa Budensi, ad suppetias Filekensis ferendas expeditis occurrit, arces Aynaczkeò, Somoskeò, Kakkò, Dyvén, Buyak, Hollokeò, Dregoll, Palank in consortium triumphale plenas omnis generis annonâ adjunguntur.

(a) Deinde Matthias Rudolphi fiduciarius, cum Palfio, & aliis Ducibus Nogradum (præsidium (b) tempore Matthiæ à Nicolao Bathori Præside Vacienfè ædificatum) venit, cui præerat Memhetes Niger; quo pertinaciter, à Palfio, & Ducibus oppugnato, obsessorum animi concidere, ipse Memhetes, juxta conditionem singulis cum ense uno exmissis, scæminarum & puerorum turbâ adjunctâ excedens, arcem cum clavibus Palfio reliquit. Cura autem & Præfectura arcis Neogradensis Andreæ (c) Revay, forti, & indultio juveni, non minus fideliter quàm strenuè, sub disciplina suâ militanti commendata.

Paulò post Matthias, ut primitias virtutis majoris fortitudinis facinoribus illustraret, collectis copiis, quæ omnes quinquaginta millia armatorum facillè æquabant, Strigonium obsidet, (d) cujus Civitatem Palfy re cum Thracibus qui intus erant compositâ, patefactis nocte intempestâ portis, Turcis partim cæsis, partim captis occupavit. Arx plurimis oppugnationibus, non sine magno labore magnâ sanguinis profusione, auri non parvo impendio frustra tentata, tandem innumerabilibus hostium copiis adventantibus, tutiora secutus Matthias consilia, castra transfert, & ex monte D. Thomæ extrahit, ac per pontem in ulteriorem ripam transmittit. Maximâ cum gratulatione Turcæ hæc Sinano, qui jam ad Pestanos campos cum exercitu pervenerat, nunciânt, qui versus Tatam castra movit, Matthias verò rectâ Comaromium ducere constituit. Quo cum perventum fuisset, ab exploratoribus cognitum est, Sinanum ejus esse consilii, ut redactâ in potestatem Tatâ, rectâ Jaurinum copias duceret. Itaque castra Matthias

Duces superioris Hungariæ partium. Filek recipiunt.

Turcarum familia in Filek morbo caduco vexantur.

Recepto Fileko plurimas arces nostris recuperans. (a) Matthias Rudolphi fiduciarius. (b) Nogradum receptum anno 1594.

(c) Andreæ Revay Capitaneus Neogradensis. (d) Strigonium civitatis.

thias Jaurinum versus duxit, unde mandatis ad omnes regionum incolas datis supplementum, exercitus postulavit. Tata (a) interim à Georgio Paxi deditione, sub conditione salvi egressus recepta, (b) Jaurinum tandem obsessum. Erant castra Turcarum in Insulâ Danubiî posita, quæ ab exercitu nostro flumen dirimebat.

Itaque loco utrium, fasciculum arundineis usi, flumen superare contendunt, sed impediti à nostris, cæpto desistunt, deinceps prouti sternendo opera data, cujus perfruidi facultate concedere Duces nostri rati, ut hostem tanto numero traduci permitterent, quantum opprimere superiores robore valerent, quod stratagemâ nonnullis parum placuit. Fit enim, ut interclusi hostes desperationem in virtutem vertant, & iter quod aliter non patet, ferro patefaciant. Pugnatum hic sæpius fortiter, ex fossis & munitionibus Turcæ pulsî, tormenta eorum corrupta. Multi præclari viri ex nostris occubere, quorum in numero an postremum fuisse dicam, fratrem meum Andream Revay, cujus paulò ante facta mentio? ipse quoque Nicolaus Palfy, in pede vulnus accepit. Inde Matthias sive necessitate ita postulat, sive ut reparatis viribus, & ordine statuto rediret, acque obsidioni subveniret retrocessit. Dum interea Jaurinum unius imbellis & avari Ducis Hardek negligentiâ in potestatem Sinani & Turcarum præter omnium opinionem traditum, quod per milites prædarios ferè octo millium & adminicula sufficientia, longissimo tempore defendi potuisset. Anno hoc 1594. Tartari juxta Huft penetrarunt in Hungariam, & plurima loca devastarunt.

Polthæc *Amurathes* Turcarum Imperator moritur, successit *Mehemetes* (c) filius, qui edicto publico suis superioribus, preparationem ad bellum Hungaricum injungit. Ab hujuscedere per prædecessores secum firmato, Sigismundus Bathori (d) societate cum *Rudolpho* in ita discessit; statuens, malle se cum Christianorum societate omnia perdere, quàm infidelibus imperium, & salutem debere, (e) Titulum deinde Principis, Romani Imperii, & oblatum auræum vellus accepit, potestatemque absolutam in Transylvaniam durante sexu meliori, seu virili.

(f) Cæsar Jaurini traditione cognitâ, Mantzfeldum evocat Ducem belli, qui ad septimum idus Martias Pragam venit, ac cum eo Svarcenbergus, & Roswurmius quos Viennam præmisit, ipsi paratis necessariis Viennam veniens, ad oppidum Pruck cum exercitu constitit, ac deinde paulo supra Ovârium castra ad Mosoniam metatus est, expectans Moravicas, & Silesiacas copias. Interea Cæsar (g) Hardekum Jaurini traditorem, & Nicolaum Perlinum Urbanem, Viennæ in foro supplicio affici curavit.

Jam Mantzfeldius Strigonium movet cum Palfio, cujus obsidione pluribus vicibus tentatâ, Palfi, ab Exploratoribus certior fit, Budensem Præfectum Hasanem, ac Beglerbegum ejusdem nominis, nec non Mehemetem Ciliciz præsidem, cum triginta millibus Turcarum, ad ferendum auxilium obsessis, iter suscipere, qui etiam adveniens, uno à nostris militari castra posuere. Nostris interea, duorum millium equitum Belgicorum suppetitæ adfuit. Ergo particularibus præliis antegressis, tandem Mantzfeldius (h) hostes, editâ pugnâ prostravit, fugavit; Hungaris pariter, & aliis hos trucidantibus, illos usque ad præta Georgiana persequentibus. Moritur (i) Mantzfeldius ab omnibus deploratus in prælio hostiatioibus, & febrî quàm ex immo-dico fructuum usu, & potu quod ad ravim usque in prælio horvatoniibus & labori indulisset, contraxerat. Supervenit Viennâ *Matthias* (k) Archidux, qui subinde repetitâ mirorum verberatione tormentis, tandem irruptione factâ, hostes è muris dejici facit, ac capto oppido aquario recenti prælio elapsi, nova auxiliorum ferendorum obsessis consilia agitare significantes, quos Francisus Nadasdi, cum reliquis belli Ducibus, ad veterem Budam capto Bego Kopanensi, dissi-pat & fundit: Quod magnum ad capiendam arcem, momentum attulit. Desperabundi enim, (m) & rerum inopiâ pressi, cum Palfio (n) certis conditionibus de deditione concludunt, qui deinde Strigoniensis Capitaneus fuit.

(o) Capto Strigonio, victoriæ continuo proventu, Vilegradum *Matthias* triumpho adscriptum est sælicè onine, quod cum adyta ipsius contemplaretur, ac penates Coronæ, non famam solummodo restitui Vilegradum acquirit, sed & gloriam Coronæ in patriam reducendâ, sibi cælitus dandam promissit.

Ita foelicitas *Rudolpho*, nusquam non comes, sed ejus cursus, prout fortuna belli divinitus data, gubernacula rexit, modo aspero modo, tranquillo motu peragebat. *Invidia enim auctori, in more positum est, ut acerbas aliquas calamitates, atq. infestas prosperis admisceret, tanquàm segetes solum, nec ullum ferè statum perpetuum patitur.* (p) Quare anno sequenti indicto Posonium pro decimâ quintâ Januarii generali conventu, cui *Matthiam* Archiducem præfecit, quæ ulterius ad hostium tyrannidem arcendam, bellum prosequendum, & publicâ Regni defensionem, & salutem accommodatissima videbantur deliberâda proposuit, & pro copiosioribus subsidiis, tam apud principes S. R. I. quàm Hûgaros sollicitè egit, quo anno Duce *Maximiliano* (q) Archiduce, Vaczi-

(a) Arx deditione tradita. (n) Nicolaus Palfy Strigoniensis Capitaneus. (o) Matthias Vilegradum domicilium Coronæ expugnat. (p) 1596. (q) Maximilianus

Matthias ad Laurinâ castra promovet.

(a) Tatarus Paxi dedit.

(b) Laurinum Turca obsidet.

Laurinum Turca obsidet.

Et recipit ab Hardeko.

Tartarorum in Hungariam irruptionis.

(c) Mehemetes Amurathes filius Imperator.

(d) Sigismundus Bathori.

(e) Anreth vellus, Christianulum Principis Imperii accipit.

(f) Mantzfeld Dux belli proficitur cum collegio Svarcenburgo, & Roswurmius.

(g) Hardek Jaurini traditor, & Nicolaus Perlinus supplicio afficitur.

(h) Strigoniensis obsidionem Mantzfeldius tentat.

(i) Turcarum copias magnas profugas.

(j) Moritur ex alio prostratio.

(k) Matthias expugnationem Strigoniensis instaurat.

(l) Oppidum captum.

riis, qui Spachi, Ulufagi, Carpici dicuntur, suntque tanquam seminaria Ministrorum, & præfectorum Imperii.

Quarti à tergo horum, sunt quatuor, veziri intimi consilarii, omniumque rerum Imperatoris Curatores quilibet distincto suo ab aliis exercitu. Et hi pariter directo ordine stant, expectant: s priorum fortunam, à quibus excipiunt prælium, si adverso Marte pugnaretur.

Quintus ordo denum ex peditibus pixidariis: hi vocantur A sappi, Isaar, alii.

Sexto ordine locari solent quandoque triginta, & plura millia camelorum, quibus in terram decumbentibus, anteriores posterioresque pedes compeditibus vincuntur. Doris horum imponuntur simulachra, affabrè facta ad terrorem, & hominum & eorum nostrorum.

Quinque ordines ex camelis fiunt, sed interferuntur Camelorum ordinibus; ex nullis e quisque sarciniis, quatuor ordines, qui & ipsi pedibus collisque vincuntur mutuo, ne se loco movere queant. Et sic novem sunt belluarum ordines, cætenis invicem junctarum qui firmissimi cuiusque muri vicem explent.

Septimo loco post Camelos, decem campestres falconetæ majores & minores trecentæ, & aliquando etiam plures, locantur, tribus catenarum ordinibus strictissime connexæ.

Octavo loco ingentia ænea tormenta, ac basilisci, plus minus, ducenta, & hæc invicem catenata. Tali enim armaturâ abundant, cum ex ipsâ Hungariâ circiter quinque millia tormentorum abduxisse creditur, ut superius dictum. Pulveris pyrii, & globorum immensam copiam habent, uti ad Melitam ostenderunt, ubi explosa sunt plusquam sexaginta globorum millia: Famagusta centum octo decem millia.

Nono loco post omnia hæc tormenta visuntur ipsi Janicieri, omnes hi moschetis Turcicis utuntur, & ad luxum usque elegantissime ornati. Hi multis gaudent privilegiis; honorantur ab omnibus, in protectionibus deprædantur impune calas Christianorum, à nullo, quam ab Aghâ iudicari possunt, nec plectuntur supplicio citra periculum seditionis, ideoque fit id raro, & valde secretè. Eorum est electio Principis, qui nisi magnum dominum approbent, aut proclamant, creatus esse dici non potest. In gravi bello egreditur pars illorum, cum Aghâ suo, ultimique omnium configunt. Hic consistit jam horum post terga Imperator, ferramentis quæ cameli semper portant, in circuitu defixis, quæ januas vocant, septus, ipse eques solus, cum duobus suis armigeris, nec quisquam eques alius admittitur. Sed de his plura supra Centuriâ Quintâ.

Janicieri
multas
habent
prærogati-
vas.

Decimi sunt proximè post Imperatoris tergum Solaci, elegantia habitus pares Janicieris, omnes arcibus sagittisque armati.

Undecimi sunt Mucaseraka statim à dextro, sinistroque Imperatoris latere, extra tamen ordines Janicierorum.

Duo decimo loco post ipsos solacos, sunt Spahogiani, aulici Imperatoris hastati, splendentibus hastarum cuspidibus. Ordinibus hisce immixti tubicines, tympanistæ, quorum Capitaneus Mechterbassi, alia quoque ejus generis curat instrumenta. Eminet præ cæteris Imralis Aga, vexillifer magni Principis, in cujus vexillo cauda æquina pèndet, quem morem ab Alexandro Magno deductum volunt, qui cam in capite, & insigniis gestavit, quod exemplum Turcas in magno Monarchâ sumptum, aut gloriosum æstimare, aut incrementum Principatus sui, e quorum beneficio adscribere, aut denique more Persarum, equos summo Deo sacros, credentes, iis quasi ro divinâ uti, cogitandum est. Præter hos sunt Saphiz, non illi quorum Beglerbegi Duces sunt, sed qui gratiâ Cæsaris designantur successores verorum aliorum sub Beglerbegis Spahiarum, ubi illi è vivis excedunt. Hi extra acies, & ordines positi velitantur.

Supra hos omnes sunt Jahiogli atque Achafii, quorum Duces semper sunt Mihalogi. Hi reliquantur extra ordines, ut à tergo hostes circumveniant.

Concluditur Imperatoris Turcarum omnium postremò exercitus Tartaris, qui & ipsi cum Achanliis extra acies linquntur à tergo, ut invadant hostes. Præter hos omnes innumerati, Bulgari, Rascii Lixar, Calones, Muliones, Camelarii & omnia servitorum genera, ad sunt & qui frumenta è finitimis in castra devchunt, alii itinera purgant, & id genus faciunt. Nam commætas imprimis habent rationem, propterea multos mercatores secum circumducunt; manuaris molas nullas habent, junentorum magnam copiam, ut duplo multitudinem hominum superet. Tentoriorum quandoque cernere licet decem millia plus minusvè, respectu expeditionis.

Adjiciendum hic putavi, quod quidam Nobilis Hungarus, *Maximilian* tempore Bizantii Legatus, in acie Turcarum mirabile se vidisse Comiti Eccio à Salmis retulit. Primùm, ingentes copias & innumerabiles. Alterum quod in tantâ frequentia, ne unam quidem mulierem conspexit. Tertium, quod apud eos, ne minima quidem vini mentio fiebat. Postremo quod vesperè omnes altâ voce clamabant *ALLA*, quod illorum lingua Deum significat, & in castris deinde, altum erat silentium, ut nemo nisi submissâ voce loqueretur. Minima namque

Mirabilia
in castris
Turcicis.

delicta severissime puniuntur, ideò nulli tumultus, nullæ pugnx in eorum castris exaudiuntur. Turca enim, ut quidam scribit, iturus ad castra, vitia sua domi deponit, Christianus assumit: in castris Turcarum, nullæ delicia, arma tantum, & necessarius victus, sæpius orysâ contenti sunt, vel eâ deficiente, Salitis cõtritis ac in pulverem redactis immixta aqua vescuntur, in castris Christianorum, non solum & vinum abundanter expetitur, sed & luxus & omnis luxuriæ commectus est. Quid ergo mirum si tot annis imperium suum, non solum retinuit, sed etiam accessione aliorum regnorum, iniquissimus, & potentissimus prædo, duo imperia nobis eripuit, Constantinopolitanum, & Trapezuntinum; ad hæc septuaginta duo regna, cuperetque etiam nunc si Christianis omnibus, unicuique caput esset, illud uno momento perdere, ut & reliqua possessis terræ plagis adiceret.

Adhæc solenne Turcis est, semper paratum instructumque esse, ad offendendum & præveniendum hostem, uti in expeditionibus celeritate admirabili; Uno tempore plura non tentare, non diu cum aliquo belligrare, ne in armis exercitetur, non consumere tempus, & pecunias in expeditionibus parvi momenti, non acquirere quasi per saltum, sed pedetentim. Multum quoque præfuit illis, quod Principes expeditionibus ipsi præfuerint. In summâ: Tria habent Turcæ quæ neminem non terrent: Multitudinem hominum insuperabilem: disciplinam militarem imperturbabilem; Commeatum copiam infinitam. Sed ad rem.

Hoc evenit belli penes Agriam, & Kereszas sequenti anno *Rudolphus* supplementum sceleritatis meditatus, necessaria auxilia, tam in Regno Bohemiæ eique annexis, & vicinis provinciis, quam in ipso Sacro Romo Imperio, in orbe Christiano, ubi fieri potuit, summâ curâ cõque-rebat, & procurabat, cujus rei gratiâ Hungaris quoque generale Conventum sub *Mattia* Archiduce Pofonii, ad festum Purificationis Mariæ indixit. Eo tamen anno nihil aliud effectum est, quam ut *Cæsar Rudolphus*, Tatâ per Petardam expugnata, & Papâ, in potestatem magnâ virtute, & vi armorum redactâ, ubi cæcorum stomachus auri Turcarum (a) Nummi invidiæ, & avaritiæ ostentamento inveniebantur, Zerdarum Memhet (b) Bassam, qui Vacuum à nostris desertum occuparat, sæpius à *Maximiliano* victum & profligatum, ad pacem petendam compulset.

Eo anno Sigismundus Bathory, per Legatum Stephanum Josicam, Cancellarium suum, Chanadino, Fcolak, & aliis minoribus castellis (c) expugnatis, Temesvarum obsidione frustratâ oppugnat. Is ductâ Mariâ Chrilthiarnâ Caroli Archiducis Austriæ filiâ, (d) ita frigidum, & malehcatum tandem se sensit, ut lentâ tabe in singulas horas consumi videretur; nihil magis quam uxorem, cujus absentis amore æstuabat, odio habens.

(e) Cæterum annus Millefimus quingentesimus, nonagesimus octavus insignis mirâ, & incredibili victoriâ ex recuperatione Jaurini (f) fuit, quando primum subordinatis quinque Husaris Turcicæ linguæ peritis, qui commeatum Budâ ante lucem advehi dicerent, pons pro invhendo eo demitti rogatur, quo sine doli suspitione per excubitores factò, nostri applicuerunt, clarâ aliâ nocte; sed tamen (Diis conatui Christianorum faventibus) nebulâ involuta, & ventis sonante. Admotum tormentum per Nobilem Baronem de Wabeccurr Lotharingû fabricatum (quod Petarda vocatur) cujus impulsu porta maximo fragore dissiluit. Hic Dux Adolphus Svarcembergus, atque Nicolaus Palfsy, cum exercitu 4500 ingressus, atque ita spatio duodecim horarum cæcis duobus hostium millibus, mille captis, cum divite præda, torderati enim ex nostris sexcenti) Jaurinum manibus Christianorum restitutum, die vigesima nona Martii. Trecenti Janicq̃i in munimentum quoddam pulvere plenum, se abdidertunt, ad quos cum confertum nostri, armis infestis accurrerent, nec ulla spes evadendi superesset, unus eorum pulvere incenso, se & suos perdidit. Dies hæc tanto munere divino celebris, quotannis explosione tormentorum, aliisque lætitiæ signis Jaurini gratissimè recolitur. Etsi verò tam in amissione, quam in recuperatione loci istius, mediocriter notabiles clades Christiano exercitui accidisset, ingens tamen omnium lætitiæ, minore accepto lucro tristitiam longè superavit, propterea quod ea est publicorum beneficiorum magnitudo, & tantum apud bonos habet momenti, ut facile prævatorum incommodorum memoriam ex animis omnium debeat.

Itaque illa Jaurientis munitionis in Hungariâ fortissimæ recuperatio, quanto fuerat non Hungariæ tantum sed & Austriæ, imò toti Cæsaris imperio emolumento, & decori, quamque animos omnium dubios & anxios confirmaverit, explicare difficile est. Magni momenti certè victoria & inter miracula relata. Quam verò contra opinionem hostium contigerat, vel ex hoc liquet, quod Bassa Jaurientis, tam in portas munitionis, quam etiam in nonnullâ majora tormenta sua, ac nostra, quæ istic dum locus dederetur, relicta fuere, eleganti Turcico sermone literas hujus sensus, ac tenoris insculpi curavit. Nullo unquam tempore posthac, munimentum tanti momenti per Christianos recipi & debellari posse. Quod ut clarius monumentum esset, supra portam Danubiû, in ipsis mœnibus, cœnaculum crexit, ac in apice tecti, signum Tricesimale *Rudolphus* Cæsar

ris,

Turca duo
imperia &
72. regna
possidet.

Turca totidē
tempore
mulla bul-
la non ge-
rit.
Tria apud
Turcos ter-
ribilia.

1197.
Tata &
Papa per
Cæsarem
expugna-
sa.

(a) Turca
in Papa
auro
nummi
comedunt.
(b) Mem-
het Bassa,
à Cæsare
pacem ro-
gat.

(c) Sigis-
mundus
Bathory
Temesva-
rum fru-
stra obsidit
(d) In ma-
ximimo-
nio cum
Maria
Christi-
ana Austri-
aca infan-
sæ.

(e) 1598.
(f) Jaurini
recupera-
tio per Pe-
tardam.

ris ac altius gallum ferrum, antea supra turrim templi habitum, apposuit, hæc verba proferens: *Tunc futuram amplius illam munitionem in potest. ue Christianorum, quando is ferreus gallus caneret: quod & evenisse in Jaurini recuperatione nonnulli asserunt, sed fides penes authores relinquitur.*

Imperator Turcarum confusus, & fœderis jurisque gentium violati pœnas simulans, ingenti apparatu, copiisque maximis, ad Varadini obsidionem properat, quo occupato, facile regens negotium Hungariæ peperisset. Verum propugnans Barone Redero Silesio, & Paulo Niary Praefecto Varadienti effecit nihil: & licet mirum in modum omnia ferè propugnacula ac mœnia disjiceret, ac cuniculis factis assultus impressionesque sæpius faceret, tamen virtute Ducum ac militum obfessorum rejectus, magno cum detrimento inde discessit, amissis fuorum viginti millibus.

Parifuccessu *Matthias* cum aliis Ducibus *Gestes*, *Chokakæd*, *Palotam*, *Vesprimium*, *Tihán*, *Vafon*, partim deditione, partim vi, in potestatem Cæsaris rediit & bono mox ac novo consilio, Budam caput Regni obsidione cingit. Magna virtute Ducum, ac totius exercitus Hungarorum obsidio peragebatur, omnibus locis circa Budam, civitate inferiori, atque monte *S. Gerardi*, feliciter occupatis, non sine clade Turcarum, quorum ultra duo millia occisa, inter quos *Bassa* unus, *Beghi* autem nec non *Aghæ*, & *Ispajæ* & alii præcipui nominis Turcæ plurimi. Verum anticipatâ ferè victoriâ, spe & affectione omnium obsidionem continuari non potuit, ob prodigiosam, & præter naturam, tempestatem, ac pluviarum copiam, per triginta ferè dies & noctes continuam. Unde plurimis incommodis & impedimentis enatis, aliter disponente divinâ providentiâ: Buda semicaptâ, abductis quadraginta tormentis, salvo exercitus recessu relicta est, non omnino nullâ cum felicitate, cum non modo magnam partem *Budensium* Turcarum stravit *Archidux*, sed & *Jauriensis* *Tatenfesque* præfidiarii, munitionibus amissis, prostrigati essent.

Interea Turcarum Tyrannus, ut præclaræ felicitatis cursum, ac conatus heroicos *Rudolphi* impediret, cum suis *Bassas* plerosque, tum verò etiam *Tartariæ* Chanum subordinat, ut de pace instituendâ agant, & Cæsarem quocunque modo, se ad persequendum bellum, parantem, omnibus artibus detineant. Chanus ergo, præter priores suos homines, quos in hunc finem opera Oratoris sui, superioribus mensibus transmiserat, novos iterum Nuncios *Pragam* ablegat, (a) qui fœderis negotium tractarent. Hi posteaquàm commissa egissent, egregie donati, à Cæsare, spem tantummodo pacis obtinendæ retulerunt. (b) Id quod *Turcicâ* fide, ac fraude actum efficit, in cursiones per hostes factæ demonstrarunt, nec planè à Cæsare inulta, quando *Bassarum* duorum cœde & captivitate compensatæ fuerunt.

Molicetur Turca circa illud tempus obsidionem *Strigonii*, ad quod nostra castra posita erant. (c) *Tartari* autem, prodiit in promovendæ pacis negotio fallaciâ, prædas, & depoulationes usque ad *Album Montem*, & *Montanas* Civitates agebant, ac totam penè cis *Danubianam* regionem rabiosâ velocitate pervolarunt, & devastarunt, quam irruptionem magnâ annonæ caritas, & lues pecorum secuta est. Eâ tempestate gravis rerum vicissitudo incurrit, *Rudolpho* ex fato duorum summorum Ducum inopinato ac immaturo *Nicolai Palffy*, (d) & *Adolphi Svarcenbergi*, & perfidiâ, ac rebellione *Wallonum* (e) circiter mille, ob non soluta stipendiâ, quo belli illi prosperitas, ac victoriâ de hostibus destinata interpolabatur. (f) *Walones* enim & *Galli*, cum *Turcis* paciscuntur de traditione *Papensis* præsidii, pro pecuniâ, quin & *Svarcenbergum*, qui cum pecuniæ vi, ad eonprimendam seditionem, adventare diceretur (ille qui *Jaurinum* recuperavit) se oppido excépturos, eisque tradituros, aut si hoc non placeret, ipsi *Turcæ* eodem in itinere, insidiarentur. Post tractatum *Tribunos* & *Centuriones* omnes officio dejiciunt & è suis *Lamottam*, Ducem sibi constituunt. *Michaëlem Maroth* loci præfectum, cum omni familiâ in vincula conjiciunt, lystron postulant, quod nisi solveret, *Turcis* traditum iri. *Turcas* captivos vestibus ornatos *Albam Regalem* remittunt, vexillumque Cæsaris *Turcis* tradunt. (g) *Svarcenbergus* cum 200. *Papam* versus proficiscitur, sed elusis spe respicientibus præfidiariorum, tum aquarum eluvione prohibitus, *Jaurinum* retrocessit. Veniens rursus cum 9000. *Svarcenbergus* fortunam experitur, munitionem, tormentis concutit: Sed & perfidiâ magnâ annonæ inopiâ laborant. Proinde nullum ad veniam reditum sperantes, nocte intemptâ, eruptione factâ, *Svarcenbergianos* invadunt, partim concidunt, partim in fugam agunt, *Svarcenbergus* glande ictus cadit, cui surrogatus *Melchior Rederus*. Urgetur obsidio, admoventur ad officium, præfecti, instare periculum vel à fame. Denuò erumpunt, ubi victus defecerit, se captivos *Christianos*, atque inter primos *Marotum* præfectum comesturos asserunt. *Jain* *Walones* fugæ consilia inierant, quos *Franciscus Nadassy*, Comes à *Thurn Sigefidus* à *Kolonitz* insecuti, magnâ parte cedunt. *Lamotta* glande tormentariâ tactus occumbit. *Nostri* desertum à perfidis oppidum ingressi, captivos liberant, perfidorum reliquias ad interneccionem ferro absumunt, alii rota, igne, palis, uncis, & id genus excarnificati, perfidiam solverunt.

Gallus ferrens Laurini cantans.
Varadini obsidione Turca rejicitur.

Matthias plura præsidia capit.
Buda obsidetur.
Plurimi Turcæ perierunt.
Budensis obsidio impedita aëri soluta.

Turcicâ Imperator Tartaria Chanum ad pacem cum Rudolpho faciendam ordinat.

(a) 1599.
(b) Pax perfidâ à Turca tractatur.

(c) Excursio Tartarorum ad cit Danubianam Regionem.

(d) *Nicolai Palffy*.

(e) *Svarcenburgh* moritur, 1600.

(f) *Walones* rebelles.

(g) *Papa* à *Waloni* bus Turcis traditur.

verunt. Unde apparet. *Militem stipendio suo defraudatum, disciplina impatientem, & presentissimum inimicum esse.*

Porrò *Rudolphus* summâ sapientiâ Cæsar, tum quod hostis magnâ perfidiâ, & dolo, in pacis tractatibus procefferit, tum iniquissimas condiciones obtulerit, quæ ad Regni perniciem & excidium vergerent, fortunam belli vacillantem ex publico comitiorum Pofoniensium consulto pro festo Purificationis Mariæ 1600. celebratorum inflaurat, ac reparat, Duce dato antiquis virtute, & militari peritiâ comparando Philippo Emmanuele Mercurio, *Matthia* Archiduci adjuncto Legato. Hic igitur nova bellorum feliciter gestorum series, quibus potentia Turcarum Imperatorum magnoperè labefactata est. Ille enim pace frustrâ jactatâ, partes Croaticas infectans, (a) tandem Kanisam obsederat, atque acerrimè oppugnaverat. Dux Mercurius cum mediocri exercitu, ac citis Zrinio, Draskovito, Herbesteinio, & Carlostadianis, ita ordinante (b) summo Duce *Matthia*, contra hostem Kanisæ auxilio succurrere decrevit. Quare emensâ itineris longitudine, & relictis, in Insulâ Murakoez impeditis, quia hostem nostrorum procinctu terrum iri fama erat, necessariò apparatu accepto & comætu, ad spatium trium dierum contra Ibraimum Ducem Turcarum pergit. Qui intellecto Mercurii adventu, relicta oppugnatione Kanisæ, copiis in ordinem reductis, magnâ vi obviam profectus, ad eò ardentè nostros excipit, ut jam vanâ spe victoriam præconcepisset, quod tandem secus evenit.

Namque nihil fortius Mercurius acie restitit, ac tantâ virtute decertavit, ut Turcæ multis ex suis desideratis terga vertere, ac victoriam nostris concedere cogerentur: quos Mercurius usque ad eorum castra infectus, ac castris unius globi distantia metatio, quinque dies integròs cum hoste præliatus, victoriâ que potitus est, non sine nostrorum clade.

Et licet hostis copis, & numero longè superaret, tamen tanta fuit Mercurii & militum virtus, & ardor, ut facile de tanto hoste plenam victoriam reportare se posse sperarent, dum modo longiori tempore in acie consistere potuissent. Nimia enim inediâ, & summâ rerum inopiâ laboratum est. Unde Mercurius coactus, solum exercitum, ac triumphantem reducere habuit. Ibraimus verò instauratis viribus oppugnationi Kanisæ insistent, eam per ultro necam deditioem cœpit, perfidiâ præsidii Præfecti Georgii Paradeiser Styriaci Nobilis, qui superioribus annis Clissam in Dalmatiâ, pro Cæsare paulo ante obtentam, Turcis reddiderat. Is perfidiam Viennæ capitis supplicio persolvit. Deditioem hujus condiciones à Turcis, quod raro fieri solet, fideliter servata. Accepto oppido, Turcarum Imperator publicè edicit, quicumque ibi habitare vellent, permittere religionis, corporis & vitæ securitatem, & trium annorum immunitatem, ab omnibus censibus & tributis.

Hoc planè tempore Princeps Perfarum famâ de *Rudolpho* in bello sælicitate acceptâ, ad Cæsarem certos homines Christianos mirabili consilio destinavit, qui eum hortarentur, ne cum Turcarum Imperatore fœdus iniret, sed sicut ipse Turcam à parte suâ continuis fatigaret bellis, ita Cæsar in præclaro victoriarum, ac belli cursu pergeret, mutuisque auxiliis, ac viribus Tyrannum ad imperium totius orbis anhelantem reprimerent. Cui per eosdem Ablegatos promissio facta à Cæsare, non facile ullum fœdus inimum iri, imò & cæteris Christianis Regibus ac Principibus non deesse voluntatem, ac potestatem contra hostes, modo ipse constans sit, & Georgianorum Principem aliosque suos vicinos in belli societatem adsciscat, & adducat.

Magna fuit animorum commotio ex Kanisæ deditioe, quandoquidem illa singulare contra hostem, & ferè unicum propugnaculum ad Austriam, in quo salus & incolumitas vicinarum Provinciarum consistere videbatur, erat. Cæsar igitur virtute industriâ seu solertiâ, quæ in rebus gerendis commendatur maximè, illa quippe omnium vim continet virtutum, & decore pulcherrima est sælicitè instaurat bellum, cum Hungaris de hoste armis propulsando, ad idque parandis necessariis Pofonii præfidente Archiduce *Matthia*, pro festo conversionis S. Pauli, anno 1601. statuit, compellatis etiam Pontifice, ac Hispano, aliisque Romani Imperii principibus, ut auxilia majora cogerent, & tempestivè in Hungariam expedirent, quod hostis jam Kanisâ potitus, loco terminis Austriæ vicino, Viennæ minaretur. Igitur Mercurius cum Rosurmio iussu Cæsaris exsecutus, Albam Regalem obsidione cingit, quam ita instituit, ut antequam id faceret, Budam se obsessurum spargeret, ut hostem hic imparatum, & incautum offenderet, & tanto majori facilitate res geri potuisset.

Quo antequam pervenit, diò ejus præsidia Chikvár, (c) & Chókakeš, illud quidem per deditioem, hoc autem virtute militari intercepti. Albam verò perveniens, aggeribus positus, continuis impressionibus, ac omnibus obsidionis artibus hostem fatigavit. Primum pauludibus merâ industriâ & arte superatis, suburbia ab omni parte invadunt, illaque capiunt quatuordecim zneis tormentis potiti. Post muros ferreos globis quatunt, admonitis prius, qui pro responso tormenta displacebant. Sequente luce nostri per murorum ruinas non sine

cæde

Dux belli
Philippus
Emmanu-
elæx domo
Lotharin-
giæ.
(a) Turca
Kanisam
oppugnat.
(b) Præsi-
gatur à
Mercurio
& Hunga-
ræ Duci-
bus.

Mercurius
ob rerum
inopiam
exercitum
reducit.

Perfarum
Rex Ru-
dolphum
contra
Turcam
incitat.

Rudolphus
Pontifex,
Hispani,
& Princi-
pes pro au-
xilium ad-
monet.
Mercurius
Albam ob-
sidet anno
1601.
(c) Chik-
vár, &
Chókakeš
intercipit.

cæde multorum, in oppidum penetrarunt. Turcæ domibus sese includunt, quarum ruderata tantum nostris relicta. Bassa incoluntate promissa, vivum se dedit, quæsi Mercurius statim in castra misit. Sic undecimo post obsidionem die, Urbs olim Monarchiæ S. Coronæ solennitibus & sepulturâ Regum clara, maximâ cum laude interceptâ, & Cæsari restituta, postquam Turca eam possedisset continuis annis quinquaginta octo.

Et licet igne tam Turcæ, quam etiam res illorum majori ex parte absumptæ fuerunt, magna nihilominus præda militi contigit.

Turcarum Imperator furore percitus ob Albam amissam, novum Vezirium cum centum milibus, ac maximo belli apparatu misit, ut non solum Albam recuperaret, sed & acie decertandam certam referret victoriam. Vezirius cum tanto exercitu ad Albam castris positus, obsidionem institutam, nostris obstantibus perficere non potuit, prælio de certandum duxit. Tribus igitur diebus, summis viribus decertatum est, oppugnatis etiam castris Cæsareanis, sed victoriæ semper Christianis cessit, & Turcæ magnâ cum clade semper victi, prostrigati, & repulsi sunt, plurima tormenta cum non exigua globorum missilium copiâ iisdem crepta & in urbem adducta. Tandem *Matthias* magno animo adversus castra Turcarum profectus, Marte aperto cum hoste dimicavit, prælio durantiè à solis ortu, usque ad occasum.

Certatum magnis utrinque animis, ad virum lassitudinem, nostri præsertim exercitus periculo maximo, qui ingentes Turcarum impetus masculè sustinuit, quin, & nonnullâ clade hostem affecit, ad extremum ubi hostis viribus & numero superior invalesceret, nostrorum acies inclinari cœpta est. Industriâ tamen militiæ Ducis, rumor dispersus, quò recens auxiliorum manus à Canisâ eo tempore obfessa, per Ferdinandum Archiducem Caroli filium adventare dicebatur, fideique faciendæ gratiâ subordinatus cum quatuor millibus peditum Joannes Praiter, in colle non multum distante, qui expansis vexillis, continuatis turmis, & ordinatis curribus adventantem copiarum speciem ostentaret maximo ad victoriam momento. Nostri enim persuasione admissi, faciliè in spes novas erecti, recollectis viribus prælium fortiter restaurant, hostemque magnâ suppetiarum fiduciâ premunt & prostrigant, ubi duo Bassæ, unus Budensis, & deinde Turci Imperatoris Locumtenens Memhet, quem ipsi Tyhaia vocant cæsi, cum Begis septem, sex Sangiachi, Agæ & milites gregarii ad tria millia desiderati, è nostris pauci sed illustres nemo, ultimo tandem Turca fugienti similis, castris crematis discessit. In certamine profecto seu prælio, auxilium immortale quantumvis exiguum, ex insperato pro nobis hostibus ostentatum, vel in eos irruens, etiam victor: in fugam vertit. Nostros verò animos planè confirmat, fortes reddit, & in spem erigit.

Credimus enim nos open velut de cælo demissam, contra hosti formidolosiores sunt, qui pugnant. Enluthic virtus *Matthiæ* Archiducis, qui non curato quod aliquoties ab hoste circumventus, plurimis ferreis pilis hinc inde peteretur, nihilominus semper usque ad finem prælii, imperterritus in campo mansit, non solum fortissimi militis, sed etiam optimi Ducis officio functus, cuncta militaria munia implevit, immortalæ nominis consecutus gloriam, Monarchiam S. Coronæ summo obligavit beneficio, verum Alba Regalis non diu postcessione Christianâ lætabatur, quando sequenti anno, partim arte, partim Marte, & fraude expugnata à Turcis est, Ducibus nostris retentis, Gregario milite qui dedicationem cogitasset dimisso. Nacti sunt, ibi Turcæ decem tormenta nova, præter ea quæ antea ibi fuerunt, pulveris sulphurei, salis, missilium, etiam pecuniæ quantum non contemnendam, quis ambigat an animadversione divinâ cvenit pro cætera militum Christianorum immanitate, anno superiore in recuperatione Albæ admissa à Walonibus præcipuè, qui sacris etiam divorum Regum Hungaricorum, manibus & sepulturis non pepererunt, uno & eodem tempore, quo Alba recuperatâ, Kanisam *Ferdinandus* recuperare contendit, quare submisso à Pontifice duodecim millium bellatorum auxilio, Ductore Joanne Francisco Aldebrandino, Pontificis nepote; ab Hispano sex millium, reliquo ex indigenis, item Croatis & Slavis, constante (in Septembri) obfederat. Prædiciarii superbè & contumeliosè respondent, gladios strictos è muris ostentant.

Quotidie in Italorum præsertim castris multi, iique illustres viri, cadebant, pertinacibus admodum Turcis, inter quos & Walones transfugæ fuerunt, licet magnâ angustia annonæ pressi, equorum carnes in deliciis haberent. Legatus *Ferdinandus* vel Vicarius fuit Dux Mantuanus. In Novembri Hermannus Christophorus Rosvurmus, cum Francisco Nadasdi, & Sigefridus à Kolonich ex castris Albensibus auxiliari manu, ad Kanisam venerunt, à quorum adventu, sequenti nocte tanta vis frigoris fuit, ut plurimi milites & equi in *Ferdinandus* exercitu, à casis, & tenoribus non satis instructo, obriguerint. Itaque parvâ præsidii potiundi spe, iniquâ anni parte factam obsidionem solverunt, relicti ibi Papilionibus impedimentis plerisque & majoribus tormentis.

Budam deinde Archidux *Matthias* cum Legato Rosvurm sibi post mortem Mercurii à Cæsare adjuncto, iterato cingit obsidione validâ, Pestò quæ è regione Budæ posita est ultra

Albâ possit.
19. Aug.

Vezirius ad Albam recuperandam cum centum millibus missus. Cæsi præcipui Turca & Gregarii plurimi.

Vezirius fugit.

Matthiæ virtus præclara in Albenfi prælio. Alba à Turcis iteratè capturâ anno 1604.

Budensis obsidio altera. Da-Pestum

*Hungari
capitani,
& alia in
fra Budam
praesidia.
Buda op-
pugnatio
ob agris
frigiditatē
& pluviam
intermissa.
Bosnensis
exercitus
abstun-
gariis pro-
ficiis.
Rosvurmii
praesidia
Pragae sup-
plicio pu-
ntur.*

Danubium, per Hungaros prius feliciter expugnato, ac nonnullis aliis ad multa milliaria in-
fra Budam praesidiis, Erd, Adon, Paks, Feöldvár, Simontornya, Kópán pro majori Albæ securi-
tate restituitis. In cuius oppugnatione, cum multis impressionibus, arx peteretur, Turcæ Buden-
ses non postremam spem deditiois dedere Archiduci, verum frigiditate humidior, & pluvio-
sâ aeris intemperie subsecutâ repente, ac de adventu Vezirii cum copiis maximis edocti, consi-
limum deditiois mutarunt. Nec dubium, quin Archidux facillè jam voti compos factus fuisset,
si diutius illic morari ac persistere potuisset. Pesto igitur milite communito, frustra Francisco
Nadasy, Sigefrido Kolonich tantæ victoriæ continuationem persuadentibus regressum est.
In hac Budensi obsidione, Germani per eruptionem Turcarum, magnam cladem acceperunt.
Hungari verò Bosnensem exercitum ad suppetias Budensium ferendas venientem prostraga-
runt. Hoc iactatum publico rumore est, Rosvurmium auro barbarorum corruptum, conatus
Cæsaris felices perfidia occultâ machinatione corrupisse, & isque deinde Pragæ supplicio
à Cæsare punitus, scelus illud arguebatur. Hisce temporibus redintegrare pacis tractatum
visum fuit, ad eumque deputati per Cæsarem, Joannes Kuthalsy Archiepiscopus Strigoniensis,
Franciscus de Nadasy, Volphangus ab Aiczing, & Bartholomæus Peczen, adjunctis Magnati-
bus aliis, qui cum selecto, & splendido comitatu Hungarico, in conspectum ablega-
torum, Turcicorum, ad undecimam Junii, An. 1601. venire ordinati fuerunt, verum is propter
hostium versutiam, nullo cum fructu dissolutus, Cæsari apertum bellum continuare reliquit.

Æstuat ergò Hungaria inter spem pacis, & belli metum, quantumvis tot victoriis Cæ-
saris, tot triumphis gratulata, & theatrum fuit totius belli, in quo tot Duces
variorum populorum, gentesque, foelici & sacro Marte depugnarent, nimia militum dissolutis
disciplinæ militaris legibus licentiâ, plus æquo gravabatur. Ideo sæpius in publicis comitiis, eâ
de re Regnicolæ conquesti sunt, & pro remedio, quo huic malo occurreretur, supplicaverunt,
tandem etiam per legatos Cæsarem compellarunt, qui fuerunt Demetrius Napraghy, Archie-
piscopus Colocensis, Joannes Joo personalis præsentia, Petrus Revay, Georgius Kekedy, &
Franciscus Kelemessy; quibus exponentibus, militum domesticorum, & exterorum insolentia
accusabatur, qui sub prætextu defendendæ patriæ, maxima regno detrimenta inferabant,
oppida, villas, domos, non rusticorum solum, sed & nobilium effragi licentiâ vastabant, ut vix
ab hoste majora damna, & oppressiones expectari potuissent, & florentissimum hoc Regnum
sterile, & deforme immanitate suâ efficerent, contra morem gentium, quæ in tantum solo suo
parcent, ad hostilia potius anhelantes, in quantum necessitas, & angustia permittit. Hæc & simi-
lia ad Cæsarem relata, cum humili imploratione castigatiois ejusmodi licentiæ, & remedii,
quo plusquam hostilis in corpus Regni populatio ac insatiabilis illa ditescendi libido, coërce-
retur; & alonum præsertim genus, quod ferociori inclementiâ grassabatur. Cum enim innu-
merabiles ferè ab externis hostibus regnum accepisset clades, indignissimum erat à prædiariis,
& indigenis consumi.

*Supplican-
tur ut ne-
gotia Re-
gni indige-
na admi-
nistrent.*

Ac simul status & ordines supplicabant, ut promotiones indigenarum non intermitte-
rentur, atque alia administrandorum negotiorum Hungaricorum ratio ineamur, quam quæ
hactenus per exteros fuit, præter morem aliorum Regnorum, & Principatum.

Modus tractandorum negotiorum ad normam veterem reduceretur, ne forsitan majori
reverti perturbationi occasio emergeret. Id quod fecerunt. Hungari sæpius, dum crebro pro
certis quibusdam damnosis introductionibus, & abusibus tollendis, formæque veteri in Regnū
reducendâ supplicarunt. Sed is effectus legationis fuit, ut à Cæsare spes data fuerit rerum ad sa-
lutarem militiæ, & politicæ Hungariæ bello continuo laceratæ ordinem reducendum, & refor-
mationem instituentiam.

*Turca in
fallendum
Christiani-
smi simula-
ta amicitia.*

Interim hostis usitatâ fraude, & astutiâ Asiatica, Duces quosdam Cæsaris sollicitat, ut se-
cum paciscerentur, atque miro colore, studioque pacis, ac simulatione necessitudinis, cum
Christianis non solum officii certabat, convivorum, ac simposiorum legibus utebatur, genio-
que interdum indulgebat, sed & liberam nostris Budam visitandi facultatem daret, hospitii ju-
ra præberet, nulla vel levi injuriâ afficiendo, prout cui placebat ire, & redire permetteret. Ve-
rum subito patuit, Turcas hac arte majora Martis pericula nostris molitos, nec unquam ipsis fi-
dendum esse, quibus Christianos fraude, dolo, magis quam virtute, & bello vincere res præcla-
ra, & Mahometis sanctioibus consentanea esset. Quamvis autem Cæsari ista fœderis tracta-
tio constaret, quoties legati expediti sunt, tamen summa sapientia, & futurorum eventuum præ-
sagâ prudentiâ, rem metuis, novam belli in rationem, & copiis collectis, post fratrem Mar-
tium Archiducem, Georgium Basta ex Transylvania evocat, cui administrationem belli com-
missio exercitu, assignat.

*Georgium
Basta belli
admini-
stravit.
1604.*

Jam Sultanus Turcarum miserat Zerdarum cum centum millibus, ut aut Varadinum, aut
Strigonium obsideret. Verum instigante Budensi Basta, ut Strigonium potius, quam Varadi-
num peteret, quod Buda regni caput propè esset, & donec in Christianorum potestate Strigo-
nium

num maneret, nihil præclari à Turcis geri possit. Pesto à nostris, Vacioque & Hatvano metu majoris periculi temerè deserto, (a) Strigonium obsedit. Verùm Baſta non solum summâ virtute Strigonium defendit, (b) sed & quotidianis cladibus Turcas in obsidione affecit, ad eò ut post mensem amissis plurimis ex suo exercitu, Zerdar spe suâ delusus, Strigonio recesserit, propugnacula illa totius Danubialis regionis liberata. Eo anno 1604. vagi illi Tartari, ad Szákmar usque progressi, obvia quæque ferro, ac flammâ populati sunt, pluribus pagis incensis, multâ hominum captivitate. In his rerum angustis comitia Ratisbonæ *Rudolphus* celebrat, ubi postulata auxilia contra Turcas, à Principibus decernuntur, summâ rerum *Matthia* Archiduci publicè delatâ. Illius item anni fluxu, Papeſe præſidii periculo liberatum, quod captivi Turcæ ibidem multo numero existentis prodere volebant, ad undecimam Februarii jubentes præſto esse Turcas, eoque die à nostris in lætitiâ transigendo, in muros enim: se stabulo Præfecti ignem iniecturos, quò facilior esset oppidi occupatio. Sed capto interituro ad Albenses Turcas resciscitur, captivique examinati lupulicio afficerentur. Non multò post Sigefridus à Kolonicz Kanisam tentat operâ Galli cujusdam callidj; qui Kanisam conficio Koloniczio subingressus, plurima de nostris questus est, ibique stipendia cum cæteris desertoribus merens, factum dissimulabat. Nactâ occasione locis aliquot opportunis ignem subjecit, cui restinguendo occupatis Turcis, Coloniczio commoditatem capiendæ arcis parare voluit.

Sed licet plurima ædificia, quin & rotæ tormentorum in cineres subsiderent, major tamen observandorum hostis conatum à Turcis ratio habita, quam prohibendi ignis fuit. Circa id tempus Tartarorum & Turcarum multa millia, à Bosniâ in Illyricum se effunderunt, & quacunque irent, ad solitudinem omnia redegerunt. Quorum alii à Comite Georgio à Zrinio, in campis Marofinis ex improvviso oppressi, & cæsi, ac quadringenti circiter Christiani à servitute vindicati: alii per Paulum Nyáry, & Stephanum Bathory fusi fugatique fuerunt, magnâ prædâ nostris militibus relicta.

Hactenus igitur annorum ferè quindecim administratio belli *Rudolphi* Cæsaris laudabilis, ac salutaris erit, quibus non solum trium Turcarum Tyrannorum vires immensas, ac potentiam imperio Germanicæ, ac toti Christiano orbi inhiantem fregit, ac prostravit, sed & reliquias Hungariæ nullâ parte diminutas, ac affectas conservavit, ita ut si exactius normâ quadam hanc belli molem metiri liceret, intra duos triangulos Hungariæ, unum Budam, Strigonium, Albam Regalem, alterum Cassoviam, Agriam, Varadinum, incredibilis belli potestas, utrinque consisteret, nec ulterius progressâ, initium, ac finem, eorundem locorum distantiis haberet; sed quantis Turcarum cladibus, ac *Rudolphi* victoriis, quis illud animo comprehendere, neùm verbis explicare queat. Etsi enim Reges & Principes non habent aliquem sponsores vite, & salutis suæ, nec certis conditionibus verbisquæ conceptis imperia accipiunt, ut omnes hostes, & semper devincant (quis enim mortaliū omnes, tam fortunæ, quam consilij eventus in se ipsum recipere audeat?) tamen non omnia fortunæ in proprio committenda, & virtutis major, quàm privatæ securitatis ratio habenda est, & Reipublicæ in militiâ, ac victoriâ parandâ servendum potius, quàm cum ignavis & detrimento communis salutis domi hærendum. Ita felicitas *Rudolphi* majorem in se admirationem habet, qui totam hanc belli molem, & tempus non solum domi sedendo, sed & domi vincendo, ac triumphando, per Legatos ac Duces administrasset, & summâ transeisset felicitate, juxta illud Romanum elogium: *Romanum, domi sedendo, vincere.*

Post sæpius Hungari pro comitiis, ut paulò ante dictum est, non solum de externorum militum insolentiâ, à quibus omnia mala, & calamitates plurimas divinis & humanis legibus pessundatis, perpeſsi fuerunt, conquerebantur, sed & per Legatos Pragæ missos tempeſtiva à Cæsare remedia proſtigatæ inter milites bellicæ disciplinæ flagitant, & nisi effrenis militum licentiâ, compelleretur, futurum esset aliquando, ut ad extrema deveniretur. Joannes Jacobus Barbianus Belgiosæ comes itemque Georgij Baſtæ Vicarius, Cassoviensē ademerat templum, non sine tumultu adductis tormentis, & contra Templum collocatis: privatæ concionis, & administratio sacramentorum interdicitâ.

Tres item è Nobilitate, tanquam seditiosis auctores intra semidrutu Cænobii muros incluserit, qui fame enecati perierunt. Ideoque protestationis (ut vocant) pro comitiis sæpius factæ, prioribus temporibus, nec non privatim funestus tandem eventus secutus est, ut dicitur. Et illa protestatio maximè insignis erat in Comitibus Anni Milleſimi, sexcentesimo, quarti, dum articulus de religione contra leges Regni, quorundam instinctu adneciteretur, ne videlicet tanquam res inusitata, & planè nova negotium religionis in publicis tractatibus, & Diætiis per quempiam moveretur, ut quo publici tractatus cum multorum malo exemplo non modicè retardarentur. Cæsar verò Romanam fidem, sicut ubique, ita in hoc Regno Hungariæ florere, & dilatare cupiat, omniaque antiqua superinde statuta, & constitutiones

Pestum
Vacium
Clatavum à nobis deſeritur.
(a) Strigonium à Turca obsidetur.
(b) Alba deſenditur.

Rudolphus bello quinto decennali formidatissimus.

Rudolphus domi sedendo vincit.

Hungari sollicitant pro militum licentiâ coercendâ: Cassoviense Templum Belgiosæ admittit.

Religionis negotium moveri articulo prohibetur.

ratificare, & confirmare, pœnamque ab iniquis, & tanquam ferum novarum cupidis exigere velit. Hoc præcipuam tumultuandi occasionem non sine animorum abaienatione tandem peperit.

Belgiosa castrum Szent Job, & Kerekty, Stephani Boczkay expugnat. a) Boczkay assumpit Haidonibus Germanos profugos. (b) Major copia cogit, & societatem cum plerisque inquit. (c) Suo ditiorum animi quo pacto exasperantur. (d) Bassa cum exercitu mittitur in Haidoniam, post fugam. Caesar cõpersioni operam dat.

Accessit & illud quod Stephano Boczkay per eundem Belgiosam castrum Szent Job obsessum & expugnatum fuerit, capto etiam alio castro Kerekty, in quod se prævidi gratiã receperat, qui tandem ad pedes (a) Hungaros ter mille liberos confugit, cum quibus etiam sex Germanorum millia profligavit, occupavit Szécczin, Gyarmath, Drogel, Palank, Szakmár, Szenderek, Saarospatak, Putnok, Carponam, & multa alia loca. His Transylvaniam, Cassovienses qui ab eodem Belgiosa læsi fuerant, certis quibusdam cum magnatibus se conjunxerunt, & sic in dies auctis iporum copiis, incendium hoc longius latiusque processit: (b) Sed & Boczkay favorem Imperatoris Turcarum parare, & lædus cum eo incundum esse existimavit. (c) Ita animi subditorum post longas, & neglectas preces, velut furore quodam correpti exasperantur.

Nihil ergo ad continendos in officio subditos efficacius liberalitate & facilitate Regis in rebus honestis, & iustis admittenda, quod juris & libertatis quisque sũe acerrimus est propugnator. Novum hoc incœptum crescebat promovente potissimum, Stephano Illiesházy, qui paulo ante excitatã in se Cæsaris indignatione, Vienam ad iudicium vocatus, mutatis vestibus Urbe excedens, in spontaneum exilium in Poloniam profectus erat. Unde rei indignitate pernotus, Stephanum Boczkay prehensã celeri oportunitate contra Germanos magis impellit & insuper juvat maxime, ut discordiã factã, fortunæ sũe quoque mutatio pararetur. Tantã autem dexteritate rem administrat, ut ne à Polonis turbata Patria aliquid detrimenti accepisset, quibus persuadet, ne causam contra Hungaros, stipendiis vel milite juvent. Itaque Cæsar *Rudolphus* animo turbato esse cœpit, mox Legato Bassã (d) cum exercitu quatuordecim milium misso versus superiorem Hungariam; ubi Bassa incurrones impetusque perpeßus, & quod temporis injuriã rerumque necessariorum inopiã vehementer confictatus, non tam victoriam sibi promittebat, quam casum, redeundi occasionem quæsit, quem Boczkaiani Pofonium usque insectui sunt, & has quoque partes, ad dedicationem usurferunt.

Cæsar ad pacis consilia conversus, tum opera Bassæ, tum aliorum plurimorum Consiliorum Hungarorum, qui nondum ad Boczkay adhærebant, laborat, ut bellum illud intestinum, quocunque modo sopiretur, tumultuosi ad saniores mentem redirent, ut tandem cum Turcã commodius decertari posset. Postremò quidem *Demetrius Náprághy* Transylvaniz Episcopus, & *Sigismundus Forgács*, unicum illud responsum Boczkaiõ retulere, si sibi Cæsar Transylvaniz Principatum conferret, non modo à bello cessare se velle, sed & Turcarum Imperatorem eõ inducere, ut firmam cum Cæsare pacem iniret; quæ petitio displicuit Cæsari.

Majori Regni parte adhærente Boczkaiõ, Illieshazio quoque exule revocato, per cuius prudentiam & opes maximas rem persequi præcipue consistebat, in dies per majora procedit incrementa. Nec Hungariz finibus tanta calamitas se continuit, sed proximas quoque regiones est pervagata, Moraviam imprimis & Austriam, quæ incendiis, & cœdibus horribiliter devastate sunt multis millibus in miserimam servitutem abductis. (e) *Franciscus Reday* Generalis Dux belli designatus. Civitates montanas *Filek*, *Vigles*, *Tyrnaviam*, *Trenchinium*, *Nitriam*, aliasque arces, & Civitates in potestatem sui Antesignani redegit. Mira vicissitudinis hujus celeritas communis deinde proverbio jactabatur; *Haidones levi*, & brevi armatura, cum loris, & flagris per res difficiles penetrasse, cujus dixerit cum recordor, venit mihi in mentem, illa Gallorum in Regno Neapolitano felicitas & progressus, quo Regnum Neapolitanum cum cretã, & lignicis calcariis veniendo, occupasse narrantur.

Comitia Carpona celebrata an. 1605. Boczkay à Turca Carponã accipit. Factum Boczkay displicet Hungariz. Dona Turcarum simulata.

In hoc publico gentis furore, ac inter tot armorum strepitus, Boczkay ad Carponam Comitia pacis cum Cæsare consultantẽ causã indixerat, quam priusquam stabilisset, in campo Rakos à *Vezerio*, nomine *Zultani* Turcarum, magnã pompã ac solennitate, inspectante *Turcico* & *Hungarico* exercitu, *Coronam* antiquam *Serviz*, aut *Bosniz*, & secundum plerorumque opinionem, *Græciz* accepit, cum pluribus aliis donis, nomine Regis Hungariz insuper addito. Callidum certẽ institutum *Tyranni* Turcarum, quo non solum genuinæ nostræ Coronæ illi sit, sed ex specioso patrociniĩ prætextu, jus Majestatis Regni indignè attentatum, suum beneficium esse voluit. Constat displicuisse plerisque prudentioribus, hanc profanam, adulterinam, ne dicam iniquam Coronationis solennitatem, judicantibus rectè secundum *Bodinum*: Qui alterius beneficio fruitur, Majestatem illum non habere, & præsertim abhorruit ab eo *Hieshazius*, qui commune illud proverbium sæpè repetivit: *Dona hostium esse simulata ac permissiva*. Et rectè metuebantur à *Trojanis Danai*, etiam dona ferentes. Cæte-

Cæterum Boczkay Carponæ ex voluntate Statuum convocatorum, novas leges pacis, aut postulationis Cæsari proponendas conscripsit, quibus si Cæsar subscriberet, ipse continuo regnum traderet: Status autem, & Ordines Regni, pristinam ei fidem præstituri essent.

Hujus pacificationis studium, Turcarum Tyrannus ægerimè tulit, & tantum non auctores montes pollicendo, Boczkaium missis legatis, & donis pretiosissimis ab eo avertere conatus est. Cumque tam citò pax confici non posset, & Turca partim numeribus, partim fraudulentis artibus Transylvanos & Valachos à fide, & obsequio Boczkay, quam Cæsaris induciis illuderet, Strigonium (a) summis viribus oppugnatum ad deditioem cœgit. Quæ hostium victoria, qua non fiducia tantum, verum etiam res ipsorum auctæ, magnum animorum Cæsari, & Hungaris mœrorem, ac dolorem incussit, serò deplorantibus etiam Hungaris, infidam Turcarum societatem. Fato autem quodam reservatù huic pacificationi Stephanus Ilesházi, qui magnâ prudentiâ rem pacis moderabatur, & scèliciter absolvit. Atque ubi primùm, cum adjuncto sibi Petro Mladosovith, ad initium anni Millelismi sexcentissimi sexti Viennam venit, (b) pactis induciis summo studio ac labore nitentibus, ut articuli conclusionum in Civitate Carponâ sub Boczkaiano conventu editarum discuterentur, & ab Archiduce *Matthia* Cæsaris fiduciario acceptatæ, per Cæsarem confirmarentur. Quare à parte Archiducis mox viri graves utriusque ordinis Consiliiarii Cæsaris adhibiti sunt Comes Paulus Sixtus Trautzon, Sigefridus Prayner, Georgius Thurzo, Sigismundus Forgach, Ulricus à Kerenberk, Franciscus Forgach Cardinalis Strigonienfis, Bernardus Leo Gal, Joannes Eufebius Khuen; Petrus Revay, Joannes Lippay, & per quatuor septimanas tam diu disputatum, donec articuli ad utriusque partis mentem & consensum reduci esse viderentur. Maximè post religionis negotium, illud fuit acerrimè eventitatum, quo pacto antiqua Regni facies in pristinum reduci posset statum, cum appendice personæ Boczkay, quibus terminis principatus ejus contineri deberet, & satisfactioe quoque ipsius Ilesházi. Quibus in rebus cum nonnihil conclusum fuisset, rediit Casloviam Ilesházi, ubi ab ordinibus à Boczkaiò convocatis, ea quæ recisa, & correctâ Viennæ erant, novâ consiliorum trutinâ examinata, & quæ ab eorum mente, & sensu distare visâ sunt, apertiore sententiâ explicata, dubiis & ambiguis subtilis, & siquidem adhuc nonnullæ difficultates restare videbantur, eundem Ilesházi-um denuò Viennam ad Archiducem remittunt adjuncto ipsi Thomâ Vizkelcty, Andrea Ostrosith de Giletincz, & Paulo Aponi de Nagy Apony. Redintegrata itaque est tractatio, & ad illam in parte Cæsaris constituti Paulus Sixtus Trautzonius, Carolus à Lichtenstein, Ernestus à Molart, Sigefridus Christophorus Prainer, Thomas Erdeði, Georgius Thurzo, Sigismundus Forgach, & Ulricus à Kenlerk, cujus capita & conclusiones, quia typis excusa publici juris sunt, hic repetere inanis operæ studium visum est. Promissa fuerant tùm Asscuratoriz ad robur dictarum conclusionum à Regno Bohemiz, Marchionatu Moraviz, Ducatu utriusque Silesiz, superiori & inferiori Lusatiâ, item à superiori & inferiori Aultriâ. Verùm neque his Boczkay, & ipsi adhaerentes contenti, tertiam eidem Ileshazio imposuerunt legationem, cum Franciso Magoczy, Georgio Drugeth de Homonnâ, Stanislao Thurzo, Andrea Ostrosith, Thoma Vizkelcty, Paulo Aponi, Sebastiano Teokeoly, Georgio Hoffman, & Petro Mladosovith absolvendam, qua singulariter peticum est, ut quæ obscuriora tractationis prioris fuissent, clariori explanatione, ac formâ verborum juribus Regni magis accommodatâ elucidarentur, quæ ut eo firmior conclusio fuisset, vicinæ quoque Provinciæ Diplomata dederunt, quod Cæsar omnibus satisfactorus esset, & Regni Hungariæ libertatibus deinceps autoritate suâ, ultrò suffragaturus. Exprobravit porrò Archidux *Matthias* Hungaris Legatis, quod ipsi Hungari, neque suarum Majestatum neque plenipotentiz Ileshazio datæ respectum haberent, & æstimationem, quoque unâ manu ædificarent, alterâ destruerent; itaque sibi non esse integrum aliquid addere, vel detrabere, ex tractatu priori, Cæsareo chyrographo, & sigillo roborato, & apud imperii vicinorumque Regnorum, & Provinciarum Procures divulgato, qui etiam hoc pacto non confirmaretur, à vicinis Provinciis datis reversabilis, siquidem eâ lege assenserant, & obtulerant fiduciosionem pro Cæsare, si nihil detractatu diminutum fuerit, vel aliquid ei annexum.

De his ubi ultrò citòque diu disputatù fuisset, intellecto eo Archidux, quod Hungari precipuè circa religionis articulû (qui fuit primus) hærerent, asscuravit peculiari diplomate paragraphum in verbis absq; tamen præjudicio Catholicæ Romanæ religionis, & ut Clerustêpla, & Ecclesiæ Romanorum catholicorum intacta, & libera permancerent; non malâ fide adjectû esse, sed ut utraque pars in eorum religioe, confessione, usu, exercitiò, & templis non turbaretur. Ad extremum ultima inter Archiducem *Matthiam* & Hungaros utraque parte recon-

Turca pacificationis Boczkay duplices. (a) Strigonium per Turcam occupatur. Stephanus Ilesházi Pacificator, ante hac exul. 1606.

(b) Ilesházi pacis negotium Viennam agit mensis Februario.

Viennam denuò proficiscitur Mensis Ianuario.

Ilesházi tertio cum certis Magistris Viennam venit mensis Sept.

Asscuratio Matthia super negotio religioe.

*Pax cum
Turcis in
unda con-
cluditur.*

ciliatos ratione pacis turcicæ accessit conclusio. Primum quidem, quod *Matthias* Legatos suos tam Germanos quam Hungaros transmissurus esset, qui de pace factâ turcis significarent. Secundo ut *Hieshazy* cum suis identidem significaret, & bonis persuasivibus eò turcas induceret, quo æquis conditionibus subscriberent. tertio quod si turcæ conditionibus æquis, acquiescere nollent, & jus aliquod in Regnum, aut Regnicolas protectionis, aut cujusvis alterius prætenderent, quod Hungari conclusioni tractatus inter Archiducem & *Beczkaianos* initi, omnimodè se accommodabunt. Hæc ubi ita communis deduxisset consensus, subscripta jam, & sigillis roborata, Asticatoriæ quoque seu Diplomata nominatorum Regnorum, & Provinciarum expedita fuissent, re benè consecrâ, Legati contenti valedicentes, tali ad Archiducem oratione euntes fuerunt.

*Oratio Hugarorum
ad Matthias
post pacem
Viennensē
die 15. Sep-
an. 1606.
Matthias
merita in
Hungariâ
reconferatur.*

Inter omnes Principum dotes, Domine Clementissime, illa vel maximè utilis, ac laudabilis est, quæ in componendis publicis moribus, & dissidentium animis reconciliandis versatur. Nam & si laudabile est, quietam & tranquillam Rempublicam feliciter administrare, tamen laudabilis est tumultuantem, ac variis dissidiis laceratam, conqussatamque ab interitu vindicare, & conservare. In utroque hoc gubernaculi genere, quæ & quanta Serenitas Vestrâ prestiterit, non est opus hic pluribus recensere; Nota enim sumi omnibus.

Nam inde à Principio ex quo verum Hungariæ curam suscepit, nihil charius, nihil antiquius habuit, quam ut publicis Regni Hungariæ militatibus, & perarationibus consuleret. Quæ ratione effectum erat, ut Serenitate Vestrâ gubernante, non infelix Hungariæ status esse videretur, nisi aliquorum, & imprimis Præfectorum externorum insolentiam res Hungariæ turbata fuissent, cum insigni Hungarorum injuriâ.

*Sunt hæc Serenitatis Vestræ beneficia satis magna, sed longè majora sunt illa, quæ in perniciosis istis dissidiis componendis reconciliandisque discordibus animis præstita fuerunt. Exarserat nimium hoc incendium, aliorum ut dictum est constatum injuriâ, sed ne latius vel in propria Hungariæ viscera, vel in vicinis regiones cum multorum pernicie serperet, Serenitatis Vestræ industria itum esse obruit. Ingens hoc malum quod tantas strages, tot cædes, & tantas vastitates ediderat, ita *Matthias* Princeps benignissime solertia compressum est, quod non bello non armis subio vinci posse videbatur, ita ope & opera victum est. Deterisa igitur sunt multorum pacem cum suspensis appetentium oculis lachryma, compedes objecti, & ferrum à cervicibus ademptum. Quis hæc præstantia Principis merita condignis celebrare poterit laudibus? Hunc communem liberatorem, hunc conservatorem, hunc patrem patriæ etas hæc nostra futuraque posteritas predicabit merito? Grata imprimis est, S. P. tam salutaris opera ipsi Deo misericordissimo, qui pacificatores beatos esse predicat.*

*Is mentem hanc Serenitatis Vestræ suggestit, ut vires ad tam ardua perficienda, subministravit. Hæc nimium sunt cœlestes ille supplicia, hoc divinum auxilium, quod Christiani populi in omnibus templis, & ad omnes aras cœliis multi Dum supplices orabant. Grata est toti Christianitati, cuius quieti, unione hæc optime consuluit. Remunerator erit horum omnium beneficiorum Deus largissimus. Neque verò in Principe nostro *Boczka* publica salutis Christianorum & pacis studium unquam desinit. Nam ut cætera taceamus, quæ aliquando ob contestandum sincerum suum erga inclitam domum Austriacam, & erga Rempublicam Christianam amorem plane pio ac Christiano animo laudabiliter præstitit, in præsentis quoque conditione sua, nihil prius antiquiusve habuit, quam depositus armis, quam civissimè cum S. C. Majestâte in gratiam redire.*

In enim itaque suam non modo crebris literis & nunciis, sed per solennes etiam legationes, jam tertio missas, pacis negotium urgit, interim vim hostilem inhibuit, copias satis numerosas, quas secum præterito autumno Carponam versus adduxerat, nullo cuiquam illato damno pacatis reduxit. Haudones feroces, in his confinis tum existentes, ne vicinis Provinciis nocerent submovit, ac in interiora Hungariæ transtulit.

*Turcarum
copiam au-
liant
Boczka.*

Stabant in promptu satis numerose Turcarum, & Tartarorum copia, ipsius jussu, à Turcarum Imperatore subiectæ, ac ad depopulandas Christianas viciniores provincias destinatæ. Identidem hæc excurrendis in vicinos fines, populandique potestatem ab eo sibi dari postulabant, ne militiæ dediti, iners otium agerent, nunquam hoc illis à Christiano Principe permissum est, quin multis & verbis, & pollicibus agere se se contineret, persuasivis. Neque hoc nonis tantum verbis effici potuit, sed largitionibus multis apud Bassas & Ducem cum grandi Principis impensâ efficiendum erat. Ex his igitur satis clare patet, salutis Christianorum, & alme pacis cum semper fuisse studiosum. Quod verò restât dicitur tractata est, id non ipsius aut reliquorum Hungarorum culpa contigit. Hæc enim sincere & integrè fide tractarunt, sed lenie admodum processum est, lenie iniuriæ postulaciones concessens. Ceteræ ne vel tacuitur nisi a Legatis, vel negligentia apud populares suos aliquando frandis esset, volumus demisse ea, quæ proximo scripto per nos proposita fuerunt, denno repetere. Ex peritionibus enim in S. P. propositis aliquas clarius explicari, aliquas denno cõcedi, per nos postulabatur. In copia quoque

Diplo-

Diplomati Cæsarei, pro affecturatione Hungarorum edendi nuper Cassoviam per Liechaziam allata, & Principi exhibita verborum aliqua acrimonia deprehensa est, qua simuliter ut Hungarico nomini, & fama apud posteros consuleretur mutari petebantur. Etsi vero persuaserant sibi Legatis, quod super his quoque, cum eorum potissimum causa huc missi sint, finalem & gratam resolutionem suis reportaturi essent, tamen cum S. V. benigne visum fuerit ut explicata una primi articuli appendice, reliqua omnia indecisa ad futuram Diatam rejicerentur, tum revidenda, atque complandanda, ei benigna S. V. Voluntas acquiescendum fuit. Orati tamen S. V. denovo Legatis, ita S. F. illa resolvere promovereque dignetur, ut vel ex eo Hungari, qua erga eos sit affectio- ne agnoscere possint. Cum igitur negotiis his gratia Dei petactis, descendens tempus inces, serenitatem vestram Divina protectione commendamus, aeternum Deum ardentibus votis preces, ut & ea qua acta, tractataque sunt, perpetua ac firma esse velis, & Serenitatem Vestram divitissime salvam atque incolumem servare dignetur.

Sic pace inita, Liechazy laudatur præcipue, in quo tantum fuisset momenti, ut excitati Regni, & rursus compositi autor esset. Ideo summis cum posthac oneravit honoribus, & bonis arcium ac possessionum amplissimis. Mox Boczkay Statibus & ordinibus Conven- tum Cassoviam dicto decima tertii Decembris die promulgat, in quo capita, & articuli pacificationis cum iisdem communicat, & diplomatis Cæsarei copiam facit, quod ipsi duro vocabulorum quorundam sensu, Gratiz potissimum & Rebellionis acceptare se nequa- quam posse, nec illo quoquam tempore uti velle protestantes significarunt. Ipsos rebel- les Regi suo non exitiis, nec pro obtinendâ Gratiâ supplicasse. Verum penes antiquam duntaxat ipsorum libertatem, pro ejus restitutione multis ante annis supplicando laborasse, nec tamen id bonis & placidis modis obtinere potuisse, nolentes volentes insurgere, legibusque & constitutionibus Regni hoc permittentibus resistere, & contradicere co- actos fuisse. Eam itaque conditionem obsequii & officii sui offerre, si libertatis Regni re- titutio impenderetur. Statutum itaque fuit, ut omisso & restituito diplomate, in proxi- mē futurâ Diatâ, ad tollendas obretractationum occasiones, rationes quæsitæ in armis sub- sidii in feriem publicorum articuloꝝ infererentur: reliqua vero de mutandis, corri- gendis augendis articulis, itidem ad futuram diatam relicta. Cæterum Archidux ex vo- luntate Cæsaris, Sigismundum Forgács, & Andream Doczy ad superiores Regni partes delegavit Commissarios, qui Cassovâ, aliisque finitimis arcibus, ex manibus Boczkay re- ceptis, tam loca ipsa jurisdictioni Cæsaris restituerent, quam ipsorum quoque præsidia- rios, ad fidem Cæsaris iusjurandi sacramento obstringerent.

(a) Similiter Petrum de Reva in partes Cis-Danubianas, ubi remoto Ducum, & Ca- pitaneorum Boczkaiatorum Magistratu, Generalem partium illarum Sigefridum (b) à Ko- lonicz, adjuncto ipsi Vicario Benedicto Pograni introduxit, præsidiumque Uyvariense, cum aliis adjacentibus pertinentiis in fidem, & potestatem Cæsaris redegit, Quod & aliis locis à Bochkaio interceptis, exacto fidei sacramento institutum.

Quam verò deplorandus & afflictus fuerit his temporibus regni status, (c) quanta in Civibus ipsius animorum alienatio, odia, inimicitia, non inter extraneos tantum, sed etiam inter domesticos unius familie, & sanguinis homines, qui sibi invicem hostiliter repugna- bant, vitæ, & fortunis insidias struebant, occupabant, in prædam direptas cum barbaris partiti sunt, impossibile est vel prolixa oratione persequi. Quid enim ad cru- delitatem (d) deesse potuit iis, qui consuetudine & societate cum capitalibus hostibus habi- tât, non clementiori animo tractabant patricos suos, & meruissimam patriam, quam illi qui in perditionem caput nostrorum conjurarunt? Vidisses, & non sine lachrymis vidisses detestandam Christianorum cum Turcis Tartaris, communionem; vidisses vexilla signis fidei, & gentis disparibus præferri, hic Crucifixum Christianorum, ibi Turcica, & Tar- taria insignia, ex quibus licet re, nomine, & professione diversis, una eademque acies disponebatur, contra quos prius, hic cum illis pugnabatur, audivisses in eodem exercitu dispare tefferas haberi; ab hac parte JESUM, ab illa ALL A, & Mahometem inclama- ri, doluisses sacra, humanaque summa confusione misceri, ædes Divinas prophanari, rapinas patrari, vasa sacra in convivii instrumenta ebrietatis & luxuriz haberi, in quibus Turca & Christianus easdem communes libabant, dapes & pocula, vidisses in Moraviam, Austriam ex- cursiones, in quibus virgines, honestæ matronæ irreverenter tractatæ, violatæ, prostitutæ, infantes à complexu matrum avulsi, mariti à convictu uxorum, fratrem fratrem, filium patrem, pater filium, matrem filia, amicus amicum deplorabat, qui partim cædibus perierunt, partim in miseram integris agminibus trahebantur captivitate: & non trahebantur solum, sed & per domesticos tradebantur. Reperti enim sunt tales prophani, qui Christianos homines Turcis, & Tartaris vendebant; quod quam graviter sibi

Regnum
ex mani-
bus Boc-
kay recipi-
tur.
1606.

Sigismundus
dux Bor-
gacz, &
Andreas
Doczy in
superiori-
bus parti-
bus Com-
missarii
1607.

(a) Petrus
de Reva in
partibus
ei-Danu-
bianis Co-
missarius.
(b) Sigefri-
dus à Kolo-
nicz Gene-
ralis Capi-
tanens.
(c) Regni
status sub
motu
Boczkai-
no.
(d) Socie-
tas cum
Turcis
Tartaris.

Miseri po-
puli condi-
tio, & ca-
pitivitas
Christiani
Turcis
vendun-
tur.

*Prodigium
invendit
one homi-
nu Chri-
stiani Tur-
cu.*

displiceret, Deus horrendo prodigio ostendit, dum contigit ut pecunia, quæ in pretio Christiani sanguinis data fuisset, in sanguinem converteretur. Civitates, villæ, oppida, incensa, nullius domus, nullius œconomia maximis damnis non fuit deformata: Ad extremum nec his immunitas infidorum sociorum contenta, Strigonium nobis, ut dictum est, eripuit eo testimonio, ut cognoscant omnes plusve debeant ex barbarorum auxilio, & bellis intestinis sperare commodi, quam dolere perditionis, & incommodi. Sed & ipsum Ersek Vyvár præsidium à Turcis, & Hungaris obsecum, graviter periclitabatur, nisi Stephanus Ilesházy, & Valentinus Drugeth, vigilantia, & industria sua post opem Dei Opt. Max. illud conservassent.

*Turca
quomodo
amplificat
imperium
suum.*

Redierat enim hoc tempore Turcis solenne illud rerum per majora incrementa parandarum artificium, quod malè (proh dolor) in dissidiis Christianorum fundatum, res domi tumultuantis Europæ miserè affecit, & penè confecit.

*Amira-
thius calli-
dus dicti
(A) Auxi-
lia Turcica
qualia sūt:
quæ eorum
vfu.*

Sic enim Amurathes bellicam suam administrationem felicem fore dicebat: *Si, inquis, singulis occasio fuerit, ut aufugiant, diligenter insentus fuero.* Proinde dipladantibus mutuis vulneribus Christianis, aut dispersam (a) virtutem facilitatè maximè labefactas, aut in societatem adscitus, dum pro alieno jure laborat, jam cum armis, & ipso ingressu, jus suum in regionem nostras transtillat. Iste sunt illæ Mercenariæ copiæ, quæ hæreditates, & proprietates terrarum stipendiis suis adscribunt. Iste patronus, qui parvo beneficio maximum lucrum exigit, quomodo enim natus hostis nos promovebit fideliter, quomodo stabiliet virtutem Regni illius, cujus possessionem nobis invidet? Callidum certè nocenti compendium, quod solum impunè ipsi perpetrare licet, dum enim pro integritate soli nostri militat, desolationibus, rapinis, squallibus omnia, ut ipsam perditionem in pulchritudine soli grassari videas, ad veritatem dixerit illius. *Herba quam semel ungula equorum Turcicorum tetigere, nunquam postea reserescit.*

*Proverbiū
de equis
Turcicis.
Græciæ
discordiū
perit, Tur-
cis subja-
ta.
(b) Hun-
garia res
discordiæ
domestica
à Turcu
accisa.*

Turciæ hujus Tragediæ exemplum exhibet nobis Constantinopolis, urbs magnificentissima, imò tota Græciæ Imperium olim florentissimum, cujus res accipit fortunâ agitabantur, enatis discordiis propter Bizantiæ Regnum, inter avum & nepotem Andronici. Unde factum (b) ut divisis studiis planissimè res eorum interierint. Ubi enim Bosna, quam Mahometes dum Hungari cum Aultriacis ob Ladislaum bellum gesserunt ingressus est? vastata est Istria, Carnia, Carinthia, Styria, Valeria, dum Matthias æmulos virtutis suæ, & societatem belli contra Turcas gerendi, adducere non potest. Perditum Belgradum Ludovico Rege Juvene existente, & Hungaris de Regni administratione discordantibus. Amissa Buda, cum innumeris damnis acceptis Joannis primi, & secundi tempore, & superioribus abhinc annis, si quæ discordiæ civilis exorta est, nil nisi lugubres defuit in Tragedias, quas, & illas quæ seculo nostro contigerunt, horrefcit animus referre, nec pro magnitudine damnorum potest. Quis enim innumeras cœdes, captivitates, comprehendat? quæ ad domesticâ vulnera, & calamitates Turca in rem suam intentus adjecit, nostris bellis suam pacem, nostrâ jacturâ suum commodum amplificavit, & stabilivit, ut probatissimum sit, nunquam Orthomanicum imperium majores progressus fecisse, quam dissidentibus Christianis, neque tantos animos adversus populum Dei sumeret, nisi hic disparitate animorum visâ, animaretur.

*Turca dis-
sidia Chri-
stianorum
anãx, &
locuplet.*

Hæc est illa infidelis societas, hoc patrociniū, ex quo plus ille qui prodesse videtur capit commodi, quam qui juvari & defendi creditur. At proh! quam ad tot exempla, damna, & pericula securi sumus, quasi ab ingenio suo Turca discesserit, nec desistimus vasallos ipsius agere, dum dissidiis mutuis, quæstum & lucrum maximum ipsi conquirimus. Utinam jam tandem saperet Christianitas, & post Deum in concordia studio præsidium suum adversus naturalem hostem collocare; facilius profecto potens illa bestia ad ruinam inclinaret, & unitâ virtute conficeretur. *Nihil enim ubique terrarum & tutius armisque omnibus firmius, in vita humana inveniri potest, quam concordia.* Sed ad digressionem.

*Concordia
contra
Turcam
fortis mu-
nitio.
Conclusio
paciæ cum
Turcarum
Imperato-
re.*

Post hæc præmissis variis ab utraque parte consiliis, tandem pax cum Turca facta est, przsulto utrinque sequramento, obfidibusque in confirmationem utrique parti traditis. Leges paciæ Turcicæ sequentibus articulis continentur. Principio sub adventu utriusque partis legatorum nonnisi patris, & filii appellationibus utantur, ita ut Sultanus quidem Cæsarem in patris, Cæsar verò noster Sultanum in filii loco habeat. In literis autem utrique, Imperatoris, non Regis titulus tribuatur. Id uterque Imperator sedulo agat, ut Hungaria, & Provinciæ ad Aultriam pertinentes in pace conserventur. Quod si Hispaniæ Regi placeat, se quoque in hac pace comprehendi, neutra pars repugnet.

Tartari verò & nationes aliæ in hac tractatione comprehendantur. Ab excursionibus, & depopulationibus utraq; pars abstineat, relicta cuilibet potestate, piratas, & prædones comprehendendi, sequè vicem de acceptis damnis admonendi, ut delinquentes punirentur & damnorum compensatio fieret. Arces nullâ ratione expugnarentur; Nec homines, aut pecudes abigerentur. Boczkay omnia illa teneret, quæ nuper in tractatu Viennensi ei attributa essent. Captivi dimitterentur. Contentiones cis vel ultra Danubium exortæ, à Præfecto Jauriensis,

Bassa

Bassa Budensi, Sclavoniz Præside, aliarumque Provinciarum gubernatoribus componi deberent, res majoris momenti ab utroque Imperatore. Propugnacula, & Castella diruta reparare utrique cautum haberent. Amrathes Zerdar Bassa Oratores cum muneribus ad Archiducem. *Matthiam* mitteret: Imperator verò noster ducentorum millium florenorum munus Constantinopolim quamprimum deferendum destinaret: Sultanus similiter legationem cum pretiosissimis muneribus Pragam expeditet. Pax hæc ad viginti annos, initio à 1607. facta constituta, ita tamen ut singulis tribus annis, Legati cum muneribus utriusque partis, ad invicem mitterentur. In ea autem pace Cæsarei hæredes, & successores omnes confederatæque Provinciz includerentur.

Strigonio Turcis relicto, Vacium Christiani retinerent. Pace in has leges confectâ, magnæ Deo gratiæ actæ, qui duos illos Monarchas, gravissimo bello aliquot annis se prementes ad pacem salutarem & concordiam redegit, & optatam longè Christianis quietem concessit. Ingens passim lætitia non solum apud Christianos, sed & Turcas crebrâ tormentorum dispoitione perceptum inde gaudium prodidit, & Sultanus factus certior Constantinopoli de pace cum Christianis factâ, magnam inde concipiens animo lætitiâ, cum ingenti janizero-tum aliorumque multitudine templum ingressus, Mahometi suo solennes gratias egit, sequentemque diem magnâ cum festivitate traduxit.

Verùm Bockaius qui ante aliquot menses, à Cancellario suo Michaële Katay, veneno corruptus fuerat, vix aliquot septimanarum spatio hac salutari pace perfrui poterat. Dum enim in Transylvaniam, ac in suos terminos se recipere Cassoviâ laboraret, jamque Cassoviam cum cæterâ illâ regione Cæsari resignare satagit, imperato humanis excessit rebus.

In Transylvaniâ (ut illud de statu illius attingatur) post Zapoliorum decessum, genus Bathoreorum de Somlyo Principatum obtinuit. Consenferat quodammodo *Maximilianus* Cæsar, in electionem Stephani (a) Bathory, quem sociû fidelem, quàm hostem apertum habere maluit. Illo ad Poloniz (b) fastigiû sublato, Christophorus Bathori, (c) nec modico tēporis intervallo, Provinciam quiete, non absque barbarorum metu tenuit, quò mortuo Sigismundo (d) Bathori gubernacula suscipit. Qui dum belli à *Rudolpho* contra Turcas gesti felicitia principia videret, atque ad gloriam simili virtute parandam à naturæ generositate incitaretur, nihil antiquius duxit, ut & supra dictum est, quàm ut jugo Turcatum (e) depositio, in societatem belli Christiani adscitus, arma contra Turcam cum Cæsare caperet, præsertim cum Valachia Cæsari Diploma per nuntium transmisisset, quod ubi primum se occasio offerret, confestim fidele auxilium præstare, seque Cæsari subijcere vellet. Quia verò præcipuus Provinciz suæ Proceres, (f) imò & populares, non paucos huic fœderi admodum adversari cognoverat, ac quod majus erat, si Turcico jugo valedice ret non tantum à subditis, sed etiam ab ipsi patruelibus & sanguine junctis, vel in potestatem Turcarum Imperatoris se traditum iri, vel certè mortem subeundam esse per sualum habebat, consiliû in fuga cæperat, & præcûl dubio in exilium abiverturus (g) nisi opè & auxilio avunculi Stephani Bockzay, & quorundam aliorum animatus, è medio ferè itinere revocatus esset. Ideo quibusdam magni nominis viris supplicio affectis, interfecto quoque Balthasare (h) Battoreo fratruel, non solum fœdus, & belli societatem, contra Turcas cum Imperatore *Rudolpho* per consanguineum Bockzayum fecit, sed comparato exercitu Sinanum (i) qui cum ingentibus copiis trajecto Danubio Provincias illas in ordinem & obsequium Turcarum redigere satagebat, fudit, fugavitque, tantâ virtute, ac felicitate, ut cum paucis profugus Sinanus, ac sexaginta millibus amissis, vix ipse salvus evaserit. Post hæc victoriam Sigismundo Bathori datus est titulus (k) Principis Romani Imperii, filia Archiducis Caroli Maria Christierna promissa in uxorem: oblatum aureum vellus: data absoluta potestas in Provinciam Transylvaniam, (l) commutato Vayvodæ titulo, in Principatum ejusdem Provinciz, eâ conditione, ut si masculâ prole defecerit, ipsa provincia in Regem Hungariæ devolveretur.

(m) Pari deinde felicitate Bathori usus, ac Provinciz Maldaviâ, & utrâque Valachiâ animo concordii, viribusque firmatis, variis vicibus præclara de hoste trophæa consequitur, ac non parvi momenti loca, & præsidia penes Temesvarum Turcico detracta sunt imperio. Temesvarum obfederat quoque nisi Tartarorum quos ad internectionem ceciderat adventu, obfidionem inauspicatè abrumperè debuisset. Quæ Transylvani audacia, & magnanimitas, veluti fudes in oculis Sultano fuit, partimque Turcicis artibus, & fraudibus, partim ingentibus promissis eum à proposito præclaro juvenæ Christianitatis abducere conabatur, sed frustra, egregiè Principe erga Christianos affecto, & belli gloriâ ex rebus feliciter gestis pulcherrimè animato. (n) Tandem verò Transylvanus Princeps, nescio quibus rationibus motus, privatam potius vitam imperio deposito elegit, resignatâ *Rudolpho* Transylvaniâ, Valachiâ, & Mol-

(a) Vayvoda Transylvanorum titulus in Principatum commutatus. (m) Sigismundi Bathori contra Turcam profectus. (n) Item ut resignaverit Transylvaniam *Rudolpho*.

Turcarum
Imperator
de pace cū
Rudolpho
granulatur

Bockay per
Katayum
veneno
sublatus.
Familia
Bathoreo-
rum Trā-

svlaniam
gubernat.
(a) Stephe-
nus Batho-
ri Princeps
Transyl-
vania.

(b) Item
Rex Polo-
nia.

(c) Chri-
stophorus
Bathory

Principum
Transyl-
vania
obtinuit.

(d) Sigis-
mundus
Bathory
successor.

(e) Ejus-
dem
Rudolpho
suscipit.

(f) Et par-
tibus ob-
fidius tum
Rudolpho
fallitur.

(g) Sigis-
mundus
Bathori à
fuga revo-
catur.

(h) Bal-
thasarus
Bathori
interfecit.

(i) Sinanum
profugit.

(k) Princi-
pio imperii
titulo ho-

*Opulienus
Ducatum
accepit.*

daviâ, atque illarum loco, Opuliensem Ducatum in Silesiâ obtinuit. Et licet Provinciales, & Michaël Vayvoda Valachiz, Bathoreû ed adducere conabantur, ut mutata sententiâ consultû duceret in patriâ permanerê, atque sicuti præclaris auspiciis fruebatur Christianam Republicam tueri, nihil tamen efficiunt, sed adventum Legatorum Stephani Zuhai, Nicolai Istvanffy Pro-palatini Regni Hungariæ, qui provinciales in fidem Imperatoris adegerunt, sacramentoque obstrinxerunt, relicta uxore ac Provinciâ, ad partes Silesiz contendit.

*Bathoreus
in Trans-
ylvaniam
revertitur.*

In Transylvaniâ utinam diuturnæ felicitatis usura, sub fœlix Rudolphi imperium com-migravit, sed commigravit tantum brevi postliminio reditura, Vix enim Rudolphus ad sta-bilicndum imperium Transylvaniæ contilia expedire potuit, destinato Gubernatore Maxi-miliano Archiduce, dum Bathoreus datis ad Cæsarem literis, quibus sibi conditiones & pacta non fuisse servata significa, & conqueritur, nullo ulteriori responso expectato, & paucissimis animo patefacto, omisso Ducatu Silesiz, imprimis in Poloniam, inde duobus comitibus per loca devia, mutato habitu ne cognosceretur, in Transylvaniam venit, ac receptam in pote-statem Provinciam vel Marte arbitro, & iudice defendere conatur. Et quamvis Legatos ad Cæsarem, qui causam dicerent fidei non servatæ, & simul futuræ probitatis, & constantiæ cer-tam spem, offerrent, deinde reconciliato Cæsare, loco Transylvaniæ plura bona non in Sile-siâ tantum, sed & Bohemia impetrarent, misisset tamen interea domi uxorem quàm antea re-ceperat, repudiat, & non expectato Oratorum suorum reditu, Cardinalem Andream Batho-reum patrum ex Poloniâ in Transylvaniam opinione citius advocat, remque celerrimè ita instituit, ut præter omnium expectationem, clavum & regimen provinciæ sibi assignet, sacra-mentis à provincialibus exactis.

*Atariam
Christian-
nam repu-
diat.*

*Transyl-
vaniam
assignante
Andrea*

Bathori

Cardinalis

recipit.

*a Michaël
Vayvoda à*

Bathoreo

participat.

Andreas

Bathori

Cardinalis

Dominum

Valachia

segerit.

Michaël à

Cæsare au-

xilium im-

petrat.

Perturbatis igitur iterum hoc pacto rebus Transylvanicis, (a) Michaël Vayvoda Valachiz Transalpinæ, vir fortissimus, non parum de se suaque provinciâ sollicitus, quod novum Tran-salpinæ Vayvodam à Sultano jam confirmatum esse diceretur, sequi in medio duorum hosti-um esse videretur, orat Cæsarem Rudolphum, ut perfidiam Bathoreorum puniat, aut sibi tanti facinoris penitentiz, aut vindictæ causam locumque concedat.

Michael

Sicules &

Civitatem

Brassoviam

subiegit.

*Transyl-
vanos pro-*

stigat.

Cardina-

li fugiens

truncatur.

*Transyl-
vaniam ad*

Cæsarem

reducit vir-

tute Mi-

chaelis.

Namque nihil certius esset, quàm quod occasione novi Vayvodæ Clientis Turcarum, Sultanus ipsam Transalpinam Regionem cum copiis aggressus esset, & subjugaturus facili negotio, si Transylvania ipsa hosti Sultano magis favens, & addicta magis, quàm Cæsari, ipsum auxilio destitueret. Interea Andreas Cardinalis maximâ usuf calliditate se Dominum provin-ciz gerebat, & magnâ sui fiduciâ gratiam Sultani Turcarumque favorem aucupabatur, dum Michaël Vayvoda gravissimò se Cæsari juramento obstrinxerat, quod omni occasione etiam cum vitæ discrimine, donec viveret, partes Cæsaris sequi, ac profusione sanguinis tueri vellet, Tanto tutius Cæsar Vayvodæ pecuniâ & armis suppeditatis, vindicandæ ambitionis Bathore-orum, potestatem commisit. Igitur Michaël pro voluntate & mandato Cæsaris, primo quo-que tempore aditum Transylvaniæ tentaret, & Marte arbitro fortunam experiri proponit. Et licet antea Sultano obsequium & fidem simulaverat, & accepto ab eo vexillo, sibi in signum ob-dientiz, ac subjectionis misso, pacem, & quietem offenderat, Cardinali etiam idem pollicitus fuerat, tamen quod Cardinalem factorem Turcarum atque cum barbaris fœdera jungentem, religione, & autoritate Cæsaris posthabitâ videret: fide ipsius neglectâ, sine morâ in Trans-ylvaniam ingressus, Siculos & Civitatem Brassoviam subiegit, ac capto loco, & tempore, cum Transylvanis, ac Cardinalis acie congressus est, præmissâ prius protestatione, coactè se præli-um inire, quod Transylvani suo Regi, ac principi, fide violatâ ad obsequium nisi vi, & armis re-ducinon possunt. Ubi intra paucissimas horas, Transylvani non sine magnâ clade, à Vala-cho in fugam coniecti, ad internecionem funduntur. Cardinalis Musis quam Marti, & armis proprior, dum adhuc dubio Marte pugnatum esset, se in fugam proripuit, ac in fugâ per rusticos in montibus offensus, in capite læsus, ac truncatus fuit, iusto temeritatis ac inconsideratæ am-bitionis argumento, cæcis, etiam ipsi adhærentibus. Et sic Transylvania, nunc iterum indu-striâ, ac virtute Michaëlis Vayvodæ in potestatem Cæsaris, Regis nempe Hungariæ asserta est. pro hac fidelitate & industria, Michaël Transylvaniam sibi, & filio dari jure hæreditario pos-tulât, ut & Varadinum, Huszth, Nagybaniam, & exteras Hungariæ partes. Secundò ut omnia bona, & dignitates Sigismundo Bathori à Cæsare concessâ sibi attribuerentur. Tertiò, libe-ratio in casu captivitatis sibi promitteretur: & pulso è Transylvania centum milleni auri sibi numerentur.

Quod si Cæsar admitteret, omnem Regionem à Mari Caspio, Budam Albam Regalem & Zolnoek usq; Cæsaris imperio subiecturum. Fuit verò suspectus societate Turcicâ. Interim Sigismundus Bathory, exercitum è Moldavis, Polonis, turcis, Scythis confecit, cui Michaël in Moldaviam obviam procedit, cum quinquaginta millibus, magna commectus inopiâ, adeo ut nonnulli arborum foliis pro cibo uti debuerint. Sigismundus Bathory & Moldavis, Michaëlis Valachi viribus territus, Poloniæ fines petit. Valachus viatoriâ potitus, Moldaviam omnem sube-

subegit, eique Cæsaris nomine gubernantem filium suum præfecit, ipse in Transylvaniam rediit, quorsum venit Legatus Cæsaris, cum quo collucutus Michael, si nimirum Cæsar fratrum suorum aliquem ad illa loca cum imperio mittere velit, ille quidem cedere paratus esset; sin minus: Speraret Cæsarem sui rationem habiturum. Jussus ergo Transylvaniâ cedere Valachus, & Georgio Balthæ parere, pertinaciter recusavit. Inde Transylvanos Proceres, partim levibus de causis acerbissimis quæstionibus subjecit, & excarnificavit, ex quo Intimi etiam ab ipso deficiebant. Balthæ hac captâ occasione exercitû ex pecuniâ Hungaricâ collegit, & Valachum ad Vizeburgum castra habentem opprimit, in fugamque conjicit. Valachus purgandi sui causâ Viennam veniens, gratiam implorat, Balthæ verò Transylvaniam occupat, cui se & Valachi submissere, qui tandem urgentibus Transylvanis, per Georgium Balthæ profligatus, tertio Transylvaniam ad Regem Hungariæ devolutam reliquit. Michaël Vayvoda post recessum cum Georgio Balthæ, diligenter egit, ut à Cæsare in gratiam reciperetur, à Bathorco pulsus, relicta uxore, familiâ, liberis, loco obfidis in Transylvaniâ, ad Cæsarem Viennam primò abiit; ubi per Archiducem *Matthiam* Cæsari suam innocentiam, & nonnulla quæ futuro bello necessaria fuerunt, abundè declaravit, atque proposuit.

Sigismundus in Transylvaniam per nonnullos introductus, prolixioribus ipsum Cæsarem orabat literis, ut in suam gratiam eum reponeret: quod cum obtinere nequivillet: exercitum ex Transylvanis, Moldavis, adjunctis quoque Turcis, & Tartaris conftrato, statuit infracto animo belli aleam tentare.

Hunc Turcici auxilii consensum, Balthæ, & Michaël Vayvoda licet pauciore militum numero, primo congressu cum omni exercitu in fugam conjiciunt, castra Sigismundi cum Cancellariâ in Cæsareanorum prædam cefferunt. (a) Sed Michael Vayvoda capite miserabiliter truncatus est; cujus cædis, judicio multorum, ajunt causam fuisse, quod Balthæ Tcmesvariensi literas dederit, quibus rerum Transylvaniæ statum, & secreta significavit, quod conceptam de eo suspicionem in magno opere confirmavit. Accedit natum ex patratâ crudelitate odium, denique dura à Cæsare postulata, pro testimonio insolentis animi, & majoris audaciæ ducebantur. Excusant plerique factum, scriptas ab eo literas ut hostem arte quadam deciperet, & falleret; aut ad fidem Cæsaris pertraheret; quod homo fortis & acer, formidolosus Turcis, multa præclara molimina contra Turcam in animo habuisset. Ambitione, & æmulatione Balthæ erat quoque factum, quod unâ literarum occasione, irrequisito Cæsare, hominem trucem quidem sed militarem, & qui binâ vice Transylvaniam Cæsari, non sine vitæ periculo restituit, inopinatâ morte afficere præsumpsisset.

Utquæ jam tandem bonâ fide ageretur atque omni diffidentia sublata imperium *Rudolphi* in Transylvaniâ stabiliretur: Transylvaniam ad Cæsarem singularem legationem misit, quæ coram fidei sacramentum obtulit. Verùm (b) dum Legati Pragæ officium faciunt, iniquo fato interim domi Moyses Székél, qui antea ad Polonos, & ad turcas profugerat, adfcitis plerisque sociis, qui partim in transylvaniâ latitarant, partim temesvarum profugerant, in-ter præcipuos Alberto Magno, Gabriele Betlehem, Francisco Reday, Peçta Balthæ Temesvariensium, & Tartarorum manu, loca quadam ad confinia Transylvaniæ posita occupat, tandem etiam ipsam Transylvaniam aggreditur.

Georgius Balthæ diffusis suis viribus, ex Albâ versus Superiorem Hungariam Colosvarium se recepit, ut è propinquiore loco ex Hungariæ partibus militem numerosiorem conflaret. Interim Moyses Carau Sebesinum deditione capit, Lugas Castellum à Petro Huszar Albam Juliam (ad cujus oppugnationem Gabriel Betlehem primus castra fixerat) à spinoso deditione accipit. Quibus gestis Balthæ munitoris loci gratiâ in novum castrum, quod ad Somos fluvium situm est, concessit. Moyses statim ab Albâ capta Vaivodam se Transylvaniæ scibi dicit ique jussit. Post Colosvarum cum copiis appellit, quo frustra tentato, ad Novum castrum spe intercludendi Balthæ ducit, sed ille deceptus nocte intempertâ custodis, Colosvarum se recepit. Inde transylvaniâ excedens, Sathmariensem & Colosvariensem Comitatus petiit: Qua Balthæ fortunâ Colosvarium in potestatem Moysis redigitur. Bitricium quoque deditionis conditione accipit. His ita gestis, *Rudolphus* formidoloso turcarum bello in Hungaria implicitus, pacem cum Moysæ facere tentat, sed illa vel insolentia partis alterius, vel impedimentis aliis in funem abiit. tandem transalpinæ Valachiæ Vayvoda Radul rebus laborantibus, & partibus Cæsaris auxilio subvenit, qui Moysæ subito aggressus fudit, fugavitque. Ipse Moyses à Rudili apparitore per medium dorsum tormenti globo percuteitur, caput jacenti gladio avulsûm Coronam transmittitur, post Fogarasi carie putredineque consumptum. Quo sublato, victoriâ non ignobili Transylvaniam Cæsari integra permansit, & Georgius Balthæ (c) nomine Cæsaris rerum potitus est.

tandem ergo *Rudolphus* pacatis omnibus Provinciis, de successore curam, & consultationem suscepit, atque coronam sacram Regni Hungariæ, quam ille inter suos penates in quotidiano-

Michael
per Geor-
gium Balthæ
& Transyl-
vania pel-
litur.

Sigismun-
dus Tran-
sylvaniam
repetere
contendit.
In fugam
conjicitur
Balthæ, &
Michaëlu
induffria.
(a) Mi-
chaël capi-
tus truncat-
us.
Ejus vir-
tus.

Transyl-
vania ul-
trojs Cæ-
sari sub-
mittit.
(b) Moyses
Székél
Transyl-
vaniam
aggreditur
Balthæ vi-
ribus mi-
nor recedit

Radul Va-
lachus
Transyl-
vania de-
fendit.
Moyes
Székél ex
vulnere
perit.

(c) Georgius Balthæ Transylvaniam committenda.

tidiano conspectu locatam, debitoque honore habitam, religiosè servavit, *Matthia* Archiduci cum Regno resignavit: cujus rei mentio uberior, quando numerum sextæ Centuriæ superavimus. Septimo Monarchiæ S. Coronæ seculari choro consecrata est.

Hæc est delineatio quadam Sextæ Centuriæ Monarchiæ S. Coronæ, quæ vel magnitudine rerum gestarum, vel bellorum civilis ac externi famâ, & gloriâ, atque varietate eventuum ac calamitatum inter alias postrema non est.

CENTURIA SEPTIMA.

Superavit hæc tenus Monarchia S. Coronæ, observatas & constitutas, à summis viris politicis actiones, ac vicissitudines, præsertim quas sub numeris apud Criticos solennibus animadvertere, & arguere possunt. Nam circa ipsas conversiones Reip. consuetum est, ut quadratos, & cubos septenarii, ac novenarii, aut alterutrius cubum, vel quadratum in radicem alterius deducamus, ut etiam perfectum numerum, aut denique sphericos, & solidos cubos, Bodino facem prælucente observemus, ubi pro re manifestè, & Canone politico deprehenditur, ortu, & initiis Rerump. exputatis, circa septenarii, ac novenarii magnos concursus numero quingentesimo, aut quadringentesimo nonagesimo, propter quietis, & perfectioris notam Reip. inclinare, & periculis pati ruinam. Est hæc enim mirabilis rerum omnium vicissitudo, ut nunc in melius, nunc in pejor per seculorum intervalla ferantur, omnia autem ubi pervenire ad summum, descendere opus est, & ubi ad ima pervenerint, cum subsistere diu ibi non possint, necessum est ad superiora resurgere. Satis hoc in sextâ centuriâ ostensum est, ubi intolerabilis illa vis perennitatis, quæ omnes insequens evertit & conficit, cum Regum in illâ regnantium sapientiâ, ac sceleritate quasi decertans, tolerabilem adhuc statum, ac reliquiarum veteris imperii, speratam magis quàm optatam conditionem Monarchiæ S. Coronæ concessit.

Septimam jam Deo favente ingredimur Centuriam, in qua dum vivimus Dei beneficio, quæ fortuna Monarchiæ S. Coronæ expectanda, temerè affirmare nolo, & nequeo. Auspicia sanè ejus partim auspiciata, partim inauspiciata & motus seculares, non solum in Hungariâ, sed & in reliquis Imperiis, ac Regnis in ipso Germaniæ medullis videmus, & audimus, & majorem etiam motum semina esse jacta, certissimis deprehendimus argumentis.

Post imperium *Rudolphi* bellis plenum, quod inclusivè salutari pacis fine, in hac centuria ab ipso *Matthia Secundo* Rege Hungariæ, & Cæsare, quem quidem *Cæsar Rudolphus* confortem imperii, ac fiduciarium belli Ducem in Hungariâ multis annis constituerat, tanto successu, ut honorem hunc, titulumque nisi rebus præclare gestis consecutus, post devictos bello toties Turcas, ac auspiciis fraternis inclytatrophæa parta, pace tandem Turcicâ & Hungaricâ, divino labore, & studio consecrâ, præclarum aditum ad Regnum Hungariæ, tandem ad Imperium Romanum consequenter sibi præstruxisset. Dum autem nova pax illa, quæ tanto omnium gaudio excepta est, vix coalcere visa esset, militia Haidonum in Hungariâ, pacem belli amore turbare cœperat; qui præensione violationis, in multis punctis pactatorum Viennensium, & petitorum auxiliorum primò à Provincialibus, deinde ab indito Romano Imperio contra reconciliationem Viennensem, rumor denique novi futuri belli, ex instinctu Turcarum occasionem insurgendi sumplerant, & neglectis precibus, ac monitis Nobilitatis Hungariæ, suos conatus magis, quàm antèa persecuti, munitiones aliquot occuparunt, incendiis, cædibus, & rapinis, loca passim quælibet infesta reddiderunt, subjectosque juramento, quod sibi Turcisque amici esse, Germanos verò Walones pro hostibus habere velint, obstrinxerunt, sed & Diadema quo Boczkaius à Cæsare Turcarum donatus erat, à Valentino Homonnai minis precibusque reptentes, cum vel alium quempiam Regem sibi facere, decreverunt. *Viris enim turbis innutritis, ipsa inquietudo, pro quiete est.* Favebant huic furori novo Turcæ, quibus velut *barbaris ex fortuna pendet fides*, præsertim Bassa Agriensis, & Budensis. Nam Haidonum ferè quindecim millia, accepto prius triginta millium ducatorum, à Sultano Turcico, stipendio, vel potius promisso, Turcis tormenta sibi ex Agriâ adventibus, pleraque propugnacula & inter cætera Filekum se expugnatos, ac ipsorum potestati tradituros, promiserant, cum præsertim contra articulum de libertate religionis, tantum potestatis Ecclesiasticis indultum præterissent. Non respondit autem eventus ipsorum consilio, Ducibus præsidiorum, & præsertim Thomâ Bosnyák advigilantibus, & resistantibus. Etsi verò *Matthias* Archidux insigni erga Hungariam amore, & pacis quæ tanto labore, & curâ ipsius parta erat, conservandæ studio, literis ordines superioris Hungariæ, & monuit ut Haidonibus aliisque hostibus, vel summâ vi resisterent, itemque Bassam Budensem, ut Turcas intrâ suos can-

Numeri
rebus pub-
licis insa-
les.

Centuria
Septima
incipit à
Matthia
Secundo.

Pactio ve-
guo Haido-
nerum in
juribus ci-
ent.

Regem cre-
are Coronæ
Boczkai
donata vo-
lunt.
Haidonū
jurus
Turcæ.
Filekum
Turcis pro-
mittunt.

Æncellos cohiberet, tamen deinde cum acriori studio, & contentione opus esset, siquidem *animi magnitudine, securitas, & salus Republica queritur*, ad majora respexit remedia. Ac ut officio suo Gubernatoris; sibi, postulantibus Regnicolis, & assentiente Cæsare, attributo satisfaceret, nec non jam pridem testatæ cum vitæ discrimine, & sanguinis proprii effusione erga hoc Regnum Hungariæ sollicitudinis, & curæ, præsentis quoque malo, quod præter omnem opinionem exortum erat, non minore ostenderet fervorem, (quando *laude dignissimi, qui nascens malis occurrunt*) Statibus & Ordinibus Pofoniæ indictum conventum, in eoque se præsentem, & ejusdem fortunæ participem, exhibere voluit. In quo de modis, mediis, & re- mediis, quibus hoc incendium, priusquam ulterius serperet, extingui posset, consultaretur: sic- que Regnum hoc ad pacificum statum reduceretur. Ubi cum frequenti numero Status & Ordines pro ulteriori suâ pacificâ perstantione & reliquiarum Regni conservatione consulta- tui convenissent, *Rudolphus* datus ad Conventum literis, quemq; ad propria sua redire jubet, eo- que negotia sua qualiacunque convertere, ne isthic teneri se patiantur, quod neque frequen- tissis istius Conventus causam intelligeret, & jam exmissis quoque Regalibus suis per Archidu- cem *Matthiam* Ordinibus Regni distribuendis solennem Diatam ad undecimum Martii in- choandam indixerit, in qua tempestivè comparere quilibet adstrictus esset & teneretur. Quo statum & ordines intellecto, adornatis ad Cæsarem literis, obsequiosam suam voluntatem, ut a- lias hic etiam promptissimè declarare se in animo habere significarunt, nisi præsens incendium afflictissimæ patriæ quo flagrat, & aliis quoque Regnis, & Provinciis si res & fortunas Hunga- rorum absumpserit, nocentissima omnia minuetur, in tempore, & sine ulteriori morâ restin- guendum foret, & ingentibus hisce malis, quo ab ultimo excidio regnum hoc satis desolatam, ruinofum, aliisque rebus necessariis nudatum vindicaretur, occurrendum. Propter quod unicè conventum hunc à *Matthia* Archiduce; ex officii sui exigentiâ, & quod in procrastinatione pe- riculum lateret indicium esse, non ad diminutionem autoritatis Majestatis Cæsareæ, sed ad re- rum desperatarum levamen, assertionem libertatis & totius Christianitatis incolumitatem, & perstantionem. Proinde siquidem bono fine Statuum, & Ordinum frequentia coacta esset, nec ullus conclusionis apex in derogamen Sacræ Majestatis vergeret, sed potius ad boni publici promotionem supplicare se humillimè, ne in malam partem hoc synceræ intentionis studium interpretari dignaretur, neque malevolis fidem, & assensum adhibere vellet.

Acta vero Conventus hujus, cum judiciorum diversitate, diu in partem utramque agitata fuissent, tandem in hanc sententiam itum est, ut non modò articuli Viennenses, sed etiam pax cum Turcâ inita observaretur, ac juxta; Orator cum honorario quantocius à Gubernatore *Matthia* secundum pacis conditiones ad portam Ottomanicam expediretur: de cujus adventu certificandi, nuncios Thomam Nadasdy, & Casparem Czuthy, ad Bassam Budensem destina- runt: ad partes verò Hungariæ superioris, Georgium Thurzo, Stephanum Illieshazy, & Thomam Szecy cum plenâ instrutione mittendos: denique Cæsarem, per literas supplices de pericu- li magnitudine & præsentis Conventus necessitate informandum, & Romanum Imperium vicinasque Provincias de calamitoforum rerum suarum statu edocendas censuerunt. (a) Ubi autem Bassam Budensem oblatum sibi munus honorarium minimè ac ceptare, ictumque fœdus serva- re nolle, & Haidones quoque non curatâ Legatione ad ipsos decretâ suæ protevix insultere, ac Regno Regnicolisque multum incommodare velle, contingeret, tum Status & Ordines pe- nes personam Gubernatoris, & Aultriacorum Confœderatorum, personaliter insurgere tenerentur. Cæterum afflictam (b) Regni sui conditionem prolixè per literas Imperii Romani quoque Principibus, Provinciisque vicinis explicarunt, officiosè rogantes, ut autoritatis suæ interventu, apud Cæsarem sese interponerent, atque etiam efficerent, ne tali periculo hoc totius Christianitatis antemurale pessumiret, ac potius quod semel conclusum, confirmatum, atque privilegio Cæsaris impressum, & ubique publicatum, illud in reali verbo firmiter permaneret. Nec minus summis votis ab eis postulantes, ne petita auxilia novi futuri belli contra commune initum fœdus subministrarent, neve ullam venturi alicujus mali, occasionem præberent, justa petentium protectores essent, ne in rerum tantâ angustâ, Hungari necessitate coacti, ad alia extrema remedia, pro sui perstantione confugere necessum haberent, præsertim, cum nihil in derogamen autoritatis Cæsareæ ab eis attentatum esset. Et quia antehac novam cum Stati- bus & Ordinibus Archiducatus utriusque Aultriciæ, confœderationem recentem, & solenniter occasione motus præsentis inierunt, quod si nimirum temporis successu propter vel contra tra- ctationem Viennemensem & Turcicam nuperrimè conclusam, vel qualemcunque aliam ob cau- sam justam & legitimam, Regnis, Provinciis, & patriis suis, aut ejusdem commembris & confœderatis, hostis, aut turbator aliquis ingrueret, tunc Serenissimum Archiducem & omnes Sta- tus & Ordines Regni Hungariæ, Archiducatus Inferioris, & Superioris Aultriciæ, mutuis auxi- liis sibi, & suppetiis non defuturos, sed tanquam in communi periculo, se & suos confœderatio- ni huic interessatos tueri, defendere, juvare, & propterea simul vivere, & mori obligatos esse.

Idco

*Matthiam
Guberna-
tor Con-
ventum
Pofonium
inducit.
Quem Ru-
dolphus per
litteras im-
pediit.*

*Conclusio-
nes Con-
ventus Po-
foniensis.
Oratores
ad portam
Ottomanic-
am.
Commis-
sarii ad so-
dandum
motum
Haidonicū
destinan-
tur.
(a) Bellum
contra
Turcam,
& Haido-
nes patri-
nacios
statuitur.
(b) Litera
Hungaro-
rum ad
Principes
Imperii.
Confœde-
ratio cum
Aultriciæ
& Moravia.*

Idèò adjectis ejusmodi confederationis paribus, Imperii Principes etiã peramantèr rogãrunt; ut pro majori aninorum conjunctione, juxta initum Viennæ fœdus, similes quoque sibi transmittere velint, ut sic confœderata vicinitas, tantò arctius coalesceret, mutuaque auxilia ad communem protectionem parata essent. His peractis, per certos Commissarios Joannem Preiner, Georgium Thurzo, Sigefridum à Kolonich, Adamum à Pucham, tractatu cum Bassa Budensi in Ujvárinito, occasione eã quod secundum conditiones pacis, antehac cum Turcis factæ, Legatus aliquot annis solennitèr & cum magnificis honorariis ad portam Ottomanicam neglectus fuerat, eoque Turca non benè contentus esset, conclusum est, ut intra certum tempus expedirentur Legati cum honorario ducentorum millium, damnorum hæcenus illatorum, injuriarum patrarum restitutor, & compensatio; si qui verò captivi ultrò citròque reperirentur, eorum dimissio fieret. Tributarii verò in eodem statu, in quo secundum leges pacis ad Zitvatorok inità constituti essent, permanerent.

*Matthia
Ipsè Regni
in Comiti
tu datur.
De Coronam
ex Bohemia
reducenda
Matthias
admonetur.*

Hoc tamen præclarum pacis conservandæ in *Matthia* studium, non solum verborum, & tot rerum testimoniiis declaratum, Comitibus etiã publicis benevolentiam Hungarorum auxit plurimum, & magnum virtutis ac fortunæ ad jus Majestatis appetendum, momentum attulit, non dubiã spe regiminis ipsi datã, præsertim si Coronam in Bohemiã à manu *Rudolphi* Cæsaris existentem in sedem patriam possimino restitueret. Quo tamen fœdere *Matthiz* cum Hungaris factò, non benè contentus *Rudolphus*, Imperii Principibus Ratisbonam conventum indicit, remque prout gesta esset ordine exponit, auxilia simul ab eis postulans; sed neque pacem cum Turcis transactam, servare in animum induxerat. Itaque *Matthias* re ipsã monebat, ac necessitate postulante, Reipublicæ salutem omni privatæ simulatæ, & offensionis antependendam esse, ac Hungariæ, ac Provinciæ tranquillitatem suo privato amori erga fratrem Cæsarem præferendo, & quicquid publicè salutare non esset, privatim alienum existimandum, expeditionem in Bohemiam instituit. Delectu igitur habito, ex præfidiis Turcarum finitimis, & gentibus Comitatum inferioris Hungariæ; plurima Nobilitas, ac Barones, non pauci, virtute, ac ætate florentes, nova dedere belli sacramenta. Duces exercitus in partibus cis-Danubianis, Status & Ordines elegerant, Georgium Thurzo, & Petrum de Reva, pro partibus ultra Danubianis Comitem Nicolaum de Zrino, & Thomam Széczy. In Sclavoniã Comitem Thomam Erdeody, & Georgium Keglevich. Pro partibus verò superioribus in conventu Cassiovensi deputari debebant, Petrus tamen de Reva, ob graves, & urgentes rationes, dictã provinciã exoneratus, cum Commissariis Stephano Palfy, Andrea Osztroftih & Theodosio Sirmiensis, ad mandatum Gubernatoris Legationem Moravicam, suscepit, qua in Diatã Statuum Moraviæ Bvancicũ Mense Aprilis celebrata perfuncti fuerunt. Ejus summa tribus hisce capitibus constabat: Ut videlicet Status & Ordines Marchionatus Moravici, ad instar superioris & inferioris Austriæ Confederationem Pofonii factam, cum Hungaris ipsi quoque fœdus inirent. Deinde exercitui Gubernatoris, ad fines Bohemiz profectio nem parantibus, transitum permitterent. Adhæc uti quas possent firmissimas copias suas exercitui Gubernatoris conjungerent, pacisque turbatoribus sese fortiter opponerent. Super quibus omnibus cum diu multumque deliberatum, ac ultrò citròque tractatum fuisset, conditiones propositæ, superatis tandem difficultatibus omnibus, Confœderatio Austriacæ conformis (cujus summam superius paulo recensui) cum Hungaris & Moravis sancita, & confirmata est. Transitus exercitui sub verbo non inferendorum damnorum permissus: Copiæ Moraviæ ad expeditionem ordinatæ, siquidem res in Hungaria ita dispositæ essent, ut à finibus illius, nullius mali adversitas (quod Moravi prætendebant) extimescendum foret.

*Prodigium
ante expedi-
tionem
Bohemica.*

Porro ante ipsam expeditionem pleraque prodigia contingere, illud præcipuè ab omnium oculis usurpatum. Claro meridie, ac sole lux quædam longè radiis solis illustrior emicuit ex omnibus partibus, ac in unum coire visa, ad cujus conspectum non magis quam lætari, ac gestire homines videbantur, fœlicem ut existimo expeditionis eventum præludebat.

*In Civitatem
Znoym
convenit
Bohemiam
Chaslaviam
inducit*

Interea *Matthias* Archidux fœlicibus auspiciis magno Procerum Nobilium & Senatorum, nec non militum ac Ducum præstantissimorum numero Viennã egressus, viginti octo tormentis habitis, iter agressus est, literis publicis cavens nemini quicquam ab exercitu damni inferendum, aut si aliquid inferretur, omne id restituum, atque recompensandum confirmans. Progressus Archidux cum equitum peditumque decem millibus Znoym, (quæ est Moraviæ Civitas) advenit, & à Moravici Statibus, qui pridie ejus diei similiter cum quadringentis equis convenerat splendide admodum in Urbem perductus, ubi *Maximilianus* Archidux obvius eidem cum toto exercitu factus, cum applausu, & ternã tormentorum majorum explosione solennitèr excepit. Inde datis ad Bohemos literis, ut duo ex singulis locis Legati, ad Conventum Chaslaviam mitterentur, postulavit, additã conditione se quoque ibi eo tempore præsentem consilii sui rationem redditurum, & quid facere imposterum decreverit, Oratoribus expositurum. Præterea Electoribus & Principibus causam ejus expeditionis

pac-

aperuit, missique Contractus anno superiore supra millesimum sexcentesimo sexto Viennæ communi Archiducum consensus facti; amicè eos admodum ne se negotio huic immisce-
rent, sed consilio potius & auxilio illum promovere studerent, rogare. Jam cum exerci-
tu inmaximè Hungarorum, ac viginti armatorum millibus Chaslaviam accessit; ubi Lega-
ti Saxonici & Brandenburgici Electoris tempestivè adfuerant, octo dierum inducias ab Ar-
chiduce, quibus de pacificatione inter Cæsarem & ipsum faciendâ, negotioque amicè con-
ponendo ageretur, expetentes. Quod non usque adeò agrè obtinuerunt, cum præsertim
electores Principes suos, duplici fœdere, tam Electoratus jure quam Regni Bohemiz no-
mine Cæsari conjunctos & obligatos dicerent. Continuato Chaslaviâ itinere, in Civita-
tem Kolin pervenit, undè ad Comitatus Hungariæ dedit literas, quarum sententia talis fuit: cõ-
flare quo animi proposito profectorem primò in Moraviam, deinde etiam alterius in Bohemiam
susceperit, nimirum ut Regnum hoc hucusque malis extremè quassatum, & exagitatum,
tandem effloresceret. Proinde cum non constaret, quam diu locis illis commorandum foret;
ad præcavendos quoscuque in absentia forte suâ orituros motus, Petrum Radovitiium Episcopum
Vacientem, Stephanum Iliesházy Trencziniensem, & Liptoviensem, Petrum de
Reva Turociensem, Comitatum Comites: ac Stephanum Lisium & Franciscum Lo-
ránth constituit, qui attributâ sibi autoritate, occurrentia cuncta dirimerent, eos
intra absentiz Gubernationis tempus in omnibus publicis, & privatis, patriæ rebus,
& negotiis Regnicolæ requirerent, ad eosdem recurrerent, opem, consilium & au-
xilium implorarent, ipsique deputati diligenter attenderent, ne Patriæ aliquid detrimenti, aut
perturbationis, à quopiam acciperent. Post Iglaviam contendit *Matthias*, Commissarius
unde semper profectorem anticipantibus. Inde Pragam versus progressus, ad arcem Kolodega
castra posuit, ex quibus ad proximam arcem, Dubecz nuncupatam, tractatus instituendi cum
Cæsareanis gratiâ, conveniebatur. Disciplina militari servatâ quidem, & à rapinis, & damnis
coërcito milite, sed plerumque irrito labore, Hungaris potissimum ad Pragam usque excurrer-
entibus. Translata dehinc castra inter piscinam, & prædium Storbcholi vocatum, non longâ
à Pragâ distantia; quo factò Bohemi tanto exercitu in conspectu Pragæ posito exterriti, Cæsarem
ut tempestivè cum Archiduce pacisceretur, modis omnibus rogarunt. Quare Archidux Lega-
tione amplissimâ, ex Hungaris, Austriacis, & Moravis Proceribus Pragam missâ, per Carolum
Serotinum non minus sapienter, quàm facundè perorantem, omnia propositi sui capita scripto
etiam fati prolixo proposuit.

*Legatus
Saxonicus;
& Bran-
denburgicus
Matthiam
Chaslaviâ
expectat.
Inducias
inter Cæ-
sarem &
Matthiam
octo dieb.
15. Maji,
1608.*

*Matthiam
Pragam
preparat.*

*Carolus
Serotinum
in legatio-
ne promit-
tit.*

*Legati ú-
triusq;
partis ex-
tra Pragâ
conveniunt.*

*Leges con-
cordiæ, in-
ter Mat-
thiam, &
Cæsarem
sanctis.*

Quibus intellectis Bohemi, cum per se gravia & ardua Archidux peteret, consul-
tum visum est, ut utriusque partis Legati, certis, extra Pragam locis convenientes,
maturam de capitibus istis consultationem susciperent, & paci atque concordiz, usque ad
Cæsaris, & Archiducis consensum, studerent. acquiescentes in eo responso Legati, cum
Oratoribus Cæsaris in duobus peculiari loco erectis tabernaculis, varia tandem ultro
citroque communicarunt consilia, ac actum utrinque magno studio tantum, apud par-
tes, tandem effecerunt, ut negotio absque sanguine composito placidè, & amicè in gra-
tiam iretur certis pacis, & concordiz legibus ac articulis, qui 12. Junii, in arce Pragen-
si, præsentibus Archiducis Legatis Serotino, Lichtensteino & aliis Ducibus, palam
in linguâ Bohemicâ perlecti fuerunt. Leges illæ, etsi suo loco plenius descriptæ haben-
tur, summam tamen illarum, quæ propriæ ad Monarchiam S. Coronæ pertinent, paucis
deliberare visum est.

Prima illa ac præcipua consentire Cæsarem, quod S. Coronam Regni Hungariæ re-
ligiosè servatam ab illo hæctenus, non solum in manus Archiducis & Hungarorum Du-
cum præsentium tradat, sed & jus Majestatis in Regno Hungariæ Archiduci cedat: se
à juramento quod tempore coronationis suæ, super libertatis, & privilegiorum Regni
Hungariæ observacione solenniter præstiterant, exonerare, & subdiu præstitum sibi ju-
ramentum remittere non recusat, dum modo nullus alius præter Archiducem in Regem
ab Hungaris eligeretur. Id quod antea quoque per Cardinalem à Dietrechstein, Cæsar
lautis promissis Archiduci offerebat. accesserat & illa, ut Tabulæ Hungariæ, libri Re-
gii, ac Privilegia, quæ Hungariæ Regnum concernerent, Archiduci traderentur: Cæsari
sedulam operam dare vellet. Cæterum Regni Hungariæ, ac Provinciarum, quas *Mat-
thias* Archiduci jam cedit, titulos sibi reservatos Cæsar statuit, belli pacis & fœderum discrimina,
curam, ac potestatem, pari ratione sibi vendicavit, vel jure summæ in Romano
Imperio Majestatis. Super quibus Cessionales (ut vocant) literæ, sub sigillo Cæsareo, com-
mendatoriz quoque quibus *Matthiam* Hungaris pro legitimo Rege eorum agnoscendo, reci-
piendo, proclamando, & coronâdo insinuat, & affecuratoriz super restitutione & receptione Co-
ronæ (a) ac aliorû Regiorû insigniorû, utrinq; emanarunt. Cæterum virtutis suæ, ac patriæ de

*Rudolphus
Coronam,
& jus Re-
gni Hun-
gariæ Mat-
thia resti-
gnat.*

*Rudolphus
titulos Re-
gnorum si-
biforvat.
Cessionales
Rudolphus
literæ.
Commenda-
toria,
Hunga-
datoria,*

(a) *affecuratoria, super restitutione Coronæ.*

Hungariâ-curæ, nihil diminutum cupiens, promisit *Rydolphus* quod in proximis Imperialibus comitiis proponere Imperii statibus vellet, quid pro tuendis adversus Turcam, si forte pro finibus bellum cum eo diutius gerendum esset, auxilii, ac contributionis præstare Archiduci deberent.

*Pro Corona
francici
Barones &
Nobiles
Pragam
ingressi.*

His itaque peractis, & ab utrâque parte, magno omnium gaudio acceptatis, delegerat Archidux ex toto Hungarico exercitu trecentos Barones, & Nobiles, inter quos plerique Ducis fuerunt, florem militiæ ac gentis, armis, auro, & argento fulgentibus, ac pellibus lineæcis exornatam, qui decoris æterni S. Coronæ causâ Pragam ingressi, non sine horrore, & admiratione populi, Coronam secundum legem, & pactiōem à Cæsare receptam in castra referrent. Erant inter alios *Georgius Thurzo* Dux exercitus, Comes *Nicolaus Zrini*, magni illius *Nicolai Zrini* nepos, *Stephanus Palfy*, filius optimi Ducis Hungarorum *Nicolai Palfy*, *Thomas Bosnyák*, *Franciscus Revay senior*, *Paulus Apponi*, *Stephanus Ostroth* & alii primarii Duces: cæterum omnes genere & statu illustres, qui cæsi eâ ipsâ die Coronam Sacrâ conspicendâ desiderio flagrantes in castra reverti debebant, tamen ob tempestatem & apparatus solenniorem, sequens dies divo *Ladisla*o sacra 17. Junii, qua summo mane non jam hostium tempestate turbido, Cæsar advocato Cardinali à *Dichterstein*, Coronam ex adytis suis, unâ cum reliquis ornamentis Regalibus desumptam in manus tradens, in castra ad Archiducem deportandam commisit, quàm is hexaphoro triumphali impositam, aureoque peristromate tectam, sex equis albicantibus ipse curru antevectus cum supremo stabuli Magistro *Adamo Vallnstein*, comitante *Tiburtio Himelreich* Hungariæ Regni Secretario, cum totâ suppellectili Regiâ, ad castra Archiducis per omnes Urbes Pragenses detulit. Erant in Comitatu Sacrâ Coronæ, Cardinalis *Bohemiz* supremi officiales, & Senatores plurimi, qui honoris causâ cum ducentis Nobilibus equitibus, veluti pompâ triumphali ad Archiducem gratulabundi veniebant. Etenim Archidux ad perennem tanti triumphi gloriam, lapide à Pragâ primo in aperto, & undique patenti campo, educto toto exercitu, instructâque velut ad prælium acie fedecim equitum peditumque millibus in cohortes distributis, dispositisque tormentis; spectaculum præclarum edidit. Ibi & prætorium militare atque Arabicis prætiosi muneris papilionibus exornatum erigi curavit. Itaque Cardinalis *Franciscus à Ditrechstein* cum *Bohemis* accessit curru Cæsaris triumphali, arcamque expediens *Diademata* S. Hungariæ cum aliis insignibus in mensam prætorii sublimi loco positam exponit, atque dono pulcherrimo iunctandam addit orationem in hanc ferè sententiam. *Accipe, inquit, Serenissime Princeps Sacram Hungariæ Coronam, quam Cæsar in te non solum veluti pignus fraterni amoris, quo jure natura tibi obstringitur, transferi, sed ut insignium tuorum meritorum bello & pace in Hungariâ felicissimè præstatorum, immortale decus & premium, ut consortium imperis quod re hæcenas gerebas, nomine & titulo quoque consequaris. Dabisque operam, ut intelligant omnes, sacrum hoc Diademata felicibus auspiciis tibi traditum, & à te susceptum; imprimis verò Cæsaris istud insigne beneficium, nunquam intermorsura commendabis memoria, & grato animi tui testaberis symbolo, speciosum hoc trophæum cum victoria ad confundenda omnium hostium nomina referas & ad perenne decus Penatibus gloriosissima domus Austriacæ inferas.*

*Comitatus
Corona
Bohemica*

*Cardinalis
à Ditrech-
stein Coro-
nam Mas-
thiam tradi-
Oratio
Cardinalis
ad Mas-
thiam.*

Excitatus Princeps tam luculento munere & oratione, vultuque ad lætitiâ composito, per Krenbergerum Cancellarium suum, Agnoscere se inquit, celeste & sacrum hoc munus, nec solum fraterno sibi contingere beneficio, sed divino profusus dari consilio. Quare non solum hunc fraternum favorem insigniter estimare, sed & ad gratitudinem omnibus virtutum titulis Cæsari exhibendam incitari, utique dignus suscipiendi regiminis Hungarici de quo nunquam non optimè mereri studuit, comperiat, constanti animo effecturum, domus Austriacæ gloriam suam etiamque conservaturum & ad posterum, quam maximo studio propagaturum.

*Responsum
Matthiam.*

Post acceptâ Coronâ & insignia, adfunt Principes & Duces Hungarorum, non contenti eâ lætitiâ, quam intra animum vix continere poterant, ex insperato Coronæ Sacræ conspectu, dextram Archiducis osculantur, & multo verborum honore gratulantur. *Valentino Leepes* Regni Hungariæ Cancellario in hunc modum pronunciant. *Celebratissimum est illud omnium gentium jure & Græcorum vel maximi consuetudine elogiorum Serenissime Princeps, virtuti non aurum, non argentum, nec res ullas caducas, sed ipsum honorem debitum esse premium. Hanc cana illa & sapiens antiquitas, virtutis & honoris templa adeo conglutinaverat, ut nemini in honoris delubrum, nisi per virtutis adem aditus patuisset. Atque hac sanè in Serenitate Vestra quam mirificè quadrant, si dicendo persequi vellem, dies me citius quam res & verba deficiunt. Non enim fortuito, nec sola favoris popularis aura, auct-*

*Valenti-
nus Leepes
pro Hun-
gariis ad
Matthiam
debitum esse
virtuti &
honori.*

stissimi

stissimi quondam Regni Hungariae scepra, faces, ebur, & sacrum Diadema Serenitati Vestrae tanquam felici, sancto, & fortunatissimo patriae nostrae moderatori hodie tanto cum apparatu & militari applausu deferuntur, verum hac ipsa magnanimitati, & rerum à se feliciter gestarum, & jam pridem debita praemia redduntur. Namque ad absolutum & perfectum virutum suarum splendorem, quem longe lateque diffundere haecenus non intermisit, hunc veluti colophonem addendum esse existimavit, ut de nobis, Patria, & gentis nostrae nullo unquam tempore bene merendi studium deposuerit. Testes sunt tot conflictus, quibus retrò quindecim annorum curriculo, contra communem Christianitatis hostem, primum sub Nogradò, deinde iteratis vicibus sub Stragonio, tandem sub antiqua Buda Regia, ad exitremum sub ipsa Alba Regalis manibus (ubi non minus strenui militis, quam fortissimi Ducis & Imperatoris officio perstrenue Serenitas Vestra nobis ispeclantibus functa est,) suam in nos incredibilem probavit, & testatam fecit optimi animi propensionem, cum ubique, & in quovis vita discrimine se praesentem, ac communis sortis & fortunae participem intrepide ac infracto semper animo exhibere non detrectavit. Quam verò admirabilem prudentiam, & agendi dexteritatem lugubres patriae nostrae motus tempestate Bochkandè obortos, ac deinceps Haudonica insolentia in dies magis, ac magis recrudescentes Serenitas Vestra sedaverit, atque nuper coactò Posonienſi Conventu penitus extinxerit, adeo clarum & perspicuum apud omnes, ut nec vivis exemplis nec longiori oratione opus esse videatur. Notens siquidem Seren. Vest. officio suo Gubernatoris ullo modo deesse maximam quàm potuit animi contentione, & celeritate cum Status, & Ordinibus Regni, de modis, mediis, ac remediis quibus grave admodum Hungariae incendium ne latius serperet consopiri, & extingui posset, mature tractavit, simul etiam ut pax cum potentissimo, & infensissimo hoste Turca, tandem optato fine concluderetur, nihil planè intentatum reliquit. Quae sanè remedia nisi praemature & tempeſtively adhibita fuissent, non solum patriae nostrae dulcissima, Regni inquam Hungariae reliquia pessimum iuissent, sed etiam Vicinarum Provinciarum res in extremum discrimen devenissent, omnibusque nobis praesentissima ruina atque exitium jam jam incubisset.

Nec alius sanè Ser. Vest. armorum, impensarum, curarum, & fatigiorum sensus erat, nisi in dilectam sibi Pannoniam in auream illam libertatis formam vindicaret, ac restitueret. Quod quidem Ser. Vest. nobile, & laudabile propositum Dem ita secundavit, ut magnus Caesar Rodolphus ultro S. Vob. praeclaramerita, non solum amplissimam Hungariae gubernationem, & clavò decoraverit, verum etiam Sacram Coronam Divo olim Hungarorum primo Regi celsus concessam, Ser. Vest. tanquam Hungariae habenas feliciter moderanti, ipsis Regnicolis annuentibus & faventibus concederit, & assignaverit. Quam S. V. veluti extortem, & diu exultantem in sedem propriam ita reducat obsecramus, ut omnibus nobis novae spes, & nova gratulationis subministraretur occasio, non ambigentes relatà illam patriam, praesentem quoque felicitatem cum eà relatam iri.

Nostrum verò erit heroicam hanc in nos Ser. Vest. munificentiam, cum perpetua gratitudinis obsequiis, tum verò Comitiorum futurorum frequentis, & fausti acclamatione optime demereri, enitique studiosissimè, ut Ser. Vest. juxta vota sua eminentioris longè dignitatis, & amplioris honoris culmine insigniatur. Quod superest rogemus, & comprecamur, ita Dei Optim. e Maxim. beneficio Ser. Vest. Regni Hungariae, & Vicinarum Provinciarum, inter se jam arctissimè necessitudinis vinculo unitarum habenas moderetur, ut ipsa reitore, & propagatore, jam tandem aliquando post tot clades, tantaeque arummas, securi respiremus, ac deinceps optatà diu pace, & tranquillitate perfruamur. Divinum Numen per quod Reges regnant, & Principes iusta decernunt, Ser. Vest. longevam vitam, valentiam stabilem, imperium pacatum, fideles, & devotos subditos, ut benigne largiatur ex animo precantes, totos nos S. V. iradimus devovemus & consecramus.

Mox dato, per tubarum ac tympanorum clangorem, praesentiae Sacrae Coronae, cum exercitu signo, turbo quidam laetitia animos hominum invasit; fremtentibus veluti militibus praer gaudio, tribus vicibus tormentorum ac scelopetorum omnium difplosione aër undique conturbatus, per loca maximè distantia fragorem, ac sonitum dispergebat. Eaque erat triumphi species, ut ejus bellicae ostentationis ac laetitiae admirabilis pompa, omnem apparatum magno intervallo superare videretur. Instruxerat porro in signum laetitiae, in viridi prato, geniale convivium Archidux, in quo ipse cum Cardinale primo loco assedit, ordine Duces belli magno numero cum Bohemicis Proceribus discubere, magno humanitatis inter se praeritiae splendore, & gratià, ubi more folenni, quinque populis pro Caesaris salute, & felicitate Regni Hungariae, Bohemiae, & Austriae plenis faucibus propinatis, in seram noctem genio indultum est. Finità

solennitate, Duces Hugaricæ militiæ in castris consilio capto Archiducem orant . ut quandoquidem in legibus pacis , ac Sacræ Coronæ restitutione peculiaris mentio Hungarorum facta est , quibus nimirum cum Archiduce beneficii à Cæsare pari jure copiâ factâ Sacram Coronam Ducibus ac militiæ Hugaricæ reportandam in Hungariam committeret , æ gloria hujus pulcherrimæ victoriæ , absentia restituta jam Coronæ apud Hungaros sigillaretur , aut certè ostenderet , gentem totam turbido , ferocique ingenio , quod præmium tantæ expeditionis S. Coronam coram non intuerentur .

Quòd si hoc ex ipsius animi sententiâ non placeret ; cautione solum literisque confirmaret , non certè dissidentia aliquâ specie , sed ut gentis totius voto & expectationi satisfaceret ; ut illam primo quoque tempore triumphantem in Hungariam ad præclarum gentis solatium conspiciendam reducere , aut profectò ad sælicis favente Numine & auspiciatæ Coronationis solennia repræsentare vellet ; & perpetuæ in patriâ quieti , & stabilitati dicare . Humaniter Archidux respondit : Fruerentur interim Hungari nominis sui famâ , & gloriâ victoriæ , non tam armis , quàm consilio divinitus partam referrent in patriam , ac permitterent fidei suæ , ac curæ Coronam , eam suo tempore ad sacra illius solennia in patriam relaturum se , & de loco ubi sanctè & quietè habitaret , communi procerum , & gentis consilio & consensu deliberaturum , pignore literarum substituto , Ducibus militiæ promisit . Hòc modo pace & victoriâ comite , dato receptui signo , & motis mutatisque à Pragâ castris , *Matthias* Bohemiæ finibus excessit , copis universis in tres partes ut eò commodius transire per regiones , sine ullo detrimento possent distributis . Jam ad reditum Hungarorum triumphantium cum Coronâ ex Bohemiâ , nova lux affulsisse Hugaricæ videbatur , ac inopinato belli successu , ac eventu nunciato , vix fides adhibita primum , mox ex præconiis Ducum , & personabant omnia vocibus triumphalibus , ac miris animorum plausus ubique secutus est .

*Mirans
Rudolpho
moderatio.*

Hæc *Rudolpho* moderatio publicæ salutis causâ præstitâ , memoriâ bonam , ac honorem ipsa apud homines peperit , & puto etiam apud posteros pariet : quod sua dignitate posthabita , intestinæ discordiæ mala publica avertere voluit . Duris quippe rebus atque arduis ; ubi dignitatis ratio haberi non potest , ratio habenda est urgentis fortunæ , præsertim cum per jacturam dignitatis , gentium & populorum saluti consultari , quod magni animi est , comprimere auctoritatis , magnitudinem , & aliorum necessitati parere . Nec minor est Archiducis prudentia , ac sælicitatis gloria , victoriâ quam in manibus habebat , sine sanguine partâ ; imperii Majestatem à majoribus ingenti nominis sui gloriâ partam , non tam fortunæ beneficio , quàm virtute parare ; & à fortunæ malignitate , quæ maximè imperiis summis insidari solet , tempestivè avertere voluit , nec suâ negligentia imminui periclitari que . Quæ quidem omnia , si post eventum belli hujus sælicem consideramus , & quæ incommoda ac calamitates Regnum Hugaricæ affligere potuissent hujus resignationis Monarchiæ Sacræ Coronæ per *Rudolphum* , *Matthiæ* Archiduci factæ , laudem & gloriam cum magna sælicitate conjunctam merito celebratimus .

Nec enim deinceps *Matthias* sui oblitus , ut novam hanc potestatis famam existimationemque præclarè tueretur , ac majoribus beneficiis Republicam Christianam sibi obstringeret , pacem cum Turcis & Hugaris factam unicè sibi vendam ac conservandam proposuit . Et postquam Viennam cum Corona rediisset , Oratorem Sultani suam ibi præsentiam præstolari reperit , qui certo colloqui die admissus , equis Thracibus , phaleris , & vestitu Turcico mirè exornatis ac donatis , de confirmanda pace modis omnibus sollicitavit , cum interea quoque Orator *Matthiæ* ad Sultatum missus , de pace inter Hungaros , & domum Ottomanicam sanctè impofterum conservanda , muneribus nomine Regis oblati , illa sælicitate rem gessit , ut Sultanus eam præsentibus purpuratis libenti , & grato animo acceptare & tueri polliceretur , sed ad Transylvaniæ administrationem , quam ex antiquo jure Regni Hugaricæ sibi reddi postulabat ; consentire Tyrannus noluit , quod traditis Gabrieli Bathori feudi Transylvaniæ sibi proprii insignibus , de eo in principatu isto confirmando , mandatum Basiæ Budensî dederat .

Indixit mox *Matthias* Hugaris Comitiam Posoniâ , ut promissis suis de Coronæ Sacræ restitutione satisfaceret , atque insignia Regni acciperet . Præmissis igitur legatis , inter quos præcipuus fuit Joannes à Mollar , qui de suo adventu præsentibus Proceribus referrent , ipse post paucos dies secutus , vigesima secunda Octobris promptissimis omnium studiis & officiis susceptus est . Nec referre libet , quàm insigni apparatu , quo armorum splendore , ac ornamentorum varietate , ab armatorum decem millibus in arcem Posoniensem introductus fuerit . Sælicibus auspiciis Comitiam intra sunt , in quibus is observatus

ordo

brdo est, ut ante omnia Principes & Status Hungariz, à sacramento & fide Cæsari *Rudolpho* datà liberi pronünciarentur, speciesque hæc quædam Interregni tolleretur. Hic *Matthias* perlegi curat Diploma, quo Cæsar *Rudolphus* jus Majestatis Regni Hungariæ Archiduci *Matthia* ultro, coactus amore fraterno cedit, & regnum resignat, subditosque religione jurisjurandiac fide eximit, atque liberos pronünciat.

Quo factò mirus inter Proceres, & populos consensus, gratulantes quod sincerum Cæsaris beneficium esset, & absque nimia cupiditate regnandi, quæ multa & injustissima mala, plerumque invexit in Rempublicam, *Matthias* bonis auspiciis regnum ingrederetur. Igitur de electione Regis agi cœptum, ut quando Candidatorum varietas animos gentis non distraheret, ne scilicet in multitudine votorum confusà, discordia, aut similitas contingeret, & illibata hæctenus tot Regibus ex Domo Austriacâ meritisimis Monarchiæ Sacræ Coronæ gloriâ felici possessione consisteret, non solum quod merita bello, & pace inclyta, proprio quodam jure postulerent, sed & quod Magnificis numero ipso in Gubernatorem Hungariæ electo, promissis de successione, communi placito, & consensu standum esset, maturarunt electionem. Id Proceres, & populi libenter amplexi sunt, & inclyto Regni Candidato præsto esse volebant: Verùm quod occasionem haberent pulchram restituendi, ac reformandi pleraque, quæ partim incuriâ ac negligentia majorum abolita, partim injuriâ temporum oblitterata videbantur, & præcipuè quæ superioris belli Turcici, ac civilis licentia contra leges patrias invexerat, leges quasdam, & articulos, de quibus sibi cavere vellent, scripto comprehensos, Regi obtulerunt, plerosque ex pacificatione Viennensis repetitos, quorum ferè hæc summa erat. Religio-nis exercitium, in quo salus animarum publica verteretur, extra controversiam esse debere, in omnibus civitatibus ac oppidis liberum relinquendum, ac in illâ quidem Civitate, quam sedem sibi Rex electurus esset. Sacra Corona quæ Dei beneficio, post consilio & armis è Bohemiâ liberata est, in Hungariâ permaneret, & politici solum Proceribus, lege antiquâ conservanda permetteretur. Et quoniam à belli civilis tempore parùm sancta societas inter utramque gentem Hungaros & Germanos esset, utrinque multis querimoniis læsa, ac jactata, imposterum nullus Præfectus Germanus, nec ullum præsidium Germanicum, in finitimis propugnaculis toleraretur, præter Jaurinum, & Comaromium, in quibus Vicegerentes Hungari haberentur: supremi verò Capitanei juribus Regni subjacerent, & dependentiam post Regem à Palatino haberent, Vyvár, & alia similia Hungaris permetterentur, quod tamen non ita intelligi debere, post publicè declararunt, quasi omnino gentem Germanicam in odium ipsius Regno exclusam voluerint, sed quod ad exemplum aliorum Regnorum & Provinciarum, officia domestica per propriæ nationis homines gubernare placeret, alias Germanis pauciori numero stipendia in Regno mereri & militiam exercere liceret: sed ut Capitaneis & legibus Hungaricis subessent, pro concessio haberetur. Adhæc Palatini cuius electio Regni est, confirmatio Regis. Erat illud præcipuè Palatini creandi argumentum, quod ejus præcipua vox, ac dignitas, cum principali suffragio in eligendo Rege esset. Cæterum etiam ex instituto majorum prius Palatino nominati, jam Regem, qui publicæ libertatis, justitiæ salutisque tutor sit electus. Porro Rex in Hungariâ sedem suam collocaret, non motoriam, sin minus, Palatino plenaria potestas administrationis daretur. Hæc ferè principalia procerum, ac populi postulata fuerunt: reliqua inter articulos comitiorum quibus omnes utuntur, in medium adferre haud interest.

His per Archiducem admittis, progressum comitia felicem habuère, & quod primum erat, Palatinus antiqua consuetudine eligitur. Magna erat animorum expectatio, quis primum antiquæ dignitatis, quasi postliminio restituta in patriam particeps evaderet. *Matthias* igitur quatuor ex consilio candidatos constituit, duos Catholicæ, duos Evangelicæ Religionis: Thomam Erdödi, Sigismundum Forgach, Stephanum Illesházy, & Georgium Thurzo, qui dum primum in consilio principum, & populi, misso interprete cancellario Krenbergero, à Rege nomina sua in tabulam candidatorum relata intellexissent, quilibet pro se habita oratione obtestabatur, non causam dignitatis publicæ vel immodico favore corrumperent, vel personarum majorem, quam virtutis ac prudentiæ rationem haberent, illum eligerent, qui tantæ provinciæ dignitatem, cum honestate, & utilitate teneretur, & justitia, ac moderatione animi afflictum Reipublicæ statum, juvare ac conservare possit, neglecta ambitione, quæ ad munia publica gerenda inepta, & multorum maiorum causa in Republica, esse solet: denique non privatum affectum hostem Reipublicæ, sed patriæ amorem in consilio haberent, quem sequerentur. Excesserunt deinde comitibus, & certamina fautorum, ac suffragatorum utriusque partis taciti expectabant. Orta primum erat de modo electionis palatini.

Plerique enim volebant, ut Venetorum & Romanorum more nominibus scriptis, & in urnam coniectis fieret, quod eo modo nec electi periculum, nec eligentis invidia crearetur. Verum vicit communis consuetudo, ut per suffragia quæ (ut fit) numerantur, non ponderantur, fieret. Licet hic videre diversa Procerum studia, familiaritatesque, quas Candidati contingebant, æmulationem quandam, dum necessitudinem cum summo honore conjunctam cupiebant.

Pars major Procerum cum Regnicolis in Illeshazium inclinabat. Recensitis igitur suffragiis, victor evasit numero Illeshazius, qui vocatus in consilium, Palatini nomine salutatur, moreque usitato in sublime à Proceribus elevatus, monetur à Statibus, ut hæc tantâ Provinciâ fato non minus, quam procerum judicio ad se delatâ, ad Dei & Patriæ honorem ac utilitatem feliciter uteretur, ad perpetuum gentis decus, & Reip. titulum hunc non privatum honorem existimaret, & eunctis virtutis & sapientiæ ornamentois condecoraret, quo nimirum sine majores Regni Hungariæ, Provinciam Palatinæ excogitassent.

Nec mora, Palatino jam dirigente de electione Regis ad Status & Ordines relatum. Statuto igitur die liberæ electionis (quam tantoperè Hungari illibatam conservare cupiunt, ut idiomate quoque suo vernaculo aptius & congruentius eligere Regem quam coronare dicam) non jam per decurias, ac singulorum singula vota ac suffragia, sed unâ omnium voce, ac suffragio, veluti divino instinctu consentiendo, in Regem electus est MATTHIAS, ab electione MATTHIÆ primi in Regem Hungariæ anno centesimo quinquagesimo, ac mox magno omnium desiderio, & fervore in arcem itum, ubi Cardinalis Franciscus Forgách habitâ oratione gravi, ac luculentâ, exquisito laudum genere plenâ quod MATTHIAS divina bello parta trophæa consecutus, postquam optatissimam pacem turbulentissimo tempore Hungariæ inter cives primum, deinde inter barbaros peperisset, libero & lubenti animorum consensu in Regem electus esset declarat, & proclamat, incredibili omnium Procerum, ac popularitatis, & fervore. Interea aliquot diebus legibus comitiorum condendis data est opera. Erant jam omnia ad futuram S. Coronæ pompam parata designataque munia, Procerum, quibus in Coronatione fungerentur. Quare electus per fidem sibi Dynastam invitat ad solennitatem *Maximilianum* Archiducem; qui præsentis suâ ad declarandum in Hungaros amorem, apud quos boni Principis immortalia summæ gloriæ trophæa spectarentur, illam honoravit, & advénit. Igitur summâ Ordinum lætitiâ exceptus, illuxit dies felici sydere S. Coronæ pompæ destinatus, & is quidem dum noctu pluisset superis mirè faventibus, ortâ serenitate conspicuus 1608. Divæque Elizabethæ facer, quo ipso Coronam ab N. *Matthia* Cubiculario Posonium in obsecrâ rhedâ advectam intelleximus. Dies hic magnis solennitatibus celebris annotatur. Eo enim pax de Sicilia anno 1474. inter tres Reges jam armatos & in Uratislaviensi campo cum exercitibus constitutos, *Matthiam* Hungariæ, *Casimirum* poloniæ, & *Vladislaum* Bohemiæ, auctoritate Principum Germaniæ facta, ut eâ de re in *Matthia* plenius. Eo & avus nostri *Matthiæ* anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, Imperator declaratus est.

Primum igitur omnium, Diadema lærum proceres Hungari cum magno comitatu, curru impositum resonantibus tubis, ac tympanis ex arce deferunt.

Erat enim arca panno Attalico inaurata operta, quam quatuor Dynastæ complexam, & curru allevatam, in Sacrarium Templi deportarunt. Quo factò, rediit Hungaris in mentem inveterata illa Religionis opinio de S. Corona, & summa animorum triumphantium & salutantium dicmillum devotio, qua sacrum hunc thesaurum post tot lustra velut ab exilio reductum conspexerunt. Agebat enim Corona extorris patriâ, inter penates Austriacos, annos ferè septuaginta, ab anno millesimo quingentesimo quinquagesimo, quo Regina Isabella illam Ferdinandò ex pacto transmiserat, usque ad hanc diem, nec à reditu ex Transylvania continuam habuit in Hungariâ sedem, sed interpolatam, sub nullis Conservatoribus ordinariis: siquidem intra annos septuaginta, post quos pragâ posonium venit, mox officio suo in hac *Matthiæ secunda*, coronatione perfuncta, duabus tantum vicibus Hungariam visitavit, nimirum in Coronatione *Maximilian* anno ab egressu suo è Transylvania decimo tertio, in Coronatione item *Rudolphi* anno ab inauguratione *Maximilian* nono, semper cum Regibus creandis, ad ipsum solennitatis actum veniens, quo absoluto rursus Regum confirmatorum, comes redibat, cujus ipsi soli Conservatores, usque ad hunc ex Bohemiâ reditum fuerunt. Cæterum quæ summa sacrorum totius solennitatis in Regum inaugurationibus observetur, infra descripta invenientur.

Coronatione peractâ, Rex novus honores ac munia summa Reip. (Baronatus vocant officia) plerisque qui summæ virtutis commendatione nitebantur, distribuit, atque leges comitiorum, quas necessitas temporis flagitaverat confirmavit, quarum una fuit *Duumviratus* S. Diadematis, qui priori tempore peregrinante sacrâ Coronâ extra omnem belli urgentis metum, ipso *Cæsare Rudolpho* munus Cæsaris obcunte, interruptus erat, proinde proceres Re-

gni

gñi capto consilio Regem obsecrant, ut hoc tam divinum ac immortale S. Coronæ redactæ re ipsâ præstaret beneficium, & gentis totius voluntatem eâ ostentatione virtutis, mirum in modum conciliaret, sacræque Coronæ pace partâ Regno resignatâ, tam officio quam promissis satisfactæ, nec amplius patriam in periculum læsæ religionis Sacræ Coronæ & novi belli dismitteret traderet.

Itaque Rex ad postulata Coronam Hungaricam reddidit, ac sedem Coronæ Posonium senatusconsulto decernit, ubi novâ in arce structurâ asservandâ Diademata destinavit. Nominaverunt proceres quatuor Magnates, e quorum numero Rex Duumviros Conservatores eligeret. Is igitur Petrum de Reva Comitum de Thurocz, & Stephanum Palffy, de Erdesd Comitum Posoniensem Duumviros creat, ac ut hanc provinciam quovis fortunæ successu, non solum præsidio, sed & ornamento piè ac fœliciter obirent, severâ sacramenti religione in ipso fenatu obstrinxit, ac datis aureis clavibus confirmat, addito militari quoque præsidio. At duum autem hanc provinciam susceperant conservandam, sufficienter de sequentibus postulatis asservatione præcedente; Ut scilicet Corona visibilis ipsis coram Regno assignaretur, locus Conservatori tutus deligeretur; & in conspectu Regni, in eo collocaretur. Ut uterque conservatorum, parem haberet in arcem, Castellanos & milites Jurisdictionem, & auctoritatem. Ut instructio, cui se accommodare deberent, in articulis præscripta, illis daretur, ne extra vel contra eam ab aliis aliquid postulari possit, & tam à Rege quam Regnicolis manu teneretur. Ut Castellani duo jurati ordinarentur. Præsidium domesticum certum juramento præcedente, ad Coronam statueretur. Item ut de suppetiis tempore necessitatis subministrandis, publicè aliquid decerneretur, ut denique de stipendio tam Conservatorum, quam Castellanorum, & militum præ gradu officii & personarum singulis concluderetur. Hoc Duumviratus Magistratu instituto, atque custodiæ ordine factis, Rex Coronam arcis ferreæ serâ multiplici inclusam, ex conclavi regio, in turrim arcis Regiæ posoniensis, primoribus Regni comitantibus deferri mandat, eamque per Principem Carolum à Lichtenstein Stephanum Illesházi palatinum & Leonhardum Helfridum à Megau à consiliis & cubiculo summum, non sine gravibus moribus, quorum fidei & curæ summum Regni decus, ac ornamentum committeretur, Duumviros Conservatoribus assignat, præsentibus Francisco Forgach Cardine Strigonensi, Demetrio Naprághi, Valentino Leceps, Comite Georgio Thurzo, Comite Thomâ Erdódi, Francisco Battiani, Joanne Draskovith, Georgio Homonay, Joanne Lippay, Michaële Szerdahely, Francisco Loránth, Leopoldo peck & compluribus aliis, tam ex præsulibus, quam Magnatibus & Nobilibus. Cæterum etsi invicta Regis veritas omnem suspicionem ex animis procerum, ac Conservatorum elidebat, petrus Revay tamen exemplis veterum quæ circa Coronam fraude & dolo hominum contigerat, edoctus, non plus auribus, quam oculis, in custodiendo thesauro, manibusque seditum judicans, arcem referari postulat, & Coronam sacris factis involutari explicans, ac astantibus proceribus ostentans, semel atque iterum percunctatur: An legitimum vetustissimamque illam ritè nossent? Quibus affirmantibus, summis libatam labiis, non sine ullâ de fortunâ illius verborum præfatione, adytis sacris mense ab egressu ejus pragam sepius, reponit, reconditorio præsentium procerum sigillis communito.

dis 6. Dei.

Gubernatio *Matthiæ* fœlix & pacata, ut qui & fœliciter pacis decus optatissimum tucri; & bellicâ laude clarissimus, hostem tollere propulsareque cognoverit. Verum hac quietis & otii fœlicitate, nescio qua suâ fortunâ in nova cum Cæsare *Rudolpho* dissidia ac jurgia incidit. Etsi enim Cæsar *Rudolphus* uno nobili salutarique decreto Hungariam Regi resignaverat eum sacris insigniis, ac spe successione Bohemice datâ Austriâ, & Moraviam eidem *Matthiæ* imperio conjunxerat; tamen hanc Regis fœlicitatem, tandem expedito motu armorum ferre non potuit, utpotè qui velut à fortunâ desertus, provincias simulatâ coactione concesserat, donec amissarum provinciarum decus recuperaret, nequaquam in eâ veluti indecorâ, & indignâ pace quieturus esse videretur. Quare coacto Electorum principum conventu, præsentibus *Maximiliano* & *Ferdinando* Archiducibus, inter alia Imperii acta, quod sibi negotium cum *Matthiâ* Rege Hungariæ fuerat, proposuit, Legatisque *Matthiæ* Regis in concilio Electorum principum admittis, Moguntinus petitionem Cæsaris ex scripto perlegit, ut nimirum Rex *Matthias* Regna, & provincias, maxime verò Austriam & Moraviam restituere deberet. Legatos postulata Cæsaris referentes, Electores, ac principes Viennam ad Regem mittunt, ut ibi coram remagerent. Multumque defudatum est de concordia, missis ultro citroque literis ac consiliis, donec tandem certis conditionibus conciliatio sancita est, quarum primariæ fuerant: Ut Rex *Matthias*, *Rudolphum* Cæsarem pro summo Moraviæ domino agnosceret, addito ex Hungariâ bis mille urnarum vini & quinquaginta florenorum millium annuo munere. Summa belli contra Turcæm penes Cæsarem veluti belli directorem esset, si pacem hostes violarent. Propugnacula Hungariæ etiam militibus Germanis defendenda permitterentur. Cæsare interim usitata ex Regno Bohemice, & Imperio pro auxilio ac defensione propugnaculorum stipendia liberaliter suppeditante.

Ab hinc augustissimum *Matthia* caput, nihil non meritum quod sublimè quod divinum est, Imperiali exaltatione decoratur, & augustali Diademate accepto, fulgidum Cæsaris potentissimi nomen & dignitatem faventibus superis obtinet. Qua supremi honoris accessione cum ex Imperialibus Comitibus Viennam Aultrix inter lætas congratulantium voces & favorem populi redisset, eo planè tempore Comes Georgius Thurzo Palatinus ex benigno ejusdem Regis sui mandato & antiquâ Regni consuetudine, Conventum Pofonium indixit. Ex quo ab ordinibus Regni, fidelium subditorum officio perfunctoris, ac gestientem incredibili lætitiâ animum, quod in dies majoribus divinis, beneficiis, & decore Regem suum cumulari viderent, palam declaraturis, nomine totius Regni Legati Viennam mittuntur, Demetrius Napraghy, Petrus Revay, Stephanus Amadi, Joannes Lengyel, gratulationem vigesimâ sextâ Novembris in Palatio coram Rege prolixa oratione prosequentes.

Qua gratulationis formâ ab Hungaris exceptus *Matthias*, etsi novas easque multiplices, ex auctione Imperialis honoris in se reciperet curas, pro singulari nihilominus & propenso erga hoc Hungariæ Regnum affectu, conatum omnè in id direxit, quomodo res & negotia Regni, tam apud exteros promotâ, quàm etiam cuncta ea, quæ ad communem permanentionem spectarent, curata fuissent.

1613. Non longo itaque post intervallo generalem Statibus, & Ordinibus Regni ad Civitatem Pofoniensem indixit Diatam, quam etiam præsentia suâ desideratâ, una cum Anna Imperatrice in medium Regnicolarum veniendo exhilaravit. Jam omnis solennitas Nuptiarum Regalium Viennæ Aultrix, præsentibus magnâ munerum amplitudine liberalitate & splendore exteriorum Regum, principum & Regnorum Legatus magnificè peracta erat, inter quos Regnum quoque Hungariæ invitatum, siquidem tunc per injuriam temporis gravibus occurrentibus impeditum, de aliquo honorario providere nequivisset, his demùm Comitibus declarando, animi erga Regem suum gratiâ, nomine nuptialis honorarii, de singulis portis florenum unum obtulerunt. Regina similiter in congratulationem primi & novi, in Hungariam adventus, & felicitis Coronationis honorarii loco, de singulis portis florenum unum. Nam Regis Hungariæ thalamo ingressa, restabat, ut Majestate Reginali more apud Hungaros recepto, per cæremoniam publicam exaltata fuisset, quod ipsâ hac Comitiorum frequentia feliciter quidem obtigit, sed vix omninò ad antiquum coronandarum Reginarum ritum, in quo ex præfatis divorum Regum concessionibus, privilegiis, Belzæ Regis & Elizabethæ Reginæ confirmationibus, præcipui hujus cæremonie actus, puta unctio, & Coronæ sacræ impositio, ad Vespriemensem præfulem pertinet, ordo verò qui hic observatus fuerit, infra post Regum coronationem describitur. Insertæ hoc tempore articulis plures aliz sanctiones necessariæ, utpotè de bonorum Ecclesiasticorum, & sæcularium per Bochkayum & sibi adherentes adeptorum legitimis possessioribus restitutione: Conditionum cum Legatis Transylvanicis conclusurarum confirmatione; Non movendo impostèrum aperto bello in Hungariâ & partibus ei annexis, & similibus, quæ in constitutionibus anni illius expressè extant.

1614. Immediatè verò sequenti anno Imperialem, regnorum item & provinciarum ad civitatem Lynciensem promulgavit conventum, cui Serenissimi *Maximilianus* & *Ferdinandus* Archiduces deputati regni Bohemiæ, Inferioris & Superioris Aultrix, Ducatus Sylefiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniæ, utriusque ordinis interfuerunt, & quorum accuratæ consultationi, & discussioni prolixis propositionibus expositum sequens negotium subjecit, quomodo nimirum Turca, cujus fides (utpotè cui nullum jus divinum & humanum colitur, suspecta est) nihil magis ageret, quàm ut pacis capitulatio (ut vocant) ad Zitvatorok secum & Christianis principibus firmata in cassum abiret, & violaretur, quod ipse tam literarum superinde facturarum falsificatione, astu, & fraude, quam aperta vi & potentia in regni partibus, excursionibus prædationibus patris in superioribus, & inferioribus, ab anno sexcentesimo duodecimo supra millesimum pervasando regionem, cædes accumulando, abactum exercendo, & sic confinia sua extendendo, in manifestum præjudicium, & damnum facere non desisteret; nihilque aliud, quàm generale bellum Hungariæ inferendum, sub variis prætextibus meditari, & turbulenta agitare consilia, tam ex relatione Andreæ Nigronis (qui tum Legationis vices Constantinopoli obibat) quàm aliorum de republica Christiana optimè meritum videretur, quem in finem ingentem frumenti copiam, per totam Hungariam, partim ab agricolis & Christianis ac Turcico exercitui præbere victualia consuetis exigeret, commeatum in magna abundantia conveheret, fortalicia tormentorum machinis & omni apparatu bellico iustrueret, præfidiis firmaret, multa novorum Turcarum, ac Tartarorum millia, in regionem induceret, fortalitorium mœnia restauraret. Ante biennium quoque arcem Kallo invasisset, tormenta admovisset, suburbium Tokajensis fortalicii hostiliter adoriri tentasset, nulla habita capitulationis ratione, quam adulteratam illam pro genuina observatione se palam profiteretur. Nec jam amplius dissimulando descriptione literarum, per Chauum primum, deinde & per Legati missionem, abso-

absolutam declarationem super eo exposceret, ne *Matthias* ulterius de Transylvania cogitaret, neve ullam amplius illius mentionem faceret, sibi eam relinqueret, veluti propriam suo motui subiectam hereditariam, belli titulo à majoribus acquisitam, suum peculium; ubi *Gabrielum Bathori* vocaret suum *Gubernatorem*, *Transylvanos* suos subditos, fideique suæ adherentes. *Gubernatori* suo forsualitia in superiori Hungaria reddi postulare, neque ullam hie admitteret dilationem, sed festinatam evidentem *Categoricam* urgeret responsum. Quod autem tantoperè de habendâ *Transylvania* ageret *Tyrannus*, facillè cuique manifestum esse, nihil aliud cum agere, quam viam sibi interiora Regni penetrandi præparare. Quæ siquidem à *Turcâ* nulla fidei æstimatione, & honore gereretur, responsumque ad *Turcicæ* legationis summam requireretur, debuit ratione maturam hanc cum presentibus universis suscepisset consultationem. In qua tamen eò studia Regis propendere animadversa fuerunt, ut quas longâ expositione irrogatarum recenruit querelas, ultrice Marte & armorum assumptione vindicaret.

Cæterum ex mandato *Regio* per *Comitem Palatinum Georgium Thurzo* coactus fuit ad *Civitates*, *Poloniensem* *Conventum* in quo Regni negotium agitur: qualiter *Turcarum* *Cæsari* responderi deberet. Pax in ita in eo quo constituta est sensu, & intelligentiâ in omnibus puritatis & clausulis sincerè & realiter continuatur. *Transylvania* in eo quo antiquitus fuit statu conservaretur, vel certè *Regna* omnia & *Provinciæ* ab inopinatâ incurfione, & quibusvis hostilibus impetitionibus salvarentur, & defenderentur.

Habito itaque aliquot dierum maturo consilio, rem quemadmodum communi consensu conclusa esset, *Regi* suo cæterisque *Principibus Regnorum* & *Provinciarum* *Legatis* in *Conventu Lyncii* constitutis, fidei relatione exponi curant, datâque congruâ instructione verbosum, ad puncta singula, referendorum ex eodem *Polonienfium* *Conventu*, *Legatos* deputant; *Demetrium Napraghi*, *Archiepiscopum Colofensem*, *Valentinum Lépes* *Episcopum Nitriensem*, *Petrum Demitrovich* *Episcopum Zagrabiensem*, *Petrum de Reva* *Comitem Comitatus Thurocz*, *Nicolaum Eszterhási*, *Vitum Milith*, *Joannem Sandor*, *Nicolaum Malenith*, & *Christophorum Lachner*. Qui omnia commendatæ rei momenta, veluti oleas alinæ pacis, infigne ferentes & pacifica consilia tali ferè *Orationi* inclusa, statuto die *Regi* *Principibus* & *Confæderatorum Regnorum* ac *Provinciarum* convocatis exposuerunt.

Serenissimi Archiduces Illustrissimi, &c. Cuiuscunque dignitatis: *Meminisse dignabuntur* 19. Aug. *Status* & *Ordines Regni Hungariae* ad hunc augustissimum vestrum *Conventum* per *Dominum no-* 1614.

strum Clementissimum evocatos fuisse, plenâ datâ potestate *Comiti Palatino* *Conventum* *generalem* *Pofoni* inducenda, & cum aliis *Statibus*, & *Ordinibus*, certos *Nuntios* huc *Lyncium* ableganda, mandato. Quis per nos plenâ cum potestate exmissos, domino suo *Clementissimo* longum & felicè imperium, subinimè ad multa imperia exaltationem, vitam prosperam, & longævam, cum humilissimâ subiectionis oblatione precantur; supplicando *Domino* eorum *Clementissimo*, ut celeberrimi huius toto orbe *conventus* consilia ad pacem cum *Turcâ* illibatam conservandam, & stabilendam dirigere decerneret: pro *communium Regionum*, & *Provinciarum* bono, tum *Hungariæ* præcipuè; tot bellorum fluctibus agitata, & pro *Transylvania* in societate *Christiana* retinendâ, sperantes *Status*, & *Ordines* *Serenitati* *Sæditas*, vos quoque *confæderatorum Regnorum* socios quibus patria, salus, & libertas cura est, unicè pacem, & incolumatam *Christianorum* promoturos. Antequam autem ad rem veniamus, nonnulla de moderno & recenti *Hungariæ* statu præmittere visum, opera pretium. Ac de florentissima quidem *Regni Hungariæ* nobilitate, militari gloria, triumphis, amœnitatè, suæ, metallorum omni generis affluentia, camporum latitudine, pecorum multitudine, terra, & aquis, summa abundantia; fertissimi sunt *historiarum* codices. Terminabat illius *Regni* fines ab Oriente *maris Balthicum*, à meridie *Adriaticum*, ab occidente *Austria*, ab *Aquilone* *Polonia*, Oriens nihil ferè nobis, ut parvam reliquit; *Moldavia*, *Velachia* *Transalpina* feracissima, exutis *Christianorum* moribus, *Turcicæ*, aut *Tartaricæ* subiecta est feritati. *Transylvania* nutat, nisi presentis domini nostris ope conservetur. Meridie ad spatium centum miliarium *Hungaricorum*, magna nostrorum clade, & animo *Turcæ* occupavit, & *Ottomanicæ* *Tyrannidis* subdidit. *Dalmatia*, *Mysia*, *Croatia*, regna olim florentissima, aut prostrata deleta, aut subjugata. Occidens unicum Nobis præsidium retinuit *Dum*: incursatum, & illud à desolatum, ruinofum, ut vellem hostium impetum sustinere non possit. Ad *Aquilonem* præter *Zattmár*, *Munkach* & *Cassoviam*, nihil solidum, nihil firmum, præsidia ob stependorum defectum imbecillia, ad ipsum hostis adventum fugam cogitantia.

Vos *Buda* *Regum* olim sedes splendidissima amœnissimaque? ubi *Ageria*? cum magno *Christianorum* *Dum*: iniercepta. Quid igitur faciendum? *Turcæ* perfidus non servabit pacem, & periculum est manifestum, ne aliquo quæsitâ colore, ut jam sapius factum est, vocatus, *Transylvaniam* *Provinciam* naturaliter muniam irvadat, & occupet, qua obtenta, nullo labore etiam absque *Asiaticis* *His* copius, quocunque tempore in *Regnum* irrumperet potest. Hac pervenire ne accidam, sapientia est. Irruere autem potentiorum hostem, summa est temeritas. Non semper enim bella etiam iusta

de

de causa suscipienda sunt. Magna res est, deliberationem lentam postulat, siquidem fortuna illius, semper ancipiti stat loco; neque in unius potestate belli finis & initium est. Metuenda igitur sunt tempora hostium vires & apparatus diligenter perpendendi, comparanda nostræ vires, ut fortuna communis animo voluenda. Belli suavesores, qui proprium tantum volunt commodum, cædem multorum, imò integri regni, aut Provinciæ jacturam important. Bello silent leges, arva squalore horrida torpescunt, scelera crescunt, nullus sacrorum bonis, templa civium cruroe madent, Imperator ararium proprium exhaustis, unde egestas, à subditis immoderate exactiones. Deinde si quid boni, & prosperi in bello eveniat, ad omnes sibi vendicant, si quid mali, Principes soli male audunt. Sic igitur cum barbaris nostro iocuni judicio procedendum. Litera per hunc Legatum Turcicum scribenda, ad Ottomanicum Principem, jam Regem nostrum certos ad illum genus Hungaricæ, & vicinorum Regnorum, destinare legatos, per quos ad singula puncta, & clausula in literis ejus contenta respondenturum est.

Serio interim admonendus erit, ut ab excursantibus & violentiis, quibus publica pax turbatur, abstinere, & suos abstinere faciat, quod à parte nostra quoque fideliter præstabitur. Tum etiam Oratores illi omnia gravamina & violentiæ contra pacem patris declarabunt, & in Ottomanicæ porta exaggerabunt, ac pro prudentia sua exprobrabunt, in id vel maxime intenti, ut pacis continuatio etiam de cætero conservetur & stabilatur. Sic de statim quoque Transylvanici Commissarii Hungari, in certum aliquem locum, precedente præsertim Transylvanorum instantia, cum plenipotentiis pro presentibus negotiis componendis per Regiam Majestatem expediendi erunt, qui restitutiis quibusvis novi belli, aut intestinorum odorum fomitus, negotium omne cum Transylvanis ita componant, ut tam hujus Regni, quam ipsius Provinciæ salus permaneat, omnisque unde hinc Regno & ipsi Provinciæ exitum evenire possit, tollatur. Legationis ad Zultanam continuato curriculum, si idem iniquas condiciones proponeret, & per eas pacem rumpere comperiretur, in eo casu Hungari vestigia prædecessorum suorum sequentes, cum confederatis Provinciis juxta leges eorum, simul vivere & mori, & hosti manifesto se se opponere non prætermittent, præstabuntque, quod fideles, bonisque patriæ Cives decet, modo sua Majestatis, sic peractis cum Zultano & Transylvano legationibus, repetitisque utrinque responsis, & intellectis aliis, quæ sub his legationibus accidere possunt, Commisus irritis cum fidelibus Statibus & Ordinibus Regni communicare clementer dignetur. Neque mirari quispiam debet, quod gens Hungaricæ bellicosissima, quæ militari fortitudine fines imperii sui propagavit, bellorum peritæa in opere otio studeat. Cum enim bellicus apparatus plurima requirat impendia, desolatum hoc Regnum, & debilitatum, quod ducentis jam & amplius annis, cum tota Asia, Africa, & parte Europæ pro Christiana Rep. dimicat, & jam à viginti annis, quo Rudolphus secundus contra Turcæ armam movit, nunquam quiescit, dum terminos & defectus suos maxime metuit, multis gradibus Ottomanicæ potentiam sua damna exsuperasse comperit, quibus debite exponendis vix eloquentissimus quispiam sufficeret.

His igitur de causis Status & Ordines Regni Hungaria, ad suam Majestatem sacratissimam, serenitatisque vestras, vosque confederatos socios & vicinos nostros ablegarunt, non considerata sapienter hucæ causis, paci potius & quieti, quam bello & armis sua nobiscum itudeant, præparationem contra hostem solenniore instituant, consilia militari stipendio juvent, munitionibus & aedificiis finitimas arces exornent, Regnorumque & Provinciarum antemurale non deserant. Pergite igitur alacriter, & quod majores vestri, nihil præter salutem, & conservationem Republicæ spectantes in minoribus periculis præstiterunt, hoc vos in majoribus cum vestris sociis, & fratribus, vicinisque Regnis, et bellorum procellis, & jam in naufragio periclitantibus, state auxilio primario, & de munitione & restauratione præsidiorum decernite: ut sic omnibus Regnorum defectibus in optatum statum, & nitorem reductis, desiderata pace frui communibus auxiliis possimus.

Sic igitur Turcarum Principi respondebitur.

Sic pax Deo propitio continuabitur.

Sic Regno Hungariæ, cæterorumque confederatorum Regnorum & Provinciarum saluti consuletur.

Hæc quidem oratio, quam hic præcipuis membris contractam perstringere placuit, ita directa fuit, ut in publico Serenissimorum Principum, Archiducum, cæterorumque Regnorum, & Provinciarum Confederatorum, Legatorum consensu, diceretur, verum quæ Cæsaris fuit voluntas, scripto exhibitam eam præsentarunt. In notitiam deinde aliorum Legatorum, ubi pervenisset, eam suo approbarunt calculo, & in eam condescenderunt sententiam, ut prius quam belli alca experienda foret, res consilio decerneretur. Collatis ergo sententiis, Turcarum Imperatori in hunc modum responsum fuit.

1614.
27. Maji. Meminisse quidem Majestatem Regiam, quomodo pax ad Zivatorok utrinque inita, scriptis signatisque literis comprehensa, à Divoque Rudolpho, & moderno Rege, ac Cæsare juxta posteriorem pactorum formulam confirmata fuerit, nihilque sibi magis curæ fuisse, quam ut pacis leges, & jusjurandi utrinque præstiti fides inviolata, & integra perflitisset, abq;

mu

mutatione aliquâ, & fraude, gravi edictâ cautione, ne quis clam vel apertè in quacunq; parte Regni constitutus, sub pœnâ capitis illam turbare, aut paci aliquid contrarium facere ausus fuisset. In majorem etiam pactionum firmitatem Andream Nigrionum duobus abhinc annis Constantinopolim, ut illa quæ componenda restarent integrè componeretur, expeditivse, eâ fiducia quod Turcici Imperatoris Legatus secundum initæ pacis conditiones expediretur, quod cum præstitum non fuerit, sed quædam interea diffensiones, & offensiones, occasione Transylvaniæ vicinorumque locorum incidere, aliæque multiplices actiones hostiles ex finitimis ipsius ditionibus, in nostris Regnis & Provinciis patræ fuerint, se eâ prohiberentur se postulasse, suasque eo nomine querelas Constantinopolim misisse, quæ cum tam arduæ fuissent, ut non nisi ab utroque Imperatore componi potuissent, se ea supra dicto Nigrionio tractandas commisisse. Sed quandoquidem ille hucusque in ditione ipsius teneretur, neque quo in cardine ardua hæc negotia versentur sciatur, difficile esse ad omnia Literarum ipsius capita nunc respondere. Ubi autem ad se unâ cum nostro Orator Turcicus advenerit, adhibito quorundam ex regnis ditionibusque suis primariorum consilio, plenius se responsuros. Admonitum interim esse velle, ne contra stabilitæ pacis jura aliquid à suis patrari violenter permitteret, contrarium facientes punirentur, quod à parte suâ observari sibi persuaderet. Quod si verò ab ejusmodi actibus hostilibus sibi minus temperaverit, se justâ causâ vindictæ præbitâ nequaquam ulterius dissimulaturos, sed quibusunque viribus ultionem persecuturos. De Transylvaniâ vicinisque castris, & arcibus, quas usque adeo in literis suis urget, ubi Commislarrii, qui ad negotia illa tractanda eò missi sunt & Andreas Nigrionus unâ cum Turcico Oratore redierit, sibi que de successu tractationum exposuerint, se maturo & æquo responso mentem suam aperturos esse.

Ita Hungariæ pacis studia veluti novo fati beneficio, maximoperè excoluit, Jurisdictioni operam dedit, dum interim Legati, quos *Matthias* ad Zultanum, sub ipsi Regni initiis miserat, redierunt. Hanc pacis malatiam, subita ex Transylvaniâ, partibus præsertim superioribus Hungariæ, turbavit tempestas. Obtinuerat ipsius imperium Gabriel Barthori, antiquo stemmate ortus, animi & corporis dotibus insignis. Cum eo annis superioribus pax signanter, & anno Millesimo sexcentesimo decimo in oppido Tokay, tractante Comite Georgio Thurzo Palatino, & aliis Consiliariis Regiis, datis & acceptis conditionibus, assurationibusque interpositis, firmata fuerat: postquam verò inconstans Transylvania & partes præcipuè Hungariæ superiores arsisent dissidiis: Miserat ille & legatos ad *Matthiam* Regem Hungariæ, per quos & favorem Regis petebat, & leges omnes bonæ vicinitatis & antiquæ cum Hungaris necessitudinis offerebat, salvâ Turcarum clientelâ, quam nullo modo violare, neque cuius fœderi posthabere voluit. Verùm malè tractatis quibusdam Baronibus & clientibus, quos in illis locis *Matthias* summo jure beneficiorum sibi obstrinxerat, prætextu quodam perfidiæ in vincula conjectis, & præcipuè Haidonica militiæ Principibus, ad defectionem partium sollicitatis, partim suo stipendio illigatis, deprædata quoque & rapinis deformata Valachia, quæ Radulo in fide *Matthie* constituto parebat, animum inquietam, & aversum ostendit. Quod ipsum cum indignè ferret *Matthias*, contracto exercitu Duce Sigismundo Forgách in Transylvaniam penetratum est. Ubi cum ad ea loca pervenissent, unde sine summo periculo pedem referre, & certis hostium insidiis redire non licuit, absumentis omnibus comeatibus, ingruente fatalis frigidis, ac nivium tempestate, fame præcipuè intolerabili affligente, quæ eos ad usum equinarum carniū compulerat, de reditu consultatum, & statuto reditus die per invidia Alpium & sylvas inamœnas, ac horrentes per Moldaviam, ac deinde per Poloniam in Hungariam perventum magnâ clade, & strage exercitus, quæ antiquis cladibus par aut certè non dissimilis fuit. *Durissimi hostes duo, atque nullo exercitu expugnabiles fœmes & fœquis, attestant Cyro. Ideo cavendi, nec temerè in hostium, absque commentu, & annonâ, non exploratâ denique loci, & temporis naturâ irruptione neque inta, neque diuturna, neque salus suscipienda. Verum sicut militum ars est scire, quâ ratione pressi, pedem servatis ordinibus referre, & præmentes hostem pedem inferre debeant: Ita magna Ducis acies instrumentis ars quoque est, sic aciem disponere, ut spaciū militibus ad pedem referendum liberum, & tutum relinquunt: quod ipsam à Romanis diligentissimè observatum.*

Restabat quædam conditio pacis cum barbaris factæ de pagis dedititiis, quam legati Turcarum Imperatoris, apud Cæsarem sæpius urserunt, eâ igitur complantâ postulate per legatos Sultano elapsis jam decem à priori pacis tempore annis, ad alios viginti annos fœdus extensum est. Promulgatâ pace, non deerant legum pacis interpretes, qui quod centum sexaginta pagorum libertas, ac incolunitas cum religione, pacis prætextu in diram Turcarum servitutem, prostituere, & venderetur, ideoque indignam nomini Christiano, nec pacem sed pactionem servitutis esse judicabant. Verum ut tranquillitas Regni stabiliretur & ne tempestas belli aliquid deterius secum traheret, *Matthias* conditionem præsentem pro ratâ acceptare necessum habuit.

1616.

Subsequentibus temporibus Sigofridus à Kolonich, statim à carcere, ex quo multorum intercessione liberatus erat, ad privata & nova consilia conversus, moliri aliquid in Regno cœperat, paucis primum sociis militibus, arcem & oppidum Dêven violenter extorquet, unde majorem colligendo numerum, ad Pofonium Coronæ sedem accessit, Nassaditas & alios milites in verba Cæsaris ligando. Tentabat præcipuè arcis Castellanos, Præfectos tam Germanorum, quam Hungarorum, habito cum illis privato colloquio: quâ re intellectâ Coronæ Conservator, tempestivè conatus illius antevertit. Ipse verò Kolonich non multis post diebus in carcerem Viennensem reductus est.

Aberat aliquantò Cæsar ab Hungariâ & jam pridem cum immortalis domus Austriacæ gloriâ, Undecimus Imperii insignia consecutus, in administrandâ Rep. inclyto quodam diversarum virtutum temperamento fortunatissimus, & in Bohemiâ Pragæ præclarâ pacis usurâ, multis rebus bonis & laudabilibus constitutis, quod cum Augustâ Imperatrice, spem solibus aut dubiam aut nullam haberet, successoreque, (qui dum incertus regnum solet multis incommodis & seditionibus laborare) designato Archiduce *Ferdinando*, obtinuit apud Bohemos, ut vivente ipso, Regiis insigniis exornaretur, illâ conditione ne Cæsare superflite, quovis modo gubernationi Regni se insinuaret, aut immisceret.

In Hungariâ quoque regiminis sui anno decimo, Generalia Comitia, pro Dominicâ *Invocavit* Anno Millefimo sexcentesimo decimo octavo, ad Civitatem Pofonensem indixit, quibus cum valetudine dubiâ & imbecilli præpeditis, in personâ suâ interesse minimè posset, eundem Archiducem *Ferdinandum* Regem Bohemiæ, patruelem suum, eorundem præsidem constituit, quem decimo nono Mensis Martii Pofonium adventantem, ex Prælati, Baronibus, Magnatibus, & primâ Nobilitate certo numero, ad propriorem Danubii ripam profecti, navigio ab ulteriori parte transvectum, oratione gratulatoriâ, per Archi-Episcopum Strigonicensem recitatâ exceperunt, atque inter tormentorum majorum & sclopetorum, tubarum denique, & tympanorum strepitus, processu ad portam S. Michaelis circumactò, in hospitium in Civitate ordinatum deduxerunt, modo & ritu parumper abfimili, quàm quo Reges alias coronandi, ex antiquâ gentis consuetudine excipi solent, eo quod Regem *Ferdinandum*, tanquam præsidem Comitiorum & Commissarium à suâ Majestate deputatum, Status & Ordines acceptarent.

Alias autem (ut & illud obiter addam) ubi destinatè ad ipsum Coronationis ritum peragendum Principes advenire solent, tum præhabita consultatione super decenti & ordinata ejus exceptione, & postquam de die adventui præfixo innotuit, omnium Regnicolarum consensu supremum eligitur Capitaneus, qui exercitum obviam progressurum ordinaret, ut ritè, & sine tumultu procedentes nullaturbare confusio, atque sic dato signo, & lustrato coordinatoque discretè juxta dignitatem cujusque, & præminentiam, quo quisque Baronum, & Magnatum instructus venit milite, in campum illum qui est ultra Danubium cis-castrum Keopchin, cum totâ pompâ, medio pontis navalis, aut naturâ temporis constricti præterfluentis proficiscuntur, advenientem principem excepturi: præmissis quoque ex Prælati & Baronibus, personis certis, quæ cum de futuræ exceptionis apparatu edocerent. Quibus ita dispositis, proceres omnisque Nobilitas sequuntur, principem paulò sejuncti à turbâ præstolantur, & appropinquantem congratulatione, & voto medio Archiepiscopi Strigonicensis excipiunt. Quo peractò, princeps proficiscitur in Civitatem, præcedente exercitu Hungarico, proceribus & omni Nobilitate; Cives Pofonienses, quem ex civibus suis conferunt militem, à ponte decenter ordinatum longè explicant, princeps verò deducentibus eum omnibus qui secum venerunt principibus, Prælati, & Baronibus, Nobilitateque tam Hungariâ, quam aliarum nationum, civitatem inter crebros, & ingentes bombardarum strepitus, tubarumque continuos clangores ingressus, in locum sibi assignatum divertit. Sed ad propositum.

Inter alia itaque, publicè Status & Ordines per Melchiorum Glezelium Cardinalem Viennensem & Novæ Civitatis Episcopum, Cæsarem consiliarium secretum, & ejusdem Consilii Directorem; item Joannem à Molard Liberum Baronem in Romek, & Drossondorf Cæsarem Consiliarium intimum, Camerarium, Consilii Bellici præsidem, & Civitatis Viennensis supremum Capitaneum, nec non per Joannem Ludovicum ab Ulm Cæsarem Consiliarium secretum, & Sacri Imperii Procancellarium requirendo, ut accuratè & diligenter pensâ ætate suâ, ingravescente, quàm vanis valetudinis, plerumque minus firmæ incommoda comitari solent, probeque considerato eo, quàm vanis tempestatum procellis, & motibus; Interregna semper agitari soleant, ab hominibusque naturali regnandi cupiditate accensis, omnimodè impetantur & hoc regno præsertim Hungariæ, quod nationibus variis circumseptum, popularium dissidiis, & potentis, viciniquè hostis cupiditati obnoxium est, evenire posset, Archiducem *Ferdinandum* Regem Bohemiæ, ex Inclytâ Domo Austriacâ, de rebus Hungaricis, multis
seculis

culis optimè meritâ oriundum, prudentiâ, aliisque dotibus Regalibus sufficienter instructum, pro futuro ipforum Rege acceptare proclamare & agnoscere velit.

Super qua Cæsaris paterna curaqua de certo successore, qui Regni hujus gubernacula capefferet, certi quid statuendum censuit, maturâ deliberatione præmissa, bonis modis & rationibus, post longas de asserenda electionis libertate disputationes, & controversias, surrogato prius in locum, Comitis Georgii Turzo defuncti Palatini, (dum jam anno integro & mensibus aliquot eâ dignitas in Regno vacasset) Comite Sigismundo Forgach de Ghymes, & præscriptis ante omnia eligendo septemdecim conditionibus, in suffragium icum. Quarum quidem Conditionum summa hæc est. Cavebatur nimirum illis de universis & singulis Regni libertatibus innumerationibus, & Privilegiis, statutis, juribus, & consuetudinibus, simul & conclusione Tractatus, Viennensibusque articulis in eo comprehensis, ita & reliquis, ante & post Coronationem, regnantis Regiæ Majestatis, in omnibus punctis, clausulis, & articulis, per eligendum & alios observandis. Gravaminibus mox initio regiminis suscipiendi, in Dixatâ intra sex menses indicendâ, tollendis, aliis quoque difficultatibus sub regimine ejus emerfuris, in Dixatâ semper intra triennium promulgandâ effectuantis, & complanandis; Negotiis & rebus omnibus Hungaricis, supplicantium causis per Hungaros tractandis, & consultandis; Præfecturis confinioium nativis Hungaris conferendis; Judiciis Octavalibus statutis temporibus & locis celebrandis, exercitio religionis libero ubique in Regno, & omnibus etiam in Fisci bonis relinquendo, nec per eligendum, aut alios quosvis Dominos Terrestres turbando, Palatini electione, autoritate, jurisdictione, & officio, suo loco retinendâ, confiniis firmandis, civitatibus liberis, & montanis, in libertatibus suis conservandis. Corona in Regno per personas seculares, utriusque religionis, ad id unanimiter deputatis conservanda; Metis Regni non abalienandis differentiis earum cum vicinis provinciis componendis. Confederationibus cum Regno Bohemâ, vicinisque regnis ac Transylvaniâ sanctè observandis, bonis ab Austriacis possessis gratis, auxilio, & munificentia eligendi remittendis, vel verò depositâ inscriptionis summa & Caltrilubio cum tredecim oppidis & pertinentiis Regno Hungariæ applicandis, cum non defuissent modi sumam illâ inscriptionis deponendam; Militum Haidonum privilegia confirmanda; affecurandis denique Regnicolis, quod eligendus vivente suâ Majestate Cæsareâ, in nullam Regni administrationem sese intramitteret absque suâ Majestatis specificâ voluntate & Regnicolarum consensu; Acceptatis hisce omnibus & affecuratoriis literis extradatis, paribus votis Archidux *Ferdinandus* in Regem Hungariæ die decimâ sextâ Maji proclamatus est, quem Status & Ordines numero frequenter aduentes, de electione certiore reddiderunt, Regem & Dominum suum agnoscentes, votis & acclamationibus totâ aulâ resonantibus, ob novæ dignitatis accessionem pariter gratulati sunt; discèptatum proximè est de præfigendo coronationis die, qui dum quæritur, jamque decimum octavum junii laberetur, subitò atrâ tempestas horâ circiter secunda punicum cælum turbasse visa est, micantes in acie coruscationes, inter quas telum fulmineum horribili fragore delapsum in turrim Coronæ conservatorii impegit, novo prodigio percussis hominum animis, & quoniam fatalia forte audita sunt fulmina, de omine aliis aliter cogitantibus, ut ex his vericulis ab homine non obscuro, uno ex Commissariis Cæsareis confectis apparet.

Hungarici Proceres sacram deferre Coronam

Cui Deus & sanguis, vota que cuncta favent,

Nihil facitis; siquidem mendoque Deoque resistunt,

Quis condunt fulmen quod referare potest.

Biduo post in limitanda Coronationis die conventum, quæ primâ Julii nominatur, tandemque post reliquos Tractatus Dixtales, ad calcem deductos, invocatione nominis Divini prævia electione solenniter dictaluce, quæ in tertiam Trinitatis Dominicam incidit, coronantur, modo & ordine integro seriatim, & accuratè in posteritatis gratiam jam describendo, actibus minutoribus quoque non prætermittis, eo quod hoc temporis de cæremoniarum istius decenti coordinatione & dispositione, non levis orta fuit difficultas. Cæremoniarum autem descriptio & processus directio imposta erat Marschalco Regio *Ferdinandi* Bernardo à Hermentlein & Petro de Reva.

Ante omnia primo dici exortu ad portas Templi collegati S. Martini, ne tumultuariè vulgus, & plebs irrueret, ordinati Magnates Nicolaus Forgách, & Thomas Pograni, Nobiles Stephanus Herencheni, & Nicolaus Chebi, dispositis circa templum in cæmeterio pro custodia centum armatis Hungaris, atque aliis centum sclopetais militibus Germanis.

Hora quinta ad hospitium comitis Palatini Sigismundi Forgach, infra scripti Regnicolarum convenerunt, ac ad levandam, & deportandam Coronam & alia clenodia pro Coronatione in arcem profecti sunt. Conservatores Coronæ Comes Palatinus Demetrius Napraghy Archiepiscopus Colocensis, Petrus Demitrovich Episcopus Zagrabienfis, Franciscus de Battyán Agazonum Magister, Georgius Homonnay, Stanislaus Turzo, Paulus Appo-

M
ni,

Melchior Alaghy, Nicolaus Eszterházi, Christophorus Erdödi, Comes Georgius à Zrínio, Comes Emericus Thurzo, Georgius Szeczy, Sigismundus Rakoczy, Caspar Illesházy, Stephanus Vesseleni, Michæl Karoly, Caspar Horvath de Vegla, Sigismundus Prapoſtvari, Benedictus Pakay, Nicolaus Dallos Nuntius Capituli Strigoniensis, Balthasar Napoli Prapoſtitus Zagrabienſis, Stephanus Patachich Moyles Cziráky, Sigismundus Loniay, Caspar Terſtyanzky, Joannes Sandor, Franciscus Ztrucz, Martinus Revai, Michæl Zerdahely, Franciscus Zantoházi, Valentinus Horvath, Nuntii Civitatum, Caſſoviensis, & Sopronienſis. His Caſar delectos cum claviſeraturæ ſive ciſtæ ferreæ, ubi recondita erat Corona, adjunxit, Melchiorẽ Glezeliũ Cardinalem, Joannẽ à Molard, Joannẽ item Ludovicũ ab Ulm Proancellarium Imperialem. Quibus omnibus clarâ voce primo per Petrum de Reva Conſervatore Coronæ interrogatis, an Regis & Regnicolarum, eſſet voluntas, ut Conclave aperiretur, & Corona cum clenodiis eximeretur, iisque aſſentientibus, Conclavi aperto, ex arcâ ferreâ exemptam Coronam, atque alii ciſtæ purpurâ tectæ, unâ cum aliis clenodiis incluſam, curruique cardinalis Glezeliũ datâ operâ forſẽ ſubordinato, vel quod develhi Coronam ex receptâ conſuetudine decuit, vel quod curru Electi tardiũs veniret, impoſitâ, ad Templum majus deduxerunt, latera curru præſidiario milite Germani viginti & Hungariſ totidem cingentibus: Quod magnâ cum diſplacencia intuitus fuit *Ferdinandus*, Cardinalis non multo poſt Coronationem, Viennæ Auſtriæ ex concurrentibus aliis in Caſarem, & Regem offenſionibus, ex ſede Cardinalitiâ in cenſum ſummum vulgarium detrufus, ex ſummâque auctoritate dejectus, carceri Græcenſi traditus eſt.

Ad templum ubi ventum fuit, quatuor ex numero Magnatum, videlicet Comes Chriſtophorus Erdödi, Sigismundus Rakoczy, Michæl Karoly, & Sigismundus Prapoſtvari, ii nimirum, qui Ciſtâ Coronæ, & clenodiorum ſublata ex turri ubi aſſervabatur, in currũ detulerunt, eandẽ rurfus ad gradus cæmeterii ex curru delatam, in ſacriſtiam deportarunt.

Depoſitâ coronâ cum clenodiis ad altare in ſacriſtia præparatum & ornatum, coronæ conſervatores penes coronam remanent, atque coram Deputatis cum clavis ciſtæ referatâ, coronam eximunt, ad portam atrii ſacriſtiæ caſtellanis duobus, item ex Satrapis cuſtodiis coronæ Hungariæ ſex, & Germanis ſex collocatis, reliquis verò ſupraſcriptis perſonis, comitem Palatinum ad Regem in aulam comitantibus. Erat autem menſa retrò ſuſinum altare præparata, ad quam exemptũ paludamentum Regium, & alia indumenta velo tecta per Benedictũ Pakay, Perſonalem præſentis, & Moylem Cziráky, Petro de Reva præeunte deportata ſunt. Acceſſum in aſcenſu ad ſanctuarium obſervabant in templo majori, Stephanus Doczy, Andreas Jakufith, Gynecei ordinationem in admiſſione ad theatrum præparatum peregit, Stephanus Veſſeleni; In ſtatione Muſicorum Capellæ Regiæ Majeſtati extructæ ordinati pro cuſtodiis Stephanus Pograni, Franciſcus Pograni. Vexilla Regnorum decem, convoluta ad portam ingreſſus in atrium ad ſacriſtiam parieti inclinata conſtitere.

Hiſ tali ordine diſpoſitis, Electus ex domo reſidentis in Templum majus horâ ſepimâ venit, quem venientem antecellit comes Palatinus, Magnates Regni, Status & Ordines: poſt ingreſſum in Templum in modicâ diſtantiâ ad latus, ſecutus eſt Archidux *Maximilianus* nudius abhinc tertius Viennâ Poſoniam, ad condecorandam coronationis ſolemnitatem ſecundo Danubii curſu deductus, eodemque curru quo Electus, ad gradus cæmeterii deſcendit. Sequuntur tandem Aulici Regii, Archiducis *Maximiliani* ſinguli pro dignitate ratione procedentes.

In ingreſſu Regi obviam proceſſerunt, Bernhardus ab Hermenſtein Baro, Marſchalcus Aulae cum Petro de Reva, Magiſtro curiæ per Hungariam uſque ad atrium Templi, & Electum præcedentes deduxerunt in ſacriſtiam. Archidux verò *Maximilianus* directè in ſanctuarium, ad locũ adornatum in ordine ſubſelliorum ſiniſtro (Cardinalis autem jã ante in loco ſuo in dextero ſubſelliorũ ordine confederat) abiit. Toto durante proceſſu, uſquẽ in ſacriſtiam perventũ eſſet, muſici tẽpẽſtivè per theatra diſpoſiti, continuis tympani & tubarũ perſtrepebãt clangoribus.

Facto ſilentio, coronam & cœtera clenodia cum vexillis expanſis, Petrus de Reva diſtribuit, mox proceſſuro ad thronum, in modicâ à gradibus Altaris diſtantiâ, in mediuſulo ſubſelliorum utriusque Ordinis extructum, Regioque apparatus exornatum, Regi præferenda.

Ac vexilla quidem diſtributa fuerunt hoc modo: Hungariæ vexillum Nicolaus Eszterházi prætulit: Dalmatiæ comes Paulus de Nadasd: Croatiae Georgius Szeczy: Selavoniz Comes Chriſtophorus Erdödi: Ramæ Comes Emericus Thurzo: Serviæ comes Georgius à Zrinio: Hallitiæ Chriſtophorus Banffy: Lodomeriæ Sigismundus Rakoczy: Cumaniz caspar Illesházi: Bulgariz michael Karoly, quæ ſingula ſinguli ut cuique ſunt attributa, in memoriam aſſervant; olim & Divi Stephani vexillum in coronationibus præferrebat, quod in inauguratione Caroli parvi contrafactum hiſtoria ejusdem memoriz

moriæ tradidit. Porrò Coronam portavit Comes Palatinus Sigismundus Forgách : Gladium evaginatum Franciscus de Battyan Agazonum Magister ; Sceptrum Judici Curia gestandum conveniebat, sed vacante eo officio, gessit Regni Slavoniz Banus Nicolaus de Frangepanibus Pomum absente Thoma Erdödi Tavernicorum Magistro, Georgius Hommonay : Gladium Sancti Stephani in vaginâ reconditum Andreas Doczy : Pacem Stephanus Pálffy : Crucem autem Stanislaus Thurzo.

Post factam singulorum distributionem, Marschalcus cum Petro de Reva ad Sanctuarium profecti, deduxerunt duos Episcopos, quos Archiepiscopus Strigoniensis ordinaverat, ad limen januæ Sacrilitæ, ubi electum præstolati sunt, & egredienti se se adjungere atque ad aram majorem utrinque progressi electum comitabantur, præcedentibus cum clenodiis singulis & vexillis expansis binis, & binis : postmodum ad thronum utrinque erectis vexillis constiterunt. Heroldus Hungariæ & Bohemiæ anteibat, Marschalcum & Magistrum Curia Petrum de Reva, astiteruntque Regi ante thronum declinantes parumper ad dextrum latus à throni imâ basi. Summates verò clenodia portantes, postquam ad summum altare devenerunt, ex manibus ipsorum clenodia per altantes Episcopos excepta fuere atque super altari collocata, ipsius ad dextram Throni steterunt, Marschalcus cum Petro de Reva ad sinistram.

Quo facto processit Electus ad altare, & genu flexo super pulvinar holosericum, Cæremonias solitas peregit Archiepiscopus Strigoniensis.

Post Litanias finitas, Electi habitus, ad pectus solvitur, sic etiam ad brachium dextrum, in loco ad hoc destinato, per supremum Cubicularium, & Andream Doczy cubiculariorum Magistrum, quod unctio subsecuta est. Quâ peractâ, indutus Electus habitu, & paludamento Divi Stephani Regis, confedit in Throno comitatus ab Archiepiscopo Colocensi & Cancellario, ad latus Throni confedentibus. post cæremonias, Missæ introitus decantatus, post Epistolam & Graduale, ut vocant, Gladius S. Stephani evaginatus, manibus Electi traditus est, cum sermonibus in pontificali contentis. *Accipe &c.* Mox reformatus Gladius, & reconditus accingitur Electo cum verbis & c. Quo evaginato, conversus ad populum, tres ictus fecit, introrsum & ad latera duo, tandemque recondito, flexit genua. Accidit autem ut cingulus gladium sustinens, dum lateri Regis accommodatur ruptus, redintegrari necesse habuerit, vetultati in præfatio adscribant, aliis liberum relinquitur.

postmodum Comes Palatinus accedens ad supremum gradum altaris, acceptâ Coronâ ex manu Archiepiscopi, obvertit se ad Regni Status & Ordines, ac tribus iteratis vicibus interrogat, an Electum (quem proprio nomine appellat) Regem coronari velint ? Qui ad interrogationes singulas consentientes proclamant, *Volumus.* Hæc illa est gravis, & ponderosa vox, potentiam juramenti complectens. In Coronatione tamen Ladislai Posthumi, ut luculenter, ex constitutione Regni apparet, Status & Ordines Regi ad fidelitatem & obedientiam præstandam in comitio Posoniensi jurare debuerunt, id quod hodie unius hujus vocis efficaciam suppletur, & pro rato habitum observatur. Hanc, votum immediate excepit, vivat. Rex, vivat. Deinde per Archiepiscopum Strigoniensem petrum Pazmány coronam capiti Regio imponitur, attrectant Episcopi altares, præbentur sceptrum, & pomum coronato. Fuit iste tum in coronâ notabilis casus, quod una catenula ex dependentibus in hoc actu distracta decidens, filo sericeo suppleta est, & religata.

peractâ coronatione discinctus Rex gladio S. Stephani, quem Andreas Dóczy, recepit Mox Archiepiscopus cum aliis Episcopis deducunt Regem ad altare, ad solum Regi præparatum coronâ redimitum, sceptrumque & pomum gestantem. Cantatur *Te Deum laudamus &c.* usque ad finem, alternis vicibus tympanis & tubis, ac musico cantu jam ante proximè peractis, cum tormentorum, & sclopetorum explosionibus.

Ab solutis orationibus, & benedictionibus, redit Archiepiscopus ad cantandum Evangelium. Interim Sceptrum & pomum, à Rege eximuntur per Marschalcum & Magistrum Curia ac assignantur personis quæ ea gestarunt, qui receptis iisdem ante solum Regis utrinque constiterunt. Cantato *Evangelio & Credo*, deducitur per deputatos Episcopos ad offertorium, flexoque genu obtulit, non modicam auri quantitatem, inde reducitur ad thronum ab Episcopis. Tandem coronam ex capite Regis levavit N. ab Ekenberg Magister curia Regis *Ferdinandi*, & Marschalcus, candemque comiti palatino tradiderunt. pari modo sub elevatione gestando clenodia ante thronum Regium, eadem invertentur, ut superior pars terram respiceret, quæ postquam peracta est, rursus crexerunt.

perductum fuit Missæ officium usque ad communionem quo tempore Rex à duobus Episcopis deductus ad communicandum, ubi rursus ad voluntatem Regis, N. ab Ekenberg & Marschalcus coronam Regis tollebant, ac interim ad inclinatorium throni collocabant. Post communionem reducitur ad thronum prædictis Episcopis à latere comitantibus; apponitur ipsi rursus corona per N. ab Ekenberg Magistrum curia & Marschalcum.

Finitâ Missâ, constituti custodes aperiri fecerunt portam inferiorem majorem, versus scholæ partem, & fuit processus per pontem panno viridi, & rubro stratum, ad claustrum ordine eo, quo ex sacristiâ, cum vexillis allisque clenodiis egressus fuit. Hic Thomas Bosnyák & Caspar Horváth Regnicolarum Directores ordinati, ut procederent sine hæsitatione plebem & vulgus ad partem removerent. Ad latus Regis sinistrum Archidux *Maximilianus* in exigua distantia sequi debuisset; sed corporis imbecillitate detentus, mansit in Temple. Processit itaque Rex inter duos Archiepiscopos Strigoniensem, & Colocensem, reliqui Episcopi item supremi Camerarii Regis, & Archiducis aulici sequuntur, quos prætorianorum militum capitaneus D. à Meinspergh, cum nonnullis Satrapis à lateribus procedens claudebant.

Post aliquam distantiam duo Regis Aulici equitantes, burfasque in collo suspensas habentes, coronati Numismata nomine Regio atque Emblemate cusâ spargebant, litpati quatuor viris primariis, per Franciscum Battyani Agazonum Magistrum ordinatis, qui irruentem populi confusionem impedirent. Jaciebatur autem pecunia à Cathedrali Templo usque ad claustrum. Mediocri demum interjectâ distantia Capitanei præscriptorum ducentorum sclopetariorum, quibus processio claudebatur, ordine per pontem ibant. Cives in armis in statione ad latera pontis ordinati & injunctum civium Magistro, ne illi rapuissent pecuniam.

Custodes portarum Claustrum ex Hungariâ duo Magnates Stephanus Ostrosith, Stephanus Pogranî, Nobiles Daniel Eszterhási, Stephanus Soos. Ingressus templum Rex confedit in throno in habitu, & accincto per Andream Dóczy, & supremum Regis cubicularium gladio S. Stephani, Equites creat auratos, recensitis seriatim per Comitum Palatinum eorum nominibus Reliquorum Clenodiorum gestatores ad Thronum ordine dispositi steterunt, quo proximè in summo Templo. Fuit autem Catalogus auratorum equitum iste Ex ordine Magnatum, Comes Georgius à Zrinio, Comes Paulus de Nadasd, Nicolaus Eszterhási, Joannes Pálffy, Caspar Horváth de Vegla, Caspar Illesházy, Sigismundus Prapoštvari, Petrus Forgach, Petrus Balassa, Stephanus Pogranî, Joannes Ostrosith; Ex ordine Nobilitari, Martinus Moricz, Stephanus Balogh, Stephanus Herenchini, Franciscus Beniczki, Joannes Lengiel, Balthazar Lengiel, Joannes Katay, Stephanus Soos, Daniel Eszterhási, Paulus Eszterhási, Gasparus Horváth de Vasonkeo, Georgius Gondicz, Joannes Kis, Joannes Orlay, Franciscus Balogh.

Peracta creatione Equitum auratorum, Rex insedit equo albo, sic etiam cæteri prælati, Barones, & Magnates, eodemque ordine vexilla & clenodia extra portam S. Michaëlis, prælata sunt, prout in processu pedestri factum erat, ubi Hungarorum equitum & peditem turbæ, ad latera progressus dispositæ equitantes, Regem cum Regnicolis usque ad collem proximum & ultra claudabant. Theatrum sive tabulatum in aprico ante portam rubro & viridi panno circumdatum stetit, in cuius medio Thronus aliquanto eminentior, auro panno tectus extitit, quem Rex ex equo descendens ascendit, & stans erectisque duobus digitis prosequendo Archiepiscopum Strigoniensem juravit in modum formæ constitutionibus *Ferdinandi I.* præfixæ. Aderant præterea in theatro Archiepiscopus Colocensis, Comes palatinus Sigismundus Forgách, Franciscus Battyani, Andreas Dóczy, & Petrus de Reva. Jurante Rege omnes apertis stabant capitibus: post juramentum: unanimiter proclamatum *Vivat Rex:* mox secuta tormentorum, & sclopetorum explosiones.

Interim Rex descendit ex throno, & insedit equo, cum comitiva Regnicolarum equitantium, inter tympanorum & tubarum sonitum, & clangorem processit ad collem vicinum, & stantibus Regnicolis procurrit citato cursu, ad summitatem, ubi in crucis formam ictus fecit versus Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem, atque hoc tempore tertio explosa tormenta & sclopeta.

Porro processus continuatus eodem ordine equitando ad arcem, inter Germanum militem à portâ S. Martini, usque ipsam arcem, per declivia collis utrinque coordinatum. In qua siquidem arca angustiori, magnates & Nobiles, præter illos qui vexilla & clenodia portarunt, equis relictis, ad domunculam propugnaculi portæ arcis pedes processerunt, usque ad locum, quo rex, ex equo descendit, advertente Thomâ Bosnyak & Casparo Horvath, ut magnates & regnicolæ huic ordini sese accommodassent.

postquam ad arcem ventum fuit, rex secessit in hypocaustum peculiare, nec multo post in habitu Regali Coronâ redimitus assedit mensæ solus in speciali throno, aureo panno obducto, ad prandendum. Ad dextrum latus Serenissimus *Maximilianus*, à sinistris melchior Cardinalis Glezelius, proximè Petrus Pazmany, Archiepiscopus Strigoniensis; mox Comes Sigismundus Forgach, regni palatinus, Demetrius Napraghi Archiepiscopus Colocensis.

mensæ assidere debentibus lavacrum & mantile subministrant: regi lavacrum portat

rexit

Ante Decretum
Budenise
An. 1527.

rexit Georgius Homonnay, mantile Comes Sigismundus Forgach Palatinus, à prandio vèrò eodem accumbente Petrus de Reva Magister Curiz. A ministerio poculorum Georgius Homonnay, Pincernarum Magister; Panathier Comes Emericus Thurzo: praeceptoris munere functus est Stanislaus Thurzo, penes Archiducem mensæ assistens: auri & argenti custos Petrus Balassa.

Archiduci *Maximiliano* lavacrum porrexit Georgius Szechy; Mantile Sigismundus Præpostuari; Poculorum administrator idem Georgius Szechy, Cardinali, lavacrum porrexit Nicolaus Forgach, à poculis idem, mantile Sigismundus Rakoczy. Archiepiscopo Strigoniensi lavacrum porrexit Michaël Karoly, à poculis idem, mantile Petrus Forgach. Archiepiscopo Colocensi lavacrum portexit Nicolaus Keglevith, à poculis idem, Mantile Petrus Keglevith.

Prædenti Regi astatat Petrus de Reva, Magister Curiz cum scipione, Janitorum Regalium officio vacante vices obibat Melchior Alaghy; Paulo postquam Rex mensæ assedisset, Corona in aureâ pelvi ad sinistram manum in cornu mensæ collocata fuit.

Dapiferorum Magistri officio vacante vices obibat Paulus Appóni. Dapiferi cibos portantes, Comes Christophorus Erdeodi, Comes Georgius à Zrinio, Comes Paulus de Nadasd; Caspar Illesházi, Andreas Jakusith, Stephanus Liszthius, Sigismundus Rakoczy, Christophorus Banffy, Stephanus Niari, Sigismundus Prapostvári, Nicolaus Draskovith, Andreas Zay, Stephanus Ostrosith, Franciscus de Neva, Petrus Forgach, Emericus Balassa, Joannes Ostrosith, Joannes Pograni, Stephanus Pograni, Christophorus Giullaffy, Georgius Pograni, Joannes Christophorus Lishthius, Nicolaus Keglevith, Ladislaus Horvath de Vegla, filii Stephani Chiapy, duo Nobiles Martinus Moricz, Joannes Kátay, Sigismundus Loniay, Franciscus Pachot, Daniel Eszterhasi, Stephanus Poos, Stephanus Soos, Stephanus Balogh, Andreas Babindali, Gregorius Vyfalusi, Franciscus Káldi, Stephanus Bakos, Joannes & Balthasar Lengyel.

Finito prandio Magnates & Regnicolæ cæteri, qui ministrabant ad mensam, per Magistrum Curiz Petrum de Reva, ad prandium deducuntur: Status porrò, & Ordines per Personalem præsentis, in peculiare hypocaustum, itidem ad prandendum deducti sunt. Militibus interim toto solennitatis istius die, omnis comotandi atque inebriandi occasio, omnis gehemis potus venundatio, interdicta fuit, sed sequenti demum die singulis turmis cibus & potus liberaliter suppeditata, nuntiatam quoque distributa: dum enim die coronationis æs novi Regis spargeret, illi extra muros in suis stationibus erant collocati.

Absolutis hæcæ universis, ante descensum Regis ex arce, Corona & reliqua clemencia, in suum locum Conservatori delata sunt per priores ad id deputatos Prælatos, Barones, Magnates, & Nobiles, & in arcæ per Conservatores reposita, quæ sigillis dominorum Commissariorum, ex parte Cæsaris, & Regni obsignata est. Retinuerant in templo S. Martini Canonici purpureum pannum quo Corona involvebatur, & reliqua clemencia, nec rogantibus Conservatoribus facillè reddere volebant, inde lis non levis inter Nobilitatem & Canonicos orta, quod nullâ Coronæ observantiâ, hoc fecerint, reprehensi graviter etiam à Cardinali Gleselio, qui admiserint habitis sub fide suâ Regni privilegiis in rem exiguâ negligentiam suam prodi, cumque per inadvertentiam illud accidisse excusarent, jure desiderabantur serò restituti, inclusâ jam Coronâ, & sigillis Commissariorum consignata, arcæ imponi non potuerunt. Quibus præactis Status & Ordines Regem ex arce ad proprium hospitium comitati deduxerunt. Proximè sequenti die, dum jam paulatim solverentur Comitia, in crepusculo vespertino ignis missilis super aquam Danubii discurrens, & ignitæ pilæ in aère volantes artificiosè compositz, frequenti populo spectaculum ediderunt.

Hic mos apud nostram ætatem Regum coronandorum usurpatur, antiquus vèrò ut & hoc varietatis & simul gratæ recordationis gratiâ adjiciam, hic fuit. Rex in Pestano Agro declaratus, Albam solenniter deducebatur, ubi prius quam ingrederetur ad ædem Divæ Virginis extra muros divertebat, in cujus vestibulo porticum Rex cum selectis Proceribus ascendebat, conspectû omnium se offerens. Palatinus ei astans ter interrogare solitus erat, an ad Pesthum declaratum Regem regnare vellent? Quibus annuentibus, gladius ei evaginatus per Palatinum exhibebatur, quem versus quatuor plagas vibrabat: Tandem Rex chlamyde inducebatur, sceptroque accepto in sede Regiâ collocabatur; quem Strigoniensis Præsul post præstitum juramentum coronabat, in dignitatem, & obsequium ejus Proceribus jurantibus. Sed ad rem.

Atque hæc quidem in Hungariâ: porrò, quia in plerisque consuetudinibus, publicis ordine legibus, Patria nostra Regni Galliz æmulatrix est, non extra oleas va-

gari videbor, si gratiâ collationis actum hic & ibi in inaugurationibus Regum adhiberi confectorum, Gallicam cæremoniam leviter attingerò, quæ & similitudine qualicumque ad nostram accedere videtur & ex propriæ gentis usitatis moribus, non nihil jucundum lectiõni suppeditabit.

Itaque Galli die creando Regi dicatâ, ad Rhemorum Urbem conveniunt, ubi Archiepiscopi Remensis dicti sedes est. Rex veniens ante primariam ædem sacram excipitur, à tribus Episcopis deducitur ad aram, orat, quod ipsum etiam in cœnâ facit.

Postridiè mittit quosdam ex Nobilitate ad S. Remigii Abbatem, ut pixidem olei sacri adferat; post in Templo conveniunt Pares Franciæ duodecim, ex quibus deliguntur, qui Regem adducant. Ubi in cubiculum veniunt, præmissis precibus, Regem lecto decumbentem, ut cæremonia ipsorum est, sublevant, & tandem magno comitatu deducunt ad templum, Connestablio strictum enses præferente. Dum templi cæremonie fiunt, præsentè Rege pixis adfertur per Abbatem, vel eo non valente, per ipsius Vicarium, quam Archiepiscopus in vestibulo, datâ fide restitutionis, religiosè recipit. Exigit post juramentum à Rege, quo fidem suam devincit Ecclesiæ; eo peractò, Rex deductus ad aram, & sumpto alio habitu, gladiò accingitur flexis genibus. Post hæc Archiepiscopus caput Regis, & pectus & utrumque humerum & utriusque brachii juncturam inungit, additis votis, & precationibus. Indutus abhinc ut Ecclesiæ ministèr, in utriusque manus palmâ inungitur: manus deinde Regis ad pectus compositas, idem Archiepiscopus induit chirothecis, anulum digito inferit, & dextræ sceptrum tradit.

Egressis mox ex loco peculiari Paribus Franciæ, ab altari sumit Coronam Caroli Magni, & postquam eam Pares tetigerunt, capiti Regis imponit, in locum mox editorem deducit, & osculatur. Idem faciunt proceres; quo factò votis & acclamationibus novum Regem professuntur, additis tubarum clangore, & tormentorum strepitu. Post in promiscuam multitudinem dispergitur aurum, & argentum. Non inulto post Rex nummos aliquot aureos, & panem argenteum & vinum ad aram deferret, & de altari participat. In hunc ferè modum Regum Gallicæ coronatio absolvitur, an in multis similitudine congruâ cum nostrâ, diligens lector assequetur. Illud verò imprimis notabile hic est, quod Galli licet Coronam etiam habeant, quam ut dicunt Caroli Magni vocant, cujus familia Regnum Francicum ab initio per annos ducentos triginta septem, administravit, præstantissimum tamen ritus regalis actum Unctionem celebrant, quæ fit oleo sacro, uti dicunt, sicut nos summam & caput totius processum inaugurationis, ipsam Coronationem habemas, quæ fit Coronâ sacrâ. Credunt enim illi oleum illud rem divinam & cælestem, quod Clodovæo Regi ipsorum, qui primum religionem Christianam amplecteretur, cælitus in pyxide allatum fuisset, quo cæteri deinde Reges inungerentur. In eo arcanam virtutem maximè colunt & admirantur: ut Ludovicus XL ægitudine affectus, spe valeudinis illud è loco peculiari & perpetuo in cubiculum ferri curaverit, quo se inungere constituerat, quin & auditum est, inunctos Galliarum Reges, strumas morbum aliàs curatu difficilem, attack suo dissolvere posse. Antiquissimus iste per unctionem & osculum declarandorum Regum ritus, ante secula apud populum DEI, ut in Davide & Saule (1. Reg. 10.) usurpatus, per quem solum Majestas Regibus deferebatur, paulo modestiori apparatu, & ornatu quam nunc, ubi auri, Unionum & gemmarum splendore tempora Regum adornantur; ut quia oleum gratiam Spiritus Sancti significare solet, mox in limine administrationis, discedent Gubernatores summum honorem gratiæ Dei acceptum referre, & potestatem non virtute, non favore hominum, sed Dei beneplacito se consecutos agnoscerent; deinde nil nisi ex præscripto & regulâ Spiritus DEI facere auderent, ex legibus numinis, & luminis. Nam præceptum est, Deut. 17. ut Rex discat legem & eam sequatur in totâ gubernatione. Nunc ad domesticam redeamus.

Hactenus recensitâ Regum in Hungaria coronandorum cæremonia, quia in nonnullis actibus & circumstantiis Reginarum coronatio variata peragitur, earum etiam coronandorum ritum subnectere, non abs re visum est, quo ordine eundem in felicissimâ Regina ac Imperatricis Annæ augustissimi Cæsaris & Regis *Matthiæ Secundi*, faelicis recordationis Confortis celebratum vidimus.

Primum ante ingressum suarum Majestatum in civitatem Pofoniensem, Danubio ponte strato, Status & Ordines de decenti earum exceptionis & salutationis modo, consultatione susceptâ, unanimi consensu Generalem totius Exercitus ex comitivâ singulorum Procerum conscripti, capitaneum eligunt comitem Sigismundum Forgach de Ghymes, à quo tam Ordo Magnatum, quam turmarum coordinatio dependeret, quique advenienti suæ Majestati, singulorum Dominorum Equitatum vel peditatum demonstraret. Vices Generalis capitanei gerentes erant, Thomas Bosnyak, & Andreas Lonay.

Ad honestè excipiendas suas Majestates, ad hospitium in itinere præmissæ personæ Quinqu-

que-ecclesienſis Epifcopus, Andreas Doczy, Stephanus Palffy, Joannes Lippay, Perſonalis præſentia, & ex Nuntiis Civitatum his adjuncti, duo nempe ex ſingulis Regni ſtatibus. Fœminæ Magnates Imperatricem excepturæ, in arcem Poſonienſem deductæ ſunt, ibique ad gradus arcis decenter ordinatæ, deputato ad id Petro de Reva. Orationis habendæ ſub mutuum ſuæ Majeſtatis & Regnicolarum congreſſum, provincia assignata Cardinali Franciſco Forgach, Comite Palatino Georgio Thurzo ob oculorum paſſionem liberioſiorem aërem non tolerante. Introductis autem in arcem ſuis Majeſtatibus, turmis comitivam earum exornantibus commiſſum fuit, ne aliquam in quartiriis moram necerent, ſed ne caſſo opprimendorum pauperum præbeatur, ad domos ſuas ſinguli ſi conferrent. Stephano Palffy Arcis Poſonienſis Capitaneo, portæ arcis, & ordinis ibidem ſervandi cura commendata, ne per promiſcua turbæ ingreſſum, impedimentum & anguſtiæ emergerent. Perſonalis præſentia fuit attendere oportunitati, quando Comitatum & civitatum Nuntii dextras Sux Majeſtati convenienter porrigere poſſent. In arce jam conſtitutis ſuis Majeſtatibus, ubi dies futuræ Coronationis dicata illuſiſſet, horâ ſextâ matutinâ, qui ſuas Majeſtates in templum comitaturi erant, tam Hungari, quàm Germani ad arcem conveniunt. Corona verò, mediâ ante deſcenſum ſuarum Majeſtatum horâ, in Sacriſtiam Templi Cathedralis per Conſervatores, aſſiſtentibus nonnullis ex Regnicolis Equitibus, & comitantibus inter alios ex ordinariâ præſidiariorum arcis quardâ, in curia Imperiali aureo panno ſtrato, ſolenniter deducta fuit. Ex Conſervatorio dum per Conſervatores eximeretur, præſentes aſtabant Cæſarei Commiſſarii N. N. Ex ſtatibus & Ordinibus Archiepiſcopus Colocenſis, Epifcopus Zagrabiensis, Sigismundus Forgach, Franciſcus Battiani, Andreas Doczy, Thomas Szechii, Chriſtophorus Erdeodi, Caſpar Illeſhazy, Michaël Karoly, Joannes Lippay, Martinus Beniczki, Georgius petho, Michaël Lorantffy, Sigismundus Kapi, Michaël Szerdaheli, Moyſes Cziraky Judex Caſſoviensis: à quibus omnibus quaſitum eſt, an ad coronationem Regnæ coronam eximere vellent. Qui totius Regni nomine innuerunt.

Cuſtodia ad fores Templi ordinatâ, ne plebs tumultuoſe irrueret: cujus præſecti ſubſtituti Stephanus Teoreok, Thomas Nadasdi, Trauſmandorff, & Tiſſenpach. per declivem ex arce viam, ab utraque parte diſpoſiti milites Regis prætoriani, ordinem continuantibus ſclopetariis civitatensibus, qui & in aliis civitatis partibus inconvenientias fortè emerſuras obſervabant. Alterum Regis vexillum, muros Templi, ordine angebat.

poſteaquam ſux Majeſtates civitatem ingreſſæ fuiſſent, portæ obſeratz, & ubi ad ſcalas cœmeterii perventum fuit, Epifcopi & Clerus, obviam progreſſi, ſuas Majeſtates per pontem aſſeribus conſtratum præcedentes deduxerunt ad ſacriſtiam, libera paſſus ſpatia obſervantibus Thoma Boſnyak, & Nicolao Forgach, Gynæcei in Templo extracti ordinatorum Stanislaus Thurzo, & Erneſtus à Kolonich. Egrediente Rege cum habitu & coronâ Imperiali, officiales ejuſdem cum Inſignibus Imperialibus, ſceptro, pomo, gladio procedunt, & Magiſter ſupremæ Aulæ Imperatoris, comes à Firſtemberg procedit, Rex inter duos Epifcopos Colocenſem, & Quinquececleſienſem. Sequuntur eum, immediatè Franciſcus Battiani cum pomo, Judex Curie Sigismundus Forgach cum ſceptro, Comes Palatinus cum coronâ. Mox Regina procedens inter duos Epifcopos Veſprimienſem & Boſnenſem, præcedente cum Scipione Magiſtro Curie petro de Reva, qui tota hac ſolennitate Magiſtri Curie officium ſuſtinuit, Gynæcei ordinem ſecum duxit. Cum ventum eſt hoc ordine ad Sanctuarium, Imperator & Imperatrix ante altare ſubiſtendo, ad thalamum ſive ſtallum ſibi præparatum pauliſper in oratione perſeverant, coronâ in altari per Comitum palatinum collocatâ. Deinde Imperator ſe ad ſolum recepit, tantisper Imperatrix in loco orationis perſiſtente, donec Imperator ex throno ſuo prodiens, Coronâ & Sceptro fulgens, eam inter duos Epifcopos Colocenſem & Quinquececleſienſem procedentem, ad Archiepiſcopum Strigonicenſem deducit.

Inter decantationem Litaniarum Regina perdurat orando, & tandem inungitur ab Archiepiſcopo in brachio dextero & inter ſcapulas. Quo finito ſurrexit Regina, abſterſoque retro altare oleo, ad altare rediit. Tum acceſſit Veſprimienſis Epifcopus & impoſuit Regnæ coronam propriam certâ verborum formulâ. Deinde Comes Palatinus Archiepiſcopo Strigonicenſi coronam Regni tradidit, qui humero dextero Reginæ impoſitam, rurfus ad altare reponi fecit. Diſceſſit Veſprimienſis, & Strigonicenſis porrexit Regnæ ſceptrum in manum dextram & pomum in ſiniſtram. Deducta tandem eſt ad thronum ſuum & decantatum. *Te Deum laudamus*, Exploſa interim ſelopeta & tormenta majora.

Tandem obtulit Regina Strigonicenſi aureum munus, & rediit ad thronum manens ibi donec rurfus per prælatoſ ad communionem deduceretur. Quâ peractâ & finitis Templi cæremoniis, corona cum clenodiis reſtituta eſt conſervatoribus, qui ſolenniter ſtipati præſidiariis, comitivæque Regnicolarum equitantium, eam in arcem deduxerunt. Reditus verò ſuam Majeſtatum eo ordine abſolutus, quo deſcenſus, Reginâ coronam propriam in capite in

in processu gestante. Curabat officia cubiculariorum Magistri, pro Imperatrice Andreas Doczy, Janitorum Magister Michael Czobor. Ad mensam accumbentibus suis Majestatis millitratum est, modo sequenti: Thomas Szechy Dapiferorum Magister, Dapiferos cum bacillo præcedebat. A poculis Judex curiæ Sigismundus Forgach; A poculis Imperatricis Georgius Homonnai, qui & aquam ad lavandum præbuit, mantile Imperatori exhibuit Cardinalis, Imperatrici Comes Palatinus, Præcisoris munus obibat Christophorus Erdeodi, Panatier ministrans Præcisori Nicolaus Forgach, auri & argenti custos Caspar Illesházy. Dapiferorum nomina sequenti Regesto contientur: Stanislaus Thurzo, Stephanus Petheo, Andreas Jakusith, Sigismundus Balassa. Comes Emericus Thurzo, Comes Georgius à Zrinio, Comes Paulus de Nadasd, Georgius Rakoczy, Stephanus Doczy, Michaël Karoly, Petrus Forgách, paulus Aponi, Emericus Czobor, Nicolaus Eszterházi, Michaël Lorantffy, Joannes Lengiel, Johannes Pograni, Christophorus Giulassy.

Absoluto Regali convivio, corona in conservatorio cum reliquis ornamentis, excepto Divi Stephani pallio reducta, præsentibus iisdem, qui, dum eximeretur præsto fuerunt. Instante enim comitiorum solutione, Imperator paludamentum à Petro Revai conservatore postulavit, ut pontifici illud videre desideranti depictum transmitteret, qui ubi ad formulam juramenti sui recurrisset, ex eaque illud sibi minus esse integrum significasset, nimirum vel minima ex clenodiis Regni extraderet, Imperator ad primum responsum fortè indignatione conceptâ, repetitâ mox formulâ juramenti, & diligentius examinato eo, quales deceat se præstare eos, qui conscientia vinculo detinerentur, fidem, & diligentiam conservatoris laudavit, postulationem suam, tandem coram Palatino & Statibus ac Ordiniis adhuc præsentibus exposuit, quorum annuenti à effectu, ut petrus Revai paludamentum Imperatori traderet, eundemque Viennam comitaretur, unde non prius discessit, quàm manibus suis resignaretur, quod postmodum reliquis Regni Clenodiis in Conservatorio adjunctis.

Jam ad propositum.

Sub Ferdinandi Secundi in Regum Hungariæ electione in publicis comitiis motus quidam in Bohemiâ exortus, qui Cæsaris animum non leviter conturbavit, & in quo sedando primum literis, tandem etiam armis assiduâ contentione laboravit: Verum non ultra de Bohemis victoriam, sed immortalem de mortalibus rebus triumphum, & spiritualis septenarii, id est æternam quietem, ac gloriam consecutus est. Non enim ab inauguratione *Ferdinandi* mensis, mors Cæsaris contigit in Martio, ut & *Matthie primi*, à cujus obitu abierant anni centum viginti novem. Uti autem optimi utriusque Regis morte Martius lucuosus fuit; Ita vigesima quartâ Februarii letissimus utriusque natalis, non sine arcanâ quadam significatione affulsit; illius anno Millesimo, quadringentesimo quadagesimo tertio, hujus Millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, cû à Nativitate *Corvini* abiiissent anni centû & quatuordecim. Hic inquam *Matthias* verè secundus, amisso prius potentissimo fratre Archiduce Maximiliano, & augustâ Imperatrice annâ-Mariâ conjuge, nondum lachrymis deterfis & plantæ doloribus, catus acerbissimè, recenti vulnere & afflictione, quotidie recrudescente, elusis tot medicorum auxiliis, & consiliis, Viennæ aultriæ mortalitatem exiit, & ad consortium cælestium evasit, bello felicissimus, pace optimus Imperator, domi placidus, ut qui convictu sibi conjunctissimi fuerunt, aliquam bilis in eo vehementiam deprehendisse se fateri non potuerint, foris hostibus terribilis, & bellicâ fortitudine celeberrimus, pro quibus suis cælo dignis virtutibus æternam meruit apud posteritatem memoriam, nunquam intermorituram gratiam, quæ & in hoc argumento constitit, dum præter morem submutationibus aliorum Regum observari solitum, longo post funera sua tempore, argentum, & aurum, currentis monetæ, imagine, & signis ipsius cuderetur. Fuit in aulâ ipsius Medicus, qui & sustentavit eum, principem vita longiori dignissimum, donec vitæ terminus definiente Deo, in cujus manibus sunt dies nostri, advenisset. Illum maximis ornabat beneficii, præmiis, aliorum Principum liberalitatem in curatores valetudinis ipsorum imitatus, quem Ludovicum Regem Galliæ fuisse legitimus, qui Jacobo Cæterio medico suo decem millia aureorum menstruo stipendio pendebat. Die ab obitu sexta exangue corpus desideratissimi *Matthie* delatum est in templum Virginum Vestalium Viennæ impensis Reginæ Franciæ ædificatum, ubi Manes Imperatricis conjugis suæ, non multo ante tempore repositi fuerunt. Mense proxime sequenti, exequiis optimi Cæsaris & manibus satisfactum est in templo eodem, domesticis ipsis iusta solventibus, nullâ pompæ luxuria, aut externorum solenni comitatu. Nec ergo frustra paulo ante duas columnas lucidissimas, quæ citò disparuerunt in aère apparentes vidimus, quas mox cometes Orientalis, diis horrendus crinibus subsecutus est, ingrato veluti hoc præfagio, quod robustissima duo christianæ Reipublicæ fulcra, & columnæ toto orbe clarissimæ, quæ Atlanteis laboribus, totius propemodum orbis christiani molem sustentabant, immaturo casu efficaci mutationis omine & futurarum calamitatum ruituræ fuissent. Fluxit quoque eo tempore fluvius quidam volvendis rotis

Mortuus
Matthias
Imperator
1619.
20. Martii

27. April.

Mensibus
Decembri,
& Januarii
70.

rotis molaribus sufficiens ad Sixoviam sanguine, septimanis aliquot, futurum Regni statum, armis perturbatum iri, à morte *Maathia*, significando, ut ex eventu signi, iudicium ferri potest.

Et hæc tenus de rebus Hungariæ.

Nunc coronidis loco, placuit Coronæ & cæterorum in Regno Hungariæ Insignium Regalium brevissimam insinuare descriptionem. Fuisse autem semper personarum, gradus summos in mundo tenentium, aut singulari aliquâ virtute illustrium in sine Coronam, ex annalibus sacris, & prophanis manifestum est 2. Reg. 12. 30. Rex Rabbath habuit Diadema pondoso auri talentum habens gemmas pretiosas: quod David victor tulit, & impositum est capiti ejus. Item Melchom Rex Rabba habuit coronam, quam tulit David de capite ejus, & invenit in eâ auri pondos talentum & pretiosissimas gemmas 1. Paralipom. 10. 2. Antiquitus etiam Diadema Regium insigne tam Romanis quàm exteris gentibus, candidam fasciam fuisse legitur, quod liberum patrem invenisse primum scribit Plinius (lib. 7. cap. 5. 6.) nunc verò auro & gemmis circumdandi sacri capitis tempora solenne est, & Coronis, cum quibus tota regininis regnorum Provincia vadit, uti splendidioribus. Discreta hæc coronandi magistratus cæremonia, præcipuè apud gentem Romani Imperii Occidentalem. Tres enim Coronæ Cæsaribus debentur: Prima argentea, quam Aquigrani: Ferrea altera, quam Modætæ recipiunt orbicularem ferro introrsus tempora præcingentem, exterius auro & geminis exornatur, quæ indicare difficile, & ferreum esse, quod subitur, ac ferro armorumque adminiculis, Regni firmitatem stabiliri: nec alia causa magis fontica, cur Cæsaribus nunc ferrea Corona imponatur, quam ob ferreæ Monarchiæ, per Danielem prædictæ, Romanæ notam, cujus nomen & decus Cæsares profiterentur. Aurea tertia est, dignitatem splendorem, & decus Imperii, quod suscipitur repræsentans. Quibus & alia ritum coronationis exornantia, & symbolica adjuncta sunt insignia. Vexillum insignitum aquilâ, in pectore crucem gerente, Protectorem Ecclesiæ indigitans. Vexillum item in anteriori parte rubicundum, in posteriore flavum, amorem erga Deum, & iustitiam, in coercendis malis notans: pomum aureum preletum terrâ, mortalitatem Imperii, & caduca etiam summa docens; item scæptrum, seu virga ferrea duo in summitate gerens lilia, quam primum in usu habuisse legitimus Assverum Regem, gratiam & favorem Imperatoris significat. In quem enim illud inclinabat, is certus erat, se in gratiâ Regis haberi. Qualia Romanorum Imperatorum vetera insignia, quondam exhausto Fisco, urgenteque contra Turcas bellorum necessitate, Romanos dividere necesse habuisse, autor est Historicus apud Chaldydam.

Secd omisis illis ad patrium gentis nostræ Diadema respiciamus.

Ac priusquam de formâ ipsius dixerim, dum diligentius illustria quædam signa, antiquitatis illius collustrarem, & præsertim quid sibi vellent literæ græcæ, cum imagine & nomino Constantini in ipsâ basi Sacræ Coronæ expresso contemplerar, occurrebant mihi in celebri Historico Platina in vitâ Sylvestri Pontificis insignis locus, ubi scribit Constantinum magnum primum ex Imperatoribus Romanis Christianum, ut devotum erga Religionis Christianæ amorem & studium testaretur, Diadema aureum, gemmis distinctum donasse inter alia plura munera, & beneficia Ecclesiastica Episcopis. Quo quidem Sylvester tanquam ex capite & Regio digna uti noluit, phrygiâ mitrâ, & candidâ tantummodo contentus. Esti me scriptoris hujus auctoritas moveret plurimum, ut tamen opinionem meam, haud temere ex verbis illius conceptam, Diadema nempe illud Coronam nostram fuisse probem, circumstantiarum quoque plurimarum quæ sententiæ meæ fidem faciunt, calculum adjucciam. Prima pietas est & mos Constantino Magno proprius, & perpetuo usurpatus. Ille enim asserendæ libertatis Christianæ, & augendæ Religionis cupidissimus, quæ sub Diocletiano Maximiano, Maximino, Maxentio, & Licinio miserè afflictâ fuit, ut totum ipsorum imperium, Janienam, & carnificiam Christianorum dixeris, quando uno mense ad septemdecim hominum millia ob professum Evangelium supplicio afficerentur, usque ad magnarum Urbium desolationem, & vastitatem, pluribus in locis Ecclesias ac Templâ erexit, collapsa, & diruta restauravit, in quibus Salvatoris imaginem respicientem, in absidè, Matris Virginis & duodecim Apostolorum in circuitu, summâ artis gloriâ confici, ac collocari, adjunctâ etiam suâ imagine mandavit. Ita fastigium argenteum Romæ in Templo Lateranensi obtulit, habens in fronte Salvatorem sedentem in sellâ & duodecim Apostolos circum, non ab simili modo & ordine, quo Sacra Corona formata conspicitur. Similiter Ecclesiam Constantinopoli, quam Apostolorum vocant, regio cultu ac ritu instauravit.

Pari ratione calices, scyphos, patinas aliaque dona, tum argentea, tum aurea, formâ hæc S. Coronæ insignita, plurimis Ecclesiis consecravit. Crucis etiam signum reverenter habuit, quale in fastigio quoque Coronæ nostræ illustri ejus decore, præfulget. Confueverat hoc ab ea ad pontem Milvium contra Maxentium victoria, ante quam ex Galliis Italiam versus mo-

turus.

turus (tenebat enim Occidentis Imperium) de tutelari nomine sollicitus in meridie lucidissimo sole, columnam lucidam Crucis specie in cælo fulgentem viderat cum inscriptio ne: *In hoc vincite*. Quo deinceps & in præliis pro vexillo utebatur, cum duabus Græcis literis Christum denotantibus: quo more in Coronâ quoque nostrâ ad imaginem Salvatoris expressas videmus. Quid quod in inferiori Coronæ circumferentiâ, imaginem suam Constantinus cum quibusdam Imperatoribus Græcis insculpi fecit, eò quoque inter alias circumstantias indicio, ut gratia posteritas, in signe hoc Coronæ munus, sibi ipsi primitus acceptum referret? videtur autem Græcii artificii esse nostra Corona, non tantum ex dictis imaginibus & literis, sed ex appensis catenulis, quæ iisdem locis in Iconibus Græcorum Imperatorum deprehenduntur, procul dubio propter id, quod Constantinus imperium totum Romanum in partes Orientalem & Occidentalem divisum, & per consortes Imperii sive collegas & socios administratum, Romano Imperatore summam auctoritatem obtinente, & Augustos sive Cæsares per Provincias creante, in unum corpus, unam faciem, in unam formam iudiciorum & legum, sub unum denique sine consorte Monarcham redegit, relictaque Imperiali sede Româ, & devicto Licinio per Constantiam sororem affine suo, ad Adrianopolim in Thraciâ, qui necdum exuto prædecessorum Tyrannorum ingenio, Christianos persequebatur & multa insolenter in parte Imperii Orientalis sibi commendata faciebat, Byzantii quod muro munitum & restauratum à nomine Imperatoris Constantinopolim vocatum est, sedem Imperatorum Romanorum constituit, Romanam verò non amplius Imperatoribus, sed Præfectis suis & vicariis gubernandam commisit. Quod autem virtute Cælesti, & prodigio Divino velut vocatus ad professionem Christi Crucifixi in luce ambulare cæperat, & manifeste, ut zelum Christianum externo symbolo demonstraret, inter alias amplas ad Ecclesiam collationes, ut essent conspectiora, & splendidiora quæ donasset, Diadema auro, & gemmis illustre Sylvestro gestandum Constantinopoli transmittit, eo velut insigni concessio jam plenâ facultate licentiâ, autoritate docendâ doctri-næ Christianæ, sine metu persecutionis, & Tyrannidis. Non ergo mirum Diadema Constantinopoli missum Græci artificii videri, siquidem ex Græciâ, illâ artium & disciplinarum officinâ Constantinopolim sedem Imperatorum celebrem laudatissimos quoque Opifices, conflavisse verò consentaneum est. Deinde voluit dubio procul in hoc opere magnum Græciæ beneficium celebrare. Nam Constantinum in Græciâ Tyrocinii Christiani incrementa potissimum accepisse apparet, ubi per Apostolos fundatæ Ecclesiæ Ephesina, Corinthiaca, Thessalonica fuerunt, Codex Bibliorum Græco idiomate habebatur, scripta patrum plurimum, & ubi Constantinus exercitia religionis & pietatis coluit, ut Synodus Nicæna, contra Arrium testimonio est, quàm edicto per omnes regiones misso, convocat Episcopos, vehiculis publicis eo adveni curat: ad extremum ibi etiam in Urbe Nicomediâ baptizatur, & moritur. Ad hæc credibile est eo tempore apud Romanos etiam linguam Græcam gloriâ excellentem, cujus characteres in Coronâ nostrâ visuntur, pro vulgari & maternâ æstimatam fuisse, quod in eâ divinæ & humanæ sapientiæ secreta continerentur, illa prudentiam, leges, & gesta seculorum traderet, nihilque absurdum est si dicatur, quoniam Romanus, & Græcus sub uno communi Monarchâ degabant; Idioma Græcum, & Latium promiscui usus, tam in Civitatibus, Urbibus, quàm in ipsâ Constantini aulâ, ex flore hominum diversorum constante fuisse. Quin & ipse Constantinus Eusebio teste, Græcæ linguæ ignarus non fuit. In Synodo enim Nicenâ linguis diversis in colloquio Episcoporum, qui ex his & illis mundi partibus confluerant, usus fuisse traditur. Quod si Pontifex, (sive fuerit ille Benedictus Septimus, sive Sylvester secundus) dictum Diadema fieri curasset, tum habuisset causam, propter quam, à Characteribus linguæ Græcæ in opere proprio abhorreret. Gentem enim Græcam, imò terram & linguam ipsorum ob schisma, & divortium à Romanâ religione factum, graviter oderat, eò magis quod toties per Pontifices tentatâ concordiâ, nullo pacto ad conformitatem fidei reduci poterant: quin potius Pontifex velut opus suum, literis latinis atque nominibus Romanis, imaginibusque exornasset, quo & beneficium donumque potestati Romanæ & genti conforme illustrius fuisset, præsertim cum Romani instâ ambitione & gloriâ, Triumpha columnas, trophæa, aliaque monumenta, totâ Romani magnitudine Imperii, non nisi prisca Romanis, latinisque literis ubique insignire & consecrare solebant. Et quod magis ad probandam rei veritatem evidens quam communis rerum discretio per Notas vel possessoris, vel auctoris proprias, siquidem hic & imago Constantini est, & insigne ejusdem Crux invenitur, ut superius dictum. Quod si inventionis, & operæ Pontificis corona esset, tum sine dubio Pontificum insigne, corpori suo impressum, firmiter ostentaret, ut monumentum tam excellens, auctori suo sine hæsitacione adscriberetur: tales tamen Pontificiæ dignitates Notæ, in coronâ nusquam visuntur; sicut eas in pomo adjuncto coronæ clenodio ab unâ parte (ab altera verò insigne Regni Hungariæ) invenire licet. Quod si itaque utrumque & Corona, & Pommelium uni & eidem authori imputetur, tum nullum est dubium, quin in nobiliori opere Majestatem Regibus conferente, Pontifex suum insigne exprimi curasset. Quo

Quorum omnium persuasio facilis, confirmat me in eâ opinionē, ut sacræ Coronæ natalē illo Constantinī Magni seculo credam, & illud Diadema Sylvestro esse oblatum, quod Patriæ nostræ à pluribus jam seculis, magno gentis Hungaricæ decore fulget.

Est verò hic non dissimulanda axiomatis illius Politici veritas, quo in nominibus & temporum periodis, fatalem quandam & ominosam coincidentiam fieri deprehensum est, quod nimirum sicut à Constantino primo Imperatore Christiano, Sylvestro Pontifici Romano sacra Corona titulo muneris obtigerat: Ita à Sylvestro Pontifice ejus nominis secundo, in initio centuriæ primæ ex demonstrationibus chronologicis ostensum est, ad Stephanum primum Hungariæ Regem Christianæ religionis, apud gentem Hungaricam, non minori sanè zelo, quam dictus Constantinus assertorem divinæ ordinatione demandavit, & in symbolum summæ in Regno dignitatis transmissa est. Sicut autem in nominibus Pontificum, accipiente & dante mira conugit correspondentia, & identitas, sic è diverso morum vitæ, pietatis, aliarumque circumstantiarum, in utroque rationem disparem, me tacente, illi qui vitas Pontificum scribere operæ precium duxerunt, & chronologi, non obscurè legendi cupidis demonstrabunt.

At quo pacto inter tot secula, ac discrimina inter Gazas, & thesauros Pontificum Romanorum latuisset, donec Divo Stephano conferretur, id sanè non vulgare divinæ providentiæ testimonium est. Ad propositum.

Est itaque forma S. Coronæ, auro solido, artificio sculpturæ magis cælesti, quam humanæ in orbem tusa, à cujus latiore circumferentiâ, pariter pinne florentes formâ triangulari circum eminent, quatuor angulis rectis, absides se mutuo intersecantes desinunt in crucem: in ipsâ verò circumferentiâ, à fronte rectâ, imago Salvatoris nostri ponum tenentis, ex adverso Divæ Matris Virginis, & deinde sacerrimus Apostolorum ordo, Regumque ac Imperatorum, Martyrumque Christianorum, ut videre licet literis Græcis, cujuslibet imaginis species, aureis vultibus ac propriis trophæis, per corpus totum, usque ad Crucem summam mutuo consequuntur, interjectis cuilibet imagini gemmis, ac unionibus candicantibus, item preciosioribus lapidibus, Smaragdo, Sapphiro, Hyacintho, Crysolito, Rubino. Et quidem Sapphirum qui *Muthia* Regis tempore raptus fuit, eoque pacto recognoscendæ & recipiendæ genuinæ Hungarorum coronæ, à Friderico Tertio (ut supra dictum) indicium dederat *Muthias secundus*, cujus auspiciis scelicibus sacra corona in sedem patriam rediit, insertione alterius supplevit, qui etiam nunc in aversâ occipitiæ parte medius conspicitur. Possunt verò tales in ornamentis Regalibus defectus non inanes credi, sed aliquid Regni prædivinare, quando Hungaricæ fortunæ à metu *Muthias*, non eodem & æquo passu processit. Atque ut hæc non ex vulgari habitu & more, sic istud planè notabile. Aurum enim ex quo corona constata est, totumque ejus decorem sacris imaginibus distinctum, nihil aliud tacite intinrare censeo, quam ut Rex postquam sacrum hoc in signe capite exceperit, quemadmodum auro inter metalla nihil præstantius, talem se in alto collocatus ostendat, ut subditi invenient in eo quod suspiciant, & quod imitentur. Neminem tantis, & tam variis pollere decet virtutum ornamentis, rerumque cognitione multiplici, quam principem, cujus boni vel mali mores, multæ sunt in corrigendis, vel corruptendis subditorum animis efficaciz. Neque ergo metu periculi, aut aliis incommodis, à pietate sinceroque Dei cultu, & subditorum fidelis tutelâ se abduci patiatur, verum in professione JESU CHRISTI, ipse adeo quæ omnis gens Hungarorum constantissimè perseveret.

Deinde sicut Smaragdus omnium gemmarum jucundissimus aspectu esse, oculos recreare, & impudiciam averfari perhibetur. Ita Rex in summo fastigio omnium oculis expositus, cavere debet, ne quid contra jus divinum vel humanum, aut morum castimoniam admittat, quo spectatores offenderet, sed omnibus amabilis & exemplaris. Et sicut Sapphirus Scorpionum icibus adversatur, ita Rex cum omni vitiorum peste lutari debet, ne quid vel in se, vel in corpore Regni malo exemplo corrumpatur. Item sicut hyacinthus, à tactu fulminis conservat, pestilentem aeris temperiem ardet: ita vigiliis & sedulitate Regi opus est, ut subditi sub tutelâ suâ ab imminenti periculis, adversitatibus, & nocivis omnibus tuti quiescere possint, porro Chrysolitus Melancholiz adversus, pacis studium Regi commendat, eo quod in bello, co tumultu, agris & Civibus, eorum squalor, & tristis inducitur facies de quo infra fusus. Et quemadmodum Rubinus per tenebras in speciem scintillæ micat: Sic rebus turbatis, & adversis, Rex illustre fortitudinis, & virtutis ostendat documentum.

Porro ab aurium naturali parte, unâ quatuor; ab alterâ totidem gemmæ preciosiores octo ex catenulis aureis dependent, appendicum veluti loco quæ ad levem sacri capitis motum, mutui quasi harmoniâ se commovent, ut nimirum Rex aures divinæ humanæque conservando justitiæ, accusanti unam, reo commodaret alteram, & omnia ad divini nominis gloriam, famamque bonam, & exultationem referret. Nona verò singularis, à posteriore parte Coronæ, qua occipit circumdat, appensa catenula in modum reliquarum conspicitur, eo symbo-

lo ut Rex jam illius bifrontis imaginem imitatus (siquidem ut plurimum præteritis futura similia sunt, eo quod in mundo eadem semper luditur fabula) quando de rebus consultato incidit, respiciat ad acta superioris ætatis, sicque memor præteritorum, de futuris etiam rectius deliberet. *Boni enim Principis est, ut non minus ante respiciat, quæ sunt post terga, quam quæ ante oculos habet.* Et consilium futurum, ut ait Seneca, ex præterito venire, longa probavit experientia. Aut etiam eatenus illæ novem, novemque in frontali & occipitali Coronæ parte pinnae radiantes, majusculis unionibus intra certa spatia, Regnorum novem ac Provinciarum, Regno Hungariæ incorporatarum, Slavoniæ utpotè Croatia, Dalmatiæ, Bosniæ, Serviciæ, Bulgariæ, Hallitiæ, Lodomericiæ, Cumaniciæ potestatem, & splendorem indicant. Neque enim frustra illud, institutum esse censo, quandoquidem in pinnis, gemmis, in aurium appendicibus tam accuratè ad eòque diligenter numerus novenarius observatus fuerit. In hoc enim cubus geminus, nempe bis quatuor, & triangulus, scilicet inter tria, quatuor item lineæ, singuli duobus punctis definitè continentur, sicque paris imparisque & ad eò totius muneris integritas, & perfectio explicatur: Quibus ergo curæ cordique est mysteria investigare numerorum, atque proportionum, vel & unionum preciosorumque lapidarum, qui Coronam sacram ornant, significationem, intendant ingenii sui nervos citra omne meum præjudicium. Numeros tamen hosce S. Coronæ solennes, velut symbolicam ejus descriptionem explicaturus attingit pulcherrimè *S. Stephani* primus Hungariæ Rex in monitis testamentalibus ad filium *Emericum* directis, ad formandum Regem ornamentis interioribus perquam necessariis.

Nunc brevem numeratorum jam Regnorum, velut capitis sui & principalis Regni ornamentorum, ipsius denique Hungariæ descriptionem apponere placuit.

Imprimis HUNGARIA à Civibus suis Hungaris ita appellata, Regnorum in Europà olim florentissimum quondam Pannonias, & ultra Danubium Jazygum, & Dacorum Regionem ferè omnem occupavit, ac hominibus bellicosis superba, alia quoque illustria Regna, ac imprimis antiquæ illius, & amplissimæ Slavorum gentis tractum, sub nominibus Dalmatiæ, Croatiae, Bulgariæ, &c. imò & Austriæ, Moraviæ ac Syleciæ suis adscripserat titulis & triumphis, latè imperii fines extendens, ut hinc mare Adriaticum, Sarmaticum illinc, ab exortu Ponticum, ab exortu Ponticum, ab occasu Noricos, Vindelicos & Svevos, attingeret: ipsa velut indomitæ gentis mater à Meridie Dravum, à Septentrione Sarmatas, seu Polonos, & Valachos ab occasu Austriam (superiorem quondam Pannoniam) ab Oriente Mysiam conterminos haberet. Divisa in Comitatus seu Conventus, qui in partibus Danubii, citerioribus, & ulterioribus olim septuaginta duo diffusi erant, tantà amplitudine, ut quidem longo terrarum tractu facillè Provinciis integris æquari potuissent. At proh! quam semper velut continuæ litis materia externos ad sui amorem alliciebat Hungaria? Unde factum ut tam pulchri, & vasti corporis bona pars invidiæ Tyrannorum cesserit, præliis, & occasionibus variis, de quibus supra. Terra enim hæc, velut quidam naturæ thesaurus, pleno copiæ cornu instructissimus, in cujus ubertatem, fecunditatem, vini, frumenti, pecorum, piscium, auri, argenti, salis, lapillorum &c. copiam, cælum, terra, & aer quasi conspirasse videntur. Incolæ ejus Pannonæ, nunc Hungari sunt, de quorum origine propter opinionum & sententiarum varietatem, quas in duas classes redigam, breviter quædam aperire operæ pretium visum est.

Nam Jordanis Gotti, & Postelli opinio, quæ Hunnos ex Incubis & Dæmonibus creatos, sagis, ac feris mulieribus ortos fateri audeat, ut veritati, ita naturæ humanæ, quæ munere divino, & similitudine gaudet, monstrisque præsertim Dæmonum minime ad generationem hominum destinatarum abhorret, contraria, & merito ex naturæ legibus exterminanda est.

Sententia una prophanorum Autorum, qui ferè omnes in eo consentiunt, Hunnorum gentem Scythicam esse, ex Asiaticâ Scythiâ oriundam, & à Septentrione, illâ gentium officina, & unde omnia ferè, ac potissima diviniæ iræ flagella veniunt, promanasse. Divus profecto Hieronymus, ex ultimâ Mæotide, inter glacialem Tanaim, & immanes Massagetarum populos, ubi obstrictis rupibus, feræ Scytharum gentes Alexandri claustra coercuerant, Hunnorum examina erupisse ait.

Alteræ est, quorundam scriptorum qui ex Sacrà Scripturâ, & Hebræâ historiâ Hunnorum originem deducunt, eâ asseratione, ut ab ipsâ origine omnium gentium post Cataclysmum generis humani, nimirum ab ipso Noë, & filijs ipsius, per omnes inter medios gradus, & tramites ad ipsum *S. Stephani* Regem Hungariæ, mirabili serie stemma Hungarorum deduxerunt.

Meum verò licet tenuè judicium est, habere veritatis speciem, hanc ex Hebræâ historiâ gentis Hungarorum deductam originem, quod illa vetustior sit omnibus, & divini Numinis instinctu populorum ortis, ac seculis succedentibus mutationes longè verius tradit, quam alii authores prophani, qui multas fabulas ac monstra suis aboriginibus confinxerunt. Vindicanda solummodo mihi est nominis Hungarici inveterata injuria, quod plerique gentem Hungaricam,

ab

insipio & maledicto filio Chamo derivant, hoc solum argumento, quod Nemrod (cujus Attila se Nepotem scribit,) fuerit ipsius nepos. At locus ex quo Hungari prodierunt, illud facile dicitur. Illa enim mundi plaga, quam ipsi incoluerunt, & tandem præ ubertate Pannoniæ spreverunt, non Chamo sed Japheto jure possidendi, & inhabitandi post diluivum omnibus prope modum authoribus consentientibus cesserat, nimirum Asiæ pars ad septentrionem obversa à Jauro & Amanò montibus, Europaque universa. Ipse vero Chamus cum posteritate, Babylonem, Arabias, Ægyptum, totamque Africam occupavit, sicut Semus (cujus filius Gether 1. Par. 1. nominatur & ab eo Gotas esse) Asiam omnem ab Euphrate versus Orientem solum Syriamque obtinuit, quarum terrarum nullam Hunnorum sanguine patriam præbuisse constat, propterea quod septentrionalis Asiæ sedem, Japheti illius benedicti hæreditatem, in qua hodie adhuc sunt qui radicem gentis Hunnorum tuentur, cum Pannonicâ felicitate commutarint, non obscurâ ratione gentis istius originem, Japhetis tabulis generationalibus adscribi debere. Deinde Chami Posteritas majori parte deleta fuit, ex cuius residua progenie Tartaros & Scythas infidelis prodiisse, probatorum sententia est. Fuit quidem & Japhet gentium pater, sed earum quæ juxta promissionem ipsi factam, per plagas mundi dilatata, Christum & Evangelium (inter quas Hungari) receperunt. Neque falsa est illa gloriatio *Attilæ*, qua se Nepotem *Nemrodi* scripsit; tamen non sequitur Hungaros esse ex posteritate Chami, propterea quod Magor (unde Magyarii) filius Japhet etiam ejus generationis, cum Nemrod fuit, & verò in lineis generationalibus, non tantum recto gradu à parentibus descendentes, sed ex fratribus quoque procreati nepotes dici consueverunt, ad quos (fratres puta) vel alios ejusdem sanguinis homines, præcipue si virtute aliqui illustri claruerunt, univèrsa tandem posteritas, utriusque fraternæ lineæ suæ generationis deducit radicem. Quod in gente nostrâ Hungaricâ conspicuum, quæ tamen ab aborigine suos Hunor, & Magor, ex Japhet aliis Cham genitos agnosceret, non tamen ab obscurioribus istis, sed à Nemrod ædificatore Turris Babel, quem S. Scriptura robustum coram Domino venatorem appellat, id est, fortem magnanimum, subjugandorum populorum nomine clarissimum (cujus imitator illis adhuc temporibus, & hodie per nominis translationem, alter Nemrod vel similis Nemrod vocabatur Attila vestigia ipsius secutus) gentis suæ principia, cum laude totius inde profectæ posteritatis auspiciari maluit, in qua magnanimitatis illius avita beneficium enituit semper. Non planè dissimile exemplum est in Alexandro Magno, qui licet Philippi Macedonis fuisset filius, post Persicam tamen victoriam, non Philippum, sed Jovem Hammonem, ne quid nominis celebritate deesset, patrem appellavit. Hinc apud antiquos nominum commutationes, uti de virtute alicujus præstantis, & heroici viri participatione factâ, simul nomen ipsius in novum usum reduceretur. Ita præter allegatum Nemrodi exemplum, apud Parthos quæsitos constitutioque Regni, *Asfacis* memoria Nominis longè colebatur, ut cæteri Parthorum Reges, non patetis nominibus, sed velut ad Majestatis & gloriæ culmen respiciendo, *Asfacis* appellatione vocati fuerint.

Porro sicut Nemrod Reipublicæ formam primus omnium in Monarchiam redegit, ita eodem gubernationis ordine servato, *Attila* quoque Monarchiam in Regnum Hungariæ introduxit. Fuit Nemrodo filius Belus; quod ergo *Attila* se esse ex progenie Nemrodi gloriatus est, & fortasse respectivè, Hungari quoque aliquot ejus nominis Reges *Belus*, primis mox seculis elegerunt.

Quid? quod antiqua Hungarorum gens venationis exercitium sicut Nemrod, in deliciis habuit, quod & occasionem ipsi ostendit, ut in Mæotidem paludem, pascuis piscibus, volucris abundanter, ac inde patefacto transitu, & amplificato populo, in Scythiam, tandemque in Europam venatoribus suadentibus profecti, ibidem suas sedes fixissent? non vano gloriationis *Attilæ* argumento (si quid ad rem facere videtur) qua se Nepotem Nemrod venatoris robusti esse censuit.

Nunc velut in transitu de mutatione nominis Magyarorum in Hungaros attingere volui. Cum Hunni avitam religionem retinuisent, ad Geizæ, & S. Stephani usque tempora, haberentque suas more barbaro, quibus uterentur literas, non ipsi inter se Hunni, sed Magyarii audiebant, nationibus interim, quæ à Romanis paulo ante rerum dominis literarum Latinarum cognitionem, & religionis formulam accepissent, & quibus ob rerum gestarum non obscuram famam Magyarii noti essent, Hunnos eos uno consensu vocantibus. Sed postquàm sunt Christiana religione initiati, characteres Romanæ lingvæ admiserunt, dederuntque Magistris suos liberos, in lingua nondum sibi notâ erudiendos, consulerentque ex universâ Europâ in Pannonias Christiani, ultrò id admittentibus, imò verò postulantibus Hunnis, una cepta est fingi vox ex Hunno, Magyaro, quæ paulatim sed itec ita multo post, in nomenclationem Hungari, antea Hunnis, & Romano nomini ignotam desuit. Hoc est post acceptum nomen Christianum Magyaros esse vocatos Hungaros, aboriginum suorum nempe Hunor & Magor Nominibus in dictionem unam contractis. Id quod & ipsi in literas misere, postquam Latinum sermo-

nem didiciffent, & aliarum gentium fcriptores, curfu perpetuo ufurpavere, quoties de noftris hominibus mentionem facerent. Hungaros autem antiquitus fole Magyarorum nomine dictos fuiffe argumento efl, quod hodie adhuc ex fanguine Hungarorum hæreditatem fuam in Scythiâ incolentes, non aliter, quàm Magyarii patriâ appellatione lauditent. Nobis Europæis, qui cum nominis alterius acceffione, molliores mores, & difciplinam pietatis haufimus, religione, moribus, unâ linguâ, quàm à patribus nullo cultu expolitam acceperunt, longè abfimiles. Utuntur enim Idiomatismo duro, & vocabulorum penuriâ anguftiore, fiquidem plebisque rebus peculiare vocum notas impofitas, non habent, fed ab officio & utilitate nominum earum mutantur, quomodo pedem Iárótea, oculum Látóka, & fimiles appellare eos quidam è terra ipforum peregrinus rediens referebat. Sunt autem ficut lingua; ita religione barbari, quàm per incerta Idola exercent, ferpentes colunt; præterea ad novos quotidie Deos furgendo, quòs à fortuna accipiunt, illi rei diurnum præftantes honorem, licet ex immundis animalibus, aut beftiarum genere fuerit, quæ prima mane egredientibus fele obtulerit. Vivunt fub legum præfcripto, quarum violatores fevere puniunt; mendacium præ aliis facinoribus deteftantur, in coque deprehenfos, lapidibus de jure fuo obruunt. Perfuadere verò fibi non patiuntur, Nos effe veram Magyarorum progeniem, foli ipfi nomen gentis Hungaricæ profiteri volunt, extra terram fuam nullos effe legitimos Magyarorum filios, quæ de egreffu eorum in Pannoniam narrantur, ea agnofcunt quidem, fed jam pridem familias illas, vel in præliis, vel aliis cafibus, per tot fecula in femine defeciffe credunt, abfurdum effe rati, ut non à pluribus annorum centenariis, ex affectu naturæ, vel Patriam fuam reviffent, vel alio quovismodò Confanguineos fuos vifitando, jus Patriæ hæreditariæ recognoviffent. Hæc de Hungaria, cujus infignia funt falcis quatuor argenteæ, totidemque rubræ. Regnum habet fluvios præcipuos quatuor: qui funt Danubius, Tybifcus, Savus & Dravus.

Ac Danubius quidem oritur in Germaniâ circa fylvam *Hercyniam* è fonte, in planitie, non procul à ripa Rheni, qui deinde per Germaniæ fines, Vindeliciam, Bavariam, & Auftriam decurrens, propè Pofonium Hungariam ingreditur, ac illufres Civitates, & arces alluit, Budam, Viflegrad, Strigonium, Vaciam, Pefl, Vylak, ac tandem fexaginta annibus in fe receptis, feptem vafis oftis, in Pontum Euxinum exoneratur, quoufque fœlicioribus olim temporibus terminos Regni Hungariæ deducebat. Pifcofus efl, huzonum præcipue, quos Plinius *Moriones* vocat, fertilis. Duas ænignes flexu Danubius efficit Infulas. Unam aliàs Schutt. *Czalobocz* vocatam à Pofonio ad arcem Comarom tredecim milliariibus in longitudine, tribus aut quatuor in latitudine, proteñfam. Alteram infra Budam nomine *Chepel* appellatam, avibus & feris abundantem; quæ folet effe Reginarum Hungariæ, jure donationis, propter nuptias. Hæc longa efl in meridiem novem milliariibus, lata vero duobus, aut tribus pro locorum diverfitate.

Tybifcus pifcofiffimus ortum habet, in Maramarofio humili ex fonte, fed propè eadem loca quinque rivulis ortis augetur, ac multis poftca Hungariæ fuperioris, & Daciæ navigabilibus fluminibus, ubi fcilicet Samos Bodrogh, auctus ab Oppido Zalomkemen in Danubium influit.

Dravus in Carinthiâ oritur ex monte Cecio, fonte non magno, fluitque per Styriam, alluens aliquot nobiliffima loca Peteviam, & Ormosd. Is accipit in fe fluvium Muram, quo conflexu efficitur Infula Drava Murakoz nominata, in qua fita efl arx Chãktornya, familiæ Zrithi. Alluit poft Oppidum Efzek clade Joannis Catiãneri notatum; & deinde penes Oppidum Drazad Danubio immifcitur.

Savus fluvius oritur in radice ejusdem montis Cecii in Carniolâ, paucis fupra Vylacum milliariibus. Is multis adjuncis Slavoniæ, Hungariæ, Croatiæ, Bofniæ, & Serviciæ fluminibus labitur, ac ubi Colapim in fe recipit, efl Infula olim Segeftica nunc Zysek dicta, in qua fita efl arx Capituli Zagrabienfis, defcendit deinde Savus per fines Sirmicos & mœnia arcis Sabach alluens fub Belgrado qua occidentem refpicit, in Danubium fe exonerat. Hæc funt quatuor flumina, quæ *Matthias primus* quondam in confeflu Principum, quatuor pifinarum fuarum nomine celebravit.

Slavonia Regio, appendix feu membrum regni Hungariæ, hodie partim Hungaris, partim Venetis parat, Savo & Dravo irrigua: ac lingua Slavonica feu Illyrica, hodie omnium latiffime patet, utpote quæ à mari Adriatico, ad Oceanum ufque ad Septentrionalem. fe extendere videatur: nam eâ utuntur Iltrii, Dalmatæ, Croatæ, Bofnenfes, Bohemi, Silefi, Lufatii, Poloni, Lithuani, Pruteni, Scandinaviæ incolæ, & Rufsi longè lateque imperantes, Bulgari item & multæ aliæ vicinæ regiones, Conftantinopolim ferè ufque: adeo ut toto orbe terrarum fit lingua Slavica, qua plurimas gentes, & nationes alloqui, mutatis tantum dialeçtis, ob vicinitatem aliorum populorum, aliquid peregrini habentibus, licet, ut fi linguarum gloria ab ufu, familiaritate & latitudine petenda efl,

da esset, ipsa Slavonica cum Latinâ cæteris palmarium eriperet, cujus adminiculo, propè dimidia Europæ pars, nonnulla etiam Asia peragrari potest. Lingua eorum extra Latinam vix ulla difficilior, cum ob trium & plurium sæpe consonantium in capite vocis concursum, tum latitudinem, & variationem, quæ vix legibus certis circumscribitur. Gnarus illius fuit Alexander Magnus, in bello enim contra Darium gesto, Illyricos, Thracas, Græcos, Macedones, & alias gentes, singulas diversâ oratione allocutum scribit Justinus l. 11. Apud Illyriorum quippè Regem, Patrem suum Philippum fugiens eodem Justinoteste exulabat, ubi linguam Illyriorum cum imbibisse vero simile est. Cæterum probabile est Slavos hoc ipso nomine initio Monarchiæ tertiæ Græcæ, & ante claruisse, quod Alexander Magnus Græci Imperii fundator potentissimus, eorum in bellis strenuâ usufuerat fuerit, ejus collatione plagæ Meridionalis auxerit, & nomen eorum decorum eximio illustraverit privilegio, quod jam sequitur, tum in honorem eorum appositum, tum quod publicè, me conficio, non extaret.

Nos Alexander Philippi Regis Macedonum, hircus Monarchia figuratus, Græcorum Imperii Inchoator, magni Jovis filius, per Nababannum annuntiatus, Allocutor Brahamnorum, & Arborum, Solis & Luna conculcator, Persarum ac Medorum Regionum, Dominus Mundi, ab ortu Solis, usque ad occasum, à Meridie usque ad Septentrionem. Illustri Prosopia Slavorum, & lingua eorum, gratiam, & pacem, atque salutem à nobis, & successoribus nobis in gubernationem Mundi. Quoniam Nobis semper assistitis in fide veraces, in armis strenui, nostri conditores bellicosi, & robusti, damus & conferimus vobis liberè, & in perpetuum, totam plagam terræ ab Aquilone, usque fines Italiae Meridionales, ut nullus sit ausus ibi manere, aut resistere, aut se locare, nisi vestrales. Et si quis alius ibi inventus fuerit manens, sit vester servus, & posteri sui sint servi posterorum vestrorum. Datum in Civitate nova nostra fundationis Alexandria supra magni Nili fluvio, anno decimo secundo Deæ Minervæ. Testes hujus rei sunt Alecta Locaeca noster, & alii Principes undecim, quos Nobis sine prole decedentibus relinquimus nostros hæredes, & totius Mundi.

Cæterum, Slavorum genus ab ipso usque Japeto Noë filio repetunt ii, qui Polonorum & Bohemorum annales conscripserunt. Ex hac gente D. Hieronymus prognatus fuit, & popularibus vetus novumque testamentum sermone vernaculo interpretatus est, Gratiano & Theodosio Imperatoribus. Illâque interpretatione hucusque Illyrii, tum in hymnis Divinis, tum aliis sacris utuntur. Gens ante susceptum Evangelium superstitione valde, sylvas, Nymphas, ut refert Procopii colebat, iisque sacrificia faciebat: supremum Deum fulminis fabricatorem credebat, illisque boves & bestias ejus generis alias macabat: fortunam ignorabat profus: imminente qualitercunque morte, sacra faciebat pro incolumitate, quam eo factoplerumque recuperabant.

Coravia, aut potius *Corvacia* à Valerio Messalâ Corvino D. Matthia Regis congenitili; ita appellata, antea Liburnium. Erat Regnum quondam gente & viribus potens, nunc à Turcis abrosium. Metropolis ejus nunc Zagrabium, aut mons Græcus, antea Fumium erat: Stercis, aut insigne habet campum claratum, aut cancellatum, clypeum albo, & rubro colore distinctum, coronâ insignem, qui habitus etiam in Aquilâ Moravicâ conspicitur, ut originem suam inde gens Marcomanica testaretur.

Dalmatia sequitur, quam olim Imperio Romano Publius Cornelius Nasica subegerat, paulo aut tertium bellum Punicum, & quam S. Ladislaus ex testamento sororis suæ, uxoris Zolomeri ultimi Dalmatarum Regis in nomen imperii Hungarici adscripsit, per oram Adriatici maris protenditur, & partim Veneto, partim Turcæ paret, parva ejus particula hac temperata Regi Hungariæ subiecta. Metropolis ejus olim Jadræ, de qua multum pugnatum cum Venetis. Nunc in eaparte, quæ Hungaro paret *Segnia* caput est ejus. Utitur pro insigni tribus Leonis capitibus coronatis, in triquetro constitutis.

Bosnia, vel *Bosnia*, ab Incolis qui vulgo Bosni, olim & Bessi appellabantur, dicta Regio aspera, & montana, porrigitur usque ad Illyricos, qui incolunt maritimam Ionii regionem. Genus hoc antiquum, non multum dissimili linguâ, quam Dalmatæ, Mysii, Triballi & Sarmatæ, utentes. Credibile est, eos à Scythis pulsos, transiisse in regionem quæ ultra Istrum colitur, & subactâ Thraciâ, atque Romanâ, ad sinum eum venisse, ibique sedem fixisse. Habet Urbem Regniq; sedem Jaizam, Zrebarniko aliis, viginti octo oppidis divitem, quæ cum toto Regno, despotaum perfidia in potestatem Turcarum venit. Cum Græcis Imperatoribus, mox Turcarum Tyrannis varia fortuna bellum gessit: recuperata virtute *Matthia primi*, donec unâ cum Alba Græca, jugo barbarorum subjiceretur. Utitur pro insigni armato hominis cubito, aut ferrata dextra gladium vibrante.

Servia aut *Rascia*, forte à Servio Tullo, ut Corvacia, à Corvino ita appellata, quæ & Mœsia superior communi vocabulo vocatur, extra ac intra Savum Sirmio beatissimo sinui Hungariæ confinis

confinis & conjuncta. Istro finitima ad Bosnam protenditur. Belgradum pro capite: ac alias Senderoviam vicinam pro sede Regiâ Despotarum Rasciæ habet. Hunc tractum versus Macedoniam montes Dardani olim tenebant, ut veteres scribunt. Pro insigniis habet caput aprî sylvestris, sagittâ in ore defixâ.

Bulgaria sive *Myſia*, à Bulgariis, qui & Triballi, à Duce suo Terbalo fortè dicti. Hi quondam Græcis Imperatoribus subiecti, ac Orientis ædaribus armis infecti fuerunt. Cum verò primitus in Scythiâ essent, trans Istrum versus septentrionem residentes; quem locum fluvius non exiguus Wolga, ab Incolis Bulga dictus interfluit Cunde & Bulgari dici obtinuerunt. Melioris soli cupiditate allecti, Myſias occuparunt, Thraciam, Macedoniam, & ulteriorem Illyriam, qui locus Bulgaria postea dictus est, cum aliis pluribus ornamentis, tum perpetuâ libertate à Justiniano Imperatore ornatus, cujus Meti opolim ipse fundavit, & ex nomine suo Justinianam appellari iussit. Præter id enim quod natalis ipsius solus erat Bulgari Justinianum in Imperium restituerunt, quorum Duci postea, & Constantinus Heraclii filius stipendia solvebat. Singulare Archiepiscopus Bulgariæ privilegium habuit Reges Romanorum inungendi, quod Justinianus tandem abolevit, dum Theodorum Angelum, Regium nomen sibi per vim arripicentem, inunxisset. Cum Græcis & Latinis plurima bella gesserunt, donec Regibus Hungariæ obedire debuerunt. Turcatorum injuriis læcessit; maxime sub Sigismundo. Conjuncta est Bulgaria Rasciæ, & Bosniæ, à Septentrione ad Danubium flexa à Meridie in Macedones & Thracios declinat. Habet pro Insigniis, tres canes venaticos in campo decurrentes.

Hæc Regna ultra Danubium posita Majestatem S. Coronæ semper observant. At verò à Septentrione cis Danubium, erat *Gallicia* aliàs *Halicia*, & *Lodomeria* sive *Plodomeria*, à Duce Vlodomero, sive ab Urbe Vlodomeria sede imperii, estque pars Russiæ Meridionalis: ob quas Hungariis & Polonis lis longo tempore intercessit. Has *Bela Tertius* Coronæ Hungariæ subjecit, & per Andream filium suum administravit, dum Haliciæ Dux ad *Belam* profugens, Ducatum contra Casimirum Regem Poloniæ tueri non potuit, alii quoque Reges per Hungaros, & Croatas gubernabant, donec ad Hedvigem, filiam Ludovici, Poloniæ Reginam, partim armis partim fraude redirent, ut de his dictum quoque supra. Hallicia pro insigniis quondam habuit Monedulam coronatam, aut Attagenem, nunc verò tres coronas usurpat: Lodomeria formam duorum fluviorum, quadrangularis rubris & albis distinctorum.

Cumania dicitur terra Valachia, Zavalcha vocata, & quam juxta opinionem quorundam Strabo Cataoniam appellat, etiam Circassia dicta, quæ inhabitatur à Cumanis Nigris, sita à fluvio Olt, inter Alpes, & Danubium, jacens versus Tartariam, & nuncupatur pars Transalpinæ, & Moldaviz. Gens regionis à verò Dei cultu aliena, quam *Bela Quartus* à Tartaris sedibus suis pulsam, cum Cutteno eorum Rege Regno quoque in tutelam accepto, hospitio exceperat, & fidei Christianæ initiatam Palatinali judicio commiserat. Insignia habet Leonem coronatum, non absimilem Leoni Bohemico, Belgicove.

Adjicitur quoque his Gargarus Mons & Salernum, quæ partes Apuliæ ex fœdere & jure hæreditario vectigalia Carolo Regi Hungarorum fuere: Item Regnum Neapolitanum, quod *Ludovicus primus* Hungariæ Rex jure sanguinis & belli Hungarico imperio adjecit. Præter has etiam Hungariæ Provincias, à Septentrione cis Danubium, Aultriam, Moraviam, Silesiam, Lusatiam, Transylvaniam, & Transalpinas Valachias sui juris Hungaria, sub eadem Coronâ, pari libertate gaudentes habuit.

Fit mentio Ramæ quoque in titulis Regum Hungariæ, sed in lectioe historiarum, nomen illius, quod ego sciam, non invenitur. Si in re obcurâ, ex probabilibus verò similem opinionem elicere licet, cogitari potest, an non *Andreas Secundus*, militia Christianæ ad recuperandam terram sanctam Imperator creatus, indeque postea Hierosolymitanus dictus, Ramæ vocabulo Regum Hungariæ compellationem & titulum auxerit. Est enim Rama Terræ sanctæ Civitas, à Rege (A) Israël Bafa ædificata, quæ Tribu Benjamin cum aliis Urbibus pluribus forte obtigerat: ad quam tribum pertinebat etiam Jebus, quæ est (B) Jerusalem. Et vicina fuit (C) Rama Civitati Jerusalem quam Christianis sub ductu Andree recipere animus fuit. Et verò seculis illis, tali Urbis appellatione, communiter Provinciæ integræ, in quibus illa Urbs existeret (D) gaudebant. Et hoc die etiam Regnum Neapolitanum, Romanorum Imperium, communi cum Urbibus suis vocabulo utuntur. Cum itaque *Andreas* sacrum bellum, tantâ fœlicitate administraret, ut Cordinus Hierosolymæ Præfectus, nuntio de Andree accepto, desperatis viribus Urbe profugerit, obcurum non est, loca Hierosolymâ versus spectantia, inter quæ & Rama in Christianorum potestatem devenisse. Quid igitur absurdi, si *Andreas* gratis Christianorum acclamationibus, Hierosolymitanus dictus, repudiato velut inani, non possessæ Urbis titulo, (quâ partim ob nascentia domi Christianitatis bella, partim Saracencorum stratagemata potiri non potuit) hunc humiliorem à Rama sive Urbe, sive Provinciâ sumptum, in æternam præclari conatus

- (A) j. Reg. 11. v. 17.
 (B) Isajua 6. 18. v. 25.
 (C) Indis. 6. 19. v. 11. 12. 13. 14.
 15.
 (D) Reg. 6. 6. v. 17.
 18.

natus sui, & faventis in eo fortunæ memoriam, titulo Hungariæ Regum inferere voluisse dicatur? Quæ tamen in sententiâ; salvum futurum est iudicium: hic rem ita considerare sacra historia occasionem præbuit, in qua Ramz iisdem clementis seu syllabis, quibus in titulo Hungariæ Regum nominat, comperitur.

Est verò in hac depictorum stemmatum simplicitate venerandæ antiquitatis modestia spectanda, quæ fastu in ostendendis, non unius familiæ sed integrorum, & quidem celeberrimæ Regnorum insignibus castigato, inexplebilem hominum quorundam nostri seculi ambitionem, ne dicam superstitionem arguit. Dum enim de illustrando nomine suo cogitant, mare, terram, sylvas ærem percurrunt, miras piscium, avium ferarum species investigando, quæ tabulas gentilitatis occupare digna placerent, imò effusa quorundam novitatis cupidò, artificio naturæ non contenta, monitrolas excogitat imagines, ut stemmata ipsorum, domicilia & cavernas animalium, ferarum ac bestiarum, nidos avium admireris. Quâ ratione cum ab exemplo antiquitatis discedunt, unius domus splendidiore superbioreque usurpantes tabulas, quam olim Regnorum amplissimorum fuere eo profecto argumento, nominis potiùs novitatem, quam generis vetustatem produunt.

Ditendum præterea iure optimo de adjunctis quoque Coronæ Regalibus ornamentis, quæ quidem præter quod ad Coronationis solennitatem necessariò requiruntur, Regem coronatum arcans etiam documentis, ad axioma regium benè pieque sustinendum admonent.

Inprimis Crux gemina Coronæ adjuncta fuit, *S. Stephano* Regi Hungariæ præferenda, eo nimirum respectu, quod Rex simul & Apostolus Hungarorum esset, Regiam simul, & Apostolicam dignitatem, ac professionem, ex conversione lux gentis ad fidem Christianam consecutus: quæ non solum expectandarum adversitatum præludium, ac symbolum, sed etiam tam præsentium victoriarum futurarumque; contra quosvis nominis Christiani hostes, præcipuè verò seculis subsequenibus Turcas oraculum, ac omen fuit, in hoc videlicet signo gentem Hungaricam trophæa & militaria decora consecui debuisse; Illa verò nescio temporum iniquâ injuriâ, an hominum potiùs incuriâ, amissa desideratur, inter regalia ornamenta, cujus loco alia in solennitatibus Coronationis adhiberi solet, & illius vice quæque adversa, & calamitates reponuntur, ut non omninò abs re Hungariam antiquo à Petro Rege Hungariæ, usurpato dicitur, Angariam plerique nuncupent, quod illam perpetuò angere oporteat.

Deinde Pallium sive Regale Paludamentum *S. Stephani*; non tam vetustate & censu, quam religione picturæ admirabile est, ex serico factum uranei coloris, cui Dei thronus & Apostoli omnes, cum Divinâ majestate è parte unâ; parte alterâ triumphus Christi, à Cruce ex auro contexti in Palmatæ vestis specie: Nihil profectò ex sacro hoc picturæ habitu; ad naturam boni Regis veritæ, nihil ad regiam dignitatem antiquius, quam ut Deum, cujus imaginem gerit in terris, agnoscat, & colat, sanctitatem justitiam, cum religione observet inviolatam, & fide Christianâ propugnata; exoptati de hostibus referat victoriam, præmia denique rei bene geitæ, non in terris, sed cœlis expectet.

Sceptrum porro est non nihil à communibus Regum sceptris differens, brevius summitate rotundâ, simillimum clavæ rotundæ Hungariæ, gemmatis quaternis dependentibus appendicibus. Quod Hieroglyphicum signum est administrandi populo juris & iustitiæ, propagandæque pietatis in veritate. Quod enim hic sceptrum illud in veteri lege libri legis erat, quem coronato Regi dabant in manu tenendum 2. Par. 23. 11. Inde Archipræsul Strigoniensis sceptrum Regi coronato traditur: virgam veritatis & iustitiæ illud nuncupat. Sunt autem iustitiæ, teste Justiniano Imperatore, tria officia. *Honestè vivere, neminem ledere, & suam cuique tribuere.* Quæ officia nunquam melius, quam pacis tempore exercentur. Pace namque qua nihil melius, nihil gratius, nihil utilius, vigent leges, bella silent. Pace valet æquitas, bello crescit crudelitas, friget, & exultat iustitia. Ideo Principis sceptro potiùs, id est clementia pace, quam gladio qui cruentum, & severum signum est erga subditos, gaudere convenit, ut pote quo humana societas convellitur, confunditur, deprimiturque. Iustitiâ porro comite, & filiâ aureæ pacis, quid delectabilius, quid magnificentius, quidve salutarius? Illa est secundum *S. Augustinum: Pax populorum, suavis Patriæ, solatium pauperum, gaudium hominum, hæreditas filiorum.* Hæc reges Deo similes, hæc regna tranquilla, eorumque Reges amabiles facit. Idcirco Persæ, & Medi, meriti sui gloriâ commendabiles censentur, qui magno studio futuros Reges suos, mox à teneris unguiculis, iustitiæ discendæ colendæque deditos esse voluerunt, non esse possibile rati, ut si quis ad gubernacula Reipublicæ constitutus, iustitiæ amore non flagraret, reliquas quoque possideret virtutes. *In iustitiâ enim, in sese virtutes continet omnes.* Pulcherrimam itaque hanc virtutum, longèque amplissimam, in qua velut agmine facto, universæ aliæ confluerunt, Rex sibi habeat charissimam commendatissimamque, & ut administratio ejus ritè procedat, oculum quod ajunt in sceptro habeat, diligat iustitiam, oderit iniquitatem, propter quod unxit eum Deus, ut nimirum sit cir-

cumpectus, & exemplo religiosorum Cæsarium, Regum, atque Principum causis audiendis, & dirimendis, ipse frequenter interfit, & Judicium suffragiis diligenter examinatis, ferat sententiam, ut summo omnium judiciorum & rationum exactori æquam suam administrationem testatam faciat. Neque tamen ita exerceat justitiam, ut non misericordiam operetur thronus ejus Prov. 20. Est enim sceptrum, instituto veteri, signum clementiæ, & lenitatis, quod extensum, gratiam Regis externè demonstrabat Esther 4. & 8.

Pomum auream aut *Sphæra*, cui Crux inhæret, arcana rei sacramento fortunæ volubilitatem denotat, nimirum ut globus est versatilis, ita, & fortunam Regum, haud esse firmam, atque stabilem, verum multis injuriarum, & periculorum telis, obnoxiam, facillimè summum dignitatis illorum fastigium de uno in alium devolvi; amorem tamen Christi, qui orbem & sphæram hujus mundi universam sacro sanguine suo mercatus est, populo sibi divinitus commisso, Regem cunctis postpositis periculis, atque adversitatibus imperare debet judiciumque & justitiam memorem novissimorum ita administrare, ut judicio supremi Judicis, vivorum, & mortuorum, complacere possit. Pomum seu Orbem aureum primus excogitasse fertur Conradus Imperator, & quidem quo Cæsares utuntur, quod aperi & claudi possit, in eoque terra inclusa habeatur, argumento hoc & Monarchas in maximo fastigio dignitatis constitutos, humum cineremque æque ac cæteros mortales esse.

Gladus item *D. Stephani*, est veteri formâ, in mucronem rectum desinens, quem ille victis, tot fidei Christianæ hostibus, utendum futuris Regibus, in simili causâ consecravit. Quem more Hungarico peculiari, Rex coronatus sub dio, in illustri tumuli conspectu, eques prono cursu, versus quatuor mundi plagas vibrare solet, in potentia, autoritatis, & defensionis symbolum, significans eo se pro lege, & pro grege strenuè pugnaturum, à quacunque parte hostibus instantibus, bellum interminetur: imitatus Romanorum (ut ait Bonhin.) exemplum, quo à columnâ campi Martii, in partem belli transferendi Consul hastam jacere consueverat. Reges tamen dent operam, ne oblevem causam, & privatum malum, magnos excitent & non necessarios bellorum tumultus, qui totam Rempub. in maximas demergent difficultates. Compertum enim est bellum sumi facile, cæterum ægerimè desinere, & fortunam ejus ancipitem, & dubiam in exitu expectari. Neque contra datam fidem auctores novarum turbarum existant, eo quod hoc plurimis Regibus perniciosum & Regi nostro *Vladislao*, inò toti Patriæ pessime cessit.

Chirotheca Candida monent Regem, ne subditorum bonis inhiet, ea per fas, & nefas rapiat, sed ab omni rapinæ, doli & fraudis crimine mundas habeat manus, quin & ab innocenti sanguinis subditorum suorum effusione abstineat: quando enim semel sanguine innocenti Reges manus polluerunt, difficulter deinceps cadibus modum facere possunt.

Calceamentum denique vigilantia & industria symbolum est, quo Rex admoneri debet, ne in rebus quibus salutem & Regni commodo consulitur, studium & industriam detreteret, sed expeditam in officio hosteque persequendo velocitatem præstaret. Diceret cum *Psalm. 18.* *Perfecit pedes meos tanquam cervorum, dilatasti gressus meos subitus me, & non sunt infirmata vestigia mea: persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non convertiar donec deficiant, ut cadant subitus pedes meos.* Ut namque discalceati, calceorum adminiculo contra sentes acuminatos destituti, inepti sunt ad militiam: Ita Rex cum toto exercitu, contra hostiles ictus, & insultus muniendus est armis divinis, ut cum Principibus Exercitus *Jozuz*, colla hostium conculcetur, & cuncta adversa, fortitudine heroicâ superare valeret. Et quemadmodum *Grus* animal aliquo rationis expertus, naturæ solertiâ insitâ, alteri saltem pedi in excubiis insistit, altero lapidem tenet, cujus si fortè obdormisceret, casus & ignaviam proderet suam, & imminente periculo, reliquis alitibus cautionem signaret; Ita ille, quem divina ordinatio in illustri speculo collocavit, provideat, ne quid *Reipub. mali*, belli vel pacis tempore, quod cladem aliquam, & ruinam negligentia sua adferre possit, obrepat. *Omnium enim summa Regis vigilantia, omnium ignaviam illius solertia, omnium otium illius labor, omnium vacationem illius occupatio supplet.* Rex porro calceatus, quia ex corio animalis mortui calcei fiunt, intelligat se esse hominem, qui & hoc vili indumento carere nequeat, ideo piè & moderate populum administret, cum hominibus humaniter procedat, in semitis Domini ambulet, sicque in stadio vitæ suæ decurrat, ut cursu consummato in quietem æternam, ubi perfecta beatitudo, nullius est indiga indumenti, pervenire possit.

Præter ista fuerunt aliquando plura Coronæ ornamenta adjuncta, ut cingulus, stola, crystallum, vel hyacinthus auro inclusus, monile lapidibus variis distinctum, vexillum *S. Stephani* sericum ex auro & gemmis contextum: verum cum illa inter alia Regni clenodia non habeantur, nec amplius quod ego sciam, extant, quis eorum in Coronatione usus fuerit, quidvè designaverint, scrupulosè indagare operæ meæ non esse judicavi. In solo cingulo, paucis lineis, ut puto non inaniter, immorabor. Illa enim Magistratus & subditorum, mutua in-

ter fe

ter se unionem arcane ostendit. Sicut enim cingulus lumbis adhæret, & firmat eos; ita subditorum ea ratio est, qui dum legitimum Magistratu suo debitis obsequiis agglutinantur, imperium stabile & firmum consistit. Rursus ubi cingulus rumpitur, vel solvitur, membra quoque ipsa velut dilabi & fluxa esse videntur, eo documento Regis etiam virtutem sine subditis adhærentibus fluxam, debilem & infirmam fatiscere. Est verò subditos, magistratus sui cingulum, docet ipse Deus apud Jeremiam (c. 13.) qui sicut adhæret lumbare ad lumbos viri: Ita agglutinasse sibi dicitur omnem domum Juda; Nempè ut illi, quos Deus post se in populo constituit gentes, non aliter quàm cingulum suum reputarent.

Jam locum Custodiæ S. Coronæ consideremus. Neque enim mirum videri debet, quod veteres illi Hungari, florentissimo totius statu S. Coronam Budæ sede Regiâ, utpotè quæ caput Regni augultum, servatam noluerunt (exemplo imperii ac aliorum quorundam Regnorum, quæ Coronam in potestate Regum non relinquunt, sed aut collegiis sacris, illas commendant, aut munitis, ac secretis locis concedunt) siquidem ab omnibus omnium penè gentium populis illa frequentaretur, & ut fieri solet, in tantâ hominum frequentia, & negotiorum, actionumque varietate, rerumque vicissitudine, plerumque diversas aleret factiones, graviorumque experiretur pericula existimabant, ibi sacrum capitis Regii ornamentum, in quo tantum est momentum, discrimine aliquo non cariturum, proinde extra consecratiū consortiumque hominum, in loco, quieto, securo, ab ipsâ naturâ dato, munitissimo, supercellissimoque monte, & tanquam Cœlesti domicilio Visegrado reponeretur. Distat autem Caltrum Visegrad à Budâ quinque milliariibus, versus Strigonium, & quidem in medio fermè itinere, quod olim pulcherrimi fuit operis, ex quo spectantur radices montis altissimi, alluens Danubius, habetque ductum per declivem, præruptamque crepidinem, usque ad Danubii margines, ubi mediocris altitudinis, optimeque munita Turris visitur, quæ à parte Danubii domicilium Coronæ tuetur. Fuit etiam ibidem in ripâ Danubii Oppidum non ignobile, quod multis erat à prisicis Regibus exornatum privilegiis, sicut & Domus Regia, magno impendio extructa, situ, ædificiis multum decora, continens trecentas quinquaginta magnificas habitationes. Huc animi relaxandi gratiâ Regibus excurrere mos erat. Regiæ adjuncti erant horti amœnissimi, arboribus fructiferis consiti, vivaria ferarum, aviaria, piscinæ, fontes, marmore ornati. Sed superbissimorum ædificiorum hodie rudera duntaxat extant. Est quoque mox in viciniâ sylvâ vastissimâ, damis, cervis, apris, uris, pardis, & aliis diversî generis feris abundans, quas quoties à gravioribus occupationibus immunes fuerunt, magnâ cum voluptate valetudinisque commodè Reges persequi soliti erant. In arcis verò quodam cubiculo, in hunc usque diem cerni potest concavitas quædam instar mediocris fenestrix, ex durissimo saxo excisa, in quo sacra asservabatur Corona. Qui locus in eâ curâ, & sollicitudine fuit, ut nec Custodibus S. Coronæ, adyta quoties liberet ingredi, nec aliis quibusvis, qui Religione diadematis sacri ducti, domicilium ipsius, vel à limine salutare cupebant, permitteretur. At tandem maximâ Hungarorum calamitate, & fati antiquitate occupatâ ab hostibus Hungariâ, locus hic mutatus, ipsa etiam salus, & gloria Hungarorum vacillare, & mutari visa est. Ac sacrat nuper arx Visegrad favente numine, auspiciis inclyti Cæsaris *Matthiæ* ab hostibus recuperata, & nobis restituta, ubi ipsa adyta S. Coronæ magnâ cum veneratione, ac lætitiâ, à triumphante Imperatore conspecta, & lustrata, faultissimo omine, ac præludio futuri eventus, hæc eundem fore, qui aliquando S. Coronam Patriæ, sicut jam factum est, restitueret. Quam quidem arcem Visegrad, si cum Pofonio, ubi S. Corona nunc sedem figit, conferas, nihil ferè aliud ad S. Coronæ commoditatem, præter loci celebritatem afferri potest. Hic nostrâ istâ tempestate, & judicia administrantur, & Comitia celebrantur, Corona conservatur, Regum etiam Coronationes in æde D. Martini ibidem absolvuntur, sed integro, atque salvo Regni statu, singulis actibus solennioribus peculiaria destinata erant loca. Juridicendo Buda deputata, ubi & Comitia per Regem indici, per Palatinû subinterregno in Campo Rakofs eligendi, Regis causâ celebrari solita. Absolvendæ Coronationi Templû Albenfe D. *Stephano* dicatum, conservatum fuit, ubi etiam Regalis sepulturæ locus extitit. Quo prudens antiquitas volebat dubio procul, Reges suos admonitos, ne ad tantum dignitatis gradum evecti in insolerent, meminissent potiùs conspectis prædecessorum suorum monumentis, non minus in se, quàm in illos morti licere. *Vox enim Spiritus Domini est. Ego dixi Dii estis, & filii excelsi, sed & vos sicut homines moriemini, & sicut unus de Principibus cadetis.* Memores itaque fragilitatis lethique, scirent suarum esse partium, piè, devotè, justè vitam suam instituire, & quitatis lance, cuncta in populo sibi concedito distribuere, quo postquam tempus resolutionis ipsorum adveniret, testimonium præbente bonâ conscientia, cum D. Paulo dicere valerent. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illâ die justus.* UDEX.

F I N I S.

X *

Bnt-

Benevolo Lectori

CASPAR IONGELINUS de Lambertinis Abbas
Eussersthalensis, & sacrae Cæsareæ Regiæque
Majestatis Historiographus S. P. D.

ABSOLUTIS Rerum Hungaricarum Centuriis septem, expeditum descripsi agmen magnæ nobilitatis & Clari nominis *Palatinorum* & *Judicum* in clyti regni Hungariæ, qui à primis hujus regni incunabulis, id est, à septem retro seculis huic bellicoso regno præfuerunt. Paucis fateor lineis & succinctè id factum, non in alium finem, nisi ut virorum amicorum ac doctorum ope & favore adjutus, plura adipisci queam in magno Volumine, quæ de his prælo præparo, inserenda. Ex quo enim ad Regii Historiographi munus & dignitatem adsumptus fui, illud omne tempus pro perperam absumptum habui, quod ad decus & gloriam serenissimorum Hungariæ Regum, insumptum non esset. Itaque favete Nobiles & Eruditi Viri, litteris vestris, per Nuntios cursorios, defectus meos significate; & si quæ extant apud vos præcæ dignitatis Palatinalis vel judicum Curia Regiæ, publica vel privata documenta mecum, si placet, communicate, ut magno Volumine, (quod de illis elucubro, & propediem publici juris faciam) citius fruamini. Si quid vicissim potero in vestri gratiam, ad omnia obsequia me promptissimum inveniatis. Valete. Viennæ ex domo Nadasdianâ Kalendis Augusti Anno 1658.

CATALOGUS PALATINORUM
REGNI HUNGARIÆ EX VETUSTISSIMIS
LITTERIS AC DIPLOMATIBUS EJUSDEM
REGNI DIGESTUS.

- L
anno
1001.
I. **E**BA Comes Palatinalis, qui in Privilegio Archi-Abbatia Sancti Martini Ordinis S. Benedicti in diœcesi Iaurinensi, immediatè subscribit & collocatur post Dominicum Archiepiscopum Strigoniensem anno Domini 1001. sub Sancto Stephano Rege.
- anno
1034.
III. **A**BA Comes Palatii, Sarolx sororis S. Stephani Regis Maritus, qui postea Rex Hungariæ factus, floruit anno 1041. de eo plura inter Reges Hungariæ numero tertio. Vixit in officio Palatinali anno 1034.
- anno
1055.
IV. **Z**ACHE Comes Palatii Regalis, qui nominatur in diplomate foundationis Monasterii Tychonienfis vulgo *Tibán* Ordinis S. Benedicti ad lacum Balaton. floruit anno 1055. sub Rege Andréa primo.
- anno
1057.
V. **R**ADO, Comes Palatinus Regni Hungariæ, fundator Abbatia Sancti Demetrii supra Savum fluvium, pro Benedictinis anno Domini 1057. in diœcesi Quinqueecclesiensi.
- anno
1064.
VI. **A**CHA, Palatinus Regni Hungariæ, fundator Abbatia S. Jacobi de Silisio pro Benedictinis in Comitatu Simigiculi & diœcesi Vesprimiensi. De eo inter alios Bonfinius libro 3. rerum Hungaricarum, à quo vocatur *Regalis Comes*.
- anno
1075.
VII. **J**ULA, Comes Palatinus Hungariæ ut patet ex diplomate præfati monasterii S. Jacobi de Silisio. Vixit sub Rege Geysa primo.
- anno
1120.
JOANNES UROSIVS, Comes seu Præfectus Palatii sub Stephano II. Rege, anno 1120. insigni victoriâ Boemos fundit, de quo Petrus Reyay, Comes Turocensis supra Centuriâ 2. Rerum Hungaricarum, aliisque plures.

LAMBER-

- LAMBERTUS Comes Palatinus & Sororius S. Ladislai Regis, fundator præposituræ S. Stephani Regis in Bozok Ordinis Præmonstratensis, de quo Bonfinius, alique. floruit sub Regibus Stephano II. & Belâ II. Cæco. VIII. anno 1124. IX. anno 1137. X. an. 1144.
- FAUZAL Regni Hungariæ Comes Palatinus sub Rege Geysâ Secundo floruit, vixitque anno Domini 1137. & adhuc 1141. ut patet ex litteris & diplomatibus Archicænobii S. Martini. XI. an. 1156. XII. an. 1166.
- GEREON Comes Palatii Regii, floruit anno 1148. sub Geysâ II. Rege, ut patet in privilegio ejusdem Capituli. XI. an. 1156. XII. an. 1166.
- BELUS, ex Bano Comes Palatinus Hungariæ, vixit anno 1156. & 1157. sub Geysâ II. ut patet ex quodam diplomate Archiabbatiz S. Martini. XI. an. 1156. XII. an. 1166.
- THOMAS Comes Palatinus, vixit anno 1166. sub Stephano III. Rege, ut patet ex diplomate Archimonafterii S. Martini. XIII. anno 1172. XIV. an. 1184.
- OMPUD, sive Ompudinus, Comes Palatinus factus ex Bano, vixit anno 1166. sub Rege Stephano Tertio, ut apparet ex manuscriptâ tabulâ sæpe nominati Monasterii S. Martini. XV. an. 1188.
- DIONYSIUS Comes Palatinus Regni Hungariæ, floruit sub Bela Tertio, anno Domini 1184. ut patet ex eisdem monumentis. XVI. an. 1193.
- MOGH, sive MOCH, Regni Hungariæ Palatinus & Comes Bachicensis, sub Rege Belâ Tertio, vixit anno 1188 & 1190. Ita præfata monumenta. XVII. an. 1200.
- DOMINICUS Hungariæ Palatinus, & Comes Budrigienfis sub Belâ Tertio, anno 1193. XVIII. an. 1201.
- FARKASIUS Regni Hungariæ Palatinus sub Belâ Tertio floruit anno Domini 1200. ut docent manuscripta Monasterii S. Martini. XIX. an. 1206.
- MIKE, Comes Palatinus Hungariæ, ex Comite Bicherensis, floruit anno 1201. sub Rege Emerico. XX. anno 1209.
- CHEPHANUS Comes Palatinus Hungariæ ex Gomite Bachicensi, floruit sub Andrea secundo, anno Domini 1206. ex familiâ Hederuara, sicut & sequens frater ejus. XXI. an. 1219.
- POTH frater Chephani, Comes Palatinus Hungariæ, & Comes Mufumienfis, qui duo fundant Abbatiam S. Jacobi de Lében, non procul ab Hederuara; Ordinis Sancti Benedicti, quam nunc possident Patres Jesuitæ. XXII. an. 1220.
- BANKO, sive BANK, Regni Hungariæ Palatinus, & Comes Koiõnienfis, sub Andrea Secundo Rege anno Domini 1221. de quo inter alios Bonfinius. XXIII. an. 1222.
- NICOLAUS Palatinus Regni Hungariæ, & Comes Sopronienfis, floruit anno Domini 1220. sub Andrea Secundo Rege. XXIV. an. 1223.
- JULA filius Borz Comes Palatinus Hungariæ, & Comes Bodrogichis, cognomento Magnus: Vixit anno salutis 1222. sub Andrea Secundo. XXV. an. 1226.
- PHILIPPUS Comes de Szepefuuar, Regni Hungariæ Palatinus extitit ab anno Domini 1223. usque ad annum 1225. XXVI. an. 1228.
- JULA filius Borthz, iteratò Palatinus anno Domini 1226. ut patet ex documentis Monasterii S. Martini, quæ penes me habeo. XXVII. an. 1233.
- NICOLAUS frater Julæ, ex Comite Sopronienfi, Regni Hungariæ Palatinus anno Domini 1228. XXVIII. an. 1235.
- DIONYSIUS de Valka, Regni Hungariæ Palatinus anno Domini 1233. quem Bonfinius refert à Belâ Quarto oculis privatum fuisse. Contra Bathum Tartorum Ducem infelicitè pugnans, fugâ vix evasit. Hic fuit ex familiâ de Hederuara. XXIX. an. 1240.
- WILERMUS DRUGET de Hommonnay, Comes Palatinus Hungariæ vixit anno Domini 1235. sub Belâ Quarto. XXX. an. 1244.
- LADISLAUS Comes Palatinus Hungariæ & Comes Simigienfis, vixit anno Domini 1240. à Tartaris in prælio fugatus, ut refert Bonfinius in Belâ Quarto. XXXI. an. 1251.
- DIONYSIUS, filius Dionysii Comitiss, ex Bano & Duce Slavoniæ Regni Hungariæ Palatinus anno Domini 1244. sub Rege Belâ IV. XXXII. an. 1251.
- CONRADUS, ex Comite Pofonienfi, Regni Hungariæ Palatinus anno Domini 1251. ut patet ex litterâ Belæ Regis, occasione possessionis Czaratio, collatæ Detrico Magno, VI. Kal. Octobris anno præfato. XXXIII. an. 1257.
- HENRICUS Regni Hungariæ Palatinus vixit anno Domini 1251. sub Rege Belâ Quarto, ut patet ex documentis Monasterii S. Martini. XXXIV. an. 1260.
- ROLANDUS ex Comite Pofonienfi, & Judice Curiz Regis, Regni Hungariæ Palatinus, floruit anno Domini 1257. XXXV. an. 1260.
- THOMAS Comes Palatinus Regni Hungariæ, qui anno 1260. fundavit Cisterciensibus Monasterium Erchi in Comitatu Albensi, & diæcesi Vespriemienfi.

- XXXV. HENRICUS Comes Pofonienfis, inde Palatinus Regni, Floruit anno Domini 1263. sub
an. 1263. Belâ Quarto.
- XXXVI. LAURENTIUS dictus *Porb*, ex familiâ Baronum de Hederuara, Comes Simigienfis ac So-
an. 1267. pronienfis, nec non regni Hungariæ Palatinus anno Domini 1267.
- XXXVII. MOYS, sive *Mofes & Majus*, Comes Sopronienfis ac Judex Cumanorum, indeque Hun-
anno gariæ Palatinus anno 1272. qui cum fratre Comite Alexandro extitit fundator Monasterii B.
1272. Mariæ Virginis de *Abran*, Ordinis Cifterciensis anno 1270. in Comitatu Dobrogienfi & dice-
 cefi Colocenfi. floruit sub Belâ IV.
- XXXIII. ROLANDUS Banus Machovienfis, ac Regni Hungariæ Palatinus, & Judex Cumanorum
anno anno Domini 1273. ut constat ex documentis Archivii in Monasterii Montis S. Martini prope
1273. Iaurinum. Præfuit sub Belâ Quarto.
- XXXIX. DIONYSIUS Comes de Oklicz, Regni Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum anno
anno Domini 1274. ut patet ex litteris Clauftri de Kûrmend, Ordinis Fratrum Guilelmitarum sub
1174. regulâ S. Benedicti.
- XL. NICOLAUS, filius Henrici Bani, Comes Sopronienfis, Regni Hungariæ Palatinus anno
an. 1275. Domini 1275. ut videre est in litteris Monasterii S. Martini supra nominati.
- XLI. MATTHÆUS Comes Simegiensis ac Sopronienfis, nec non Regni Hungariæ Palatinus,
an. 1278. ac Judex Cumanorum anno Domini 1278, ut apparet ex Archivo dicti loci.
- XLII. NICOLAUS Regni Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum, anno Domini 1284. an-
an. 1284. tea Comes Simegiensis, & Albenfis, floruit sub Rege Ladislao Quarto.
- XLIII. NICOLAUS, filius Henrici Bani, Comes Pofonienfis, Simigienfis, Tholnenfis & Albenfis,
anno floruit Regni Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1293. sub Rege An-
1292. drea Tertio.
- XLIV. JOANNES Palatinus Regni Hungariæ anno Domini 1298. sub Rege Andrea Tertio.
an. 1298. Ejus nomen reperitur in diplomate dato Monasterii S. Martini anno præfato.
- XLV. OPOR Comes palatinus Regni Hungariæ, floruit anno Domini 1300. sub Rege An-
an. 1300. drea Tertio. De hoc nihil in fastos retulerunt Historici, quod hæctenus reperire potest.
- XLVI. OMODÆUS, Regni Hungariæ Palatinus, vixit anno Domini 1308. 1310. & 1312. sub Re-
anno gibus Wenceslao, Ottone, & Carolo-Roberto. Occisus à civibus Casloviensibus, bello sub
1308. Carolo Rege Clarus, de quo inter alios Bonfinius meminit.
- XLVII. MATTHÆUS, filius petri Comitit de Tréncinio, Regni Hungariæ Palatinus sub Rege
anno Carolo anno Domini 1315. usque ad annum 1318. quo humanus decessit, vel anno 1319. ut refert
1316. Bonfinius lib. 9. in vitâ dicti Regis Caroli.
- XLVIII. DOMINICUS MAGNUS de *Hafznos*, aliter de *Pafzta*, de genere *Rarold*, Regni Hungariæ
an. 1320. Palatinus, sub Rege Carolo-Roberto anno Domini 1320.
- XLIX. PHILIPPUS DANGETH de *Hommonnay*, Comes Scepuisenfis & de Abattyuar, Regni
an. 1324. Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum, anno Domini 1324. sub Rege Carolo-Roberto.
- L. JOANNES DRUGETH de *Hommonnay*, Regni Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum,
an. 1330. anno Domini 1330. & 1333. sub eodem Rege Carolo-Roberto.
- LI. GUILIELMUS sive WILHELMUS DRUGETH de *Hommonnay*, Comes Palatinus & Judex
an. 1334. Cumanorum anno Christi 1334. sub eodem Rege.
- LII. NICOLAUS, filius Gyleti, Regni Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum anno Do-
an. 1343. mini 1343. sub Rege Ludovico Primo, quem in Italiam revertentem, inter alios secutus est.
- LIII. NICOLAUS KONTH, filius *Laurentii Porb* de Hederuara, ex Vayuodâ Transylvaniæ,
anno Regni Hungariæ, Comes Palatinus & Judex Cumanorum, anno post Christum natum 1351.
1351. floruit vivente Rege Ludovico Primo, sub quo varia bella, & præsertim in Italiâ ac Dalmatiâ
 contra Venetos gessit. Vixit adhuc anno 1358.
- LIV. LADISLAUS Dux Opulix & Velunenfis, Regni Hungariæ Comes palatinus & Judex Cu-
anno manorum anno Domini 1368. fuit consanguineus Regis Ladislai primi, à quo deinde in Do-
1368. minum Russiæ sublimatus fuit. Vivebat adhuc anno 1369. ut patet ex litterâ datâ IV. Nonas Ju-
 lii ad instantiam Christiani Romani Generalis Fratrum Eremitarum Ordinis S. Pauli primi
 Eremitæ, sub Ludovico Primo Rege.
- L V. EMERICUS Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum, floruit anno Do-
an. 1373. mini 1373.
- LVI. NICOLAUS de GARA. Regni Hung. palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1375.
anno sub Ludovico primo Rege, & Mariâ Reginâ. Obiit anno Domini 1386. casus ab Horuatho
1375. Bano Croatiae. Ejus res gestas videre est apud Bonfinium, aliosque.
- LVII. NICOLAUS Comes de *Seech*, Regni Hungariæ Palatinus, & Judex Cumanorum anno
an. 1384. Domini 1384. sub Mariâ Reginâ & Sigismundo.

- STEPHANUS Comes Palatinus Hungariæ & Judex Cumanorum floruit anno Domini 1387. sub Rege Sigismundo. LVIII. an. 1387.
- LEUSTACHIUS de ILSUA, Comes Albenfis, Regni Hungariæ Palatinus ac Judex Cumanorum, vixit anno 1392. sub eodem Rege Sigismundo, officio amotus, anno eodem 1392. LIX. an. 1392.
- DETRICUS BUBEK de Pelfencz, amoto Leustachio fit Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum anno partz salutis 1392. eodem Rege regnante, sub quo etiam officio amovetur, præerat tamen adhuc anno 1396. LX. an. 1396.
- NICOLAUS MARCKZALTHEY, Regni Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum anno à partu Virginis 1400. Regnante Rege Sigismundo. Ideo eo inter alios Petrus de Reway Comes Turociensis Centuria V. Rerum Hungaricarum. LXI. anno 1400.
- NICOLAUS de GARA, alterius Nicolai Palatini filius, & ipse Regni Hungariæ Palatinus ac Judex Cumanorum, præfuit anno Domini 1402. Eodem Rege Sigismundo. LXII. an. 1402.
- DOMINICUS BÉBEK de Pelfencz, Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1407. ut patet ex littera datâ festo S. Galli, & protestatione Fratrum Elephantinum contra Laurentium Vr, & filios ejusdem. LXIII. 1368.
- MATTHÆUS de POLOCH, ex Judice Regiæ Curiz, fit Palatinus Regni Hungariæ & Judex Cumanorum anno Domini 1434. sub eodem Rege Sigismundo. Vixit adhuc anno 1435. quo inter alios subscribit ejusdem Regis diplomati, VIII. Idus Martii expedito. LXIV. anno 1434.
- LAURENTIUS de HEDERUARA, ex Agalonum Regalium Magistro, factus Regni Hungariæ Palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1437. sub Regibus Alberto Auftriaco, Vladislao Polono, itemque Joanne Hunniade Gubernatore. Vladislao Polono Budamadvētantanti urbis arcem ultro patēfecit, & interregis potestate utens, eundem in sede regiâ collocavit. LXV. anno 1437.
- LADISLAUS de GARA, ex Bano Machoviensi, Regni Hungariæ Palatinus, vixit adhuc anno Domini 1449. & 1452. officium deinde resignavit. LXVI. an. 1449.
- UDALRICUS Regni Hungariæ Comes Palatinus, anno 1456. sub Ladilao Postumo, Legatus in Galliam pro adducendâ Regi sponsâ Magdalena Regis Galliæ filiâ, dum Rex subito moritur, negotio infecto rediit. De qua Legatione inter alios etiam videndus Dubravus Rerum Boëmicarum libro 29. fol. 184. licet apud authores Hungaricos nullam *Udalrici* Palatini memoriam reperim. LXVII. anno 1456.
- MICHAEL ORSZAG de Guth, ex Judice Curiz Regiæ, Comes Palatinus Regni Hungariæ & Judex Cumanorum floruit anno Domini 1458. De quo libro 1. decade 4. Rerum Hungaricarum hæc habet Bonfinius. *Michael ORSAGH Palatinus, vir fuit eâ sapientiâ, probitate ac fortunâ, ut cum sub Sigismundo florere cæperit, quem in Italiam dispendiarum secutus est: sub quinque Regibus nunquam interceptâ felicitate, ad extremum usque finem, vitam cum summâ laude & auctoritate peregerit. Hunc Matthias ob singularem prudentiam, experientiam rerum & aequitatem, abdicato Ladislao Gara, Palatinum creavit. Ejus viri prudentissimi solenne dictum erat de Rege Hungariæ: Quemcumque sacrâ Coronâ coronatum videris, etiam si sibi fueris; adorato, & pro sacrosancto Rege ducto, & observato. Plura de eo Scriptores Hungarici, quos curiosus Lector adire poterit. Superfuit adhuc anno 1464.* LXVIII. anno 1458.
- URBANUS de Nagû Luchs, Episcopus Agriensis, Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum, de quo Bonfinius libro 1. folio 4. his verbis meminit. *Tempestatis nostrâ urbem Agriam Urbanus Pontifex Agriensis excoluit, qui Divo Matthiâ imperante, clarus, vir tanti consilii, ac sapientiâ compos, ut apud principem illum anuversissimus, primo locum obtineres, omnia ageret, quæstram perpetuam gereret, & per multos annos Prætoris præfessionem, quem Palatinatum dicunt. Hæc Vienna quidem Alemanica Pontificatu carnis. Procero corpore & obeso, aspectu liberali ac venerando, probitate summâ, moderatione non mediocri, inaudatâ negotiorum laborumque tolerantia, profusâ liberalitate, & amore fuit in studiosos non mediocri, universis Principibus curas obibat, imperium & omnia e sententiâ gerebat, nullius unquam oculi particeps, ut æternam Domini sui gratiam sibi compararet. Injuriarum suarum distimulator egregius, & pre animi magnitudine, ire ac indignationis vultor indomitus, omnia æquo animo perferens, utriusque fortune parâ æquanimitate tolerat: amantissimus suorum, amicis dulcissimus, vir gravissimus omnium, & cunctissimus velator gratiarum: cui triginta milia circiter aureorum quotannis proveniunt erant, eæ quibus præter corpori necessaria, nil recondere voluit: anam frequentissimam eamque mundissimam semper habuit, maximâ nobilitum, principumque familiâ referiam: in mensâ lautissimus, parcissimus in vestitu: nam vestem solennem nunquam tulit pluriâ, quam qua triginta aureis variet, oculo autorem togâ forensi, & domesticâ utebatur. In cæteris veroribus, vel qua ad divinum honorem, vel ad humanam pietatem beneficentiamque facerent, usque adeo magnificus & profusus, ut nominem illi parem eo tempore Pannonia viderit. Præterea liberalitate, aequitate, temperantiâ, religione, misericordiâ, comitate, magnificentiâ, fide ac dignitate tantâ, ut omnes in amorem observantiamque* LXIX. anno 1480.

riamque suis jure converteret & alliceret. Sape Patrem illum optimum dicentem audivi, se nil præter lautum vitium, corporisque celturam, sibi ex hac vita usurpaturum: cetera qua superessent, se in Dei honorem, & alienam utilitatem erogaturum. Nobilia pascebat & fovebat ingenia, pauperes & calamitosos mirâ beneficentiâ complectebatur: in litterario ludo multos alebat, templa adesque magnificas erigebat: suas ecclesias superbis non modo adficiis, verum etiam aureis vestibus, schyphisque argenteis munificè exornabat. Ita vixit, ut non sua, sed aliena militati vixisse videretur: & semper esse, quàm videri maluit. Nemo quanti fuerit *URBANUS* admiraretur, cum tantum Regem sapientia sua Proceptorum habuerit: & qualis ille fuerit, hinc quisque conjiciat, quanta molis erat Divo tam abundè satisfecisse Principi. Hic igitur non solum virtute ac dignitate summâ, sed optimâ Nepotum turba, vir omnium judicio felicissimus potius appellari: ex quibus *Stephanus* Crispus erat, nunc Syrmensis, ut ajunt, Episcopus declaratus, humanitate summâ, moribus nobilissimis, item magnâ bonarum artium doctrinâ præditus, qui Urbanum avunculum omni ex parte reverebat. Hæcille.

Fuit quoque Episcopus Jauriensis electus & confirmatus anno Domini 1486.

LXX.

1480

1485.

LXXI.

1490

1492.

EMERICUS de *Zapolya*, Comes perpetuus terræ Scepusienfis, Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1485. floruit sub Rege Mathiâ, & anno 1486.

STEPHANUS de *Zapolya*, Emerici frater, perpetuus Comes Scepusienfis, nec non Regni Hungariæ Comes Palatinus ac Judex Cumanorum anno Domini 1492. sub Rege *Uladislao* Polono, sive *Doberfi*. Hac ætate meminit *Bonfinius* cujusdam *Panzolzy* Palatini, de quo apud alios mentionem non reperio.

Obiit *Stephanus* Scepusi anno Domini 1499. tribus ex Uxore *Hedwige* filiâ *Præmislai* Ducis *Tschinenfis* relictiſliberis, nempe *Joanne*, qui postea Rex fuit, *Georgio*, ac *Barbarâ* Regis *Sigismundi* Poloniz uxore.

LXXII.

1500

1500.

LXXIII.

1504.

PETRUS *GEREB*, Comes de *Wingard*, Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1500. ex Judice *Curiz* *Regiz*. Obiit anno Domini 1503. in arce suâ *Valponiâ*.

EMERICUS de *Perenis*, sive *Prini*, Comes perpetuus *Abavivariensis*, Comes Palatinus Regni Hungariæ & Judex Cumanorum anno 1504. sub Rege *Uladislao* Polono. Fuit *Emericus* vir gravis & severus, ejus *Stephani* filius, quem *Matthias* Rex ob conjugationem *Casimirianam* adversus se initam, in ordinem redactum, bonis omnibus spoliaverat: ita tamen, ut postea huic *Emerico*, velut infanti, illa restitueret: qui etiam non multo post *Viduum* ipsius *Gerebi* *Dorotheam* *Canisianam*, connubio sibi junxit, sicque arce *Valponiâ* potitus est.

De eo hæc habet *Istvanffius* libro VI. enumerans pacta conventu de successione Regni Hungariæ cum *Maximiliano* Imp. Austriaco. *Qua dum agerentur*, inquit, *Emericus* (*Perenius* Palatinus) (quam dignitatem supremam esse, Regique proximam supra dictum est) *favissimis* articulis doloribus vexatus, *Poloni* subsistere erat coactus. Is cum contractam cum *Cesare* affinitatem, ac successionis jura in ejus *Nepotes* translata cognovisset, seu occultatâ ambitione ductus, seu *Vauode* instinctu, sive sic fieri oportere arbitratus; cum nec equo insidere, nec pedibus incedere posset, per fora & plateas civitatis passim curru circumvectus, contractibus illis à *Cesare* & *Regibus* inquit *Hungaria* ad externos transferretur, se tamquam Palatinum, cui id muneris & officii incumbat, nomine statuum & ordinum regni alâ voce contradicere proclamavit; idque concurrentibus ad ejus rei spectaculum variis hominum generibus & turbis, *sepius* repetivit; posteaque secundo *Danubio* *Bindam* descendens. *Quares* ad *Cesarem* & *Uladislavum* delata, non parvam animis eorum perturbationem molestiamque attulit, verius, ne eamtemporis processu sibi suisque nepotibus frandi esse posset. Itaque *Uladislavus* consilio jussuque *Cesaris* eum ad se vocatum, prolixiore sermone ejus inimpetivi facinoros reprehendens, quod novas & injustas, quas ad stabilendam suam & liberorum suorum dignitatem rationes magno labore gravibusque impensis, nec improvido judicio quasivisset, ipse privatâ ambitionis temeritate corruptendâ existimasset, multitudinique promissa ad seditionem vel nunc vel in posterum concitandam, non levem animum præbivisset. Velle ita se, ut recollecto animo capium opus retinere, sibi que & suis datâ solenni revocationis syngraphâ cavere hand cunctetur. Sed ille pro insitâ natura sua superbiâ, negavit se à susceptis consiliis, vel laicam iniquam discessurum; addiditque inflatore mentis duritie nihil *Majestatem* ejus verius, se etiam in futuris *Comitibus*, *publicis* nobilissimis sua nationis libertates, ne inauspicata exterorum potestatis subiciantur, si aliter subvenire nequeat, publicâ factâ contradictione defensurum: neque deireclare, quin suo erga patriam & *Republicam* voto ac pietati, vel honestâ morte satisfaciatur; cum jam senio moribusque gravatus, non longum vita finem expectandum arbitretur. Hæc ad *Cesarem* perlata, sollicitum eum diu tenere, cogitantem quibus modis atque artibus Palatinus delinere & in partes

traher-

fraduci posset, committentibusque ad Vladislavum ultro citroque literis & nuntiis, mutuo tandem consilio tentandum illius animum & expugnandam largitione munerebusque deprecare. Itaque re deliberatâ, Vladislavus arcem Sarofiam, edito in montis sitam, vicinamque cruentare Eperiesam & No propellatam, hereditario jure ei promittit, summiq; effectuum apud Casarem (qui ejus offerendi muneris primus precipuusq; auctor erat) ut ex uberiore ejus benignitate titulis & honoribus antîq; sacri Romani Imperii Princeps & Dux Sarofiensis in posterum appellaretur. Quibus rebus Emerici animus, avaritia atque ambitio preceps eo est adductus, ut doceret se faderi & contrâctui Pînnensi, privato quidem suo, sed nequaquam Palatinali nomine subscripturnum. Verum Principes arbutati, si promissa ei reddantur, fore ut ille quoad subscribendam Syngrapham in eorum si futurus potestate, arcem quidem Sarofiam ei tradideret. Sed dum feliciter litera & diplomata Principatus à Casare expoluntur, & ad illum perferuntur (que quidem expedita; non tamen ad eum morte preventura perlatas esse satis constat) ipse in gravem morbum incidit, quo paulo post Bude excessit; condito prius testamento, non obscura ambitionis & arrogantia pleno: quandoquidem in eo Vladislavum anxio sollicitoque animo petebat, ne finis suum ad ripam usque Danubii prosequi dedignaretur; Proceres vero & Primores singillatim, ut trajecto Danubio ad Pethana usque suburbia comitarentur, tum quod cerei arderent; quot currus, quot arati famuli, quis numerus canorum, & sacerdotum, quantum itineris uno die faciendum, quibus in locis subsistendum esset, ad exquisitè ac minutatim prescribebat, ut à nonnullis vel fato functus haud immeritò videretur. Tamen Vladislavus singulari ex pietate filium Ludovicum ad Danubium usque deducendo feneri adhibuit; atque illud in templo Terrehestano, quod ipsemet memoria & honori Divi Pauli Primi Eremitæ à fundamentis construendum curaverat, conditum fuit. Mortuo Perenio, Joannes Vayuoda, & quos sue factioni adductos habebat, ad res novandas, regnumque dissidiis exagitantium, occasionem invenerunt. Huc usque præfatus auctor.

STEPHANUS BATHORI, Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum LXXIV.
 sub Rege Ludovico secundo, creatus anno Domini 1517. In Comitibus Pelthanis, quibus Rex anno
 intererat, itemque Joannes Comes Scepusiensis, qui & Vayuoda Transylvaniæ. Is cum Gu- 1517.
 bernatorem regni se fieri non posse (contrarium suffragiorum intercessione, que factio-
 nem ejus superabant) animadverteret, ad Palatinatum consequendum tacitè contendebat. Sed cum tam Regis, quam Procerum utriusque nationis vota, ambitioni potentiaque ejus adversari pro comperto haberet (quorum maxima pars ad Stephanum Bathori inclinabat) nuncios secretò ad illum mittit, multa pollicendo, admonendoque promissurum; que armis agrestium in summum deductus periculum, obsessusque sibi dedisset; neipse Magistratum nullum se inscio, aut inconsulto petiturum, aut oblatum accepturum: proinde ut inemor eorum sibi æquo animo cedendum existimaret, hortabatur. Verum Bathorius; suavis Thomæ Cardinalis Strigoniensis & Bornemisse, qui disturbandis Vayuodæ consiliis invigilabant, breviter respondit, se eam dignitatem nec unquam ambivisse, neque si offeratur, repudiaturum, ne degeneri animo & ignavo, ei se imparem fateretur. Quo responso Vayuoda facile interhexit, alios quoque esse, qui cum eo ambitione, honorumque, & dignitatum aviditate, simul & dominandi libidine haud mediocriter certandam esse existimarent. Igitur Bathorius, præteritis Vayuodâ, Palatinus declaratur uno Regis & Senatus, nobilitatisque consensu (exceptis Vayuodanæ additis factioni, qui repulsam ægrè tolerabant) simulque in Comitibus sacramento adigitur, ad Republicam secundum leges rectè fortiterque gerendam. Quam rem ægerimè ferens Vayuoda, bile tumidus ac indignatissimus, extemplo cum suis domum discessit. Hæc fuere causæ discordiarum & contentionum inter Vayuodam & Bathorium, ac maximarum ærummarum initia, quibus tandem effectum est, ut regnum Hungariæ, pace & concordia disturbatâ, miserabilem in modum quaesatum ac dilaceratum, penèque eversum videatur.

Paulo antequam pax stabiliretur, Stephanus Bathorius Palatinus in arce devenit supra Posonium, ubi Danubius & Morava fluvii commiscerentur, quam Ferdinandus ei inhabitandam dederat, senio & articularibus omnium membrorum doloribus confectus, fato functus est, & Posonii in Majori Divi Martini æde tumulatus anno Domini 1535. unica relicta nobili filia Clara, quam è conjuge Sophiæ Conrardi Ducis Mazovie filia susceperat; quæ etiam cum ab Anna Regina amanter educaretur, jamque Carolo Duci Münsterbergensi desponsata esset, pari casu patrem secuta est, non sine summo sponsi & Regine interore. Per eadem tempora, anno nempe Domini 1535. vitam cum more commutavit Joannes Banffius à Lindâ, quem Joannes Vayuoda sibi Palatinum creaverat, in arce sua Saponiciâ, magno ejus dolore, cum eum præ cæteris ob fidem & integritatem charum in primis haberet. Post Stephanum Bathori Palatinum, cessavit aliquantisper dignitas Palatinalis, & tantummodo præfuerunt Locum tenentes Palatinales, qui hoc ordine sequuntur.

Regi Locum tenentes Palatinales per Hungariam.

O

ALEXIS

anno
1536.

ALEXIUS TURZO de Berhien falua, Judex Curia Regia, fit Locumtenens Regius per Hungariam, moriturque initio anni 1543. Nam postquam ad Ferdinandum libertatis Perenio obtinendæ causâ profectus, nullum operæ prætium fecisset, domum reversus, in morbum incidit: quem cum sustinere non posset, divisa testamento inter filias & patrem opulentissimâ hæreditate, è vitâ migravit, ac Leuociam deductus, ævito sepulchro, singulari funeris pompâ, illatus est. Fuit vir prudentiâ ac gravitate summâ, prificique & integri moris, à Uladislaio primum ad honores evectus, deinde liberalitate Ludovici dignitatibus bonisque auctus; postremò majores opes & divitias à Ferdinando consecutus, & inter primos amicorum adictus, tum commendatione Annæ Reginae, cujus gratiâ florebat, tum quod Germanicâ ac Polonicâ linguâ facundus, fide incorruptâ, & pacis artibus clarus habebatur. Ejus importunus exitus Perennio angorem & mæstitiam non mediocriter auxit; quod se claro præpotentique deprecatore orbatum videret, seque vel innocentem, indefensum, diuturno carcere macerandum, & denique periturum putaret.

anno
1543.

FRANCISCUS DE REVA, vacante officio Palatinatus, Regni Hungariæ Locumtenens Palatinus anno Domini 1543.

anno
1544.

PAULUS VARDANUS, Archiepiscopus Strigonicensis, fit Locumtenens Regius per Hungariam anno 1544.

anno
1550.

EMERICUS VYLAKI, Episcopus Jauriensis, postea Agriensis, & Præpositus Pofoniensis, fit Locumtenens Regius per Hungariam anno Domini 1550.

anno
1553.

FRANCISCUS VYLAKI, Locumtenens Regis per Hungariam anno 1553. cui eodem anno adimitur ea dignitas, & novus Palatinus creatur Thomas Nadasdus.

LXXV.

anno
1554.

THOMA NADASDI ex vetustâ Comitum Pochenedioz profapia antea quidem clara, & illustri, sed injuriâ postea temporis, ut sunt res humanæ, perpetuis fortunæ vicibus obnoxia, attenuata, & ad ordinem Equestrem redacta, Oriundus Patre Francisco, sub Rege Matthia certi ordinis Cataphractorum ductore, qui cum prima harum rudimenta puer domi, privata institutione imbibisset, Adolescens cura Parentum Græcium Metropolim Styriæ missus, Principia artium, & reliquarum liberalium disciplinarum, unâ cum lingua Germanica quod perfectissimè calluit haulisset, inde adultior factus, ope Stephani Toryck avunculi, primo Bononiam, postea Romam profectus, complures annos in studiis Philosophia transegit, confirmatque multarum præclararum rerum, & lingua Italica cognitione judicio, à Thoma Cardinale Cajetano, à summo Pontifice ad sollicitandam apud Regem Ludovicum functam, & Hungariæ perpetuo lucuosam expeditionem, contra Solimanum, in qua Rege ipso cæso, omnis flos militiæ & Nobilitatis Hungariæ cecidit, misso, pro interprete Ascitus, in Patriam rediit, & ab eodem Rege commendatus Secretarii munera magna laude est functus, tantique apud Regem brevi factus, ut Legatum miserit Spiram, ad Carolum Quintum, & reliquos Romani Imperii Principes, comitia agitantes sollicitatum auxilia contra Turcam jam antea promissa, ubi diu detentus & non nisi inani spe dimissus, cum vix Regni fines attigisset, rumore perdit Regis & delati universi Exercitus passim diffuso, Commaromium recta contendit, ad Reginam Mariam, quo illa Regem in expeditionem profectum, una cum Joanne Bornemissa nutritio Regis, homine jam tum senectute gravato, cæterum ab initio singulari sapientia, & gravitate ac magna rerum experientia clarissimo, ob eas dotes, ab Uladislaio Casimiri morituro præ reliquis Baronibus liberorum & Regni curæ Præfecto, belli finem illic expectatura secuta fuerat, unde tumultuaria navigatione, magna omnium trepidatione arrepta, & navibus aliquot Regia gaza onustis submersis, Pofonium pervenientes, postquam bonus senex & mortem Regis acerbissime, imtemperantissimeque se afflictoando ferret, & de Regni statu constituendo animo fluctuaret, Nadasdium præ cæteris omnibus delegit, quem ad Annam Germanam Ludovici Regis sororem, jam antea Ferdinando Archiduci Austriæ nuptam accedat, & ad maritum, & ipsum de obtinendo Regno, per mortem fratrem in se devoluto, tum quorum magnatum opera, & autoritate facilius consequi possit edoceat, Vauodam siquidem Transylvania haud dubiè de eo prazripiendo, modis omnibus, nisi maturaverint laboraturum, qua in legatione prout singulare fidei ingeniique dexteritatem Thomas Nadasdi patriam futurumque Regem declarat ita magnam, tum apud ipsum & conjugem ejus, tum omnes publicæ salutis amatores gratiam & benevolentiam sibi comparavit. Porro Ludovico in die quæ memoria decolati Joannis Baptistæ est sacra, cum Copiis delecto, Vayuoda complurium optimatum congregatis ut plurimum studiis & suffragiis, pridie Martini tumultuarie propemodum se in Regem inaugurari fecit, Ferdinando ab alia parte, adjuncta sibi faniore Baronum pares, & à fratre Carolo Quinto adjutus, ineunte Anno, magnis cum copiis venit, & Diadema Regni legitima electione, & magna omnium comprobatione, sibi delatum

Menfe

Mense Novembri suscepit, inde Budam contendens. Expeditum habuit ingressum, Rege Joanne in Polonia ejus metu se recipiente; ubi constitutus publicis, quæ temporis brevitatis ferebat rebus, Viennam redit, obeunteq; rerum multo ante Joanne Bornemissa Caltrum Posonanicum, ab eo in Præfectura tritum recipit, & Castra Comitatus Joanne Zalai; attributa, Castellaneatus Budenses, Thoma Nadasdio cum imperio desert, addita spe Caltri ejusdem Fogaras, perpetuo sibi deferendi. Cumque populari rumore percrebuisset, Solimanum ad preces Regis Joannis Budam sine mora obfessam & acceptam ei redditam, idque denuo impugnari, re quoque ipsa comprobare, reacquisitis & recuperatis rebus frustra obsideri variis omnibus, nihil eorum quæ vel prudente, & ac forti Duce, vel milite animosissimo digna fuerunt neglexit, verum fato res Hungaricas ad excidium trahente, dum impressioni Turcarum ipse ab una parte, cum circa militum cohorte resistit, & manibus jam antea quasiss, & Bombardarum pilis percutus subeuntes rejicit, ab alia parte cohors Germanorum, hostem inter ipsam dimicationem Handio oratione deditionem suadente, & cum vita immunitatem cum facultatum libertatem pollicentem, admisit, qui eodem cum Germanis impetu irrumpens, Castellatum, & qui secum dimicabant, inopinato adorientes; compluribus castris capiunt & in conclave proximum conjungunt, factaque hoc pacto perfidia militum, deditione Germani in cæmeterium templi Sancti Joannis; sarcino omni spoliati deducuntur, de postredie exceptis paucis Adolefcentibus, quibus nefas ruinam indulserat, omnes trucidantur, Castellanus & ipse eodem die, ad primarium Passam Ibrahimum deductus, & ab eo ut barbaro, præter decorum intemperantiore oratione reprehensus, quod Budam Sedem Regis Hungarici, Hungarus & ipse contra naturalem Principem, & potentissimum Orbis terrarum Monarcham Turcam, tam pertinaci & ferrea audacia propugnare ausus fuerit, ipse verò fidem & constantiam legitimo suo Regi, ac Principi obligatam, præsentissimo Animo brevibus excusante, mox à duobus Chauziis & certo primario eum satellitio, ad Vadum Danubii missum, per spatium Regi Joanni ad castigandam ejus temeritatem offerendum, retamen ipsa in flumen præcipitandum, quo equulo vectus, cum in navim insiliisset, custodes additi, arcepto fago, equo detrahere dum conantur, interim ipso quoque relæstante & ex lucta peste disrupta, in proximam navem se præcepit conjecit, qua die haud dubiè providentia per se soluta, magna colluctatione cum fluvio habita, circa vesperum tandem, vix desertur in adversam ripam, in qua Rex Joannes cum suis necabatur, & recta tentorium Regis ingressus, amplexatusque & exosculatus ejus genibus, veniam ab eo obtinuit, cum Ludovico Grichio cœnantes, solutisque tandem Cœnæ; cum Ludovico privatim pauca cum eo verba fecisset, solertiam animi, naturæque vigorem, Latine & Italice linguæ singularem elegantiam; gravitate moderatum, admiratus; in tentorium privatim abductum, & penula Italica donatum, multos dies in contubernio habuit, Regique tandem multis nominibus laudatum commendavit, qui & ipse multis & gravibus rebus probatum, postquam animadvertit, singulari Dei munere, multis naturæ ornamentis præditum, primo in Consilium ascivit tandem delata ei Præfectura Agrienti, tum temporis Præsule carente, animadvertensque ad majora longe eum munia à natura instructum, tradita illi arce Hufte, loco fodinis falis celeberrimo, cum oppidis ac reliqua ditione maromarusii, ei adnoxia, titulo Thesaurarii, auxit, quibus in rebus fortissimam quidem Regi operam navavit, interim tamen fidei jam antea Regi Ferdinando, tempore Castellonatum, injici, data animo sibi obversante conquisescere nunquam potuit, priusquam ab eo libertatem temporum, rationi sese accommodandi, per literas consequeretur, qua consecrata, violens statum Joannis Regis Turcicæ amicitia, & defensionis obnoxium, olfaciens etiam amicitiam Ludovici Grichii, tanetsi spatia benevolentiz, in defendendo à Ferdinando potentia, Rege à Solimanno dati, fucatam, ipsa tamen nihil alium agi, quam ut Hungaria à Turcis subjugata, Veneticis vestigalis fiat, ipse vires & arma sua, contra Italos & reliquas Europæ nationes, facilius domabiles convertat, nec multum absuit, quin conatus hos eventus comprobaret, constitutum quippe clam inter Solimannum & Grichium fuerat, ut Regi frequentissima omnium, quæ antea habuit comitia, omnibus Regni ordinibus, de gravibus Republicæ rebus, cum iis consultaturo, indicenda persuaderet; Ad quæ Turca præter opinionem, expectationemque omnium adesset, & Rege cum Regnicolis Budæ oppresso, Regnum in suam potestatem redigat, Quare Rege suasionem Grichanam per simplicitatem animi approbante, contigit Secretarium Grichanum necessitate privata, & beneficiis acceptis Thomæ Nadasdii devinctum, rem omnem clam significare, Quam & Nadasdio Regi sine mora communicante, Comitia statim revocata fuere, Turca nihilominus promulgatam jam expeditionem intermittere noluit, ne insidiaz ejus palam fierent, sed ne frustra expeditionem instituisse videretur, leivbus tantum, quas Campestris vocant, Bombardis ruinatis oppidum Ginz obfedit, quo per deditionem potius, spe Potiundi Regis & Regni frustratus rediit. Quo facto, quid & quantum Thomas Nadasdii, non tantum Hungariz, sed toti

Orbi Christiano profuerit, facile ex re ipsa colligi potest, videns igitur futuræ rerum Joannis Regis frequenti & formidolosam conditionem, accedente ad id legitimi Regis sui meritum, frequenter cogitatione, nihil prius antiquiusque in votis habuit, quod si quo pacto ad ejus fidem redire, eique ac Patris salutem operam perpetuam navare posset, nec desuit optimæ ac salutari voluntati successus felix & fortunatus, dependente enim sibi unicum filium Ladislai Kanisay ex Illustri, eaque opulenta, & Potenti Baronum Regni familia, adito aliquoties Rege Joanne dimissionem privatim petiit; defendendorum bonorum uxoriorem causa, Partibus Ferdinandi jam tum in illis locis invalescentibus, quod postquam multis precibus obtinere nunquam potuisset, accepta tandem facultate domum revisendi, per literas ex itinere obedientiam ei Regi debitam, non sine magno ejus dolore renunciavit, & ad Ferdinandum magna cum congratulatione amicorum postliminio rediit, quem & Rex non sine magna læticia, jam antea ex multis virtutibus cognitum excepit, & in præcio habitum, primo consilio allectum, Prætura literarum seu sociarum Civitatum, Postea Bonatu Regnorum Dalmatiæ, Croatiæ, & Slavoniæ, collega Petro Keglevich auxit, tandem supremum Capitaneum Regni constituit, quo abdicato officium Judicatus Curie attribuit, in quibus Præfecturis multa fortiter & præclare gessit, tam Consilio quam armis, & inter reliqua interfuit, Expeditionibus Pestana Rogondorffero, Jauriensi Mauritio, Saxonie Lippeni Joanne Castaldo Ducibus, in qua militibus impressionem segnius facientibus vexillum signiferi manibus acceptum primus in mœnia semivirtute sustulit, & in oppidum desiliens, solus in capiendo, & victorie clarissimæ præcedentem præbuit, Postremo cum status Regni, de restituendo summo secundum Regiam dignitate, Magistratu Palatinatus, multos annos vacante, frequenter fecissent Ferdinando preces, præ aliis Thomas Nadasdi, tam Principi, quam Regno dignissimus visus est, cui id ipsum munus deferretur, quo integrum prope octennium administrato, præter reliquos labores, alia multa feliciter & sapienter, magna omnium admiratione gesta, duas contra Turcas fecit expeditiones, alteram subitam, ad deterrendam ab obsidione Babolæ, alteram anno in sequenti, sub Babolzam ad liberandam, ab obsidione Passæ Budensis Zigeih, recuperavit etiam Hegyescum, antea à Turcis, captum, nullaque breviter aut expeditiones contra Turcam, aut tractatus inter Regem Joannem, ac postea ejus viduam, & filium intercessere, quibus cum legatis præcipuis non interfuisset, & auctoritate & sapientia suâ publicæ paci non studuisset, certumque est eum ab initio suam pacem cum vidua, & filio Joannis incundæ fuisse, non in has calamitates Regnum, nec Buda in Turcas manus venisset.

Apud Ludovicum præcipuos Patronos, quos singulari reverentia & fide coluit, Ladislaum Archiepiscopum Strigoniensem, & Joannem Bornemissam, horum à quibus & ipse amatus, & multis rerum incrementis est auctus, necessarios porro Stephanum Maylad, primo dispensatorem, seu Præfectum Culinæ Regiæ, cui sororem Germanam matrimonio junxerat, hominem Augustis quidem, ingenuis tamen natalibus prognatum, cæterum naturæ magnanimum, Consilio celerem, & acrem, & in re militari præstantem, ut qui post fata Ludovici ad baronatus honorem, & Transylvaniæ Præfecturam Ferdinandi munificentia evaserit, & Joannem Szalay qui cum viventi Bornemissæ Aulæ Præfectus fuisset; Postea liberalitate Ferdinandi, mortuo successit in Præfectura & dignitate Cottus Pofoniorum, in qua & vitam finivit, quibus tam arcto, ac vehementi amore conjunctus fuit, ut de communione rerum & fortunarum omnium, privato sese Juramento obstrinxerint, idque ad mortem singulari constantia coluerint; Unde factum fuit quod Ferdinando Castrum, & Comitatum Fogaras meritorum commemorationem (ergo) jam antea promissam, ipsi donante noluerit, nisi inferis horum quoque nominibus, Diploma exinde aditum à Rege habere, tantaque in utrumque usus est liberalitate, ut etiam uxoria bona eorum usibus semper libera, expeditaque fuerint, & Fogaras quoque Stephano possidendum permisit, ex quo à Vayuoda Moldaviæ Petro, per fraudem simulati colloqui elicitus & captus, ac Turcico tandem Tyranno donatus, Constantinopoli in perpetuis carceribus vitam finivit. Mortuus tandem & ipse in Castello Egeruar 2. Junii Anno Domini 1562. ætatis 64. incredibili omnium Ordinum hominibus, cum luctu, tum desiderio unico hærede Francisco superstitite.

LOCUMTENENTES REGII.

Mortuo Comite Nadasdio Regni Hungariæ Palatino, dignitas Palatinalis iterum cessavit, & electi Locumtenentes Regii, ex quibus primus fuit.

NICOLAUS OLAHUS, Archiepiscopus Strigoniensis, & Locumtenens Regius, electus anno Domini 1563. sub Maximiliano Secundo Imperatore.

MICHAEL DE MORE, Locumtenens Regius, ex personali præsentia, anno Domini 1563. sub Maximiliano Secundo.

PAULUS

anno
1563.
anno
1563.

- PAULUS BORNEMISSA, sive Abstemius, Episcopus Transylvanienſis, & Adminiſtrator Episcopatus Nitrienſis, ſit Locumtenens Regius anno Domini 1569. anno 1569.
- ANTONIUS VERANTIUS, Archiepiſcopus Strigoniienſis, ſit Locumtenens Regius anno Domini 1570. præfuitque ſub Maximiliano & Rudolpho ſecundis. Moritur anno Domini 1572. ætatis 73. anno 1572.
- EMERICUS CZOBOR de CZOBOR *Szent Mihály*, ſit Locumtenens Palatinalis anno Domini 1572. ſub Maximiliano & Rudolpho. anno 1572.
- STEPHANUS RADETIUS, ex Episcopo Agrienſi Archiepiſcopus Strigoniienſis & Locumtenens Regius per Hungariam anno Domini 1573. ſub Maximiliano & Rudolpho. anno 1573.
- NICOLAUS ISTHÁNYFI, Regni Hungariæ Propalatinus ſeu Locumtenens Regius anno Domini 1584. ſub Cæſare Rudolpho ſecundo cui pro tribunali ſedenti ſacramentum dixit, ac in publicum prodeunti, ſtriſtum enſem de more prætulit, quod Ladislaus Banffii, Regii ſtabuli Præfectus, (cui id muneris incumbit) gravi morbo oppreſſus, abeſſet. anno 1584.
- GEORGIUS DRASKOVICH, Archiepiſcopus Colocenſis, Episcopus Jaurienſis, ac ſacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, ſit Locumtenens Regius per Hungariam anno 1585. eodemque anno XV. Kalendis Januarii, cum magno Regis & bonorum omnium dolore obiit, ætatis 62. ſepultus Jaurini in choro cathedrali, cujus Epitaphium & Elogium nos ſeorſim recenſebimus inter Archiepiſcopos Strigoniienſes, quorum ſeriem ac catalogum, propediem publici Juris faciemus, additis quoque eorundem ſuffraganeis, ſive Eccleſiarum Prælatiſ, qui huic Metropoli ſubefſe dignoſcuntur. anno 1585.
- STEPHANUS FEIRKÖVI, Episcopus Nitrienſis, creator Locumtenens Palatinalis per Hungariam anno Domini 1587. ſub Rudolpho ſecundo. anno 1587.
- JOANNES KÜTASSY, Archiepiſcopus Strigoniienſis, ſit anno Domini 1597. Locumtenens ſeu Propalatinus Hungariæ, obiitque ſub Rudolpho ſecundo anno 1601. anno 1597.
- MARTINUS PETHE de *Hetes*, Archiepiſcopus Colocenſis, ac Adminiſtrator Eccleſiæ Jaurienſis, ſit anno Domini 1602. Locumtenens Regius, ſub Rudolpho ſecundo. anno 1602.
- FRANCISCUS FORGACZ de *Gimes*, Archiepiſcopus Strigoniienſis & Cardinalis, ſit Locumtenens Regius ad breve tempus 1606. anno 1606.

ITERUM PALATINI

- STEPHANUS ILLYESHÁZI, de *Illyeshaza*, Magiſter Curie Regiæ, Comes Lyptovienſis & LXXVI. Trinchiienſis, ſit Regni Hungariæ Comes Palatinus ac Judex Cumanorum anno Domini 1608. ſub Rudolpho & Matthia ſecundis. anno 1608.
- GEORGIUS TURZO de *Bethlenfalva*, perpetuus Comes Terræ Aruenſis, ſit Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1610. ſub Rudolpho & Matthia ſecundis. LXXVII. anno 1610.
- SIGISMUNDUS FORGACZ, de *Gimes*, ex Judice Curie Regiæ Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum, anno Domini 1618. ſub Ferdinando ſecundo. Fuit Comes No-gradienſis, Sarocienſis & Sabolcenſis. LXXVIII. anno 1618.
- STANISLAUS TURZO de *Bethlenfalva*, perpetuus Comes terræ Scepuſienſis, ſit Regni Hungariæ Comes Palatinus & Judex Cumanorum anno Domini 1622. ſub Ferdinando ſecundo. LXXIX. anno 1622.
- NICOLAUS ESTERHAZI de *Galanta*, Regni Hungariæ Comes Palatinus, anno Domini 1625. ex Judice Curie Regiæ, mortuus anno Domini 1645. ætatis ſuæ 63. Et quidem *Nicolaus* Comes *Eſterhazi* natus erat Galantæ. domo patriâ, anno ſuperioris ſæculi 1583. die 8. Aprilis, Patre quidem *Franciſco Eſterhazjo*, Vice-Comite Comitatus Poſonienſis, Matre verò *Sophiâ Illeſhazsá*, ſore re germanâ *Stephani Illeſhazsá* Hungariæ quondam Palatini: utroque parente ſemper A catholicis. Et quamvis ob ingenitas bonæ indolis dotes, vel in ipsâ tenellâ ætate, grandium virtutum facinorumque præſagâ, utrique parenti præ cæteris liberis fuerit ſemper mirè charus; ob ſuſceptam tamen anno 1618. Catholicam fidem, à Patre, profeſſioni contrariæ tenacius inhzrente, non modò ſæpius malè habitus, ſed & domo, & hæreditate exturbatus, hæſit aliquamdiu in aulâ *Stephani Illeſhazsá*, avunculi ſui; cum quo variis, & in Hungariâ, & vicinâ Poloniâ jaſtactus fortunæ caſibus; atque ab eodem *Illeſhazsá*, ut ab orthodoxâ Religione, quam ſuſceperat, deſciſſeret, miris artibus, & circumventionibus, Domini etiam Trinchiienſis pollicitatione identidem ſolicitatus; maluit in opes exulherum mutare, quam opulentus hæres Fidem abjurare. Ad Aulam itaque *Franciſci Magoczj*, tùm Generalis Caſſoviienſis, proſectus; atque ante omnia, vino ac omni inebriante potu, ne in eo ætatis ardore, oleum, uti ajunt, igni affunderet, ſibi abſtinendum ratus, quam conſuetudinem, à XVI. ætatis Anno, ad uſque XXVIII. mordicus retinuerat, & Generali ipſi, & cæteris Aulicis, ita ſemper erat in oculis, ita in amoribus; ut & Aulam univerſam ipſi moderaretur; & copias militares egregiâ cum laude ducit.

taret. Neque prius *Magocio* NICOLAUS, quam ipse *Magocius*, vitæ, fortunæ, conjugii NICOLAUS, non modò fortunarum *Magocianarum* hæres, sed & *Magochiana* Viduæ URSULÆ DERSEFIÆ maritus effectus, ob desertam amore fidei paternam hæreditatem, cæterasque æternæ salutis minime proficuas spes, ea demum fortunæ erat latifundia, eos honorum apices, quos & vicina regna, & tota vix dum satis mirata est Hungaria.

Et primùm quidem, Anno M. DC. XI à MATTHIA CÆSARE, Magnas, uti vocant, seu Baro creatus, ad eundem dignitatis gradum etiam cæteris fratribus, GABRIELI, DANIELI, & PAULO, eorumque posteris aditum patefecit. Quos quidem illi fratres quantum semper dilexerit, quantum coluerit, is solus nesciat, qui vel nomen ESZTERHAZIORUM ignoravit. Eodem anno primas cum URSULA DERSEFIA peregerat nuptias.

Anno deinde M. DC. XIV. primam in Regno Apostolico aſſumpſit Legationem. De qua quidem Legatione, in literis FERDINANDI II. Anno M. DC. XXVI. die x. Augusti, Viennâ ad NICOLAUM exaratis, ita scribentem reperio Ferdinandum: *Ubi primùm palatram moderandæ & gubernandæ ſtatuſ publici aggreſſus, à totius Regni iſtius noſtri Hungaria univerſis ſtatibus & ordinibus, ad publicum & Generaleſ conventum Principum, aliorumque Regnorum & Provinciarum, per preſtatum MATTHIAM Imperatorem, Lincium, in Anno M. DC. XIV. indicium, ubi non niſi de arduis & graviffimis Republica Chriſtiana negotiis, ſalutæque publicâ aſſerendâ petraſtabat, unâ cum aliis Collegiſ tuis, pro ſolemnis Legatione perſingenda amiſſus fuisti, &c.*

Tertiò postmodum Anno M. DC. XVII. ab Imperatore MATTHIA supremus Comitatus de Beregh Comes constitutus. Altero vicissim ab hinc anno, ab eodem Imperatore factus Consularius, Magister Curie Regie, & Comes Zolienſis. Postmodum M. DC. XIX. in Tractatu Caroliano, cum Gabriele Betlemio, per FERDINAND. II. supremum delegatus erat pacis conciliandæ Commissarius. Anno verò M. DC. XX. Menſe Septembri, in Lakompack, ab exercitu Betlemiano arctè obſeſſus, à non multò post auxiliante Deo, & Duce Dampierio, inſigni hoſtium editâ ſtrage, & ab obſidione, & à certiffimo ſimul quod imminabat vitæ, fortunarumque periculo, liberatus. In Tractatu deinceps Nickelpurgico, M. DC. XXII. per dictum FERDINAND. II. juſſus Collega cæterorum Ablegatorum, ubi primùm Imperatori conclufam cum Betlemio pacem perſcripſiſſet, Cæſaris Camerarius promulgatus eſt. In eodem anno, ab eodem Imperatore creatus Judex Curie Regie, & Novæ Arcis, atque confiniorum Antemontanorum Generalis Capitaneus; etiam munus Palatini eodem ipſo anno, niſi ipſemet reſtiſſet, indepturus. Quæ autem laude, qua ſatiſſactioe partes ſupremi Ducis in Arce Novâ obierit NICOLAUS, eſti nemini rerum perito obſcurum eſſe putem; quia tamen non omnibus idem ſenſus eſt, quid FERDINANDUS II. Cæſar Maximus, de militari illo NICOLAI magiſtratu ſenſerit, quid ſcripſerit, hic, ex iſſidem, quarum ſupra mentionem feci, ejusdem FERDINANDI Cæſaris literis excerptum, omni exceptione majus atexto teſtimonium: *In qua, inquit, ſuntione, ſtrenuè, nec laboribus fracto animo deſudans, preſtans exemplum virtutis, & ingenui erga Patriam, & Chriſtianam Republicam affectus tui ſymbolum exhibuiſti; dum jam ſato Principe Tranſylvania pervagaſ cum Turcis Hungariâ, etiam in Marchionatum noſtrum Moravia penetrando, ferro, ſtammaque in obvia queque ſeviens, ingenti præda omniſi revertentes, multa animarum millia, abſque diſcrimine ſexus, in diram barbarorum ſervitutem abduciſt; tu, contractis aliquibus Preſidiariorum, in conſuſis ſtipendia noſtra merentium, exigentis, quas brevitæ temporis patebatur, turmis, innumereſ penè hoſtium turmis, audacter te opponendo, aperto in campo, ſemel atque iterum in manu conſeruiſti, ſuſtâque in illis inſigni ſtrage, vim & audaciam vindicaſti, & compeſcuſti: ac non ſolum, haudquaquam contemnendis ſpoliſ & exuviiſ hoſtilibus obtentis, vexilliſ primariis, & præcipuiſ Turciſ captis, plurimisque caſiſ, victoriâ non exiguâ potuit, triumphum reportaſti; verum etiam magno numero mancipiorum (dicitur fuiſſe M. CCC. XCVI. Chriſtianorum, qui peracto prælio in Arcem Novam inducti; hiſ plures loco pugne in varia diſpaſi, atque ad ſuos reverſi, in libertatem aſſerendo, Viennam, in Auguſtam Aulam noſtram, invexiſti. Quo quidem Heroico tuo factò, nihil omnino contingere potuit, aut ad dignitatem honeſtiſ, aut ad celebritatem illuſtriſ, ita FERDINANDUS ad NICOLAUM. Quem & PHILIPPUS, Hiſpaniarum Rex, non in unis ad eundem NICOLAUM datis, ſuum cognatum, amicumque vocitabat, Victoria potro hæc memoratur contigiſſe M. DC. XXIII. xxvii. Novembris.*

Post hæc Anno M. DC. XXIV. cum CHRISTINA NIART, Comitæ Emerici Turzonis relicta vidua, idem NICOLAUS, ſecundum iniiit Matrimonium; & vixit cum hac conjugæ, numeroſâ per eam, elegantique prole ſæcundus, aduſque Kalend. Februar. M. DC. XXXI. cum antea M. DC. XXV. die xxv. Novemb. Sopronii, in publicis & generalibus regni comitiis, omnium ſtatium ac ordinum ananimitè conſenſu nominatus fuiſſet, per

FERDI-

FERDINANDUM II. Palatinus, ac Regius per Regnum Hungariæ Locumtenens; nec non supremus Comitatus Sopronienſis Comes. Anno eodem die x. Aug. ab eodem **FERDINANDO II.** conſtitutus eſt Perpetuus de Frakno, cum univerſis lineæ rectæ poſteris Comes. **A PHILIPPO IV.** Rege Hiſpaniarum donatus. Vellere dñique Aureo, ac per eundem **FERDINANDUM II.** Viennæ ritu ſolenni exornatus M. D. C. XXVIII. die ultimâ Decembris.

Præter hæc; aliæque quam plurima, per **NICOLAUM**, non minùs, glorioſè quàm feliciter geſta, bis minimum toti exercitui Cæſareo in Hungariam, ad ſopendos regni motus expedito, præpoſitus cum poteſtate **NICOLAUS**; Anno ſcilicet M. DC. XXX. & M. DC. XLIV. quâ fide, quâ ſedulitate eam Provinciâ adminiſtrârît, cum toti Regno propalâm ſit, nihil attinet ulterius veſtigare. Tandem hoc, & præcedentæ anno, juſſus Tyrnaviz, pacem inter Cæſarem, atque Georgium Rakozium, Tranſylvaniæ Principem concludere; priùs ille in Heſſlain, loco ditionis ſuz, thermarum valore non omninò ignobili, poſtreimam vitæ, quàm Tyrnaviz, multùm deſideratæ pacis, concluſit periodum. Dum die xi. Menſis Septembris ultimum, ante medium noctis, urgente quadrantem; & ipſe **NICOLAUS**, tot ærumnis, tot curis, tot laboribus, pro dulci patriâ, bonoquæ communi exantlatis, penè fractus, ſexageſimum tertium ætatis annum, omnibus ante Sacramentis, ad iter æternitatis ritè reſocillatus, ultimum reſpiravit. Sat amplam quidem ille poſteris ſuis latifudiorum, ſed ampliorum, tam ipſis, quàm cæteris omnibus, relinquens præſcæ fidei, pietatis, virtutumque Viro principe dignarum hæreditatem.

JOANNES DRASKOVICH, Comes pertuus de *Trakoſthian*, ex Bano Croatia, Regni Hungariæ comes Palatinus & Judex cumanorum electus anno Domini 1647. Poſonii moritur anno ſequenti 1648. LXXXI.
anno
1647.

PAULUS PALFY, perpetuus comes de *Erdeod*, Regni Hungariæ comes Palatinus & Judex cumanorum, electus anno Domini 1649. moritur anno 1654. Eques aurei Velleris, quo à **Philippo I V.** Hiſpaniarum Monarchâ donatus fuit. LXXXII.
anno
1649.

FRANCISCUS VESELENI de Hadad, perpetuus comes de Muran, Regni Hungariæ comes Palatinus & Judex cumanorum electus anno Domini 1655. die 15. Januarii, hodie adhuc ſuperſtes. LXXXIII
anno
1655.

CATALOGUS JUDICUM CURIÆ REGIÆ PER REGNUM HUNGARIÆ.

GEORGIVS Curialis Comes anno Domini 1137. floruit ſub Belâ ſecundo ejus nòminis Hungariæ Rege.

HEDRICUS Curialis Comes ſub Geysâ II. Rege anno Domini 1137.

CADATIUS Comes curiæ Regiæ anno Domini 1166. Vixit ſub Stephano III. Rege.

MOK, ſive **MOYSES**, Comes curiæ Regiæ anno Domini 1166. ſub eodem Rege: inde forſe Palatinus Regni Hungariæ, de quo ſupra numero XXXVII.

LAURENTIUS Comes curialis Regni Hungariæ, floruit anno Domini 1172. ſub Ladislao II. Rege.

DOMINICUS Comes Curialis ſive Judex, vixit anno Domini 1190. ſub Rege Emerico.

MARCELLUS Comes curialis, ſeu Judex curiæ ſub Rege Andrea ſecundo, anno Domini 1221.

JULA Major, Comes curialis, eodem anno 1221. ſub eodem Rege Andrea ſecundo.

BOTHUS Curialis comes anno Domini 1224. ſub eodem Rege Andrea ſecundo.

LADISLAUS Judex curiæ Regiæ, floruit anno Domini 1229. ſub Rege antediçto Andrea ſecundo.

DEMETRIUS comes curiæ Regiæ anno Domini 1233. ſub eodem Rege Andrea ſecundo: **ROLANDUS** comes Poſonienſis, & Judex curiæ Regiæ anno 1256: ſit inde comes Palatinus Regni Hungariæ, de quo ſupra numero XXXIII.

DEMETRIUS comes Moſonuenſis, Judex curiæ Regiæ, floruit anno Domini 1264. ſub Belâ Quarto Rege.

NICOLAUS Comes de *Guechke*, & *Vayvoda* de *Banya*; itemque Judex curiæ Regiæ anno Domini 1274. & 1475. ſub Regibus Bela IV. & Stephano V.

LAMBERTUS Comes Chanadienſis & Nitrienſis, Judex curiæ Regiæ anno Domini 1317. 1322. & 1324. ſub Carolo-Roberto Rege.

ALEXIUS, aliis ALEXANDER, Comes Bachiensis, & Judex Curiz Regiz, floruit anno Domini 1327. sub eodem Rege Carolo-Roberto.

DESEÛ, Dionysii de Hedernara filius, Comes Soproniensis, Judex Curiz Elyfabethz Reginz: floruit anno Domini 1330.

PAULUS filius Simonis, Comes Bachiensis, & Judex Curiz Regiz, anno eodem 1330. & 1333.

THOMAS Comes . . . . . & Judex Curiz Regiz per Hungariam, vixit anno Domini 1351. sub Ludovico primo Rege.

NICOLAUS DRUGETH de Hommonay, Judex Curiz Regiz, anno Domini 1354. & 1355. sub Rege Ludovico primo.

NICOLAUS SZECHI, vel Szafzy, Judex Curiz Regiz, anno Domini 1355. & 1358. sub eodem Rege Ludovico.

NICOLAUS UGRINI, Judex curiz regiz floruit anno 1359. sub eodem Rege.

NICOLAUS de Hedernara, ex Magistro Janitorum Reginalium, Judex curiz regiz, nec non Comes Albenfis & Tholnenfis: floruit 1364.

STEPHANUS BUBEK, Judex curiz regiz, anno Domini 1368.

NICOLAUS de Szëch, Comes Judex Curiz regiz anno 1371. sub przfato Rege Ludovico primo.

JACOBUS de Szepes, sive Szepus, Comes, & Judex Curiz regiz anno Domini 1375. sub eodem Rege Ludovico.

PETRUS ZUDAR, Judex curiz regiz, vixit anno 1377. sub eodem Rege Ludovico.

EMERICUS BUBEK, Judex curiz regiz floruit anno Domini 1384. 1388. & 1391. sub Regibus Mariã & Sigismundo.

JOANNES de Szapoliã Comes, Judex curiz regiz anno 1393. sub iisdem Regibus.

JOANNES filius Domnici de Pafzstob, Judex curiz regiz anno Domini 1396. sub eisdem Regibus Mariã & Sigismundo.

FRANK sive FRANKO Comes filius Konyz Bani de Szeche, Judex curiz regiz anno Domini 1409. sub Sigismundo Rege.

SIMON de ROZGON, Judex curiz regiz anno Domini 1414. & 1416. sub eodem Rege Sigismundo.

PETRUS de PERENY, Comes, Judex curiz regiz floruit anno Domini 1422. & 1423. sub eodem Rege Sigismundo.

STEPHANUS Kompolt de Nana, Judex curiz regiz anno Domini 1424. sub eodem Rege Sigismundo.

MATTHÆUS de Palocz, Judex curiz regiz sub eodem Rege Sigismundo anno Domini 1425. & adhuc 1429.

CHRISTOPHORUS ORSAG de Guth, Judex curiz regiz anno Domini 1430. sub eodem Rege Sigismundo.

STEPHANUS BATHORI, Comes, Judex curiz regiz anno Domini 1435. & adhuc 1449. sub Regibus Sigismundo, Alberto, Ladislao Postumo, Uladislao Varnensf, ac Joanne Huniade Gubernatore.

MICHAEL ORSZAG de Guth, Judex curiz regiz anno Domini 1458. ac deinde regni Hungariz Comes palatinus, de quo vide supra numero LXVIII.

LADISLAUS de PALOCZ, Comes, Judex curiz regiz, subscribit anno Domini 1463. literis expeditis in Novã civitate Aultriz ad Fridericum Tertium Imperatorem, pro redimendã sacrã regni Hungariz coronã. Vixit adhuc anno Domini 1478.

PETRUS GEREB, Comes de Wingards, Judex curiz regiz anno Domini 1494. & 1498. fit anno 1500. regni Hungariz Comes palatinus, obiitque anno 1503. Vide inter palatinos supra numero 72.

PETRUS Comes de *sancto Georgio & Bözin*, Judex curiz regiz, & Vayuoda Transylvaniz anno Domini 1504. & adhuc anno 1516. sub Regibus Uladislao Polono, & Ludovico secundo: ut patet ex literã seu mandato ad conventum S. Benedicti de juxta Gran directum, ad instantiam patrum paulinorum Elephantensium.

LAURENTIUS Dux de Wylak, Vayuoda Transylvaniz & Comes Themesiensis Judex curiz regiz anno Domini 1519. sub Ludovico secundo Rege.

JOHANNES DRAGFFY, Judex curiz regiz, obiit in pugnã Mohaczensi anno 1526. cum Rege Ludovico, regium vexillum tenens.

GREGORIUS Pölstény, Comes de Martonfs, Judex curiz regiz anno 1530. sub Ferdinando primo Rege.

ALEXIUS TURZO de *Behlen falva*, Judex Curiz Regiz anno Domini 1535. inde Locumtenens Regius per regnum Hungariz; moritur initio anni 1542. ut videre est superius inter Locumtenentes Regios.

THOMAS Comes de *Nadasd*, Judex Curiz Regiz anno Domini 1553. sub Rege Ferdinando Primo: inde Regni Hungariz Comes Palatinus, de quo plura vide supra Numero LXXV.

ANDREAS BATHORI, Comes Simeghienfis, Szathmarienfis, & de Szapolz, Judex Curiz Regiz anno 1553. sub Regibus Ferdinando primo & Maximiliano secundo: moritur anno Domini 1566. IV. Octobris, & sepelitur in Monasterio Thallensi R.R. Patrum Paulinorum supra Pofonium.

STEPHANUS BATHORI, Comes, itemque Judex Curiz Regiz, anno Domini 1587. de quo hæc habet Isthuanffus libro 34. Annalium Hungariz his verbis. *Restabat in partibus Cesariz Stephanus Bathorius, qui Judicatum Curiz, uti appellant, primam post Palatinum dignitatem obtinebat, in arce sua Ecbecia, in insula lacus cujusdam, munissimo loco sita. Sed etiam ut, præter omnium opinionem, sive assiduis bellorum incommodis fractus, sive Germanorum odio, & ulciscendis eorum injuriis, quas intolerabiles ab us sibi illatas quærebatur, seu religionis Calvinianæ asserendo studio, cui eras addictissimus, ad Boscajum deseruit. Quamquam autem à Michaele Bajo, familiare suo, ne à Cesare deficeret, multis rationibus confirmarentur, cujus Avum Ferdinandum, Stephanus Bathorius, Ipsius Avunculus, qui tunc Palatinus erat, ad capeffendam Ungaria regnum omni ope atque armis juvisset; neque fas esse cum à vestigiis & virtute majorum levibus de causis exorbitare, identidem inculcaret; ipse tamen in sententia persistit: & sigillum, quo duplici in jure dicundo utebatur, per Michaelem Acciterium, Germanicæ originis famulum suum, Bajo, ut ad Cesarem perferendum curaret, misit. Is vero ne ab Haidonibus Austriam & Moraviam hostiliter infestantibus circumveniretur, arcem Deveniam deserere non ausus, ad Martinum Petium famulensem Episcopum, ac tunc Proregia dignitate fungentem pertulit, à quo ad Matthiam Principem missum fuit. Sic vir ille, alias nobilissima ac antiquissima stirpis, paulo ante obitum rebus novandis animam applicuit; ac quod sæpe in ore habebat, honestum vitæ usque ad funera cursum servare non potuit; tantum in animis hominum, insatiabilis injuriarum ultio, ac vindictæ cupiditas potest. Nec multo post, ultimus illustris & antiquæ famulæ heres, nullâ relicta sobole, annum agens ætatis 55. extinctus. Hactenus ille. Obiit anno Domini 1605.*

SIGISMUNDUS FORGACZ, Regni Hungariz Curiz Regiz Judex, anno Domini 1613.

NICOLAUS ESTERHASI, Regni Hungariz Judex, Curiz Regiz anno Domini 1622. inde Comes Palatinus de quo supra numero LXXX.

MELCHIOR ALAGY perpetuus de *Becken*, Regni Hungariz Judex Curiz Regiz anno Domini 1625. electus Sopronii die 27. Novembris.

PAULUS RAKOCZY de *Felsenada* Judex Curiz Regiz præfuit adhuc anno Domini 1635. ut patet ex variis expeditionibus.

JOANNES DRUGETH de *Hommonay*, Judex Curiz Regiz anno Domini 1636. Viennez Austriæ, die 29. Aprilis.

PAULUS PALFY, Judex Curæ Regiz, electus Lincii die 6. Februarii anno 1646. inde Comes Palatinus Regni Hungariz; electus anno Domini 1649. moritur anno 1654. Eques aurci Velleris.

LADISLAUS CHAAK, perpetuus Comes Scepusiensis, Judex Curiz Regiz, electus Viennez Austriæ, die 23. Octobris anno Domini 1649. moritur Pofonii anno Domini 1655. die ... mensis ..... sepultus apud PP. Franciscanos ibidem.

FRANCISCUS DE NADASD, perpetuus Comes terræ *Fogaras*, Judex Curiz Regiz, electus anno Domini 1655. die S. Ladislai Regis Hungariz.

F I N I S.

11

11

